

CORPVS CHRISTIANORVM

Series Graeca

33

CORPVS CHRISTIANORVM

Series Graeca

33

NICEPHORI PATRIARCHAE
CONSTANTINOPOLITANI
OPERA

REFVTATIO ET EVERSIO

BREPOLS - TURNHOUT

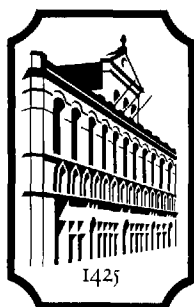
1997

NICEPHORI PATRIARCHAE
CONSTANTINOPOLITANI
REFVTATIO ET EVERSIO
DEFINITIONIS SYNODALIS
ANNI 815

NVNC PRIMVM EDITA

CVRA ET STUDIO

J.M. FEATHERSTONE

TURNHOUT
BREPOLS

LEUVEN
UNIVERSITY PRESS

1997

EDITORES

E. DEKKERS
M. GEERARD
C. LAGA
M. PINNOY
C. STEEL
A. VAN ROEY
G. VERBEKE

This book has been printed on paper
according to the prevailing
ISO-NORMS.

© Brepols 1997

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means,
electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise,
without the prior permission of the publisher

*à la chère mémoire
de Marie-Louise Concasty*

ACKNOWLEDGEMENTS

Thanks are due to A. Henrichs and I. Ševčenko for reading the opening part of the *Refutation*, and to C. Mango and P. Speck who went on to the end.

G. Fatouros and J. Noret also made their way through the entirety of Nicephorus's text, saving me from many a blunder and identifying not a few *loci communes* which I had missed. Their help has been invaluable.

Nadia Dekeyzer typed the entire book into the computer, a task of no little patience for which I am most grateful.

To the Alexander v. Humboldt Foundation I am indebted for a grant to complete the edition.

Louvain, St Michael and All Angels, 1996

ABBREVIATIONS

- ACO: *Acta Conciliorum Oecumeniconum*, ed. E. SCHWARTZ, Berlin, 1914 sqq.; J. STRAUB, 1971 sqq.; *Series secunda*, ed. R. RIEDINGER, Berlin, 1984 sqq.
- Adversus Epiphanidem*: Nicephorus, *Adversus Epiphanidem*, ed. J.B. PITRA, *Spicilegium Solesmense* 4 (1858), 292-380
- ALEXANDER, 'HOROS': P. ALEXANDER, 'The Iconoclastic Council of St. Sophia (815) and its Definition (*Horos*)', *DOP* 7 (1953), 35-66
- idem, *Nicephorus*: idem, *The Patriarch Nicephorus of Constantinople*, Oxford, 1958
- ANASTOS: M.V. ANASTOS, 'The Ethical Theory of Images formulated by the Iconoclasts in 754 and 815', *DOP* 8 (1954), 151-160
- Antirrheticus* 1-3: Nicephorus, *Antirrheticus* 1-3, PG 100, 205-533
- Apologeticus*: Nicephorus, *Apologeticus*, PG 100, 533-832
- BECK: H.-G. BECK, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich* [*Handbuch der Altertumswissenschaft* XII, II, 1], Munich, 1959
- BHG³: Fr. HALKIN, *Bibliotheca hagiographica graeca* [*Subsidia hagiographica* 8a], Brussels, 1957³
- BHG *Auctarium*: idem, *Novum Auctarium Bibliothecae hagiographicae graecae* [*Subsidia hagiographica* 65], Brussels, 1984
- BLAKE: R. BLAKE, 'Note sur l'activité littéraire de Nicéphore Ier, patriarche de Constantinople', *Byz* 14 (1939), 1-15
- Byz*: *Byzantion*
- Byz Slav*: *Byzantinoslavica*
- BZ: *Byzantinische Zeitschrift*
- CCSG: *Corpus Christianorum, Series graeca*, Turnhout - Louvain
- CFHB: *Corpus Fontium Historiae Byzantinae*
- Contra Eusebium*: Nicephorus, *Contra Eusebium*, ed. J.B. PITRA, *Spicilegium Solesmense* 1 (1852), 371-503
- CPG: M. GEERARD, *Clavis Patrum Graecorum* 1-5 [*Corpus Christianorum*], Turnhout, 1974-1987
- CSCO: *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, Louvain
- CSHB: *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, Bonn
- DIEKAMP: Fr. DIEKAMP, *Doctrina Patrum de Incarnatione Verbi*, Münster, 1981²
- DOP: *Dumbarton Oaks Papers*
- FEATHERSTONE: J. FEATHERSTONE, 'An Iconoclastic Episode in the Hesychast Controversy', *JÖB* 33 (1983), 179-198
- Georgius Monachus: *Georgii Monachi Chronicon*, ed. C. DE BOOR, 1-2 [*Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana*], Leipzig, 1904
- GERO, *Constantine V*: St. GERO, *Byzantine Iconoclasm during the Reign of Constantine V* [CSCO 385, *Subsidia* 52], Louvain, 1977
- idem, 'Eucharistic Doctrine': idem, 'The Eucharistic Doctrine of the Byzantine Iconoclasts and its Sources', *BZ* 68 (1975), 4-22
- GRUMEL: V. GRUMEL, 'Les "douze chapitres contre les iconomaques" de saint Nicéphore de Constantinople', *RÉB* 17 (1959), 127-135

- HEMMERDINGER: B. HEMMERDINGER, 'Saint Epiphane, iconoclaste', *Studia Patristica* 10 [Texte und Untersuchungen 107], Berlin, 1970, 118-120
- HENNEPHOF: *Textus byzantinos ad iconomachiam pertinentes in usum academicum edidit* J. HENNEPHOF [Byzantina Neerlandica A, I], Leiden, 1969
- HÖRANDNER: W. HÖRANDNER, *Der Prosarhythmus in der rhetorischen Literatur der Byzantiner* [Wiener Byzantinistische Studien 16], Wien, 1981
- Iohannes Damascenus, *Orationes: Iohannes Damascenus, Contra imaginum calumniatores orationes tres*, ed. B. KOTTER [Patristische Texte und Studien 17], Berlin, 1975
- JANIN: R. JANIN, *Les églises et les monastères des grands centres byzantins*, Paris, 1975
- JÖB: *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*
- LEUTSCH-SCHNEIDEWIN: E.L. A LEUTSCH - F.G. SCHNEIDEWIN - L. COHN, *Corpus Pseudoepigraphorum Graecorum*, 1-3, Göttingen/Breslau, 1839-1887 [Hildesheim, 1958]
- MAAS: P. MAAS, 'Die ikonoklastische Episode in dem Brief des Epiphanius an Johannes', *BZ* 30 (1930), 279-286
- MANGO, 'The Availability': C. MANGO, 'The Availability of Books in the Byzantine Empire, A.D. 750-850', in *Byzantine Books and Bookmen*, Washington, 1975, 29-45
- idem, *Breviarium*: idem, *Nikephoros Patriarch of Constantinople. Short History* [CFHB 13], Washington, 1990
- idem, 'La Cultura': idem, 'La Cultura greca in Palestina dopo la conquista araba', in *Bisanzio fuori di Bisanzio*, ed. G. CAVALLO, Palermo, 1991, 37-47
- MANSI: J.-D. MANSI, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, Florence, 1759-1767; Venice, 1769-1798
- MARAVAL: P. MARAVAL, 'Épiphane, "docteur des iconoclastes"', in *Nicée II*, 51-62
- MARTIN: E.-J. MARTIN, *A History of the Iconoclastic Controversy*, London, 1930
- MONDZAIN-BAUDINET: M.-J. MONDZAIN-BAUDINET, *Nicéphore. Discours contre les Iconoclastes*, Paris, 1989
- MORAVCSIK: Gy. MORAVCSIK, *Byzantinoturcica. I: Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvölker*, Budapest, 1958²
- Nicée II: Fr. BIESPFLUG and N. LOSSKY, edd., *Nicée II, 787-1987: douze siècles d'images religieuses*, Paris, 1987
- OCA: *Orientalia Christiana Analecta*
- O'CONNELL: P. O'CONNELL, *The Ecclesiology of St Nicephorus I (758-828) Patriarch of Constantinople* [OCA 194], Rome, 1972
- OSTROGORSKY: G. OSTROGORSKY, *Studien zur Geschichte des byzantinischen Bilderstreites*, Breslau, 1929
- PG: *Patrologia Graeca*, ed. J.-P. MIGNE, 1-161, Paris, 1857-1866
- Photius, *Bibliotheca: Photius. Bibliothèque*, ed. R. HENRY, 1-8 [Collection byzantine publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé], Paris, 1959-1977
- RÉB: *Revue des Études Byzantines*

- Regestes*: V. GRUMEL, *Les Regestes des Actes du Patriarcat de Constantinople*. Vol. 1: *Les Actes des Patriarches*. Fasc. II et III: *Les Regestes de 715 à 1206*. Deuxième édition revue et corrigée par Jean DARROUZÈS, Paris, 1989
- SC: *Sources Chrétiennes*
- SCHREINER: P. SCHREINER, 'Der byzantinische Bilderstreit: kritische Analyse der zeitgenössischen Meinungen und das Urteil der Nachwelt bis heute', *Settimane di studio del Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo*, Spoleto, 24, 1 (1988), 319-403
- Scriptor Incertus: *Scriptor Incertus de Leone Armenio*, ed. I. BEKKER, in *Leonis Grammatici Chronographia* [CSHB], Bonn, 1842, 335-362
- SERRUYS: D. SERRUYS, 'Les Actes du concile iconoclaste de l'an 815', *Mélanges d'archéologie et d'histoire*. École française de Rome, 23 (1903), 345-351
- SIDOROV: A.I. SIDOROV, 'Poslanie Evsevija Kesarjškogo k Konstancii', VV 51 (1990), 58-73
- SPECK, 'Apsismosaik': P. SPECK, 'Anthologia Palatina I, 1 und das Apsismosaik der Hagia Sophia', *Varia II* [*Ποικίλα Βυζαντινά* 6], Bonn, 1987, 285-329
- idem, *Artabados*: idem, *Artabados, der rechtige Vorkämpfer der göttlichen Lehren* [*Ποικίλα Βυζαντινά* 2], Bonn, 1982
- idem, *Das geteilte Dossier: Beobachtungen zu den Nachrichten über die Regierung des Kaisers Herakleios und die seiner Söhne bei Theophanes und Nikephoros* [*Ποικίλα Βυζαντινά* 9], Bonn, 1988
- idem, *Ich bin's nicht*: idem, *Ich bin's nicht, Kaiser Konstantin ist es gewesen* [*Ποικίλα Βυζαντινά* 10], Bonn, 1990
- Testimonia*: Nicephorus, *Testimonia Patrum*, ed. J.B. Pitra, *Spicilegium Solesmense* 1 (1852), 336-370
- Theodorus Studita, *Epistulae: Theodori Studitae Epistulae*, ed. G. FATOUROS, 1-2 [CFHB 31, 1-2], Berlin, 1992
- Theophanes Presbyter: *Λόγος εις τὴν ἑξορίαν τοῦ ἐν ἁγίοις Νικηφόρου...*, ed. Th. IOANNOU, in *Μνημεῖα Ἀγιολογικά*, Venice, 1884 [Leipzig, 1973], 115-128
- THÜMMEL: H.-G. THÜMMEL, 'Die bilderfeindlichen Schriften des Epiphanios von Salamis', *Byz Slav* 47 (1986), 169-188
- Twelve Chapters*: Nicephorus, *Δώδεκα κεφάλαια*, ed. A. PAPAΔOΠOYΛOY-CERAMEY, *Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας* 1, St Petersburg, 1891, 454-460
- VAN DEN VEN: P. VAN DEN VEN, 'La patristique et l'hagiographie au Concile de Nicée de 787', *Byz* 25-27 (1955-1957), 325-362
- VISSER: A. J. VISSER, *Nikephorus und der Bilderstreit*, the Hague, 1952
- Vita Epiphani*: G. DINDORF, *Epiphani episcopi Constantiae opera*, I, Leipzig, 1859, 3-77
- Vita Nicephori*: *Vita Nicephori patriarchae CP* (BHG³ 1335), ed. C. DE BOOR, *Nicephori archiepiscopi Constantinopolitani opuscula historica* [Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana], Leipzig, 1880, 139-217

Vita Pancratii: C.J. STALLMAN, ed., *The Life of S. Pancratius of Taormina*, D. Phil. Dissertation, Oxford, 1986.

Vita Tarasii: *Vita Tarasii patriarchae CP* (BHG³ 1698), ed. I. A. HEIKEL, *Acta Societatis Scientiarum Fennicae* 17 (1891), 391-439

Vita Theodori: *Vita Theodori Studitae [= Vita B]* (BHG³ 1754), PG 99, 233-328

VV: *Vizantijskij Vremennik*

INTRODUCTION

Author and Text

On Christmas Eve in 820 the Emperor Leo V (813-820), who five years earlier had resuscitated Iconoclasm, was murdered in church and Michael II (820-829) ascended the throne. Not long thereafter, we are told, the former Patriarch Nicephorus (ca 758-828; Patriarch 806-815), whom Leo had deposed and banished, wrote to Michael alluding to the wretched fate of the heretical Leo and bade the new Emperor put an end to Iconoclasm. Though Michael was unwilling to make any 'innovations' in matters of dogma, he did recall many Iconodules from banishment and attempt to bring about a reconciliation between them and the Iconoclasts. Nicephorus, too, was given the chance of returning and even of being restored to his Patriarchal throne, if only he would keep silent on the whole question of image-worship, including the three Church councils which had been held to decide the matter: that of Hieria-Blachernae (754, Iconoclastic), the Second Council of Nicaea (787, Iconodulic), and that of St Sophia (815, Iconoclastic)⁽¹⁾.

But Michael's attempts failed: many of the Iconodules would not be reconciled; and the failure was in no case so complete as in that of Nicephorus. The banished Patriarch, displaying at its brightest the streak of intransigence which had always tinged his character, responded now with his *Twelve Chapters*. In this pamphlet Nicephorus not only made it clear that he would never be reconciled with the Iconoclasts, who had been condemned by an Ecumenical Council (the Second of Nicaea), but also proclaimed the utter impossibility of these heretics ever repenting in good faith: their mentality was the same as that of the Manichaeans, viz. the Paulicians, against whom, when Patriarch, Nicephorus had caused capital punishment to be enacted; the flames of Hell were waiting for the Iconoclasts and all those in commu-

---

(1) Cf. *Vita Nicephori*, 209,12 - 210,24, Georgius Monachus, 2, 792,9 - 803,6; *Vita Theodori*, 304C. About Nicephorus, see MORAVCSIK, 456-459; ALEXANDER, *Nicephorus*, 54-155; VISSER, 49-80; O'CONNELL, 37-53; MONDZAIN-BAUDINET, 11-17, MANGO, *Breviarium*, 1-2

nion with them. Nicephorus lived out the remaining eight years of his life in banishment in his monastery of St Theodore in Bithynia⁽²⁾.

As he had done during the previous years of his banishment, Nicephorus now continued to occupy himself with writing. The *Twelve Chapters*, which the author calls a *χάρτης*, would appear to have been written immediately in response to Michael's overtures for reconciliation; but more was to come. First, apparently, a lost polemical work against the Iconoclasts, and then, perhaps provoked by Michael's command to 'forget' the councils summoned to rule on images, a full-blown *Refutation and Overthrowing* of the Council of 815, of which we here present a first edition⁽³⁾.

The *Refutation* stands at the end of Nicephorus's literary activity, which appears to have begun in the last decades of the eighth century with his attempt to revive the long disused genre of History, his so-called *Breviarium*. Nicephorus was then in the Imperial civil service, and it has been proposed that his adherence to the cause of Constantine VI (780-797) and subsequent banishment by Irene (780-802) caused him to leave off work on the *Breviarium*. Nicephorus was, of course, recalled from banishment and was eventually raised to the Patriarchal throne, but his work on the *Breviarium* remained unfinished⁽⁴⁾. One wonders whether this work could not in fact have been the product of hours of leisure in a monastery during the author's banishment under Irene. In any event, it was not until his banishment by Leo V in 815 that Nicephorus again began writing in earnest. There was no longer time, however, for historical belles-lettres: the deposed hierarch now devoted his energies to theological tractates against the Iconoclasts.

---

(2) *Twelve Chapters*, 460, 10-15. For the date of this work, see GRUMEL, 133. About capital punishment for the Paulicians, cf. *Regestes*, no. 384. About the monastery of St Theodore, see JANIN, 27.

(3) In the secondary literature the text is commonly called *Refutatio et Eversio*, after Banduri (PG 100, 31). Hitherto the contents have been known from the summary by ALEXANDER, *Nicephorus*, 242-262. About the lost polemical work, see infra n. 40, *χάρτης*. *Twelve Chapters*, 457, 30.

(4) For the dating and relation of the two extant versions of this text, cf. SPECK, *Das geteilte Dossier*, 195-211, 514-516 and MANGO, *Breviarium*, 25-29.

In the course of the next five years Nicephorus composed his major works: the *Apologeticus* & *Antirrhetici* and the *Contra Eusebium* & *Adversus Epiphaniidem*⁽⁵⁾. Chronologically, Nicephorus belongs to the second period of Iconoclasm; and certainly, Leo V and the later Iconoclasts figure in these works, e.g. at the end of the third *Antirrheticus*, where their worldly motives for reviving the heresy are exposed⁽⁶⁾. But the real villain, the evil genius, is 'Mammon', the Emperor Constantine V (740-775), against whose Πεύσεις the *Antirrhetici* are directed and whose demonic influence Nicephorus detects, in all his works, in every aspect of the heresy. Nicephorus did not stand alone as defender of Orthodoxy against the later Iconoclasts, nor was he the most competent: Theodore Studites (759-826) was perhaps an abler theologian. But Nicephorus clearly recognised that the arguments of the later Iconoclasts were but simplified restatements of the earlier proponents of the heresy - a view generally accepted to-day - and it is to him that we owe the preservation of the writings of Constantine V which underlie the arguments put forth at the Council of 754⁽⁷⁾. In good ecclesiastical tradition, Constantine, followed by the Iconoclasts of 754, had cited patristic authority in the condemnation of image-worship and drawn up a florilegium containing passages from such conspicuous Fathers as Eusebius of Caesarea and Epiphanius of Cyprus⁽⁸⁾. In his writings against the Iconoclasts, John of Damascus (ob. ca 753) assailed their use of the Fathers, declaring certain of the citations they used spurious, e.g. those attributed to Epiphanius; and he compiled an Iconodulic florile-

---

(5) Although these are in fact only two works, in order to avoid confusion, references to them will be made using the titles of the parts into which they have been divided in the editions of Mai and Pitra. The first work originally comprised the *Apologeticus*, the three *Antirrhetici* and the appended *Testimonia Patrum*, the second the *Contra Eusebium* and *Adversus Epiphaniidem*. About these and the other, minor theological works of Nicephorus, see BLAKE, *passim*; ALEXANDER, *Nicephorus*, 162-188; BECK, 489-491; VISSER, 80-85; O'CONNELL, 53-67; MONDZAIN-BAUDINET, 17-34.

(6) *Antirrheticus* 3, 488A-533A. But cf *infra*, n. 40.

(7) About the nature of the second period of Iconoclasm, see OSTROGORSKY, 59; MARTIN, 184; BECK, 303; *pace* SCHREINER, 337-338. About the Πεύσεις (text in HENNEPHOF, 140-187) and the Council of 754, see GERO, *Constantine V*, 37-68.

(8) Text of the passages cited in 754 (from the *Acta* of the Second Nicaean Council) in HENNEPHOF, 236-242, translation and commentary in GERO, *Constantine V*, 81-86.

gium⁽⁹⁾. Finally, at the Second Council of Nicaea the patristic material adduced in 754 was thoroughly examined, following strict antiquarian and palaeographic standards reminiscent of those of the Sixth Ecumenical Council (680/681): the passages cited by the Iconoclasts were shown to be misrepresented or spurious⁽¹⁰⁾. This Nicaean refutation notwithstanding, we read in the *Scriptor Incertus de Leone* (V) that, after searching in vain through old books on their own, the later Iconoclasts finally had recourse to the 'Synodikon of Constantine V', viz. the *Acta* of the Council of 754, and thereby found the patristic citations with which they supported their arguments⁽¹¹⁾. In his thorough manner, therefore, when Nicephorus sets for himself the task of refuting the Iconoclasts' use of the Fathers, he begins, in the *Contra Eusebium & Adversus Epiphaniidem*, with a lengthy treatment of Eusebius's letter *Ad Constantiam Augustam*, which had been cited in 754, even though it had, evidently, been so successfully refuted as heretical at Nicaea that it was not re-used by the later Iconoclasts. Then, in the second part of the work, Nicephorus deals with the citations attributed to Epiphanius and others which were brought forward at the Council of 815⁽¹²⁾.

Though there are no exact indications of the date of composition in these earlier works of Nicephorus, they must have been written before the *Refutation*, in which much material contained

(9) About Epiphanius: Iohannes Damascenus, *Orationes*, I, 25, 1-9. Florilegium of Iconodulic citations: *ibid.*, I, 28-64; II, 24-67; III, 43-138. There are arguments for a later dating of the Damascene *Orations* against the Iconoclasts which posit the Council of 754 itself as the object of the invectives, see SPECK, *Artabasdos*, 240.

(10) See VAN DEN VEN, 335-362 and MANGO, 'The Availability', 33-35.

(11) *Scriptor Incertus*, 350, 8-18.

(12) Some fragments of the *Ad Constantiam* are preserved in the Nicaean *Acta* (MANSI 13, 314), but the greater part of it is known only from citations by Nicephorus in the work *Contra Eusebium*, 383 sqq. About this text, see H.-G. THÜMMEL, 'Eusebius' Brief an Kaiserin Constantia', *Klio*, 66 (1984), 210-222; Sister Charles MURRAY, 'Le problème de l'iconophobie et les premiers siècles chrétiens', in *Nicée II*, 39-49, esp. 44-45; and most recently SIDOROV (translation 59-60). - OSTROGORSKY, 64-67, was correct in his assertion that the citations in the *Adversus Epiphaniidem* had been taken from a source other than the florilegium appended to the *Definition* of 815: concerning several of the same citations, Nicephorus remarks in the *Refutation* that they had been omitted by the heretics on account of their extreme blasphemy (infra 182⁶⁻⁸ and 188⁴⁻¹²). For the question of the authenticity of the citations attributed to Epiphanius, see infra n. 40.

in them has been re-worked and mention is made of them by the author⁽¹³⁾. That the *Refutation* was written after Christmas of 820 is clear from the allusion, in the beginning, to the death of Leo V⁽¹⁴⁾. And a remark, near the end, that some thirty years had passed since the Second Nicaean Council points to a date early in the 820's⁽¹⁵⁾. This, too, lends support to the supposition that it was Michael II's proviso of not speaking about councils that provoked the writing of the *Refutation*. In the text itself, Nicephorus states twice that one ought in fact to dismiss the arguments of the Iconoclasts as the 'ravings of madmen'; but, since they have dared to confirm their impiety by means of a conciliar definition, he cannot shrink from the composition of the work⁽¹⁶⁾.

It might at first appear that Nicephorus intended the *Refutation* to serve as the foundation for a future council to restore image-worship. However, the reader of the text cannot but be struck by Nicephorus's insistence here, as in the *Twelve Chapters*, that the Council of 815 in fact requires no formal refutation; that it was not properly summoned and had no authority to meet; that its *Definition* has no validity; that the ruling on the question of image-worship by the Second Council of Nicaea, an Ecumenical Council, stands. At the end of the work, in a passage recalling the *Twelve Chapters*, Nicephorus exults in the 'inevitable accusations' against the heretical Iconoclasts and their 'inescapable punishment' by divine justice⁽¹⁷⁾. It would appear, then, that he did not deem another council necessary.

The *Refutation* is the longest of Nicephorus's compositions; it is also the least satisfying: as we shall see, it is largely a rhetorical re-working of bits and pieces of the author's earlier works. Nevertheless, it is invaluable as the only source preserving the text of the *Definition* and appended florilegium of the Council of 815 and of various other patristic fragments.

---

(13) Cf. *infra* 46³²⁻³³, 157²⁴⁻²⁵ and 200¹⁹⁻²⁰, where he refers to the work *Contra Eusebium & Adversus Epiphanidem*.

(14) *Infra* 2²⁷⁻³⁵.

(15) *Infra* 154⁸⁻¹¹: Nicephorus here marvels at the Iconoclasts' impudence in citing a passage which had already been silenced some thirty years ago.

(16) *Infra* 5²¹⁻²⁷, 9¹⁻⁷.

(17) *Infra* 208³⁵⁻³⁶.

From the study of the *Definition* of 815 modern scholars have deduced that, far from developing any further the arguments of the earlier Iconoclasts, their successors only obliquely recapitulated them - so obliquely that one must have recourse to the *Definition* of 754 (as Nicephorus did!) in order to make sense of that of 815⁽¹⁸⁾. Briefly, the Council of 754 had condemned the images on the grounds that there was no scriptural tradition for them and that worshipping them was idolatrous; that a pictorial image of Christ was impossible because it involved either the circumscription of the uncircumscribable Godhead or the division of Christ's indivisible divine and human natures; the only true image of Christ was the consubstantial Eucharist. Nor were pictorial images of the Virgin and Saints true images: only the imitation of their way of life and virtues was such. Now, all of these charges had been dealt with at great length at the Second Nicæan Council; and the Iconoclasts of 815 appear to have been acquainted with this Council's arguments and tried to get round them, if only with a minimum of effort. The *Definition* of 815 eschews the charge of idolatry, which had laid the earlier Iconoclasts open to charges of innumerable heresies; instead, the making of images is said to be 'useless', and objection is made to their 'obligatory worship' - one of the *Definition's* more interesting points. The Iconoclasts of 815 cared little for theorising about the images: they merely wanted to eliminate their use in religious devotions⁽¹⁹⁾. The old Iconoclastic Christological argument, which had been condemned at Nicaea as a denial of the Incarnation, is presented in two subordinate clauses, merely rehearsing the catchwords 'circumscription' and 'division', but without any direct mention of Christ⁽²⁰⁾. In opposition to pictorial images,

---

(18) Edition of the *Definition* of 815 (taken from the *Refutation*) by OSTROGORSKY, 18-51; ALEXANDER, 'Horos', 58-60; HENNEPHOF, 265-281. The *Definition* of 754 is preserved in Tarasius's refutation of it in the *Acta* of the Second Nicæan Council, MANSI 13, 208D-356D (gathered together by HENNEPHOF, 200-264); translation and commentary by GERO, *Constantine V*, 68-110.

(19) Eschewing the charge of idolatry infra 71¹⁰⁻¹¹; 'useless' infra 7³ and 71⁹; 'obligatory worship': infra 35⁶. In a letter to Louis the Pious (text in HENNEPHOF, 102), Michael II claims to have commanded that the images be hung higher in the church, that they might not be objects of worship, cf SPECK, *Ich bin's nicht*, 258, n. 597 and 697-700.

(20) Infra 37⁵⁻⁷.

the Iconoclasts of 815 express, in the same words used in 754, their preference for 'worship in spirit and truth' (*Io.* 4, 23-24), as well as their disdain for 'counterfeit' images made of 'lifeless matter'. Nothing is said in the *Definition* itself of what a true image is, though the notion of seeking the Saints' images in imitation of their way of life is expounded in several of the appended patristic citations, most of them taken over from 754⁽²¹⁾.

Although the Iconoclasts of 815 make no claims concerning the status of their council (at least not in the *Definition*), they do declare the purpose of rehabilitating the Council of 754, which they hold to be the 'successor' of the first six Ecumenical Councils⁽²²⁾, a point which had been contested furiously at Nicaea. As for the Second Nicaean Council, just as the Iconoclasts of 754 had boasted of thwarting the Devil's plot of re-establishing idolatry in the guise of image-worship, so the villain in the *Definition* of 815 is the Empress Irene who, in her 'feminine simplicity', fell under the influence of 'uneducated bishops', assembled a 'mindless gathering' (the Nicaean Council) and re-established image-worship, thus undermining the good done, to the Church as well as to the Empire, during the felicitous reigns of the Emperors Leo III and Constantine V⁽²³⁾.

In support of their *Definition*, the Iconoclasts of 815 adduce seventeen patristic citations, many of which, as we have said, were already used by the earlier Iconoclasts⁽²⁴⁾.

Nicephorus divides the *Refutation* into two parts, the first dealing with the *Definition* proper, the second with the citations. Whilst he ransacked his earlier works for ready material, Nicephorus certainly returned directly to one of his earlier sources during his composition of the *Refutation*: the *Acta* of the Second Nicaean Council. Nicephorus himself had taken part in this Council; and his Patriarchal predecessor and former teacher and

(21) 'Spirit and truth': *infra* 7⁴⁻⁵; 'counterfeit images': *infra* 66⁷, 'lifeless matter': *infra* 34⁹; imitation of the Saints' way of life: e.g. *infra* 93⁵⁻⁹ and 114²⁰⁻²⁷. About the Iconoclasts' doctrine of the Eucharist as image, see GERO, 'Eucharistic Doctrine'; about virtuous conduct as an image of the Saints, see ANASTOS, 151-160

(22) *Infra* 13³⁻⁷.

(23) *Infra* 24⁴⁻⁸ and 22¹⁻³

(24) Edition of all the citations by ALEXANDER, 'Horos', 56-60; more recently of the citations from Epiphanius by THÜMMEL, 181-187.

superior in the Imperial civil service, Tarasius (Patriarch 784–806), had organised it and written his lengthy refutation of the *Definition* of 754. Nicephorus's official participation in the Council appears to have been confined to the reading aloud of a letter from the Roman Pope, but one wonders whether he could not have been among those who assisted Tarasius in drawing up the refutation⁽²⁵⁾. In any event, Nicephorus has followed Tarasius's method in his treatment of the *Definition* of 815. At Nicaea, Tarasius had had the repentant Gregory of Neocaesarea, one of the chief Iconoclasts, read aloud the *Definition* of 754, sentence by sentence, followed by the reading of his Iconodulic rebuttal. In the *Refutation*, Nicephorus had to be satisfied with citing the *Definition* of 815 himself, though, judging from the bombastic tone of his answers, he might well have fancied himself before a great assembly. Indeed, the *Refutation* is as much a work of oratory as of theology. Nicephorus here rehearses most of the standard Iconodulic arguments, but perfunctorily, it seems; and one cannot help finding the text's rhetoric more interesting in itself: first-fruits, as it were, of the 'revival' of learning in the ninth century⁽²⁶⁾.

Perhaps most infelicitous of all is the author's use in the *Refutation* of the Aristotelian material which had been introduced into Iconodulic argumentation in the second period of Iconoclasm. The same material, some of it traceable in the works of John of Damascus (who did not apply it to images!), was used rather more successfully by Theodore the Studite. As with so much else in the *Refutation*, the Aristotelian arguments occur in bits taken from Nicephorus's earlier works. Compare, for example, the (already weak!) argument of the 'relation' of image to prototype in the first *Antirrheticus*, in answer to Constantine V's Christological objections, with the inept refitting of this same argument in the *Refutation* in answer to the charge of 'counterfeit' images⁽²⁷⁾.

---

(25) Καὶ ἀνέγνω Νικηφόρος ὁ εὐκλεέστατος βασιλικὸς ἀσηκρητῆς (MANSI 12, 1055A), cf. *Vita Nicephori*, 146, 23–24; see L. WALLACH, *Diplomatic Studies in Latin and Greek Documents from the Carolingian Age*, Ithaca – New York, 1977, 5–6. About Tarasius's committee, cf. *Vita Tarasii*, 405, 17–18.

(26) The roots of the new 'humanism', it seems, are to be sought in Nicephorus's generation, in the circle of Tarasius.

(27) Cf. *Antirrheticus* 1, 277–280 and *infra* 67^{1–72}, cf. also *infra* 7^{19–24} and 11^{43–71}. Theodore the Studite's application of the category of relation to names is much

In refuting the *Definition's* accusations against the Empress Irene and its claims concerning the felicitous reigns of Leo III and Constantine V, Nicephorus again quarried in the sources he had used for the *Breviarium*, the end of the third *Antirrheticus* and the lost tractate against the Iconoclasts, adding yet more of his own recollections and, he claims, those of other contemporary witnesses to the calamities and persecutions of Constantine's reign⁽²⁸⁾.

Nicephorus devotes slightly more than a third of the *Refutation* to the treatment of the *Definition* of 815 itself; the greater part of his effort was spent on the appended citations. Considering the low level to which the theology of the image-controversy had degenerated, it is hardly surprising that Nicephorus - and perhaps the Iconoclasts of 815 as well - appears to have been much more motivated by his patristic researches. We have already made mention of the great importance given to patristic authority and the great pains taken for its verification at the Second Council of Nicaea. There the Iconoclasts' use of the Fathers was discredited, and the Iconodules in turn produced their own battery of citations in support of the images, many of them from various works by the same authors cited by the Iconoclasts. Though the passages cited at Nicaea may well have been found by means of some sort of florilegium, the greatest care was taken to procure complete manuscripts - several if possible - of the works from which the citations were derived⁽²⁹⁾.

Of the seventeen citations appended to the *Definition* of 815, seven had been among those cited at the Council of 754 and refuted at Nicaea⁽³⁰⁾. Nicephorus had already treated ten of the

---

more adept, see his first *Antirrheticus*, PG 99, 345A. About Nicephorus's use of Aristotelian material, see ALEXANDER, *Nicephorus*, 200-208; MONDZAIN-BAUDINET, 24-26; MANGO, 'La Cultura', 45.

(28) One of the sources of these works is also reflected in the *Chronicle* of Theophanes, see SPECK, *Das geteilte Dossier*, 499-515 and MANGO, *Breviarium*, 16. One wonders whether Nicephorus could not have begun the unfinished, revised version of the *Breviarium* as a result of renewed interest in the historical sources he now used again for the *Refutation*: his death would then have been the reason for the work being left unfinished. See also *infra* n. 40

(29) See MANGO, 'The Availability', 34-35.

(30) *Infra* 85⁴⁻⁹ (Asterius), 114⁵⁻²⁷ (Amphilochius), 138³⁻⁶ (Gregorius Nazianzenus), 149¹⁻¹⁰ (Chrysostomus, *In Psalmum 145*), 154³⁵⁻⁴² (Nilus), 158³⁻¹² (Epiphanius, *Testamentum*), 187³⁻¹² (Epiphanius, *Ad Theodosium*).

superior in the Imperial civil service, Tarasius (Patriarch 784–806), had organised it and written his lengthy refutation of the *Definition* of 754. Nicephorus's official participation in the Council appears to have been confined to the reading aloud of a letter from the Roman Pope, but one wonders whether he could not have been among those who assisted Tarasius in drawing up the refutation⁽²⁵⁾. In any event, Nicephorus has followed Tarasius's method in his treatment of the *Definition* of 815. At Nicaea, Tarasius had had the repentant Gregory of Neocaesarea, one of the chief Iconoclasts, read aloud the *Definition* of 754, sentence by sentence, followed by the reading of his Iconodulic rebuttal. In the *Refutation*, Nicephorus had to be satisfied with citing the *Definition* of 815 himself, though, judging from the bombastic tone of his answers, he might well have fancied himself before a great assembly. Indeed, the *Refutation* is as much a work of oratory as of theology. Nicephorus here rehearses most of the standard Iconodulic arguments, but perfunctorily, it seems; and one cannot help finding the text's rhetoric more interesting in itself: first-fruits, as it were, of the 'revival' of learning in the ninth century⁽²⁶⁾.

Perhaps most infelicitous of all is the author's use in the *Refutation* of the Aristotelian material which had been introduced into Iconodulic argumentation in the second period of Iconoclasm. The same material, some of it traceable in the works of John of Damascus (who did not apply it to images!), was used rather more successfully by Theodore the Studite. As with so much else in the *Refutation*, the Aristotelian arguments occur in bits taken from Nicephorus's earlier works. Compare, for example, the (already weak!) argument of the 'relation' of image to prototype in the first *Antirrheticus*, in answer to Constantine V's Christological objections, with the inept refitting of this same argument in the *Refutation* in answer to the charge of 'counterfeit' images⁽²⁷⁾.

---

(25) Καὶ ἀνέγνω Νικηφόρος ὁ εὐκλεέστατος βασιλικὸς ἀσκηρῆτις (MANSI 12, 1055A), cf. *Vita Nicephori*, 146, 23–24; see L. WALLACH, *Diplomatic Studies in Latin and Greek Documents from the Carolingian Age*, Ithaca – New York, 1977, 5–6. About Tarasius's committee, cf. *Vita Tarasii*, 405, 17–18.

(26) The roots of the new 'humanism', it seems, are to be sought in Nicephorus's generation, in the circle of Tarasius.

(27) Cf. *Antirrheticus* 1, 277–280 and *infra* 67^{1–72}, cf. also *infra* 7^{19–24} and 11^{43–71}. Theodore the Studite's application of the category of relation to names is much

In refuting the *Definition's* accusations against the Empress Irene and its claims concerning the felicitous reigns of Leo III and Constantine V, Nicephorus again quarried in the sources he had used for the *Breviarium*, the end of the third *Antirrheticus* and the lost tractate against the Iconoclasts, adding yet more of his own recollections and, he claims, those of other contemporary witnesses to the calamities and persecutions of Constantine's reign⁽²⁸⁾.

Nicephorus devotes slightly more than a third of the *Refutation* to the treatment of the *Definition* of 815 itself; the greater part of his effort was spent on the appended citations. Considering the low level to which the theology of the image-controversy had degenerated, it is hardly surprising that Nicephorus - and perhaps the Iconoclasts of 815 as well - appears to have been much more motivated by his patristic researches. We have already made mention of the great importance given to patristic authority and the great pains taken for its verification at the Second Council of Nicaea. There the Iconoclasts' use of the Fathers was discredited, and the Iconodules in turn produced their own battery of citations in support of the images, many of them from various works by the same authors cited by the Iconoclasts. Though the passages cited at Nicaea may well have been found by means of some sort of florilegium, the greatest care was taken to procure complete manuscripts - several if possible - of the works from which the citations were derived⁽²⁹⁾.

Of the seventeen citations appended to the *Definition* of 815, seven had been among those cited at the Council of 754 and refuted at Nicaea⁽³⁰⁾. Nicephorus had already treated ten of the

---

more adept, see his first *Antirrheticus*, PG 99, 345A. About Nicephorus's use of Aristotelian material, see ALEXANDER, *Nicephorus*, 200-208; MONDZAIN-BAUDINET, 24-26; MANGO, 'La Cultura', 45.

(28) One of the sources of these works is also reflected in the *Chronicle* of Theophanes, see SPECK, *Das geteilte Dossier*, 499-515 and MANGO, *Breviarium*, 16. One wonders whether Nicephorus could not have begun the unfinished, revised version of the *Breviarium* as a result of renewed interest in the historical sources he now used again for the *Refutation*: his death would then have been the reason for the work being left unfinished. See also *infra* n. 40.

(29) See MANGO, 'The Availability', 34-35.

(30) *Infra* 85⁴⁻⁹ (Asterius), 114⁵⁻²⁷ (Amphilochius), 138³⁻⁶ (Gregorius Nazianzenus), 149¹⁻¹⁰ (Chrysostomus, *In Psalmum 145*), 154³⁵⁻⁴² (Nilus), 158³⁻¹² (Epiphanius, *Testamentum*), 187³⁻¹² (Epiphanius, *Ad Theodosium*).

seventeen in the *Contra Eusebium & Adversus Epiphaniidem*⁽³¹⁾. Six of these had been dealt with at Nicaea, and Nicephorus had made free use of the arguments and counter-citations he had found in the Nicaean *Acta*. In his treatment of these same citations in the *Refutation* he has taken over whole sections of the *Contra Eusebium & Adversus Epiphaniidem*, sometimes augmenting them, mostly from the same sources he had had at hand before. For example, take the citation purportedly from Basil of Seleucia which Nicephorus, apparently rightly, declares spurious. In the *Contra Eusebium & Adversus Epiphaniidem* Nicephorus only summarises what he believed to be a genuine letter of Basil to the Emperor Leo - in fact, it is also spurious! - proving that the Father held an image of St Thecla to be authentic. In the *Refutation*, the full text of the letter is given⁽³²⁾.

In his discussion of nearly all the Iconoclasts' citations Nicephorus adduces a number of other citations from the author in question as well as from other Fathers, in support of images, after the manner of the Nicaean Council. He appears to have found nearly half of these pro-image passages, as well as the names of other authors to whom he refers, in the Nicaean *Acta*. Indeed, Nicephorus was the first to mention these *Acta*, and the text he had of them was a very good one: in several cases he has preserved the best readings in patristic citations he found in them, e.g. Leontius Neapolitanus's *Contra Iudaeos*⁽³³⁾. In addition, Nicephorus seems to have got at least one other citation out of some sort of Iconodulic florilegium related to those preserved in the *Parisinus gr.* 1115, *Venetus Marc. gr.* 573 and *Mosquensis Hist. Mus.* 265 (*Vlad.* 197). And another of the texts he cites occurs in the florilegium included in John of Damascus's third *Oration* against

---

(31) Asterius (infra 85⁴⁻⁹; *Adversus Epiphaniidem*, 352), (Ps.-)Leontius (89³⁻²¹; *Adversus Epiphaniidem*, 370), (Ps.-)Theodotus (93³⁻¹⁴; *Adversus Epiphaniidem*, 372), (Ps.-)Basilius Seleucensis (112¹⁰⁻¹⁹; *Adversus Epiphaniidem*, 369), Amphilochius (114⁵⁻²⁷; *Adversus Epiphaniidem*, 372), Gregorius Nazianzenus (138³⁻⁶; *Adversus Epiphaniidem*, 366), Nilus (154³⁵⁻⁴²; *Adversus Epiphaniidem*, 368), Epiphanius, *Testamentum* (158³⁻¹²; *Adversus Epiphaniidem*, 301), idem, *Epistula Dogmatica* (160²⁻⁵ et sqq.; *Adversus Epiphaniidem*, 305 et sqq.), idem, *Ad Theodosium* (188¹²⁻²³ et sqq.; *Adversus Epiphaniidem*, 336 et sqq.).

(32) *Infra* 113¹⁰⁻⁵⁸

(33) Déroche's edition of Leontius (cf. index. p. 373) would have benefited greatly if Nicephorus had been amongst the witnesses.

the Iconoclasts. But until all the extant florilegia have been edited and studied it is impossible to determine Nicephorus's sources for these Iconodulic citations⁽³⁴⁾.

One of the more interesting of the texts cited by Nicephorus, which he did not find in the Nicaean *Acta* or a florilegium, is the *Vita Pancratii*. Nicephorus quotes a number of passages from this Iconodulic forgery and claims to have seen an 'ancient' manuscript of it which had been mutilated by the Iconoclasts. Parts of two of these passages occur in the letters of Theodore the Studite, and it is tempting to conjecture that Theodore, after his return from banishment under Michael II, had brought such a manuscript to Nicephorus on one of his visits to the latter⁽³⁵⁾.

Of the seventeen passages cited in 815, Nicephorus shows ten to have been misrepresented or misinterpreted by the Iconoclasts. For his treatment of two of these he found all the material he required in the Nicaean *Acta*, taking over the Council's refutations of one of them wholesale. In the case of seven of the other eight, he got hold of manuscripts - preferably older ones, though always with difficulty in his banishment - of the complete works, and therewith he quotes lengthy passages of the context of the citations, in order to refute the Iconoclasts' use of them⁽³⁶⁾.

(34) The three MSS all have the citation from the otherwise unattested work by Gregory of Nyssa εἰς τὸν ἄγιον μάρτυρα Βασίλειον in 103²⁻⁷, though with variants which indicate that none of them was Nicephorus's immediate source. I am grateful to A. Alexakis for providing me with transcriptions of this passage in the MSS of the florilegia. About the florilegium in *Par. gr.* 1115, see most recently Speck, *Ich bin's nicht*, 582-584. The citations from Georgius Alexandrinus's *Vita Chrysostomi* in 99⁵⁻¹¹ and 99¹²⁻¹⁷ correspond exactly with those in Iohannes Damascenus.

(35) *Infra* 83¹⁰⁻¹¹¹. The *Vita Pancratii* is not cited in Nicephorus's earlier works. I am grateful to the late Cynthia Stallman-Pacitti for communicating to me her edition of this text before her death. It is hoped that this edition will soon be published. Meanwhile, we must cite the text from Stallman's doctoral dissertation. For Theodore the Studite's visits to Nicephorus, see his *Epistulae*, 475, 11-20.

(36) The ten 'misinterpreted' citations: *Diataxeis* (81¹⁰⁻¹³), Asterius (85⁴⁻⁹), Amphilocheus (114⁵⁻²⁷), (Ps.-)Basilius Seleucensis (122⁴⁻¹⁵), Gregorius Nyssenus (125³⁻⁷), Gregorius Nazianzenus (138³⁻⁶), (Ps.-)Chrysostomus, *In S. Romanum* (143²⁻⁹), *idem*, εἰς τὸν Ἀβραάμ. (146²⁻¹⁴), Chrysostomus, *In Psalmum 145* (149¹⁻¹⁰), Nilus (154³⁵⁻⁴²). The two for whose refutation Nicephorus looked no further than the Nicaean *Acta* are those from Gregorius Nazianzenus and Nilus (wholesale appropriation). Since he could not find the citation attributed to Gregorius Nyssenus, he suspects that it may be spurious; but he argues that the Iconoclasts have

The remaining seven citations are declared spurious. That Nicephorus is right about those attributed to Leontius, Theodotus and Basil of Seleucia, there is little doubt. But the authenticity of the four attributed to Epiphanius is still a matter of controversy. We shall only refer to the literature on the subject and hazard the remark that Ostrogorsky's revised opinion, that two of the works cited, the so-called *Epistula Dogmatica* and the *Ad Theodosium*, belong to a later period, seems correct⁽³⁷⁾. In any event, Nicephorus's treatment of these citations is invaluable: he appears to have had the full text of the works and to cite other passages from them which are not preserved elsewhere, including a few which have hitherto escaped notice⁽³⁸⁾.

The *Refutation* ends, as we have already noted, with exultation over the certain punishment of Nicephorus's adversaries in the world to come.

As is the case with Nicephorus's other major theological works, it cannot be said that the *Refutation* enjoyed a wide readership in Byzantium. It is likely that an edition of all these works was put together not long after the Iconodules' victory in 843; and a second edition was made in the tenth century⁽³⁹⁾. But there is no evidence that anyone read these works subsequently - not

---

misinterpreted it, anyway. Nicephorus also doubts the genuineness of the citation from Amphilochius because he could find only one MS containing the text, and that a new one (infra 121²¹⁻²³). N.B. Nicephorus managed to get hold of the complete text of both the *Diataxeis* and (Ps.-)Chrysostomus's εἰς τὸν Ἀβραάμ, of which we have found no trace.

(37) OSTROGORSKY originally (61-113) declared all but the *Testament* spurious. But after the appearance of MAAS's study of the *Ad Iohannem Aeliae* (*op. cit.*), OSTROGORSKY admitted the genuineness of this text as well (in a review of MARTIN, BZ 31 [1931], 389). Since then, HEMMERDINGER (*op. cit.*), MARAVAL (*op. cit.*), GERO (*Constantine V*, 81, n. 100), and THÜMMEL (169-180) have argued that all four texts are genuine. However, questions concerning anachronisms in the language of the *Epistula Dogmatica* and *Ad Theodosium* have been raised anew by SPECK, 'Apsismosaik', 312-315.

(38) We have already noted passages from Epiphanius cited by Nicephorus in the *Adversus Epiphaniides* and the *Refutation* which were not included in the florilegium of 815 (see supra n. 12). - The citations infra at 162²⁹⁻³³ and 162⁴⁵⁻⁵⁴ appear to be found only in the *Refutation*. It is not impossible, however, that these passages are of Nicephorus's own making: a sort of imaginary dialogue he puts into the mouth of Epiphanius.

(39) In this second edition, represented by *Par. gr.* 910 and 911 and reflected in *Vat. gr.* 682+P, the paragraphae to the text have been gathered in *Pinakes*.

even the zealously anti-Iconoclastic Photius! - until the fourteenth century⁽⁴⁰⁾; and so unknown were they by then that no less a scholar than Nicephorus Gregoras, not to mention the Patriarch Philotheus Kokkinos, the Emperor-monk John Cantacuzene and the theologian Johannes Kyparissiotēs, mistook them for the writings of Theodore Graptus⁽⁴¹⁾.

The Edition

The *Refutation* has come down to us in two MSS:

C = *Coislin*. 93, X-XI saec. Bombycine. 603 (in fact 605) foll. Mutilated at the beginning; folio-numbering subsequent to mutilation. 345 x 210mm. (writing column 225 x 142mm.). 29-33 lines. Two scribes: first to fol. 337^v, second to end. Dark brown ink with high metallic content which has in places eaten through the paper. Title-capitals of same colour. A third hand, a corrector, has filled in various lacunae. Accents and breathings irregular. ν-ἐφέλευστικόν nearly always added. ῑ usual at the beginning of words, ῡ never.

---

(40) Although the Chronicle of Georgius Monachus (2, 754-765) contains certain historical passages which occur at the end of Nicephorus's third *Antirrheticus*, the chronicler probably took these passages from a lost polemical tractate by Nicephorus which circulated separately. Nicephorus would then have copied from the *Antirrheticus* (or his source for it?) in composing the tractate; or perhaps this part of the *Antirrheticus* was added from the tractate by the posthumous editor of Nicephorus's works; cf. MAI, PG 100, 503, n. 78; SPECK, *Ich bin's nicht*, 535-556. A second citation in Georgius Monachus said to come from Nicephorus, concerning the reign of Leo V (2, 780, 15sq.), was perhaps taken from another part of the same tractate; cf. MORAVCSIK, 1, 278, ALEXANDER, *Nicephorus*, 179-180. Such a common source would also explain the striking similarity of the description of Leo's death in Georgius Monachus (2, 798, 3-5) and the *Refutation* (infra 2³⁰⁻³⁵). As with so much else in this text, Nicephorus must have got this lurid bit from his earlier composition. The tractate, then, would have been written after Leo's death and before the composition of the *Refutation*. - Though full of praise for the *Breviarium*, Photius makes no mention whatsoever of Nicephorus's theological works in the *Bibliotheca*, see cod. 66 (ed. HENRY, t. 1, pp. 98-99). Nicephorus's biographer Ignatius mentions these works only in the vaguest manner: *Vita Nicephori*, 210, 15-24.

(41) Gregoras took the works in *Par. gr.* 910 for those of 'Theodore Graptus', and his use of them against the Palamites was so effective that Philotheus had the book stolen from him, in order to use it himself; Cantacuzene subsequently commissioned a copy (*Par. gr.* 909); and Kyparissiotēs, too, got his citations from 'Theodore Graptus' out of *Par. gr.* 910; see FEATHERSTONE, *passim* (where, however, I still believed in Devresse's dating of the *Coislinianus*).

CONTENTS: Theological works of the Patriarch Nicephorus. 1) Foll. 15 (= beginning) - 158bis^v: *Refutatio et Eversio*, beginning lost, inc. τὸν πύργον τῆς κακίας (= *P*, fol. 177); 2) Foll. 159-431^v: *Apologeticus & Antirrheticus*; 3) Foll. 431^v-552: *Contra Eusebium & Adversus Epiphaniem*; 4) Foll. 552^v-587: *Adversus Iconomachos* (= J.B. Pitra, *Spicilegium Solesmense*, 4 [1858], 233-291); 5) Foll. 587-603: *De Magnete* (= *ibid.*, 1 [1852], 302-335).

The codex is made up of thirty nine gatherings, most of them consisting of eight bifolia. One gathering was lost from the beginning before the present numbering was done. Further confusion results from several bifolia having been bound in the wrong place at the time of this numbering; some of these latter were then put back in the right place by a subsequent binding, but the numbering has not been corrected. In the first gathering, the bifolio containing the present foll. 15 and 16 was misplaced (folded together at the end of the gathering) at the time of the numbering; it was subsequently put right (folded separately on the outside of the gathering), but the numbering is now off: the codex begins with fol. 15; thereupon follow foll. 1-14; then the text skips from fol. 14^v to 16. In the second gathering, the outside bifolio has been bound backwards: after fol. 16^v the text skips to fol. 32; then back to 18; then, after fol. 31^v, it continues on fol. 17. Then, the first folio of the outside bifolio of the third gathering was mistakenly folded backwards over the outside of the fourth gathering, which contained only seven bifolia; thus, after fol. 17^v (N.B. out of sequence!) the text skips to fol. 62, then back to fol. 33. Foll. 158 and 499 appear twice, giving six hundred and five, not three, folia in all.

Numerous marginal remarks, in small capitals (by the scribes), relating to antique rhetoric, e.g. γνώμη, παράδειγμα, συλλογισμός, presumably taken over from the archetype. Also to be noted are the asterisks ✱ found in the margin beside Nicephorus's oft-repeated maxim concerning the Iconoclasts: ὅτι βαρὺς ἐστὶν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καὶ ὀνομαζόμενος καὶ μνημονευόμενος καὶ ἐν εἰκόني βλεπόμενος⁽⁴²⁾. Many obels, various orthographic corrections (often incorrect!) and marginal remarks have been made by

(42) Cf. foll. 5, 6, 62, 42, 50, 59^v, 64, 86^v, 116^v, 125^v, 139 and 158, as well as 94^v and 102^v (concerning the Saints). A similar asterisk is found in MSS of Gregory Nazianzenus to mark passages relating to the Incarnation.

two (fourteenth-century?) hands, most of them on foll. 15 (= beginning) - 32^v, 159^v-235^v, 338-492^v, 552^v-557. It appears to be one of these hands which also marked the beginning of citations from the Iconoclast *Definition* and florilegium in the *Refutation* with the sign ἀρχή, in the side margin, and began numbering them, λόγος α' &c., in the upper margin (for the purpose of excerpting?). The sign ἀρχή is found on foll. 15^v, 7, 11^v, 32, 21^v-22, 25^v, 17, 62^v, 34, 35, 36^v, 49, 52, 53^v, 67, 71^v, 76^v, 78, 79^v, <84^v>, 86, 91, 93, 94, 96, 97, 103^v, 105^v, 107^v, 112^v, 114, 116^v, 118, 121^v, 125^v, 126, 126^v, 129^v, 130, 131, 131^v, 132, 133^v, 134, 135, 139, 140, 140^v, 141^v, 143, 143^v, 146^v, 152, 153^v, 154^v. The first of the other signs, λόγος δ', is on fol. 7; the last, λόγος κ', on fol. 84^v.

Five fly-leaves at the beginning, five at the end. Red leather binding with the arms of Séguier. Description in R. Devreesse, *Bibliothèque nationale. Département des manuscrits. Catalogue des manuscrits grecs. II. Le fonds Coislin*, Paris, 1945, no. 93, who dates it to the XIV saec.

P = Paris. gr. 1250 (olim Font.-Reg. 2378), XIV saec. Parchment. 332 (in fact 330) foll. 310 x 215mm. (writing column 230 x 145mm.). 30-31 lines. One scribe. Brown ink. Title-capitals same colour; red initials. Accents and breathings regular. Standardised ν-ἑφελευστικόν. ï sometimes (within words), ü never. Corrections and insertions by scribe. Second part of a two-part MS, of which the first is *Vat. gr.* 682.

CONTENTS: Theological works of the Patriarch Nicephorus. 1) Foll. 1-19: *Testimonia Patrum*; 2) Foll. 19^v-125^v: *Contra Eusebium & Adversus Epiphaniidem*; 3) Foll. 126-139^v: *De Magnete*; 4) Foll. 140-172^v: *Adversus Iconomachos*; 5) Foll. 173-332: *Refutatio et Eversio*.

The codex was made up of forty two gatherings, all quaternions except the last, a quinion, each numbered in the lower outside corner of the first folio. Before the numbering of the separate folia, however, several of them had already fallen out of the codex, and this has created certain apparent irregularities. One folio had fallen out of the twenty-second quaternion, after fol. 173^v, and another out of the twenty-fourth, after fol. 187^v. One bifolio has fallen out of the twenty-seventh quaternion, leaving a

folio missing after fol. 205^v and fol. 209^v; and another bifolio has fallen out of the thirtieth quaternion, leaving two folia missing after fol. 229^v. After fol. 286 the numbering erroneously jumps to fol. 289.

One fly-leaf at the beginning, one at the end, of parchment. Green leather binding with the arms of François I, to whom J. Lascaris dedicated the codex (upper marg., fol. 1)⁽⁴³⁾. Description in Blake, 10-13.

For a proper understanding of the affiliation of these two MSS, one must examine them together with three others: *Par. gr.* 911 and 910 (both X saec.) and *Vat. gr.* 682 (XIV saec., the first part of *P*). That all the extant MSS of Nicephorus's theological works are descended from one particular two-volume edition, probably of the ninth century, was shown by Blake⁽⁴⁴⁾. One might even conjecture that this first edition was made by the Patriarch Methodius (843-847) subsequent to his participation in the ceremonies for the translation of Nicephorus's relics⁽⁴⁵⁾. In this first edition, the *Apologeticus & Antirrheticus, Contra Eusebium &*

---

(43) We also find Laskaris's monogramme in the lower margin on fol. 331^v.

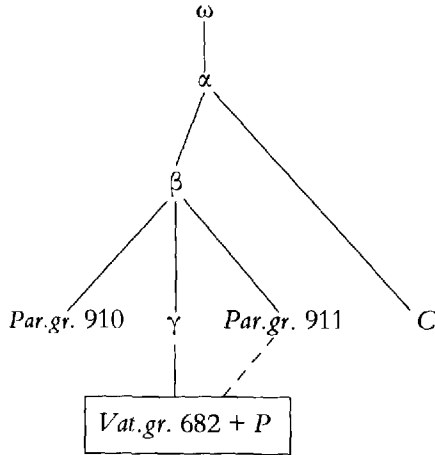
(44) See BLAKE, esp. 14-15. MAAS (279), followed by ALEXANDER ('HOTOS', 58, n. *), concluded that the archetype must have been an uncial MS. However, the error *τοιούτου* in *P* (fol. 222) for *τὸ ἰθὺ τοῦ* (in *C*, fol. 49; infra 66³), which Maas produces as evidence, occurs in a citation from the *Definition*, and all these citations are written, in *C* (and presumably in the prototype of *P*), in small capitals. Moreover, in our collation of the text of the *Contra Eusebium* in all the MSS, we have found many errors which point to a common minuscule prototype, cf. also *εὐθυμόως* in *C* (for *εὐθυβόλως*), infra 188¹¹⁻¹².

(45) One wonders whether Methodius might not have come upon Nicephorus's theological *Nachlaß* during his overnight stay in the monastery of St Theodore on the occasion of the translation; cf. Theophanes Presbyter, 125-126. The various marginalia in the archetype, reflected in all the MSS, sometimes include information not given in Nicephorus's text, e. g. the identification of Thomas, otherwise unattested, as the bishop of Side who had discovered the forgery of Epiphanius's name, cf. *Adversus Epiphaniidem*, 299, n. 2. Several instances of Methodius writing scholia are known: e. g. in a *Passion* of St Marina (BHG³ 1167; Scholia 1167m: according to a note in *Par. gr.* 1470, fol. 135, Methodius wrote these scholia, several of which reveal iconodulic sentiments, during his stay in Rome). - Nevertheless, could the ultimate source of this Epiphaniides not be the episode of the pagan philosopher Epiphanius who refers to himself as *Ἐπιφανίδιον* in the *Vita Epiphani* (ed. DINDORF, 25,3 - 29,4), a text Nicephorus knew well and often cites?

Adversus Epiphanidem, *Adversus Iconomachos* and *De Magnete* were contained in the first volume, the *Refutation* in the second. *Par. gr.* 911 and 910 preserve only the first volume of the original edition⁽⁴⁶⁾, the *Vaticanus+P* and *C* both volumes. In the *Vaticanus+P* the division has been altered: the second volume (*P*) contains the florilegium appended to the *Apologeticus & Antirrhethici* (the so-called *Testimonia Patrum*), the *Contra Eusebium & Adversus Epiphanidem* and the *Refutation*⁽⁴⁷⁾. In *C*, the second volume of the original edition (= the *Refutation*) has been copied first, then follows the original first volume.

From the collation of passages of the *Contra Eusebium & Adversus Epiphanidem* in all the MSS, we have arrived at the following stemma:

As can be seen in the stemma, *C* reflects more closely than the other MSS an earlier redaction of the archetype. In *C*, none of the texts have been divided into chapters, and the chapter titles in *Pinakes* in the other MSS still appear in the margins as *paragraphae* to the text. The great similarity of these chapter divisions and *Pinakes* in the *Apologeticus & Antirrhethici* and *Contra Eusebium &*

(46) In *Par. gr.* 910 the contents were altered by the deletion of the *Adversus Iconomachos* and *De Magnete* and the addition of the *Vita Nicephon*, cf. description in FEATHERSTONE, 198

(47) But the original division is noted in the margin at the beginning of the *Refutation* (fol. 173; infra p. 3, l 1 of the crit. app.: ἀρχὴ τοῦ δευτέρου βιβλίου).

Adversus Epiphanidem in *Par. gr.* 911, 910 and the *Vaticanus+P* indicate that the latter is descended from a prototype closely resembling the former, perhaps also of the tenth century. Furthermore, there is evidence that the *Vaticanus+P* was collated with *Par. gr.* 911: the alternative readings introduced in the margins of the former are all found in the latter (but not in 910 or C!)(⁴⁸). It is only the alternative readings, however, which have any authority: in our collation of texts common to all the MSS we found no basis for most of the corrections and insertions made by the scribe of the *Vaticanus+P*.

The edition of the *Refutation* has not been so easy a task as might appear at first glance. There are obvious mistakes common to both of the MSS (e.g. *κακείνοι* infra 20³², *χαίροις* infra 104¹²); thus, we can reach no further back than to a common redaction of the archetype which was already corrupt. Moreover, in some cases where they present different readings, the MSS take turns in preserving what is clearly the correct one (e.g. infra 17³⁴⁻³⁵, 40⁷⁹⁻⁸⁰ for *P* and 8¹⁷⁻¹⁸, 32⁴⁵⁻⁴⁶ for *C*) and this necessitates a certain arbitrariness of choice in other cases where one or the other reading appears equally good. In general, preference has been given to *C*, the older witness, apparently free of willful tampering, even if it is replete with mistakes, as a glance anywhere in the critical apparatus will show. The corrections made in *C* are not always the result of simple collation, e. g. *εὐσεβείας* infra, 39³⁴; but such conjectures are very few and by no means comparable to the brazen Atticistic emendations of the *Vaticanus+P*. The corrections and annotations of the later reader (= *C^B*), who also left many obels beside the text (on foll. 15-32^v in the *Refutation*), have no authority whatsoever, but have been noted in the apparatus.

In this edition we have tried to reproduce as closely as possible the language in which the text was written. We have refrained from imposing Classical grammar. Let the reader be warned,

---

(48) It should be noted that the alternative readings occur only in the texts contained in the first volume of the original edition, viz. the contents of *Par. gr.* 911, the scribe of the *Vaticanus+P* appears not to have had a second copy of the original second volume against which to collate the text of the *Refutation*. In several instances this scribe has written the emendations and insertions he had made in the *Vaticanus+P* in *Par. gr.* 911 as well.

then, that he will find, amongst other things, many instances of *παρὰ* with the dative as an agent, or of two verbs in sequence which nevertheless appear in different moods: e.g. the first in the subjunctive or optative, the second in the indicative. The confusion of future indicatives and aorist subjunctives, faulty aorist optatives (e.g. *προσοίσειεν*, infra 34²⁷), 'irregular' verbal forms (e.g. *ἀτιμούντες*, infra 79¹⁶), all things often met with in late texts, are already well attested here. Moreover, Nicephorus delights in the use - usually gratuitous and often faulty - of perfect, future perfect and pluperfect forms, including such rarities as the third-person plural middle forms *συντετάχατο* infra 194⁵⁰, *γεγράφαται* infra 122⁴⁸.

Out of this same desire to preserve the language of the period, we have retained the nearly ubiquitous *ν-έφελευστικὸν* in *C*, common in MSS before the year 1000⁽⁴⁹⁾. In *P*, following the prevailing usage of the time, this letter has been eliminated before consonants. We have had to adopt this usage in places where *P* is the only witness; elsewhere, however, since *P*'s usage is perfectly predictable, we have omitted notice of it in the apparatus criticus.

The accentuation in the MSS also reflects the contemporary language, and instances of variance with standard usage in one or the other of the MSS have been noted in the apparatus. However, *μῆκοθεν*, which occurs in both MSS, has been left as it is. Biblical names, too, appear as they do in Byzantine MSS, not in the Hebraicised forms of modern editions. Enclitics have also been treated with respect for the language as it was apparently spoken. Unfortunately, it is not practicable to follow the accentuation of *C* - or its breathings, for that matter -, on account its great negligence. In *P*, on the other hand, careful attention has been given to every detail. If, then, the reader finds the accentuation of enclitics out of keeping with traditional rules, let him be assured that we have consistently followed *P*, and that the same reading is more often than not found in *C* as well. Again how-

---

(49) There does not appear to be any connection between the occurrence of *ν-έφελευστικὸν* and the prose-rhythm. Moreover, an analysis of capp. 20-25 of the *Refutation* has revealed a disregard for Meyer's Law similar to that found by HÖRANDNER in the *Breviarium*: compare CL 56.5, cl 61.1 in the *Refutation* with CL 54.4, cl 61 1 in the *Breviarium*; cf. HÖRANDNER, 131.

ever, for economy's sake, enclitics have been allowed in the apparatus criticus only in exceptional cases.

For the form of accents we have given precedence to the MSS over the lexicā. Thus κροῖμα (infra 2¹⁹, 24³³, 95¹³), σπεῖρα (infra 76¹³), σφύρα (infra 105⁶⁷), σκύλα (infra 83¹¹⁰), βαλβίδος (infra 7¹⁴), ἀπορρίψαι (infra 41⁸), δράσαι (infra 80³⁹), ἰδρύσαν (infra 87²²), κωλύσον (infra 75¹¹⁴), φρίζαι (infra 175⁶). For the various forms of ἴσος we have followed the accentuation of *P*, whose constant usage in most cases accords with that found elsewhere in carefully written MSS.

In the breathings we have followed standard usage except in the case of ἐσμός (infra 6⁶³) and ὄπαδός (infra 33¹², 72⁴⁷, 83⁹, 198⁴¹), where both MSS have readings well attested in the Byzantine period. In the name Ὀνώριος we have accepted the breathing in *P* (infra 60⁵ and 72⁹²), since *C* has no breathing here; but in Ἄβραάμ, written consistently with a rough breathing in *P*, we have followed *C* in retaining the usual orthography.

With regard to elision, we have retained the writing of οὐχ' in accordance with the constant usage of *P*, since it frequently occurs thus in *C* as well. We note here the omission of the *coronis* to mark crasis in γοῦν, following the usage of *C*, and in ταυτόν, ταυτά &c., where it occurs only once or twice in *P*. In verbal forms beginning with προϋ- we have followed *P* in consistently deleting the *coronis* in syllables accented with a circumflex; thus προὔθηκαν and προὔχειν (infra 4¹³ and 4⁵⁷), but προὔχον and προὔπτον (infra 3¹⁴ and 24¹³).

We have ceded to Classical usage of the iota subscript, though none occurs in the MSS. We have of course corrected itacistic and similar errors (e.g. ο/ω, ε/αι); but such readings as περιόπη (infra 47³) and φθινοπορινός (infra 166⁶⁶), which occur in both MSS, have been retained. We note here the consistent occurrence in *C* of the itacistic spelling -εία in compound words ending in -λατρία (εἰδωλολατρεία, κτισματολατρεία, ἀνθρωπολατρεία), and thus dispense with the repeated mention of this. In the case of ἰδέα/εἰδέα and εὔρημα/εὔρεμα, which appear to have been con-founded even in the archetype, we have preserved both forms.

The double consonants in πλουμμάριος (infra 81²⁵), which appear in both MSS, have been retained, and Classical restoration of -ρρ- has been avoided, e.g. μεταρρυθμίζοντες (infra 19¹⁰⁻¹¹).

Certain adverbial expressions which, with very rare exceptions, are written as one word in both MSS have been thus retained: ἀναμέσον, ἀπεναντίας, διακενῆς, διαμέσου, διατί, διατοῦτο, ἐξάπαντος, ἤπουγε, καθέκαστα, καθεκάστην, καθέκαστον, καθημέραν, καταμόνας, μεταταῦτα, μήτιγε, παραπολύ, τανῦν. However, we have stopped short of following the MSS in the similar contraction of πρὶν ἢ and ἐπὶ τὸ αὐτό. οὔμενον and τοὔτ' ἔστιν have also been standardised, inasmuch as their orthography varies greatly in both MSS. ἐκ ποδῶν has been divided on account of the consistent presence of the circumflex. μὴ δὲ ought always to be so written in Byzantine texts: it is only very late that it appears as one word.

We have been as economical as possible in the punctuation, for instance, by the omission of the semicolon after ὅτι in quotations.

There are no *paragraphae* beside the text of the *Refutation* in *C*, nor is the text divided into chapters in *P*. The chapter divisions in the edition are of our own making.

We have not used capitals at the beginning of sentences or paragraphs, except in the case of citations.

Biblical citations have been printed in italics. For patristic citations, printed in light type, we have given references to critical editions of works from which they come and, when we have found them, to florilegia and other works, including earlier works of Nicephorus, in which they occur. In places where these citations are unintelligible as they stand in our two MSS, we have emended the text or at least indicated variant readings in the apparatus; otherwise, variant readings from other editions are not given.

Citations from the *Definition* and florilegium of 815, as well as all citations from 'Epiphanides' - including those which Nicephorus claims the heretics omitted on account of their obvious blasphemy -, have been printed in broad-spaced light type. This has been done in order to reflect the writing of all these citations in small capitals in *C* and the marking of them with pointed obels in *P*. This type has also been used when Nicephorus repeats various words and phrases from the *Definition* and florilegium, even if they are not marked in the MSS. For the sake of clarity, we have begun a new paragraph in the text after each new citation from the *Definition* and florilegium, but not in the case of

repetitions. All of the citations have been gathered together separately in an appendix following the text.

Bibliographical details of the editions of cited works are given in the *Index Fontium*, pp. 363-378. In the apparatus to the text only the editor's name, with page and line numbers, has been given, or else the abbreviated title, if the work appears in the *List of Abbreviations*, pp. IX-XII.

TEXTVS

SIGLA

MSS:

C = *Paris. Coislin.* 93, saec. X/XI

C^B = later annotator

P = *Paris. gr.* 1250, saec. XIV

a. corr. = ante correctionem

e corr. = e correctione

in corr. = in correctione

p. corr. = post correctionem

EDITIONS (of the *Definition* and florilegium of 815):

Serruys, 345-351

Ostrogorsky, 48-51

Alexander, 'Horos', 58-60

Hennepf, 79-82

Thümmel, 181-187

edd. = conjectures accepted in all the editions

Other abbreviations are to be sought in the List of Abbreviations or the Index Fontium.

Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τοῦ ἀθέσμου καὶ ἀορίστου καὶ ὄντως ψευδωνύμου ὄρου τοῦ ἐκτεθέντος παρὰ τῶν ἀποστατησάντων τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ ἀλλοτρίῳ προσθεμένων φρονήματι ἐπ'ἀναιρέσει τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σωτηρίου οἰκονομίας

P, f. 173

1. Ὅροις τῆς εὐσεβείας εὐπειθῶς εἴκειν καὶ ἀκλινῶς ἐπεσθαι, θεσμοῖς γε μὴν τοῖς εὖ τεθειμένοις ἄνωθεν φρουρεῖσθαι τε καὶ τειχίζεσθαι, ἔνθεσμον καὶ σωτήριον· καὶ τοῦτ' ἂν εἴη τῶν ὀρεκτῶν τὸ περισπούδαστον ἤδη καὶ τιμιώτατον, τοῖς γε
5 ἀληθῶς ὑγιᾶ τὴν φρένα καὶ τὸν νοῦν κεκτημένοις ἄρτιον· καὶ γὰρ ἐντεῦθεν τὸ εἰρηναῖον τῆ ζωῆ περιγίνεται καὶ βίος ὀρθός τε καὶ ἡ ἐν δόγμασιν εὐθύτης κρατύνεται καὶ τὰ ἐκ τῆς θείας ῥοπῆς εὐμενίζεται. τοῖς γοῦν πειρωμένοις παρακινεῖν ὄρια αἰώνια, ἃ παρὰ τῶν πατέρων καλῶς καὶ ἐννόμως τέθειται,
10 καὶ τοῖς εὖ καθεστῶσι λυμαίνεσθαι πράγμασι συμβήσεται, οἷα ὑπερόρια θέουσι, ἐνδιάστροφον μὲν κεκτῆσθαι τὸ φρόνημα, παρὰ πάντα δὲ τὸν βίον τὸ φιλοτάραχον νοσεῖν καὶ ἐπίσαλον· πρὸς τε γὰρ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς πέλας πολὺ τὸ στασιῶδες ἀποτίκτουσι, τό τε σεσοβημένον καὶ ἀνατετραμμένον ἐπὶ τε τῷ
15 οἴκῳ καὶ τῆ ζωῆ πάσῃ καὶ τοῖς ἐγγύς καὶ τοῖς πόρρωθεν συνδιαφέροντες ἐπιστρέφουσι. τολμῶσι δ' οὖν εὐθύς τῆς θείας δόξης κατεξανίστασθαι, καὶ τῶν ὀρθῶς βιοῦν ἡρημένων κατεπαίρεσθαι, καὶ κατασοβαρεύεσθαι τῶν ἐπιεικεστέρων, κάκεινοι μάλιστα, οἵπερ εἶεν τῶν ἐπ' ἐξουσίαις τινὲς καὶ ταῖς μείζουσι
20 ἀρχαῖς καθιδρυμένοι καὶ ἀξιώμασι, καὶ δρῶσι κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς τὰ ἀπηχῆ καὶ ἀνόσια· ὧν μέγα μὲν καὶ βαρὺ τὸ τῆς ἐγχειρήσεως ἔγκλημα, | μείζον δὲ καὶ δυσασχέστερον ἐν
f. 173^v
καιρῷ τῆς θείας ἐπισκοπῆς τῶν κακῶς δρωμένων τὸ ἀνταπόδομα, εἴ γε οὐχ' ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ ὧν ὡς

Tit. 1/2 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 205A

1. 8/9 cf. *Prov.* 22, 28; 23, 10   22/23 cf. *Ier.* 6, 15

P

Tit. 1 ἀρχὴ τοῦ δευτέρου βιβλίου *manh. cod.*

25 ἐπηρεάζοντες ἀδικεῖν ἐπιχειροῦσι, τὴν δίκην ὑφέξουσιν, ὡς ἠναγκασμένων ἵεναι καὶ ἀκουσίως πρὸς τὴν ἀσέβειαν.

2. τοιοῦτον οὖν τι κὰν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις συνενεχθὲν ἔγνωμεν. ἦν γὰρ καὶ πρόσθεν καιρός, καθ' ὃν οἱ τῆς εὐθυτάτης ἡμῶν πίστεως ὄροι εὐαγῶς ἐφυλάσσοντο· ὅτε βαθεῖα εἰρήνην τὴν ἐκκλησίαν Χριστοῦ διελάμβανε, καὶ τὸ εἰρηναῖον ἐπλούτει
 5 καὶ ἀστασίαστον, τὸ τε ἀταρακτότατον κεκτημένη καὶ τὸ γαλήνιον· ὅτε τὸν οἰκεῖον κόσμον αὐχοῦσα διέπρεπε καὶ τῷ φωτὶ κυρίου κατηρτίζετο τε καὶ ἐπορεύετο· ὅτε τὸ εὐαγγελικὸν καὶ ἀποστολικὸν ἐπανθοῦν ἐπαρρησιάζετο κήρυγμα καὶ τὰ τῆς σωτηρίου Χριστοῦ οἰκονομίας διὰ τῶν ἱεροτυπιῶν ἐπέλαμπε
 10 σύμβολα, οὐ τὰ τε πάθη καὶ θαύματα καὶ ἡ τοῦ σωτηρίου προεδείκνυτο δύναμις· ὅτε ἡ χάρις προετιμᾶτο καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ τὰ τῆς χάριτος ἐνεφανίζετο σαφῶς καὶ ἐκηρύσσετο· ὅτε οἱ θεοὶ ναοὶ καὶ τὰ ἐν τοῖς ναοῖς ἱερά τε καὶ τίμια εὐκόσμως μάλα περιεστολίζοντο· ὅτε θεῖος φόβος ταῖς ψυχαῖς τῶν εὐσεβούντων ἐνίδρυτο καὶ ἡ περὶ τὰ θεῖα αἰδῶς καὶ εὐλάβεια· ὅτε
 15 τὸ τῆς ἀγάπης δῶρον πανταχοῦ διαφοιτῶν περιηγγέλλετο· ὅτε τὰ τῆς ἱερωσύνης δίκαια κομῶντα συνδιεφυλάσσετο καὶ οἱ ἱερεῖς κυρίου *δικαιοσύνην ἐνδεδύκεσαν*, ὥσπερ στολὴν ἀγίαν περιχλαινιζόμενοι τὴν εὐσέβειαν, *ἀμφιεννύμενοι δὲ κριμα ἴσα*
 20 *διπλοῖδι*, καὶ ἡ εὐλογία κυρίου πᾶσιν ἐπέπρεπεν, εἰ δεῖ τι καὶ τῶν Ἰωβ φθέγγασθαι ῥημάτων· ὅτε καὶ βασιλεῖς μέγα ἐφρόνουν ἐπ' εὐσεβείᾳ μᾶλλον ἢ τῷ διαδήματι καὶ χρυσῷ καὶ λίθοις τοῖς Ἰνδικοῖς λαμπρὸν ἀπαστράπτουσιν, εὐθύτητι δὲ δογμάτων ἢ τῷ ἀλουργῷ ἐκαλλωπίζοντο χρώματι καὶ ὅσον <***> |
 25 τρόπαια στήσωσι. διὰ τοι τοῦτο κατὰ τοῦ θείου φόβου ἀπηναισχύντησαν καὶ ἦσαν κατὰ τῶν ἀγίων κεφαλὴν καὶ ἀπεναντίας τῆς ἱεραῆς ἡμῶν ὁμολογίας ἤεσαν. εἰς ὃ,τι δὲ τῷ χρι-

f. 174^r

2. 11 cf. Io. 1, 17   18/20 cf. Iob 29, 14   26 cf. Ps. 82, 3-4

P

2. 24 p. ὅσον *deest unum fol.*   27 ἴεσαν *cod.*

2. 27/28 τῷ χριστομάχῳ: Leo V Imperator

στομάχῳ τὰ βεβουλευμένα, ὃς ταῦτα ἐπινοῶν ἔδρα, ἐπεραί-
 νετο καὶ εἰς οἶον τέλος τὰ ἐπιχειρημένα ἐκβέβηκε, τὸ
 30 θυσιαστήριον μέγα κεκράζεται· ὃ καὶ ζῶν κακῶς καθαιρῶν
 ἐβεβήλου, καὶ ἀναιρούμενος ἐνδίκως τῷ λύθρῳ τῶν ἐναγῶν
 αἱμάτων πλέον ἔχρανέ τε καὶ κατεμόλυνεν, ἄξια ὄντως τὰ
 ἐπίχειρα τῆς εἰς Χριστὸν ὕβρεως δεξάμενος ὁ ἀλιτήριος, ἔνθα
 τῶν προμάντεων ἢ σκηνῆ καὶ ἡ παιδιὰ καὶ ἡ πλάνη θριαμβεύε-
 35 ται.

3. πῶς οὖν οὗτος τὰ τῆς οἰκείας ἀσεβείας ἀποπληροῦν
 ἐτεχνάζετο; πρῶτα μὲν ἀπόπειραν ποιεῖται τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλη-
 σίας, εἰ οἶόν τε ἡρέμα καὶ ἡσυχῇ τὰ κατὰ νοῦν αὐτῷ προχω-
 ρήσιν· ὡς δ' οὖν ἄπρακτα καὶ ἀνήνυτα αὐτῷ ἐγεγόνει τὰ
 5 ἐγχειρήματα, ἐφ' ἑτέραν τραπόμενος ἔρχεται καί, ὡς ἂν μηδὲν
 πονηρίας καὶ κακουργίας τῶν προκαταρξάντων ἔλλειποι τῆς
 ἀσεβείας, ζηλοῖ κἀνταῦθα τὸν χριστομάχον ἐκείνον, τὸν πάλαι
 συγχωρήσει θεοῦ τοῦ φύλου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κακῶς ἄρξαντα,
 τὸν Κωνσταντῖνον φημί τὸν δυσσεβέστατον. ὃς δὴ καθάπερ ἐκ
 10 πατρῶου κλήρου κατάγουσαν τὴν παρανομίαν ταύτην διαδεξά-
 μενος, ἰκανῶς ἐπεκράτυεν· ἀθροίζει λοιπὸν καὶ οὗτος, ὡσπερ
 ἐκείνος, ἅπαν τὸ ἐν ἱερωσύνῃ τελοῦν, καὶ παντοίαις αὐτοῦς
 ἐπιχειρήσεσι μεθοδεύων πείθειν ἐμηχανᾶτο πρὸς τὸ οἰκεῖον
 ἐλεῖν βούλημα. ἀλλ' ὅσον μὲν ἐν αὐτοῖς προὔχον καὶ ἔκκριτον,
 15 ἐρηρυσμένον καὶ πάγιον περὶ τὸν ὑγιᾶ καὶ ὀρθὸν λόγον τὸ
 φρόνημα ἐκέκτητο, τοῦ θεομισσοῦς αὐτοῦ θελήματος ἀντικαθι-
 στάμενον ὥφθη· διὸ αἰκίαις τε καὶ φρουραῖς χαλεπαῖς πρό-
 τερον ἐπελθῶν καὶ μηκίστων | λιμῶν καὶ ἀσιτιῶν τηκεδόσι
 πιέζων καὶ δι' ἀτιμίας ἀπάσης περιεαγαγόν, μεταταῦτα ὑπερο-
 20 ρίαις μακραις ὁμοῦ καὶ πικραις κατεδίκασεν· ὅσον δὲ ἀγροί-
 κικώτερον καὶ ἀπλούστερον ἢ καὶ εὐηθέστερον ἐπάγεται, οὓς
 μὲν χρήμασιν ὑποφθείρων, οὓς δὲ ὑποσχέσεσι δελεάζων, οὓς
 δέ, παρρησίαν τὴν εἰς τὰ βασίλεια ἐπαγγελλόμενος, ὑπο-

f. 174^v

30/35 cf. Georgius Monachus, 789, 3-5

P

---

3. 9 Κωνσταντῖνον: Constantinus V Imperator

κλέπτων, ἔστι δὲ οὖς καὶ ἀπειλαῖς ἐκδειματῶν καὶ ἐτέραις
 25 τισὶν ἐπινοίαις μετερχόμενος, εἰς τὸ ἴδιον σαγηνεῖε θέλημα.
 τούτους λοιπὸν τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας ἀπορραγέντας σώμα-
 τος, οἷάπερ μέλη διερρηκῶτα καὶ ἐφθαρμένα, καὶ ἰδίᾳ συνάγειν
 ἐπιχειρήσαντας λαβῶν, συγκροτεῖ, ὡς ἐδόκει, ἀπ' αὐτῶν σύννο-
 30 τοῦ προσδοκωμένου πονηροῦ ἐπιστασίας γίνεται, προσδοπιῶν
 τὰ τῆς ἐνδημίας αὐτῷ καὶ τρόπον τινὰ τὸν ἀγῶνα τὸν κατὰ τῶν
 ἀγίων ἐνστησόμενον ἀναμερισάμενος· καὶ τὸ πολὺ τῶν πόνων
 προαφαιρούμενος, τοσοῦτον εὐνους αὐτῷ ὤφθη, ἵνα, ἐν ᾧ
 μέλλει φανεροῦσθαι ὁ ἄνομος, πρὸς μόνον τὸν καταλύοντα
 35 αὐτοῦ τὸ κράτος ἔξει τὴν μάχην, τῶν δὲ εἰς μνήμην τῆς ἐν
 σαρκὶ πολιτεύσεως αὐτοῦ ἀναστηλωμένων ἐκ ποδῶν γεγενη-
 μένων, μὴ πλείω περὶ αὐτὰ ἐνασχολούμενος κάμνοι, σχοίη δὲ
 ῥᾶον κατὰ τῶν εὐσεβούντων τηνικάδε τὸ ἀγώνισμα· καὶ πάλιν
 ὁρᾶται ἐν τῷ ναῷ κυρίου τὸ βδέλυγμα καὶ ἀνοίγεται *στόμα*
 40 *λαλοῦν μεγάλα* κατὰ τῆς δόξης κυρίου καὶ κατὰ τῆς θείας
 οἰκονομίας μεγαλορημονοῦν καὶ ἀλαζονεύμενον.

4. ταύτην οὖν τί κλητέον, ἢ οὐχ' ἀπλῶς σύνοδος; ἀλλὰ
 βαρβαροσύνοδος δικαίως ἂν τις καλέσειε διὰ τὸ τοῦ ἠθροϊκότος
 βάρβαρόν τε καὶ ἔκφυλον φρόνημα, ἢ πονηρὸν συνέδριον καὶ
 τοῦ Καίσαραϊκοῦ ἐκείνου ἐφάμιλλον, | ἐπεὶ καὶ οὗτοι παρα- f. 175^r
 5 νόμως *κενὰ κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐμελέτησαν* καὶ ὡσπερ τὸ
 Ἰουδαϊκὸν σύνταγμα κατὰ τῆς Χριστοῦ ἐνσωματώσεως ἐ-
 φρυάξαντο καὶ πλεῖστα κενολογήσαντες ἐματαιοπόνησαν. ὡς
 γὰρ οὐκ ἂν λεχθείη σύνοδος ἱερατικὴ, φανερόν· πρῶτον μὲν
 γὰρ πῶς συστήσαιεν σύνοδον οἱ γε τὰς συνθήκας, ἅς ἐν τῷ
 10 θείῳ θυσιαστηρίῳ κατενώπιον θεοῦ καὶ ἀγγέλων καὶ παντὸς
 τοῦ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος δεδωκότες, παρασπονδήσαντες
 ἠθετήκασιν, τὰ τε χειρόγραφα, ἐν οἷς τοὺς τύπους τοῦ σταυροῦ
 καὶ τὰ οἰκεῖα ὀνόματα προῦθηκάν, κατεπάτησαν; ἔξ ὧν κατὰ

39 cf. Dan. 9, 27   39/40 cf. Dan. 7, 8

4. 3/4 cf. Mt. 26, 3; Io. 11, 49   5/7 cf. Ps. 2, 1-2

15 συλλόγους ἱερούς συνιέναι οὐκ ἔξὸν αὐτοῖς· ἔπειτα δ' ὅτι παρὰ
 πάντα θεσμὸν καὶ κανόνα ἐκκλησιαστικὸν ἤθροισται· καθάπερ
 γὰρ τὸ παρὰ τοῦ δυσσεβοῦς Κωνσταντίνου παραλόγως καὶ
 ἀνοσίως συλλεγὲν παράνομον σύστημα, οὕτω καὶ τοῦτο
 ψευδῶς καὶ ἀτάκτως κεκλήκασιν σύνοδον. πάνπαν γὰρ τῶν ἐν
 20 ἀρχιερωσύνῃ τελούντων μεγίστων θρόνων, τοῦ τε τῆς πρεσβυ-
 τέρως Ῥώμης λέγω καὶ τῶν ἄλλων, οἷς τὰ προέδρια ἐν τοῖς
 ἱερεῦσιν ἀφώρισται, ἡμοιρήκασιν· ὧν ἄνευ, δόγματος ἐκκλη-
 30 σιαστικοῦ κινουμένου, συστήναι, κατὰ γε τὸν ἄνωθεν παρα-
 δεδομένον τῆ ἐκκλησίᾳ θεῖον τύπον, ἱερατικὴν σύνοδον, οὐ
 θεμιτόν. διὸ ἄστατόν τε ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀνίδρυτον δείκνυται,
 35 καὶ τις ἐνταῦθα συνεῖς λίαν ἐμφρόνως ἂν ἀποφθέγγετο ὅπερ
 παρὰ τινι τῶν πάλαι σοφῶν ἐλέγετο περὶ γέ τινος στρατοπέδου
 εὖ μάλα στρατιᾶς πολυπληθείᾳ κομῶντος, ταξιάρχου δὲ συνε-
 τοῦ καὶ εἰδήμονος τὰ τακτικὰ καὶ πολέμια τοῦ κοσμοῦντος καὶ
 εὖ διατάττοντος ἀπολειπομένου· « Ἡλίκον θηρίον κεφαλὴν οὐκ
 30 ἔχει », ἐπεὶ καὶ οὗτοι, πολυανθρωπία πλήθοντες καὶ οὐ πάνυ τι
 εὐαριθμητον τυγχάνοντες σύστημα, τοῦ τε ἡγεμονοῦντος τῆς
 καθ' ἡμᾶς ἱερολογίας καὶ ἐπιστημονικωτάτου πνεύματος κανό-
 νος τε πάνπαν καὶ λόγου τοῦ ἰθύνοντος | ἀπεστέρηνται. καὶ τί f. 175^v
 35 γε ἄλλο ἢ αὐτὴν τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας Χριστὸν ἠθετή-
 κασιν; καὶ ὅλης αὐτοῦ τῆς οἰκονομίας πειρῶνται ἀνατρέπειν, ὡς
 οἷοι τέ εἰσι, τὸ μυστήριον. τοιγάρτοι εἰς τοῦτο ἀκοσμίας καὶ
 ἀταξίας ἡγμένοι, τό τε ἐπιεικὲς ἀπημφισμένοι καὶ ἡμερον,
 40 θηρῶν δίκην καὶ λύκων ἀγρίων (τῷ γὰρ ἔξωθεν καὶ φαινο-
 μένῳ κωδίῳ τὸν ἐντὸς καὶ κεκρυμμένον συγκαλύπτουσι θῆρα)
 τῆ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ βαρέως ἐπεισπεσόντες καὶ κατὰ τῶν
 ἱερῶν ἡμῶν δογμάτων ἐπιλυττήσαντες, ὅλω τῷ στόματι τὰ
 λογικὰ πρόβατα, τὸν λαὸν κυρίου, κατεσθίειν κατὰ τὸ εἰρημέ-
 νον διὰ φωνῆς ἀγίου προφήτου ἴενται. ἐντεῦθεν ἢ παλαιὰ τῷ
 χρόνῳ καὶ τὴν κακίαν νεάζουσα κακοδοξία, ὡς ἐξ ἀδύτων τῶν

25/30 cf. Stobaeus, *Anthologium*, ed. Wachsmuth, IV, 13, 50   34 cf. Eph 5,
 23   38/39 cf. Mt 7, 15   41/42 cf. Is. 9, 12

45 **μυχῶν τῆς ἀπιστίας ὑπερκύψασα καὶ τῶν τῆς πλάνης φωλεῶν**
ἔξερπύσασα, τοὺς ἄρτι τῆς εὐσεβείας ἀποπεφοιτηκότας καὶ
πρὸς αὐτὴν ἀθλίως μεταθεμένους, ὡσπερ τῆς ἀληθοῦς ἀπη-
μαύρωσεν ὁμολογίας, οὕτω δὴ καὶ τῶν ἐπειλημμένων τῶν
 50 **τῆς ἱερωσύνης οἰάκων, τῆς κοινωνίας ἀπετείχισε, τὴν σύμ-**
πνοίαν ἀπειρξασα καὶ συναίνεσιν· μὴ δὲ γὰρ ἐνὸν αὐτοὺς τῷ
ψεύδει συνάρασθαι, ἐπειδὴ ἔνθα τὸ ἐμπαθὲς καὶ δοῦλον τῆς
σαρκὸς πρυτανεύει φρόνημα, ὃ τῆς ἐλευθερίας καὶ εἰρήνης
 55 **σύνδεσμος ὃ συνεστηκῶς ἐκ τοῦ πνεύματος οὐδ' ὄλως κατακρα-**
τύνεσθαι πέφυκεν – ὑπὸ γὰρ πολλῆς αὐθαδείας καὶ ἀνοσιουρ-
γίας κεκρατημένος ὃ συναθροίσας κακῶς, πᾶσαν κανονικὴν καὶ
ἐνθεσμον καταπατῶν παράδοσιν, ἢ μὴ δὲ συνιεὶς ὅτι θεσμὸς
κανόνων ἦν πώποτε, ἔδοξε τῶν προὔχειν κατὰ τὴν ἱερωσύνην
λαχόντων δίχα τὴν ἰδίαν βεβαιοῦν εἰκαιοφροσύνην –, ὅμως
 60 **δ' οὖν παρανόμως καὶ ἀθέσμως συνειλεγμένοι, κατὰ τοῦ**
κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ πολλὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ
κηρύγματος καταφλυαρήσαντες ἐμελέτησαν, καὶ | δόγμα f. 176^r
πονηρόν, καλῶς πάλαι κατακριθὲν καὶ σιγηθὲν ἀποφάσει τῶν
προηγησαμένων θείων ἀνδρῶν, πάλιν ἀναζωπυροῦντες καινί-
ζουσι καὶ τολμῶσιν, ὡς ὦντο, ὄρον ἐκτίθεσθαι πάντη ἀόρι-
 65 **στον· ὀρίζονται μὲν γὰρ παντελῶς οὐδέν, ἐπ' ἀναιρέσει δὲ τῶν**
εὖ καὶ καλῶς τεθειμένων ὄρων καὶ ἀληθῶν δογμάτων καὶ τοῦ
εὐσεβοῦς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας φρονήμα-
τος, ματαίως ἄγαν καὶ ἀθεεὶ παρατάττονται. οὐδὲ γὰρ ἀπὸ
 70 **στόματος κυρίου, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰδίας κοιλίας ἀποφθέγγονται καὶ**
λαλοῦσι διεστραμμένα, οὐδαμοῦ τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι καὶ
τύπῳ κατακολουθήσαντες, τοῦ φόβου δὲ κυρίου καταφρονή-
σαντες καὶ τῆς ἐντολῆς ἀλογήσαντες, ἢ καὶ τῷ ἓνα τῶν ἐλα-
χίστων σκανδαλίζοντι οὐ μικρὸν τὸν κίνδυνον ἐπικρεμάννυσιν,
ἧπουγε πλήθος ἄπειρον καὶ ἀριθμοῦ κρεῖττον καὶ πολιτείαν

51/52 cf. Rom. 8, 7   52/53 cf. Eph. 4, 3   59/61 cf. Ps. 2, 1-2   70
 Act. 20, 30   72/73 cf. Mt. 18, 6; Mc. 9, 42; Lc. 17, 2

75 ὅλην καὶ ἔθνος ὀλόκληρον ἱερόν τε καὶ ἅγιον, ὃ διεσπάραξάν τε καὶ ἔλυμήναντο, τῷ αἵματι Χριστοῦ τῷ ἀμώμῳ καὶ ἀχράντῳ κτηθέν τε καὶ ὑποστάν ἰδρωσί τε καὶ πόνοις πολλοῖς τῶν μετὰ Χριστὸν καὶ τῶν τὰ ἐκείνων διαδεξαμένων ἀοιδίμων ἀνδρῶν.

5. ἐν τούτῳ γοῦν τῷ δοκοῦντι ὄρω εὐθύς μὲν καὶ ἐκ προοιμίῳν τὴν ἀσέβειαν οὐ παρρησιάζονται, κατασχηματίζονται δὲ τὴν εὐσέβειαν καὶ καταχρωννύουσι πως τοὺς ἑαυτῶν λόγους, ἐπειδὴ τοῦτο φίλον καὶ σύνηθες τοῖς αἰρετίζουσιν.

5 οὕτω γὰρ καὶ παρὰ Ἀρειανοῖς καὶ Εὐνομιανοῖς καὶ ἄλλοις αἰρεσιώταις γινόμενον ἔγνωμεν· οὓς μιμούμενοι, ὡσπερ δὴ κοινωνοῦντες τῇ ἐκείνων κακοδοξίᾳ, καὶ αὐτοὶ ἐπ' ἄλλοτρίοις καλοῖς ἐγκαλλωπίζονται. τὸ γὰρ φυσικὸν τῆς ἀληθείας κάλλος οὐκ ἔχοντες, ὀθνεῖαις τισὶ καὶ ξέναις σοφιζόμενοι

10 χρωῶνται μορφαῖς, τὸ αἴσχος τῆς οἰκείας ἀμορφίας ἐκ τῶν ἔξωθεν ἀποκρύπτειν ἐκμηχανώμενοι, τῷ χαλκῷ τὸ δέλεαρ περιάπτοντες | ἢ τῷ δηλητηρίῳ τὸ μέλι περιχρίοντες, ἵνα ἡνίκα μέλλουσι τὰ τῆς οἰκείας πικρίας ἀπερεύγεσθαι δυσώδη καὶ βδελυρὰ ῥήματα, τοὺς ἀπλουστέρους δι' αὐτῶν ἐξαπα-

15 τήσωσι καὶ πρὸς τὴν ἀσέβειαν τὴν ἴσην ἐπαγάγωνται. μετὰ γὰρ δὴ ταῦτα, ὡσπερ οἱ ἐκ κραιπάλης ἀνενεγκόντες, εἰς ἑαυτοὺς ἐπανέρχονται καὶ ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιστρέφουσι· καὶ τὸ προσωπεῖον ἀποδυσάμενοι, τὰ τῆς γνώμης παραγυμνοῦσι κυήματα. ἡμεῖς δὲ τὴν πολλὴν φλυαρίαν παρέντες, ἐπὶ τὰ

20 καιριώτερα τῆς βλασφημίας καὶ τινος ἀνασκευῆς δεόμενα καὶ δὴ τῷ λόγῳ τρεψώμεθα. καὶ ἔδει μὲν, ὡς σαθοῖς καὶ ἐώλοις, μὴ δὲ τὴν ἀρχὴν ἐπιβάλλειν τοῖς τοιοῦτοις ληρήμασιν, εὐθύς δὲ παραγράφεσθαι καὶ ἀποκρούεσθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ παρὰ τισὶ τοῖς οὐ παγίαν καὶ βεβηκυῖαν πρὸς εὐσέβειαν τὴν διάληψιν ἔχουσιν,

I. 176^v

---

75 cf. I Petr. 2, 9

5. 14/15 cf. Gregorius Nazianzenus, *Oratio Theologica tertia*, ed. Gallay, 1, 20-21 (p. 178) 17 cf. Gregorius Nazianzenus, *De Pace* 1, ed. Calvet-Sebasti, 19, 6 (p. 168); Prov. 26, 11

25 ἔδοξαν λόγου τί ἄξιον φέρεσθαι, ταύτη τοι εὖ νενομίκαμεν, εἴπερ αὐτοῖς πρὸς ὠφελείας τινὸς γένοιτο, τῶν ἐπ' ἐκείνοις ἐλέγχων ἐφάπτεσθαι.

6. ἄγουσι τοιγαροῦν εἰς μέσους τὸν Λέοντα ἐκείνον, τὸν ἀποστάτην καὶ παροράσει θεοῦ Χριστιανῶν ποτε ἄρξαντα, τὸν ἐκ τῶν Ἰσαύρων τῶν δυσωνύμων ὀρμώμενον καὶ οὐδὲν ἤττον θηριώδη τὴν γνώμην ἢ τὴν προσηγορίαν, ἔτι μὴν καὶ τὸν ἐκείνου υἱὸν Κωνσταντῖνον, τὸν τρόπον ἀγριώτερόν τε καὶ θηριωδέστερον ὃς δὴ τὴν πατρῶαν δυσσέβειαν καὶ δυσμένειαν οἶόντινα κληρὸν ἄνωθεν καταγόμενον διαδεξάμενος, καὶ οὐ μᾶλλον τῆς ἀξίας ἢ τῆς ἀσεβείας κληρονόμος ὄφθεις, ἐπηύξησέ τε καὶ εἰς ἄκρον ἐκράτυνε. τούτῳ οὖν μετὰ τῆς ἡδίστης καὶ φίλης 10 ἰπείας παρατεταγμένῳ ἐξήρτυτο κατὰ τῆς Χριστοῦ δόξης ὁ πόλεμος, καὶ πλείονα κάκιστα τε καὶ χεῖριστα κατὰ Χριστιανῶν ἀπομανεῖς κατεπράξατο. περὶ μὲν οὖν τούτων εἰκαιμυθοῦντες | γράφουσι τοιαῦτα ὅτι Οὗτοι τὴν εὐσέβειαν f. 177^f τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀσφάλειαν βίου ἡγησάμενοι, τὴν τιμὴν τοῦ δι' ὃν τὸ βασιλεύειν ἔλαβον 15 ἐζήτησαν· καὶ πολυάνθρωπον πνευματικῶν πατέρων καὶ θεοφιλῶν ἐπισκόπων ἀθροίσαντες σύνοδον, ...

οἱ τῶν ἀληθῶν καθάπαξ ἀποπεπτωκότες, καὶ τῷ ψεύδει τὸν 20 νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν ὑποθέμενοι, ἐκ τῶν φανερῶς ἐψευσμένων ὑπαρχόντων τὸν λόγον τῆς προκειμένης αὐτοῖς ματαιότητος ἐξυφαίνειν κατάρχονται, ἵνα ὧν ἡ ἀρχὴ ἀδόκιμος, ὃ δὴ λέγεται, καὶ τὸ πᾶν εἶη ἀπόβλητον. τοῖς γὰρ ἐν

6. 22/23 cf. Basilius Caesariensis, *De ieiunio homilia II*, PG 31, 192A

P

5. 25 τί] *sic cod.*, intellige indefinitum

6. 1 εἰς μέσους] *sic cod.* (cf. *infra* 41² et 80^{6f})   15 ὄν] *sic cod.*

6. 1 Λέοντα: Leo III Imperator; sed in *Definitione* agitur de Imperatore Leone IV, non III, ut intellegit Nicephorus   5 Κωνσταντῖνον: Constantinus V Imperator   18 σύνοδον: Concilium a. 754 in Hieria-Blachernis habitum

μνήμη τῶν πολλῶν εἰσέτι καὶ νῦν κειμένοις καὶ παρὰ πᾶσι τὸ
 25 ὁμολογον διασώζουσι καὶ ἐπὶ στόματος κατ'οἴκους καὶ ἀγορὰς
 ἄδομένοις ἢ ἀγνοοῦντες ἢ ἀναισχυνοῦντες αὐθαδῶς ἀντιφέ-
 ρονται· οὐδὲ γὰρ ἔτι τοῦ Λέοντος κατὰ τὸν τῆδε περιόντος
 βίον τὸ ἀνόσιον ἐκεῖνο ἤθροιστο συνέδριον· ἐκεῖνος γὰρ τῆς
 καινοτομίας ταύτης κατάρξας καὶ τοὺς θεμελίους τῆς ἀποστα-
 30 σίας προκαταβαλόμενος καὶ τὰ βάρη τῆς ἀσεβείας πηξάμενος
 πρῶτος καθυβρίζει τὰ ἅγια, καὶ τὸν ἐπιθέντα χεῖρας αὐτῷ καὶ
 χρίσαντα ἱεράρχην τὸν ἱερώτατόν τε καὶ ὀσιώτατον, τοῦ
 θρόνου τοῦ ἱερατικοῦ μετὰ πολλῆς καθεῖλε τῆς ἀδοξίας καὶ
 ὕβρεως, οὔτε θεὸν δεδοικῶς οὔτε τὴν χρίσασαν χεῖρα αἰδε-
 35 σθεῖς ὁ ἐξάγιστος· ἕτερον δὲ τῷ μιαρῷ θελήματι αὐτοῦ καὶ
 δόγματι ἀντενθρονίζει ἐπόμενον, καὶ τινὰς ἐπιβίους χρόνους,
 πικρῶς τὴν ζωὴν ἀπορρήγνυσιν. ἀνίστησι δὲ δυσσεβέστερόν
 τε καὶ ἀθεώτερον τὴν θεομάχον οἰκοδομίαν ὁ τὴν ἐξουσίαν
 παροράσει θεοῦ μετὰ τῆς ἀπιστίας εὐθύς μετ'ἐκεῖνον κληρωσά-
 40 μενος, | τὸν πύργον τῆς κακίας δομούμενος καὶ συνεργούς ἐπὶ C, f. 15^r
 τούτῳ τοὺς ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης συνεπαγόμενος· καὶ γὰρ οὖν τὰ
 τοῦ ἀθέου βουλήματος συνιστᾶν ἐπιχειρῶν, χρόνοις τισὶν
 ὕστερον | τούτους δὴ τοὺς ὑπὸ χεῖρα ἐπισκόπους συλλέγει f. 177^v
 καὶ τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο καὶ ἔκθεσμον συγκροτεῖ ἐργαστήριον· οἷ
 45 γε πολλὴν μὲν ὕβριν ὄσσην τῆς θείας καὶ παναλκοῦς δεξιᾶς
 κατέχεαν, πλεῖστα δὲ τῆς δόξης Χριστοῦ καθυλακτοῦντες ἐκε-
 νολόγησαν, πολλὴν δὲ ἀδικίαν κατὰ τῆς σωτηρίου Χριστοῦ
 ἐπιφανεῖας ἐλάλησάν τε καὶ ἐμελέτησαν· ἀθέως γὰρ ἐδογματί-
 σαν εἰδώλοισι τὴν δι'αὐτῆς ἐξ εἰδώλων λελυτρωμένην τοῦ θεοῦ
 50 ἐκκλησίαν προσκεκυνηκέναι, καὶ τοῦτο αὐτοῖς τῆς βλασφημίας
 τὸ προοίμιον· ὅπερ μετ'ἐγκωμίων οἱ νεόλεκτοι τούτων φοιτη-

27/28 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 209C, ubi agitur de Imperatore Leone
 IV, non III! 41 cf. III Rcg. 18, 19 48/50 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi
 13, 221C

C^{inde a l 40 p}

28 ἤθροισται *cod.*^a *corr*

32 ἱεράρχην: Germanus I Patriarcha

35 ἕτερον: Anastasius Patriarcha

ταὶ ὡς ἄσμενοι ὑπεδέξαντο· τοῦτο δὴ καὶ σύνοδον καλεῖν
 τετολμήκασιν. σύνοδον δὲ ὁποῖαν κλητέον ἀκουέτωσαν· τὴν
 μαινάδα, τὴν σοβάδα, τὴν αὐθάδη, τὴν πάντολμον, τὴν νεωτε-
 55 ροποιόν, τὴν καινοτόμον, τὴν ὑβρίστριαν, τὴν τῆς βλασφημίας
 μητέρα, τὴν ἀποστατικὴν φάλαγγα, τὸν μανικὸν ὄμιλον, τὸ
 Καῖαφαικὸν συνέδριον, τὸ ληστρικὸν σύστρεμμα, τὸν λόχον
 τὸν ψυχοφθόρον, τὸ θήρατρον τῶν λογικῶν ζώων, τὸ Σατανι-
 κὸν ἔνεδρον, τοῦ πονηροῦ τὸ ὄπλον, τὸ τῆς εὐσεβείας πολέμιον,
 60 τὸ ἄνομον βουλευτήριον, τῶν λοιμῶν τὴν καθέδραν, τὸ Φαρι-
 σαϊκὸν σύστημα, τὸ Ἰουδαϊκὸν σύνταγμα, τὸν ἀγυρτικὸν σὺλ-
 λογον, τὸ ὀχλαγωγὸν ἄθροισμα, τὸ παραχοποιὸν ἄγυρμα, τὸν
 ἔσμον τῶν κακῶν καὶ τῆς Χριστιανῶν θεοσεβείας ἀντίπαλον,
 τὸ πάσης | παρανομίας ἐπίμεστον καὶ πάσης κακίας καταγώ- f. 15^v
 65 γιον. τίς ἂν λόγος ἐφίκοιτο; τίς ἰκανὸς ἀπαριθμήσασθαι ὅσα καὶ
 οἷα κατὰ τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν θρησκείας ἐνεανιεύσαντο καὶ
 ὀπόσην καινοτομίαν κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπενόησαν, οἷα κατὰ
 τῶν ἁγίων ἐτόλμησαν, πυρὶ παραδιδόντες τὰ ἱερὰ κειμήλια,
 τοὺς θεῖους ναοὺς καὶ αὐτὰ δὴ | τὰ θυσιαστήρια διορύσσοντες f. 178^f
 70 καὶ πάντα τὸν ἐν αὐτοῖς ἱερὸν διάκοσμον καὶ τὴν πυκάζουσαν
 ἔνθεν εὐπρέπειαν ἀκόσμως λίαν ἐξαφανίζοντες; τί τᾶλλα
 λέγειν; τὴν εἰργασμένην αὐτοῖς παροινίαν εἰς τὴν Χριστοῦ
 οἰκονομίαν, δόξαν ἑαυτῶν ἤγηται, ὡσπερ ἀδοξίαν τὴν
 ἐπ'αὐτῇ τιμὴν καὶ τὸ κλέος· καὶ ὅσα κατὰ τῶν ἱερῶν κανόνων
 75 καὶ θεσμῶν ἐνεωτέρισαν καὶ ἀπαξιαπλῶς πᾶσαν τὴν ἄνωθεν καὶ
 πάλαι κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐνθέως κεκρατηκυῖαν παράδοσιν καὶ
 πάντα τὰ ἔθη καὶ νόμους, καθ'οὓς τὸ ἐξ ἀρχῆς Χριστιανοὶ
 ἐμπολιτεύονται, κατεπάτησάν τε καὶ κατεστρέψαντο.

7. Ἴδωμεν λοιπὸν καὶ οἷα ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιφέρουσιν· . . . τὴν
 ἀκέφαλον καὶ ἀπαράδοτον, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν,
 ἄχρηστον ποίησιν καὶ προσκύνησιν τῶν εἰ-

57 cf. Mt. 26, 3; Io. 11, 49

7. 1/2 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 268B

CP

52 περὶ τῆς αἰρετικῆς συνόδου *mag.* C^B 57 ληστρικὸν C^{a corr} (*an recte?*
 cf. *infra* 185⁴⁷) 61 τὸν] τὸ C 63 ἔσμον] *sic spir. codd.*

κόνων κατέκριναν, τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀλη-
5 θείᾳ λατρείᾳ προτιμήσαντες'...

ἔξῃστιν συνιδεῖν ἐνταῦθα τοῖς συνιοῦσιν τοῦ δόλου τὸ
κεκρυμμένον καὶ τοῦ τρόπου τὸ ἀγεννές καὶ ἀλλόκοτον. κατ'εί-
κόνων γὰρ τὸν λόγον ἐπικεχειρηκότες ποιεῖσθαι, ἀπλῶς καὶ
ἀδιορίστως προΐασιν· ὁποίων γὰρ τοι καὶ τίνων εἰκόνες χρημα-
10 τίζουσιν καὶ τίνας εἰκονίζουσιν καὶ ὧν τὴν μνήμην ὑπαγο-
ρεύουσιν, οὐδαμῶς ὅλως προστιθέασιν, ἐν μετεώρῳ δὲ τὸν
λόγον καταλελοίπασιν, οὐκ ἂν σιγήσαντες, εἰ μὴ | κακουργεῖν C, I. 1^r
ἐβούλοντο περὶ τὸ ὄνομα, ἵνα μὴ δόξωσιν, ἐπεὶ πρὸς Χριστια-
νοὺς γε τὸν λόγον ἀπέτεινον, εὐθύς καὶ ἐκ πρώτης βαλβίδος
15 ὀρμώμενοι τὴν ἀσέβειαν ἐκκαλύπτειν θρασύτερον, ἐφ'ὑβρει
τῶν ἁγίων τὴν γλῶσσαν ἐπαφιέντες τὴν πονηράν, μὴ δὲ φαι-
νοιντο τῇ Χριστοῦ σαρκώσει ἀνέδην ἀπομαχόμενοι καὶ τὸ πρὸς
τὸ ἀρχέτυπον μῖσος δημοσιεύοντες καὶ τῆς Χριστιανῶν θρη-
σκευίας ἀλλότριοι καθιστάμενοι. ἐχρῆν γὰρ αὐτούς, ἐπειδὴ τῶν
20 πρὸς τι | τὸ ὄνομα, ὃ μοναχῶς οὐποτε νοηθήσεται ὅταν γε f. 178^v
κυρίως μάλιστα λέγοιτο (συνεπινοούμενον γὰρ ἔχει καὶ πρὸς
ὃ τὴν ἀναφορὰν κέκτηται), φράσαι σαφῶς καὶ οὔτινος ἢ
εἰκῶν εἶη καὶ τὸ ὁμοίωμα, ὡς εὐδιάγνωστον εἶναι καὶ τὸ
ἀπ'αὐτῶν δηλούμενον, καθὰ δὴ καὶ διὰ τῆς ἐντετυπωμένης ἐν
25 τῷ ἐπιδοθέντι νομίσματι τῷ Χριστῷ εἰκόνας, ὃ Καῖσαρ διὰ τῆς
πεύσεως ἐγνωρίζετο. ἀλλὰ τέχνασμα τοῦτο τῆς πανουργίας καὶ
διαβολικῆς εὐρημα μεθοδείας, ἵνα μὴ τὸν ἀκροατὴν
ἐξ ἀρχῆς θορυβήσωσιν, ἐμφανίζοντες ὡς πρὸς Χριστὸν αὐτῶν
ὁ πόλεμος, ἀλλ'ἐπὶ τὸ μεῖζον ἐκ τῶν ἀφανῶν τῆς δυσσεβείας
30 ἐφελκύσωνται βάραθρον· οὐ πολλῶ δὲ ὕστερον τὸν ὑποικου-

4/5 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi, 13, 216C; Io. 4, 23-24 19/22 cf. Aristotle, *Categoriae* 6^a36 - 8^a12; Iohannes Damascenus, *Dialectica*, ed. Kotter, 51 (pp. 117-119) 24/26 cf. Mt. 22, 20-21; Mc. 12, 16-17; Lc. 20, 24 27 cf. Eph. 6, 11; infra 93¹⁴; cf. etiam infra 19³⁵⁻³⁶

CP

14 βαλβίδος] sic acc. codd. 17 ἀνάδην C^p corr τὸ] om. P^a corr 20
περι του προς τ<i> mag unc. litt. C 25 δ] ὃ P (an recte?) 28 αὐτὸν P (an
recte?) 30/31 ὑποκουροῦντα C^a corr

- ροῦντα ταῖς ψυχαῖς δόλον ἀπογυμνώσουσιν, ὀπηνίκα τὴν τοῦ
 ἀπεριγράπτου φωνὴν προχειρίζωνται· ὅθεν τὸ μὴ εἰκονί-
 ζεσθαι Χριστὸν κατασκευάζουσι, τοῖς τῆς δοκίσεως φάσμασιν
 θερμῶς προσανέχοντες. ἀκέφαλον καὶ ἀπαράδοτόν
 35 φασιν· οἱ πρὸς τὸ ὄντως ἀκέφαλον καὶ ἀνύπαρκτον μεταθέμε-
 νοι ψεῦδος, εἰκότως κεφαλῆς καὶ νοῦ τοῦ καθήκοντος ἀπεστέ-
 ρηνται, τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ πάντων Χριστὸν
 ἠθετηκότες καὶ οὐκέτι σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους |
 κατὰ τὸ ἀποστολικῶς εἰρημένον χρηματίζοντες· εἰκῆ δὲ f. 1^v
 40 φυσιοῦμενοι ὑπὸ τοῦ νοός τῆς σαρκός αὐτῶν, οὐ κρατοῦσι τὴν
 κεφαλὴν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων
 ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ
 θεοῦ· οὐδὲ ἀπέθανον σὺν τῷ Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ
 κόσμου, ἀλλ' ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζουσιν· ἡ γὰρ ἂν
 45 Χριστιανοῖς συμφθεγγόμενοι διωμολόγουν εὐθύς ὡς κεφαλὴν
 καὶ ἀρχέτυπον ἢ τῶν ἱερῶν τουτωνῶν ποιήσεις, εἰ χρὴ τοῖς τᾶ-
 ληθῆ ἐξιστοροῦσι | πείθεσθαι, τὸν Ἐμμανουὴλ αὐτὸν κέκτη- f. 179^r
 ται. καὶ μαρτυρεῖ τὰ θαυμαστά ἐκεῖνα καὶ ἀχειρότευκτα, ἃ τὸ
 φρικτὸν εἶδος τῆς γραφῆς τῆς ἀγράφου φέρει· ὧν τινὰ εἰς
 50 δεῦρο καὶ νῦν περισώζεται, εἰς θρίαμβον μὲν τῶν ἀσεβούντων
 τῆς ἀπιστίας, κλέος δὲ τῶν ὀρθοδοξούντων καὶ καύχημα· καὶ
 πλεῖστα καὶ μέγιστα παρ' αὐτῶν τελούμενα ἄδεται θαύματα.
 περὶ μὲν δὴ τούτων τοῦ ἐνός λέγεται ὡς αὐτὸς ὁ σωτὴρ
 λαβῶν ὀθόνην λαμπράν, τὸ ὑπέρλαμπρον καὶ ὑπέρκαλον ἐνα-
 55 πομαζάμενος εἶδος, ἐκέμπει τῷ πίστει αἰτήσαντι τῶν Ἐδε-
 σηνῶν ἡγεμόνι.

32 cf. infra 37⁶ 37 cf. Eph 5, 23 38 cf. I Cor. 12, 27 39/44 cf.
 Col. 2, 18-20 53/56 cf. Iohannes Damascenus, *Expositio fidei*, ed. Kotter, 89,
 51-56 (p. 208); *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 12, 963D; Theodorus Studita, *Epistulae*,
 409, 42-44; cf. infra 184⁵⁶⁻⁵⁹

CP

34 ση<μείωσαι> marg. C^B 35 οἱ] οἱ C 36 νοῦ] add καὶ P 38 πρὸς
 κο<ρινθίους> marg. unc. litt C 39 ἀποστολικὸν P χρηματίζοντες] add. οἱ
 P^p corr δὲ] om. P 44 ἡ C 45 κεφαλὴ CP^a corr, sed cf. infra 8⁵ 46
 τούτων P 54 ὑπέρκαλλον C 55 τῶν] τῷ P 55/56 ἔδερσιν
 P^a corr

8. ἐξ ἐκείνου δ' οὖν καὶ μέχρι καὶ σήμερον, ἀποστολικῇ
 παραδόσει καὶ εἰσηγήσει, γνώσεώς τε καὶ μνήμης ἕνεκεν ὧν
 ὑπὲρ ἡμῶν ἔδρασέν τε καὶ πέπονθε Χριστός, καθὰ δὴ καὶ τὰ
 ἐν ταῖς ἱεραῖς τῶν εὐαγγελίων δέλτοις ἀνιστόρηται, καὶ ταῦτα
 5 τυπούμενα, καὶ ταύτη δὴ προσκυνητὰ καὶ σεβάσματα, κεφαλὴν
 τε Χριστὸν καὶ ἀρχέτυπον κεκτημένα, καὶ αὐτοῦ εἰκόνες προ-
 σαγορεύονται ἤδη καὶ ἀπεικασματα, ὡσπερ καὶ αἱ λοιπαὶ ὧν
 εἰσιν εἰκόνες καὶ λέγονται. ἀπαράδοτον δὲ αὐτῶν τερα-
 τολογοῦσι τὴν ποίησιν· καὶ θαυμαστόν γε οὐδὲν εἰ τῆς
 10 φιλάνθρωπου καὶ σωτηρίου τοῦ θεοῦ λόγου συγκαταβάσεως
 ἐκλελησμένοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἡμῖν γεγενημένης μεγίστης f. 2^r
 καὶ ἀξιαγάστου εὐεργεσίας ἀμνημονήσαντες, καὶ πρὸς ὕβριν
 τοῦ εὐεργέτου τραπόμενοι, κατὰ τῆς οὕτω λαμπρᾶς καὶ δεδη-
 μοσιευμένης ἀληθείας ἀντικρυς ἀπαναισχυντοῦσιν. τί γὰρ
 15 τηλαυγέστερον ἢ ἐμφανεστερον τῶν κατ' ὄφθαλμοὺς πάντων
 προκειμένων καὶ κοινὴν ἀπόδειξιν κεκτημένων τὴν αἴσθησιν,
 τὸ ἀσφαλὲς ἐγγυωμένην καὶ παριστάνουσαν, ἧς οὐδὲν πιστό-
 τερον ἢ ἀσφαλέστερον; ἅμα γὰρ τῇ προσβολῇ καὶ τὴν γνώσιν
 ἡμῖν τοῦ ὑποκειμένου παρέσχετο· μόνον γὰρ οὐχὶ καὶ φωνὴν
 20 ἀφ' ἑαυτῶν προσμαρτυροῦσαν τῇ ἀρχαιότητι, ἐξ ἧς τὸ αἰδέσιμον
 καὶ τίμιον φέρονται. πῶς οὖν αὐτῶν ἀπαράδοτος | ἢ f. 179^v
 ποίησις; τὸ γὰρ μὴ παραδοθὲν οὐδὲ ὑπάρξειεν ἂν ποτε· ὃ δὲ
 οὐχ' ὑπῆρξεν, πῶς κατακέκριται; πῶς δὲ κατακέκριται μὴ κρα-
 τούμενον; πῶς δὲ οὐ παραδέδοται ἅπερ κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ
 25 χώραν καὶ νῆσον καὶ ἐσχατιὰν διαπρέπει καὶ πανταχοῦ ἔνθα τὸ
 εὐαγγέλιον Χριστοῦ κηρύσσεται καὶ τὸ ὄνομα; τοὺς χριστομά-
 χους δὲ οὐδὲ ἡ διδάσκαλος ὄψις οὐδὲ τοῦ χρόνου τὸ μήκιστον,
 ὧ πάντα κρατύνεται βεβαιούμενα, οὐδὲ τῶν ἀναστηλούντων
 πιστῶν ὁ θερμὸς περὶ τὴν εὐσέβειαν πέπεικε ζῆλος. πρὸς δέ,

24/25 cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 57, 5-6   27 cf. Gregorius Nazian-
 zenus, *Oratio Theologica secunda*, 6, 2 (p. 110)

CP

1 καὶ²] om. P   3 Χριστός] $\overline{\kappa\varsigma}$ C^B   9 γε] δὲ C (an recte?)   17/18
 ἀσφαλὲς - ἦ] om. P   22 ἂν ποτέ C   28 πάντων C   29/30 πρὸς δέ,
 τὸ] τὸ δὲ πρὸς P^p corr

- 30 τὸ ταῦτα πάντα ἀπαυθαδιάζεσθαι, πῶς οὐχὶ μανία σαφῆς καὶ
 παραπληξίας τῆς ἀνωτάτω γνώρισμα; οἶδε γὰρ τοὺς ὀφθαλ-
 μούς ἐκάμμυσαν καὶ τοῖς ὤσιν βαρέως ἤκουσαν, οὐκ ἀκούειν
 ἐθέλοντες οὐδὲ γινώσκειν ὅσα ἠκούσαμεν καὶ ἔγνωμεν καὶ οἱ
 πατέρες ἡμῶν διηγῆσαντο ἡμῖν, ἀπαγγέλλοντες τὰς δυναστείας
 35 κυρίου καὶ τὰ θαυμάσια, ἃ ἐποίησεν μεθ' ἡμῶν, καὶ τοῖς νοεροῖς
 ὀφθαλμοῖς εἶδομεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἐωράκαμεν καὶ πεπιστεύκα-
 μεν. ταῦτα | καὶ οἱ πάλοι τῆς ἀσεβείας ταύτης προστάται καὶ f. 2^v
 τῆς ἀποστασίας διδάσκαλοι, ἐφ' οἷς μέγα οἱ νῦν ἐκείνων ἀνα-
 φανέντες φοιτηταὶ φρονοῦσιν, μαρτυρεῖτωσαν, οἱ τῆς Ἀρειανι-
 40 κῆς λέγω μανίας καὶ τῆς Μανιχαϊκῆς λύσεως ἕξαρχοι καὶ εἷ τις
 ἕτερος τοῦ μιαροῦ ἐκείνου θιάσου ἔλαχεν, καὶ πειθέτωσαν
 αὐτοὺς ὡς καὶ ὑπῆρχε τὰ ἅγια καὶ προσεκυνεῖτο παρὰ Χρι-
 στιανῶν ἄνωθεν· καὶ ταύτη πρὸς καθαίρεσιν αὐτῶν, ἅτε δὴ
 τῆς οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ δυσμενέστατοι, συγγράφοντες
 45 διηγωνίζοντο· ἰσχυραὶ δὲ τῶν παρ' ἐχθρῶν αἱ μαρτυρίαι,
 βεβαιοῦσαι τὴν παρ' ἡμῖν ἀλήθειαν μηδαμῶς τὸ ἀμφίβολον
 ἐπιδέχεσθαι.

9. πρὸς οὖν τὰς τοιαύτας εἰκαίας καὶ ψυχρὰς δόξας μὴ δὲ
 τὴν ἀρχὴν ἀντιφέρεσθαι ἔδει (τῆς ἴσης γὰρ ἐκείνοις παρανοίας
 | καὶ ἀφροσύνης ἄξιον), ὡς λυσσώντων δὲ καὶ βακχευόντων f. 180^v
 ἀσήμους καὶ ἀνάρθρους οἰομένους φωνὰς ἀποτρέπεσθαι. ὁμως
 5 εἰς ἔλεγχον τῆς τοσαύτης ἀναισχυντίας καὶ ἀτοπίας, ἐπεὶ
 τετολμήκασιν οἱ τάλανες καὶ ὄρω βεβαιοῦν τὴν ἀσέβειαν, οὐκ
 ἀποκητέον ἡμῖν τὸν λόγον· διὸ παλινοστεῖν ἐπὶ τὰ προκει-
 μενα, εὐλογον. πῶς γὰρ τῶν ἱερῶν τὸ ἄχρηστον καταψηφι-
 ζονται καὶ τίνα τρόπον; εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ Ἑλλήνων ἢ βαρβάρων
 10 ποιούμενα κατελαμβάνετο ἐπὶ τιμῇ καὶ προσκυνήσει τῶν
 παρ' αὐτοῖς ὀνομαζομένων καὶ σεβομένων θεῶν, εἶχεν ἄν πως

31/32 cf. Is. 6, 10   33/35 cf. Ps. 77, 3-4

CP

30 ἀπαυθαδιάζεσθαι P   38/39 ἀναφανέντε C^a corr   42 καὶ¹] om.
 P   44 τοῦ] om. P
 9. 1 καὶ] om. C^a corr   3 βακχευόντων C (cf. infra 187²⁰)   7 ἀκητέον
 C   11 ἄν] om. C¹ corr

αὐτῶν ὁ λόγος τὸ εὖοδον. ἀλλὰ τίς οἴσει τὸ ἄτοπον, ὃ καὶ ἐπὶ
 νοῦν βαλέσθαι, μήτιγε καὶ ἀποφραίνεσθαι, φρικτὸν καὶ βλα-
 σφημίας τῆς ἀπασῶν ἐσχάτης; ποῦ γὰρ θήσομεν τὰς θεοπνεύ-
 15 στους ἀληθευούσας γραφάς; οὐ γὰρ ἐνὸν ψευδηγορεῖν τὴν
 ἀλήθειαν, τοῦ μὲν πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ πρὸς τὸν
 τῶν ὄλων θεὸν καὶ πατέρα | λέγοντος· Ἐφανερώσά σου τὸ f. 3^r
 ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις, τοῖς δὲ ἁγίοις μαθηταῖς ἐπηγγελκότες
 πύλας Ἐίδου μὴ κατισχύσειν τὴν ἐκκλησίαν, αἱ δὲ τῶν αἰρετι-
 20 ζόντων ἢ Ἑλληνηζόντων αἱ θανατηφόροι εἰσὶ γλωσσαλγίαι καὶ
 ἀνοσιουργίαι (ἀκατάσειστος γὰρ καὶ ἀπερίτρεπτος ταῖς τῶν
 ἐναντίων προσβολαῖς διαφυλάσσεται), τοῦ θεοῦ δὲ ἀποστό-
 λου γράφοντος ὅτι Οὕτως ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν ἐκκλη-
 σίαν, καὶ ἑαυτὸν δέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν καθάρισῃ τῷ
 25 λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι καὶ ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ
 ἑνδοξον τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν
 τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ἢ ἁγία καὶ ἄμωμος· τῶν δὲ μακαρίων προ-
 φητῶν τοῦ μὲν προαγορευόντος τῆς Χριστιανῶν θεοσοφίας τὴν
 θεόγραφον μύησιν, δι' ὧν φησιν ὅτι Δώσω νόμους μου εἰς
 30 διάνοιαν αὐτῶν καὶ ἐπὶ | καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· f. 180^v
 καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν,
 καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πολίτην αὐτοῦ καὶ ἕκαστος
 τὸν πλησίον αὐτοῦ λέγων· «Γινῶθι τὸν κύριον», ὅτι πάντες
 εἰδήσουσίν με ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν καὶ ἕως μεγάλου αὐτῶν, ὅτι
 35 ἴλωσ ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ
 μὴ μνησθῶ ἔτι, τοῦ δὲ ὅτι Ἐξολοθρεύσω τὰ ὀνόματα τῶν
 εἰδώλων ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ οὐκέτι ἔσται αὐτῶν μνεῖα, καὶ
 ἄλλα μυρία διαρρηθῆν ὡσαύτως προαποφαινομένων ἔχοντα·
 ὧν ἀπάντων τὴν ἐναντίαν οἱ ἐχθροὶ τῆς πίστεως τῆς καθ' ἡμᾶς

17/18 Io. 17, 6   19 cf. Mt. 16, 18   23/27 Eph. 5, 25-27   29/36 Ier
 38, 33-34   36/37 cf. Zach. 13, 2

CP

17 τῶν] τῷ C^a corr   19 τῆς ἐκκλησίας P^p corr (an recte?)   23 πρ<ός>
 εφε<στίους> marg. unc. litt. C   24 καὶ] praep. ὡς C^p corr   ἔδωκεν C^p corr,
 ἔδοκεν C^a corr   29 ἱερεμ<ίας> marg. unc. litt. C   32 ἕκαστος^{1 et 2}] ἕκαστον
 C^a corr   36 ζαχαριου marg. unc. litt. C

40 ἐρχόμενοι, κατήγοροι τῶν τοῦ πνεύματος λογίων καθίστανται
καὶ τοῦ ψεύδους συνήγοροι. εἰ δὲ παρὰ Χριστιανῶν καὶ ἐπ' ὄνό-
ματι Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἢ ποιήσεις καὶ προσκύνησις, ἐφ' οἷς
ὡς ἀρχετύποις ἀναφέρεται, καὶ διατοῦτο εἰδώλων | μύσους f. 3^v
καὶ τῆς ὄπωπῶν τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος μνήμης πάμπαν καθα-
45 ρεύουσιν, πῶς ἄχρηστος; πῶς δὲ μᾶλλον οὐκ εὐχρηστος
αὐτῶν ἢ κτήσις καὶ ἡ προσκύνησις περισπούδαστος; εἰ δὲ
ἔστιν κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμέ-
νοις ἐστὶν κεκαλυμμένον, ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου
ἐτύφλωσεν τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐ-
50 τοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ,
ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ. διὸ μετὰ τῶν ἀπολλυμένων καὶ τῶν
ἀπίστων καὶ οὗτοι τετάχθωσαν, οἷς τὰ καθ' ἡμᾶς ἅγια φευκτὰ
καὶ ἀπόπτυστα· εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, τίνες οἱ κατακρίνοντες
καὶ τίς ἡ κατάκρισις, ἴδωμεν.

10. οἱ μὲν οὖν κατακρίνοντες, εἰδώλων ἱερεῖς καὶ προσκυ-
νηταὶ καὶ θεραπευταὶ πεφώρανται· αὐτοὶ γὰρ ἑαυτοῖς φανεράν
εἰδωλολατρίαν ἐπέγραψαν καὶ ὠμολόγησαν, ἣν δὴ καὶ ἐκήρυσ-
σον ἐκ παντὸς τῷ ὑπὸ χεῖρα λαῷ ἕκαστος διδάσκοντες προσ- f. 181^r
5 κυνεῖν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, τὴν παρὰ Χριστιανοῖς
τῷ πάντων γενεσιουργῷ θεῷ καὶ δεσπότῃ προσφερομέ-
νην λατρείαν ἠγνοηκότες παντάπασιν, ταῖς τῶν κατακρίτων
ψήφοις τὰς ἑαυτῶν ὑπάγοντες κεφαλάς. καὶ πιστώσεται
τοῦτο ὁ παρ' αὐτοῖς ἐκτεθειμένος ὄρος, ἐν ᾧ σαφῶς κηρύσσου-
10 σιν τοὺς τηνικαῦτα τῆς τυραννίδος (οὐ γὰρ βασιλείου ἀρχῆς)
ἐπειλημμένους, πρὸς καταρτισμὸν μὲν αὐτῶν καὶ διδασκαλίαν
ἀναδεδειχθαι, καθαίρεσιν δὲ δαιμονικῶν ὀχυρωμάτων καὶ
ἐλεγξιν διαβολικῆς μεθοδεΐας καὶ πλάνης, ὡς μικρὸν ὕστερον

46/51 cf. II Cor. 4, 3-4

10. 5 cf. Rom. 1, 25; cf. *Conc. Nic II Acta*, Mansi 13, 213A 12/13 cf. *infra*
19³⁴⁻³⁶; II Cor. 10, 4; Eph. 6, 11; cf. etiam *infra* 93¹⁴

CP

44 τοῦ] om C 46 ἡ κτήσις] iter. P^a ^{corr}, ἡ κτίσις C^a ^{corr} 47 πρ<ὸς>
κορινθ<ίους> marg. unc. lit. C
10. 3 δὲ] δὲ C^a ^{corr}

λέξεσιν αὐταῖς παρατεθήσεται. ἀλλ' οὗτοί γε οἱ ἐντεῦθεν αὐτο-
 15 κατάκριτοι καὶ θεσμοῖς κανονικοῖς καὶ πολιτικοῖς νόμοις
 ὑπόδικοι ἐγνωσμένοι, κριταὶ ἄδικοι προκάθηνται καὶ παράνο- f. 4^r
 μοι. καὶ ὄραται λοιπὸν καὶ εἰδωλολατρῶντων σύνοδος, καὶ οἱ
 ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης, τῶν ἱερῶν ἀνόμως καταφρυάττονται.
 οἰκείον γὰρ τοῖς εἰδωλομανοῦσιν καὶ Ἑλληνίζουσιν τοῖς παρὰ
 20 Χριστιανῶν τιμωμένοις πολεμίως διακεῖσθαι καὶ ἀντιφέρε-
 σθαι· τῶν μὲν ἰδίων αἰτιαμάτων καὶ ὡς εἰς αὐτὸ τὸ μέγιστον
 καὶ καιριώτατον, τὴν ἀμώμητον ἡμῶν πίστιν, ἀπεσφάλησαν
 ἐκλελησμένοι, ὧν δὲ οὐ θέμις ἐφάπτεσθαι, κατατολμῶσιν. καὶ
 δέον τοῖς ἐπὶ τηλικούτῳ κατολισθήσασιν παραπτώματι τοῖς ἐπὶ
 25 μείζουσι θρόνοις κατὰ τὴν ἱερωσύνην ὑγιῶς καὶ ἀμέμπτως ἐμ-
 πρέπουσιν ἀναφέρειν ἐξαγορεύειν τε ὀρθῶς τὰ πεπλημμελη-
 μένα, δεσμούς τε κανονικοὺς δέχεσθαι καὶ ἐπιτιμίαις τοῖς ἀνή-
 κουσιν ὑποπίπτειν καὶ θεραπείας ἠξιῶσθαι τῆς ἀρμαζούσης,
 παύεσθαι τε λοιπὸν τοῦ βούλεσθαι ἱεραῖσθαι θεῶ καὶ οὐδῶν
 30 ἱερῶν εἶργεσθαι καὶ μεταμέλεσθαι ἐπὶ τοῖς ἀνοσίως πεπραγμέ-
 νοις, | δάκρυσι δὲ καὶ ὄδυρμοῖς καὶ συντριμμῶ καρδίας ἐξι- f. 181^v
 λεοῦσθαι θεόν, οἱ δὲ τούναντιον ἅπαν δρώσιν, ἑαυτοῖς ὡς
 ὦνοντο κακῶς καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὴν συγγνώμην ἐπιτρέποντες
 καί, ὃ χεῖριστόν τε καὶ δυσφορώτατον, ἐφ' οἷς αὐτοὶ τὰ βαρύ-
 35 τατα ἐξήμαρτον, τοὺς ἀνευθύνους καταδικάζουσιν, Χριστια-
 νούς γε ὄντας καὶ τῆς τριάδος προσκυνητάς, καὶ ὀρθοδοξία καὶ
 εὐσεβεία τετελιχισμένους καὶ μὴ δ' ὅσον ἐπὶ ψιλοῦ ὀνόματος τῷ
 μύσει τῆς εἰδωλολατρίας ἐαλωκότας. τούτων δὲ τί ἂν γένοιτο
 ἀλογώτερον | ἢ ἀθεώτερον; οὗτοι δὲ ἄν οἱ τῶν ἱερῶν χορῶν f. 4^v
 40 καὶ παντὸς ἱερατικοῦ καὶ Χριστιανικοῦ λόγου μακράν, τὴν
 κατὰ τῶν ἁγίων φέρουσι ψῆφον, ἠγεμόνα καὶ διδάσκαλον τῆς
 ἀσεβείας ἔχοντες τὸν ἐπ' ἀσεβείᾳ βεβοημένον μετὰ τῆς ἐνδοθεί-
 σης αὐτῷ παροράσει θεοῦ ἐξουσίας. τοῦτο τοίνυν τὸ ἄθεον

18 cf. III Regn. 18, 19   31 cf. Ps. 50, 19

CP

14 αὐταῖς] αὐτοῖς P   24 τοῖς¹] τοὺς C   32 post θεόν *verba* καὶ οὐδῶν -
 πεπραγμένοις (ll. 29-31) *ιεραια exprunxit* C   39 χορῶν] χωρῶν C, χώρων B, sed
 cf. *inhā* 197⁷⁰   40 καὶ Χριστιανικοῦ] *om.* C

45 ἔργαστήριον ἀκέφαλον ταῖς ἀληθείαις καὶ ἄχρηστον
 καὶ ἀπαράδοτον, ἵνα τοῖς αὐτοῖς ἐκείνων λόγοις χρησώ-
 μεθα, δικαίως ἂν καλοῖτο, ἐπεὶ καὶ ὁ τῆς βασιλευούσης θρόνος
 ἀρχιερέως ἔρημος τὸ τηνικάδε ἐτύγχανεν. καὶ γὰρ ἐπὶ τέλει
 τῶν παρ' αὐτοῖς σκευωρηθέντων ἀναγορεύει καὶ προχειρίζεται
 50 ὁ Μαμωνᾶς τὸν ὀμώνυμον Κωνσταντῖνον, τὸν δύστηνον ὄντως
 καὶ τρισάθλιον, ἀθέσμως καὶ ἀνιέρως ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς ψυχῆς καὶ
 τοῦ σώματος, τῆς βασιλίδος ἐπίσκοπον· ὅθεν καὶ τοῦ τῶν
 Ῥωμαίων ἱερομύστου πλείστας ὄσας ὕβρεις κατέχεεν, πολ-
 λάκις παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ κακοδοξίᾳ ἐληλεγμένος.

11. λείπεται δὴ εἰπεῖν τίς καὶ ὅποια ἡ κατάκρισις· οὐ γὰρ
 ἀπλῶς τοῦτο ὀρίζεται, ἀλλὰ καὶ λόγῳ καὶ πράξει περαίνεται·
 λόγῳ μὲν, εἰδώλων προσηγορία περιυβρισθαι τὰ ἅγια, Χρι-
 στιανούς δὲ εἰδωλολατρίαν καταδεδικάσθαι, ἔργῳ δέ, τῷ
 5 χερσὶν ἀνόμοις διορωρύχθαι τὰ ἀνάκτορα καὶ πάντας τοὺς
 ἱεροὺς δόμους | σθένει παντί, τοὺς εὐσεβεῖα δὲ καὶ εὐλαβεία f. 182^r
 ἐμπρέποντας Χριστιανῶν ἐλαυνομένους πάσχειν τὰ ἀνήκεστα
 καὶ ἀνύποιστα. ταῦτα μὲν ὧδε· ὅτου δὲ δὴ χάριν, δικαίως ἂν
 μάλα ἔροιτό τις, ἐκ πάντων τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἱερῶν,
 10 τούτων δὴ μόνων ἡ ποιήσις καὶ προσκύνησις κατακέριται
 καὶ ἐκβάλλεται; εἰ μὲν οὖν ἕτερόν τι παρὰ τὸ καθ' ἡμᾶς κή-
 ρυγμα ὑπετίθεντο, ἔδει καὶ οὕτω | κοινῇ ψήφῳ καὶ σκέψει f. 5^r
 τῶν ἐν τοῖς προϋχουσιν ἀρχιερατικοῖς θρόνοις ἐνιδρυμένων τὰ
 περὶ αὐτῶν πραγματεῦσθαι· εἰ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμῖν τῷ εὐαγγε-
 15 λίῳ ἐμφανίζει ὑφήγησιν καὶ τρανέστερόν πως καὶ ἐμφανεστε-
 ρον τῷ κατ' ὀφθαλμοὺς ἴχθαι, πρόδηλον ὡς διὰ μιᾶς ταύτης
 ὑποθέσεως τὸ πᾶν τῆς σωτηρίου τοῦ θεοῦ λόγου σαρκώσεως
 ὡς δυσμενεῖς καθαιρήσειν ἐπειράθησαν· βαρὺς γὰρ ἦν αὐτοῖς ὁ
 Χριστός, καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος. ἀλλὰ μὴν τούτων γε χάριν

CP

50 τῆς] om. C^a corr

11. 4 τῷ] τὸ C 10 μόνον C 17 post ὑποθέσεως verba ὡς - ἐπειρά-
 θησαν (l. 18), anticipative scripta, exprunxit C

49 Μαμωνᾶς: Constantinus V Imperator
 Patriarcha

Κωνσταντῖνον: Constantinus II

- 20 καὶ οὕτω διαληπτέον, καὶ ἔτι τὰ τῆς ἀτοπίας τῶν παρανόμων
 ἐμφανεστερον δεδείχθω. πᾶν τὸ γινόμενον καὶ ὑφίστάμενον,
 λόγον ἔχει, καθ'ὄν γίνεται καὶ ὑφίσταται, καὶ οὐδὲν τῶν γινο-
 μένων λόγου χηρεῦον ὑπάρξειεν· οἷον τῶν οὐρανῶν ἢ γένεσις
 λόγον ἔχει τοῦ διηγεῖσθαι τὴν δόξαν θεοῦ καὶ τὸ στερέωμα τὴν
 25 ποίησιν ἀναγγέλλειν τῶν χειρῶν αὐτοῦ· ὁ ἥλιος ἐργάτης
 ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ὑπὲρ γῆν τε καὶ ὑπὸ γῆν γινόμενος,
 ὡσπὲρ τις διαιτητῆς ἔντεχνος, βραβεύων ἑκατέρω τὸ εὐτα-
 κτον, ἀναλογία καὶ ἰσομοιρία ἀλλήλαις κατὰ τὰς διαδοχὰς ἀν-
 τιπαραχωρεῖν τὰ χρονικὰ διαστήματα, ὠρῶν τε καὶ καιρῶν
 30 τροπὰς ἐπαμείβων καὶ διευθετίζων ὡς ἄριστα· ἢ τε γῆ τοῦ
 βλαστάνειν ἔνεκεν καὶ φύειν καρπούς τε καιρίους καὶ πᾶν
 εὐχρηστον πρὸς χρῆσιν τῶν δεομένων ἐπιτηδεῖαν· καὶ τῶν
 ἄλλων ἀπάντων αἱ παραγωγαὶ καὶ γενέσεις κατὰ τινα αἰτίαν
 χρησίμην καὶ εὐλογον | παρὰ τοῦ γενεσιουργοῦ τῶν ὄλων f. 182^v
 35 προΐασιν. ἤδη δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τέχνης ἀποτελουμένων τὸ
 αὐτὸ κατιδεῖν ἔνεστιν· καὶ γὰρ τὸ σκάφος, τοῦ πλεῖν ἔνεκεν
 καὶ ἐμπορεύεσθαι παρὰ τοῦ | τέκτονος κατεσκευάσται, ἢ τε f. 5^v
 κλίνη καὶ ὁ θρόνος καὶ τὸ βᾶθρον πρὸς ἀνάκλισιν καὶ καθέδραν
 τοῖς χρωμένοις ἐξείργασται· καὶ ἐφ'ἐκάστου τῶν ἄλλων
 40 ὡσαύτως. οὐκοῦν καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ εἰκὼν λόγον ἔξει, καθ'ὄν
 γίνεται τε καὶ χρηματίζει· τοῦτο δὲ τί ἂν εἴη ἄλλο ἢ ἡ πρὸς τὸ
 ἀρχέτυπον ἐξομοίωσις, καὶ τοῦ ἐνηθρωπηκότος ἢ δῆλωσις καὶ
 ἡ τοῦ ἐπιγεγραμμένου ὀνόματος μνήμη; οὐ γὰρ ἑτέρου τινὸς
 λόγον ἡμῖν εἰσηγήσεται, ἐπεὶπερ ἡ Χριστοῦ εἰκὼν οὐκ ἂν
 45 ἄλλου λεχθεῖν εἰκὼν, κἂν μυριάκις ψευδῶνυμον αὐτὴν
 καλεῖν τολμῶσιν χριστομαχοῦντες οἱ ἄθλιοι. εἰ δὲ ἐν τούτοις
 αὐτῆς ὁ λόγος, τίς οὕτως αὐθάδης καὶ τολμητίας, ὃς τὸ ἄχρη-

23/25 cf. Ps. 18, 2
 infra 66⁷

25/43 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 269B

45 cf.

CP

21 τὸ] om. P 22 γίννεται C^a corr 23 ὁ οὐρανός (sic) marg. C^B 25 ὁ
 ἥλιος marg. C^B 30 ἢ γῆ marg. C^B 38 βᾶθρον] βάραθρον C ἀνάκλῃσιν
 C 41 ἢ] om. P 42 post καὶ¹ scripsit ἢ et cancell. C

στον ἀπορρίψειεν καὶ κατακρίναι τολμήσοι; ποῖον λόγον
οὐχ' ἔξει κολάσεως ἢ πῶς Χριστιανὸς νομισθῆσεται, καθαιρῶν
50 οἷς λόγος ἢ τοῦ θεοῦ λόγου ὁράται ἐνανθρώπησις;

ῥητέον δὲ καὶ αὐθις· πᾶν γινόμενον ἢ αἰρετὸν ἢ φευκτὸν
ἐστὶν ἢ τούτων ἐν μέσῳ ἐξ ἀποφάσεως τῶν ἄκρων συνιστάμε-
νον. ἀλλὰ μὴν ἢ Χριστοῦ εἰκὼν παρὰ Χριστιανοῖς οὐ φευκτὴ
- πῶς γάρ, ἢ τὴν μνήμην ἡμῖν εἰσάγει Χριστοῦ καὶ ἀμέσως
55 τὸ εἶδος τοῦ κυριακοῦ ἐμφανίζει σώματος; -, οὔτε μὴν μέσον·
οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ ἱερῶν· πάντα γὰρ τίμια καὶ
σεβάσμια· τὸ αἰρετὸν ἄρα καὶ σεπτὸν ἢ ταύτης ἀπενέγκοιτο
ποίησις καὶ προσκύνησις.

ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς τι ἢ εἰκὼν ἐστὶν, καὶ τοῦτο πᾶσιν ἂν οἶ-
60 μαι διωμολογηθῆσθαι, οἷς τὸ ἐν διανοίαις ἀκέραιον διασῶζεται,
ἐπεὶ καὶ σχέσις αὐτῇ πρὸς ὃ λέγεται πρόσεστιν, καὶ δι' ἐαυτῆς
ἐμφανίζει τὸ ἀρχέτυπον καὶ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ παρέχεται.

| δηλώσει καὶ ὁ κατ' αὐτὴν ὀρισμός· καὶ γὰρ ἀφομοίωσις f. 6^r
πρὸς | τὸ πρωτότυπον εἶδος εἶναι πέφυκεν, καὶ ταυτὸν ἐκεί- f. 183^r
65 νῳ, παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον· ἐξ οὗ καὶ τοῦ ὀνόματος
μεταλήψεται. πρὸς δέ γε καὶ ἀντιστρέφει ταῦτα πρὸς ἄλλη-
λα κατὰ τὸν λόγον τῶν πρὸς τι καὶ τὴν ἐαυτοῖς σχέσιν·
σχοίη δ' ἂν τινα καὶ μέθεξιν ὡς παρ' αἰτίου αἰτιατόν. εἰ δὲ καὶ
ἐπὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰκόνας ταῦτα ἡμῖν γνωρίζεται,
70 πῶς ὁ ταύτην προπηλακίζων αἰσχροῦς, Χριστιανὸς ὑπολη-
φθήσεται ἢ ὀνομασθήσεται;

12. οὕτως οὖν συνήχθω καὶ ὁμολογείσθω πάντοθεν ὡς οὐκ
ἄχρηστος τῶν ἱερῶν τούτων μορφωμάτων ἢ ποίησις
καὶ προσκύνησις, δικαία δὲ μᾶλλον καὶ εὐχρηστος ἄγαν

59/68 cf. Aristoteles, *Categoriae* 6^a36 - 8^a12; Iohannes Damascenus, *Dialectica*, ed. Kotter, 51 (pp. 117-119) 63 cf. Iohannes Damascenus, *Dialectica*, ed. Kotter, 8, 2 (p. 69) 64/65 cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 422, 8-9 66/67 cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 528, 51-52

CP

49 <σημείωσαι> marg. P καθαιρῶν] add. τὰ P^p corr 54 ἢ
C^a corr ἡμῖν] om. C 59 περι του προς τ<ι> marg. unc. litt. C 63
ὄρος> εἰκόνας marg. C^B 67 ἐαυτῆς P 68 παρὰ P

12. 1 ὁμολογείσθω] ὁμολογήσθω C, an legendum ὁμολογήσθω ?

καὶ τοῦ κατακεκρίσθαι μακράν. εἰ γοῦν ἄχρηστος ἦν (λε-
 5 λέχθω γὰρ καὶ τοῦτο), τίς ἢ τοσαύτη περὶ τὸ ἄχρηστον
 μανία καὶ ὁ κατὰ Χριστιανῶν διωγμός; καὶ τίνος χάριν ὁ
 τοσοῦτος τῶν ἀνοσίων καὶ ἀνιέρων σκυλμός καὶ ἡ συνέλευσις;
 τίς ὁ τηλικούτος ὃν κατεβάλλοντο οἱ διώκοντες κάματος, ἄλλα
 τε ὅσα κατὰ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν πάνδεινα καὶ ἀνήκεστα τηνι-
 10 καῦτα ἐπράττετο; ἀλλὰ καὶ πρόδηλον ὡς τοῦ χρησίμου καὶ
 προσήκοντος ἔνεκεν ὅπερ Χριστιανοῖς μὲν οἰκεῖον καὶ ἔννο-
 μον, τοῖς δὲ τῆς Χριστιανῶν θεοσεβείας ξένοις πολέμιον καὶ
 ἀλλότριον· βαρὺς γὰρ ἦν αὐτοῖς ὁ Χριστός, καὶ ἐν εἰκόνι βλε-
 πόμενος. πλὴν καὶ οὕτως τῆς δυσφημίας ἔχονται καὶ οὐ μεθιᾶ-
 15 σιν, ἀλλ' ἀπερίγραπτον τὸ σῶμα Χριστοῦ καὶ ἄγραπτον οἱ τῆς f. 6^v
 δοκίσεως ὑπασπισταὶ φασίν· τούτων δὲ τὸ φασματῶδες παν-
 ταχοῦ στηλιτεύεται, καθὰ καὶ οὐ πολλῶ ὕστερον ἰκανῶς δια-
 δειχθήσεται. τῆς κατὰ Χριστιανῶν δὲ συκοφαντίας οὐχ' ὑφιέν-
 τες οἱ φιλαπεχθήμονες ἐφ' ἑτέραν ἀθεωτέραν τῆς βλασφημίας
 20 ὁδὸν μετοίχονται, ὡς θεοῖς προσεληλυθέναι ταῖς εἰκόσιν αὐτοῦς
 ἀποφαινόμενοι. ἐπὶ τὰς κεφαλὰς δὲ αὐτῶν τὸ δύσφημον |
 τρέποιο· ποῦ γὰρ Χριστιανὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσ- f. 183^v
 κυνεῖν καὶ λατρεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῶ μεμυημένον ἐπὶ
 τῷ μύσει τούτῳ ἀλόντα τεθέανται, μικρὸν ἢ μέγαν ἢ ὅποιασοῦν
 25 τύχης καὶ ἡλικίας καὶ ἀξιώματος τυγχάνοντα, πᾶσαν εἰδωλι-
 κὴν πλάνην καὶ μουσαρότητα καταπτύοντα, ἢ παρ' ὀτουοῦν ἡ-
 κηκόεσαν, ἔξ οὗ τοῦ κατὰ Χριστιανῶν διωγμοῦ οἱ πάσαι
 χριστομάχοι κατῆρξαν, καίτοι πολλὰ διερευνησάμενοι καὶ
 ἀνιχνεύσαντες; ἀλλ' οὐκ ἂν εἰπεῖν ἔχοιεν, ἐν προσποιήσει δὲ
 30 Χριστιανισμοῦ τὰ Χριστιανῶν ἤλαυνον καὶ ἐλαύνουσιν. εἰ
 γοῦν, ὅπερ οὐδὲ λέγειν ἀκίνδυνον, ἐωράκεσαν τῶν ἀγροικο-
 τέρων τινὰς ἢ ἀμαθεστέρων, τῆς τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου τε-
 λειότητος ὅπως οὖν παρενεχθέντας καὶ δι' ἀπλότητα τρόπων
 35 τοῖς ἱεροῖς γέρας καὶ σεμνῶς περιέπειν τὰ ἅγια, τῷ διδασκα-

22/23 cf. Io. 4, 23-24

23 cf. Hebr. 9, 14; I Thess. 1, 9

CP

10 καὶ¹] om. C

18 κατὰ] om P

20 αὐτοῖς C

40 λικῶ δὲ καὶ ποιμαντικῶ χρωμένους τρόπῳ ἰθύνειν καὶ ποδη-
 γεῖν τοὺς ἀφελεῖς καὶ ἀμαθαίνοντας, ἀσφαλῶς ἰέναι τῆς
 θεοσεβείας τὴν τρίβον, οὐ μὴν εἰς τοσοῦτον μανίας κατὰ τοῦ
 εὐαγγελικοῦ ἐξοιστρηθῆναι κηρύγματος. οὐδὲ γάρ, εἴ τις f. 7r
 45 ἀθέσμως εἰς τὸ θεῖον ἐξυβρίσειε θυσιαστήριον ἢ τῶν ἁγίων
 ἕτερον, διὰ τὸν ὑβρικότα καθαιρεθῆσεται τὸ θυσιαστήριον καὶ
 τὰ ἅγια. τεκμήριον δέ· ἐπειδὴ τὸ δεύτερον οὐ πέπρακται, οὐδὲ
 τὸ πρότερον ἄρα. σοφίζονται δ' οὖν τὴν ἀσέβειαν τῇ μεταθέσει
 τοῦ ὀνόματος ἐπὶ τὸ πάναισχρόν τε καὶ ἀκαλλές, ἵνα κλέψωσι
 50 τοὺς ἀπλουστέρους τὴν γνώμην καὶ πείσωσιν, ὡς δῆθεν εἰδω-
 λικὴν παραιτουμένους προσκύνησιν, τῆς περὶ τὰ ἅγια τιμῆς
 ἀλογήσωσιν καὶ τῆς ἀτιμίας ἀνθέξωνται, τὰ ἐπηγγελμένα δὲ
 οἱ δυσσεβεῖς ἐν τῷ βίῳ καταθύμια ἐπιτελέσωσιν καὶ τὴν f. 184r
 55 ἡθελήσαντες συγκατάβασιν, ἐξ ἧς τὸ λελυτρωῖσθαι εἰδώλων ἡμῖν
 περιέγονεν, πῶς εἰδωλικῆς μανίας ἐκτὸς καταστήσονται, οὓς
 ἢ φιλόχρυσος κατεβόσκετο νόσος καὶ τὸ χοϊκὸν αὐτῶν κατα-
 κεράτηκε φρόνημα;

13. εἶτα μετὰ τὴν ἄχρηστον τῶν ἱερῶν ποιήσιν καὶ
 κατάκρισιν, ...τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λα-
 τρεῖαν, φασίν, προτιμήσαντες· ἥτις σύνοδος κυ-
 ρώσασα καὶ βεβαιώσασα τῶν ἁγίων πατέρων τὰ
 5 θεόκλυτα δόγματα καὶ ταῖς ἁγίαις οἰκουμενι-
 καῖς ἐξ συνόδοις ἐπακολουθήσασα εὐαγεστά-
 τους κανόνας ἐξέθετο.

47/48 cf. Is. 44, 9

13. 2 cf. Io. 4, 23-24   3 consequitur a 7⁵ supra   5/7 cf. Conc. Nic. II
Acta, Mansi 13, 208D; 217AB

CP

40/41 ἢ - θυσιαστήριον] om. C^a corr   41 καθαιρήσεται P   43 ἀσέ-
 βειαν] an corrigendum εὐσέβειαν ? an intelligendum 'inveniunt ergo impietatem'?
 (cf. infra 36⁷⁸ et 39³⁴)   46 προσκύνησιν] add. ἵνα P^p corr   47 ἀλογήσωσιν
 C^p corr   ἀνθέξονται C^p corr

13. 5 ἁγίαις C^a corr, ἁγίαις C^p corr   5/6 ἐξ οἰκουμενικαῖς C, sed cf.
infra 16⁴

πρὸς ταῦτα φαμέν· εἰ, ὡς κατακομψεύονται, ταῖς ἀ-
 γίαις οἰκουμενικαῖς ἐξ συνόδοις ἐπηκολούθη-
 10 σαν οἱ παλαιοὶ τὴν ἀσέβειαν καὶ νέοι τούτων διδάσκαλοι,
 κυροῦντες τῶν πατέρων τὰ δόγματα, ὧν στέργειν καὶ
 τοὺς θεῖους θεσμοὺς ᾤφελον, πῶς ἐνταῦθα τὸ ἀκόλουθον οὐκ
 ἐφύλαξαν, ἀλλ' ἀπεναντίας ἦλθον παντάπασιν, ἀκυροῦντες αὐ-
 15 τῶν τὰ δογματιζόμενα καὶ κανονιζόμενα; εἴπερ γὰρ συνοδι-
 κῆς ἀκολουθίας μετῆν αὐτοῖς ὅπως οὖν λόγος, ὡς περ οἱ τῆς
 οἰκουμηνικῆς ἕκτης συνόδου ἱεροὶ πατέρες μετὰ πάσης ἐμμε-
 λοῦς διασκέψεως κανόνας ἐξέθεντο εὐσεβείας πεπληρωμένους
 | καὶ εὐθύτητος, ἐν οἷς τὴν μὲν χάριν προτετιμῆκασιν, τοὺς f. 7^v
 παλαιοὺς δὲ τύπους καὶ τὰς σιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε
 20 καὶ προχαράγματα, οὐ κατέκριναν, οὐκ ἠτίμωσαν, ἀσπασίως δὲ
 μᾶλλον ὡς τίμια καθὰ προσῆκεν προσεδέξαντο, τὸ δὲ εἶδος τοῦ
 πανέπτου καὶ ὑπερτίμου τοῦ Χριστοῦ σώματος κατὰ τὸν
 χαρακτῆρα τὸν ἀνθρώπινον ἀναστηλοῦσθαι εὐαγῶς καθωρί-
 σαντο, οὕτω δὴ καὶ αὐτοὺς ἐχρῆν τὴν ἐν πνεύματι καὶ
 25 ἀληθείᾳ προτετιμῆκότητας | προσκύνησιν, καὶ αὐτῷ δὴ f. 184^v
 τούτῳ τῷ ἱερῷ τοῦ Χριστοῦ ἀπεικονίσματι τὴν πρέπουσαν
 καὶ ἐποφειλομένην νεῖμαι τιμὴν καὶ προσκύνησιν, μὴ μὴν
 οὕτως ἀπηνῶς καὶ δριμέως ὡσπέρ τινος δυσμενοῦς ἐξουθενῆ-
 σαι καὶ κατακρῖναι, ἵνα ὡς ἀληθῶς καὶ ἡ ἀκολουθία καὶ τάξις,
 30 ἦν ἐν ἐπαγγελίαις ἐποιοῦντο, ἄμεμπτος διεσώζετο· καὶ οὐδὲν
 ἂν οὕτω προσπταῖον τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ λόγου ἐλωβή-
 σατο, καθάπερ οὐδὲ τὰ πάλοι τῆς χάριτος σύμβολα τὴν χάριν
 τιμώμενα ἐλυμήνατο· ἦδεισαν γὰρ καὶ μάλα ἐπιστημόνως οἱ
 σοφοὶ πατέρες τὸν τῆς προτιμῆσεως τρόπον, καὶ ὅπως ἔδει
 35 μεταχειρίζεσθαι· περὶ ὃν οἱ ἀνόητοι φανερώς ὡς πανταχοῦ
 ἀποσφάλλονται. καὶ γὰρ διάφορον τοῦτόν τις ἐπιῶν καταλή-
 φεται· εἰ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν ἐναντίων λάβοι, τὸ ἀγαθὸν προτιμῶν

15/24 cf. *Conc. Quinisexti Acta*, Mansi 11, 977E-980B; *Conc. Nic. II Acta*,
 Mansi 13, 217B

CP

9 ἐξ οἰκουμηνικαῖς C, sed cf. *infra* 16⁴ 21 παρεδέξαντο P 26 τοῦ] om
 P 30 ἐν] om. P ἄμεμπτως C^a corr. 36 τοῦτον τίς C^B

πάντως αἰρεῖται καὶ τὸ κακὸν ἀποπέμπεται, ὡς ἐπὶ τε φρονή-
 σεως καὶ ἀφροσύνης, ὑγείας καὶ νόσου, καὶ κάλλους καὶ αἵ-
 40 σχους θεωρεῖται· εἰ δὲ ἐφ' ὧν οὐκ ἐναντίωσις ἀλλ' ὁμοίωσις
 δείκνυται, καὶ τὸ ἕτερον ἦττον ὑπάρχει, ὡς ἐπὶ τῶν προκει-
 μένων ὁρᾶν ἔνεστιν (εἰ γὰρ τις μὴ οὕτω ταῦτα ἔχειν οἰήσεται,
 σαφῶς ἐκ τοῦ ἐναντίου παραφθέγγεται πνεύματος, ὡς οὐδὲν
 45 ἔνθα μνήμη Χριστοῦ ὑπεναντίον), οὐ πάντως | ἐπειδὴ τὸ προῦ- f. 8^r
 χον ἐνταῦθα προτετίμηται, τὸ ὑφειμένον κατακριθήσεται ἢ
 ἀναιρεθήσεται, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συνεισαχθήσεται καὶ περι-
 ποιηθήσεται· ἐπεὶ πόθεν τὸ ὑπερναβεβηκὸς ἐν τούτοις τὴν
 προτίμησιν σχοίη καὶ τὸ πρεσβεῖον, μὴ συνεπινοουμένου καὶ
 σωζομένου καὶ τοῦ ἐλάττονος καὶ ὃ τὰ δεύτερα φέρεται, ἐν
 50 οἷς μάλιστα καὶ κυριώτερον ἢ προτίμησις ὁραθήσεται; δῆλον
 δέ· καὶ γὰρ οἱ τῶν νοητῶν διακόσμων ταξίαρχοι, οἷον ὁ θεῖος
 Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ φέρε εἰπεῖν, ἐπειδὴ τῶν ὑποβεβηκόντων
 ἀγίων ἀγγέλων ἐν ἀξιώματι προτετίμηνται, οὐ διατοῦτο οἱ
 55 λοιποὶ θεῖοι ἄγγελοι ἠτιμωμένοι τε καὶ κατάκριτοι· | οὐ μὴν f. 185^r
 οὐδὲ ἡνίκα ὁ τοῦ ἀποστολικοῦ κορυφαῖος χοροῦ, Πέτρος φημί
 ὁ θεσπέσιος, τὸ ἔξοχον ἐνταῦθα ἀποκεκλήρωται, ἤδη οἱ λει-
 πόμενοι τοῦ σωτήρος μαθηταὶ ἐξουθενημένοι καὶ ἀπωσμένοι·
 ἀλλὰ μὴν οὐδὲ εἰ ὁ τὴν βασιλείον διέπων ἀρχὴν, ἐπεὶ τὸ ὑπερ-
 φερὲς ἐν ἅπασιν κέκτηται, ταύτη δὴ οἱ τῆς ὑπατικῆς ἀξίας
 60 μεμοιραμένοι, ἔκπτωτοι καὶ ἄτιμοι. ὅπου γε ὁρῶμεν τὰ ἀνθρώ-
 πινα ἔσθ' ὅτε τῶν θείων προτιμώμενα, τοῦτο τῆς θείας ἔργον
 προνοίας, τρόποις οἷς οἶδεν ἀπορρήτοις κυβερνώσης καὶ διεξα-
 γούσης τὰ ἡμέτερα καὶ πολλὴν τὴν κηδεμονίαν περὶ ἡμᾶς
 ἐνδεικνυμένης. καὶ εἴ τις ἐνίστατο, παρὰ τῆς εὐαγγελικῆς
 65 ἐμπεδούσθω διδασκαλίας, ἢ τῷ προσφέροντι τὸ δῶρον ἐπὶ τὸ
 θυσιαστήριον παρακελεύεται, εἴ που μνησθεῖη τὸν ἀδελφὸν
 ἔχειν τι κατ' αὐτοῦ, ἀφεῖναι τὸ δῶρον αὐτοῦ, καὶ ἀπελθόντα
 πρῶτον καταλλαγῆναι καὶ τηνικαῦτα προσφέρειν· ἀλλ' οὐκ εἰ
 ταῦτα προτιμητέα, διατοῦτο τὰ θεῖα περιοπτέα ἢ κατακριτέα.

65/68 cf. Mt. 5, 23-24

CP

55 κορυφαίου P

64 ἐνίσταται P

68 εἰ] εἰσὶ C^B

- 70 Εἰ δὲ ἔδει παρθενίαν προτιμηθῆναι, ἔδει καὶ γέννησιν τιμηθῆ- f. 8^v
 ναι, ὁ μέγας ἐπιφωνεῖτω Γρηγόριος. | οὕτω καὶ ἡ τῶν πραγ-
 μάτων ἀκολουθία καὶ ὁ τῆς ἀληθείας λόγος ἔχει ἂν τὸ ἀδι-
 άπτωτον, ἐν οἷς καὶ περὶ ἕτερα καὶ διάφορα ἢ προτίμησις·
 ἐνταῦθα δὲ οὐχ' οὕτως, ἀλλὰ περὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἢ τιμῆ, κἂν
 75 διαφόρως προσάγοιτο· καὶ γὰρ ἢ τῆς εἰκόνας τιμῆ ἐπὶ τὸ
 πρωτότυπον διαβαίνει. ἔδει ταῦτα δυσωπῆσαι τῶν χριστο-
 μάχων τὴν ἀπαιδευσίαν καὶ μοχθηρίαν. εἰ μὲν γὰρ πρὸς
 ἄλλου τινὸς εἶδος ταῦτα ἐτετύπωτο τὰ ὁμοιώματα, ἢ ἑτέρου
 του μνήμην εἰσήγεν, ἔσχεν ἂν τὸ εὐπρόσωπον ὁ λόγος αὐτοῖς·
 80 εἰ δὲ αὐτὸν ἡμῖν τὸν σωτῆρα Χριστὸν χαρακτηρίζει - δηλοῖ
 ἐπιγεγραμμένον καὶ τοῦνομα -, ὧ καὶ ἡ ἐν λατρείᾳ | προσκύ- f. 185^v
 νησις σὺν τῷ πατρὶ προσάγεται καὶ τῷ πνεύματι (καὶ οὐδεὶς
 τούτοις ἀντερεῖ, κἂν μανίας εἰς ἄκρον καὶ βακχείας ἐξεκυ-
 λίσθη· οὐ γὰρ ἑτέρου εἰκῶν ἢ Χριστοῦ εἰκῶν νοηθήσεται, ὡς
 85 οὐκ ἔνδον τὴν ἐπὶ τινος κηροῦ σφραγίδα ἑτέροις χαράγμασιν
 ἐναρμόσασθαι· ἢ δεδόςθω παρ' αὐτοῖς ὁ ἐνανθρωπήσας ἕτερος
 καὶ τὸ πᾶν λέλυται), τί δὴ οὖν λυπεῖ, τοῦ θείου προτετιμημέ-
 νου σεβάσματος, μὴ καὶ ταῦτα τὸ εἰκόσ αὐτοῖς καὶ ἀναλογοῦν
 σέβας ὡς οἰκεῖα Χριστοῦ ἀποφέρεσθαι, ἀλλὰ μὴ τὸ ἄχρηστον
 90 παρὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ κατάκριτον, εἰ γε δεῖ κατὰ τὴν θεολό-
 γον φωνὴν καὶ ταῦτα τιμηθῆναι κάκεινα προτιμηθῆναι; ἀλ-
 λά κἂν αὐτοὶ σιγῶσι τὸ ἀπόρρητον, οἱ λίθοι κεκράζονται, ὅτι
 καὶ ἡ ἀτιμία τῆς εἰκόνας ἐπὶ τὸ πρωτότυπον (ὅπερ ἔστιν
 αὐτοῖς περισπούδαστον) διαβαίνει, καθὰ παρ' ἡμῖν ἢ τιμῆ. εἶτα

70/71 cf. Gregorius Nazianzenus, *In Theophania*, ed. Moreschini, 13, 24-25 (p. 132); cf. Gregorius Nazianzenus, *In sanctum Pascha*, PG 36, 633D 75/76 cf. Basilius Caesariensis, *De Spiritu Sancto*, ed. Pruche, 45, 19-20 (p. 406); cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 69D 90/91 cf. supra ll. 70-71 92 cf. Lc. 19, 40; cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 416, 42-43 93/94 cf. supra ll. 75-76

CP

70 τοῦ θεολόγου marg. unc. litt. C 71 γρηγοριος C 73 καὶ περὶ] καίπερ C^a corr. 74 ἐνταῦθα] praep καὶ P 75 σημ<είωσαι> marg. unc. litt. C 80 ταυτὸν C 85 πα<ράδειγμα> marg. unc. litt. C 90 δεῖ] δὴ P^a corr 91 κάκεινο P 94 καθὰ παρ'] καθάπερ P

95 ποῦ οἱ φιλοσκώμμονες καὶ συκοφάνται τῆς ἀληθείας ὁμοτί-
 μους τὰς εἰρημένας προσκυνήσεις προσφέρειν Χριστιανούς
 κατελήφρασιν, ἵνα τὴν μὲν προτιμήσωσιν, τὴν δὲ κατακρίνω-
 σιν; εἰ δ' οὖν τοῦ προτετιμῆσθαι χάριν τὴν ἐν | πνεύ- f. 9^r
 ματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν ἐκείνη κατακέκριται, ἐξῆν
 100 πάντως αὐτοῖς καὶ πᾶν ἱερὸν καθαιρήσειν καὶ διολλύναι, ἵνα
 πλείονος τῆς προτιμήσεως καὶ δόξης ἔτυχεν· ὃ γὰρ ἐφ' ἐνὶ
 καθαιρεθέντι δόξαν ἀποφέρεται, ταύτην ἐπὶ τῇ τῶν πλειόνων
 ἀναιρέσει μείζονα δῆπου ἀποίσεται.

14. ἀλλὰ γὰρ οὐχ' ὅπως τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν οἱ γε
 προτιμήσωσιν, διατοῦτο προτιμήσεις καὶ κατακρίσεις ἐπετε-
 χνάσαντο, οὐδὲ τοῦ περὶ τὸ θεῖον σεβάσματος φροντίδα τιθέμε-
 νοι, ἀλλ' ἵνα ὥσπερ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐμπνεόμενοι πνεύματος τὴν
 5 παροῦσαν εὐημερίαν καὶ δόξαν μετὰ τῆς τῶν ἀγόντων κακοδαι-
 μονίας τιμῶσιν καὶ τὸν κτηνώδη βίον καὶ ἀσχήμονα καὶ
 παράνομον θεραπεύσωσιν, | τοῖς ἄρχουσι τοῦ αἰῶνος τούτου f. 186^r
 προσκεκηγότες, δεδουλωμένοις κόσμῳ καὶ κοσμοκράτορι, τοῖς
 παροῦσι μόνοις προστετηκόσι καὶ γήϊνον καὶ χαμαιζηλον ἐξ
 10 ἀλογίας καὶ ἀπιστίας κεκτημένοις τὸ φρόνημα, μηδεμίαν
 ἐλπίδα πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλύπτεσθαι τοῖς ἀξίοις δόξαν
 κεκτημένοις, εὐημέρησιν ἐπαγγελλόμενοι καὶ χρόνους ἐπιμε-
 τροῦντες ὧν οὐκ ἦσαν κύριοι, ὅτι «καθ' ὅσον προσκόψεις εἰς
 τὰ θεῖα, κατὰ τοσοῦτον εὐημερήσεις· καθ' ὅσον καθέλεις, τοσοῦ-
 15 τον εὖ βιώσεις». ὧν τοῖς προμεμαντευμένοις πτερούμενοι οἱ
 ἄνομοι, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπιστίας καὶ ἀθείας ἐξώκειλαν, κατὰ
 Χριστοῦ τε καὶ τῆς Χριστοῦ κληρονομίας ἀπομανέντες· ταύτη
 τοι τῇ θεῖᾳ δόξῃ μεμαχημένοι καὶ τῶν ἀγίων πολέμιοι καὶ
 πάσης τῆς ἐκκλησίας κατέστησαν. ὧν ἡ δόξα ἀπέσβη, ὄνειροις
 20 ἐν ἴσῳ ἀποπτᾶσα, καὶ τὰ δραματουρούμενα παραδεδειγμάτι-

14. 7 cf. I Cor. 2, 6 ct 8   11 cf. Rom 8, 18; I Petr. 5, 1

CP

101 δόξης καὶ προτιμήσεως C   γνω<μη> marg. unc. litt. C   102 τῇ] om. P

14. 9 προστετετηκόσι C   12 εὐημερήσειν P   19 ἀπέβη P

25 σται· θεία γὰρ δίκη ἐπιλαβοῦσα τὴν κακίαν τῶν μοχθηρῶν
 ἐθριάμβευσεν. | ἄρα οὐδενὶ τῶν πρὶν βεβασιλευκότων τῆς f. 9^v
 περὶ τὸ θεῖον λατρείας ἐμέλησε πώποτε, καίτοι πολλῶν ὀρθο-
 δόξων γε ὄντων καὶ τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἀντεχο-
 30 μένων, εἶπερ, ὡς ἔφασκον οὗτοι, εἰδωλολατρία τὸ πρατ-
 τόμενον ἐξ ἀρχῆς ἦν; καὶ γὰρ ὁ διδάσκαλος αὐτῶν ἀπε-
 φαίνετο διῶν τε παρρησίᾳ ἐδημηγόρει θεομαχῶν, διῶν τε
 35 ἔγραφεν πολλοῖς πολλὰκις ματαιοπονῶν, ὡς ἐκ παλαιοῦ καὶ
 τῶν ἄνωθεν χρόνων εἰδωλολατρία Χριστιανοὶ προσέσχον. ἀλ-
 λά καὶ ἐν συνόδοις ἱεραῖς ἐκεῖνοι διέπρεψαν καὶ τοῖς προγε-
 γενημένοις ἔστεργζαν καὶ αὐτοὶ γε ἐπωκοδόμησαν – καὶ δηλοῦ-
 σιν οἱ παρ' αὐτῶν ἀνασταθέντες θεῖοι ναοὶ καὶ τὰ ἱερά κειμή-
 40 λια· οὐ μὴν, καίτοι αἰρέσεις ἀτοπωτάτας ἐλαύνοντες, διωγ-
 μοῖς τηλικούτοις ἀνθρώποις ἐπέθεντο πώποτε. | ἤδη δὲ οὐκ ὁ- f. 186^v
 35 λῖγοι καὶ τῶν τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα κατακληρωσαμένων ταῦ-
 τα καλλιεργήσαντες ἐγνωρίσθησαν· οἱ δὲ τῆς θείας κατεπαι-
 ρόμενοι δόξης καὶ τοῖς τοῦ πονηροῦ ὑποσυρέντες δελεάσμα-
 σιν, κιβδήλοισι δὲ καὶ ἀλλοτριόισι τῆς εὐσεβείας δόγμασιν
 προσεσχηκότες καὶ αὐθαίρετοι πρὸς τὴν δυσσέβειαν ὠρμημέ-
 40 νοι, χεῖρα μαργῶσαν κατὰ τῶν εὐσεβούντων ἐπανετείναντο
 καὶ τὰ κάκιστα καὶ παγγάλεπα ἔδρασαν. οὐδὲ γὰρ βασιλέων
 εὐσεβούντων παρ' ἑαυτοῖς δόξας κινεῖν τε καὶ ἀνελίττειν τὰς
 εὐ καθεστηκυίας μάλιστα, αἰρέσεων δὲ πονηρῶν παρεμφυει-
 σῶν τῇ ἐκκλησίᾳ χεῖρα ὀρέγειν, καὶ ταῖς σπουδαῖς χρωμένους
 45 τῷ τῆς ὀρθοδοξίας λόγῳ συναίρεσθαι, ψήφῳ δὲ καὶ ἐπικρίσει
 τῶν πεπιστευμένων τῆς ἐκκλησίας τοὺς οἴακας ἐπεσθαι καὶ τὰ
 δοκιμασθέντα ἐκθύμως ἐπιτελεῖν καὶ ἔξανύειν ὡς ἄριστα· οἷς
 γὰρ ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ | ἄνωθεν ἐπιτέτραπται, οὐκ ἀσυμφα- f. 10^f
 50 νές. ἐμβοάτῳ Παῦλος μεγαλόφωνόν τι καὶ ἔκπυστον, ὡς ἀπό-
 στολοὶ τε εἶεν, προφητῆται αὐ καὶ μὴν καὶ διδάσκαλοι.

25/26 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 221C
 1128 49/50 cf. I Cor. 12, 28

40 cf. Euripides, *Hecuba*,

CP

38 δὲ] *om.* C 39 προσεσχηκότες C 42 κινεῖν] κρίνειν C (*sed cf. supra* 4²¹⁻²²)
 50 μὴν καὶ] *om.* C^{a corr}

καὶ ταῦτα μὲν ὧδέ πη ἐχέτω· ἡμεῖς δέ, οἷς τὸ διάφορον τῆς προσκυνήσεως ἔγνωσται, ἐπεὶ διδασκοί θεοῦ ἐσμέν καὶ θεὸν ἔγνωμεν τὴν πάντων ποιητικὴν καὶ συνεκτικὴν αἰτίαν, ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι γνωριζόμενον τε καὶ προσ-
 55 κυνούμενον, αὐτῷ μόνῳ πιστεύομεν καὶ λατρεύομεν καὶ τὴν πάντων ἐπέκεινα καὶ ἐξηρημένην δόξαν προσφέρομεν καὶ προσ-
 κύνησιν, τὴν ἐν πνεύματι λογικὴν καὶ ἀληθινὴν λατρείαν. καὶ ἡμεῖς ἐσμέν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ οἱ τῇ χάριτι αὐτοῦ καὶ
 60 φιλανθρωπία τὴν εἰς αὐτὸν γνῶσιν πεπλουτηκότες, ἐπειδὴ πνεῦμα ὁ θεὸς καὶ πάσης ἀσωματίας καὶ αὐλίας ἐστὶν ὑπερέ-
 κεινα καὶ τῶν ὄντων πάντων ἐξηρημένως ὑπεραναβέβηκεν· καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυ-
 νεῖν δεῖ, φησὶν ἡ ἀλήθεια Χριστός· τοιοῦτους γὰρ ζητεῖ | καὶ f. 187^r
 ὁ πατὴρ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. ταύτη τοι καθαρῶ συνει-
 65 δότι καὶ ἀνεπιθολώτῳ νῶ, ᾧ καὶ παρ' ἡμῖν σκιαγραφεῖται τὸ ἀσώματον, καὶ ἀπλῶς καὶ εἰλικρινῶς καὶ ἀσκεδάστως ταῖς ἀπλαῖς τοῦ νοῦ ὁρμαῖς αὐλῶς καὶ ἀμέσως καὶ ἀσκίως καὶ
 70 δίχα παντὸς παραπετάσματος ἐπιβάλλοντες, οὐδαμῶς τὴν διά- νοιαν κτίσμασιν ἢ χρώμασιν τεθολωμένην ἔχοντες ἀλλὰ πάσης κτιστῆς ἐμφάσεως ἀμιγῆ καὶ καθαρὰν κεκτημένοι, ὁσίας χειρὰς ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ ἐπαίροντες τὰς ὀφειλομέ-
 νας εὐχαριστίας ἀποδίδομεν. οὐ γὰρ τόπῳ τινὶ τὴν λατρείαν ἡμῶν περιγράφομεν καθάπερ πάλαι Ἰουδαίοις νενομοθέτητο· οὐκ ἐν ὀλοκαυτώμασιν κριῶν καὶ ταύρων ἢ προσχύσεσιν αἵμα-
 75 τος, ἀλλ' ἐν ψυχῇ | συντετριμμένη καὶ πνεύματι ταπεινώσεως f. 10^v
 καὶ καθαρᾷ καρδίᾳ, ὃ δὴ λέγεται, θύομεν τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέ-
 σεως.

52 cf. Io. 6, 45   53 cf. Gregorius Nazianzenus, *Oratio Theologica secunda*, ed. Gallay, 6, 1-2 (p. 110)   57 cf. Rom. 12, 1   58 cf. Io. 4, 23   60/64 cf. Io. 4, 23-24   65 cf. Ps.-Dionysius Areopagita, *De divinis nominibus*, III, 1, ed. Suchla, 138, 8   70/71 cf. I Tim. 2, 8; Ps. 102, 22   74 cf. Ex. 29, 18   75 cf. Dan. 3, 39   76 cf. Ps. 50, 12   76/77 cf. Ps. 49, 14

CP

52 προσκυνήσεως] πίστεως C^{a corr}   55 πιστεύομεν καὶ] om. C   63 καὶ] om. C   66 καὶ¹] om. P   70 ἐφάσεως C^{a corr}

15. πνευματικὴ οὖν ἡμῶν ἡ λατρεία, καθ' ἣν καὶ Παῦλος ὁ
 θεὸς ἐλάτρευεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ
 υἱοῦ τοῦ θεοῦ, παριστάνειν καὶ ἄλλους παρακαλῶν τὰ σώματα,
 θυσίαν εὐάρεστον, τὴν λογικὴν λατρείαν. ἐπειδὴ δὲ ὁ εἷς τῆς
 5 ὑπεραρχίου καὶ ὑπερθέου τριάδος, ὁ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός υἱός,
 ὁ κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν, ἀρρήτῳ φιλανθρωπία καὶ εὐδοκία τοῦ
 πατρός, συνεργούντος τοῦ παναγίου καὶ ζωαρχικοῦ πνεύματος,
 τὴν ἡμετέραν ὑπέδου πτωχείαν καὶ ἄνθρωπος κατὰ πάντα τέ-
 10 ἄλθῳ, οὐ δοκῆσει καὶ φαντασία ὡς δοκεῖ τοῖς ἀδοκῆτοις, ἐπὶ
 γῆς ὥφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεστράφη – οὐ δὴ χάριν καὶ
 περιγέγραπται καὶ γράφεται σωματικῶς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον,
 ὡσπερ τυγχάνει ἀπερίγραπτος κατὰ τὴν θεότητα, κατ' οὐδένα
 15 φύσεων ἐν τῇ μιᾷ ὑποστάσει κατὰ τοὺς ἀνοήτους ἐπισουμέ-
 νης· | οὐδὲ γὰρ σαρκούμενος ἢ πάσχων ὑπὲρ ἡμῶν σώματι f. 187^v
 τούτων τι πέπονθεν· ταύτῃ τε πεπιστεύκαμεν ὀρθῶς καὶ
 ταύτην τὴν ὁμολογίαν ὡς σωτηρίας ἡμῶν αἴτιον περιέπο-
 20 μεν -, τοῦτου γε χάριν καὶ τοῖς σεπτοῖς καὶ ἱεροῖς τῆς θείας
 οἰκονομίας συμβόλοις τὴν πρόπουσαν, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις
 τοῖς κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἱεροῖς, τὴν τιμὴν καὶ τὸ σέβας ἐκνέμο-
 μεν κατὰ τὴν ἀρχῆθεν κεκρατηκυῖαν παράδοσιν. καὶ οὐδεὶς ὁ
 κωλύσων λόγος, ὅτι μηδὲν ὑπεναντίον τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν
 25 ἔχει δόξης. καὶ γὰρ ἐπὶ τιμῇ τοῦ | ἐνηθρωπηκότος υἱοῦ καὶ f. 11^r
 θεοῦ ἢ προσκύνησις αὕτη γνωρίζεται· ἡ δὲ εἷς τὸν υἱὸν τιμῇ,
 ἐμφανὲς ὅτι καὶ εἷς τὸν πατέρα καὶ εἷς τὸ ἅγιον ἀνάγεται
 πνεῦμα· ὁ γὰρ τιμῶν τὸν υἱόν, φησὶν, τιμᾶ τὸν πατέρα οἷς

1/4 cf. Rom. 1, 9; 12, 1   10/11 Bar 3, 38   25/34 cf. Conc. Nic. II Acta,
 Mansi 13, 377E   27 cf. Io. 5, 23

CP

2 προς ρωμαιου<ς> marg unc. litt. C ἐν¹ | om C^{a corr} 3 παρακα-
 λειν C 4 ὁ εἷς] C^{e corr} τῆς] iteravit C^{a corr} 5 πρὸς καὶ θυ C^{a corr} 7
 πνὸς καὶ ζωαρχικου C 10 ἀδοκῆτοις] δοκῆταις P^{p corr} 17 ταύτῃ τε]
 ταῦτα C 18 αἰτίαν P 18/19 περιέπωμεν C^{a corr} 21 τὴν τιμὴν καὶ]
 om. CP^{a corr} 25 ἡ²] P^{e corr} 26 εἷς²] om. P

καὶ τὸ πνεῦμα ἀχωρίστως συντιμηθήσεται. ἡ οὖν ἐπὶ τῇ
 εἰκόνι Χριστοῦ παρ' ἡμῶν γινομένη προσκύνησις οὕτως ἔχει,
 30 καὶ λόγος αὐτῇ τῷ μὲν προφανεῖ τῆς ἐντεύξεως, τοῖς αἰσθη-
 τοῖς αἰσθητῶς εὐθύς καὶ ἐκ πρώτης θεάς ἐπιβάλλειν τοὺς θεω-
 μένους, τῷ κεκρυμμένῳ δὲ τῆς νοήσεως οὐ μέχρι τούτων τὸν
 νοῦν ἴστασθαι· νοερῶς γὰρ ἐπὶ τὰ πρωτότυπα ποδηγεῖ καὶ πρὸς
 35 τὰ ὑψηλότερα προάγει, τὴν κτίσιν ὑπεραναβαίνειν καὶ τῶν
 οὐρανῶν ὑπεράλλεσθαι καὶ μετὰ τῶν μακαρίων δυνάμεων
 γίνεσθαι καὶ συνομίλους τοῖς ἀσωμάτοις καθιστασθαι καὶ συν-
 δοξολογεῖν τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν καὶ δεσπότην καὶ ὑπὲρ τῶν
 ἐκεῖθεν ἡμῖν δηλουμένων εὐεργεσιῶν τὰς εὐχαριστίας προσά-
 40 νοητῶν τυγχάνει καὶ τὰς πύλας ἡμῖν ἀναπετάννουσιν τὰς οὐρα-
 νίας καὶ πρὸς τὰ ἄδυτα τῶν ὑπερκοσμίων παραπέμπει. τοιαύτη
 γὰρ τῶν συμβόλων ἡ φύσις, διαμέσου τούτων ἐπὶ τὰ ὧν εἰσιν
 σύμβολα τοὺς μεμυσταγωγημένους ἀνάγειν· ἐντεῦθεν καὶ ἐρ-
 45 μνηνευτικά τοῦ εὐαγγελίου ὑπάρχουσιν, | ἢ αὐτόθεν εὐαγγέ-
 λιον, καὶ διασαφητικά καὶ ἐπεξηγητικά τῶν ἐν αὐτῷ λόγων.
 ἀναγωγικὴ οὖν μᾶλλον ἢ τούτων θεωρία καὶ χειραγωγικὴ ἐπὶ
 τὴν ὑπερτάτην προσκύνησιν· ὡς γὰρ ἀπὸ τῶν εἰκόνων ἐπὶ τὰ
 πρωτότυπα ἢ τιμὴ ἄνεισιν, οὕτως ἀπ' αὐτῶν κατὰ τὴν νοερὰν
 50 δύναμιν ἐπὶ τὴν ἀπλήν καὶ ἐνθεεστέραν καὶ ἄυλον μέτεισιν ἢ
 προσκύνησις. ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ τὰ οὕτως ὑψηλὰ καὶ ὑπερφυῆ
 πολλακίς νοῦς ἰλιγγιᾷ καὶ ὀκλάζει ὁ ἀνθρώπινος, τοῖς ταπει-
 55 νοῖς | συγκαθελκόμενος, οὐδὲν ἀποδεῖ καὶ διὰ τῶν ἱεροτυπιῶν
 τούτων, οἷα οἰκείων καὶ συμφυῶν συμβόλων, ἐπὶ τὴν ἀτύπω-
 τον ἐκείνην καὶ ἀπόρρητον ἀναγόντων χειραγωγεῖσθαι θεω-
 ρίαν, κατόπιν τιθεῖς τὰ ὑλικά πάντα καὶ φαινόμενα. οὐκοῦν
 οὐκ ἐναπομένομεν τῇ ὕλῃ καὶ τοῖς χρώμασιν, ὡς τοῖς
 ἀνόητοις δοκεῖ, οὐδὲ ἄπερ εἶδομεν, τὸν νοῦν τοῖς φαινομένοις
 προσιόντες, ἄπαγε, οὐ πίστιν καὶ λατρείαν προσφέρομεν·

des. P

f. 11^v56 cf. infra 32¹ et 69⁸CP ^{usque ad} 1 44

30 λόγος εἰκόνος *margin. unc. litt. C* 32 κεκρυμμένῳ *C* 35 μετὰ | *om.*
C^a corr 44 ἢ *C^B* 53 οἷα *cod^p corr*

ἀλλ'έντεϋθεν ἐπὶ τὴν ἄβατον καὶ ὑπερκειμένην θεωρίαν νο-
 60 ερῶς σὺν εὐλαβείᾳ καὶ εὐσεβείᾳ ἀνατιθέμεθα, ὁποῖόν τι καὶ
 ἐπὶ τῶν ἐντεϋξεων ἡμῖν ὁρᾶται· καὶ γὰρ ἔλθειν τῶν ἡμετέρων
 λόγων ἐπήκοον τὸν θεὸν ἐπικαλούμεθα, καὶ μεσίταις τοῖς
 ἁγίοις συγχρώμεθα, δι'ὧν ἐπίκουρον ἡμῖν γίνεσθαι ἱκετεύο-
 65 μεν. καὶ ὧδε μὲν τῶν προσκυνήσεων δεδείχθω τὸ διάφορον.
 πλὴν καίτοι τοσοῦτοις ἐλέγχοις οἱ τῆς ὀρθῆς δόξης ἀντίπαλοι
 περιστοιχιζόμενοι, οὐδ'οὔτω χαλινὸν ἐπιθεῖναι τῷ στόματι καὶ
 πεδησαι τὴν βλάσφημον γλῶσσαν ἐθέλουσιν, κατὰ τῶν ἱερῶν
 ἡμῶν δογμάτων ἐπιμαινόμενοι.

16. ἐπὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις παρ'αὐτῶν παλινδρομῶμεν·
 ἥτις σύνοδος κυρώσασα καὶ βεβαιώσασα τῶν
 ἁγίων πατέρων τὰ θεόκλυτα δόγματα καὶ ταῖς
 ἁγίαις οἰκουμενικαῖς ἐξ συνόδοις ἐπακολουθή-
 5 σασα εὐαγεστάτους κανόνας ἐξέθετο. ἐπὶ τούτοις
 ἐγκα<λ>λωπίζονται καὶ σεμνύνονται, ἐφ'οἷς αἰσχύνεσθαι καὶ
 ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει· τὴν γὰρ ἑαυτῶν συστήσαι δυστροπίαν
 βουλόμενοι, τὴν προηγησαμένην τῶν ἄσεβῶν ἐξυμουσίαι κακο-
 δοξίαν, ἵνα, ὃ ἐκείνοις ἐπιψηφίσονται, τοῦτο ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ δόξῃ
 10 μεγαλαυχούντες ἐκνεύωσιν, οἳ γε οὐ τοσοῦτον φευκτοὶ τῆς
 ἄσεβείας, ὅσον βδελυκτοὶ τῆς ἀναισχυντίας· ἐκ πολλῆς γὰρ
 ἀβουλίας καὶ ἀμαθίας, οὔτε ἄ λέγουσιν ἴσασιν οὔτε περὶ
 τίνων διαβεβαιούνται, | ἀνεπισκέπτως καὶ ἀβασανίστως τὸ
 ψευδομυθεῖν ἔργον τίθενται, τοῖς ματαίοις ἐγγεγυμνασμένοι
 15 καὶ τὰς γλῶσσας ταῖς δολιότησιν παραθήξαντες· ἐν ᾧ γὰρ
 ταῦτα λέγουσιν, ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους τοῦ δι'αὐτῶν
 ἐνεργούντος παραφωνοῦσιν. καὶ τοῦτ'ἂν ἔνδηλον γένοιτο, ἐπι-
 βάλλουσιν ἤδη τοῖς κατὰ μέρος. πῶς γὰρ ἐπακολουθεῖν τὸ
 θεοστυγὲς ἐκεῖνο σύνταγμα ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμενι-
 20 καῖς συνόδοις εἰπεῖν καταλαζονεύονται; πρῶτον μὲν γὰρ
 τὸ ἀνακόλουθον καὶ ἀσύμβατον πρὸς αὐτάς ἔχει, ὅτι παρὰ

f. 12^r16. 2/5 iterat 13³⁻⁷

12/13 cf. I Tim. 1, 7

C

63 γίνεσθαι *cod.*16. 6 ἐγκαλωπίζονται *cod.*15 ταῖς| ταῖ *cod.*^a *corr*

πάντα κανονικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν συνείλεται, συναινοῦντος τῶν ἐν τοῖς μεγίστοις καὶ ἀρχιερατικοῖς καθιδρυμένων οὐδενός. ὄρος δὲ ὁποῖος παρ' αὐτῶν ἐξενήνεκται (νόμος
 25 γὰρ ἐκκλησιαστικός, μηδαμῶς τῆς παρ' ἐκείνων γνώμης ἄνευ, εἴπου ἀμφισβητήσιμον ἐν δόγμασιν τι τύχοι, λύεσθαι), ὁπότε οὐδὲ ὁ τῆς βασιλίδος θρόνος ἀρχιερέως μεμοίρατο ἐν ᾧ ταῦτα ἐν μελέτῃ ἐτύγχανεν, ὡς δὴ μοι καὶ προλέλεκται ἤδη; ἔπειτα δέ, ποῦ ταύτας εἰδώλων προσηγορίαν τοῖς ἱεροῖς τούτοις ἀπορ-
 30 ριπτούσας κατέλαβον ἢ τὸ ἀναλκι καὶ ἀδρανὲς Χριστοῦ καταγορευούσας, ὡς οὐδαμῶς κατισχύσαντος εἰδώλων πλάνης τὸ γένος τὸ καθ' ἡμᾶς ῥύσασθαι, ἢ Χριστιανῶν καταφλυαφρούσας εἰδώλοις ὡς θεοῖς προσκεκυνηκότων, ἢ γοῦν ἐπὶ καθαιρέσει τούτων ἀποφαινομένας ἔναυσμά τι ἐπέγνωσαν, ἵνα ταύταις
 35 ἐπακολουθήσαντες σύμφωνον τὴν κατ' αὐτῶν οἴσουσιν ψῆφον; ἀλλ' οὐκ ἂν ποτέ τις γρύξαι δυνήσεται, κἂν εἰς ἄκρον κατ' αὐτοὺς μανίας ἐλάσῃ καὶ ἀπονοίας.

P, f. 188'

ὁποῖαν δὲ περὶ γε τῶν προκειμένων ἡμῖν εἰς λόγον τὴν διάληψιν εἶχον καὶ ὅπως ἄσμενοι καὶ στέργοντες ἐπ' αὐτοῖς
 40 διετέλουν οἱ τῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων | ἱεροφάνται, ἵνα ἐξ ὧν ἢ πρωτίστη συνέστηκεν ἱερὰ ὁμήγουρις περὶ τὸ κατὰ Νίκαιαν τῆς Βιθυνῶν καλλίνικον καὶ ὀρθοδοξότατον ἄστου τοῦ λόγου κατάρξωμαι, μέγα εὐθύς κεκράζεται ὁ ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν δεδο-
 45 μημένος ἱερὸς σηκός. πρὸς τιμῆς γὰρ αὐτῶν, οὐκ ἀτιμίας, ἐγγήγερται, μετὰ τῶν ἄλλων ἱερογράφων τύπων καὶ αὐτῶν τῶν ὀσίων πατέρων μέχρι καὶ σήμερον ἐν ψηφίσι λαμπραῖς καὶ διαυγαζούσαις τὰ σεπτὰ εἰκονίσματα φέρων, αὐτοῦ τε τοῦ ἠθροικότος, τοῦ μεγάλου φημί Κωνσταντίνου τοῦ ἐν εὐσεβείᾳ δεδοξασμένου, τὴν προτομὴν ἀνεστηλωμένην δεικνύων. ἐπὶ
 50 τούτοις τὰ εὐθύτατα αὐτῶν καὶ ὀρθὰ δόγματα τοὺς ἀσεβεῖς αἰσχνένετῶσαν· τὴν Ἀρείου γὰρ τοῦ μιαρωτάτου καθαιροῦντες μανίαν, κτισματολατρίαν τὴν ἐκείνου ἀνοσίαν αἴρεσιν ὀριζόμε-

f 12^v28 cf. supra 10⁴⁶⁻⁵¹CP^{inde a 1 32}34 ἀποφηνάμενας P 46 ψηφίσμασι C 48 ἐν| om C 49 ἀνα-
 στηλωμένην P 50 εὐθύτατα (sic) C

νοι (καὶ γὰρ τὴν πάντων δεσπόζουσαν καὶ κατεξουσιάζουσαν φύσιν εἰς κτίσμα καταβιβάζειν τετόλμηκεν, ὁμόδουλον τιθεὶς
 55 τὸ ἐλεύθερον), πῶς οὐχὶ μᾶλλον, εἶπερ εἰδωλολατρίας πτώματι
 κατολισθήσαντας Χριστιανοὺς ἐώρων, ὃ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ
 πάντων τὸ δυσσεβέστερον καὶ ἀθεώτερον ὑπάρχει νόσημα, καὶ
 διηρουνήσαντο ἀσφαλῶς καὶ κατέκριναν εὐσθενῶς, τοῦ δευτέ-
 60 ρου εἰς ἀσέβειαν καταφρονήσαντες, ὃ λόγῳ μόνῳ τὸ ἀσεβεῖν
 εἰς θεὸν ἔσχεν; ὥστε οὐκ ἐπηκολούθησαν, ἀλλ' ἀπεναν-
 τίας | αὐτοῖς κατὰ πάντα ἴασιν.

f. 188^v

οὐκ οὐδὲ γε παρὰ τοῖς κατὰ τὸ βασιλείον ἄστῳ συναγη-
 γερμένοις, ὧν οὗτοι ληρωδοῦσιν καταληφθῆναι τι, φῆσαι θαρ-
 ρήσουσιν (λέγω δὲ νῦν τοὺς θεοφάντορας διδασκάλους ἐκείνους)
 65 οἱ τὴν δευτέραν καὶ πέμπτην ἱεράς διεκόσμουν συνόδους),
 καίτοι κτισματολατρίας ἔνεκεν ὁ ἀγὼν αὐτοῖς συνειστήκει· ὧν
 οἱ μὲν τὸν δυσσεβῆ παρεδειγμάτισαν Μακεδόنيον ἐν κτίσμασι |
 τιθέντα τὸ θεῖον καὶ ζωαρχικὸν πνεῦμα, οἱ δὲ τὰ καινιζόμενα
 θεοστυγῆ δόγματα τῶν Ἰουδαιοφρόνων κατὰ τῆς σωτηρίου
 70 Χριστοῦ ἐνσωματώσεως, Νεστορίου τοῦ κακῶς τῆς βασιλίδος
 ἱεραρχήσαντος καὶ Θεοδώρου τῆς Μομφουεστίας ἀθεώτερον
 ἐπισκοπήσαντος, καὶ τὴν ἐκκλησίαν διαλυμαίνεσθαι κατάρ-
 ξαντα γενικῶς κατεστρέψαντο.

f. 13^v

ποῦ δὲ φανοῦνται οἱ κατὰ τὴν Ἐφεσίων συνειλεγμένοι, ἐπὶ
 75 κτισματολατρία τὸν φρενοβλαβῆ καθελόντες Νεστόριον, τού-
 των γε μνήμην πρὸς καθαίρεσιν πεποιημένοι, καίτοι γε ἐ-
 χρῆν καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τοῦ ἐκ τῆς εἰδωλολατρίας βλάβους
 Χριστιανοὺς ἐπανορθώσασθαι, ἄνπερ ταύτῃ κατακεκρατημέ-
 νους εἶδον; οἱ δὲ γε καὶ περιγραπτὸν τὸν Χριστὸν κατὰ τὸ
 80 ἀνθρώπινον εὐσεβῶς καθωρίσαντο, ὥσπερ ἀπερίγραπτον τῆ
 θεότητι, καὶ τοὺς μὴ οὕτως ὁμολογοῦντας κατακρίμασι καὶ

79/82 cf. infra 47¹¹⁻¹⁴

CP

57 δυσσεβεστατον (sic) C ἀθεώτατον C (an recte?) 62 οὐκ οὖν C 63
 καταλειφθῆναι C^{a corr}, καταλειφθῆναι C^{p corr} 65 β' ε' ζ' marg. unc. litt C 67
 δυσσεβῆ C 71 μοψουεστίας P 72/73 κατάρξαντας C 74 γ' marg. unc.
 litt. C 78 ἄνπερ | ἄν C^{a corr}

ἀναθέμασι κατέζευξαν φρικτοῖς· ὥστε οὐδὲ τούτοις ἀκόλουθοι, ἀλλ' ἀντίθετοι.

- τέλειος ἐν θεότητι καὶ τέλειος ἐν ἀνθρωπότητι ὁ Χριστὸς
 85 καὶ θεὸς ἡμῖν ὁμολογεῖται γνωριζόμενος. οὕτω καὶ ἡ πολυάν-
 θρωπος καὶ θεόλεκτος ἢ κατὰ τὴν Χαλκηδονέων ἐμπρέψασα
 πληθὺς διαρρηθὴν ἐκήρυξεν· καὶ ὅπως, ὁ παρ' αὐτῆς ἐκπεφω-
 νημένος θεόπνευστος ὄρος διευκρινεῖτω· τὸν ἕνα γὰρ Χριστὸν
 Ἰησοῦν καὶ κύριον ἐν δυσὶ φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως,
 90 ἀδιαίρετως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον ἐκδιδάσκουσιν, οὐδα-
 μοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς | ἀνηρημένης διὰ τὴν ἔ- f. 189^r
 νωσιν, σφζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ιδιότητος ἐκατέρας φύ-
 σεως εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης.
 εἰ τοίνυν ἀσύγχυτοι καὶ ἄτρεπτοι αἱ κατὰ τὸν σωτῆρα φύ-
 95 σεις, καὶ οὐδαμοῦ τούτων ἢ διαφορὰ ἀνήρηται, ἐν δὲ τῶν
 κατὰ τὴν | ἀνθρωπείαν φύσιν διαφορῶν ἦτοι τῶν σωμα- f. 13^v
 τικῶν γνωρισμάτων τὸ περιγραφτὸν, οὐκ ἀνήρηται ἄρα, οὐδὲ
 τέτραπται εἰς τὸ ἀπερίγραφον. τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο, καὶ τῶν ἰδι-
 ωμάτων τοῦ σώματος καὶ τὸ οἰκειότερον καὶ ἐμφανεστερον·
 100 οὐ γὰρ ἂν σῶμα περιγραφῆς ἄνευ λεχθείη ποτέ· σφζεται δὲ ἡ
 ιδιότης ἐκατέρας φύσεως· σφζεται ἄρα καὶ τὸ περιγραφτὸν
 περὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον· ἐπεὶ πόθεν αὐτοῖς
 τὸ τέλειον τῶν κατὰ Χριστὸν φύσεων εἰσαχθήσεται, εἰ τῶν
 ιδιοτήτων δοθείη τι ἀναιρούμενον; εἰ γὰρ ἐν τι τούτων ἐπιλεί-
 105 ποι, τὸ πᾶν οἴχεται, ὥσπερ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου συνιδεῖν πάρε-
 στιν· εἰ γοῦν ἀφέλοιτό τις τὸ λογικὸν ἢ θνητὸν ἢ τῶν ἄλλων τι,
 οὐδὲ ἀνθρωπος ἔσται λοιπόν· οὕτω κἂν τοῖς ἄλλοις ζώοις ἐπι-
 τηρεῖν ῥάδιον. ὡς οὖν σφζονται αἱ κατὰ τὴν θείαν φύσιν δια-
 φοραὶ καὶ ιδιότητες ἄτρεπτοι καὶ οὐδ' ὅπως οὖν συγκέχυνται

88/93 cf. *Conc. Chalcedonensis Acta*, ACO II, 1, 2, 129, 30-33

CP

84 τέλειος] *add.* γὰρ P^p ^{corr} 85 δ' *margin.* *unc. litt.* C 92/93 ιδιότητος·
 ἐκατέρας *punct.* CP^a ^{corr}, φύσεως· εἰς *punct.* P^p ^{corr} φύσεως] *post hanc vocem*
an restituendum καὶ *ut in Actis Concilii?* 97 περιγραφτὸν] ἀπερίγραφτον
 P οὐδὲ] οὐ P 105 καὶ] *om* C 106 ἀφέλοι P 108 συλλο<γισμός>
margin. unc. litt. C αἱ] *om.* C^a ^{corr}

- 110 (ὧν δὴ ἔστιν τὸ ἀπερίγραπτον, καὶ οὐ μετῆκται εἰς τὸ περι-
 γραπτόν), ἀναγκαίως καὶ αἱ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ ἀντι-
 κείμεναι διαφοραὶ σωζόμεναι καὶ ιδιότητες τὸ ἄτρεπτον ἔξουσι
 καὶ ἀσύγχυτον· τούτων δέ ἐστι καὶ τὸ περιγραφτόν. περιγρα-
 πτός ἄρα κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ὁ Χριστός· οὕτω γὰρ καὶ αἱ περὶ
 115 τὸ ἐν πρόσωπον ἐναντία διαφοραὶ τῶν φύσεων ὑγιῶς ὁμολο-
 γηθήσονται, εἴπερ ἐκ δύο τῶν ἐναντίων, σαρκὸς φημί καὶ
 πνεύματος, κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς θεολόγους ὁ Χριστὸς προέρχε-
 ται· δοῦναι δὲ τοῦτο τῷ σώματι Χριστοῦ οἱ τῆς συγχύσεως
 προεστηκότες οὐ προήρηνται, παντὶ δὲ τρόπῳ ἀναιρεῖν δια-
 120 σπουδάζουσιν.

πῶς ἐξακολουθεῖν ταῖς συνόδοις ἐπαγγέλλεσθαι οἱ
 τῶν συνοδικῶν | δογμάτων ἀντίπαλοι οὐ καταδύονται; διὰ μὲν f. 189^r
 οὖν τῶν ἱερῶν τούτων συνόδων καὶ τοῦ κατ' αὐτάς χρόνου
 παντός, τῆς θεοφιλοῦς ταύτης ἱστορίας διαμενούσης, οὐδὲν
 125 ἀκλεές εἶρηται πώποτε· ὡς δὲ μᾶλλον τετίμηται, τὰ ἐξῆς
 δηλώσει.

17. λείπεται λοιπὸν πρὸς τὰ | πολύευκτα τῶν μακαρίων f. 14^r
 πατέρων, οἱ τὴν σεπτὴν ἡμῖν συγκεκριτήκασιν ἕκτην σύνοδον
 καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑφ' ἡλίῳ προλάμπουσιν, δόγματα, τουτωνὶ
 τῶν ἀνοσιῶν παρεξετάζειν τοὺς λόγους, ὡς ἂν εἰδείημεν ὅπως
 5 καὶ αὐτοῖς περὶ τὸ προκείμενον ἔπονται κεφάλαιον. οἱ γὰρ τῆς
 εὐσεβείας ὑπασπισταί, ἐπειδὴ ὁμότιμον τοῖς προλαβοῦσι ποι-
 μέσι τὸν κληρὸν ἔλαχον, ὁμότιμα καὶ ἀδελφὰ τῶν τε θελη-
 μάτων καὶ ἐνεργειῶν τῶν κατὰ Χριστὸν ἔνεκεν γνωρίζονται
 δογματίζοντες· φασὶ γοῦν ἐν τῷ κατ' αὐτούς θείῳ ὄρω ὅτι
 10 Ὅνπερ τρόπον ἢ παναγία καὶ ἄμωμος τοῦ σωτῆρος ἐψυχω-
 μένη σὰρξ θεοθεῖσα οὐκ ἀνηρέθη ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς ὄρω
 τε καὶ λόγῳ διέμεινεν, οὕτως καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέ-

17. 10/13 cf. *Conc. Constantinopolitani III Acta*, ACO, Ser. sec., 2, p. 774, 30-32; cf. *Contra Eusebium*, 486, 7-9

CP

115 ἐναντία] om. C^{a corr} 115/116 ὁμολογηθήσονται C^{a corr} 118
 δοῦναι] *praep.* εἰ P^{p corr} 123 οὖν] om. C
 17. 2 ζ marg. C 5 αὐτοὶ C^B

λημα θεωθεν οὐκ ἀνηρέθη, ἀλλὰ σέσωσται. εἰ τοίνυν θεω-
 θεῖσα ἢ τοῦ κυρίου σὰρξ τοῦ ἑαυτῆς ὄρου τε καὶ λόγου οὐκ ἐ-
 15 ξέστηκεν, πῶς οὐκ ἂν εἶη περιγραπτὴ καὶ μετὰ τὴν θέωσιν;
 εἰ γὰρ οὐ περιγραπτὴ, ἐξέστηκεν ἄρα. καὶ εἰ τὸ θέλημα οὐκ
 ἀνήρηται τὸ ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινον, πόσον τὸ ἐξ οὗ τὸ θέλημα
 πρόεισιν σώζεσθαι ὁμολογεῖν ἀναγκαῖον; τοῦ δὲ ἀνθρωπίνου
 σωζομένου, τίς οὕτως ἀναίσθητος, τίς οὕτως ἐξεστηκῶς καὶ
 20 ἀνόητος μὴ παντὶ τρόπῳ συνομολογεῖν τὸ περιγραπτὸν τοῦ
 σωτῆρος κατὰ τὸ ἀνθρώπινον; τοιαῦτα καὶ περὶ τῶν ἐνερ-
 γειῶν αὐτοῦ διαγορεύουσι, θεοπρεπῶς φάσκοντες· Ἐνεργεῖ
 γὰρ ἑκατέρα μορφή μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ὅπερ ἴδιον
 ἔσχεν, τοῦ μὲν λόγου κατεργαζομένου τοῦτο ὅπερ ἐστὶν τοῦ
 25 λόγου, τοῦ δὲ σώματος | ἐκτελοῦντος ἅπερ ἐστὶν τοῦ σώμα- f. 190^r
 τος. οὐ γὰρ δήπου μίαν δώσομεν φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν θεοῦ
 καὶ ποιήματος, ἵνα μήτε τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν θείαν ἀναγα-
 γωμεν οὐσίαν, μήτε μὴν τῆς θείας φύσεως τὸ ἐξαίρετον εἰς
 τὸν τοῖς γενητοῖς πρέποντα καταγάγωμεν τόπον· ἐνὸς γὰρ
 30 καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ | τε θαύματα καὶ τὰ παθήματα γινώσκο- f. 14^v
 μεν κατ'ἄλλο καὶ ἄλλο τῶν ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων καὶ ἐν αἷς
 τὸ εἶναι ἔχει. εἰ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς οὐ δίκαιον καὶ
 ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἀκολούθου λέγειν ὅτι οὔτε τὸ περιγραπτὸν
 λέγοντες εἰς τὴν θείαν αὐτὸ ἀναφέρομεν οὐσίαν οὔτε τὸ ἀπερί-
 35 γραπτὸν λέγοντες εἰς τὴν γενητὴν κατάγομεν φύσιν, ἀλλ'ἐ-
 κάτερον ἐν τῷ ἰδίῳ ὄρω καὶ λόγῳ διαμένειν κατὰ τὸν εὐ-
 σεβῆ καὶ ἀληθῆ λόγον δοξάζομεν. οἱ δὲ ἀνόσιοι, πάντα ὄρον
 καὶ λόγον ἐπὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡρνη-

22/32 *Conc. Constantinopolitani III Acta*, ACO, Ser. sec., 2, p. 776, 3-
 10 36 cf. supra ll. 11-12

CP

20 ἀνόητος] *add.* ὡς P^b *corr* 22 λεοντος ρωμης *max. unc. litt. C* 23
 ἑκατέρα μορφή] ἐν ἑκατέρα μορφή P 27/28 ἀναγάγωμεν] *scripsi ex Conc.*
CP. III Actis, cf. καταγάγωμεν (l. 29), ἀνάγωμεν codd. 32 οὐ] οὖν
 C^a *corr* 34/35 θείαν - τὴν] *om. C* 35 κατάγωμεν C 38 ἡμῶν] *om. C*

μένοι, πῶς ἀπαυθαδιζονται ταῖς συνόδοις ἀκολουθεῖν
40 φλυαροῦντες;

18. ἐπειδὴ δὲ καὶ οὗτοι οἱ θεῖοι ἡμῶν πατέρες κανόνας
ἐτύπωσαν τῷ ἀποστολικῷ χαρακτήρι ἀνήκοντας, κάκεῖνοι, φα-
σίν, εὐαγεῖς κανόνας ἐξέθεντο. τούτους ἐκ παραλλή-
λου θέσθαι ἀρμόδιον, ὅπως ἂν γνοιήμεν ὅσον ἐν ἀλλήλοις τὸ
5 σύμφωνον καὶ ὁμόλογον φέρουσιν· ἠγείσθω δὲ τὰ τῆς ἀληθείας
καὶ ἡμέτερα· ἐκπεφώνηται γὰρ παρ' αὐτοῖς κανὼν περὶ γε τῶν
ἱερῶν τῆς σωτηρίου τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας συμβόλων τοῦτον
ἔχων τὸν τρόπον· Ἐν τισιν τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς
ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράσσεται,
10 ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ
νόμου καὶ προφητῶν προῦποφαίνων ἀμνὸν Χριστὸν τὸν θεὸν
ἡμῶν· τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς ὡς τῆς ἀλη-
θείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ παραδε-
δομένους κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν
15 ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. | ὡς ἂν f. 190^v
οὖν τὸ τέλειον κὰν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἀπάντων
ὄψεσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἵροντος τὴν ἀμαρτίαν τοῦ
κόσμου ἀμνοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον
χαρακτήρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ
20 ἀμνοῦ, ἀναστηλοῦσθαι ὀρίζομεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώ-
σεως ὕψος | τοῦ θεοῦ λόγου κατανοοῦντες καὶ πρὸς μνήμην C, f. 16^r
τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας τοῦ τε πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτη-
ρίου θανάτου χειραγωγούμενοι καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης
τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως. **δυσωπείτω ταῦτα τῶν χριστο-**
25 **μάχων τὴν μοχθηρίαν καὶ πειθέτω ἅ καὶ τοὺς λίαν ἀγνώμονας**
πείθειν ἱκανά. τί γὰρ τούτων λευκότερον ἢ λαμπρότερον πρὸς

18. **8/24** cf. *Conc. Quinisexti Acta*, Mansi 11, 977E-980B; *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 40E-41A, cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 221, 124-138; 532, 204-218 **14/15** cf. Io. 1, 14 **17/18** cf. Io. 1, 29

CP

39 ἀπαυθαδιζονται C^B, cf. 8¹⁰

18. **1** πατέρες ἡμῶν P **5** δὲ] om. P **7** τοῦ] om. P **8** κανω<ν> κᾱ
marg. unc. litt C **13/14** παραδιδόμενος C **20** δι' αὐτοῦ τὸ] διὰ τοῦτο C

διδασκαλίαν καὶ πληροφορίαν τοῦ καὶ εἶναι ἐξ ἀρχῆς καὶ δια-
 πρέπειν καὶ τίμια ὑπάρχειν ταῦτα δὴ τὰ σεπτόγραφα παρὰ τε
 ἱερεῦσιν καὶ βασιλεῦσιν καὶ Χριστιανοῖς ἅπασιν; ἀξιόχρεοι γὰρ
 30 μάρτυρες τὸ ἀπαράγραπτον ἔχοντες οἱ θεῖοι κήρυκες εἰσβαί-
 νοντες εὖ μάλα ταῦτα πιστώσονται. εἰ γοῦν οἱ παλαιοὶ τύποι
 ἐκεῖνοι τὸ ἀσπαστὸν καὶ τίμιον ἀπεφέροντο, τὰ ἐν τῇ χάριτι
 αὐτῇ πόσον; οὐκοῦν πεδείσθωσαν τὰς γλώσσας οἱ θεομάχοι
 καὶ ἐμφραττέσθω πᾶν στόμα κενὰ καὶ παράνομα μελετώντων
 35 κατὰ τῆς Χριστιανῶν ὑπολήψεως καὶ πολλὴν τὴν συκοφαντίαν
 κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐξυφαινόντων.

καὶ τὰ μὲν τῶν ἀγίων ταῦτα· τὰ δὲ τῶν ἐναγῶν, ὅποια; ἐξῆς
 γὰρ λοιπὸν ἀκείνα παραθέσθαι καιρός, ἐξ ὧν πως δείκνυται τὸ
 ἀκόλουθον. πρῶτον μὲν γάρ, καθὰ φασὶν οὗτοι, ὡς ἀκέφα-
 40 λον καὶ ἀπαράδοτον καὶ ἄχρηστον τὴν ποίησιν
 καὶ προσκύνησιν τῶν εἰκόνων κατέκριναν. δογ-
 ματίζουσιν γὰρ ἐκεῖνοι οὕτως· ἀπόβλητον εἶναι καὶ ἄλλο-
 τριαν καὶ ἐβδελυγμένην ἐκ τῆς Χριστιανῶν ἐκκλησίας πᾶ-
 σαν εἰκόνα ἐκ παντοίας ὕλης | καὶ χρωματουργικῆς τῶν f. 191^r
 45 ζωγράφων κακοτεχνίας πεποιημένην, καὶ μηκέτι τολμᾶν
 ἄνθρωπον οἰονδῆποτε ἐπιτηδεύειν τὸ τοιοῦτον ἀσεβὲς καὶ
 ἀνόσιον ἐπιτήδευμα· ὁ δὲ τολμῶν ἀπὸ τοῦ παρόντος κατα-
 σκευάσαι εἰκόνα ἢ προσκυνῆσαι ἢ στῆσαι ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν
 ἰδιωτικῷ οἴκῳ κρύψαι· οἷς ἀκολούθως ἐπὶ τε ἐπισκόπων καὶ f. 16^v
 50 πρεσβυτέρων καὶ τῶν λοιπῶν ταγμάτων τὰ δοκοῦντα καθορί-
 ζονται ἐπιτίμια.

19. τοῦτοις δὲ τὰ παραπλήσια καὶ οἱ ἐκείνων ἐυήκοοι φοι-
 τηταὶ καὶ νεόχριστοι διδάσκαλοι δογματίζοντες ὀρίζονται.
 ἔπειτα δὲ τὴν τῶν θείων συμβόλων προσκύνησιν εἰδωλολα-
 τριαν κατονομάσαι οὐκ ἠρυσθίσαν· ῥήσεις γὰρ τινὰς τοῦ

34 cf. Ps. 62, 12; 2, 1 42/49 Conc. Hieriae-Blachernarum Definitio, Conc.
 Nic. II Acta, Mansi 13, 324DE; 328C 49/51 cf. ibid., 328C
 19. 4/12 cf. Conc. Nic. II Acta, Mansi 13, 224AB

CP

31 ταῦτα] om. P 50/51 καθορίζοντες P
 19. 4 οὐ κατηρυσθίσαν P

5 θείου Γρηγορίου τοῦ τῆς Νυσαέων ἐκκλησίας ἐπιτροπεύσαν-
 τος ἐν τῷ πεπονημένῳ αὐτῷ εἰς τὸν ὁμαίμονα καὶ μέγαν Βασι-
 λειον ἐπιταφίῳ κατὰ τῶν θεομάχων Ἀρειανῶν, τῶν κτίσμασιν
 τὸν μονογενῆ υἱὸν καὶ θεὸν τῶν ὄλων καὶ δημιουργὸν συγκα-
 10 κατὰριθμούντων, εἰρημένους ἀποτεμόμενοι οἱ παράφρονες, ἃς δὴ
 κακῶς ἐξελιγότες καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν παράνοϊαν μεταρρυθμι-
 ζοντες ὡς δῆθεν τῶν ἱερῶν κατηγορούσας ἐκτυπωμάτων προῦ-
 15 θηκαν, καὶ ταύταις τὰ τῆς συνήθους αὐτῶν βλασφημίας
 προσεπενέγκαντες, τὸν ἄθεσμον ἐκεῖνον καὶ θεοστυγῆ ὄρον
 παρεφθέγγξαντο, παγίδα καὶ μηχανὴν ψυχοφθόρον καὶ ὄλε-
 θρίαν τοῖς τῶν ἀπλουστέρων ἦθεσι τεκτηνάμενοι. ἔχει δὲ ὧδε·
 Πάλιν δὲ ταύτης τὴν εὐπρέπειαν βλέπειν μὴ φέρων ὁ τῆς
 κακίας δημιουργός, οὐκ ἠπόρησεν κατὰ διαφόρους καιρούς
 20 τε καὶ τρόπους πονηρᾶς ἐπινοίας ὥστε ὑπὸ χεῖρα δι' ἀπάτης
 ἑαυτῷ ποιῆσαι τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἐν προσχῆματι Χριστι-
 ανισμοῦ τὴν εἰδωλολατρίαν κατὰ τὸ λεληθὸς ἐπανήγαγεν,
 πείσας τοῖς οἰκείοις σοφίσμασιν τοὺς πρὸς αὐτὸν ὀρώντας
 μὴ ἀποστῆναι τῆς | κτίσεως, ἀλλὰ ταύτη προσκυνεῖν καὶ f. 191^v
 25 ταύτην σέβεσθαι, καὶ θεὸν τὸ ποίημα οἶεσθαι τῆ τοῦ Χρι-
 στοῦ κλήσει ὀνομαζόμενον. τὰ μὲν | τοῦ πατρὸς μέχρι C, f. 32^r
 30 τούτων ἐσφτερίσαντο· ἐντεῦθεν λοιπὸν τὰ τῆς οἰκειᾶς ἀσε-
 βείας ἐπισυνάπτουσιν οὕτως ἔχοντα· Διὸ δὴ καθὼς πάλαι ὁ
 τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀρχηγὸς καὶ τελειωτῆς Ἰησοῦς τοὺς
 ἑαυτοῦ πανσόφους μαθητὰς καὶ ἀποστόλους τὴν τοῦ πα-
 ναγίου πνεύματος ἐνδύσας δύναμιν, ἐπὶ ἐκμειώσει τῶν
 30 τοιούτων κατὰ παντὸς ἐξαπέστειλεν, οὕτω καὶ νῦν τοὺς
 αὐτοῦ θεράποντας καὶ τῶν ἀποστόλων ἐφαμίλλους πιστοὺς

16/24 cf. Gregorius Nyssenus, *In Basilium fratrem*, ed. Lendle, 114,24 - 115,6
 (sumitur hic ex *Hieriae-Blachernarum Definitione*, *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13,
 221CD; cf. *Contra Eusebium*, 473, 8-18) 26/36 *Conc. Hieriae-Blachernarum*
Definitio, *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 225D 28/29 cf. Lc. 24, 49

CP

5 νυσαέων P 9 ἀποτεμόμενοι C^a corr 16 νόσης marg. unc. litt. C
 ταύτην P 22 κτήσεως C^a corr 29 πνεύματος | πν C^a corr 30 ἐξαπέτει-
 λεν C 31 ἐφαμίλλους C

ἡμῶν βασιλεῖς ἐξανάστησεν, τῇ τοῦ πνεύματος σοφισθέντας
 καὶ ἰκανωθέντας δυνάμει, πρὸς καταρτισμὸν μὲν ἡμῶν καὶ δι-
 δασκαλίαν, *καθαίρεισιν δὲ δαιμονικῶν ὄχυρωμάτων, ἐπαιρο-*
 35 *μένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔλεγξιν διαβολικῆς*
μεθοδεΐας καὶ πλάνης. οἱ τῷ περιόντι αὐτοῖς θεῷ ζήλω τὴν
τῶν πιστῶν ἐκκλησίαν τῇ τῶν δαιμόνων ληΐζομένην ἀπάτῃ
ὄραν οὐκ ἀνεχόμενοι, πᾶσαν τὴν ἱερωσύνην προσεκαλέσαντο,
 τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων ὁμήγυριν, ὅπως συνοδικῶς ἐπὶ τὸ
 40 αὐτὸ γενομένη, γραφικὴν τε ζήτησιν ποιησαμένη περὶ τῆς
 ἀπατηλῆς τῶν ὁμοιωμάτων χρωματοργίας, τῆς κατασπώ-
 σης ἐκ τῆς ὑψηλῆς καὶ θεῷ πρεπούσης λατρείας εἰς τὴν
 χαμαίζηλον καὶ ὑλικὴν κτισματολατρίαν τὸν τῶν ἀνθρώπων
 νοῦν, θεοκινήτως ἐκφωνήσῃ τὸ αὐτῇ δοκοῦν. τί τούτων τῶν
 45 φωνῶν ἀθεώτερον ἢ δυσσεβέστερον; τί τούτων εἰς βλασφη-
 μίαν ἰσόρροπον; τίς οὕτως τῶν μισούντων θεὸν ἦρεν κατὰ θεοῦ
 κεφαλὴν καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησεν; τίς οὕτως τὴν
 γλῶσσαν κατὰ τῆς | θείας οἰκονομίας παρέθηξεν καὶ κατὰ τοῦ I 32'
 κτίστου ἐπονηρεύσατο; τίς οὕτως ἔθετο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα
 50 καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ διῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς; τοιαῦτα οὐδ' ἂν οἱ
 κυριοκτόνοι Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν | σταυρώσαντες κατεφρυά- f. 192'
 ξαντο. τί λέγω Ἰουδαίους; εἰ ἐξῆν τῷ πονηρῷ καὶ ἀλιτηρίῳ
 δαίμονι γλώσση ἀνθρωπεῖα καθάπερ πάλαι τῇ τοῦ ὄφρεως
 ἀποχρήσασθαι, οὐκ ἂν οἶμαι κατὰ τοῦ κτίσαντος τοιαύτας
 55 ῥῆξαι φωνὰς ὁποίας οἱ δαίλαιοι οὗτοι καὶ ἀνόσιοι ἀπετόλμη-
 σαν, τὰ ἀχάριστα κτίσματα, τὰ τοῦ πονηροῦ πλάσματα, ὅλην
 αὐτοῦ τὴν πονηρίαν καὶ τὸν ἰὸν εἰσδεξάμενοι καὶ κατὰ τῆς τοῦ
 μονογενοῦς ἰσχύος καὶ τῆς Χριστιανῶν θεοσεβείας ἐπαιρόμε-
 νοι. ἀνεκτότερον οἶμαι θύειν εἰδώλοις ἢ τοιαῦτα φθέγγεσθαι·

34/35 cf. II Cor. 10, 4-5   35/36 cf. Eph. 6, 11   36/38 *Conc. Hieriae-*
Blachernarum Definitio, Conc. Nic. II Acta, Mansi 13, 229A   38/44 *ibid.*
 229D   46/47 cf. Ps. 82, 3   47 cf. Ps. 72, 8   49/50 cf. Ps. 72, 9   52/
 54 cf. Gen. 3, 1-5

CP

32 βασιλεῖς ἡμῶν C   38 [ἱερωσύνην] (ἱερω)τάτ(ην) P^{con}; *an corrigendum*
 ἱερατικὴν *cum Conc. Nic. II Actis?*   39 θεοφλῶν (sic) C   41 ἀπατηλῶς
 P   45 δυσσεβέστερον C   46 κατὰ | τοῦ *add* C   52 σι<μείωσαι> *mag*
 C^B   59 ὠρ<αῖον> *mag.* C^B

- 60 εὐγνωμονέστερον δ' ἂν διετέθησαν δαίμονες, τέλεον διὰ τῆς τοῦ λόγου ἐξησθηγκότες συγκαταβάσεως, καὶ δεικνύουσιν ὁμολογῶντες ἐξ ὧν ἔπασχον. ὦ τῆς τοῦ θεοῦ μακροθυμίας· ὦ τῆς μεγάλης ἀνεξικακίας. οὐδὲ θεῖος φόβος, οὐκ ἁγγέλων εὐλάβεια, οὐκ ἀνθρώπων αἰδώς, οὐχ' ἢ περὶ τὰ ἅγια σεβασμιότης,
- 65 οὐδὲ σύμπασα ἢ περιεστῶσα κτίσις εἰς συναίσθησιν αὐτοῦ τῆς τοσαύτης ἤγαγεν βλασφημίας. οὕτω γὰρ κατὰ τῆς θείας τραχηλιάσαντες μεγαλειότητος, τὸ ἀδρανὲς καὶ ἀνίσχυρον τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τῆς πανσθενοῦς δυνάμεως κατεψηφίσαντο ὡς ἥκιστα ἡμᾶς εἰδωλικῆς ἀπάτης ῥύσασθαι κατισχύσαντος οὐδὲ
- 70 ἀνθρώπους διὰ τῆς θείας αὐτοῦ ἐνσωματώσεως ὀνίνασθαι τι. εἰς ταυτὸν γὰρ τῆς δυσφημίας ὁ λόγος φέρει ἀμφοτέρω· | εἰς τοσοῦτον ἀνήκται τῶν θεομάχων τὸ τόλμημα. οἱ δὲ γὰρ ἄλογια καὶ ἀσεβεῖα συζῶντες, ἀναμέσον ἀγίου καὶ βεβήλου καὶ καθαρῶ καὶ ἀκαθάρτου διαστεῖλαι οὐκ ἐξισχύσαντες, τὰ ἄμικτα καὶ
- 75 τῷ ἀπίρῳ διίστάμενα μᾶλλον ἢ ὅσον γε τοῦ σκότους φῶς μιγνύουσιν, τὴν ἀλήθειαν δολοῦντες καὶ τῷ ψεύδει ἐπηρεϊδόμενοι. ἀλλ' οὐδὲ συνῆκαν ὡς τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς καταψηφίζονται οἱ ἀναίσθητοι· | τὰ γὰρ Ἀρειανῶν πρεσβεύοντες f. 192^v (ἐκείνων γὰρ δόγμα τὸ μὴ γράφεσθαι τὸν Χριστόν, ὅπερ καὶ
- 80 τούτοις ὁ τῶν Ἀρειανῶν κορυφαῖος Εὐσέβιος εἰσηγήσατο), τοῖς κατὰ Ἀρειανῶν εἰρημένους τοῦ πατρὸς λόγοις ἀπεχρήσαντο, καθ' ἑαυτῶν μᾶλλον προάγοντες ἢ Χριστιανῶν, ὧν κατηγορεῖν ἀνοηταίνοντες ὑπελάμβανον.

20. ἐκ ποίας δὲ γραφικῆς ἐρεῦνης καὶ ἐξετάσεως τοῦ ζητουμένου πεποιήνται τὴν κατάληψιν; ὡς εἴ που ψιλῆς τετυχήκασι φωνῆς, κἄν ἡμῶν κατεκτυπεῖτο τὰ ὦτα σάλπιγγος ἤχω ὡσαύτως περιβομβούντων καὶ ἀποκωφούντων τὴν αἴσθησιν.

5 εἰ γὰρ τι αὐτοῖς πονηρὸν ἐξεύρηται, τὰς κατ' εἰδῶλων ἐκτεθειμένας φωνάς, κατὰ τῶν θείων θεομαχοῦντες προηνέγκαντο,

73/74 cf. Ez. 22, 26

CP

64 ἅγια] θεῖα P   69 ἀπάτης] om. P   82 ὧν] om. P

20. 2 κατάληψιν] διάληψιν P (an recte?)

ὁπότε καὶ τὰ χρυσότευκτα ἐκεῖνα Χερουβίμ, ἅπερ ὁ ἱεροφάντης
 Μωσῆς, θεοῦ προστεταχότος, ἐτεκτῆνατο, καὶ ἡ παλαιὰ καὶ ἐν
 νόμῳ σκηνὴ καθύπερθεν τῆς κιβωτοῦ ἔφευρον, ἔτι καὶ ὅσα ἡ
 10 Σολομῶντος κατεσκεύασε σοφία, καὶ ἅ τῷ θεσπεσίῳ προφῆτῃ
 Ἰεζεκιήλ ὤπται, καὶ εἴ τι τοιοῦτον κατὰ τὰς ἱεράς βίβλους
 ἰστόρηται, ἐν εἰδώλων μοῖρα θεῖναι οὐ δεδίασιν, ὡς ἀθετεῖν
 μᾶλλον ἢ προσίεσθαι τὰς θεοπνεύστους γραφὰς προελόμενοι.
 ἐξ ὧν καὶ Ἰουδαίων ἀπιστότεροι καὶ ἀγνωμονέστεροι εἰκότως
 15 νομισθήσονται, ἄξιά γε ὡς ἀληθῶς τῆς ἑαυτῶν βδελυρίας καὶ
 ἀπιστίας καὶ φρονήσαντες καὶ ἐκφωνήσαντες. | καὶ γὰρ τῷ f. 18^v
 Χριστῷ φανερώς κἀνταῦθα ἀπομάχονται· τὰ γὰρ τῷ θείῳ
 Ἰεζεκιήλ διατεταγμένα, ἅπερ ἦν Χερουβίμ καὶ φοίνικες, ἐν
 τῷ Ἰουδαϊκῷ ναῷ ἀνιστόρητο, εἶπερ μὴ ψευδομυθεῖν τὸ
 20 πνεῦμα οἰήσονται· καὶ οὐ καθήρει Χριστός, ἀλλ'οἶκον τοῦ
 πατρὸς ἀπεφαίνετο καὶ τοῖς ἐντεῦθεν δὲ ἀπεληλαμένοις μὴ
 ποιεῖν οἶκον ἐμπορίου καὶ ληστῶν σπήλαιον παρηγγύα. ὅς γε
 οὐδὲ τὴν | Καίσαρος εἰκόνα ἀτιμάσας ὤφθη, καὶ ταῦτα ἀνδρὸς f. 193^f
 εἰδωλολάτρου καὶ Ἑλληνοσ, ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἡξίου, ὡσπερ τὰ
 25 τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ ἀποδίδοσθαι λέγων καὶ τὰ Καίσαρος Καί-
 σαρ. ἄρ'οὖν οἱ ταῦτα φλυαροῦντες, τοῖς ἀγιωτάτοις ἡμῶν
 πατράσιν καὶ ταῖς ἱεραῖς συνόδοις κατηκολούθησαν;
 τίς εἰς ἄκρον κτηνωδίας καὶ ἀφροσύνης ἀπώλισθεν, ὅς οὕτως
 ἔχειν φάναι ταῦτα τολμήσοι; ἢ οὐχὶ δὴ μᾶλλον πολέμιοι ἐν
 30 ἅπασιν ὀρῶνται; ἅ γὰρ ἐκεῖνοι ὡς σεπτὰ καὶ τίμια περιέπον-
 τες διετέλουν, οὗτοι ὡς βδελυκτὰ καὶ ἠτιμωμένα ἀπωθούμενοι
 διέπτυνον· κα<ἰ ἅ ἐ>κεῖνοι σεπτὰ καὶ προσκυνητὰ κεκλήμασιν,
 οὗτοι εἰδώλων ὀνόματι καθυβρίσαι οὐ κατεπτήχασιν. καὶ οἱ
 μὲν κἀν ταῖς χρωματοουργίαις τὸ τέλειον τῆς τοῦ λόγου ἐναν-
 35 θρωπήσεως ὑπογράφεσθαι βούλονται, πρὸς μνήμην τῆς ἐν-

7/9 cf. Ex. 25, 18-22   9/10 cf. III Regn. 6, 23-30   10/11 et 17/18
 cf. Ez. 41, 18-20   20/22 cf. Io. 2, 16; Mt. 21, 13; Mc. 11, 17; Lc. 19, 46   22/26
 cf. Mt. 22, 20-21; Mc. 12, 16-17

CP

9 καθύπερθε C^a corr   17 κἀνταῦθα φανερώς P   21 ἐντεῦθεν δὲ] ἐνθένδε
 P   22 ὅς] ὡς C   32 καὶ ἅ ἐκεῖνοι] scripsi, κἀκεῖνοι codd.   34 κἀν C

σάρκου αὐτοῦ πολιτείας καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγω-
 γούμενοι καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώ-
 σεως· οἱ δὲ ταῦτα δαιμονικὰ ὀχυρώματα ἀποφαίνονται καὶ
 διαβολικῆς μεθοδείας πλάνην καὶ ἀπατηλὴν χρωματουργίαν
 40 περιθρυλλοῦσιν, κατασπῶσαν ἐπὶ τὴν ὑλικὴν καὶ χαμαιζηλον
 κτισματολατρίαν· ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁμοιώματα καλοῦσιν, ζητεῖν
 ἀναγκαῖον πρὸς τί τὰ ὁμοιώματα, ἐφ' ὃ τὸ βλάσφημον ἀναφέ-
 ρουσιν. ἐκείνοις τῆς τῶν θείων ναῶν ἐμέλησε καλλιεργίας τε
 καὶ λαμπρότητος· τούτοις σπουδὴ καθαιρεῖν καὶ διαφθεῖρειν
 45 καὶ πυρὶ παραδιδόναι τὰ ἅγια.

21. ὁ δ' οὖν κατὰ τῶν εὐσεβούντων πόλεμος ἡλικὸς καὶ
 ὄσος. | τί τᾶλλα λέγειν; ἅπερ οἱ ἱερεῖς τοῦ θεοῦ κοσμίως καὶ f. 19^r
 σεμνῶς κατηρτίσαντο, οἱ τῆς αἰσχύνης ἱερεῖς ἀκόσμως καὶ ἀ-
 σέμνως κατεστρέψαντο. οὐκοῦν διὰ πάντων ἐληλεγμένοι καὶ
 5 ἥσχυμένοι τυγχάνουσιν, οὐ ταῖς συνόδοις ἐπόμενοι, ἀλλ' ὡς
 κατὰ Χριστοῦ καὶ τῆς σωτηρίου αὐτοῦ μεμνηότες σαρκώσεως.
 | τῆς τρίβου γὰρ τῆς βασιλικῆς ἐκκεκλικότες καὶ τοῖς ὀρθοῖς f. 193^v
 ἡμῶν γεννικῶς ἀντικαθιστάμενοι δόγμασιν, ἐντάλμασιν καὶ
 διδασκαλίαις ἀνθρώπων ἀσεβῶν, κατεφθαρμένων καὶ σῶμα
 10 καὶ ψυχὴν καὶ διάνοιαν καὶ τὸ φρόνημα κεκτημένων ἀλλό-
 τριον καὶ σαρκὸς δεδουλωμένων ὀρέξεσιν, ἐξηκολούθησαν, οὓς
 διδασκάλους καὶ πρὸς καταρτισμὸν ἀπεσταλμένους ἐπεγρά-
 ψαντο, τυραννικοὺς καὶ τὴν γνώμην καὶ τὴν ἀσέβειαν. πῶς
 οὖν οὗτοι ἐν ἱερέων κλήρῳ τετάχθαι ποτὲ λογισθήσονται, τοῖς
 15 ἐν τῇ τῶν λαϊκῶν κατειλεγμένοις μοίρᾳ τὰ τῇ ἱερωσύνῃ καὶ
 τοῖς εὐαγγελικοῖς κανόσιν ἀνακείμενα ἐπιτρέποντες, πάντα
 ἐκείνοις χαριζόμενοι, ὡς οὐδὲν παρὰ τοῦ πνεύματος ἀπονά-
 μενοι; εἰ δὲ ὁ πατὴρ αὐτῶν καὶ διδάσκαλος, τοῦ Μαμωνᾶ

38/39 cf. supra 19³⁴⁻³⁶ 39/41 cf. supra 19⁴¹⁻⁴³

21. 3 cf. III Regn. 18, 19 7 cf. Num. 20, 17; 21, 22 11/13 cf. supra
 19³³⁻³⁴

CP

42 πρὸς τι C δ] ὦ C

21. 2 θεοῦ] κυ P 8 γενικῶς PCP^{cor} 12 καὶ] om. P 12/13 ἀπε-
 γράψαντο C 13 τυραννικούς C 17 πνεύματος] πρς C

τὸ ἀνδράποδον (ἢ αὐτὸς ἂν μᾶλλον Μαμωνᾶς λεχθεῖ), ἐκ
 20 παλαιῶν καὶ πλείστων χρόνων εἰδωλολατρία κεκρατημένους
 Χριστιανούς, ὡς φασίν, κατέλαβεν, πῶς τοὺς νέον τῶν εἰ-
 δώλων καὶ τῶν βωμῶν ὑπερκύψαντας, τῆς ὀπωσοῦν μετα-
 νοίας καὶ δεσμῶν κανονικῶν ἄνευ, εἰς ἱερωσύνης τάξιν εἰσ-
 δέξαιτό τις; πῶς κατὰ συλλόγους συνέρχεσθαι καὶ δόγματα
 25 ἐκκλησίας Χριστιανῶν ἐκτίθεσθαι, οἱ ἐκ τῆς κνίσσης καὶ τοῦ
 μύσους τῶν ἐπὶ τοῖς εἰδώλοις θυσιῶν ἄρτι, τότε ὡς γράμμα-
 σιν οἰκείοις διωμολόγησαν ἀνανεύσαντες, δίκαιοι παρὰ Χρι-
 στιανοῖς νομισθῆσονται ἢ πιστευθῆσονται; πῶς | οἱ τῶν οἰ- f. 19^v
 κείων ἐπιμελεῖσθαι δεόμενοι, τῶν ἀλλοτρίων φροντίσειαν;
 30 ποῖος λόγος τοὺς τοῖς ἔλκεσι τῆς ἀθείας βρύνοντας καὶ τοῖς
 μῶλωψι τῆς ἀπιστίας σεσηπότας καὶ ἀπόζοντας καὶ ἀνιάτα
 καὶ δυσθεράπευτα κάμνοντας, τοῖς ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ πίστει
 ἔρρωμένοις ῥώμης ἔνεκεν καὶ εὐεξίας πνευματικῆς διατίθε-
 σθαι; ἀλλὰ τὰ ἐν τούτοις ὡς παράλογά τε ὄντα καὶ πλείστης |
 35 τῆς ἀτοπίας καταγέμοντα, ἔτι καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐπαινούντων f. 194^r
 τερατευόμενα πολλῆς τε ἀφροσύνης καὶ φλυαρίας ἔμπλεα, οἷα
 γραοπρεπῆ μυθεύματα καὶ παιδικῶν ψελλισμάτων καὶ ἀθυρ-
 μάτων κατ'οὐδὲν διαφέροντα, χαίρειν ἑατέον, ἤδη καὶ παρὰ
 τῶν πρὸ ἡμῶν ἐμμελῶς τε καὶ συνेतῶς μάλα ἐληλεγμένα καὶ
 40 ἀνατετραμμένα. οἷα δὲ τὰ ἐξῆς λεγόμενα κατοψόμεθα.

22. ἐπάγουσιν γοῦν· Διὸ καὶ ἀκύμαντος οὐκ ἐν
 ὀλίγοις ἔτεσιν ἢ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ μεμένηκεν,
 εἰρηνικώτερον τὸ ὑπήκοον φυλαττόμενον, ...

τίς οὕτως ἐξέστηκεν, τίς οὕτω παραπληξίας εἰς ἔσχατον
 5 καθίικται, ὥστε τοιαῦτα τολμᾶν ἀποφαίνεσθαι; ἀλλ'αὐτοὶ γε
 τὸν τοῦ θεοῦ φόβον τέλεον παρωσάμενοι, συνειδησιν δὲ οὐκ
 οἶδα ὁποῖαν ἔχοντες, ταῦτα παραπλασάμενοι κενολογοῦσιν,
 οὐδὲ τὸν παρὰ τῶν εἰδότην γέλωτα ὑπιδόμενοι ἢ τῶν εὐσε-

CP

19 ἂν] *om.* P 21 νεῶν P 22 καὶ] *om.* C 25 κνίσσης C^p ^{corr} 30
 λόγοις C^a ^{corr} τοὺς τοῖς] τούτοις C 34 ση^αμείωσαι> τὰ γραοπρεπῆ
 marg C^B 35 τῆς] *om.* C 37/38 καὶ παιδικῶν - διαφέροντα] *om.*
 C^a ^{corr} 40 κατοψόμεθα C^a ^{corr} P

22. 1 ση^αμείωσαι> marg. C^B 3 φυλαττομένη *edd.*

βούντων καὶ σωφρονούντων τὰ ὄνειδη περιϊστάμενοι. ὄντως
 10 ὄψις πόρνης ἐγένετο αὐτοῖς· ἀπηναισχύντησαν πρὸς πάντας.
 τὰς ψυχὰς γὰρ ὑπ'ἀναιδείας ἀπεσκληρότες, οὐδαμῶς εἰς δέον
 τῷ λόγῳ χρῆσασθαι προτεθύμηνται. ποῦ γὰρ θήσομεν τὸν
 κεινημένον κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῶν εὐσεβεῖν μεμαθη-
 15 ὄσος – ὡς συνοπτικώτερον φάναι, ὁποῖος δὴ τῶν παρ'Ἑλλησι
 καὶ βαρβάρους ἀρξάντων – κατὰ τῶν τηνικαῦτα πιστῶν ἀνέ-
 φλεκται, ὅποσα δὲ πολυειδῆ καὶ ποικίλα τῶν βασάνων τὰ
 νέφη, οὐμνηθῆσιν παραστῆσαι καὶ ἀναμετρήσασθαι ῥάδιον. εἰ f. 20^f
 γὰρ τις τὰ κατὰ μέρος ἐκδιηγείσθαι βούλοιοτο, ἐκλελοιπότα
 20 ἂν αὐτῷ σχοίη τὸν χρόνον, κάμνειν τε μακρὰ καὶ πονεῖσθαι
 τηνάλλως δεήσειεν, εἴπερ μέλλοι πολλοστοῦ μέρους ἐφικέ-
 σθαι· εἰ δὲ χρῆ ὀλίγα ἐκ πολλῶν θέσθαι, τοιαῦτα, ἅπερ ἡ f. 194^v
 παλαιὰ | τὴν κακίαν καὶ ἀκμάζουσα τὴν ἀσέβειαν καὶ ἐδίδα-
 ξεν καὶ παρεσκεύασεν κακεργέτις συνέλευσις. εὐθύς μὲν τὰ
 25 προγράμματα καὶ προθέματα τῆς βασιλικῆς ἀθείας κατὰ
 πάσης φοιτῶντα χώρας καὶ πόλεως, ἀπειλοῦντα ὅποσα καὶ
 οἷα τῶν πάλαι ἀπίστων ἔγνωμεν δείματα· δεσμὰ δὲ τὸ ἐντεῦ-
 θεν βαρύτερα, καὶ μάλιστα αἱ δυσβάστακτοι, καὶ τὰ λοιπὰ ἃ
 30 τούτοις ἔπεται κολαστήρια, μελῶν ἐκτομαὶ τῶν ἐπισημοτάτων
 μάλιστα καὶ ἀναγκαιοτάτων, οὐδεμιᾶς φειδοῦς τῶν διωκο-
 μένων ἀξιουμένων. ῥίνας γοῦν ποτε ὡς πλείστας ἀνθρώπων
 ἀθλίων ἀποτεμόντες, ὡσπερ πάλαι τὴν τοῦ θεοῦ Προδρόμου
 καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου κεφαλὴν Ἑρῶδη προσέφερον, οὕτως
 35 τῷ ἐφ'ἡμῶν Ἑρῶδη τῷ δυσσεβεῖ οἶονεὶ δῶρον ἡδὺ καὶ ἐπέ-
 ραστον ἀντίθεσαν ἐπὶ πίνακος. ὀφθαλμῶν δὲ πηρώσεις καὶ
 γενειάδος ἐμπρησμοὺς καὶ τῶν αἱμάτων ἐκχύσεις, τί χρῆ καὶ

10 cf. Ier. 3, 3   32/33 cf. Mt. 14, 11; Mc. 6, 28

CP

13 τῶν¹] om. C (an recte?)   19 ἐπιλεγει γὰρ με διηγουμενον ὁ χρόνος
 (= Hebr. 11, 32) marg. C^B   21 πολοστοῦ C   21/22 ἐφικεσθαι C   27
 δείγματα C   28 ση<μείωσαι> περι κολασσεως marg. C^B

24 συνέλευσις; Concilium a. 754 in Hieria-Blachernis habitum

λέγειν; καὶ εἴ που πίνακες τὰς ἱεράς ταύτας ἐντετυπωμένοι
 μορφὰς εὐρεθεῖεν, οὗτοι κατὰ τῆς κάρας τῶν κεκτημένων
 καταγνύμενοι περιεθραύοντο· τῶν πεπονθότων τινές, οἷον
 40 στῆλαι τῶν ἀσεβῶν, εἰσέτι καὶ νῦν περισώζονται, θριαμβεύον-
 τες αὐτῶν τὸ θηριῶδες τῆς γνώμης καὶ ὤμων καὶ ἀπάνθρωπον.
 θάνατοι δὲ ὡς βίαιοι καὶ ἐξάισιοι τῶν τὸ τέρμα τῆς ἀθλίας
 ζῶης δεχομένων. μέγά τι καὶ γεγωνὸν οἱ σάκκοι ἂν ἐξεβόη-
 45 σεως, πρὸς εὐχρησίαν μὲν καὶ ὑπηρεσίαν τὴν κατὰ τὸν βίον
 τὸν ἀνθρώπινον ἐξευρημένοι, ἀθλίων δὲ ἀνθρώπων | ὀλέθρου f. 20^v
 χρηματίσαντες ὄργανα, ἐπὶ βυθοὺς θαλαττίους τοῖς ἐναπειλημ-
 μένοις ἐντὸς ἅμα καταδυόμενοι, ὑγρῷ ξίφει τῇ γεύσει τῆς
 50 ἄλμυρίδος περιπεσοῦσιν. ποῖαν ταῦτα τραγωδίαν οὐκ ἀπο-
 κρύπτει; τίς δὲ οὐ μέγα ἀνώμωξεν | ὄρων ναοὺς ἱεροὺς κα- f. 195^f
 θηρημένους καὶ ἠφρατισμένους, καὶ θυσιαστήρια ἅγια κατα-
 βεβλημένα καὶ διορωρυγμένα καὶ τὸν ἑαυτῶν κόσμον οὐκ
 ἔχοντα, κειμήλια ἅγια χερσὶ βεβήλοις καὶ ἀνοσίαις ἐγχειριζό-
 55 μενα καὶ πυρὶ παραδιδόμενα καὶ τεφρούμενα; τίς δὲ τῆς θείας
 ἡμερότητος οὐ τεθαύμακε τὸ μακρόθυμον, ἠνίκα τὰ τῷ θεῷ
 ἀνακείμενα μοναστήρια εἰς κτῆσιν καὶ οἴκησιν ἀνδρῶν ἀ-
 σεβῶν καὶ τῷ στρατιωτικῷ ἐγκατειλεγμένων τάγματι ἀνιέ-
 μενα καὶ κοινούμενα καὶ ἄλλοις ἄλλως ἀπεμπολούμενά τε καὶ
 ἐγχειριζόμενα, αἶ τε λεγόμενα καθολικαὶ ἐκκλησῖαι ὅπως εἰς
 60 χρῆσιν ἵπποστασιῶν τῶν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἀλογίας χρημα-
 τίζουσαι συγκεχώρηται; ἐντὸς γὰρ τοῦ ἱεροῦ μέχρι καὶ σήμε-
 ρον τῶν κοπροδόχων ξύλων τὰ λείψανα διαμεμένηκε κείμενα·
 ἃ καὶ ὄψεσιν οἰκείαις τεθεασμένοι, αὐτόχειρες τῆς τούτων γεγό-
 ναμεν ἀνακαθάρσεως. ὅπως δὲ καὶ δούλους τοῖς οἰκείοις δε-

43/49 cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 275, 53-54

50/52 cf. Theodorus

Studita, *Epistulae*, 275, 26-27

CP

39 περιθραύοντο C   43 γεγωνός DP^{corr}   46/47 ση<μείωσαι> περὶ των
 σάκκων marg. C^B   53 ἀνοσίαι C^{a corr}   64 δὲ] τε C

60 ἀλογίας: equitatus

65 σπόταις ἐπανάστησεν, συνεργούς ἐπὶ τῇ τῶν κεκτημένων, εἰ
εὐσεβεῖς ἐτύγγανον, κατηγορία καὶ προδοσία ποιούμενος ὁ
ἐξάγιστος, ταῖς πολλοῖς οὐκ ἠγνόηται.

23. τί δ' ἄν τις εἴποι ὅπως τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν κατὰ τοῦ
ὀρθοδόξου μέρους ἐξέμηγεν, καὶ τούτου μάλιστα ὅσον κατὰ τὴν
βασιλίδα ἐκ τε τῶν αἰπολίων καὶ βουκολίων καὶ τῆς συοφορ-
βίας κακῶς συνέλεξεν, καὶ ἐπὶ κοπρία τοὺς ἐκ τῆς κοπρίας
5 τελουμένους διῆγεν, ὡσπερ μηχανάς τινας καὶ πολέμια ὄρ-
γανα κατὰ τῆς ἐκκλησίας ὀπλίσας; οὐς δὴ καὶ ὄρκια ἐπράτ-
τετο, κατὰ πάσης δυνάμεως θείας | ὀρκωμοτεῖν παρακελευ- f. 21'
όμενος μήποτε εἰς κοινωνίαν τῷ εὐσεβοῦντι μέρει συνέρχε-
σθαι, τοὺς δ' οὖν τοῦ μονήρους βίου ὡς ἄγος τι ὄραν καὶ μὴ
10 δ' ὀπωσοῦν πελάζειν ἢ προσομιλεῖν τὰ εἰς εἰρήνην παντάπασιν
| αὐτοῖς· εἰ δέ που καὶ περιτύχοιεν, δεσμεῖν, μαστιγοῦν, εἰς f. 195'
δεσμωτήρια ἄγειν, ταῖς ἀρχαῖς παραδιδόναι, εἰς τὰ βασίλεια,
ὡσπέρ τινας τῶν βαρβάρων δυσμενεῖς καὶ πολεμίους, ἐλόν-
τας περιάγειν, ἠναγκασμένους ἢ ἐξόμνησθαι τὴν εὐσέβειαν
15 καὶ τὸ ἀποστολικὸν μεταμείβειν σχῆμα καὶ τὴν τῶν λαϊκῶν
στολὴν μεταμφιέννυσθαι, τῷ κοινῷ πλήθει ἐναριθμίους γι-
νομένους, ἢ πάσχειν τὰ ἀνήκεστα. καθ' ὧν συχναις μὲν ἐχρῶν-
το καὶ πονηραῖς ταῖς ἐπινοαῖαις, πλείσταις δὲ κατηγορίαις καὶ
συκοφανταῖαις, ἃς οὐδ' ἄκοῃ ποτὲ παρεδέξαντο· καὶ οὐδὲν εἰ-
20 δος πομπείας ἢ κωμωδίας ἀπέλιπον, ὅποτε καὶ τὸ καινὸν
αὐτοῖς, ἐκεῖνο δὴ τὸ 'ἀμνημόνευτοι' ἐπεκλήρωσαν ὄνομα·
τούτων πλῆθος οὐκ εὐαρίθμητον ἐπὶ θεάτρου ἵππικου βιαί-
ως ἠγμένον, ταῖς μοναζούσαις ὁμοῦ παρθένοις, οὐδὲ τὴν κο-
σμίαν ἢ γυναικείαν αἰδῶ εὐλαβούμενοι, κατὰ συζυγίαν
25 χερσὶν ἄλλης ἄλλου ἐπειλημμένου συναρτήσαντες ἐθριάμ-
βευον, παραδειγματίζοντες ἄλλα καὶ ὅσα τούτων ἀτοπώτερα
καὶ φευκτότερα, ἃ λέγειν μακρόν. οὕτω δὴ οὖν ἀνθρώπων
ἕκαστον πρὸς τὸν πλησίον ἐξεπολέμωσεν καὶ ἅπαν τὸ φῦλον
σχεδὸν τὴν κατ' ἀλλήλων ἀνελέσθαι δυσμένειαν παρεσκεύασεν.

CP

23. 4 συνήλεξεν C 7/8 παρακελεύο iteravit C^a corr 9 περι τῶν
μοναχῶν marg C^B 23 ἠγμένων C^a corr 26 καὶ ἄλλα P, ἄλλα (sine acc.)
καὶ C; an legendum ἐθρ. παραδ. - ἄλλα καὶ ?

- 30 τίς ἂν ἐξαριθμῆσαιτο τὰ ἐκ τῆς θείας ὀργῆς μηνίματα, τὰς
 θεηλάτους πληγὰς, καὶ οἷα κατ'ἐκείνους τοὺς χρόνους τοῖς
 ἀνθρώποις ἐγκατέσκηψεν, δίκας τοὺς ὑπευθύνους εἰσπραττό-
 35 τῃν βασιλεύουσαν ἐκβοήσειαν. τὰ ἐξ ὑδάτων παράδοξα τέρα- f. 21^v
 τα μαρτυρεῖτωσαν, ἃ δὴ εἰς κρυστάλλου μεταπαγέντα φύσιν,
 ἐν ἴσω δὲ τοῖς ὑψηλοτάτοις τῶν ὀρέων ὑπεραιρόμενά τε | καὶ f. 196^r
 κορυφούμενα, τῷ πληθῆι καὶ τῷ μεγέθει, βάσιμον τοῖς ἀνθρώ-
 40 ποῖς τὴν ὑγρὰν τῆς θαλάσσης φύσιν παρέσχοντο· ὧν δὴ τινα τῇ
 πόλει προσήξαντα, ἱκανῶς τὰ τε τείχη διέσεισεν καὶ τοὺς
 ἐντὸς ἐτάραξεν τε καὶ εἰς ἔκπληξιν ἤγαγεν. ὅση δὲ ἡ λοιμώδης
 φθορὰ τοὺς ἀθλίους ἐπενέμετο (βουβῶν ἐπῆρτο, καὶ θάνατος
 αὐτίκα παρήκτο), οὐδὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀλλυμένων ἐξειπεῖν
 45 οἷα τε γλῶσσα ἀνθρώπων γενήσεται. τὰ ἐκ τοῦ αἰθερίου τό-
 που δείματα ἐξαισία οἷα· καὶ γὰρ ἐδόκει τοὺς ἀστέρας ἅπαν-
 τας, τοῦ οὐρανοῦ ἐν ᾧ ἐπεπήγεσαν χώρου ἀπορρηγνυμένους,
 ῥαγδαίως κατὰ γῆς φέρεσθαι, οὕτω καὶ τῶν στοιχείων καὶ
 πάσης πασχούσης τῆς κτίσεως, οὐκ ἐνεγκάσης τὴν εἰς τὸν
 50 κτίσαντα παρὰ τῶν δυσσεβούντων πλημμέλειαν. ὧν τὰ πολλὰ
 καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο ἀναγγέλλουσιν ἄνθρωποι, κήρυκες τῶν ἐπὶ
 τοῖς παρανομοῦσι παθῶν περισωζόμενοι. τοιοῦτοι μὲν οὖν οἱ
 ἐκ τῆς παρ'ἐκείνοις συνόδου καρποί· οὕτως ἀκύμαντος ἢ
 ἐκ κλησῖα τετήρηται· τοσαῦτα τὰ τῆς εἰρήνης αὐτοῖς διαπε-
 55 προήσθηοντο ὡς ὁ ἴσος Χριστιανοῖς ἐπαναστήσεται κλύδων,
 ταύτη τοι ἐπὶ τῇ τῶν προλαβόντων κακίᾳ ὥσπερ ἐπὶ οἰκείᾳ
 ἐφιλοτιμοῦντο ἀρετῇ, ἵνα ἐφ'οἷς μέλλουσι δρᾶν μὴ αἰσχύ-
 νοιντο.

CP

33 τὸν βραμὸν C^{a corr} φρικώδους C^{a corr} 34 κατὰ] om. C^{a corr} 37
 σημε<είωσαι> οτ<ι> ἢ θαλασσα ἀπεκρυσταλώθη marg. C^B 39 παρέσχετο
 P 40 τε] om. C 41 λοιμώδης C^{a corr} 42 σημε<είωσαι> τὰ βουβωνικά
 marg. C^B 47 γῆν P 48 τὸν] τὸ C^{a corr} 49 δυσσεβούντων C πλημ-
 μελείαν C 54 οὗτοι] αὐτοὶ P 55 ὁ] om. C ἴσος C^B 57 μέλ-
 λωσι P

24. καὶ ἐντεῦθεν οὖν ἐλέγχονται οἱ τάλανες τῷ ψεύδει καὶ τῇ πλάνῃ τῆς ἀσεβείας θερμῶς συνιστάμενοι. τοῖς εἰρημένοις δὲ ἐπισυνάπτοντες καὶ ψεῦδος ἐκ ψεύδους διαμείβοντες, γράφουσι τοιάδε· ... ἕως ἂν τὸ βασιλεύειν ἐξ ἀνδρῶν
 5 εἰς γυναῖκα μετέπεσεν καὶ τῇ γυναικείᾳ ἀφελότητι ἢ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ ἐπημαίνετο· | ἀπε- f. 22^r
 ρίσκεπτον γὰρ ἄθροισμα συναγείρασα, ἀμαθεστάτοις ἐπισκόποις ἐπακολουθήσασα, ...

| πάλιν οἱ τῶν πραγμάτων ἄδικοι κριταὶ καὶ ἐπὶ τοῖς εὖ f. 196^v
 10 πεπραγμένοις καὶ λελεγμένοις αἰεὶ δυσχεραίνοντες, τοῖς δὲ ἀπεναντίας ἔχουσιν συνηδόμενοι, οἷα δὴ παραβλῶπές τινες καὶ τὰς ὄψεις ἐνδιάστροφοι, τὸ μὲν εὐθὺ καὶ εὖ ἔχον βλέπειν οὐ βού-
 λονται, οὐδὲ τοῖς εἰς προὔπτον πᾶσιν κειμένοις καὶ ἔγνωσμέ-
 15 τοῦ θεοῦ ἀγνωμονοῦντες δείκνυνται, ἀρετῆς μὲν γὰρ καὶ χρη-
 στότητος δριμεῖς κατήγοροι, κακίας δὲ καὶ θρασύτητος ἐπαινέ-
 ται θερμοὶ καθιστάμενοι· καὶ οἷα μὲν τοῦ ἀλογωτάτου θράσους
 τῶν δυσμενῶν Χριστιανοῖς καὶ τῆς πικρᾶς δουλείας, ἀποδέχον-
 20 ται. οὐκ οἶδα πότερον ἑαυτοὺς παραλογίζονται ἢ τοὺς ἀκρωμέ-
 νους διὰ τοῦ ψεύδους φενακίζειν ἐπιχειροῦσιν. ἐξ ἀνδρῶν
 εἰς γυναῖκας μετέπεσεν τὸ βασιλεύειν. τίνες οἱ
 παρ' αὐτῶν ἄνδρες εὐφημούμενοί τε καὶ θαυμαζόμενοι; εἰ γοῦν
 ἀνδρεῖοι τυρανῆσαι καὶ ἀδικῆσαι καὶ ὠμότητος καὶ δυστρο-
 25 πίας ἔργα ἐπιδείξασθαι, σύμφημι· μέγα γὰρ κατὰ τῆς εὐαγοῦς
 ἡμῶν θρησκείας πνεύσαντες, τοὺς θυμοὺς κατὰ τῶν εὐσε-
 βούντων ἐξέχεαν καὶ τὰς μήνιδας, καὶ ὥσπερ θῆρες ἀτίθασοί
 τινες καὶ ἀπηγριωμένοι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ ἐπιδραμόντες
 καὶ εἰρηνεύουσαν καθ' ἑαυτὴν καταλαβόντες νεωτερίζουσι τοῖς
 30 καθεστῶσι πράγμασιν· τοῖς ἰδίους γὰρ δουλούμενοι πάθεισιν καὶ

CP

5/6 ἢ εἰρηνη μετα κωνσταντινου του υἱου αὐτῆς τοῦ <τυ>φλοῦ marg.
 C^B 6 ἐποιμαίνετο Ostrogorsky 12 εὐδιάστροφοι P 15 γὰρ] om.
 P 17 ἀλογωτάτα C 20 πότερο C^a corr 22 βασίλειον C

5 γυναῖκα: Irene Imperatrix 7 ἄθροισμα: Concilium Nicaenum II

πολυχρονιότητος κεναῖς ἐλπίσι τρεφόμενοι, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ αὐτοὶ σαφῶς βοῶντες: «Ποιήσωμεν τὰ κακά, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ», ὧν τὸ κρίμα ὄντως ἔνδικόν ἐστιν, τὰ καλῶς ἠνωμένα καὶ συνηγμένα | τῆς ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ λογικὰ πρόβατα f. 22^v
 35 ἐσπάραξαν τε ἀνηλεῶς καὶ διέφθειραν, οἳ γε οὐδὲ καθ'ἑαυτοῦς | τὸ εἰρηνεύειν προείλοντο· ἅπας γὰρ αὐτοῖς ὁ βίος θυμῶν καὶ f. 197^r
 ταραχῶν ἐπίμεστος ἦν, καὶ μάχαιρα ἐπρυτάνευε, καὶ πληγαὶ περὶ τὸ ὑπήκοον ἅπαν ἀνήκεστοι, καὶ κολαστήρια δεινά, καὶ ὁ κατὰ τῶν ὁμοδούλων ἀκατεύναστος πόλεμος. πότε δὲ τὸ εἰρην-
 40 ναῖον καὶ ἀταρακτότατον εἰς τὴν Ῥωμαίων πεφοίτηχεν; πότε δὲ τὸ πρᾶον καὶ εὐσταθές; τὸ ἥπιον δὲ καὶ ἀστασίαστος, ὄθεν; ἄρ'οὐχὶ παρὰ τῆς γυναικειᾶς ἀφελότητος; πότε οὖν καὶ πόθεν τὸ πημαίνεσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ συμβέβηκεν, καὶ οἱ λίθοι κεκράζονται, κἄν ἄνθρωποι σιγᾶν
 45 ἐθελήσωσιν καὶ οἱ λίθων ἀναισθητοτέραν καὶ σκληροτέραν τὴν καρδίαν μάλιστα θέμενοι. εἰ δὲ γυναικῶν ἢ εὐτολμία καὶ τὸ περὶ τὴν πίστιν θερμόν, ἀνδρεῖον καὶ ῥωμαλέον, εἰκότως παρὰ τῶν εὐφρονούντων λογισθῆναί τε καὶ ἐπαινέισθαι ἄξιον. οἷς τὸ εἰς πάθη συμβέβηκε κατασύρεσθαι καὶ περὶ τὰ καιριώτατα
 50 ἀλόγως ἐξαμαρτάνειν, πῶς οὐχὶ τὸ ἀνανδρον καὶ ἀσθενὲς ἐπιγραφῆσεται, κἄν ἄνδρες τὴν φύσιν ὄντες τυγχάνωσιν, ῥώμη δὲ καὶ εὐσθενεία γυναικῶν ἀνδρείων παραπολὺ ἠττώμενοι; πῶς δὲ οὐκ ἐν δίκῃ μεμφθῆσονται καὶ καταδικασθῆσονται, αἰσχος τε ἀποπληρούμενοι καὶ ὄνειδεσιν βαλλόμενοι πλείοσιν; ἢ δ'οὖν
 55 γυναικειᾶ ἀφελότης ὅσον ὠνήσεν τὸ κοινὸν ἅπαν, οὐκ ἀσυμφανές. τὴν ἐκκλησίαν γὰρ τοῦ θεοῦ τετμημένην καταλαβούσα (τί δεῖ λέγειν περὶ γε τῶν ὑπὸ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερατικοῖς θρόνοις τελούντων Χριστιανῶν, ὡς τὸ ἀκοινωνήτον ἡμῖν διὰ

32/33 Rom. 3, 8   44 cf. Lc. 19, 40

CP

34 τοῦ] om. C   36 ση<μείωσαι> τοῦτο τὸ χωρίον marg. C^B   ὁ] om.
 C   38 ἀναγκάσιον marg. C^B   39 ἀκατευναστος πόλε<μος> marg.
 C^B   41 δὲ!] om. C   44 ση<μείωσαι> περι των λιθων marg. C^B   45
 θελήσωσιν C^{a corr}   46 θεώμενοι C   53 μεμφθῆσονται] πεμφθῆσονται
 P   57 τῶν ὑπὸ] om. C^{a corr}

60 τὴν ἀσέβειαν ἔσχον; αὐτοὶ καθ'ἑαυτοὺς οἱ κατὰ τὴν ἀρχὴν
 τῶν ἐνταῦθα τεταγμένοι | ἐστασίαζον, τὸ ἀσύμβατον περὶ τὴν f. 23^f
 τῆς πίστεως ὁμολογίαν ἐνδεικνύμενοι) σκοπὸν ἐτίθει εὐσεβῆ
 καὶ φιλόθεον, τὴν ἔνωσιν πραγματεύσασθαι, τὰ διεστῶτα συνά-
 ψαι καὶ τῶν | διαιρεθέντων γενέσθαι συνούλωσιν καὶ τὴν εἰ- f. 197^v
 ρήνην βραβεῦσαι ἐν ἅπασιν, εἰς μίαν συνιέναι ὁμολογίαν καὶ
 65 σύννευσιν.

25. ἄρ'οὖν οὐ ταῦτα τὸν ἀκύμονα καὶ γαλήνιον ἡμῖν βίον
 ἐπαγγέλλεται, παντὶ που δῆλον. οἱ δὲ τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοοῦντες
 καὶ αἰεὶ τῇ ματαιότητι συγκλωθόμενοι, μὴ δ'ότιοῦν εἰδέναι τῶν
 δεόντων αἰρούμενοι, οὐδὲ ὅπως τὰ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης καὶ
 5 καθ'ἡμᾶς μεγάλης συνόδου κεκίνηται ἢ συγκεκρότητα ἴσασι.
 ὅτω δὲ τρόπῳ ἐνήρηκαί τε καὶ περαίνεται, ὅδε ὁ λόγος νῦν
 παραστήσει· λελέξεται γὰρ ἐπιτομώτερον καὶ ὡς ἔσχεν ἀκο-
 λουθίας καὶ ἀληθείας τὰ πράγματα. ὁ χρόνος πρόσθεν τισὶν
 τὸν κατὰ τὴν βασιλεύουσαν ἀρχιερατικὸν περιέπων θρόνον
 10 (Παῦλος δὲ ἦν ὄνομα αὐτῷ), ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐς τὰ μάλιστα, ἀγχι-
 νούστατός τε ἅμα καὶ συνετώτατος καὶ δογμάτων τὸ ἐξ ἀρχῆς
 τεθραμμένος εὐθύτητι πράξει τ'ἀρίστη καὶ λόγῳ καὶ ταῖς
 ἄλλαις ἐμπρέπων ἀρεταῖς, οὐκ ἐνεγκῶν ἐπὶ πλεῖστον ὄραν τὸν
 ὀρθὸν τῆς ἀληθείας λόγον κάμνοντα, καὶ τοῦ κακῶς καὶ δυσ-
 15 σεβῶς δεδιδαγμένου λαοῦ τὴν σκληροκαρδίαν καὶ ἀπειθειαν,
 καὶ ἅμα τῆς τυραννίδος ἤδη σβεσθείσης καὶ τοῦ σοβαροῦ τῶν
 παλαμναίων φρονήματος ἐκ ποδῶν γεγεννημένου, βουλὴν
 τοιάνδε βουλευεται καὶ οὕτω τὰ καθ'ἑαυτὸν διατίθεται· τοῦ
 τῆς ἀρχιερωσύνης μικρὰ φροντίσας ἀξιώματος, τὸν δὲ μονήρη

25. 15 cf. Mt. 19, 8; Mc. 10, 5

CP

60 τεταγμένοι] *post hanc vocem scripsit σκοπὸν (cf. l. 61) et cancellavit C*

25. 1 βίον] *om. P* 6/7 νῦν παραστήσει] *συμπαραστήσει*
C^a corr., ut vid 9 πῶς συνεστη ἢ ᾧ συνόδου *margin. unc. litt. C* περιέπων]
 διέπων *P (an recte?)* 17 παλαμναίων *C^a corr* γεγεννημένου *C^a corr* 18
 τὰ] *om. C*

25. 10 Παῦλος; Paulus IV Patriarcha

- 20 και ἡσυχαιάτατον ἐπανηρημένος βίον, ἐπί τι μοναστήριον οὐ
πολλῶ ἄποθεν τοῦ μεγίστου ἱεροῦ καθεστὸς κατιῶν ἀφικνεῖται
καὶ αὐτοῦ τὸ μοναστικὸν μετενδιδύσκειται σχῆμα. | ἐφ' ᾧ μέγα f. 23^v
ἤχθητο ἢ τὰ βασιλεία διακοσμοῦσα σκῆπτρα καὶ λίαν ἐπηγα-
νάκει καὶ ἅπαν τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπὶ ταῖς καινοποιοηθεῖσιν
- 25 ἐθορυβεῖτο, | ὡς τὸ εἰκός, καὶ διαταράττετο. ἀθροίζεται τοίνυν f. 198^f
πρὸς αὐτὸν ὅσον ἐν ἀξιώμασιν καὶ ὅσον τὰς τε πολιτικὰς ἀρχὰς
καὶ στρατιωτικὰς ἐγκεχέριστο, καὶ ἤκουσιν πεισοόμενοι ὅτου
δὴ ἔνεκεν τὰ τῆς ἀθρόας ταύτης μεταβολῆς συμπέπτωκεν. ὁ δὲ
πληκτικώτερον τε καὶ ἐμβριθέστερον ὑπαντιάσας τῷ λόγῳ,
- 30 ἐστηλίτευεν αὐτῶν τὴν ἀντιλογίαν καὶ ἀπιστίαν, καὶ ὡς οὐ
βούλοιο λαοῦ τοιοῦτου ὑπάρχειν ἐπίσκοπος, οὔτε μὴν ἐκ τῶν
κατὰ τοὺς ἄλλους ἱερατικούς θρόνους ἐνιδρυμένων διὰ τὴν
συμπεσοῦσαν ἐνταῦθα αἴρεσιν ἀλλοτριοῦσθαι καὶ τοῖς ἐκεῖθεν
- 35 ἀναθέμασι βάλλῃσθαι, τὴν κοινωνίαν δὲ αὐτῶν ὅτι μάλιστα
ἀσπάξῃσθαι καὶ σύμφωνος αὐτῶν τῇ ὁμολογίᾳ καθίστασθαι·
τὸν τῆς ὀρθοδοξίας δὲ λόγον ἐλευθέρᾳ καὶ τρανῇ τῇ φωνῇ
ἐπαρρησιάζετο καὶ τὴν κρατοῦσαν ἀπιστίαν διέπτυε καὶ ἀπεκῆ-
ρυσσεν. ταῦτα καὶ ἕτερα πλείονα ἀποφαινόμενος, ἐληλεγμένους
- 40 τοὺς συνειλεγμένους ἐξέπεμπεν. αὐτὸς δὲ μικρὰ ἐπιβιούς ὑπὸ
τῆς ἐπιλαβούσης νόσου τῆς παρουσίας ζωῆς ἀπολύεται, πρὸς
τοὺς ἀπνημένους καὶ γαληνίους λιμένας καθορμιζόμενος, ψυ-
χωφελῇ νεώσας ἑαυτῷ νεώματα. ἐντεῦθεν λοιπὸν προκατα-
βάλλεται τῆς εὐσεβείας τὰ σπέρματα· ἢ γὰρ λογικὴ ἄρουρα
εὐθὺς ἀνακαθαίρεται καὶ αἱ πονηραὶ ἄκανθαι, αἱ δὴ τῆς
- 45 κεχερσωμένης τῇ ἀπιστίᾳ ἐμψύχου γῆς προανεφύησαν, ὅσον
οὔπω πρόρριζοὶ ἀνατέμνεσθαι ἤμελλον. ἐξ ἐκείνου τοιγαροῦν
πλείστοι γνωσιμαχήσαντες, ὅσοι τὸ λυσιτελοῦν ἐπαισθέσθαι
ἱκανοὶ ἐτύγχανον, τὴν μὲν προάγουσαν καὶ προκατασχοῦσαν

42 cf. Ier. 4, 3

CP

20 ἡσυχέστατον P 21 ἄποθεν P^p corr καθεστὸς C 26 ἀξιώματι
P 33 ἐνταῦθα | ἐντεῦθεν P 35 αὐτῶν | αὐτοῖς P 38/39 ἐληλεγμένους
τοὺς συνειλεγμένους | iteravit marg C^B 46 πρόρριζοι C^a corr 47 τὸ γυνῶνα
τὴν ἑαυτῶν ἤτταν marg C^B ἐπαίσθησθαι C^e corr

- διέπτυσαν ἀπιστίαν, πρὸς δὲ τὴν εὐθυτάτην διδασκαλίαν |
 50 ἐτράποντο προσερχόμενοι, ὥστε τὴν παρὰ τοῦ ἱεράρχου γενο- f. 24^r
 μένην τοῦ θρόνου | παραίτησιν, τῆς εὐπιστίας γενέσθαι ἀνά- f. 198^v
 στασιν. τελεώτερον δὲ τὸν στάχυν τῆς εὐσεβείας ἐπηύξησεν, οὐ
 μετρίοις διηγωνισμένος τοῖς πόνοις καὶ διὰ πλειόνων καμάτων
 τῆς διδασκαλίας ἀχθεῖς, ὁ μετ' ἐκείνων τῆς ἱερωσύνης διαδεξά-
 55 μενος τὴν λειτουργίαν. καὶ γὰρ ἐπὶ τὴν προηρωμένην καλὴν τε
 καὶ γόνιμον γῆν ὁ καθαρὸς τῆς εὐσεβείας σῖτος πεσῶν, πολύ-
 χουν τὸν ἄμητον ἔκαρποφόρησεν, ὡς εὐσταχυ καὶ εὐανθὲς τὸ
 θεῖον γεώργιον ἀναδείκνυσθαι, τῶν μὲν εἰς τόνδε, τῶν δὲ εἰς
 τόνδε πολλαπλασιασάντων τὸν ἀριθμὸν τὰ καταβαλλόμενα
 60 σπέρματα. ὅσοι δὲ ταῖς ἀκάνθαις βραχεῖς τινες τῆς ἀπιστίας
 ἐναπεπνίγησαν, ἄκαρποι δὲ λοιπὸν καὶ ἀδιόρθωτοι διαμεμενή-
 κεσαν, τῆς παλαιᾶς καὶ χριστομάχου γεωργίας παραφυάδες
 ἐτύγχανον καὶ τῆς Φαρισαϊκῆς ζύμης λείψανα, μεταμαθεῖν ἢ
 βλαστῆσαι τὴν εὐσέβειαν οὐκ ἀνασχόμενοι οὐδὲ πρὸς τὸ φῶς
 65 ἀνανεῦσαι τῆς ἀληθείας θελήσαντες. ἐπεὶ οὖν ἐδεῖτο ἡ ἱερω-
 σύνη τοῦ προεδρεύσοντος, ψῆφος δὲ θεία καὶ θεάρεστος κρίσις
 ἐβράβευεν καὶ ἡ ἄνωθεν χάρις ἐκάλει πρὸς τὴν ἱεραρχίαν τὸν
 ἄξιον, ἄγεται εἰς μέσους ὁ καὶ πρὶν τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν τρόπον
 διὰ τοῦ καθ' ἑαυτὸν βίου ἐπισημότατος, καὶ διατοῦτο πρὸς τὴν
 70 ἀξίαν τὴν τοιαύτην παρὰ πᾶσιν ἐπίδοξος, ἤδη παντὸς τοῦ
 κοινοῦ πλήθους καὶ συντρέχοντος καὶ συγχαίροντος, Ταράσιος
 ὁ ἐν ὁσίᾳ τῇ μνήμῃ καὶ ἐν πατράσιν καὶ διδασκάλοις ἀοίδιμος.
 καὶ ὁ γε οὐ πρὶν ἐνθρονίζεσθαι ᾤετο δεῖν πρὶν ἢ παρὰ πάντων
 75 τὰ πιστὰ δέξαιτο, ὡς συνόδου οἰκουμενικῆς παρουσίᾳ τὰ ἀμφί-
 βολα ὡς τὸ εἰκὸς διαλυθεῖεν. συνήνεσαν οὖν ὁμοῦ ἅπαντες ὅσοι
 τῆς συγκλήτου βουλῆς καλουμένης καὶ ὅσον ἐν τέλει πολιτικόν
 τε αὐτῷ καὶ στρατιωτικόν. καὶ δεξιᾶς | ἀνασχόντες εἰς οὐρανόν, f. 24^v et f. 199^r
 ὀρέγουσιν αὐτῷ, καὶ τὰς ὁμολογίας ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀγγέλων

55/62 cf. Mt. 13, 7-8; Mc. 4, 7-8; Lc. 8, 7-8

CP

55 προηρωμένην *codd.* 61 ἐναπεπνίγησαν *C^a corr*, ἀναπεπνίγησαν
 P 61/62 μεμενηκεσαν *C* 71 συγχαίοντος *C^a corr*, συγγέ- *C^B* περι
 τοῦ αγίου ταρασιου *mag.* *C^B* 77 οὐνοῦς *P*

τίθενται ὅτι γε, κοινῆς ψήφου προερχομένης, ὡς ἄσμενοι καὶ
80 ἄσπασίως τὰ κριθησόμενα καὶ ὀρισθησόμενα δέχονται τε καὶ
φυλάττοιεν.

26. οὕτω τοι λοιπὸν ἱερῶθεις τῷ θεῷ ἐπὶ τὸν θρόνον ὁ
ἀρχιερεὺς ἀνεισιν καὶ τῶν τῆς ἱερωσύνης ἅπτεται πραγ-
μάτων. τοιγάρτοι κοινῆ γνώμη αὐτοῦ τε καὶ τῆς βασιλίδος
τῶν τε ἄλλων ἀπάντων, καθὰ θεσμὸς ἐκκλησιαστικὸς καὶ ἔθος
5 κανονικὸν κεκράτηκεν τὸ ἀνεκαθεν, πρὸς τοὺς πεπιστευμένους
τῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων τὰς ἡνίας ἐπικηρυκεύονται τὸν τε
τῆς ἐσπερίας καὶ τοὺς πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα. καὶ δὴ πάση
σπουδῇ οἱ γε καὶ προθυμία πιστοὺς καὶ εὐλαβεῖς καὶ ἱερωμέ-
νους ἄνδρας καὶ βίῳ καὶ λόγῳ ἐξειλεγμένους καὶ ὁποίους ἔδει
10 ἐπὶ θεῷ οὕτω καὶ ἱερῷ πράγματι μεσιτεύσοντας προΐεναι καὶ
τὸν ἐκείνων τόπον ἀποπληρώσοντας, γράμμασιν αὐτοὺς συνο-
δικοῖς καὶ κανονικοῖς ἐφοδιάσαντες καὶ ὀχυρώσαντες, ἐκπέμ-
πουσιν. καὶ ὡς ἔστιν ἀληθὲς ὧδε εἰπεῖν, κανονικῆ τε καὶ
ἱερατικῆ θεσμοθεσίᾳ ἀθροίζεται καὶ συγκροτεῖται οἰκουμενικῆ
15 καὶ ἱερά καὶ μεγάλη ἐν Νικαίᾳ τῇ θεοσώστῳ πόλει τὸ δεύτερον,
καὶ τελεῖται αἰσίως καὶ θεοπρεπέστατα σύνοδος· ἥτις ταῖς
ἀληθείαις κατὰ πάντα ταῖς προηγησαμέναις ἀγίαις καὶ
οἰκουμενικαῖς ἐξ συνόδοις ὀρθῶς τε καὶ ἀκλινῶς
ἐπηκολούθησεν, ἀποδεχομένη καὶ περιέπουσα τὰ θεῖα
20 αὐτῶν δόγματα καὶ θεσπίσματα, ὅσα τε περὶ τὴν θεολογίαν
καὶ ὅσα περὶ τὴν σωτήριον οἰκονομίαν τοῦ πάντων ἡμῶν
σωτῆρος Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἐν χάριτι τῇ τοῦ πνεύματος κινου-
μεναι ἔθεντο· ἐν οἷς καὶ τὴν ἀρχῆθεν ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ θεοῦ
καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ ἐκκλησίᾳ τῶν σεπτῶν εἰκόνων τοῦ
25 Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν τῆς τε παναγίας | παρθένου δεσποίνης f. 199^v
ἡμῶν θεομήτορος καὶ τῶν ἄλλων ἀγίων ἐπιλάμπουσιν καὶ
πεφυλαγμένην τηροῦσα παράδοσιν, | τὴν προσκύνησιν καὶ τὸ f. 25^r
πρέπον αὐταῖς σέβας ἐξένοιμεν. οὐδὲν γὰρ τὸ παράπαν ἐκαινο-

26. 5/7 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 12, 990B   11/12 cf. *ibid.* 991E-994A

CP

26. 7 τοὺς | τοῦ C   10 προστέναι P   18 οἰκουμενικαῖς (sic) C   22
τῇ | om. C   22/23 κινούμενοι P   28 αὐτοῖς C

ποίησεν, οὐδὲν νεαρὸν ἐφεύρημα ἐπινοήσασα ἐκαινούργησεν,
 30 οὐδὲν ἐσχεδιασμένον καὶ ἀπερίσκεπτον προηνέγκατο· ἀλλ' ὅπερ
 ἐκ θειοτέρας μυσταγωγούμενοι ἐπιπνοίας περιελάμφθησαν,
 καθὰ καὶ οἱ τῆς σεπτῆς ἕκτης συνόδου ὅσοι πατέρες, καὶ αὐ-
 τοὶ τοῖς προλαβοῦσιν ἀγίοις, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν τῇ καθολικῇ ἐκ-
 κλησίᾳ, ἐπάμενοι ἐν κανόσιν ἱεροῖς εὐαγῶς ἐτυπώσαντο. ταῦτα
 35 οὖν πάντα κυροῦσα καὶ ἐπισφραγίζουσα, ἀληθείας τε ὅπλοις
 πεφραγμένη καὶ θείῳ κραταιουμένη πνεύματι, ψήφῳ κοινή
 καὶ γνώμῃ θεῖον ὄρον ἐκπεφώνηκεν καὶ τεθέσπικεν, τὸν αὐ-
 τὸν τρόπον τῷ τύπῳ τοῦ ζωοποιῦ σταυροῦ τὴν σεβασμίαν
 εἰκόνα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ προσκυνεῖσθαι, ἔτι καὶ τῆς
 40 παναγίας ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, λοιπὸν καὶ τῶν
 ἀγίων ὡσαύτως τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς ἀναθήμασιν. τὴν δ' οὖν νεω-
 τερισθεῖσαν παρὰ τῶν φρυαξαμένων ἀσεβῶν κατὰ τῶν ἱερῶν
 τόλμαν καθελούσα κραταιῶς, τὸ ὄχλοποιὸν ἐκεῖνο καὶ Ἰουδαϊ-
 κὸν συνέδριον διέπτυσεν καὶ ἠθέτησεν. ἐν τούτοις λοιπὸν γίνε-
 45 ται τῆς εὐσεβείας σφραγὶς καὶ κλεῖθρα τῆς πίστεως τίθεται·
 ἔνθα γὰρ τῆς εὐκλεοῦς καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν θρησκείας τὸ μυ-
 στήριον τρανέστερόν τε καὶ τελεώτερον καταρτιζόμενον τὴν
 φανέρωσιν τῆς ἀληθείας ἔσχευεν, ἐνταῦθα καὶ τὸ πέρασ καὶ τὰ
 σήμαντρα ἐπιτεθῆναι ἔδει, ἀπὸ μὲν τῆς θεολογίας ὀρμώμενον,
 50 ἐπὶ δὲ τὴν οἰκονομίαν συμπεραιούμενον. ἐξύμνησεν οὖν τὴν
 τοῦ σωτῆρος οἰκονομίαν, οὐ καθύβρισεν· οὐ τὰ καλῶς κα-
 θεστῶτα | κατεστρέψατο, οὐκ εἰς τὰ ἅγια πεπλημμέληκεν· f. 200^r
 οὐκ ἐξουδένωσεν, ἀλλὰ τετίμηκεν· οὐκ εἰδώλων μύσος εἰς τὰ |
 καθ' ἡμᾶς ἱερά δυσφημοῦσα προσέριψεν· οὐ Χριστιανῶν καὶ f. 25^v
 55 αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ ἀθέως καὶ δυσσεβῶς κατηγορεῦσεν, τῶν
 μὲν ὡς προσκυνησάντων εἰδώλοις τοῖς βδελυκτοῖς καὶ κατα-
 πτύστοις, ὅπερ αὐτοῖς ἄξιον, τοῦ δὲ ὡς οὐκ ισχύσαντος κατα-

37/41 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 377DE

CP

30 προηνέγκαντο P   35 σφραγίζουσα P   37 ὄρος *marg. unc. litt.*
 C   40 λοιπῶν C^{a corr}   43 ἐκεῖνω C^{a corr}   55 δυσσεβῶς C

λῦσαι ἄπερ κατέλυσεν· οὐδὲ ἄλλό τι ὧν οἱ δυσσεβεῖς τετολμήκασιν.

27. τίσιν οὖν πειστέον; καὶ τίσιν ἀναθετόν τὰ βραβεῖα καὶ τὰ νικητήρια; τοῖς τῷ ἀνθρωπίνῳ καὶ ἐμπαθεῖ καὶ θεομισεῖ θελήματι ἐξακολουθήσασιν καὶ πᾶσαν καταλύσασιν ἐκκλησιαστικὴν θεσμοθεσίαν, ἣ τοῖς τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι εἴξασιν
 5 καὶ τοῖς Χριστιανικοῖς θεσμοῖς στέρξασιν; οἱ τῆς εὐσεβείας ἐρασταὶ καὶ τῶν ἀληθῶν τὴν κρίσιν πεπιστευμένοι, οἷς δίκαιον τὴν νικῶσαν νεμέτωσαν. καὶ τὰ μὲν τῆς ἱεραῆς ἐκείνης συνόδου ὡδέ πη ἐχέτω. ἐπισκεπτέον δὲ ὅποια τοῖς τοῦ ἀνιέρου συλλόγου τοῖς προλαβοῦσιν ὡσαύτως ἐπάγεται τὰ ἐγκλήματα·
 10 ἀπερίσκεπτον ἄθροισμα συναγείρασα, ἀμαθεστάτοις ἐπισκόποις ἐπακολουθήσασα. ἄξια ταῦτα ὡς ἀληθῶς τῆς ἐκείνων ἐμπληξίας καὶ ἀπονοίας προέρχεται, καὶ ὡς οὐδεμιᾶς κακίας ὑπερβολὴν ἀπολείπει, οὐδεὶς ἂν οἶμαι τῶν συνέσει διαφερόντων διαμφισβητήσειεν· εἰς ἔσχατον γὰρ
 15 ἀλογίας καὶ ἀμαθίας, ὡς ἀληθὲς ὡδε εἰπεῖν, ἀπώχοντο· καὶ φρενῶν ἔξω καὶ τοῦ εἰκότος λογισμοῦ οὕτω φλυαροῦντες παραφερόμενοι, τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι καὶ τῶν ἀμαθῶν ἀμαθέστεροι δείκνυνται. τί γὰρ δρώσιν; οἷα εἰκὸς τοὺς ἐν παραφροσύνῃ καὶ μανίᾳ δεινῶς ἀλόντας, καὶ τοὺς οἰκείους καὶ
 20 συνήθεις ἡγνοηκότας, ὁρμᾶν λίαν αἰσχυρῶς καὶ ἀτόπως καὶ τῷ παρατυχόντι ὄπλῳ χρωμένους ὡς ἀμυνεῖσθαι | καὶ τὰ ἀνήκεστα εἰς αὐτοὺς διαθήσειν, ταύτη γὰρ μοι δοκοῦσιν καὶ οἶδε ἐμφανῶς διατεθεῖσθαι. καὶ γὰρ τῷ ψεῦδει τεθωρηγμένοι καὶ τὰς γλώσσας ἐμμανῶς παραθήξαντες καὶ ὄπλοις ἀσεβείας
 25 ἐπισφαλῶς παραταττόμενοι | καὶ οἷα ἐξεστηκότες καὶ νοῦ I. 26^f τοῦ σώφρονος παρενεχθέντες, πρὸς τοὺς ἑαυτῶν διδασκάλους πολεμίων δίκην ὁμόσε χωροῦσιν· ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, αὐτῷ τε Χριστῷ καὶ τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν δόγμασιν ἀκόσμως ἐφάλλονται, καὶ τὰ μετὰ πάσης ἐμμελείας καὶ ἀκριβείας ὑπὸ μεσίτῃ θεῷ καὶ

I. 200^vI. 26^f

CP

58 δυσσεβεῖς C

27. 1 πιστέον *codd.* (*vide et infra* 53¹¹, 79⁹ et 115³⁹) 2 τὰ] *om.* C 16
 εἰκότως C^a *corr.* 24 ἐμανῶς C^a *corr.* 29 τὰ] *om.* P ἀκριβείας] *add.* τὰ
 p^p *corr.*

- 30 τοῖς βραβεύσασιν θείοις θεσμοῖς ἐκπεφωνημένα ἀπερισκέπτως
 τῷ ὄντι κατασεῖν καὶ περιτρέπειν τολμῶσιν, κενῶ φρυσώμε-
 νοι τῷ φρυάγματι. πόθεν οὖν ταῦτα; καὶ ἐκ ποίων ἱερογράφων
 λογίων μυηθέντες, ἢ ἐκ ποίων ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν
 κανόνων παιδευόμενοι, οὕτω πρὸς τοὺς πνευματικῶς ὠδίνον-
 35 τας πολεμῶς διετέθησαν οἱ συνόδοις ἱερατικαῖς ἐπαγγελλό-
 μενοι ἔπεσθαι; ἐκ ποίων συνόδων παρειληφότες φαίνονται;
 ἀλλ'οὐδεὶς αὐτοῖς ἀληθείας παραστήσεται λόγος· πάσης δὲ
 ἱερατικῆς εὐταξίας πόρρω που θέοντες καὶ τοῦ ὀρθοῦ παρατε-
 40 πράττειν καὶ εὐεργετεῖν ἀνθηρημένοι, ἐκεῖνα καὶ φρονεῖν καὶ
 λέγειν ἀκλεῶς διεγνώκεισαν. ἀμαθεστάτοις ἐπισκό-
 ποις ἐπακολουθήσασα. βαβαί, βαβαί. πόσης ταῦτα
 γέμει τῆς σοφίας καὶ τῆς συνέσεως, πόσης τῆς πολυμαθείας
 καὶ ἀγχινοίας. τίς οὐκ ἂν θαυμάσαιτο καὶ ἐκπλαγείη τὸ ἀναί-
 45 σχυτον αὐτῶν καὶ μερακιῶδες φρόνημα; οὐδὲ εἰς αἴσθησιν
 ἦλθον ὅποι αὐτοῖς ταῦτα ἐκβήσεται τὰ ληρήματα. τίσιν οὖν
 προσκρούουσιν; καὶ τίσιν τὴν ὕβριν ταύτην ἀνατιθέασιν καὶ
 τῆς ἀμαθίας τὸ αἴτιον ἐπινέμουσιν; εἰ μὲν οὖν ἀγνοοῦμενοις
 50 τισὶν καὶ μακρῶ | τῷ πρόσθεν χρόνῳ τὸν διάυλον τῆς ζωῆς f. 201^r
 διανύσασιν, ἐκάλυψεν ἂν ὁ χρόνος αὐτῶν τὸ προπετές καὶ
 φιλολοῖδορον· εἰ δὲ τοῖς ἑαυτῶν ἀρχιερεῦσιν καὶ διδασκάλοις,
 παρ' ὧν τὰς τε χειροτονίας ἐδέξαντο καὶ οἱ θρόνοι αὐτοῖς ἐπε-
 κηρύχθησαν (οἱ κατὰ τὸ θεῖον θυσιαστήριον αὐτοὺς διὰ τοῦ
 55 εὐαγγελίου, οὗ ἡ ἱερὰ βίβλος ἐποχομένη | δι' αὐχένος ἐφέ- f. 26^v
 ρετο, ἐν χάριτι γεγενήκασιν καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης αὐτοῖς
 ἐπεκλήρωσαν ἀξίωμα, τῷ μυστικῶ τελειοῦντες χρίσματι, τὰ
 τε θεῖα δόγματα εἰσηγήσαντο καὶ πᾶσαν ἱερατικὴν διδασκα-
 λίαν καὶ εὐταξίαν ἐμήσαν καὶ λαοῦ πιστοῦ ἡγεῖσθαι προκεχει-
 ρίκασιν καὶ τετιμήκασιν), πῶς οὐκ ἂν εἶεν πάντων ἀμαθῶν τῷ
 60 ὄντι ἀμαθέστατοι καὶ πάντων ἀφρόνων ἀφρονέστατοι καὶ
 τοῦ τετάχθαι ἐν ἱερεῦσιν μακράν; ὡς δ' οὖν ταῖς ἀληθείαις ἐπὶ
 τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς τῆς ἀμαθίας τὸ ἔγκλημα περιτρέποντες

CP

30 ἀπερσκέπτως C^a corr 35/36 ἐπαγγελλόμενοι C 38/39 παρατε-
 τραμένοι C 43 πολυμαθείας P

οἴσουσιν, ἀμαθεῖς τε καὶ παραπλῆγες καὶ τῆς οἰκείας ἐπιλε-
 λησμένοι προθέσεως ἐξελεγχόμενοι, ὅδε ὁ λόγος δηλώσει. εἰ
 65 γὰρ ἀληθεύοιεν ταῦτα φάσκοντες, τίς οὕτως ἀνόητος ἀμαθε-
 στάτων διδασκάλων ἀμαθεστάτους πολὺ μᾶλλον μαθη-
 τὰς ἐπὶ σκέψει καὶ ἐκζητήσει δογμάτων θεῶν προαγομένους
 προσήσεται; εἰ γὰρ οἱ διδάσκαλοι ἀμαθεῖς, οἱ μαθητευόμενοι
 πόσης οὐκ ἂν εἶεν ἀμαθίας καὶ ἀπαιδευσίας ἔμπλεοι; Οὐκ
 70 ἔστιν γὰρ φησὶν ὁ κύριος, μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον,
 ὥσπερ οὐδέ δούλος ὑπὲρ τὸν ἑαυτοῦ κύριον. εἰοίκασιν οὖν μὴ
 δὲ τὸν θεσπέσιον Παῦλον διδάσκαλον προσίεσθαι, παρακα-
 λοῦντα οὐς διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγέννησεν, μιμητὰς αὐτοῦ
 γίνεσθαι, ὅπως οὐ μιμηταί, ἀλλ' ὑβρισταί τῶν διδασκάλων
 75 γινόμενοι. εἰ δὲ ψευδῆ ἅ παρ' αὐτοῖς λέγεται τυγχάνει, αὐτοὶ
 μᾶλλον τὸ ἀσύφηλον | καὶ βάνουσον ἐπασκοῦντες φωραθή-
 σονται, τῷ συνήθει ψεύδει ἀεὶ συγκλωθόμενοι, ὡς ἑαυτοῖς
 ἤδη τὸν μῶμον τῆς ἀμαθίας, οὐ τοῖς διδασκάλοις, προστρί-
 βοινοτο, καὶ οὐδὲν ἤττον ἀσεβοῦντες ἢ ἀμαθαίνοντες ἀλώσον-
 80 ται· ὥστε οὐδαμῶθεν τὸ ἀνεύθυνον ἔξουσιν καὶ περιτέτραπται
 αὐτοῖς τὸ πολυμαθὲς εἰς τὸ ἀμαθὲς καὶ ἄμουσον καὶ ἡλίθιον.

f. 201^v

28. ἀλλὰ ταυτόν μοι πάσχειν δοκοῦσιν καὶ ἐξ ἀλογίας ὡς
 ἀληθῶς καὶ ἀμαθίας ὅπερ οἱ μέθη πολλῆ βεβαπτισμένοι, τὸ
 ἴδιον πάθος τοῖς νήφουσιν ἐπιοιειδίζοντές πως καὶ ἐπικαλοῦν-
 5 τες· ὑπάναληγίστας γὰρ καὶ ἀπονοίας οἷον ἐκμεμεθυσμένοι,
 αἰσχροῖς ὑβρεσιν τῶν διδασκάλων τὴν ὑπόληψιν χραίνειν
 καὶ πλύνειν οἴονται· ἢ, ὅπερ εἰπεῖν οἰκειότερον, καθάπερ οἱ
 μεμηνότες, τῶν οἰκείων σαρκῶν ἀπτόμενοι, ἢ οἱ τὸ ξίφος
 καθ' ἑαυτῶν ὑπὸ θυμοῦ καὶ ἐκστάσεως περιωθοῦντες, οὕτω
 τὴν συκοφαντίαν καὶ λοιδορίαν κατὰ τῶν κεχρικότων ὑφαί-
 10 νοντες, ἐφ' ἑαυτοῖς ἀντιπεριέλκειν τὸν μῶμον καὶ τὴν λώβην
 οὐδαμῶς ἐπαισθάνονται. ὁμως δ' οὖν οὐδὲ ἐνταῦθα ξένον τι

f. 207^r

69/71 Mt. 10, 24   72/74 cf. I Cor. 4, 15-16

CP

65 οὕτως C   66 πολλὸν C   72 προίεσθαι C^a corr   πρ<ὸς> κο-
 ρινθ<ίους> marg. unc. lit. C   74 γίνεσθαι C   77 ὡς] καὶ P
 28. 1 καὶ] om. C   2, 4 ct 6 πα<ράδειγμα> marg. unc. lit. C

τῆς ἀγνωμοσύνης καὶ δυσνοίας αὐτῶν συνήνεκται· εἰ γὰρ τὸν
 προδόντα τοῖς κυριοκτόνοις καὶ κατὰ Χριστοῦ φρονῶσιν Ἰου-
 δαίοις μαθητὴν τὸν διδάσκαλον ἐζήλωσαν καὶ τὸν ἴσον τρόπον
 15 ἀπεμιμήσαντο, αὐτὸν τὸν πρῶτον καὶ μέγαν ἀρχιερέα καὶ
 κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ κοινὸν τῶν ἀπάντων δεσπότην
 καὶ διδάσκαλον Χριστὸν καταπροέμενοι καὶ ὡς ἤμιστα φει-
 δοῦς ἀξιώσαντες, σχολῆ γε ἂν τοῖς καθηγεμόσι καὶ ἀρχιερεῦ-
 σιν κατασταίεν εὐνούστατοι. ὁ γὰρ ἀθετῶν τὸν κτίσαντα, πῶς
 20 στέρξει τὸν χρίσαντα; καὶ εἰ περὶ τὴν ἄρρητον τοῦ θεοῦ λόγου
 συγκατάβασιν οὕτω διετέθησαν, τὰς μεγίστας ἐκείνας εὐεργε-
 σίας καὶ τηλικαύτην χάριν παρ' οὐδὲν θέμενοι, τί οὐκ ἂν |
 δράσειν κατὰ τῶν διδασκάλων πονηρὸν καὶ ἀπηχέστατον ἔμελ- f. 202^r
 λον καὶ εἰς τὴν τῶν πατέρων ὅσιαν ἐμπαροινῆσαι μνήμη; οὐς
 25 δέον διὰ τιμῆς ἀπάσης ἄγειν, προκινδυνεύειν τε τοῦ παρ' αὐτοῖς
 κατηχημένου ὀρθοῦ λόγου, εἰς τὸναντίον οἶδε ἅπαν ἐτρέ-
 ποντο, καὶ διδασκάλους καὶ δόγμασιν ἀληθέσιν ἐκφρόνως καὶ
 ἀνοσίως ἀντιπαραταττόμενοι. Οὐαὶ οἱ σοφοὶ παρ' ἑαυτοῖς καὶ
 ἐνώπιον ἑαυτῶν ἐπιστήμονες, τῆς θείας ἀκούομεν λεγούσης
 30 γραφῆς. οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ οἰήσει σοφοί, διακένους φουσημασι
 βουκολούμενοι | καὶ ὑπ' αὐθαδείας καὶ φιλαυτίας τετυφωμέ- f. 27^v
 νοι, ἐφ' ᾧ τῶν χρισάντων μὲν σοβαρῶς κατεπαίρεσθαι, τῆς δ' αὖ
 πνευματικῆς ὠδίνος προπετῶς λίαν κατεπιφύεσθαι, ἵνα νόθοι
 λοιπὸν καὶ οὐ δόκιμοι οὐδὲ γνήσιοι τοῦ εὐαγγελίου υἱοὶ χρη-
 35 ματίζωσιν. εἰσὶν δὲ σοφοὶ ἀπὸ μόνου τοῦ βούλεσθαι καὶ σοφί-
 ας δίχρα, ἵνα τὴν προφητικὴν ἀρὰν ἐθελούσιον ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπι-
 σπάσωνται, καὶ ἐπιστήμονες τῷ οἶεσθαι (οὐ γὰρ τῷ εἶναι),
 ἐπιλήσμονες δὲ ὡς ἀληθῶς ὧν πρὶν μεμύηται καὶ πεπεύραν-

16 cf. Eph. 5, 23   28/29 et 35/37 cf. Is. 5, 21

CP

12 συνήνεκται] sic codd. hic et in 29²⁷, 154⁶ et 206⁹   19 κατασταταίεν
 C ευενούστατοι C^a corr γνω<μη> marg. unc. litt. C   27 δόγμασιν]
 διδάγμασιν C^a corr ἐμφρόνως P   28 οἱ] om. C^a corr   29 αὐτῶν
 C^a corr   30 οἰησίσοφοι C^a corr P (an recte?)   36/37 ἐπισπάσωνται
 C^e corr   37 καὶ] ὡς P^e corr   38 ἐπιλήσμονες] C^e corr

40 ται, ὠμολόγησάν τε καὶ προέστησαν θείων δογμάτων, ὡς ἂν
 τὸ εὐπαράφορον καὶ εὐπαρακόμιστον τῆς ἀγεννοῦς ψυχῆς ἐφ' ἃ
 μὴ προσῆκεν ἐμφανῶς στηλιτεύηται, ὁπότε τὴν πιστευθεῖσαν
 αὐτοῖς καλὴν παρακαταθήκην ἀφυλάκτως προὔδωκαν, ἧς καὶ
 τὸ μικρὸν παρεωραμένον καὶ ἀτημέλητον κινδυνῶδες τ' ἂν εἶη
 καὶ σφαλερώτατον. ὦ γλώσσης πονηρᾶς, ἣν ἀκρατῶς ἐπαφεῖ-
 45 ναι κατὰ τῶν τεκόντων ἐν χάριτι οὐ δεδίασιν. ὦ ψυχῆς ἀ-
 ναιδοῦς καὶ θηριώδους τρόπου καὶ γνώμης μοχθηρᾶς καὶ
 δυσγνώμονος, ὡς ἄρα γε ἔθεντο καὶ αὐτοὶ νεῦρον σιδηροῦν
 τὸν τράχηλον καὶ τὸ μέτωπον χαλκοῦν κατὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν
 ἀπειθειαν· ὡσπερ ἐκεῖνοι ἐπὶ τοὺς προφήτας καὶ ἀπεσταλμέ-
 50 νους, | οὕτω καὶ οὗτοι ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς τε καὶ διδασκάλους. f. 202^v
 καὶ ὃ δὴ πᾶσαν αὐτῶν ἀπολογίαὶν δικαίως ἀποκλείει καὶ τῆς
 οὐρανοῦ δίκης ὑπευθύνους καθίστησιν, ὅτι κατὰ τῆς ἱερᾶς
 ἐκείνης συνόδου ἐπιλυτήσαντες, ἀναθέμασιν βάλλειν οὐ
 κατεπτήχασιν· οἱ δὲ κατὰ τὸν ἐκπεφωνημένον παρ' αὐτῆς
 55 θεῖον καὶ ἔνθεσμον ὄρον τὰ χειρόγραφα ἔθεντο, χερσὶν
 οἰκείαις ἐπὶ ταῖς χειροτονίαις ὑποσημηνάμενοι καὶ τὸν τύπον
 τοῦ σταυροῦ διαγράψαντες | καὶ ἀναθέμασιν φρικτοῖς κα- f. 28^f
 ταξευγνύντες τοὺς τὰ ἐνταῦθα καθωρισμένα παραβαίνειν
 τολμῶντας. τίς οὖν ἀποίσεται καὶ ποῖ χωρήσει τὸ ἀνάθεμα,
 60 αὐτοὶ ψηφίζέσθωσαν, ἵνα, καθάπερ οἱ κατὰ στερροῦ τινὸς καὶ
 ἀντιτύπου βάλλοντες εἰς ἑαυτοὺς τὰς βολίδας ἀντανakλωμένας
 δέχοιντο, οὕτω κἀκεῖνοι ἄρα τὸ παρ' αὐτοῖς ἐγγραφὲν ἀνάθεμα
 ἀντιπεριϊστάμενον ἐφ' ἑαυτοῖς ἐκ παντὸς ἐπισπάσωνται. ποῦ
 οὖν τὸ χρῖσμα; οἴχεται. ποῦ δὲ ἡ χάρις; περιήρηται. ποῦ τὸ
 65 ἱερὸν εὐαγγέλιον; καταπεπάτηται. πῶς καὶ τίνα τρόπον; ὅτι
 δὴ πάντα κανόνα καὶ λόγον ἱερατικὸν ἠθετήχασιν, πᾶσαν ἦν
 κατήχηνται διδασκαλίαν ἢ καὶ ἐδίδαξαν, ἥδη διέπτυσαν, τῆς
 ἑαυτῶν ὁμολογίας καὶ δόξης πάμπαν ἐκλελησμένοι.

41/42 cf. II Tim. 1, 14   47/48 cf. Is. 48, 4

CP

40 ἀγεννοῦς C   67 ἦ] om. P

29. τίς οὖν τὸ λοιπὸν ἐναριθμίους ἐν ἱερεῦσιν καταλογιέεται ἀποκηρύκτους ἑαυτοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀπάσης σαφῶς καταστήσαντας; φαίη δ' ἂν τις καὶ ὧδε· εἰ μὲν δίκαια ποιοῦντες τοῦτ' ἔδρασαν καὶ ἀναθεμάτων ἄξιοι οἱ τελοῦντες ὑπῆρχον τὴν
 5 σύνοδον, εὐκάστοπτον ἂν εἶη ὡς τῆς ἱερωσύνης ἀνάξιοι δείκνυνται, καὶ ὅτι παρ' αὐτοῖς ἱερατικὸν κεκριμένον ἢ πεπραγμένον εἶη, εἰκῆ καὶ μάτην γεγονὸς πέπρακται καὶ ὡς ἤκιστα προΐεναι εἰς ἐνέργειαν ἄξιον· οὐκοῦν | οὐδὲ οὗτοι ἱερεῖς οὐδὲ μετέλαχον
 10 χάριτος, ὅποτε παρὰ τῶν ἀναξίων τῆς ἱερωσύνης τὰ τῆς ἱερωσύνης αὐτοῖς ἐπικεκήρυκται. εἰ δὲ ψευδῆ καὶ ἄδικα λέγοιεν, οἷα δὴ παρὰ πάντα τὸν τοῦ ἱεροῦ κανόνος λόγον διαπραττόμενοι, τὴν χειροτονίαν καὶ τὴν χάριν αὐτὴν παρηρημένοι, πόρρω παντὸς ἱερατικοῦ λόγου τετάζονται καὶ πατραλοῖαι εἰκότως νομισθήσονται, ψεῦσται καὶ ἀλαζόνες καὶ ἄδικοι καὶ παραβά-
 15 ται τῶν οἰκείων συνθηκῶν καὶ πάντων ἅπερ κατὰ τὸ θεῖον θυσιαστήριον ἐπ' αὐτοῖς ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀγγέλων πέπρακται στηλιτευόμενοι. οὕτω δὴ φανερώς τὰ ἅγια ἐξορχούμενοι καὶ | κατὰ τῆς πάντων ἡμῶν μητρὸς, τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς
 20 ἐκκλησίας, χεῖρας ἐπανατεινόμενοι, εὐλόγως ἤδη καὶ μητραλοῖαι κριθήσονται. ἐξ ὧν τί συμβαίνει; μὴ δὲ Χριστιανῶν πολιτείας μετέχειν αὐτούς, ἦπουγε κατὰ τοὺς ἱερούς συλλόγους ἰέναι καὶ κανονικῶν κριμάτων ἐφάπτεσθαι. ὁπόσης γὰρ εἶεν κατηγορίας καὶ διαβολῆς ἄξιοι, συνιδεῖν ῥᾶον καὶ ἀταλαίπωρον, τὸν μὲν ἐφ' ᾧ τοῦ ἱεῖσθαι θεῷ λαχόντες θεόλεκτον σύλ-
 25 λογον ἀθέσμως καὶ ἐκφρόνως ἐξομοσάμενοι, τὸν Ἀρειανικὸν δὲ καὶ Μανιχαϊκὸν θίασον ἀκόσμως καὶ μανικῶς προσηκάμενοι. οὐκοῦν πανταχόθεν αὐτοῖς συνήνεκται παντὸς θεοῦ χοροῦ καὶ τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἀπεληλάσθαι πληρώματος, μή τιγε καὶ σύνο-

f. 203^ff. 28^v

CP

2/3 καταστήσαντες C 3 μὲν] με C^a corr. 8 ση<μείωσαι> οτ<ι> τοὺς ἱερεῖς τελειως καθ<αιρ>ειν και ουδε χριστ<ιανῶν> εἶναι βουλευεται> συλλογου αξιους marg. unc. lit. C οὐδὲ] iteravit P^d corr 9/10 τὰ τῆς ἱερωσύνης] om. P 19 ἐπανατεινάμενοι P 21 τοὺς] om. C 23/24 ταλαίπωρον C^a corr 24 (λαχόντ)α P^e corr. 27 αὐτούς P συνήνεκται] sic C hic et codd. in 28¹², 154⁶ et 206⁹, συνῆκται P

- 30 δον κεκληῖσθαι τὴν παρ' αὐτοῖς κακῶς καὶ ἀνιέρως συγκαττυθεῖ-
 σταν κυκλήθραν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ τερατολογούμενα κατὰ τῆς Χρι-
 στιανῶν θεοσεβείας ἕκτοπα καὶ ἀπαίσια δυσφημήματα. τάχα
 35 τολμηροὶ τινες καὶ ἀναίσχυντοι, οἳ πάντα τὰ ὀρθῶς καὶ καλῶς
 τεθειμένα πρὸς τὸ δοκοῦν, καὶ ἐναντίως ἔχοντα, παρευθύνου-
 σιν, ὑπὸ κακουργίας καὶ μοχθηρίας ἐλκόμενοι, τῶν προκει-
 35 μένων καταδραμοῦνται. | καὶ δὴ καὶ ἐνστήθονται πε-
 ριπίπτειν ἑαυτῷ τὸν λόγον ἀνοήτως ἰσχυριζόμενοι, αἰτιά-
 σοιντό τε τοὺς διδασκάλους, τὴν τῶν μαθητευθέντων κακίαν
 ἐπ' αὐτοὺς ἀναφέρειν πειρώμενοι. ἀλλ' εὖ ἴστωσαν ὡς ψυχρὰν
 40 καὶ εἰκαίαν ἐπινοοῦσι τὴν ἔνστασιν· οὐ γὰρ εἰ κακὸς ὁ μαθη-
 τῆς ἀποβῆ, τοῦ διδασκάλου τὸ αἴτιον, ἀλλ' εἰ κακῶς μαθητευθῆ,
 ἔγκλημα· οὐδὲ τῆς χρηστῆς διδασκαλίας τὸ παράλογον, τῆς
 μοχθηρᾶς δὲ τοῦ φοιτητοῦ προαιρέσεως πρόκριμα, ἐπεὶ οὐ
 πρὸς τὰ μαθήματα ὧδε ὁ λόγος ἦκει, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς μετιόντας
 45 πρόεισιν. ἐνταῦθα μὲν γὰρ τὰ διδάγματα θεοπρεπῆ καὶ εὐσε-
 βείας κατάπλεα καὶ παρὰ πᾶσιν Χριστιανοῖς τὸ ἀξιόχρεον καὶ
 ἀποδεκτὸν κέκτηνται· οἳ δὲ γε μυηθέντες, τὸ παραληφθὲν
 χρηστὸν ἀπαναινόμενοι, ἐπὶ τὴν ἔκφυλον καὶ ἀπατηλὴν καὶ
 45 κίβδηλον πλάνην μετέησαν· ὃ δὴ ἐλεεινότατον καὶ δακρύων
 ἄξιον. οὐ γὰρ ἔστησαν ἐν τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως, ἐν ᾧ τὸ
 50 κατ' ἀρχὰς ὠκοδόμηται, ἀλλ' οἳ τῆς πέτρας ἐσαλεύθησαν καὶ οἳ
 τοῦ ἀκρογωνιαίου αἰσχυρῶς κατεσεισθήσαν, ἐρηρυσμένους καὶ
 ἐδραίους ἐνταῦθα τοὺς νοητοὺς πόδας οὐκ ἔχοντες. ὥστε οὐ
 τῶν διδασκάλων οὐδὲ τῶν μαθημάτων τὸ αἴτιον, ἀλλὰ τῆς
 55 τοῦ αὐτεξουσίου ῥοπῆς καὶ τῶν μοχθηρῶν ἕξεων τῶν ῥαδίως
 πρὸς τὰ φαῦλα φερόντων τὸ εὐπερίτρεπτον. εἰσὶ γὰρ εἰσι
 τούτων ἔνιοι, οἳ πρὸς ἀπειρημένας ἀπονενευκότες καὶ ἀσχήμο-
 νας πράξεις καὶ πονηρῶ συνειδότι βαλλόμενοι, δέει τοῦ μή,

50 cf. Mt. 16, 18

51 cf. Eph. 2, 20

CP

29/30 τὴν συγκαττυθεῖσαν κυκλήθραν] *itenavit marg.* C^B 33 ἔχον P 43
 μαθήτατα C^a ^{corr} ὧδε] ὧδε P, ὅδε C 48 κίβδηλον] C^e ^{corr} 53 μαθητῶν
 C^a ^{corr} 56/57 ὠρ<αῖον> *marg. unc. litt* C

ἐπειδὴν ἀλοῖεν, δίκας τῶν συνεγνωσμένων ὑφ᾽ ἑξίν, περὶ τὴν
πίστιν ἐναυάγησαν, διπλοῦν ὑπομείναντες τὸ ναυάγιον. τούτων
60 ἕτεροι καὶ ἐπὶ κανονικοῖς αἰτιαθέντες ἐγκλήμασιν καὶ τῆς
ἱερωσύνης ἐξωθούμενοι, προεδρίοις ἐπὶ τῆς τοῦ | συνεδρίου f. 204^r
αὐτῶν τετίμηται ματαιότητος. τῶν εἰρημένων τὸ ἀσφαλὲς
σαφῶς τις πολλαχόθεν κατόψεται, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ εὐαγ-
γελίου ὀρμώμενος· οὐ γὰρ πονηρῶν διδαγμάτων ὁ προδότης
65 μαθητῆς κατήκοος γεγονώς τὸν δεσπότην προὔδωκεν τὸν ἐ-
αυτοῦ καὶ διδάσκαλον, ἀλλ' ὄργανον τοῦ πονηροῦ εὐρεθείς δαί-
μονος καὶ ὄλον αὐτὸν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν βέβηλον εἰσδεξά-
μενος, τῶν κατηχημένων λογίων ἀπήρηται τὸ σωτήριον.
τοιαῦτα καὶ κατὰ τὸ ἀποστολικὸν κατίδοι τις συνενεχθέντα
70 κήρυγμα· ὃ μὴ τηρήσαντες οἱ περὶ Νικόλαον καὶ Σίμωνα,
Δημᾶν τε καὶ Φύγελον καὶ εἴ τινες ἕτεροι ἐπὶ τὴν ματαίαν
καὶ ἄθεον μετετάξαντο πλάνην· οἱ γὰρ καὶ τὸν θεῖον μονουχί
παρώρμουν Ἰωάννην τοιάδε τινὰ γράφειν· Ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον,
ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἐξ ἡμῶν ἦσαν, μεμενήκεισαν ἂν
75 μεθ' ἡμῶν· ἃ δὴ καὶ οἱ ἐξ ἡμῶν νῦν ἐξελθόντες καὶ ἡμᾶς λέ-
γειν καὶ γράφειν παρασκευάζουσιν. | καὶ πολλὰ ἂν τις εὔροι f. 29^x
τούτων ἐκ παραλλήλου θέσθαι ἀνάλογα καὶ προσόμοια· ἅπας
γὰρ ὁ βίος τῶν τοιούτων γέμει παραδειγμάτων. ἐπεὶ οὖν ἐξ ἡ-
μῶν ἐξελθόντες καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας ἀποτετμημένοι
80 σώματος, καὶ αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ τῆς κεφαλῆς πάντων ὡς
ἀπωτάτω ἀποχωρήσαντες, γυμνοὶ καὶ ἄοπλοι καὶ τῆς τῶν
κρειττόνων συμμαχίας πεφηνότες ἀνεπικούρητοι, ἐπὶ τοὺς
ἄρτιφανεῖς αὐτῶν διδασκάλους αὐτομολήσαντες μεθαρμόζον-
ται, ἀσπασίως δὲ ὑποδεχόμενοι συμφύρονται αὐτοῖς ἐπὶ τε
85 δόγμασιν ἐπὶ τε πράξεσιν, ἔργοις τε κοινωνοῦντες καὶ λόγοις,

58/59 cf. I Tim. 1, 19   70/71 cf. Apoc. 2, 6 et 15; Act. 8, 9-24; II Tim. 4, 10;
1, 15   73/75 I Io. 2, 19

CP

58/59 ση<μείωσαι> marg. unc. litt. C   62 τετίμηται] om. C^a corr   εἰρη-
μένων] add. δὲ P^v corr   64 διδασκάλων] δογμάτων P (cf. infra 71⁶⁹ et supra
28²⁷)   65/66 αὐτοῦ P   71 φύγελλον P   73 ἰω<άννης> marg. unc. litt.
C   77 καὶ] add. ἐξημῶν C^a corr   79 καὶ] om. P   80 Χριστοῦ] om
C^a corr   πάντων] om. C   81 ἀπωτάτω P

καὶ ὑπασπισταὶ τῆς ματαιότητος πεφανέρωνται, πάντως που, ὡς τὸ εἶκός καὶ τὸ ἀκόλουθον ἐννοεῖν δίδωσιν, καὶ εἰδῶλοις ὡσαύτως ἐκείνοις προσκεκυνηκέναι διομολογήσουσιν, ἵνα | μηδενὶ τρόπῳ τῆς νέας διδασκαλίας ἀπολιμπάνοιντο. ἀνάγκη f. 204^v

90 λοιπὸν καὶ τοῖς νεομισμένοις ἐπὶ τοῖς ἀλισκομένοις τῇ ται-
αύτῃ ἀθεΐᾳ κανόνισιν ὑποπεσεῖσθαι. διὸ καὶ θείων σηκῶν καὶ
προθύρων ἱερῶν πόρρω που ἀπαγέσθωσαν καὶ αὐλιζέσθωσαν,
καὶ τοὺς καθωρισμένους χρόνους ἐπιτετιμημένοι καὶ καταδεδι-
κασμένοι ἀποπληρούτωσαν. πῶς οὖν οἱ ἐπὶ τοσοῦτοις καὶ τηλι-
95 κούτοις περιπεπτωκότες αἰτιάμασιν κατὰ συνόδους ἐπ' ἐρεύνη
κριμάτων ἐκκλησιαστικῶν συνέλθοιεν; ὃ μὴ δὲ φορητὸν λέ-
γειν μὴ δὲ λεγόντων ἀκούειν ἀνεκτόν. οὕτω μὲν οὖν ὁ πολυί-
δρις οὗτος καὶ πολύμητις ὄμιλος καί, ὡς ἂν τις ποιητικῶς
φράσῃ, τῆς σοφίας καὶ πολυμαθείας τὸ ἄκρον ἄωτον, τοὺς
100 διδασκάλους ὑπερβαλόμενοι μακρῶ, ἐπὶ τοσοῦτον παρανοίας
καὶ ἀβουλίας παρενεχθέντες κατώχοντο. ἔν δὲ τοῦτο τοὺς
ἄγαν σοφοὺς καὶ ἀκριβεῖς ἐπιστήμονας διαπέφευγεν, τὸ μὴ
εἰδέναι ὅτι πρὸς διδασκάλους ἡ μάχη.

30. καὶ τὰ μὲν ἐκείνων τοιαῦτα· ἡμεῖς δὲ τοῦ σκοποῦ καὶ
αὐθις ἐπιληψόμεθα. | ἀμαθυστάτοις ἐπισκόποις ἐξα- f. 30^r
κολουθήσασα· ἐκ τῶν παρὰ τῶν ἐναντίων λεγομένων καὶ
ὁμολογουμένων πολὺ μᾶλλον τὸ πιστὸν ἐπάγεται ἡ ἀλήθεια· ὃ
5 μοι κἀνταῦθα καθορᾶσθαι δοκεῖ. ἐκ πολλῆς γὰρ ἀβελτηρίας καὶ
ἀπροσεξίας ἐπιτωθάζειν τὴν γυναικείαν ἀπλότητα οἱ πα-
ράφρονες ὠρμημένοι, τῆς ἐπ' ἀνδρεία ἐμμελείας καὶ νήψεως
ἔμπλεων ἀποφαίνουσιν καὶ λελήθασιν ἑαυτοὺς συνιστῶντες ἃ
καταλύειν ἔδοξαν, καὶ μετῆλθεν αὐτοῖς εἰς τούναντίον τὸ ἐπι-
10 χεῖρημα, καὶ οἷχεται διαρρυέν αὐτῶν τὸ σκευώρημα. ἐμφανές

99 cf. Callimachus, *In Apollinem*, 112

CP

89/90 ση<μείωσαι> οτ<ι> ἐκβάλλει τοὺς ἱερεῖς τῆς ἐκκλησίας *margin. unc. litt.*
C 98 ὡς] ὡ C^a *corr.* 100 ὑπερβαλλόμενοι C 103 μάχα C^a *corr.*
30. 2 (ἐπιληψ)ό(μεθα)] C^r *corr.* ση<μείωσαι> *margin. C^B* 6 ἀπροσεξίας
C^a *corr.* 8 ἑαυτοῖς C^a *corr.*

γὰρ καθιστῶσιν διὰ τῶν λόγων αὐτῶν ὡς οὐδαμόθεν ἢ |
 ἀφελότης ἐκείνη σχοίη τὸ ἐπιλήψιμον· ἱερεῦσιν γὰρ ὡς f. 205^f
 ἀληθῶς ἐπηκολούθησεν, οὐκ ἀμαθεστάτοις ὡς δοκεῖ
 τοῖς ἀλογωτάτοις καὶ ἀνουστάτοις, σοφοῖς δὲ καὶ λογικοῖς καὶ
 15 τὸ ἀκραιφνές ὡς ἐφικτὸν τῇ νῦν καταστάσει ἡσκηκόσιν· καὶ
 γὰρ τὰ τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπεια ὑπῆρχον δαημονέστατοι καὶ
 ὧν κρείττονας ὁ κατ'αὐτοὺς οὐκ ἤνεγκε χρόνος. καὶ τὴν τε πε-
 ρὶ τὴν ἱερωσύνην αἰδῶ τετήρηκεν καὶ τῶν θεῶν νόμων τὸ
 ἀδιάπτωτον ἡσπάσατο καὶ τὴν περὶ τὰ θεῖα εὐλάβειαν σαφῶς
 20 ἐπεδείξατο καὶ σπουδαία πρὸς τιμὴν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 οἰκονομίας ὤφθη καὶ ἀπαξαπλῶς πάσῃ ἐκκλησιαστικῇ εὐτα-
 ξία τὴν πρέπουσαν ὀφειλὴν ἔνειμεν. ἡκολούθησε τοιγαροῦν,
 οὐκ ἐβιάσατο· συνήργησεν, οὐκ ἠνάγκασεν· νόμοις εἶξεν θεί-
 οῖς, οὐκ ἐμπαθεῖ δεδούλευκεν φρονήματι, οὐ τυραννίδι καὶ
 25 ἐξουσία ἐπιθεμένη, πειθοῖ δὲ μᾶλλον καὶ εὐβουλία χρωμένη
 καὶ τοῖς ἄλλοις ἀξιοπρεπέσιν ἐπομένη θεσπίσμασιν· ἵνα τί τὸ
 ἐντεῦθεν ἀποίσεται; ἵνα τὰ διεστῶτα τὸ πρὶν ἐπισυνάψῃ καὶ
 τὰ διεσκορπισμένα, ἃ κακῶς ὁ πονηρὸς διέτεμεν, ἐπισυναγάγῃ
 καὶ τῇ κεφαλῇ Χριστῷ τὰ μέλη ὡς ἐν ἐνὶ σώματι συμβιβαζό-
 30 μενα ὑποτάξῃ καὶ καταλλάξῃ ἀλλήλοις ἐκπεπολεμημένα καὶ
 τὴν εἰρήνην βραβεύσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ | καὶ πάσῃ τῇ πολιτείᾳ f. 30^v
 καί, τὸ πᾶν εἰπεῖν, ἵνα ἡ δόξα κυρίου κρατυνηθῇ, καὶ εὐ βιώσῃ
 τὸ ἀστασίαστον ἢ ποιμνὴ Χριστοῦ κεκτημένη· καὶ δὴ καὶ ἀπέ-
 βαινεν οὕτως. καὶ διὰ ταῦτα ἡ προτροπὴ καὶ ἡ κλῆσις τῶν
 35 ἱερέων καὶ ἄθροισις, ἀλλ'οὐχὶ κατὰ τοὺς ἐφ'ἡμῶν νῦν ἀναδει-
 χθέντας τυραννικούς καὶ βιαίους καὶ τούναντίον ἅπαν πράττον-
 τας, βιαίως γε τῇ ποιμνῇ Χριστοῦ εἰσπίπτοντας, τυραννίδι τε
 καὶ ἀνάγκῃ ἐπικειμένους, ἵνα τὴν οἰκείαν δόξαν καὶ τῶν θελη-
 μάτων τὸ ἐμπαθὲς ἑαυτοῖς περιποιήσωνται. ἐξ ὧν ὁ κλόνος |

CP

14 λογικοῖς] λογίμοις P   16 ἀνθρώπεια C^{a corr.}   17 τὴν τε] τὴν C   20
 τῆς] om. C   21/22 πάσης ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας (-ξίας a. corr.) C   26
 θεσπίμασιν C   27 (ἀποίση)(ται) P^{c corr.}   28 ἐσκορπισμένα (sic) C   30
 ἐκπολεμώμενα C   31 βραβεύσει C^{a corr.}   33 καί²] om. C   34 ἡ²]
 om. C   35/36 ἀναναδειχθέντας C^{a corr.}   36/37 πράσσοντας P   38 ἐπεγ-
 κειμένους P

40 και ἡ σκοτόμαινα τοῦ παντός καὶ ὁ πᾶσαν τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις f. 205^v
 ἀρχὴν ὑπολαβὼν θόρυβος. καὶ ἡ μὲν γυναικεία ἀφελότης
 οὕτως ἐπακολουθήσασα οὕτω καὶ διέθηκεν καὶ διήνυσεν
 τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ πράγματα· ὑμεῖς δέ (δίκαι-
 45 ἐκεῖνα καὶ ἐφρονήσατε καὶ ἐπράξατε, ἃ καὶ φρονεῖν καὶ πρᾶ-
 τειν ἐδικαιώσατε; εἰ μὲν οὖν τὸ θαρσεῖν ὑμῖν ἄρεστιν, ἀποφή-
 νασθε· εἰ δ'οὖν γε, ἀλλὰ τὴν ἀκοὴν ὑπόθεσθε καὶ εἰδότην λέγειν
 ἀκούετε.

31. ὑμεῖς τοίνυν, παρὸν τῶν χρισιάντων τοῖς δόγμασιν
 ἔπεσθαι, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ πατρικοῖς
 διδάγμασιν, καὶ παντὶ σθένει χρωμένους περιέχεσθαι καὶ προ-
 κινδυνεύειν τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας καὶ πίστεως, ἐπὶ τὸ καινὸν
 5 καὶ ἀλλότριον τῆς ἐκκλησίας ἐφεύρημα μετετάξασθε, πᾶσαν
 μὲν ἱερατικὴν παράδοσιν κατόπιν θέμενοι, πᾶσαν δὲ ἱερωσύ-
 νης εὐταξίαν ἀποσκευασάμενοι καταλελύκατε· καὶ τοῖς περι-
 κοσμίοις ἄρχουσι καὶ πράγμασιν ἀκλεῶς καὶ ἀνιέρως ὑπο-
 φερόμενοι καὶ τῷ γεηρῷ καὶ χαμαὶ ἐρχομένῳ καὶ συρο-
 10 μένῳ συμφθαρέντες φρονήματι | ὠφθητε οἱ τῆς ἐκκλησίας f. 31^r
 καθηγεμόνες ὡς μετατιθέντες ὄρια. Ἐφ'ὕμᾶς ἐκχεῶ ὡς ὕδωρ
 τὸ ὄρημά μου, διὰ φωνῆς προφητῶν ἁγίων ὁ τῶν ὄλων
 φησὶν κύριος. Καὶ ἠπειθήσατε τοῦ προσέχειν καὶ ἐδώκατε
 νῶτον παραφρονοῦντα καὶ τὰ ὠτα ὑμῶν ἐβαρύνετε τοῦ μὴ
 15 εἰσακούειν καὶ τὴν καρδίαν ὑμῶν ἐτάξαστε ἀπειθῆ τοῦ μὴ εἰσα-
 κοῦειν τοῦ νόμου μου καὶ τοὺς λόγους, οὓς ἐξαπέστειλεν κύριος
 παντοκράτωρ ἐν πνεύματι αὐτοῦ ἐν χερσὶν τῶν προφητῶν τῶν
 ἔμπροσθεν, ἄλλος τῶν προφητῶν ἐπικαλεῖτω. καὶ δὴ καὶ
 ἕτερος ταλανίζων ἐπιθρηνεῖτω Ἐγὼ ἐφύτευσά σε | ἄμπελον des. P
 20 καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινὴν· πῶς ἐστράφη εἰς πικρίαν ἢ
 ἄμπελος ἢ ἀλλοτρία; ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ καὶ πληθύνῃς

31. 11/12 cf. Os. 5, 10

13/18 cf. Zach. 7, 11-12

19/23 Jer. 2, 21-22

CP usque ad 31, 19

40 ἢ| om. C^{a corr} ρωμαίων C 43/44 δίκαιον πύθεσθαι C^{a corr}

31. 11 οσης marg. unc. litt. C 12 τὸ| om. P 13 ζαχαρίου marg. unc. litt.

C 19 ἱερεμίου marg. unc. litt. C

σεαυτῇ πόαν, κεκληρίδωσαι ἐναντίον ἐμοῦ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου,
 λέγει κύριος. καὶ ἠγάπησαν κινεῖν πόδας αὐτῶν καὶ οὐκ ἐφεί-
 σαντο· καὶ ὁ θεὸς οὐκ ἠυδόκησεν ἐν αὐτοῖς. εἶτα ἀπειθοῦντες τὰ
 25 πρὸς κύριον ἀπέστρεψαν καὶ ἠθέτησαν καθὼς καὶ οἱ νεοφανεῖς
 πατέρες αὐτῶν μετεστράφησαν εἰς τόξον στρεβλόν. εἰ δὲ χρῆ
 Παῦλον ἐπὶ φαύλων θαυμάζειν μετὰθεσιν, ὑμᾶς μᾶλλον ἢ
 Γαλάτας θαυμάσεται, οὕτω ταχέως μετατιθεμένους ἀπὸ τοῦ
 καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον, ὃ
 30 οὐκ ἔστιν ἄλλο, διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς συνεχοῦς
 διδασκαλίας φυσίωσιν· παρ' ὃ μὴ δέ, κἂν ἄγγελοι εὐαγγελίζων-
 ται, ἀκούειν θέμις διὰ τὸ φρικτὸν τοῦ ἀναθέματος. πρὸς δέ γε
 καὶ ὁ τοῦ σωτῆρος μαθητῆς ἐμβριθέστερον ἐπιπλήξειεν, Ἐοί-
 35 κατε, λέγων, κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ ῥιπιζομένῳ·
 ὑπὸ πολλῆς γὰρ ἀθυμίας ὄντως καὶ εὐχερείας πρὸς πᾶν ὀτιοῦν
 τὸ δοκοῦν εὐπαράφοροι τυγχάνοντες ῥαδίως μεταβάλλεσθε,
 τοῦ Χαλιδικικοῦ Εὐρίπου δεικνύμενοι ἀπιστότεροι. ταῦτα ἐνω-
 τίσασθε καὶ σύνετε ἐλεγχόμενοι, καὶ αἰσχύνθητε ἀνθ' οἷων εἰς
 οἷα κατωλισθήσατε, νῦν γοῦν ἐπαισθόμενοι, οἱ τὴν ἀστείαν καὶ
 40 βασιλικὴν τῆς εὐγενοῦς καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως τρίβον
 ἀπολιπόντες, πρὸς τὴν τραχεῖαν δὲ καὶ ἀνάντη καὶ ἐπ' ἀκάν-
 θαις καὶ | κρημνοὺς φέρουσαν ἀβούλως καὶ σφαλερῶς ἐκκε- f. 31^v
 κλικότες. τὸ γὰρ τῆς χάριτος ἠθετήσατε πνεῦμα, τῶν ὑγι-
 αινόντων τῆς πίστεως ἀλογήσαντες λόγων καὶ πρὸς τὸ λαο-
 45 πλάνον τοῦ ψεύδους τὸ ἐνεργοῦν εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας
 μεταρρυνέντες, ἐντάλμασιν καὶ βουλήμασιν ὑπαγόμενοι τῶν
 λαλούντων διεστραμμένα, κατεφθαρμένων καὶ ψυχῆν καὶ διά-
 νοιαν. τί γὰρ σοφισθήσεται ἢ τί χρηστὸν ἐννοήσειεν ὁ τῷ

23/24 Ier. 14, 10   25/26 cf. Ps. 77, 57   27/32 cf. Gal. 1, 6-8   33/34
 cf. Iac. 1, 6   37 cf. *Etymologicum Magnum*, ed. Gaisford, 395, 27   45 cf.
 Eph. 2, 2   47 cf. Act. 20, 30

C

28 πρ<ός> γαλατ<ας> marg. unc. litt. cod.   33/34 ἰακώβου καθολικῆς
 marg. unc. litt. cod.   34 καὶ ῥιπιζομένῳ] om. cod.^a corr   37 χαλδικικοῦ
 cod.^a corr.   42/43 ἐκκεκληχότες cod.   46 μεταρρυνέντες cod.^a corr

Μαμωνᾶ ἡττώμενος καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς κτηνοπρεπῶς ὑπο-
 50 κύπτων πάθεισιν, οὐδαμῶς τῶν εἰς δόξαν θεοῦ συντεινόντων ἢ
 ψυχῆς φερόντων ὄνησιν ἐν φροντίδι ποτὲ γεγενημένος; οὕτως
 ὑμεῖς τῷ ἐκφύλῳ καὶ βαρβάρῳ συμπλακέντες φρονήματι,
 βαρβαρίζειν μᾶλλον ἢ χριστιανίζειν προείλεσθε. οἱ δέ γε κατὰ
 τὴν θεόλεκτον ἐκείνην καὶ καθ' ἡμᾶς μεγάλην καὶ οἰκουμενικὴν
 55 σύνοδον θεσπέσιοι ἄνδρες, ὅποσον τὸ ὑπερφερές καὶ ὑπεραῖρον
 ἦθι τε καὶ λόγῳ καὶ πράξεσιν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἡνέγκαντο γενεᾷ,
 θεία χάριτι καὶ εὐλαβείᾳ καὶ σεμνότητι βίου κοσμούμενοι, τοῖς
 βουλομένοις συνιδεῖν ἔυπετές· στῦλοί τε γὰρ τῆς ἐκκλησίας
 πεφῆνασιν ἀκατάσειστοι καὶ πίστεως ἔρεισμα καὶ πύργοι τῶν
 60 θείων ἡμῶν δογμάτων ἀκαθαίρετοι, καὶ τούτων μάλιστα ὅσον
 ἐν προεδρίαῖς ἐπέλαμπεν τῶν τε ἡμεδαπῶν τῶν τε ἐπηλύδων
 ἀγίων ἀνδρῶν. ὧν οἶμαι οἰχομένων, συνοίχεται τὰ τῆς ἀρετῆς
 καὶ τοῦ λόγου καὶ γνώσεως κράτιστα· ὥσπερ γὰρ ἄνθος ἑαρινῆς
 65 λογιότητος ἐν χειμῶνι τῆς κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς γενεᾶν ἀλογίας
 καὶ ἀπιστίας τεθηλότες, τὴν εὐσέβειαν ἡμῖν μετὰ τοῦ λόγου
 συμπεριήνθησαν. ἀλλὰ νῦν, τῆς ἀσεβείας πάλιν ἐπιχειμαζού-
 σης καὶ τὸν κρυμὸν τῆς ἀπιστίας δριμὺν ἐπιτεινούσης, ἀπομα-
 ρανθὲν ἀπελήλαται, κεχερσωμένην καὶ ἄγονον τῆς ἀρετῆς καὶ
 πίστεως τὴν ἄρουραν καὶ πικρῶς ἀκανθοφοροῦσαν τῆς κακίας
 70 καὶ ἀπειθείας τὰ κέντρα ἀπολιπόν. ἀλλ' οἱ τὸ ἀκοινώνητον πρὸς
 τὴν | ἐκείνων μεγαλοφυῖαν ἔχοντες, | ὥσπερ χύτρα εὐθραυ-
 στος τῇ στερρότητι τῶν γενναίων οἶον λέβητι προσκροτούμε-
 νοι, τὸ σύντριμμα ἐφ' ἑαυτοῖς οἱ ἀγεννεῖς καὶ ἀνάλκιδες δέξον-
 75 ται. ἀλλὰ τί ταῦτα; Χριστὸν αὐτὸν παρητημένοι τοῖς τοῦ κό-
 σμου προστρέχουσιν ἄρχουσιν, ἐζωγρημένοι εἰς τὸ ἐκείνων
 θέλημα, εὐχείρωτοι καὶ ἀλώσιμοι ταῖς ἄρκουσιν τῆς αὐθαδείας

P, f. 206^r C, f. 17^rCP^{inde a 1} 71

49/50 ὑποκύπτων] *add.* τὸ *cod.*^a *corr.*, *ut vid* 51 γεγενημένων *cod.* 53
 περι συνοδ<ου> *margin.* C^B 56 ἡνέγκατο *cod.*^a *corr* 61 τῶν τε ἡμεδαπῶν]
iteavit cod. 63 πα<ράδειγμα> *margin. unc. litt. cod* 64/65 ἀλογίαν καὶ ἀπι-
 στίαν *cod.* 66 σύνπεριήνθησαν *cod.* 67 κρυμνὸν *cod.*^a *corr* ἀπιστίας] *add.*
 ἐπι *cod.*^a *corr* 70 ἀπολιπόν *cod.*^a *corr* 71 πα<ράδειγμα> *margin. unc. litt.*
 C 75 ἄρχουσιν] *add.* εἰ C^a *corr*

αὐτῶν γενόμενοι. ὧν τις εὐκαίρως μετὰ Μωσέως κατακεκρά-
 ξεται, Ἀπελάκτισεν, λέγων καὶ νῦν, ὁ ἡγαπημένος Ἰσραὴλ καὶ
 τῆς πρὸς θεὸν φιλίας ἀναφανδὸν ἐξάλλεται. ἰσοφυᾶ γὰρ καὶ
 80 ὁμόστοιχον τῆς Ἰουδαίων παρανομίας τὴν γνώμην θέμενοι,
 Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα μονοноῦ φανερώς καὶ
 αὐτοὶ διακεκράγασι. τῇ δόξῃ γὰρ τοῦ κόσμου προστετηκότες
 καὶ τὴν ἰδίαν κακῶς καὶ ἀφρόνως δικαιοσύνην δόξασαν στῆ-
 σαι ζητοῦντες, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ' ὑπετάγησαν· καὶ τῇ
 85 εἰκόνι τῇ χρυσῇ προσκυνήσαντες τῇ εἰκόνι τῇ τοῦ Χριστοῦ
 προσκυνῆσαι οὐ προήρηνται.

32. ταῦτα εἰς τοὺς διδασκάλους διαθέμενοι, ἐν τοῖς ἐξῆς
 πρὸς ὕβριν τῆς τοῦ θεοῦ λόγου τρέπονται οἰκονομίας γεγραφό-
 τες ὡδί· ... τὸν ἀκατάληπτον υἱὸν καὶ λόγον τοῦ
 θεοῦ κατὰ τὴν σάρκωσιν διὰ ἀτίμου ὕλης ζω-
 5 γραφεῖν ἐδογμάτισεν, ...

ταῦτα ὡς ἐκ τοῦ Μανιχαϊκοῦ ὀρμώμενοι σκότους περιλα-
 λουσι, φανερόν οἶμαι παντί· Ἐπιφανίδου γὰρ τινος καὶ τῶν
 ἀμφ' αὐτόν, τῇ πλάνῃ τῶν Δοκητῶν, τῶν φαντασία τὴν τοῦ
 θεοῦ λόγου σάρκωσιν γεγενῆσθαι οἰομένων, ταυτὶ τὰ ληρή-
 10 ματα, ὡς εἰς ὕστερον δηλωθήσεται· ἄπερ ὡς οἰκειὰ προἰσχό-
 μενοι, καθάπερ καὶ οἱ τῆς κατ' αὐτοὺς ἀποστασίας καθηγεμό-
 νες πεποίηνται (κακῶν γὰρ διδασκάλων κακὰ τὰ μαθήματα,
 μᾶλλον δὲ πονηρῶν σπερμάτων πονηρὰ τὰ γεώργια), καταγο-
 ρεῦειν τῶν ὀρθοεπεῖν εἰδόντων ἐπαγωνίζονται. | ἤδη γὰρ ἐπὶ τῇ
 15 στερεᾷ τῆς τῶν ὑψηλῶν ἡμῶν δογμάτων θεωρίας τροφῆ, ἢ
 τοῖς τελείοις προσήκει, οἶονεὶ ναυτιάσαντες, ἐπὶ τὰ πτωχὰ
 τοῦ κόσμου στοιχεῖα ὡς τινες νήπιοι καὶ δεόμενοι γάλακτος

f. 206^v

78 cf. Deut. 32, 15   81 cf. Io. 19, 15   83/84 cf. Rom. 10, 3   84/85
 cf. Dan. 3, 1-97

32. 4/5 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 277CD   14/17 cf. Hebr. 5, 12-14

CP

77/78 κεκράξεται C^a corr   80 θεόμενοι C^a corr, ut vid   83 δικαιοσύνην
 δόξασαν] δόξαν P   85 τῆ³] om. C
 32. 4 δι' ἀτίμου C^B   10 εἰς] om. P   11 τῆς] om. C^a corr   κα-
 θυτοῦς C^a corr

στρέφονται· καὶ οὐκ αἰσχύνονται ἄλλοτρίοις ἐμέτοις παράσι-
 20 τοι γίνεσθαι καὶ τοῖς ἐτέρων βορβόροις τὰς ἑαυτῶν καρδί-
 Ἄρειανῶν καὶ Μανιχαίων θοινώμενοι δηλητήρια. διὰ τοι τοῦ-
 το καὶ αὐτοὶ τὸν νῦν αἰῶνα ἀγαπήσαντες καὶ εἰς ζητήσεις
 μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ἐκτρεπόμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἀδόκι-
 25 μοι φανέντες ἐναυάγησαν, ξέναις φωναῖς καὶ ἄλλοτρίαις παρα-
 συρόμενοι. διττὴν δὲ ἡμῖν τὰ προκείμενα ὠδίνει τὴν ἔννοιαν. τὸ
 γὰρ κατὰ τὴν σάρκωσιν μέσον παρεμβληθέν, εἰ μὲν τοῖς
 προηγουμένοις προσκείτο ἵνα τὸ ἀκατάληπτον τοῦ θεοῦ λόγου
 καὶ κατὰ τὴν σάρκωσιν συννοοῖτο, τὴν Μανιχαίων ἡμῖν σαφῶς
 εἰσηγεῖται φαντασίαν ὁ λόγος· εἰ γὰρ οὐ κατελήφθη καθὼς σὰρξ
 30 ὑπῆρξε πεφηνῶς καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, φαντασία ἢ οἰκονομία
 νομισθήσεται. εἰ δὲ τοῖς ἐπομένοις συνάπτοιο, τὴν τῆς ἐκκλη-
 σίας παρίστησιν δόξαν· ταυτὸν γὰρ ἐννοεῖν ὑποτίθεται ὡς εἰ
 καὶ ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν σάρκωσιν λέγοιτο, καὶ μά-
 την ἐγκαλοῦσιν τοῖς ζωγραφεῖν δογματίζουσιν, οὐδενὸς λό-
 35 γου τοῦτο κωλύοντος. εἰ γοῦν κατὰ τὴν σάρκωσιν τὸ ἀκατά-
 ληπτον ἔξει καὶ διατοῦτο μὴ δὲ τὸ γράφεσθαι, ἐκ παντὸς τὸ
 καταληπτὸν τῇ κατ' αὐτὸν θεότητι δώσουσιν, εἴπερ προῆλθε
 θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἓν ἐκ δύο τῶν ἐναντίων, σαρκὸς
 καὶ πνεύματος, ἧ φασὶν οἱ καθ' ἡμᾶς θεολόγοι. ἀλλ' εἰ τῇ θεό-
 40 τητι προσνέμειν ἀδύνατον, ἀνάγκη δήπου πάντως τῇ κατ' αὐτὸν
 ὑπάγειν σαρκί, ἵνα ἐφ' ἑκατέρω τῶν ἐναντίων | φύσεων οἰκείως
 καὶ ἀναλόγως καὶ ἡ ἀκολουθήσις τῶν ἐπομένων ἐναντίων, τοῦ
 ἀκαταλήπτου καὶ καταληπτοῦ φημί, συμφυλάττηται καὶ μηδέ-
 45 τε ἀκατάληπτον | τῇ θεῖα φύσει προσνέμοιτο, τό τε καταλη-
 πτὸν τῇ σαρκὶ προσάγοιτο· ὥστε ἀναγκαίως ἔπεσθαι τῷ ἀκατα-

f. 207^rC, f. 62^r

22 cf. II Tim. 4, 10   22/23 cf. II Tim. 2, 23   23/24 cf. II Tim. 3, 8; I
 Tim. 1, 19   37/39 cf. Gregorius Nazianzenus, *In Theophania*, ed. Moersch-
 ni, 13, 25-26 (pp. 132-134)

CP

25 ἐνοιαν C   29 καθὼς C^a corr   35 τοῦτο] του (sic) C   37 δῶσιν
 P   38 προλήψεως C   45/46 τῇ - καταληπτὸν] om. P

λήπτω τὸ μὴ γράφεσθαι, τῷ δὲ καταληπτῷ τὸ γράφεσθαι. εἰ δὴ
 ταῦτα οὕτως ἔχει, τί τῶν ἀτόπων ἀπαντήσεται τὰ ἐκ τῆς ἀνεκ-
 φράστου καὶ σωτηρίου ταύτης σαρκώσεως, τῆς κατὰ ἀλήθειαν
 50 καὶ οὐ φαντασίαν γεγενημένης, καὶ διὰ τῆς ἱστορίας ταύτης
 γράφεσθαι δογματίζειν, τὴν αὐτὴν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγμα-
 τι ἀπαγγελλούσης ὑπόθεσιν εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐνταῦθα ἡμῖν
 55 ὑπηργμένων μεγάλων καὶ ἀξιαγάστων εὐεργεσιῶν; ἄς διομο-
 λογεῖν δίκαιον καὶ δοξάζειν τὸν εὐεργέτην ὑπὲρ ὧν εὐ πεπόν-
 θημεν· ἀλλὰ δῆλός ἐαυτοὺς καθιστῶσιν ὅτι βαρὺς αὐτοῖς
 ἐστὶν ὁ Χριστός, καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος.

33. τίς οὖν ἄρα ὁ ταῦτα δογματίσας; ἢ οὐχ' ἡ ἐπιφοιτήσασα
 κατὰ τὸ θεόλεκτον ἐκεῖνο ἄθροισμα χάρις, γλώσση καὶ ὁμολο-
 γία τῶν ὑπηρετουμένων τὴν ψῆφον ἐκφέρουσα; τί δὲ τὸ δογ-
 ματιζόμενον; ἄρα καινόν τι καὶ νεαρὸν τῷ βίῳ εἰσήνεγκεν, ἢ
 5 καὶ πάλαι καλῶς ἱστορούμενον καὶ τιμώμενον, κακουργία δὲ
 καὶ ἀπιστία καταβληθὲν ἀσεβῶν, πάλιν ὑπὸ φιλοθεΐας καὶ
 εὐλαβείας ἀνενώσατο καὶ τὴν προσήκουσαν ἴδρυσιν καὶ προσ-
 κύνησιν ἔνειμεν; τίς γὰρ οὕτως εἰς ἔσχατον ἠλιθιότητος καὶ
 ἀναισθησίας ἤλασεν, ὡς ταῦτα ἀγνοεῖν ἢ ἐτέρως ἔχειν ὁμολο-
 10 γήσειεν; οὐκοῦν οὐ τῆς βασιλίδος τὸ δόγμα, ὡς δοκεῖ τοῖς τοῦ
 ψεύδους ὑπασπισταῖς, οὐδέ τι ἐμπαθὲς καὶ σαρκικὸν κεκράτηκε
 θέλημα, ἐπεὶ σύνδρομος τῇ συνόδῳ καὶ ὁπαδὸς καὶ σύμψηφος.
 οὐ γὰρ | ὡς ὁ ὑμέτερος διδάσκαλος Μαμωνᾶς, ὃς παροράσει f. 207^v
 θεοῦ τῇ ἐξουσίᾳ χρώμενος τοῖς ἀνιέροις ἐπέτρεπεν φάσκων
 15 ὡς «Ἐὰν εἰς τοῦτο τὸ ἐν εἰκόνισμα πληροφορήσωμεν ὑμᾶς
 ὅτι καλῶς λέγομεν», περὶ τῆς καθαιρέσεως τῆς εἰκόνης Χρι-
 στοῦ ὁ χριστομάχος αἰνιττόμενος, «τότε καὶ περὶ τῶν ἄλλων
 εἰκόνων | πάλιν σκοποὺς προαγαγεῖν ἔχομεν ἐνώπιον ὑμῶν f. 62^v
 καὶ ὡς κρίνετε». ταῦτα ἐπιτωθάζων ὑπέκλεπτε φενακίζων
 20 τοὺς ἄφρονας. διὰ τούτων γὰρ τὴν ἀτιμίαν τῶν εἰκονισμάτων
 τῶν ἁγίων ἐνέφαινε ἐπ' ἀνατροπῇ πάντων τῶν καθ' ἡμᾶς μυ-

CP

47 δὴ] δὲ P 52 ἀπαγγελοῦσης C 55 αὐτοῖς] om. P

33. 13/14 μακρω<νᾶς> marg. unc. litt C 16 λέγωμεν C^a corr ante
 καθαιρέσεως prius scripserat εἰκον et statim correxit C

στηρίων παραταττόμενος. οὗτοι δὲ μετὰ τῆς ὕλης καὶ τῶν
 ζωγράφων τὴν τέχνην πολλαχοῦ κακίζουσιν, ἵνα ἐπὶ τὸν θεὸν
 καὶ ἔνταῦθα μῶμόν τινα ἀπορρίψωσιν. ἀλλ'οὐχὶ αἱ τέχναι
 25 κακαί, ἃς ἐπέυεργεσία τοῦ γένους ὁ θεὸς προνοῶν ἐχαρίσατο·
 οἱ μετιόντες δὲ ἐὰν κακῶς χρήσωνται, τῆς μοχθηρᾶς προαιρέ-
 σεως, οὐ τῆς τέχνης, τὸ αἴτιον. ἔνταῦθα δὲ οὐ πρὸς κακοῦ τῷ
 γραφεῖ ἡ τέχνη κεχρημάτικεν· πῶς γάρ, ἔνθα Χριστοῦ ὄνομα
 σὺν τῷ ἀληθεῖ πρόκειται καὶ ἱερῶν τύποι ἐγγράφονται; εἰ δὲ
 30 καὶ ἄτιμος ἡ ὕλη παρ'αὐτοῖς λέγοιτο, ἀλλ'οὖν γε ἐπιτιμίους
 τισὶν παραλαμβανομένη, οὐκ ἄτιμος, ἐπεὶ οὕτω γε καὶ σταυ-
 ροῦ τύποι ἐξ ὕλης διαγραφόμενοι καὶ βίβλοι εὐαγγελικαὶ
 κατασκευαζόμεναι καὶ πλείστα ἕτερα κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἀπο-
 τελούμενα ἀτιμούσθωσαν καὶ καταπιμπράσθωσαν. ἀλλ'οὐχὶ διὰ
 35 τὸ ἄτιμον τῆς ὕλης καὶ ταῦτα συνατιμασθήσεται, ἵνα τὸν περὶ
 τῆς μυστικῆς εὐλογίας λόγον παρήσωμεν.

34. τοιαῦτα ἐν τοῖς προειρημένοις ματαιοπονήσαντες, ἧπερ
 εἰώθεσαν χριστομαχοῦντες, προστιθέασιν εὐθύς· ... τὴν τε
 παναγίαν θεοτόκον καὶ τοὺς συμμόρφους αὐτοῦ
 ἀγίους νεκραῖς χαρακτῆρων ὄψεσιν ἀναστηλοῦν
 5 καὶ προσκυνεῖσθαι ἀπαραφυλάκτως ἐξέθετο,
 εἰς αὐτὸ τὸ καίριον δόγμα τῆς ἐκκλησίας προσ-
 κόψασα | καὶ τὴν λατρευτικὴν ἡμῶν προσ|κύ- f. 208^r C, f 33^r
 νησιν ἐπιθολώσασα, τὰ τῷ θεῷ πρέποντα τῇ
 ἀψύχῳ ὕλῃ τῶν εἰκόνων προσάγεσθαι κατὰ τὸ
 10 δοκοῦν ἐβεβαίωσεν.

ἐν οἷς οὐκ ἔστιν αὐτοῖς λόγος τῇ ἑαυτῶν ματαιότητι συ-
 στησασθαι· πάλιν ἐπὶ τὰς βδελυρὰς τῶν καινῶν διδασκάλων
 αἰσχυρῶς καὶ ἀκόσμως φωνὰς τρέπονται (Ἐπιφανίδου γὰρ

22/36 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 240C-241D

34. 2/10 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 277CD; 377D 3 cf. *Rom.* 8, 29

CP

22 παραταττόμενος C 23 ἵνα] *add.* καὶ C^a ^{corr} 26 χρήσωνται] χρή-
 σονται καὶ C 30/31 ἐπιτιμίους - γε] *om.* P

34. 2 (εἰώθ)εσαν] C^e ^{corr} προτιθέασιν P, *sed cf. infra* 78⁶ 3 συμμορφους
 C 11 ἑαυτῶν] *illeg.* C 12 βδελυρᾶς C κενῶν P (*an recte?*)

- ἐκείνου καὶ ταῦτα τὰ ἀμβλώματα), ταυτόν τι, ὡς γέ μοι
 15 δοκεῖ, ποιοῦντες ὁποῖόν τινες γυμνοὶ καὶ ἄοπλοι πολεμισταὶ
 ἐπὶ τι σαθρὸν καὶ εὐάλωτον καὶ ταῖς ἐναντίοις εὐχείρωτον
 καταφεύγοντες φρούριον. πόθεν γὰρ αὐτοῖς ὁ λόγος ἐπικου-
 ρούμενος τὸ ἀσφαλὲς ἔξει; ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου
 20 σαρκώσεως καὶ κατὰ τὴν σάρκα τὸ ἀπερίγραπτον διὰ τὴν πρὸς
 αὐτὸν ἔνωσιν καὶ ἀκατάληπτον προτείνουσιν, *προφάσεις ἐν
 ἀμαρτίαις προφασιζόμενοι*. ἐπὶ δὲ τῆς παναγίας θεοτόκου καὶ
 τῶν ἁγίων, τίνα αἰτίαν πρὸς ὕβριν παραστήσουσιν; τὸ ἀκατά-
 ληπτον καὶ ἀπερίγραπτον οὐδαμῶς αὐτῶν ἐνταῦθα προστήσε-
 25 ταῦτα προσνείμοιεν. ἢ λατρευτικὴ προσκύνησις τὴν
 ἀνούστατον καὶ μανιώδη ἐξελέγχει φλυαρίαν· πῶς γὰρ λα-
 τρευτικὴν προσκύνησίν τις προσοίσειεν ὧν τὰ ἀρχέ-
 τυπα εἰς λατρείαν οὐ παραλαμβάνεται; ἢ μόνω θεῷ ζῶντι καὶ
 ἀληθινῷ οἱ ἐπεγνώκότες προσάγουσιν. ποῦ γὰρ Χριστιανὸν οἱ
 30 Χριστιανῶν ἀλλότριον ἀψύχῳ ὕλη προσφέροντα ταύτην ἐφώ-
 ρασαν; τί οὖν φαμέν; ὅτι κἂν ἡμεῖς σιγήσωμεν, ἀλλὰ τὰ γε
 θεοπαράδοτα σιωπᾶν οὐκ ἀνέξεται λόγια, ἐνδίκως καὶ πρὸς
 γε τοὺς δυσσεβεῖς τούτους ἐφαρμοζόμενα· ὅτι ὁ μωρὸς μωρὰ
 λαλήσει καὶ ἡ καρδιά αὐτοῦ μάταια νοήσει τοῦ λαλεῖν πρὸς
 35 κύριον | *πλάνησιν*. ταῖς ἀληθείαις γὰρ ὑπὸ πολλῆς μωρίας f. 33^v
 καὶ κακίας ἐσκοτισμένοι τὸν νοῦν | καὶ τεθολωμένοι, οἷα ἐξε- f. 208^v
 στηκότες καὶ βακχεύοντες κενολογοῦσιν, ἀπόλυτον τὴν θεο-
 μάχον γλῶσσαν καὶ κατὰ τῶν ἁγίων καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν
 δόξης διαφιέντες. τίς γὰρ τῶν πάλαι ἢ τῶν νῦν ζωγραφεῖν
 40 ἀνθρώπους καθ' ἡμᾶς χρηματίζοντας ἀπεῖρξεν; ὅπου γε ὀρώμεν
 καὶ τοὺς ἐν τισιν ἀνδραγαθήμασιν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν
 ἐμπρέψαντας ἐν τε πολέμοις ἀριστεύσαντας καὶ ἄλλως ἄξιόν

20/21 cf. Ps. 140, 4

28/29 cf. I Thess. 1, 9

33/35 cf. Is. 32, 6

CP

14 τὰ] *om. P* 24 ἐμβρόμητοι C (*cf. infra 38¹⁰*) 25 προσνείμοιεν] *sic*
codd. λατρευτικῇ] *add. δὲ P^p corr* 27 προσοίσειεν] *sic codd.* 33 δυσσε-
 βεῖς C 38 τῆς] *om. P^a corr* τῶν²] *om. P* 42 πολέμους C^a *corr*

τι μνήμης κατωρθωκότας, ταύτη τιμᾶσθαι, ἥνικα τὰ τούτων
 πλεονεκτήματα τοιαύταις γραφαῖς τῷ βίῳ παραδέδοται. πῶς
 45 οὖν οὐχὶ μᾶλλον ἐχρῆν τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τοῖς ἀγίοις
 διηγωνισμένων ἄθλων τὴν μνήμην ἐν εἰκόσιν ὡσπερ καὶ ἐν
 ταῖς βίβλοις διασώζεσθαι, τὴν αὐτὴν ἐκείναις ὑπόθεσιν ἡμῖν
 φερούσαις, καὶ τοσοῦτον μᾶλλον ὅσον καὶ τὴν ἐκεῖθεν ὄνησιν
 καρπούμεθα καὶ ὠφέλειαν. ἀλλ'εἰς ἐκείνους τοὺς σκοποὺς εὖ
 50 οἶδα καταφεύξονται, οὓς ὁ τῶν ἁγίων ἔχθιστος καὶ τούτων
 διδάσκαλος κατὰ τῶν ἁγίων μεμηνῶς προὔτεινεν. ὡς δὲ ὁ τοῦ
 ψεύδους πατήρ σαφῶς δι' αὐτῶν ἐνεργεῖ φθειγγόμενος, τί χρῆ
 πειρᾶσθαι ἀποδεικνύειν, ἔξόν τὸν εὐσεβῆ καὶ πάσης εὐθύτητος
 γέμοντα τῆς ἱεραῆς συνόδου ὄρον μετὰ χεῖρας λαβόντας τὰ ἐν
 55 αὐτῷ ἐκτεθέντα ἀναμαθεῖν καὶ τὴν παρὰ τῶν ἐναντίων τερατο-
 λογουμένην πλάνην ὡς τάχιστα διεκπομπεῦσαι; τί γὰρ θεσπί-
 ζει ὁ ὄρος ἢ ὅτι γε παραπλησίως τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τὴν
 σεβασμίαν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ τιμᾶσθαι; τῶν δὲ ἁγίων οὐκ
 ἄδηλον ὅπως ἀνάλογον τιμηθήσονται.

35. ἄπερ ἀγνωμονήσαντες καὶ τῶν οἰκείων ὁμολογιῶν καὶ
 συνθηκῶν ἄπαρνοι γενόμενοι, ἔτι τε | τῆς αὐτῆς ἀβελτηρίας f. 34^r
 καὶ παρανοίας ἐχόμενοι, τοιαῦτα προσεπάγουσιν· Καὶ ταύ-
 τας ἀφρόνως θείας χάριτος ἐμπλέουσ εἰπεῖν κα-
 5 τετόλμησεν, | κηρῶν τε ἀφᾶς καὶ θυμιαμάτων f. 209^r
 εὐωδίας· σὺν προσκυνήσει βιαία τοὺς ἀφελεῖς
 ἀπεπλάνησεν, ...

ταῦτα τίνες; οἱ κατήγοροι τῶν ἐπαινουμένων, οἱ σκοτει-
 νοὶ περὶ τὸ φῶς, οἱ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι, **δικαίως**

56/59 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 377E

35. 3/7 cf. *ibid.* 8/9 Gregorius Nazianzenus, *In Theophania*, ed. More-
 schini, 14, 2-3 (p. 134); cf. Mt. 6, 23; Lc. 11, 35

CP

43 κατωρθωκότας C^{a corr} 44 παραδίδοται P 47 τοῖς C (cf. *infra* 126⁴⁶,
 168²⁹ et 189⁴⁶) 48 τοσοῦτο P 56 διαπομπεῦσαι C^{a corr}

35. 1 ἀγνωήσαντες P 2 τε] om. P 4 εἰπεῖν] *illeg.* C 6 εὐωδίας]
addiderunt προσφέρουσα Serruys Ostrogorsky, *loco parallelo in Conc. Nic. II Actis*
nixi, προσενεγκοῦσα *add Alexander* ασφαλεῖς C

- 10 ἂν μάλα ἡ θεολόγος αὐτοῖς ἀρμόσεται φωνή· οἱ γὰρ λαμ-
πρότητι δογμάτων ποτὲ σοφῶς ἐναγλαιζόμενοι, νῦν σκότῳ
διδαγμάτων ματαίων ἀπαιδευτῶς περιαχλύζονται. ἄπερ γὰρ
πρὶν ἐν τῇ οἰκείᾳ καὶ ὀρθῇ ὁμολογίᾳ ἐστῶτες ὡς ἱερά τετι-
μήκασιν, νῦν ὡσπερ ἐκστάντες ἑαυτῶν καὶ πρὸς τὴν ἀσέ-
15 βειαν μεταβαλόμενοι ἀφρόνως ὡς ἀληθῶς καὶ ἀνοήτως καθυ-
βρίζουσιν. ὅθεν θριαμβεύεται αὐτῶν τὸ ἔμπληκτον τῶν λο-
γισμῶν καὶ ἀνιδρυτον καὶ πρὸς τὴν εἰς τὰ ἅγια δυσφημίαν
εὐχερές καὶ ὀξύρροπον. κρινάτω γὰρ πᾶς τις τῶν ὀρθῶ λο-
γισμῶ καὶ ἀδεκάστῳ κριτηρίῳ ἐπεσκεμμένων καὶ εἰδότην
20 κρίνειν τῶν πραγμάτων τὸ ἀσφαλές. ὁ τῆς ἀποστασίας ταύτης
βίαιος καὶ ἀνυπόστατος τῷ ὄντι εἰσηγητῆς καὶ αὐτῶν τούτων
νεοθαλῆς παραδειχθεὶς διδάσκαλος, ὁ δυσσεβῆς ἐκεῖνος φημί
Κωνσταντῖνος, ὁ πάντα τὰ τῆς θείας χάριτος ἐνυβρίσας καὶ
διαπτύσας, καὶ κοινὰ τὰ ἅγια καὶ βέβηλα ἠγησάμενος, τῆς
25 φίλης ἰππείας περιαληλειμένος καὶ ὡς μύρου εὐώδους περι-
εχόμενος, καὶ αὐτοὺς δήπου τοὺς ἵππους ὀπόσης σπουδῆς καὶ
φιλοτιμίας ἤξιου, πολλοὶ τῶν νῦν ἐν τῷ βίῳ περιλειπομένων
ἴσασιν. καὶ γὰρ τοὺς ἐν ταῖς ἰππικαῖς ἀμίλλαις τὸ νικητήριον
φέροντας ἵππους ταῖς προπομπίαις τιμαῖς καὶ θεραπείαις κατα-
30 γεραίρων, τοῖς ἐκλεκτοῖς Οὐμιάμασιν τοῖς ἐκ μύρων τῶν
πολυτελεστάτων κατεσκευασμένοις, τῆς εὐωδίας ἀπεπλή-
ρου. *f. 34^v*
περὶ δέ γε ἀφῶν | τί χρῆ καὶ λέγειν ὡς λίαν φαιδρῶν *f. 209^v*
καὶ δαψιλεστάτων; καὶ γὰρ ἑορτῆς | μεγίστης ὑπόθεσιν τὴν
ἀνθιππασίαν ἐκείνην ἐτίθετο, ἐφαιδρυνέν τε αὐτὴν τοῖς ἐκ
35 τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν εἰς ἀφῆν τῶν θείων λειτουργιῶν καὶ
διακονιῶν ἀφωρισμένοις σκεύεσιν· ἃ τοῖς ἀρματείοις ἵπποις
ὁμοῦ καὶ τοῖς τὰς ἡνίας αὐτῶν ἔχουσιν ὡς θεραπευτῆς προσέ-
νεμεν, αὐτούς τε τοὺς ἐν κλήρῳ τεταγμένους καὶ θεῶ ἀνιερω-
μένους ἄνδρας σὺν ἀφῆ καὶ δαδουχίᾳ τῇ διαφανεστάτῃ,
40 ὁποῖαν δὴ ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς ἑορτασίμοις ἡμέραις τις θεάσαιτο,
προάγοντάς τε καὶ ἐπομένους καὶ τὰ θυτήρια σκεύη χερσὶν

CP

17 καὶ²] *add.* τὴν C^a *corr* 20/21 μαμω<νάς> *mag. unc. litt. C* 22
(δυσσεβ)εις C^a *corr* 25 περιαληλιμένος P 32 καὶ] *om C* 37/38 προ-
σένειμεν P 41 θυοτήρια C^a *corr., ut vid*

ἐπιφερομένους. καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ἑλεεινὸν καὶ δακρύων
 ἄξιον, ὅπως τὰ θεῖα εἰς τὴν ἀλόγων τιμὴν παρὰ τῶν ἀλόγων
 προήγετο. τοιαύτην τελετὴν, ἐκείνην τὴν προπομπὴν δια-
 45 κοσμῶν συνεκρότει, ἠλίκην ἄν τις ἐπὶ θρησκείᾳ διασκευά-
 σειεν· καὶ οὐδεὶς πω τοῦτον εἰδωλολατρίας, ὡσπερ ἦν ἄξιον,
 ἐγράψατο, ἢ τοὺς ἀμιλλητηρίους ἵππους κατ'αὐτὰς τὰς ἵππη-
 λασίας καὶ τοὺς διφρηλατοῦντας οὕτω τιμωμένους ὁρῶν ἐ-
 50 δυσχέρανε. τῶν ἀγίων δὲ πικροὶ κατήγοροι γίνονται καὶ τῆς
 ἀφ' ἧς καὶ τῶν θυμιαμάτων καταγινώσκουσιν, ἐκλεησμέ-
 νοι οἱ παράπαιστοι ὡς πάντα τὰ καθ' ἡμᾶς ἱερά, μεθ' ὧν καὶ
 ταῦτα, τῆς τοιαύτης τὸ ἐξ ἀρχῆς τυγχάνουσι τιμῆς. οὕτως
 ὑπὸ τῆς κατασχούσης τῶν καιρῶν ἀνωμαλίας καὶ ἀταξίας
 ἐκτραχηλισθέντες οἱ τάλανες οὐδὲ τὴν τοῖς ἀλόγοις ζώοις προ-
 55 σαγομένην παρὰ τῶν δυσσεβούντων τιμὴν τοῖς ἱεροῖς νεῖμαι
 ἐδικαίωσαν· βιαίως δὲ ὅπως, τῶν ἱερῶν γέγονεν ἡ προσκύ-
 νησις, οἱ βιαίως ὡς ἀληθῶς ταύτης ἀφελκόμενοι καὶ κινδύ-
 νους ὡς πλείστους ἀνατλάντες διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπην
 ἀπαγγελλέτωσαν.

36. τὰ δὲ τούτοις ἐπόμενα οἶαν αὐτοῖς ἀναπλάττει τὴν
 τερατείαν, καὶ οἷοις ἐναντιώμασιν οἱ ἄθλιοι περιπίπτουσιν,
 ἀναισχύντως | καὶ ἀπηρυθριασμένως ὀρμῶντες, τῇ φύσει
 τῶν πραγμάτων καὶ ὡς ἀληθείας ἔχουσι τὸ ψεῦδος ἀντιτιθέν-
 5 τες· αὐτόθεν ἔξουσι καταφανεῖς τῆς ψευδομυθίας τοὺς ἐλέγ-
 χους. παραπλησίως γὰρ ταῖς νυκτερίσιν, αἱ τὰς μὲν ἠλιακὰς
 αὐγὰς ἀεὶ δυσχεραίνουσιν νυκτὶ δὲ καὶ τῷ σκότῳ χαίρουσιν,
 καὶ οὗτοι τὸ μὲν τῆς ἀληθείας ἀποδιδράσκουσι φῶς, ἐπὶ τὸ
 φίλον δὲ καὶ σύνηθες τοῦ ψεύδους σκότος ὡς οἰκεῖον καταφεύ-
 10 γουσιν. οἷα γὰρ ἀποτολμῶσιν ἀνόσια οἱ πάντολμοι ἀπερεύγε-
 σθαι, εὐνούστατοι θεράποντες πρὸς τὸ ἔκφυλον ἐκεῖνο καὶ
 μιξοβάρβαρον κῆμα φιλοτιμούμενοι δεῖκνυσθαι, ... εἰ μὴ

des. P
f. 35^r

CP *usque ad* 36, 2

44 πομπὴν P   46 πω] που P   47 κατ'αὐτὰς] καὶ ταύτας C, *an pro* κατὰ
 ταύτας?   51 παράπαράπαιστοι C^a *corr*

36. 6 πα<ράδειγμα> *mag. unc. litt.* C   9 σκότους *cod.* ^a *corr*

κύριος ἡμῖν, λέγοντες, συγκεκρότηκεν καὶ ναυα-
 γοῦντα κόσμον κατακλυσμὸν ἀμαρτίας ἠλέη-
 15 σεν καὶ δεῦτερον Νῶε τοῖς Χριστιανοῖς ἐχα-
 ρίσατο, ὃς καὶ τὴν καταιγίδα τῆς αἰρέσεως
 σὺν τῷ κέντρῳ τοῦ διαβόλου ἀμβλῦναι ἐσπού-
 δασεν.

ἀλλ' ἀκουέτωσαν πρὸς τε ἡμῶν καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς ὅτι
 20 κατακλυσμὸν ὄντως κατὰ Χριστιανῶν καὶ τοῦ εὐαγ-
 γελικοῦ κηρύγματος οὗτος ἐπανεστήσεν, καὶ τῆς τοσαύτης
 κατῆρξε ταραχῆς καὶ τοῦ κλύδωνος καὶ δεῦτερος οὐ Νῶε
 (οὐδὲ φεύγων κατακλυσμὸν ἀλλ' ἐπάγων καὶ ὄλος ἐν αὐτῷ
 συμπιγόμενος, πίστεως κιβωτὸν οὐκ ἔχων τὴν σῶζουσαν),
 25 ἀλλὰ Φαραώ τις βαρὺς ἐργοδιώκτης καὶ τέρας Αἰγύπτιον, ἢ
 ἄλλο Ἀσσύριον ἢ Βαβυλώνιον στύγημα· καὶ πικρὸς τύραννος
 κατὰ λαοῦ καὶ τῆς κληρονομίας κυρίου τὸν νοητὸν χειμῶνα
 καὶ τὴν χαλεπὴν τῶν ψυχῶν ζάλην ἀπεγέννησεν, ἐπὶ τῇ
 γαλήνῃ ἔτι ἀτρεμούσης τῆς ἐκκλησίας ἀπομανεῖς καὶ τοῖς
 30 καθεστῶσι πράγμασι λίαν ἀχθόμενος. καὶ ὧδε ὡς ἀληθῶς
 εἰπεῖν εὐκαιρον· εἰ μὴ κύριος Σαβαώθ διὰ σπλάγγνα ἐλέους
 καὶ οἰκτιρμῶν αὐτοῦ ἐπέβλεψεν ἐξ οὐρανοῦ, ἀγίου κατοικητη-
 ρίου αὐτοῦ, καὶ κατηλέσεν καὶ ἐβοήθησεν ἡμῖν καὶ τὸν ἐπα-
 ναστάντα τῇ ἐκκλησίᾳ σάλον καὶ κλύδωνα παραδόξως κατηύ-
 35 νασεν καὶ τῇ καταιγίδι τῆς ἀποστασίας καὶ δυσσεβείας ἐπιτά-
 ξας εἰς αὔραν γαληνιῶσαν ἔστησεν, καὶ τῶν συμφορῶν τούτων
 τὸν αἴτιον, τὴν πάντων τῶν κακῶν ποριμωτάτην φύσιν, ψή-
 φοις θεοκρίτοις μετελθῶν, ὧν ἦν ἄξιος, ἐκ ποδῶν ἐποίησα-
 το, οὐδὲν ἐκώλυεν τοὺς κατὰ τήνδε τὴν ἀρχὴν ἅπαντας με-

f. 35^v

13/16 et 22/24 cf. Gen. 6,1 - 8,22 25 cf. Ex. 1,1 - 3,10 31 cf. Rom.
 9, 29; Is. 1, 9; Lc. 1, 78 32/33 cf. Ps. 32, 13-14 33/36 cf. Mt. 8, 24-26;
 Mc. 4, 37-39; Lc. 3, 23-24

C

13 ἡμῖν] *damn. edd.* 13/14 *post ναυαγοῦντα lacunam prop. Alexan-*
der 25 *ση<μείωσαι> marg. C^B* 26 *βαβυλόλιον cod.* 35 *δυσσεβείας*
cod. 39 *τοῦς] cod.^{e corr.}*

21 οὗτος: Leo V Imperator

- 40 γίστω καὶ ἐξαισιῶ περιπεσόντας ναυαγίῳ εἰς βυθὸν ἀπιστίας κατολισθεῖν, ἐξ οὗ τὸ λοιπὸν ἐλπίς οὐκ ἦν περισώζεσθαι. οἰοὶ δὲ καὶ τούτων οἱ καρποὶ τῷ τρόπῳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ ἐπόμενοι, καθάπερ ἤδη καὶ ἐπὶ τῶν ἠγησαμένων αὐτῶν τῆς ἀσεβείας ἐδείκνυτο, διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν
- 45 καθίστανται γνώριμοι· ἐντεῦθεν γὰρ πάλιν ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ σχίζεται καὶ μερίζεται, καὶ ὁ ἄνωθεν καὶ διόλου ἐξυφασμένος χιτῶν τοῦ Χριστοῦ διαρρήγνυται. καὶ τί χρῆ τὰ πολλὰ νῦν ἀπαριθμεῖσθαι; ἤδη γὰρ ἐν τοῖς προοιμίοις τοῦδε τοῦ γράμματος μετρίως εἴρηται. ἀποκρινέσθωσαν δὲ ἡμῖν ἐρομένοις
- 50 ὅτου δὴ χάριν τὸ καινὸν δὴ τουτί καὶ ἀγυρτῶδες συνήκται συνέδριον. ποίας τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ποτὲ παραφρυσίων αἰρέσεων λόγον ἐν μέσῳ πεφώτικεν; τί τὸ διοχλοῦν; τί τὸ φανέν ἄτοπον καὶ παράλογον; τίς ἡ ἄλογος σπουδὴ; τίς ὁ κινῶν ἀρχιερέων ἢ τῶν ἐν τέλει ἢ ὅποιασοῦν τύχης καὶ ἡλικίας καὶ ἀξιώματος; ἀλλ' οὐκ ἂν εἰπεῖν ἔχοιτε οὐδέϊ μυρία καμόντες συμπλάσσοιτε, πάντων εἰρηνευόντων καὶ ἐν μιᾷ πίστει καὶ ὁμολογίᾳ καὶ τῇ εἰς θεὸν εὐσεβείᾳ συγκεκραμένων καὶ κοινῇ καὶ σύμφωνον τῷ θεῷ τῶν ὄλων δόξαν ἀναπεπόντων. ἢ οὐχὶ καὶ πάλιν ἐναγεῖς τινες καὶ ἀκαθαρσίας πάσης
- 60 πεπληρωμένοι, τὴν ἰδίαν αἰσχύνην μᾶλλον καὶ τὸν ὄλεθρον ἢ δόξαν συστῆσαι βουλόμενοι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ' ὑπετάγησαν καὶ τὸν πρὶν κεκρυμμένον ἤς | ὠδινὸν ἀπιστίας ἰδὼν καὶ δόλον κατὰ τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν θρησκείας, παριδόντος θεοῦ, τῆς δυναστείας ἐπ' ἀπωλείᾳ ψυχῆς καὶ σώματος ἐπιλαβόμενοι
- 65 ἐξήμεσαν καὶ τὴν ψυχὴν ἐξοιδηκότες μέγα κατὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἔπνευσαν, ἵνα δι' ἐνός τοῦ κατὰ τῶν ἱερῶν ἐπιχειρήματος τὸ πᾶν τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον καταστρέψωνται; ἀλλὰ γὰρ τοῦ τηλικούτου βυθοῦ τῆς πλάνης ἀνατετραμμένου καὶ ἀνακεκαλυμμένου, τινὰς ἐν μέσῳ φευκτὰς
- 70 καὶ ἀπηχεστάτας φωνὰς κειμένας παραδραμόντες, αὐτοὶ ἐπὶ τὰ ἐπόμενα ἄπιμεν. μετὰ γὰρ δὴ ταῦτα καὶ ἔπεσθαι αὐτοὺς καὶ

P, f. 210^rf. 36^r

46/47 cf. Io. 19, 23

60/62 cf. Rom. 10, 3

CP^{inde a 1 60}

52 πεφύτικεν cod.

68/69 ἀνατετραμμένου C

ἀποδέχεσθαι τὰς ἱεράς συνόδους καταφρυάττονται. προσεκτέον
 δὲ ὅτι ἐνταῦθα ὡσπερ ἐν καταλόγῳ τὰς ἐξ συνόδους ἀπαρι-
 θμούμενοι οὗτοι, τῆς νῦν αὐτοὺς μαιευσαμένης ἑταιρικήs φα-
 75 τρίας μνήμην οὐδ' ὄλως πεποιήνται, τοῦτο μόνον εὖ πεπρα-
 χότες καὶ ἄκοντες· οὐ θεμιτὸν γὰρ τὴν ἐναγῆ ταῖς θεολέκτοις
 συγκαταλέγεσθαι. ὡς ἂν δὲ μὴ ἀδολεσχῶμεν, ἐκεῖνο συντόμως
 ἐροῦμεν. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τὸ κακὸν ἐν τε τοῖς πάλαι τῆς ἀσεβείας
 ἡγεμόσιν ἐν τε τοῖς νῦν φοιτηταῖς αὐτῶν ἐπακμάσασιν, δῆλον
 80 ὡς τῷ διδασκάλῳ καὶ ὁ κατ' αὐτὸν κατηρτισμένος μαθητής, ὡς
 τὰ σπέρματα τῆς ἀσεβείας ὑποδεξάμενος, συναπελέγχεται,
 μιᾶς τοῦ ἐλέγχου πληγῆs κατὰ τὸν σειρομάστην τοῦ ζηλωτοῦ
 Φινεῆs τῶν συμπεπλεγμένων ἀλλήλοις κατὰ τὴν ἀσεβίαν
 καθικνουμένηs. καὶ γὰρ πρότερον περὶ γε ἐκείνων ὅπως ταῖς
 85 συνόδοις ἔπονται, πλατύτερον εἴρηται.

37. ἐν γοῦν τῷ καταλόγῳ τῶν συνόδων, ἃς κατέκριναν
 αὐταὶ | αἰρέσεις προάγοντες, τοιάδὲ τινα | προσεπιφέρουσιν. f. 36^v f. 210^v
 Ἄλλὰ ταύτας πάλιν τὰς αἰρέσεις οἱ ταῖς ἀψύχοις
 εἰκόσιν τὴν προσκύνησιν δώσαντες, ἀφορμὴν
 5 τῆs πρὶν αὐτῶν ἀτοπίας ἐχαρίσαντο, ἣ συμπε-
 ριγράφαντες τῇ εἰκόνι τὸν ἀπερίγραφον ἢ τὴν
 σάρκα ἐκ τῆs θεότητος κατατέμνοντες, κακῶ
 τὸ κακὸν διορθούμενοι· ἀτόπημα γὰρ περιφεύ-
 γοντες, ἀτοπήματι περιπίπτουσιν.
 10 καὶ μὴν τῶν ἱερῶν τούτων συγκροτουμένων συνόδων τὰ
 σεπτὰ ταῦτα ἀνιστόρητο πανταχῆ, καὶ προσεκυνεῖτο ὑπὸ
 πάντων Χριστιανῶν ἀπεικάσματα, ἐν οἷs καὶ ἡ θεόλεκτος
 ἕκτη σύνοδος τὴν ἐπ' αὐτοῖs οἰκοδομὴν θεϊότερόν τι πεποιήται.
 οὐκοῦν φλυαροῦντες εἰκῆ καὶ ἐνταῦθα καταλαμβάνονται, τοῦ
 15 συνήθους ψεύδους οὐκ ἀφιστάμενοι, ὥστε οὐδὲ ἀφορμὴ τις

82/84 cf. Num. 25, 7-8

37. 3/9 cf. Conc. Nic. II Acta, Mansi 13, 260A

CP

77 σύνκαταλέγεσθαι C ἐκείνω C 78 ἀσεβείας] εὐσεβείας P 83

σύνπεπλεγμένων C 85 δυνόδοις (sic) C

37. 2 αὐταὶ C 4 δόσαντες C, δόντες P 10 μὴν] γὰρ C^a corr

ἐντεῦθεν νῦν συγχύσεως ἢ διαιρέσεως πέφρανται. ὅτε γὰρ αἱ
 αἱρέσεις κατὰ καιροὺς τῷ βίῳ εἰσεφθάρησαν, τηνικαῦτα καὶ
 τῆς τῶν συνόδων ἀθροίσεως ἐδέησεν· ὁποῖόν τι καὶ ἐφ' ἧς νῦν
 20 πρεσβεύουσιν οὐχ' αἱρέσεως, ἀλλὰ ἀποστασίας συνέβαινεν. ἐν
 ᾧ γὰρ ὁ κατὰ τῆς θείας σαρκώσεως λόγος, ὡσπερ γάγγραινα
 νομῆν ἔχουσα, τὸν τῆς ἀρχῆς ταύτης λαὸν κατενέμετο, ἢ κατὰ
 Νίκαιαν ἱερά δευτέρα σύνοδος συγκεκρότηται, τὸ πονηρὸν ἐ-
 κείνο καὶ ἄθεον καθελοῦσα δόγμα. ἀλλὰ φασίν· ἢ συμπερι-
 γράφοντες τῇ εἰκόνι τὸν ἀπερίγραφον ἢ τὴν
 25 σάρκα ἐκ τῆς θεότητος κατατέμνοντες. καὶ πόθεν
 λέγειν ὑμῖν τοῦτο πάρεστι; εἰ μὲν ἐκ τοῦ γράφοντος ἀκη-
 κόατε, ἐκείνῳ ἀναθετόν τὴν ἄνοιαν· | οὐδὲν γὰρ τοῦ λέγειν f. 37^r
 ταῦτα ἀνοητότερον ἢ ἀλογώτερον. πῶς γὰρ ἐκ τοῦ γράφεσθαι
 τὸν Χριστόν, τούτων τι ἀναφανῆναι δυνήσεται; εἰ δὲ οὐδαμῶθεν
 30 ἀκηκόατε (οὐδὲ γὰρ ἀκηκόατε), τὴν ἑαυτῶν στηλιτεύετε παρα-
 φροσύνην, φασμάτων πλήρη τὴν διάνοιαν ὑμῶν ἐργαζόμενοι·
 καὶ ἄπερ μάτην φυσιοῦμενοι καὶ ἀλόγως φαντασιούμενοι, | ἐν f. 211^r
 τῇ ματαιότητι τοῦ νοός καὶ τῇ σαθρότητι τῶν εἰκαίων λογι-
 σμάτων ἀνετυπώσασθε, ἵνα τὴν σάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ περι-
 35 υβρισμένην ἀποφῆνητε, ἐπὶ τὴν Χριστιανῶν ὑπόληψιν ἐγ-
 καλοῦντες μετάγετε, καὶ ὡσπερ ἐν ἐπινοίᾳ τὰ μηδαμῆ μη-
 δαμῶς λεχθέντα ἢ νοηθέντα ἢ ὄλως ὑπάρξαι δυνάμενα ὄνει-
 ροπολοῦντες θεωρεῖτε, καθὼς οἱ τοὺς ἵπποκενταύρους καὶ τοὺς
 τραγελάφους ἀναπλάσσοντες, κατὰ πολλὴν εὐκολίαν λόγοις
 40 διακένους τὴν μυθοπλαστίαν συντιθέντες· ἦν οὐκ ἐπίνοιαν ἀλ-
 λά παράνοιαν καὶ ἔκστασιν κυριώτερον ἢν τις ὀνομάσειεν. ἃ
 γὰρ μήτε φύσιν ἔχει γίνεσθαι μήτε τὸ ἐν λόγοις ἀκόλουθον
 κεκτημένα, ταῦτα παρανοοῦντες ἐπινοεῖτε καὶ δογματίζετε.

20/21 cf. II Tim. 2, 17

21/23 cf. Conc. Nic. II Acta, Mansi 13, 260C-261D

CP

16 νῦν] om. P αἱ] om. C 19 ἀλλ' P 22 δευτέρα] om. P 23/24
 συμπεριγράφοντες C 31 πλήρη C^a ^{con} 33/34 λογισμῶν P 36 ἐν]
 om. C μηδαμῆ] om. C 38 καθὼς] sic P^{con}, καθὴν C 43 post ταῦτα
 verba δισκοειδὲς σώμα εν τόπω τινὶ γεγραμ (cf. II 44-45) scripsit et expunxit C

ὡς εἴ τις ὑμῖν καὶ τὸ ἡλιακὸν τοῦτο δὴ τὸ δισκοειδὲς σῶμα ἐν
 45 τόπῳ τινὶ γεγραμμένον ὑπέδειξεν, ὡς ἐν τισιν ὁράται γινόμε-
 νον, ἔδογματίσατε ἄν καὶ αὐτὴν τοῦ φωτὸς τὴν οὐσίαν καὶ
 αὐγὴν συγγράφεσθαι ἢ πάντως ἐκ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς ἀποτέ-
 μνεσθαι. ἢ πάλιν· ἀκτίνα ἡλίου εἶ που δένδρῳ προσβαλοῦσαν
 ἴδοιτε, τμηθεῖη δὲ τὸ δένδρον, συνεκκοπήσεσθαι καὶ τὴν |
 50 ἀκτίνα οἰήσεσθε. τοῦτο δὲ ὑμῖν καὶ ἐπὶ πυρὸς καὶ ἄλλων f. 37^v
 τινῶν διανοηθήσεται, ἵνα ἐνδίκως παρὰ παιδῶν παιζόντων
 παιχθήσεσθε καὶ γελασθήσεσθε φρονούντες ἀσυνετώτερα. εἰ
 γὰρ ἐπὶ τῶν εἰρημένων οὔτε γίνεσθαι οὔτε ὁρᾶσθαι πέφυκεν
 οὔτε λέγεσθαι χώραν ἔξει, πόσον ταῦτα ἐπὶ τῆς ἀπορρήτου
 55 καὶ θείας φύσεως ἢ τῆς ἀφράστου καὶ ἀνερμηνεύτου τοῦ
 σωτήρος οἰκονομίας ἐννοεῖν ἢ λέγειν ἀδύνατον καὶ ἀνεπιχει-
 ρητον· ταῦτα τὰ φασματώδη ληρήματα τῆς ἐπισευρμένης
 φατρίας τῶν τῷ Μαμωνᾷ καὶ τῇ κοπρία ὑποκυψάντων. ἤς τῷ
 60 πηλῷ καὶ τῷ βορβόρῳ συνιλυσπόμενοι ἐμμολύνεσθε, συμπε-
 ριγραφὰς καὶ τομὰς ἐπιτεχνώμενοι, ὡς ἂν μὴ καθυφῆτε τῆς
 ματαίας φιλονεικίας μὴ δὲ ἠττηθῆτε | τῆς κακίστης ἐπιχει- f. 211^v
 ρήσεως καὶ τοῦ ἐμπαθοῦς καὶ ἄλλοτρίου τῆς εὐσεβείας θελή-
 ματος. οὐδὲ πυθέσθαι ἀξιοῦτε τῶν γραφόντων ὥστε ἀνα-
 διδαχθῆναι τὸν τρόπον οὗ εἵνεκεν γράφουσιν, ἀλλ' ὑπὲρ ἀλ-
 65 λοτρίας γνώμης καὶ φρονήματος ἀποφαίνεσθε, καὶ κριταὶ
 ἄνομοι καὶ πικροὶ κατήγοροι γίνεσθε ὧν οὐκ ἠκούσατε ἀλλ' ὧν
 ὑμεῖς σκευραεῖτε πονηρῶν καὶ ἀθέων εὐρημάτων· ἐξ ὧν τὸ
 βίαιον καὶ ἀπαραίτητον τῆς κατὰ τῶν πιστῶν ἐπιθέσεως, τὸ
 μὴ χρῆναι ὁμολογεῖν περιγραφτὸν τὸν Χριστὸν ἢ ὁμολογοῦν-
 70 τας συμπεριγράφειν πάντως ἢ τέμνειν καὶ τὰ ἀνή-
 κεστα διωκομένους πάσχειν.

38. καὶ οὐδὲ τοῦτο συνήκατε, ὅτι τὸ οἰκοδομεῖν καλῶς καὶ
 διὰ Χριστὸν πράττειν, | τῶν τιμώντων Χριστὸν καὶ σεβόντων f. 38^r
 ἴδιον, τῶν δὲ ἀπεναντίας καθαιρούντων, πρὸς ἀτιμίας αὐτοῦ
 καὶ ἐξουδενώσεως κατεργάζεσθαι οἰκεῖον. εἰς τοῦτο γὰρ ἀλα-

CP

44 πα<ράδειγμα> ηλιου marg. unc. litt. C 45 οράτε C 54 ἀπορήτου
 C^{a corr} 55 τοῦ] om. C 58 ὑποκυψάντων C 59/60 σὺνπεριγραφὰς
 C 63 πύθεσθαι C ὅστε C 67 ἐξὸν C

5 ζονείας καὶ ἀπονοίας ὑπερήρθητε, ὡς μήτε τὸ μακρὸν καὶ ἀπει-
 ρον τοῦ χρόνου δυσωπηθῆναι μὴ δὲ τῶν εὐσεβῶς κατὰ τὸν τῆδε
 βίον διαζησάντων καὶ πίστει καὶ εὐθύτητι δογμάτων διαπρε-
 φάντων τὴν πληθύν, οἱ θείῳ πόθῳ καὶ θερμῷ ζήλῳ κινούμενοι
 10 βεύεται δὲ αὐτῶν καὶ ἄλλως τὸ ἐμβρόντητον καὶ ἠλίθιον· οὗτοι
 γὰρ εἰσιν οἱ πανταχοῦ ψευδωνύμους τὰς τοῦ σωτῆρος εἰκό-
 νας κατονομάζουσιν ἀποτολμῶντες. τὸ ψεῦδος δὲ ὡς ἀδρανὲς καὶ
 ἀνύπαρκτον ἐστίν, οὐδεὶς τῶν πάντων ἀγνοεῖ· ὅπερ εἰ ἐπὶ τῆς
 15 εἰκόνης Χριστοῦ φέροίτο, ἔξει πάντως καὶ αὐτῇ τὸ ἀσθενὲς καὶ
 ἀνήνυτον. εἰ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχειν ὠμολόγηται, πῶς οἱ ταῖς
 ἀληθείαις τοῦ ψεύδους ὑπασπισταί, τοσοῦτῳ κράτει καὶ ἰσχύϊ
 τὸ ψεῦδος τετιμήκασιν, τὸ ἐνεργὸν καὶ δραστήριον αὐτῷ ἀφο-
 ρίζοντες, καὶ ταῦτα κατὰ τῆς ἀπορρήτου Χριστοῦ οἰκονομίας,
 ὥστε σύγχυσιν ἢ διαίρεσιν ἐνεργάσασθαι, ἀγνοοῦντες | ὅτι καὶ f. 212^r
 20 ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἀντίθετοι ταῦτα γλωσσαλοῦντες κα-
 θίστανται; οἱ γὰρ τὰ χρώματα καὶ τὴν ὕλην κακίζον-
 τες καὶ τὴν τέχνην τὴν γραφικὴν ἐκφραυλίζοντες καὶ ἄσυκο-
 φαντοῦσιν τιμᾶν Χριστιανούς, οὗτοι πολὺ πλεόν τετιμήκασιν.
 καὶ θαυμαστόν γε οὐδὲν, εἰ ἀσθένειαν τῆς θείας καὶ παναλοῦς
 25 δυνάμεως κατηγόρευσαν, ὡς δὴ μὴ ἐξισχύσασαν τοῦ τῆ κτί-
 σει προσκυνεῖν ἀνθρώπους ἀνασώσασθαι, καὶ εἰδωλολατρίαν
 Χριστιανῶν κατεἰπεῖν οὐκ ἀπώκησαν· καὶ Χριστὸν ταῦτα f. 38^v
 ὑπὸ χρωμάτων ὑπομείναι τὰ πάθη καταθαρρήσειαν παραφθέ-
 γξασθαι, ὡς λίαν ἀλόγου καὶ ἀλλοκότου φρενὸς καὶ τῶν μεμη-
 30 νότων καὶ ἐξεστηκότων οὐδὲν ἄμεινον διακειμένης. ἃ δ' οὖν
 αὐτοὶ ἐξ ἐμπαθείας καὶ ἐμπληξίας παραφρονοῦσιν, ταῦτα
 Χριστιανούς οὔτε εἰδότας οὔτε δοξάζοντας ἀνοήτως καται-
 τιῶνται· ἀλλ' αἱ τούτων φωναὶ τῷ ψεύδει συνδιαλύονται, ἢ δὲ
 35 οὐδὲν τῶν παρ' αὐτοῖς κενολογουμένων δρᾶ· αὐτῇ τε ἡ φύ-

11 cf. infra 66⁷21 cf. supra 32⁴ et infra 69⁸

CP

10 ἐμβρότητον C (cf. supra 34^{2d}) 23 πολὺ] om. P 25 τοῦ] τοὺς
 P 27 forte cecidit post Χριστὸν vox αὐτὸν 35 αὐτῇ C

σις τῶν πραγμάτων ἐκδιδάσκει καὶ ἡ ἀλήθεια. ὁ γὰρ πιστῶς ἐνορῶν εἰς ἀνάμνησιν μὲν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας συγκαταβάσεως ἔρχεται, οὐδενὶ δὲ τρόπῳ συγχύσεως ἢ διαιρέσεως ἔνεκεν τῶν κατὰ Χριστὸν φύσεων παραβλάπτεται δι' ἐτέρας
40 ἰσχυοτέρας διδασκαλίας, τὸν περὶ τούτων λόγον ἀκριβέστερον ἐκπαιδευόμενος· ὁ δὲ γε ἀπίστως ἐνορῶν, καὶ τὴν σάρκα ἀπιστεῖ καὶ κυριότητα ἀθετεῖ καὶ οὐδαμῶθεν αὐτῷ ἀπόνασθαι τοῦ μυστηρίου περιγενήσεται.

39. ἐν τούτοις γοῦν κακῶς φρονοῦντας καὶ λαλοῦντας μάτην ἀπολιπόντες, ἐφ' ἕτερον κακίας αὐτῶν εἶδος μετελευσόμεθα ἐν οἷς φασίν· κακῶ τὸ κακὸν διορθούμενοι· ἀτόπημα γὰρ περιφεύγοντες, ἀτοπήμασιν περι-
5 πίπτουσιν. καὶ τίς Χριστιανῶν τοῦτο κακὸν ὠμολόγησεν πώποτε; | ἢ ποῦ παρὰ τῆς Χριστιανῶν ἐκκλησίας ἤκουσται, ἵνα τοῦ προτέρου κακοῦ ἐπαισθόμενοι μεταγρόντες διαφύγοιεν, ἐτέρῳ δὲ κακῶ περιπέσοιεν; οὐδαμῶς πω ταῦτα εὔρηται ἢ ἤκουσται· ἐπὶ τῆς αὐτῆς γὰρ τὸ ἐξ ἀρχῆς καὶ νῦν δόξης καὶ
10 ὁμολογίας ἀπαρακινήτως ἐστᾶσιν. ταῦτα πάλιν τῶν μεμνηνόντων καὶ ἀνοηταινόντων τὰ ῥήματα. ὁ γὰρ | ἐώρων ἐφ' ἑαυτοῖς γινόμενον, τοῦτο τοῖς εὐσεβέσιν ἀπέρριψαν, ταυτὸν τι ποιοῦντες ὑπ' ἀναισχυντίας καὶ ἀκρασίας, ὅπερ πράττουσιν οἱ ἀκολασίᾳ καὶ ἀσωτίᾳ συζῶντες· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὰ ἑαυτῶν
15 αἴσχη καὶ ὀνειδή τοῖς σώφροσιν καὶ σεμνῶς βιοῦσιν προστρίβονται. οὐκ οἶδα οὖν εἰ ἐπὶ τισιν ἄλλοις τὸ ἐξ ἀτόπων ἄτοπα διαδέχεσθαι ἢ ἐπὶ τούτοις γινόμενον θεωρηθήσεται· καὶ γὰρ δέον ἐπὶ τῇ πρώτῃ κακουργίᾳ γνωσιμαχήσαντας ἀνασφῆλαι, ἐφ' ἐτέρας χείρονας προὔβησαν. πρότερον γὰρ ἀγνώμονες ἐπὶ
20 ταῖς συνθήκαις, ἅς ἐπὶ τοῦ θείου θυσιαστηρίου θεῷ καθυπέσχοντο, ὀφθέντες, οὐ μέχρι τούτου ἔστησαν τοῦ κακοῦ, εὐθύς δὲ κατὰ τῶν χρισάντων καὶ αὐτοῦ Χριστοῦ τὰς γλώσσας

f. 212^vf. 39^r

CP

36 ἀλήθειας C^a ^{corr} πιστὸς P 36/37 πῶς δη προσκυνῆν τὴν εἰκόνα
marg. unc. litt. C 41 καὶ] om. P

39. 3 σημ<είωσαι> marg C^B 13 ὑπ'] om. P 14/15 πα<ράδειγμα>
marg. unc. litt. C 17 γινόμενον C^a ^{corr} 21 τοῦ κακοῦ τούτου ἔστησαν C

καθώπλισαν· ἔπειτα χεῖρας βεβήλους κατὰ τῶν θείων οἰκῶν
 ἐπιστηρίσαντες, τὸν ἱερὸν καθεῖλον διάκοσμον, τὰ τοῦ θεοῦ
 25 θυσιαστήρια μανικῶς διορύττοντες. τί χρῆ περί γε τῶν σε-
 πτῶν σκευῶν τε καὶ κειμηλίων λέγειν; ὧν τὰ μὲν ὡς ἄλλο-
 τρισί τισὶ διαφέροντα δυσμενῶς καὶ ἀκόσμως κατέαξαν, τὰ δὲ
 αἰθαλόεντα καταπιμπράντες εἰργάσαντο.

τούτων οὕτως ἐπιτομώτερον εἰρημένων, πάλιν ἐπὶ τὰς
 30 ἀρχὰς καὶ τὰ καίρια τοῦ δόγματος αὐτῶν μέτιμεν, τὸν ἐπ'αὐ-
 τοῖς λόγον μικρὸν ἀναπτύσσοντες, ὡς ἂν ἴδωμεν εἰ ὑγιῶς περὶ
 αὐτῶν φρονούντες διάκεινται. τὴν γὰρ τοι τοῦ ἀπεριγρά-
 πτου φωνὴν προχειριζόμενοι, καὶ ὑπόθεσιν | ταύτην κατὰ Γ 213'
 τῆς εὐσεβείας προστησάμενοι, τῷ οἴεσθαι ὡς ἐχθίστῳ τινὶ
 35 τῇ καθ'ἡμᾶς ὁμολογίᾳ συνεπιτίθεσθαι, τὰς ἑαυτῶν ὑπολήψεις
 κρατύνειν ἐπιχειροῦσιν. φαίνονται δὲ ἐν τούτοις | οὐδὲν ἤτ Γ 39'
 τον ἀσεβοῦντες ἢ ἀμαθαίνοντες· οὐ γὰρ ἴσασι ὅσον γραπτοῦ
 καὶ περιγραπτοῦ, τοῦ τε γράφειν καὶ περιγράφειν, τὸ ἰδι-
 ἄζον καὶ διηλλαγμένον. μετὸν γὰρ λέγειν 'γράφειν', ἀνεπιστη-
 40 μόνως ἐξ ἀμουσίας καὶ ἀπαιδευσίας φράζουσι 'περιγράφειν'
 οἱ ἀνόητοι. εἰ γὰρ ἐπέγνωσαν τῶν φωνῶν τούτων τὸ διάφορον
 καὶ τὴν δύναμιν, ἠσχύνθησαν ἂν μικρὸν γοῦν τῆς προπετείας
 τὸν ἔλεγχον, τὸ κενολογεῖν ἀσυνέτως περιστησάμενοι. ἀλλὰ
 παρασυγχέουσι ταύτας κατὰ τοὺς παλαιοὺς τῆς κακίας ταύτης
 45 καὶ ἀλογίας εἰσηγητὰς, ὡσπερ δὴ καὶ τὰς κατὰ Χριστὸν αὐτὸν
 φύσεις, ἡμεῖς δὲ πρὸς σαφήνειαν καὶ γνῶσιν τῶν οὐκ εἰδῶτων
 ἐπιτομώτερον διελέσθαι δεῖν ὠήθημεν· ἔστιν γὰρ ἡ τούτων
 διαφορὰ ἤδε. γραφὴ μὲν οὖν διττῶς λέγεται, ἢ τε διὰ τῶν
 50 χαρακτήρων τῶν στοιχείων τούτων καὶ συλλαβῶν καὶ λέ-
 ξων θέσει καὶ τάξει τῇ προσηκούσῃ χαρασσομένη, ἔτι μὴν

28 cf. Homerus, *Il.*, B 415

CP

23 καθώπλισαν C^{a corr} ἔπειτα] ἐπει τὰς P 32 αὐτὸν C 34 εὐσε-
 βείας] ἀσεβείας C^{a corr} P προσστησάμενοι C 37 ἢ ἀμαθαίνοντες] om.
 P 39 καὶ] om. P 40 περιγραφὴν P 43 περιϋστάμενοι P 45
 αὐτῶν C 47 post ἔστιν prius scripsit δὲ et cancell. C ορος γραφῆς καὶ
 περιγραφῆς marg. unc. litt C

- καὶ ἡ διὰ τῆς τῶν ζωγράφων τέχνης ἐν χρώμασι τυπουμένη. περιγραφὴ δέ, ὡς συνοπτικώτερον εἰπεῖν, τρισὶ τούτοις τρόποις καταλαμβάνεται. ἡ γὰρ τόπῳ ἢ χρόνῳ ἢ καταλήψει περιγράφεται τὸ περιγραφόμενον· τόπῳ μὲν ὡς τὰ σώματα, χρόνῳ δὲ ὡς ταῦτά τε καὶ τὰ πράγματα ἀρχὴν ἐν χρόνῳ καὶ τέλος δεχόμενα, καταλήψει δὲ ὡς τὰ ἐννοήμασιν ὑποπίπτοντα. οὔτε οὖν ὁ γράφων τινά, οἷον ἄνθρωπον φέρε, ἤτοι εἰκονίζων (περὶ γὰρ τούτου τοῦ σημαινομένου τῆς λέξεως νῦν πρόκειται λέγειν), τὸν γραφόμενον ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκείνου εἰκόνι περιγράφει.
- 60 οὐδὲ γὰρ ἐκ τοῦ γράφεσθαι περιγράφεται· ἐτέρως γὰρ τοῖς εἰρημένοις τρισὶ τρόποις λέγεται | καὶ ἔστιν ἡ περιγραφὴ. οὔτε | ἔμπαλιν ὁ περιγράφων τοῖς αὐτοῖς δὴ τούτοις τρόποις γράφει τὸν περιγραφόμενον, κἂν περιγραφτός ἐστιν. ὁ Χριστὸς τοίνυν τοῖς τρισὶ τούτοις τρόποις σωματωθεὶς περιεγράφη, οὐ
- 65 παρ' ἡμῶν (οὐ γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῖν τοῦτο), παρ' ἐαυτῷ δὲ διὰ τὴν οἰκονομίαν. γράφεται δὲ παρ' ἡμῶν ὡσαύτως σωματικῶς· ἄνθρωπος γὰρ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα τὴν ἡμετέραν κεχρημάτικεν πλὴν ἁμαρτίας. οὐ περιγράφομεν οὖν ἡμεῖς, ἀλλὰ γράφομεν, κἂν κενολογοῦσιν οἱ ἄθλιοι. τί οὖν φήσουσιν, ἐν ᾧ
- 70 τὸ τοῦ θεοῦ λόγου σῶμα, ὅπερ ἐκ τῆς πανάγου προσείληφε θεομήτορος, ἐν τῇ μητρῷα νηδυῖ περιεγέγραπτο; συμπεριεγέγραπτο ἄρα καὶ ὁ λόγος αὐτῷ ἢ σπαργανουμένῳ καὶ ἐν φάτνῃ ἀνακλινομένῳ ἢ σταυρουμένῳ καὶ ἐν μνημείῳ κατατιθεμένῳ, καίτοι ἀχώριστος ἦν τοῦ οἰκείου αἰεὶ σώματος; εἰ μὲν οὖν οὐ
- 75 συμπεριεγέγραπτο, κεχώριστο ἄρα τοῦ προσλήμματος· εἰ δὲ συμπεριεγέγραπτο, περιγραφτὸν εἶναι καὶ τὸν θεῖον λόγον δώσουσιν ἐξ ἀνάγκης, ἵνα ἐνί γε λόγῳ πάντως τὴν βλασφημίαν μὴ διαφύγωσιν· ἢ οὕτω γε διὰ τὴν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν καὶ συμπάθοι ἂν πάσχοντι ὁ λόγος τῷ σώματι καὶ
- 80 συντεθνήξεται καὶ τᾶλλα ὑπομείναι ἂν καὶ ὡς θεὸς ἄπερ ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς πεπονθέναι ἠνέσχετο, ἢ, ὁ μείζων εἰς ἄ-

f 40^rf. 213^v

CP

53 τόπῳ] τρόπῳ C^a corr 58/59 λέγειν] C^e corr 59 (περιγράφ)ει]
 C^e corr 71/72 σὺνπεριεγέγραπτο C 72 ἄρα C σπαργανούμενον
 codd. 73 ἀνακλινομένον codd. σταυρούμενον codd. κατατιθέμενον
 codd. 74 οὖν] om. C^p corr οἶ] om. C^a corr 75 σὺνπεριεγέγραπτο C

θεῖαν, τοῖς κενοῖς διδασκάλοις αὐτῶν ἔψονται, σύγχυσιν ἐπι-
 νοοῦσιν ἐπὶ τῶν κατὰ Χριστὸν φύσεων ἢ δοκῆσει καὶ φαντασίᾳ
 ὀφθῆναι Χριστόν. τούτων γὰρ αἱ φωναὶ σαφῶς ἐνταῦθα προ-
 85 ἔρχονται καὶ περιέστηκεν αὐτοῖς οὐδὲν ἦττον τὰ ἄτοπα καὶ
 περιπεπτώκασιν ἀκόσμως ἐξ ὧν διαδιδράσκειν ἐνόμιζον.

40. | εἰ δὲ χρή καὶ ἐκ περιουσίας τὸν ἐπὶ τῷδε διατρανοῦν f. 40^v
 καὶ ἀπευρύνειν λόγον, τοιαῦτα ἂν προσενέγκοιμεν· εἰ ἐν Ἱερο-
 σολύμοις διατρίβων σωματικῶς ὁ Χριστός, διδάσκων τε ἐν τῷ
 ἱερῷ | καὶ τὰ θεοπρεπῆ ἐκεῖνα ἐπιτελῶν θαύματα (ὡς θεὸς γὰρ f. 214^r
 5 πανταχοῦ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἐστίν), ἦν ἄρα κατὰ τὸν αὐτὸν
 χρόνον σωματικῶς καὶ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἢ ἐν ἑτέροις τόποις
 ὅλως σαρκικῶς ὀρώμενος; καὶ τίς οὕτως φρενῶν ἕξω καὶ νοῦ
 τοῦ καθήκοντος, ὃς οὕτω ταῦτα ἔχειν διίσχυρίζαιτο; εἰ δὲ παρὰ
 τὸ ὀραῖσθαι σωματικῶς οὐχ' ἔωρᾶτο καὶ θεϊκῶς, οὐδὲ παρὰ τὸ ἐν
 10 τῷδε μὲν εἶναι τῷ τόπῳ, ἐν τῷδε δὲ μὴ εἶναι σώματι, ἤδη καὶ
 κατὰ τὴν θεότητα ἐν ταυτῷ μόνον ἦν, οὐδὲ παρὰ τὸ πάσχειν
 σαρκί, καὶ θεότητι παθεῖν τι λέγεται, τί τὸ ἐμποδῶν στήσεται
 τοῦ καὶ γραφόμενον αὐτὸν ἢ περιγραφόμενον σαρκί μὴ ἀπο-
 τέμνεσθαι τῆς κατ' αὐτὸν θεότητος ἢ πάντως συγγραφῆσεσθαι
 15 ἢ συμπεριγραφῆσεσθαι; ἀλλ' οὐκ ἔχον φύσιν ἐστίν τοῦτό γε,
 ἐπεὶ οὕτω καὶ εἰ ἄνθρωπος τῶν καθ' ἡμᾶς (βασιλεύς, εἰ τύχοι)
 εἰκονίζοιτο σώματι, ἀνάγκη καὶ τὴν ψυχὴν συνεικονίζεσθαι ἢ
 πάντως τεθνήξεσθαι χωριζόμενον· τί γὰρ ἐστίν ἕτερον θάνατος
 ἢ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος; ὧν τί λέγειν ἀνοητότερον ἢ
 20 ἀφρονέστερον; ποῦ δὲ ὅλως σῶμα ἄγραφον ἢ ἀπερίγραφον ἐκ
 τοῦ παντός αἰῶνος ἤκουσται; ἢ πῶς ὁ τοῦ σώματος ὄρος καὶ
 λόγος σωθήσεται, εἰ μὴ ταῦτα ἔχει, εἴπερ σῶμά ἐστιν τὸ τριχῆ
 διάστατον, περὶ ὃ σχῆμά τε καὶ ἀντιτυπία καὶ χρῶμα, ὄγκω

40. 18/19 cf. Iohannes Damascenus, *Expositio fidei*, ed. Kotter, 100, 5-6 (p. 234) 22/23 cf. *ibid.*, ed. Kotter, 26, 58 (p. 78)

CP

86 διδράσκειν C^a corr, διαδράσκειν C^p corr (cf. *infra* 145³³)

40. 1 καὶ] om. C 8 ὃς] om. P^a corr 9 εράτο C^a corr, εοράτο C^p corr 10 τὸν τόπον C^a corr 13 post περιγραφόμενον vocem αὐτὸν scripsit et exprinxit C 15 περιγραφῆσεσθαι C 16 εἰ¹] om. C πα<ράδειγμα> mag unc. litt. C

διειλημμένον καὶ πηλικότητι, ἃ δὴ καὶ τὴν σωματικὴν ἡμῖν
 25 περιγραφὴν ἐκ παντὸς ὑπαγορεύει. εἰ μὴ γὰρ κέχρωσται ἢ
 ἐσχημάτισται ἢ πεπόσωται, οὐδὲ πεπέρασται, οὐδὲ σῶμα, f. 41^r
 καθ' ὃ δὴ καὶ τόπω τινὶ περιείργεσθαι πέφυκεν τῷ ὧδε μὲν
 εἶναι, ἐτέρωθι δὲ μὴ εἶναι. ὅλως δὲ τὸ ἐν τῷδε εἶναι, ἐν τῷδε
 δὲ μὴ εἶναι, τί ἕτερον ἢ περιγραφῆς ἡμῖν ἔννοϊαν ἄντικρυς
 30 ὑποτίθεται; ὁ τοίνυν μὴ δοξάζων γράφεσθαι ἢ περιγράφεσθαι
 τὸν Χριστὸν σῶματι, ἢ ὅ,τι ἐστὶν σῶμα οὐκ ἔγνω, | ἐξ οὗ μὴ f. 214^v
 δὲ δόξαν ὀρθὴν κέκτηται, ἢ γνοὺς σῶμα καὶ ψυχὴν σῶζεσθαι
 παρήτῃται. οὐδὲ γὰρ αὐτὸς οὗτος ἄγραπτος τὸ σῶμα ἢ ἀπερί-
 γραπτος, εἶπερ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον Χριστὸς ἀνεκάθαρεν· τὸ γὰρ
 35 ἀπρόσληπτον ἀθεράπευτον οἶδαμεν. ὁ γοῦν ὁμολογῶν σῶμα
 ἀνειληφέναι τὸν Χριστὸν ὁποῖον τὸ ἡμέτερον (τοῦτο δὲ περι-
 γραπτὸν καὶ γραπτόν), ἐξ ἀνάγκης κάκεινο γραπτὸν καὶ περι-
 γραπτὸν εἶναι συνομολογήσειεν· εἰ δὲ τὸ δεύτερον οὐ δώσει,
 οὐδὲ τὸ πρότερον ἄρα· ὃ πάντῃ ἄλογον καὶ καταγέλαστον. τῶν
 40 μὲν οὖν ὁσίων πατέρων ἡμῶν τὰ δόγματα, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν
 πάσης τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τὸ κήρυγμα,
 τρανῶς καὶ διαρρήδην ἐκ δύο καὶ ἐν δυσὶν κατὰ πάντα τελείαις
 ταῖς φύσεσιν, μιᾷ δὲ ὑποστάσει ἦτοι προσώπῳ τὸν Χριστὸν καὶ
 θεὸν ἡμῶν ὁμολόγως δοξάζουσιν, ἐκ δύο δὲ τῶν ἐναντίων·
 45 Προελθὼν γὰρ φησιν, Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως ἐν ἐκ
 δύο τῶν ἐναντίων, σαρκὸς τε καὶ πνεύματος. εἰ τοίνυν ἢ ἐτέρα
 τούτων, ἢ θεία φημὶ τοῦ λόγου φύσις, ἄγραπτός τε καὶ ἀπερί-
 γραπτος ὡμολόγηται, ἀνάγκη πᾶσα, διὰ τὴν ἐκ τῶν ἐναντίων
 50 γραπτὴν εἶναι ὁμολογεῖσθαι. εἰ γοῦν καὶ ταύτη ἀπερίγραπτος
 νοοῖτο, ποῦ στήσεται τῶν ἐναντίων ὁ λόγος; ὡς οὖν ἢ ἐτέρα

34/35 cf. Gregorius Nazianzenus, *Epistula 101*, ed. Gallay, 32 (p. 50) 45/
 46 Gregorius Nazianzenus, *In Theophania*, ed. Moreschini, 13, 25-26 (pp. 132-
 134)

CP

24 πηλικιότητι C καὶ² om. C 27 τῷ | τὸ C 30 ἢ περιγράφεσθαι |
 om. P 37 καὶ γραπτόν om. P^a corr. 41 καὶ ἀποστολικῆς | om. C 45/46
 Προελθὼν - ἐναντίων | om. P

ἀπαθῆς καὶ ἄτρεπτος καὶ ἄχρονος καὶ εἴ τι ἕτερον | θεο- f. 41^v
 πρεπῶς ἐπὶ τῆς θείας λέγοιτο φύσεως, ἐξάπαντος τὰ ἐναν-
 τία ἐπὶ τῆς ἑτέρας ῥηθήσεται· τρεπτὴ γὰρ ἦν καὶ παθητὴ καὶ
 55 ὑπὸ χρόνον καὶ τᾶλλα ἃ τὴν φύσιν χαρακτηρίζει τὴν καθ' ἡμᾶς.
 ἐπεὶ πῶς σωθήσονται αἱ κατὰ Χριστὸν θεωρούμεναι οὐσιώδεις
 διαφοραὶ καὶ ἡ ἑκατέρας οὐσίας ιδιότης τῶν συνθεθεισῶν ἐν τῇ
 μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ κατὰ Χριστὸν ὑποστάσει; τίς οὖν ἡ ἀποκλήρω-
 σις; ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων τὴν κατὰ συζυγίαν τῶν ἐναντίων
 60 τηρεῖσθαι ἀντίθεσιν, | ἐπὶ δὲ τούτων μόνων ἀθετεῖσθαι τῶν f. 215^r
 φωνῶν; τίς δὲ ὁ ἀναπέιθων λόγος καὶ ὅτου χάριν, ἀναδύεσθαι
 περιγραφτὴν ὁμολογεῖν τὴν τοῦ κυρίου σάρκα, ὡς ἐξ ἀνάγκης
 καὶ τὸν λόγον αὐτὸν συμπεριγραφησόμενον; ἐξ οὗ τί συμβαί-
 νει; καὶ πάθος αὐτὸ τὸ περιγεγράφθαι περὶ τὸν λόγον ἀναφαί-
 65 νεσθαι, ὡς ἐξεῖναι ὑμῖν καὶ παθητὸν καὶ τρεπτὸν καὶ θνητὸν
 δοξάζειν καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς σαρκὸς ὑποβάλλειν πάθεισιν διὰ
 τὴν πρὸς αὐτὴν ἔνωσιν· εἰς τοῦτο γὰρ ὑμῖν ἀπιστίας ὁ λόγος
 ἔρχεται. καὶ ἄλλως ἀτοπώτερον· ὄν γὰρ φρατὲ ἀπερίγραφτον
 οὐκ οἶδα ὅπως ὑπ' εὐηθείας συμπεριγράφεσθαι τῇ εἰκόνι λέγετε,
 70 ὡς εἶναι καθ' ἡμᾶς τὸν αὐτὸν κατὰ ταυτὸν καὶ περιγραφτὸν καὶ
 ἀπερίγραφτον, τὸ μὲν δι' ἑαυτὸν, τὸ δὲ διὰ τὴν εἰκόνα· ἐν οἷς καὶ
 εἰς ἀντίφασιν ὑμῖν ὁ λόγος περιῖσταται. εἰ δὲ τοῦτο, τί μὴ
 μᾶλλον μὴ δὲ σεσωματώσθαι τὸν λόγον εἶποιτε, ἵνα μὴ καὶ
 σῶμα ὁ αὐτὸς μετὰ τοῦ ἀσωμάτου περιτραπείς τὴν φύσιν
 75 γίνοιτο, καὶ τᾶλλα ὅσα περὶ τὴν διπλόην θεωρεῖται τῶν
 φύσεων; εἰ δ' οὖν ὁ λόγος παθητὸς ἦν | φύσει, σχοίη ἂν αὐτό- f. 42^r
 θεν καὶ ταῦτα, οὐ παρὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα ἔνωσιν ἢ τῶ εἶναι
 περιγραφτὸν. εἰ δὲ φύσει ἀπαθῆς ἐστὶν καὶ ἀπερίγραφτος, καὶ
 ἐν σώματι γίνοιτο, οὐτ' ἂν συγχυθήσεται οὔτε τμηθήσεται
 80 οὐδ' αὐτῷ σώματι συμπεριγραφῆσεται ἢ συγγραφῆσεται· σῶ-

76/82 cf. *infra* 61¹⁵⁻²²

CP

60 μόνον C^{a corr} 68 ὄν] ὢν C 69 συνπεριγράφεσθαι C 70 κατὰ
 ταυτὸν] καταυτὸν C 71 ἑαυτὸν] αὐτὸν C^{a corr} 79 οὐτ' οὐκ P 79/80
 οὔτε - συγγραφῆσεται] om. C 80 αὐτῷ] *an pro* αὐ τῶ (cf. *infra* 117⁴⁶, 190²⁵)?

ζοι γὰρ ἂν τὸν ἴδιον τῆς ἀπαθείας καὶ παντελῆ τῆς ἀτρεψί-
 ας καὶ ἀπεριγραψίας ὄρον τε καὶ λόγον. ἀλλ' ὑμῖν γε σπουδῆ
 δι' ἐνὸς τούτου προσρήματος τὴν ὄλην τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνα-
 τετράφθαι σάρκωσιν, ὅτι βαρὺς ὑμῖν ἐστίν, καὶ περιγραφόμε-
 85 νος καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος.

41. τούτων οὕτως ἐξητασμένων, ἐπὶ τὰς φωνὰς ἐκείνας
 μετελεύσομαι (ἐπὶ καιροῦ γὰρ ἂν εἶη εἰς μέσους παραθεῖναι),
 ἀφ' ὧν οὗτοι καὶ οἱ νεόκτητοι πατέρες αὐτῶν | ὀρμώμενοι καὶ f. 215^v
 μυσταγωγούμενοι ἐπὶ τοσοῦτον ἀσεβείας ἐξεκυλίσθησαν. τῆς
 5 οὔν δοκῆσεως ταύτης καὶ φαντασίας πρῶτος ὁ μιαρὸς καὶ θε-
 ῆλατος Βαλεντίνος κατήρξεν, ὃς τοῦ ἀποστόλου λέξεις τινὰς
 ἀποσυλήσας τολμᾷ κατὰ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας οἰκονομίας
 ἀπορρίψαι τοιαῦτα, μορφὴν δούλου εἰληφέναι λέγων τὸν κύ-
 ριον, οὐκ αὐτὸν τὸν δοῦλον, καὶ ἐν σχήματι ἀνθρώπου γεγε-
 10 νῆσθαι αὐτόν, οὐκ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἀνειληφθαι, ἐπ' αὐτὴν
 δὲ τὴν θεότητα διαβαίνειν τὰ πάθη τὰ ἀνθρώπινα. τοιαῦτα δὲ
 οὐδὲ αὐτὸς ὁ ἐνεργῶν διὰ τῆς πονηρᾶς ἐκείνης γλώσσης δυσ-
 φημησαι τετόλμηκεν. ἐντεῦθεν λοιπὸν αὐτῷ συνήγετο ἀπερί-
 γραπτον λέγειν τοῦ κυρίου τὸ σῶμα.

42. μετ' ἐκείνον ὁ μιαρῶτερος καὶ θεοστουγέστερος Μαρκίων,
 ἐκ τῆς μισαρᾶς καρδίας τὸν δυσώδη τῆς φαντασίας ἀπερευγό-
 μενος βόρβορον, ὡς ἐκ πλειόνων βλασφημιῶν ὀλίγα παραθέ-
 σθαι, φάσκει τὸν Χριστὸν δοκῆσει πεπονθέναι καὶ τεθάφθαι,
 5 καὶ ὅτι οὐκ ἄνθρωπος ἀληθῶς, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου
 γέγονεν.

41. 6/10 cf. Basilii Caesariensis, *Epistulae*, 261, 2, ed. Courtonne, III, p. 117, 20-24 8/11 Valentinus, *fragm. ex Basilio et alio fonte non invento*; cf. *Contra Eusebium*, 397, 30-36; *Adversus Epiphaniem*, 341, 19-23 8/9 cf. Phil. 2, 7

42. 4/6 cf. Epiphanius Constantiensis, *Panarion*, ed. Holl, 1, 249, 17-18; *Contra Eusebium*, 406, 4-12; *Adversus Epiphaniem*, 360, 1-4 5/6 cf. Phil. 2, 7

CP

81 ἂν] om. C^a corr

81/82 ἀτρεψίας C

84 ὑμῖν] ἡμῶν C

41. 2 προθεῖναι P

8 βαλεντ<ένος> marg. unc. litt. C

11 δε²] om. C

42. 4 μαρκίων marg. unc. litt. C

43. ὁ τούτῳ παρωνομασμένος, πολλῶ δὲ τυγχάνων ὀψίγονος, | **Μαρκιανὸς ὁ ἀθεώτατος τῆ θεοστυγεῖ καὶ πολυωνύμῳ** f. 12^v
 τῶν καλουμένων **Μασσαλιανῶν** συμφθειρόμενος αἰρέσει, τοῦ
 ἀπεριγράπτου τὴν φωνὴν τρανέστερον ἐκπομπέων ἐπι-
 5 **σημαίνεται, ἐπεὶ ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τῶν ληρωδουμένων**
παρ' αὐτοῖς ἀναγγράπται οὕτως· Λέγουσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὃν
 ἀνέλαβεν ἐκ τῆς **Μαρίας** ὁ κύριος, ποτὲ μὲν αὐτὸν εἰς πνεῦμα
 μετέβαλλεν, ποτὲ δὲ εἰς σῶμα, καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ
 κυρίου ἀπερίγραπτον ἦν καθάπερ ἡ θεία φύσις.

44. ὁ τούτων ἀθεώτερος μάλιστα καὶ βδελυρότερος, ὁ τῆς
μανίας ἐπώνυμος Μάνης ἐν τῆ πρὸς Ὀδδᾶν ἐπιστολῇ γράφει |
τοιαύδε· Τῶν Γαλιλαίων δύο φύσεις ὀνομαζόντων ἔχειν τὸν f. 216^r
 Χριστόν, πλατὺν καταχέομεν γέλωτα, ὡς οὐκ εἰδόντων ὅτι ἡ
 5 οὐσία τοῦ φωτὸς ἐτέρα οὐ μίγνυται ὕλῃ, ἀλλ' ἔστιν ἀκραι-
 φνης, ἐνωθῆναι ἐτέρα οὐσία μὴ δυναμένη, κἄν δοκῆ ταύτη
 συνῆφθαι. ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία ὄνομά ἐστιν κατα-
 χρηστικόν, οὔτε εἶδους οὔτε οὐσίας ὑπάρχον σημαντικόν. τὸ
 δὲ ἀνώτατον φῶς, ταῖς ἑαυτοῦ συνουσιωμένον, ἔδειξεν ἑαυτὸ
 10 ἐν τοῖς ὑλικῶς σώμασιν σῶμα, μία ὦν αὐτὸς φύσις τὸ πᾶν.

45. **ἔτι ὁ αὐτὸς ἐν τῆ πρὸς Σκυθιανὸν ἐπιστολῇ (ἐν τισὶ δὲ**
Βαλεντίνου, τοῦ διδασκάλου Μάνεντος, ἐπιγγράπται) οὕτω
φάσκει· Ὁ δὲ τοῦ αἰδίου φωτὸς υἱὸς τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἐν τῷ
 ὄρει ἐφάνερωσεν, οὐ δύο ἔχων φύσεις, ἀλλὰ μίαν ἐν τῷ
 5 ὄρατῷ καὶ ἀοράτῳ.

43. **6/9** Timotheus Constantinopolitanus, *De iis qui ad ecclesiam accedunt*, PG 86, 49AB; cf. *Contra Eusebium*, 406, 23-27; *Adversus Epiphaniem*, 360, 16-21

44. **3/10** Manes, *Epistula ad Addan*, ed. Adam, 33; e.g. apud Eustathium Monachum in *Epistula de duabus naturis*, ed. Allen, 10-19; cf. *Adversus Epiphaniem*, 378, 9-19; apud Photium citatio similis Valentino adscribitur (cf. Photius, *Bibliotheca*, ed. Henry, t. 5, p. 26,43 - 27,3)

45. **3/5** Manes, *Epistula ad Scythianum*, e.g. apud Eustathium Monachum, ed. Allen, 19-22; cf. *Contra Eusebium*, 405,26 - 406,3; *Adversus Epiphaniem*, 378, 1-4

CP

43. **1** -ούτῳ] *add.* δὲ P^p ^{corr} **2** μαρκιανος τιμοθεος> πρε<σβύτερος>
mag unc litt C **5** ἐν] καὶ P **8** μετέβαλεν C

44. **1** βδελυρότερος C **2** μάνης *mag. unc. litt. C*

46. ἐκ δὴ τούτων ἐπιφημιζόμενον τῷ Χριστῷ τὸ ἀπε-
 ρίγραπτον, ὡσπερ φθοροποιόν τι νόσημα, εἰς τοὺς περὶ Ἄ-
 ρειον τὸν ἔμμανῆ καὶ τοὺς τὰ Ἄρειου φρονοῦντας ἐγκατέσκη-
 ψεν. οἷς ἐπόμενος ὁ τῆς Ἀρειανικῆς μανίας ἔξαρχος καὶ τῶν
 5 νῦν ἀρειανιζόντων, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν μανιχαϊζόντων, διδάσκα-
 λος κορυφαῖος Εὐσέβιος πρὸς τὴν βασιλίδα Κωνσταντίαν f 43^r
 ἐπιστέλλων, ἐν τῷ περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος μεταμορφώσεως
 γενόμενος τόπῳ γράφει τοιαῦτα· Δύο μορφῶν αὐτῷ παριστα-
 μένων, περὶ μὲν τῆς τοῦ θεοῦ μορφῆς οὐδὲ αὐτὸς ἠγούμαι σε
 10 ζητεῖν. εἶτα μικρὸν ὑποβάς φησίν· Ἄλλὰ γὰρ πάντως τῆς τοῦ
 δούλου μορφῆς ἐπιζητεῖς καὶ οὐ δι' ἡμᾶς περιεβλήθη σαρκίου.
 ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῇ δόξῃ τῆς θεότητος ἀνακεκρᾶσθαι μεμαθή-
 καμεν καὶ καταπεπόσθαι τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς. καὶ οὐτι
 15 πέφηγεν, ὅποτε καὶ ἐν ἀνθρώποις ἔτι βιατεύων | ὁ θεὸς f. 216^v
 λόγος, τοῖς ἐγκρίτοις τῶν αὐτοῦ λόγων προατραβωνιζόμενος
 τὴν θεάν τῆς αὐτοῦ βασιλείας, μεταβαλὼν τὴν τοῦ δούλου
 μορφὴν, αὐτὴν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπιάν
 φύσιν ἐπιδέδεικται, ὅτε τὸ μὲν πρόσωπον αὐτοῦ ἀπῆστραψεν
 20 ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ὡς τὸ φῶς. τίς οὖν τῆς το-
 σαύτης ἀξίας τε καὶ δόξης τὰς ἀποστιλβούσας καὶ ἀπαστρα-
 πτούσας μαρμαρυγὰς οἷός τε ἂν εἶη καταχαράξαι νεκροῖς
 καὶ ἀψύχοις χρώμασιν, τί λέγων ἐνταῦθα τὸ ἀνακεκρᾶ-

8/10 Eusebius Caesariensis, *Epistula ad Constantiam Augustam*, Hennephof 110, II; cf. *Contra Eusebium*, 403, 27-29 **8/11** cf. Phil. 2, 6-7 **10/23** Eusebius Caesariensis, *Epistula ad Constantiam Augustam*, Hennephof 110. III-IV, cf. *Conc. Nic II Acta*, Mansi 13, 313B; *Contra Eusebium*, 403,31 - 404,9 et 405, 8-13 **13** cf. II Cor. 5, 4

CP

2/3 ἄριον C^{a corr} **6** εὐσεβειος marg. unc. litt. C εὐσέβειος C κων-
 στάντειαν C **10** τῆς] ante hanc vocem subintelligendum est περὶ (cf. l. 9); idem
 legitur in opere *Contra Eusebium* **12** καὶ] om P τῆ] τῆς C^{a corr} **16**
 λόγων] sic codd. et *Contra Eusebium*, μαθητῶν Gregoras (vide *Introd.*, p. XXV,
 n. 41) προατραβωνιζόμενος C **18** ὑπὲρ] ἐπὶ C **23** χρώμασιν] σώμασι P

σθαι καὶ μεταβαλὼν ἢ ὅπερ προῖών ἐξ ὅλων ὅλην μετα-
 25 βεβλήσθαι τὴν δούλειον ἔφη μορφήν; καὶ ἔτι μεταταῦτα
 εἰς θεὸν μεταβληθεῖσαν ἀπαρακαλύπτω φωνῇ ἐκτίθεται.
 εἶτα καὶ ὑπηρέτην, πρὸς δέ γε καὶ δεῦτερον θεὸν τὸν μονο-
 γενῆ ἀθέως δοξάζει, ἠνίκα φάσκει ὅτι Ὁ ἀνωτάτω πατὴρ,
 θεὸν καὶ κύριον καὶ βασιλέα τῶν ὅλων μόνον αὐτὸν μετὰ γε
 30 ἑαυτὸν ἀναδειξας. ἃ δὲ καὶ ἕτερα βλασφημῶν γράφει, τοῖς
 ἐντυγχάνουσι τῇ ἐπιστολῇ ἔνδηλα γενήσεται· ἅπερ ἅπαντα
 ἀλλότρια τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν τυγχάνει ὁμολογίας· περὶ ὧν καὶ
 ἐν ἐτέροις ἡμῖν ἐξήτασται. | τῶν οὖν ἠφανίσθαι καὶ μὴ σεσῶ- f. 43^v
 σθαι τὴν καθ' ἡμᾶς φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ καὶ διατοῦτο τὸ ἀπε-
 35 ρίγραπτον ἐπ' αὐτῷ κενολογούντων ἢ συναυλία ταιαύ-
 τη. ὧν ἐστὶν καὶ Ἐπιφανίδης τις τῆς φασματώδους μοίρας
 τυγχάνων (Ἐπιφάνιον δὲ τὸν ἱερὸν τῆς Κυπρίων νήσου ἀρχιε-
 ρέα ἐπιγράφουσιν) καὶ εἴ τινες ἄλλοι τῆς ἀπατηλῆς δοκή-
 σεως ἐξηγήσαντο, ὡς μεταταῦτα λεχθήσεται. οἷς καὶ οὗτοι
 40 συνεξεφύρθησαν, παρ' ὧν καὶ τοῦ ἀπεριγράπτου τὴν φαν-
 τασίαν μεμύηται, τὴν πραγματιωδῶς καὶ κυρίως γεγενη-
 μένην τοῦ σωτῆρος ἡμῶν σάρκωσιν ἠθετηκότες, καὶ οἷα λώ-
 βην ἐσχάτην τῶν ψυχῶν παρεδέξαντο.

47. ἀλλ' οὗτοι μὲν ἅπαντες μετὰ τῆς βλασφημίας ἐρρέτω-
 σαν· ἡμῖν δὲ τὰ θεῖα τῶν διδασκάλων | τῆς ἐκκλησίας δόγματα, f. 217^r
 ὡσπερ ἕκ τινος ὑψηλοτάτης περιοπῆς τῆς θείας ἐπιπνοίας
 ἀπηχούμενα, τῆς τοῦ θεοῦ λόγου συγκαταβάσεως διατρα-
 5 νούτωσαν τὸ ἀπλανές καὶ μέγα μυστήριον, τῶν μὲν ἀθυ-

24/25 cf. Eusebius Caesariensis, *Epistula ad Constantiam Augustam*, Hennephof 110, V; cf. *Contra Eusebium*, 415, 40-42 26 cf. Eusebius Caesariensis, *Epistula ad Constantiam Augustam*, deest apud Hennephof, sed invenitur in opere *Contra Eusebium*, 445, 32 28/30 Eusebius Caesariensis, *Epistula ad Constantiam Augustam*, deest apud Hennephof, sed invenitur in opere *Contra Eusebium*, 388, 1-4 32/33 videlicet in opere *Contra Eusebium*

47. 5 cf. I Tim. 3, 16

CP

25 μορφήν ἔφη C 26 ἀπαρακαλύπτω φωνῇ] ἀπαρακαλύπτως P 27
 ὑπηρετήν C 30 ἕτερα] add. ἃ P^p corr 31 ἐγτυγχάνουσι C

47. 3 περιοπῆς] sic codd.

ρογλωττούντων ἀσεβῶν ἐπιστομίζοντα τὴν ἀσέβειαν, τῶν εὐσεβούντων δὲ τὴν παρρησίαν ἐπιρρωννύοντα, καὶ σύμφωνον καὶ ἑναρμόνιον τῆς ὀρθοδοξίας ἡμῖν τὴν ᾠδὴν ἀναπλέκοντα. εἶμι λοιπὸν καὶ ταῦτα προσφόρως δείζων καὶ εὐ-
 10 καιρότατα. ἡγείσθω δὲ τῆς ἱερᾶς τρίτης συνόδου τὰ θεῖα ὀρίσματα. θεσπίζει γὰρ ᾧδε· Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ θεόν, περιγραφτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀπερίγραφτον δὲ κατὰ τὴν θεότητα, ἔστω ἀνάθεμα. ἐπέσθω δὲ καὶ τὰ τούτοις συγγενῆ τε καὶ σύνδρομα.

48. ὁ γοῦν ἱερός καὶ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ τῆς μεγάλης Ἀλεξάνδρου πρῶεδρος καὶ μέγας τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχος, κατὰ τῶν τὰ Σαμοσατέως τοῦ δυσσεβοῦς φρονούντων καὶ περὶ πί-
 5 ζητοῦσιν τινες, Ἑλληνικὴν καὶ Ἰουδαϊκὴν νοσοῦντες κακίαν f. 41^f
 καὶ μὴ παραδεχόμενοι μὴ δὲ πιστεύοντες ὅλως σωματοῦσθαι θεόν, ἀλλ' ἢ λογισμοῖς ἀνθρωπίνους καὶ σοφία Ἑλληνικῇ γνῶναι καὶ καταλαβεῖν μᾶλλον βουλόμενοι τὰ μεγάλα καὶ ἀκατάληπτα· πῶς γεγέννηται τὸ ἀσώματον, πῶς δὲ καὶ πρό-
 10 εἰσιν καὶ ποῦ τὸ πανταχῆ ὄν καὶ πάντα περιέχον καὶ πάντα πληροῦν. καὶ ἐκ τοῦ πῶς καὶ ὅπως, εἰς ἀπιστίαν ἐχώρησαν, καὶ ἀντὶ γεννήσεως ἐπλάσαντο ποίησιν, καὶ ἀντὶ προόδου κτίσιν καὶ πάροδον κατεσκεύασαν. οὕτω πάλιν καὶ ἐπὶ τῆς σαρκώσεως· πῶς σαρκοῦται, πῶς σωματοῦται, πῶς συντίθε-
 15 ται πρὸς σῶμα βραχὺ ὁ ἀχώρητος; πῶς δὲ καὶ ἐνοῦται τὸ ἄκτιστον τῷ κτιστῷ καὶ τῷ περιγραφομένῳ τὸ ἀπερίγραφον; πῶς καὶ ἐν μέρει ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ ἀμέτρητος καὶ

11/14 cf. *Conc. Nic. II Acta* (non agitur de Concilio Tertio), Mansi 13, 400BC; cf. *Testimonia*, 343, 23-26

48. 4/20 (Ps-)Athanasius Alexandrinus, *Quod unus sit Christus*, ed. Lietzmann, 295,12 - 296,3; cf. *Testimonia*, 343, 27-32

CP

7 ἐπιρρωννύοντα C 9 εἶμι] εἶμι C, ἴημι P 11 συνοδο<ος> γ *mag. unc. litt.*
 C 14 καὶ²] *om.* C

48. 4 ἀθανασίου *mag. unc. litt.* C 5 ζητοῦσι C^{a corr.} P, ζηλοῦσι Ps.-Athanasius et *Testimonia* 15 πρὸς] πῶς P

ἀμέριστος; ἢ γὰρ τὸ μέγα εἰς μικρὸν συνεστάλη χωρίον | ἢ f. 217^v
τὸ μικρὸν γέγονεν μέγα ἢ μέρος τῆς θεότητος καὶ οὐ τὸ πᾶν
20 ὑπεδέξατο· ὅπερ ἐστὶν ἀσεβές.

49. οἷς ἀκολούθως καὶ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ λεγέτω Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα λόγῳ· Ἐνιαύσιον δὲ ὡς ἥλιον δικαιοσύνης· ἢ ἐκεῖθεν ὀρμώμενον ἢ τῷ ὀρωμένῳ περιγραπτὸν καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέφοντα.

50. ταῦτα ἐπεξηγεῖσθω καὶ σαφηνιζέτω ὁ μέγας τῆς εὐσεβείας ὁμολογητῆς Μάξιμος φάσκων· Ἔλιος δικαιοσύνης· ὁ κύριος προσαγορεύεται, ὡς ποιητῆς καὶ συντελεστῆς τῶν αἰώνων καὶ ὡς ἀρχὴ πάντων καὶ τέλος. ἐκεῖθεν δὲ ὀρμώμενος· εἴρηται ἢ τῷ ὀρωμένῳ περιγραπτός, ἢ ὡς φῶς ἐκ φωτὸς καὶ θεὸς ἀληθινός, τοῦ πατρὸς γεννητῶς ὀρμώμενος, ἢ ὡς ἄνθρωπος ὁ αὐτός, τῷ καθ' ἡμᾶς ὀρωμένῳ τῆς φύσεως εἶδει περιγραπτός, καθάπερ ὁ ἥλιος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὀρώμενος τῷ φαινομένῳ δισκοειδεῖ σώματι περιγέγραπται.

51. τοιαῦτα καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἰωάννην τὸν Κουβικουλίτριον δογματικῇ ἐπιστολῇ γράφει· Ἐκάτερόν τε ἐπαληθεύοντα, τὸ θεῖον ὁμοῦ καὶ τὸ ἀνθρώπινον, πιστοῦσθαι θαύμασι θείοις καὶ παθήμασιν ἀνθρωπίνοις· καὶ κατὰ μὲν τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὸν
5 πατέρα φύσιν τε καὶ οὐσίαν, ἄκτιστον, ἀόρατον, ἀπερίγραφον, ἀναλλοίωτον, ἄτρεπτον, ἀπαθῆ, ἄφθαρτον, ἀθάνατον, δημιουργὸν τῶν πάντων, κατὰ δὲ τὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ φύσιν καὶ ἡμετέραν, τὸν αὐτὸν κτιστὸν, παθητὸν, περιγρα-

49. 2/4 Gregorius Nazianzenus, *In sanctum Pascha*, PG 36, 641A; cf. *Testimonia*, 344, 22-25

50. 2/9 Maximus Confessor, *Ambigua*, PG 91, 1357B-D; cf. *Testimonia*, 344, 28 - 345, 9   5/6 *Symbolum Nicaenum*, ed. Dosssetti, 228, 4

51. 2/10 Maximus Confessor, *Epistula* 12, PG 91, 468BC; cf. *Testimonia*, 345, 13-14

CP

49. 2 του θεολογου *margin. unc. litt. C*   3 ὀρωμένῳ] ὀρμωμένῳ C

50. 2 μαξιμ<ος> *margin. unc. litt. C*   6 post ἀληθινός non *supplendum videtur* ἐκ θεοῦ κατ' οὐσίαν ἀληθινοῦ *cum Maximo; textus enim legitur eodem modo corruptus et in Testimoniis*   8 ὀρώμενος] *sic codd. et Testimonia*

51. 3 τὸ] *om. C^a corr*

πτόν, χωρητόν, θνητόν· τὸν αὐτὸν μὲν, οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ δέ,
10 διὰ τὰ ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς τὸ εἶναι ἔχει.

52. ἔτι ὁ αὐτὸς θεῖος Γρηγόριος ἐν τῇ πρὸς Κληδόνιον
πρώτῃ ἐπιστολῇ τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐπειλημμένος ἀποφαινε-
ται· Οὐ γὰρ τὸν ἄνθρωπον χωρίζομεν τῆς θεότητος, ἀλλ' ἕνα
καὶ τὸν αὐτὸν δογματίζομεν, πρῶτον μὲν οὐκ ἄνθρωπον,
5 ἀλλὰ θεὸν καὶ υἱὸν μόνον καὶ προαιώνιον, ἀμιγῆ σώματος·
ἐπὶ τέλει δὲ καὶ ἄνθρωπον προσληφθέντα ὑπὲρ τῆς σωτη-
ρίας | τῆς ἡμετέρας, παθητὸν σαρκί, ἀπαθῆ θεότητι· περι- f. 218^r
γραπτὸν σώματι, ἀπερίγραφτον πνεύματι, τὸν αὐτὸν ἐ-
πίγειον καὶ οὐράνιον, ὀρώμενον καὶ νοούμενον, χωρητὸν
10 καὶ ἀχώρητον, ἵνα ὅλω ἀνθρώπῳ τῷ αὐτῷ καὶ θεῷ ὅλος
ἄνθρωπος ἀναπλασθῆ πεσὼν ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

53. φωτιζέτω ἡμᾶς οὗτος ὁ θεῖος διδάσκαλος καὶ ἐκ τοῦ εἰς
τὰ Φῶτα εἰρημένου αὐτῷ λόγου ταῦτα· Ἐπειδὴ καθαρὰν
αὐτοῦ τὴν θεότητα φέρειν, οὐ τῆς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ
φύσεως, διὰ τοῦτο τὰ ἄμικτα μίγνυται· οὐ γενέσει μόνον
5 θεὸς οὐδὲ σαρκὶ νοῦς οὐδὲ χρόνῳ τὸ ἄχρονον οὐδὲ μέτρῳ τὸ
ἀπερίγραφτον, ἀλλὰ καὶ παρθενία γέννησις καὶ ἀτιμία τῷ καὶ
τιμῆς ἀπάσης ὑψηλοτέρῳ καὶ πάθει τὸ ἀπαθὲς καὶ τῷ
φθορατῷ τὸ ἀθάνατον. φανερόν δὲ ὅτι ἐνταῦθα ὁ πατὴρ τῷ
μέτρῳ ἀντὶ τοῦ περιγραφτοῦ ἐχρήσατο, | ἀντιθεῖς τῷ ἀπερι- f. 45^f
10 γράπτῳ. πᾶν γὰρ ὁ μέτρῳ ὑποπέπτωκεν περιγραφτὸν πάντως
ἐστίν. καὶ ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, ἐκ τῶν λοιπῶν πειστέον ἀντι-
θέσεων, καθ' ἃς τὰ ἐναντία ἀλλήλαις παρέθετο.

52. 3/11 Gregorius Nazianzenus, *Epistula 101*, ed. Gallay, 13-15 (pp. 40-42);
cf. *Testimonia*, 344, 4-5

53. 2/8 Gregorius Nazianzenus, *In sancta Lumina*, ed. Moreschini, 13, 16-22
(pp. 176-178); cf. *Testimonia*, 344, 7-14

CP

52. 1 θεῖος] om. P γρηγόριος C κληδωνιον C 3 του θεολόγου
marg. unc litt. C 4 δογματίζωμεν C 8 πνεύματι] σώματι C^{a corr} post
τὸν litteras ἐπι scripsit et cancell. C

53. 5 χρόνων C^{a corr} 9 περιγράφτου C 11 τοῦτο] om. C πιστέον
codd. (cf. 27¹, 79⁹ et 115³⁹)

54. ἐξῆς προκείσθω καὶ ὁ μέγας Εὐστάθιος, ὁ τῆς Ἀντιο-
 χέων πάλαι γενόμενος πρόεδρος, ἐν τῷ ἐπιγεγραμμένῳ αὐτοῦ
 λόγῳ θεωρηματικῶς εἰς τὸ ἐπίγραμμα τῆς στηλογρα-
 φίας οὕτως λέγων, περὶ τοῦ νομοθέτου Μωσέως τὸν λόγον
 5 ποιούμενος· Φαίνεται τοίνυν ὅτι διττὰς ὑποτίθεται στηλῶν
 εἰδέας· οὐ γὰρ ἂν τὴν τοῦ Ἰακώβ ἀποδεχόμενος εὐφήμεως
 ἐπετίμα ταῖς τῶν ἐναντίων ὡς ἀσεβῶς ἰδρυμέναις. ἀλλ' ἐκεῖ-
 ναι μὲν εἰδωλολατρίας ἐκτυποῦσι φάσματα δαιμονιώδη κα-
 κοδόξως, ἡ δὲ τοῦ προπάτορος Ἰακώβ οὐ τὴν αὐτὴν ἐκεῖ-
 10 ναις ἐμφαίνει πραγματείαν. ὁ γὰρ τοι δίκαιος ἀνὴρ ἐνηχηθεὶς
 ἀγίῳ πνεύματι πρῶτον μὲν αὐτὸ τὸ σωματικὸν εἶδος ὄρα τῷ
 Χριστοῦ προαναζωγραφούμενον ἐναργῶς, ὅπερ ἐστὶν ὄρατὸν
 καὶ τοπικῆς ἐχόμενον περιγραφῆς· | δεῦτερον δὲ καὶ τὸ νικη- f. 218^v
 φόρον τοῦ σταυροῦ τρόπαιον κλίμακι προσεμπερῶς ἀπεικα-
 15 ζόμενον ἱστορεῖ. τούτῳ γὰρ καὶ ἐπεστηρίχθη μετεώρως,
 ἐλκύσας ἅπαντας πρὸς ἑαυτόν.

55. ὁ τῆς Νυσαέων διακοσμῶν τὴν ἱεραρχίαν εἰσβαίνεται
 ἐπὶ τούτοις θεῖος Γρηγόριος, ἐν ταῖς Κατηχητικοῖς αὐτοῦ
 λόγοις τὰ παραπλήσια δοξάζων· Ἀλλὰ μικρόν, φησὶν, καὶ
 εὐπερίγραπτον ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσιν, ἀπειρον δὲ ἢ θεότης· καὶ
 5 πῶς ἂν περιληφθῇ τῷ ἀτόμῳ τὸ ἀπειρον; καὶ τίς τοῦτο
 φησὶν, ὅτι τῇ περιγραφῇ τῆς σαρκὸς καθάπερ ἐν ἀγγελίῳ
 τινὶ ἢ ἀπειρία τῆς θεότητος περιελήφθη; οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῆς f. 45^v
 ἡμετέρας ζωῆς ἐντὸς κατακλείεται τῶν τῆς σαρκὸς ὄρων ἢ

54. 3/16 Eustathius Antiochenus, *In inscriptione titulorum*, ed. Spanneut, 97, 10-20 (amplius apud Niccphorum); cf. *Catena Graeca in Genesim et in Exodum*, ed. Petit, 239, 2-8 (p. 225) (ab l. 10); cf. *Testimonia*, 351, 7-25 16 cf. Io. 12, 32

55. 3/11 Gregorius Nyssenus, *Oratio catechetica magna*, ed. Mühlenberg, 38, 5-13, cf. *Testimonia*, 345, 17-18 (amplius)

CP

54. 1 Εὐστάθιος] *om.* P 2/3 αὐτοῦ λόγῳ] *om.* P 3 θεωρηματικὸς
 C 4 ευσταθ<ιος> *margin. unc. litt.* C 6 ἰδέας P, *sed cf. infra (l. 11)*
 εἶδος 10 *post* δίκαιος *scripsit* ἐνώχ' *et cancell.* C 11 σωματικῶ C 15
 ιστοεῖ C^a *corr.* καὶ] *om.* C, *habent autem* P *et Testimonia*

55. 1 τῆς] τὴν P νυσσαέων P τὴν] *om.* P 3 νόσης *margin. unc. litt.*
 C

νοερά φύσις, ἀλλ'ὁ μὲν ὄγκος τοῦ σώματος τοῖς οἰκείοις
10 μέρεσι περιγράφεται, ἡ δὲ ψυχὴ τοῖς τῆς διανοίας κινήμασιν
πάσῃ κατ'ἐξουσίαν ἐφαπλοῦται τῇ κτίσει.

56. ὁ ἱερός Ἀμφιλόχιος, ὁ τῆς Ἱκονιατῶν ἐπιτροπεύσας,
**Σελεύκῳ μὲν τῷ ἐπιτηδεῖω ἐπιστελλέτω, τοῖς προκειμένοις δὲ
συμφθεγγόμενος δογματιζέτω τρανέστερον.** Ὡστε τὴν τοῦ
θεοῦ μορφήν καὶ τὴν τοῦ δούλου μορφήν συντελεῖν εἰς ἓν
5 πρόσωπον υἱοῦ τε καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὕτως Θεόν
τε καὶ ἄνθρωπον ὁμολογῶ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἓνα υἱὸν δύο
φύσεων, παθητῆς καὶ ἀπαθοῦς, θνητῆς καὶ ἀθανάτου, ψηλα-
φητῆς καὶ ἀνεπάφου, ἀνάρχου καὶ ἀρξαμένης, ἀπεριγράφου
καὶ περιγραφομένης. **ἔρει δὲ καὶ μετὰ βραχεία·** Τίχεται τοίνυν
10 ἐκ τῆς ἀγίας Μαρίας ὁ δεσπότης Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐ
τῇ ἀπεριγράφῳ ἀλλὰ τῇ περιγεγραμμένη φύσει. ἔφην γὰρ ἐν
τοῖς ἀνωτέρω τὸν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπερίγραφον
εἶναι καὶ περιγεγραμμένον· κατὰ μὲν τὴν θείαν φύσιν ἀπερί-
γραφον, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπίνην περιγεγραμμένον· καθ' ἣν
15 καὶ ἐν φάτῃ καὶ ἐν σπαργάνοις καὶ ἐν σταυρῷ καὶ ἐν τάφῳ
περιεγέγραπτο ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν θεότητα
δὲ ἀπεράντως καὶ ἀπεριγράφως | τὰ πάντα περιεῖχέν τε καὶ f. 219'
περιέχει. **τοῖς ἰσοδυναμοῦσι δὲ τὰ κατὰ τὴν ἐπιστολὴν διεξερ-
χόμενος συμπεραιοῖ τὸν λόγον οὕτως·** Εἷς τοίνυν ὁ Χριστὸς ὁ
20 υἱὸς τοῦ Θεοῦ παθητὸς καὶ ἀπαθῆς, παθητὸς μὲν σαρκί,
ἀπαθῆς δὲ θεότητι, ὄρατὸς σαρκί, ἀόρατος | θεότητι, περι- f. 46'
γραπτὸς σαρκί, ἀπερίγραφος θεότητι· ἀρχὴν χρονικὴν ἔχων
κατὰ τὴν σάρκα, ἀνάρχος κατὰ τὴν θεότητα. καὶ ταῦτα μὲν,
ὡς ἐμαυτὸν πέπεικα, εὖ ἔχοντα πεποιήμαί.

56. 3/9, 9/18 et 19/24 Amphilochius Iconiensis, *Spuria fragmenta*, ed. Datema, I, 3; I, 7 et 4; I, 8 (brevius); cf. *Testimonia*, 345,22 - 346,25 (brevius)

CP

56. 3 <αμφιλοχιος> marg. unc litt C 11 περιγεγραμμένη C ἔφην
P 13/14 καὶ - ἀπερίγραφον] om. P 14 post περιγεγραμμένον verba κατα
μὲν τὴν θείαν φύσιν (cf. l. 13) iteravit et exprunxit C 15 post καί' verba ἐν φάτῃ
καὶ ἐν σπαργάνοις iteravit et exprunxit C 18 τὰ] om P 21/22 ἀπαθῆς -
σαρκί] om P

57. ὁ κατὰ τὴν Μυρηνῶν ἐκκλησίαν ἐμπρέφας Μεθόδιος ὁ
 ὄσιος εἰς τόνδε εἰστρεχέτω τὸν ἱερὸν σύλλογον, μέθοδον ὡσπερ
 ἱερὰν ἡμῖν καὶ σύντομον προχειριζόμενος ἐν τῷ πεποημένῳ
 αὐτῷ εἰς τὴν τῆς ὑπαπαντῆς καλουμένην ἡμέραν ἑορτασίμῳ
 5 λόγῳ, καὶ συμφώνως τοῖς προκειμένοις ἀδέτω καὶ πρὸς τὴν
 πάναγον θεομήτορα τὰ ἐπ'εὐλογίαις ὑμνούμενα φωνεῖτω·
 Εὐλογημένη σύ, παντευλόγητε καὶ πασιπόθητε· ἐπ'εὐλο-
 γίαις κυρίου τὸ θεοχαρίτωτόν σου ὄνομα, θεογεννήτρια,
 δαδουχε πάντων· ἡ περιγραφή, ἴν'οὕτως εἶπω, τοῦ ἀπερι-
 10 γράπτου, ἡ ῥίζα τοῦ τιμιωτάτου ἄνθους, ἡ μήτηρ τοῦ πλά-
 σαντος, ἡ τίτθη τοῦ τρέφοντος, ἡ περιοχὴ τοῦ περιέχοντος, ἡ
 φέρουσα τὸν φέροντα ῥήματι πάντα. τί οὖν ἕτερον ἡμῖν τὰ
 προκείμενα ῥητὰ τοῦ πατρὸς παρίστησιν ἢ τὸ περιγεγράφθαι
 Χριστὸν σωματικῶς ἐν τῇ κατὰ τὴν παναγίαν παρθένον νηδυί
 15 κιοφορούμενον, καὶ μάλιστα τῷ εἰρηῆσθαι περιγραφὴν τοῦ ἀπε-
 ριγράφου καὶ περιοχὴν τοῦ περιέχοντος;

58. ὁ θεὸς Ἰππόλυτος, ὁ τῆς Πορτίων ἐκκλησίας ἰθύνων
 τοὺς οἰκάκας, λυέτω τὴν ἱερὰν γλῶσσαν καὶ καταγορευέτω καὶ
 βαλλέτω κραταιῶς τοὺς νῦν ἀναφανέντας τῆς συγχυτικῆς
 μοίρας Βήρωνας καὶ Ἠλίκωνας. λέξει γοῦν ὧδε· Τὸ γὰρ ἄπει-
 5 ρον κατ'οὐδένα λόγον ἢ τρόπον ἐπιδέχεται κίνησιν, οὐκ ἔχον
 ὅποι καὶ περὶ ὃ κινήθησεται· τροπὴ γὰρ τοῦ | κατὰ φύσιν ἀ- f. 219^v
 πείρου κινεῖσθαι μὴ πεφυκότος ἢ κίνησις. διὸ καὶ καθ'ἡμᾶς
 ἀληθῶς γενόμενος ἄνθρωπος χωρὶς ἀμαρτίας | ὁ τοῦ θεοῦ f. 46^v
 λόγος, ἐνεργήσας τε καὶ παθῶν ἀνθρωπίνως ὅσα τῆς φύ-

57. 7/12 (Ps.-)Methodius Olympius, *Sermo de Simeone et Anna*, PG 18, 372C;
 cf. *Testimonia*, 346,30 - 347,8 12 cf. Hebr. 1, 3

58. 4/13 et 14/21 Hippolytus Romanus, *Contra Beronem et Heliconem*, e
Doctrina Patrum, ed. Dickamp, 321, 20-27; 323, 17-24; cf. *Testimonia*, 347,13 - 348,9

CP

57. 7 μεθ<ο>δίου marg. unc. litt. C σύ] σοί C 9 δαδουχε C ἴν']
 ἦν C 11 τιτθῆ P 12 ῥήματι] om. C^a corr. 14 παναγίαν] ἀγίαν P

58. 3 κραταιῶς C (cf. infra 201³⁹) 4 β(ήρωνας)] C^e corr. ἵππολυτ<ος>
 marg. unc. litt. C 5 δέχεται C^a corr

10 σεώς ἐστὶν ἀναμάρτητα καὶ φυσικῆς σαρκὸς περιγραφῆς
ἀνασχόμενος δι' ἡμᾶς, τροπὴν οὐχ' ὑπέμεινεν, μηδενὶ παν-
τελῶς, ᾧ ταυτὸν ἐστὶν τῷ πατρί, γενόμενος ταυτὸν τῆ
σαρκὶ διὰ τὴν ἔνωσιν. καὶ αὖθις κατὰ τὸν αὐτὸν εἰρήσεται
λόγον· Ὡσπερ οὖν ἐφ' ἡμῶν, ὅσον εἰκάσαι τὸ παντελῶς ἀνεί-
15 καστον, διὰ τῆς σωματικῆς ἡμῶν γλώσσης ἀτρέπτως ἢ κατὰ
φύσιν τῆς ψυχῆς λογικῆ προφέρεται δύναμις, οὕτως καὶ ἐπὶ
τῆς ὑπερφυσῆς τοῦ θεοῦ λόγου σωματώσεως διὰ τῆς αὐτοῦ
παναγίας σαρκὸς, ἐν οἷς ἂν θεϊκῶς ἐνήργησεν, δίχα τροπῆς ἢ
παντοκρατορικῆ καὶ τῶν ὄλων ποιητικῆ τῆς ὅλης θεότητος
20 ἐνέργεια ἐδείκνυτο, πάσης ἐκτὸς κατὰ φύσιν περιγραφῆς
διαμένουσα, καὶ διὰ σαρκὸς διέλαμπε φύσει πεπερασμένης.
ἐπιστατέον δὲ ὅτι τὸ πεπερασμένης ταυτὸν ἐστὶν τῷ 'περιγε-
γραμμένης'.

59. μετὰ δὴ τούτους ὁ θεοφόρος διανιστάσθω Ἀναστάσιος,
ὁ τῆς Ἀντιοχείων μεγαλοπόλεως ἐγχειρισθεὶς τὰ πηδάλια, καὶ
καθαιρείτω τοὺς ἀνιδρύτους καὶ κατασσεισμένους καὶ γνώμην
καὶ δόγματα καὶ δὴ καὶ ὀριζέσθω· Ἰδιότης ἐστὶν τὸ κυρίως ἐν
5 τινι φύσει ἰδικῶς γνωριζόμενον, ἐν ἐτέρᾳ δὲ μὴ εὕρισκόμενον.
οἷον τί λέγω· ἐν τῇ θεῖᾳ φύσει τὸ προαιώνιον, τὸ ἄκτιστον, τὸ
ἀπερίγραπτον, ἅτινα οὐχ' ὑπάρχουσιν ἐν ἄλλῃ οἰαδῆποτε οὐ-
σία οὔτε ἐν αὐτῷ τῷ παναγίῳ σώματι τοῦ Χριστοῦ κατ' οὐ-
σίαν· οὔτε γὰρ προαιώνιον ἐστὶν οὔτε ἄκτιστον, οὔτε ἀπερί-
10 γραπτον ἔσται ποτέ.

60. ἐντεῦθεν ὁ ἱεροκῆρυξ προερχέσθω Σωφρόνιος, ὃς τὸν
τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐν τε δόγμασιν ἐν τε πράξεσιν κατεκάλ-
λυνεν θρόνον, καὶ σωφρονιζέτω τοὺς | ἀκολασταίνοντας καὶ f. 220'

59. 4/10 Anastasius Sinaites, *Viae Dux*, ed. Uthemann, 2, 4, 27-33; cf. *Testimonia*, 350,27 - 351,6

CP

10 ἀναμάρτητα] ἀμαρτήματα P 12 ᾧ] ὡς C 14 οὖν] καὶ P 15 ἢ
C 16 οὕτω P ἐπὶ] ὑπὲρ P 22 τῷ] τὸ C

59. 4 ἀναστ<α>σιου *margin. unc. litt.* C ἐν] ἐπὶ P 5/6 ἰδικῶς - φύσει]
om. C^{a corr} 6 ἄκτι(στον)] C^{e corr}

60. 1 τὸν] *om.* C

ἀφραίνοντας· και διδασκέτω μὴ πόρρω θέειν τῆς ἐκκλησί-
 5 ας τῶν θείων ὀρισμάτων, ἐν τῇ πρὸς Ὀνώριον τὸν τῆς
 Ῥωμαίων ἱερωσύνης οὐκ εὐαγῶς ἐξηγησάμενον δογματικῆ
 ἐπιστολῇ ᾧδὲ πη συγγεγραφῶς· | Ἐκ δύο φύσεων τὸν Χρι- f. 47^F
 στὸν νομίζοντες. και μετὰ βραχέα· Ἀπτὸν τὸν αὐτὸν και
 ἀνέπαφον, περιγραπτὸν τὸν αὐτὸν και ἀπερίγραφον. και
 10 μετὰ τινα· Ὅθεν και τόπον ὡς ἡμεῖς ἐκ τόπου μετέβαινε ὁ
 Χριστὸς δῆλον δῆπου, ἐπεὶ και κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄν-
 θρωπος και φύσιν τὴν ἡμῶν ἔσχεν ἀμείωτον και περιγρα-
 φῆς ἠνέσχετο σώματος και σχῆμα τὸ ἡμῖν ἀρμόζον πεφό-
 ρεκεν. σωματικῆ γάρ, τοῦτ'ἔστιν σώματος, και ἡ μορφή
 15 τυγχάνει τοῦ σχήματος, καθ' ἣν ἐν μήτρα συλληφθεὶς διεπέ-
 πλαστο και ἦν εἰς αἰεὶ διετήρησεν και εἰς αἰῶνα τηρεῖ τὸν
 ἀπέραντον. και μετ'ὀλίγον· Εἷς υἱὸς γινωσκέσθω ὁ πᾶσαν ἐξ
 ἑαυτοῦ προφέρων ἐνέργειαν, θείαν τε και ἀνθρώπειον, ταπει-
 νὴν και ὑπέρογκον, χθαμαλὴν και οὐράνιον, σαρκικὴν και
 20 ἀσώματον, ὄρατὴν και ἀόρατον, περιγραπτὴν και ἀπερί-
 γραπτὸν, ἀναλογοῦσαν αὐτοῦ τῇ δυάδι τῶν φύσεων.

61. λεόντειον δὲ ἐξαλλέσθω και σμερδαλέον ὁ σοφὸς κατα-
 βρυχέσθω Λεόντιος, ἐκδειματῶν ἐντόνως τῶν ἐναντίων τοὺς
 σκύλακας, μεγίστην αὐτοῖς ἐνεργαζόμενος παρὰ τῶν θείων
 δογμάτων τὴν πτοίαν, τοὺς κατὰ τῆς ποιμνῆς Χριστοῦ ἐπι-
 5 φυέντας ἀγρίους θήρας τοὺς περὶ Νεστόριον και Εὐτυχεὰ τοὺς
 μιαιρωτάτους και ἀθεωτάτους τῇ ἀλκῇ και τῇ πλοκῇ τῶν γλα-
 φυρῶν δογμάτων εὐτόλμως τε και γενναίως ἀποσοβῶν, ἐκεῖνά
 που διαπεραίνων ἐν λόγοις· Ἄλλ' ἡ ψυχῆ, φασὶν οἱ τῆς διαιρέ-

7/9, 10/17 et 17/21 Sophronius Hierosolymitanus, *Epistula synodica*, ACO, Ser. sec., II, 1, 438, 15; 440, 1; 448, 20 - 450, 4; 454, 13-16; cf. *Testimonia*, 350, 15-24

61. 1 cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 33, 57 8/22 Leontius Byzantinus, *Libri tres contra Nestorianos et Eutychianos*, PG 86¹, 1284BC; cf. *Testimonia*, 348, 16-17

CP

4 ἀφραίνουσας C 7 σωφρονίου marg. unc. litt. C 8 (Λ)π(όν)]
 C^e corr 13 ἡμῖν] ἡμῶν C^a corr P^a corr 17 μετ'ὀλίγον] μετὸ C

61. 1 λεόντειον δὲ] λεόντιον δὲ C, λεοντηδὸν P 1/2 λεοντιου marg. unc.
 litt C 3 ἐργαζόμενος P

σεως πρόμαχοι, περιγέγραπται ἐν τῷ σώματι καὶ πάθη δέχε-
 10 ται καὶ ἀλγηδόνας ὑπομένει. καὶ εἰ οὕτως ἦνται ὁ λόγος,
 ὥρα καὶ αὐτὸν τοῖς ἴσοις ὑποβάλλειν, καὶ ποιῆν αὐτὸν παθη-
 τὸν καὶ περιγραπτόν. τί δέ; οὐχί | μᾶλλον ὑμεῖς ταῦτα κα- f. 220^v
 τασκευάζετε, εἶπομι ἄν, ἅπερ ἡμῖν ἐγκαλεῖτε; δεδοίκατε
 γὰρ αὐτὸν σαρκὶ συνάπτειν καὶ ὄλω ἀνθρώπῳ, ὡς ἐξ ἀνάγ-
 15 κης περιγραφησόμενον καὶ πεισόμενον. εἰ μὲν οὖν φύσει
 παθητὸς ὁ λόγος ἢ τὴν ἐν τόπῳ δέχεται περιγραφὴν, ἔσται
 ταῦτα | ἐν αὐτῷ δι' αὐτόν, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν πρὸς τὸ περιγρα- f. 47^v
 πτόν καὶ παθητόν σῶμα ἔνωσιν· καὶ ἔσται οὕτως παθητὸς
 καὶ περιγραπτός, κἂν μὴ πέπονθε μὴ δὲ περιγέγραπται.
 20 εἰ δὲ φύσει ἀτρεπτός ἐστιν καὶ ἀπεριγραπτός καὶ ἀπαθής,
 κἂν ἐν σώματι γένηται, σώζοι ἂν τὸν ἴδιον τῆς ἀπαθείας
 καὶ παντελεῖ τῆς ἀτρεψίας λόγον.

62. ὁ τῆς Κυπρίου ἱερομύστης, ὁ μακάριος καὶ σημείων
 παραδοξοποιῶν ἐργάτης Ἐπιφάνιος, ὃν κατήγορον ἀλλ' οὐ συ-
 νήγορον ἐναργῆ ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἀτόποις δόγμασιν οἱ δυσσε-
 βεῖς κέκτηνται, ἐπομένως ἡμῖν τὸν περὶ τῆς περιγραφῆς εἰση-
 5 γείσθω λόγον, κἂν μὴ πρὸς ἔπος ἀποφαινόμενος, ὅμως γοῦν
 οὐδὲν ἦττον καὶ δι' ἐτέρων πλειόνων λέξεων τὴν αὐτὴν ἡ-
 μῖν τῆς περιγραφῆς ἔννοιαν παριστῶντων διεξερχόμενος εὐ-
 κρινῶς, ἐν τῷ Ἀγκυρωτῷ αὐτοῦ καλουμένῳ βιβλίῳ ὡδι
 συγγεγραφῶς "Ὅσα γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ καὶ εἴ τι ἐστὶν ἄνθρω-
 10 πος, ταῦτα ἦλθεν καὶ ἔλαβεν ὁ μονογενής, ἵνα ἐν τῷ τελείῳ
 ἀνθρώπῳ τελείως τὸ πᾶν τῆς σωτηρίας θεὸς ὦν ἀπεργάση-
 ται, μηδὲν ἀπολείψας τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα μὴ τὸ ἀπολειφθὲν
 μέρος εἰς μέρος πάλιν γένηται βρώματος διαβόλου. τούτων
 τῶν λόγων τί ἂν γένοιτο πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου εὐρεσιν

62. 9/13 Epiphanius Constantiensis, *Anchoratus*, ed. Holl, 95, 8-12; cf. *Testi-
 monia*, 356, 14-15

CP

9 περιγεγράφται C 11 ὅρα C

62 1/2 επιφάνιος *margin. unc. litt* C 3/4 δυσσεβεῖς C 6 καὶ] *om.*
 P 8 ἀγκύρω τῷ C 9 ἐν ἀνθρώπῳ] *scripsi, ὁ ἀνθρώπος codd., sed cf. infra*
 62¹⁵ et 177¹⁰ 12 ἀποληφθὲν CP^a *cott* 13 γένηται πάλιν B, *sed cf. infra* 177¹⁴

- 15 ἐμφαντικώτερον; τὸ γὰρ ὅσα ἐν ἀνθρώπῳ καὶ οἷα ἀνθρω-
πος καὶ τὰ λοιπὰ ταυτὸν ἐκείνῳ σημαίνουσιν. τί οὖν πρὸς τὸ
ἐν ἀνθρώπῳ τέλειον φαῖεν; εἰ μὴ περιγραπτὸς ὁ ἄνθρωπος,
οὐχ' ὀπωσοῦν τέλειος· ἀλλ' οὐδὲ ἄνθρωπος ὅλως ἔσται. ὥστε τὸ
κατὰ τὸ ἀνθρώπινον περιγραπτὸν εἶναι τὸν σωτῆρα | πάντων f. 221^r
20 μᾶλλον τῶν ἄλλων πατέρων διεκλήρυσεν.

63. Κλήμης ὁ ἱερός ὁ Ἀλεξανδρεῖαθεν τοῖς προανατεταγμέ-
νοις παρομαρτεῖτω καὶ κατὰ ἰουδαιζόντων γράφων λεγέτω
τοιαύδε· Σολομῶν ὁ τοῦ Δαυὶδ παῖς ἐν ταῖς Βασιλείαις ἐπιγρα-
φομέναις τὴν τοῦ ἀληθινοῦ νεῶ κατασκευὴν συνείς, οὐ μόνον
5 ἐπουράνιον εἶναι καὶ | πνευματικὴν, ἤδη δὲ καὶ εἰς τὴν σάρκα f. 48^r
διαφέρειν, ἣν ἐμελλεν οἰκοδομεῖν ὁ τοῦ Δαυὶδ υἱός τε καὶ
κύριος εἰς τε τὴν αὐτὸς αὐτοῦ παρουσίαν, ἔνθα καθιδρῦεσθαι
καθάπερ τι ἄγαλμα ἔμψυχον διεγνώκει, εἰς τε τὴν κατὰ
σύνοδον πίστεως ἐγειρομένην ἐκκλησίαν κατὰ λέξιν λέγει·
10 *Εἰ ἀληθῶς ἄρα κατοικήσει ὁ θεὸς μετὰ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς
γῆς;* κατοικεῖ δὲ ἐπὶ τῆς γῆς σάρκα περιβαλλόμενος κύριος,
καὶ μετὰ ἀνθρώπων αὐτῷ κατοίκησις γίνεται ἐν τῇ κατὰ
τοὺς δικαίους συνθέσει τε καὶ ἁρμονίᾳ, νεῶν ἅγιον ἐργαζο-
μένῳ τε καὶ ἀνιστάντι· γῆ γὰρ οἱ δίκαιοι, τὴν γῆν ἔτι περι-
15 κείμενοι, καὶ γῆ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος παραβαλλόμενοι τοῦ
κυρίου. ταύτῃ τοι καὶ ὁ μακάριος Πέτρος οὐκ ὀκνεῖ λέγειν·
*Καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε, οἶκος πνευματικὸς
εἰς ἱεράτευμα ἅγιον, ἀνεγκαι πνευματικὰς θυσίας τὰς
προσδεκτὰς τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.* ἐπὶ δὲ τοῦ σώμα-
20 τος, ὁ κατὰ περιγραφὴν τόπον ἔνθεον ἑαυτῷ καθιέρωσεν ἐπὶ

63. 3/25 Clemens Alexandrinus, *Canon ecclesiasticus*, ed. Stählin - Fruchtel, 218,24 - 219,10; cf. *Testimonia*, 351, 28-29 10/11 III Regn. 8, 27 17/19 I Petr. 2, 5

CP

15 ἐμφαντικώτερον C 17 φαῖεν] φαμέν P 18 ὀπωσοῦν] ὄπως οὐ P
63. 1 ὁ²] om. C ἀλεξανδρεῖαθεν C 2/3 κλημ<ης> marg. unc.
litt. C 3/4 (ἐπιγραφ)οιμένοι(ς)] C^{e corr} 6 οἰκοδομῆν C^{a corr} 7 αὐτὸς]
seclusit Stählin 9 λέγειν C^{a corr} 10 ἄρα P ὁ] om. P 13 ἁγίων
C^{a corr} 16 ὀκνεῖ (sic) C 17 (οἰκοδομ)εῖσθαι C^{e corr} 18/19 τὰς προσδε-
κτὰς] om P 20/21 ἐπὶ γῆς] om. P

γῆς, ὁ κύριος «*Λύσατε*», εἶπεν αὐτός, «*τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερω αὐτόν.*» εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· «*Τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ὁ ναὸς οὗτος οἰκοδομήθη, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;*» ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν περὶ τοῦ
25 ναοῦ τοῦ σώματος.

64. τὴν ὑποκειμένην χρῆσιν οὐκ ἦν ἀναγκαῖον παρατίθεσθαι· οὐ γὰρ τῶν ἐπισήμων οὐδὲ τῶν ἄγαν ἐπιφανῶν ὁ Γαλάτης ὁ ἐξ Ἀγκύρας Θεόδοτος. ἀλλ' ἐπεὶ οἱ δι' ἐναντίας λόγους αὐτοῦ παραπλαττόμενοι παραφέρουσιν, μὴ δεῖν τὸν Χριστὸν
5 περιγράφεσθαι ἢ εἰκονίζεσθαι | νομοθετοῦντας, εἰς αἰσχύνην f. 221^v
καὶ ἔλεγχον αὐτῶν ταύτην ὑπετάξαμεν, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν δειχθῶσιν νόθους καὶ ἀλλοκότους φωνὰς εἰσφέροντες, ἐξ ὧν τὸ ψεῦδος συνιστάνειν, κρύπτειν δὲ τὴν ἀλήθειαν, σπουδῆν ἅπασαν τίθενται. ἐν γὰρ τῷ εἰς τὴν πανύμνητον θεοτόκον |
10 καὶ τὸν Συμεῶνα συντεθειμένῳ αὐτῷ λόγῳ γέγραφε τοιαύδε· f. 48^v
Χαίρις, χώρημα ἐλάχιστον χωρῆσαν τὸν τοῖς πᾶσιν ἀχώρητον. καὶ τίς τὴν γενεάν τοῦ ἀρχαιοτέρου τῆς γεννήσεως διηγῆσεται; τί θαυμάσομεν; τὸν θεῖον καὶ ἀνέκφραστον τόκον ἢ τὴν ἀνερμήνευτον λοχόν; οὐ περιδράττεται λόγῳ τὰ ὑπὲρ
15 λόγον· οὐ περιγράφεται νῶν τὰ ὑπὲρ ἔννοιαν. εἰ γὰρ καὶ γράφει γραφεὺς τὴν μητέρα τῆς οἰκονομίας, ἀλλ' οὐχ' ἐρμηνεύει λόγος τὸν τρόπον τῆς κυφορίας. ἀρχὴν ἐπιθῶμεν τῷ τόκῳ; ἀλλ' οὐχ' ὑφέστηκεν ἄτερ τοῦ ἀνάρχου. βρέφος ὀνομάσωμεν τὸν τεχθέντα; ἀλλὰ τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν κέ-
20 κτηται προκαταρκτικὸν καὶ αἴτιον. νικᾷ τὴν ὕφεισιν ἢ ἐπίτασις καὶ ὑπερίπταται τῆς περιγραφῆς τὸ ἀπερίγραπτον. τοιαῦτα ἡμῖν αἰεὶ ἢ θεία μητροπάρθενος ἐν ἀγίαις αὐτῆς ἐπιλάμψεσιν

21/25 Io. 2, 19-21

64. 11/23 cf. Theodotus Ancyranus, *Homilia in S. Deiparam et in Simeonem*, PG 77, 1393C-1396A; cf. *Testimonia*, 349,5 - 350,5 12/13 cf. Is. 53, 8 19
cf. Dan. 7, 9 et 13 et 22

CP

21 αὐτόν C^a corr. 23 ὠκοδομήθη P ἐν] om. P

64. 3 θεοδοτος> marg. unc. litt. C 4 πλαττόμενοι C 13 θαυμάσω-
μεν C 16 τὴν μητέρα] iteravit C 18/19 ὀνομάσομεν P

προκομίζει τὰ ἀγαθὰ, ὅτι παρ' αὐτῇ πηγῇ ζωῆς. ἐπιστατέον δὲ ὅτι γραφομένην εἰσάγων τὴν τοῦ Χριστοῦ μητέρα, οἶδεν καὶ
 25 τὸν ἐξ αὐτῆς κατὰ σάρκα τεχθέντα γραφόμενον ὡς ὁμοούσιον σαρκὶ καὶ αὐτῇ. ὡσαύτως καὶ τὴν περιγραφὴν ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ τοῦ κατὰ Χριστὸν τίθησιν, ὡσπερ τὸ ἀπερίγραφον ἐπὶ τῆς θεότητος.

65. αἱ μὲν οὖν περιγραφτὸν τὸν Χριστὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτῇ λέξει τῶν θεοφόρων συνωδὰ καταγγέλλουσαι φωναὶ καὶ ὡς οὐκ ἔχον φύσιν ἐστὶν συμπεριγεγράφθαι τὸν θεῖον λόγον περιγραφομένῳ τῷ σώματι ἢ κεχωρίσθαι πάντως
 5 ἀπ' αὐτοῦ (οὐδεὶς γὰρ ὁ συναναγκάσων λόγος | ἐξευρεθήσεται), ὡς ἐκ προχείρου τε καὶ κατὰ δύναμιν παραθέσθαι, αὐται. αἱ δὲ | ὅσαι τέλειον ἡμῖν τὸν ἕνα υἱὸν καὶ κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ θεὸν ἡμῶν ἐν ἀνθρωπότητι καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν
 10 ἐν θεότητι εἰσηγοῦνται, αἴπερ οὐδὲν ἤττον τὸ κατ' αὐτὸν σῶμα περιγραφτὸν κηρύσσουσιν, ὡσπερ τὴν θεότητα ἀπερίγραφτον, τί δεῖ λέγειν ὡς πλεῖστοι καὶ ἄπειροι, ἤδη δὲ καὶ ἐν ἅπασιν
 15 σύδρομοι; ἄς εἰ μέλλοιμεν ταῖς προκειμέναις ἐπισυνάπτειν φωναῖς, εἰς ἀπέραντον τὸν λόγον ἐξοίσομεν· οἷς δὲ μέλει δογμάτων εὐθύτητος καὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἑαυτῶν ἔξεστιν βουλομένοις ἀνιχνεύειν μετ' ἐμμελείας καὶ ἀναλέγεσθαι, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας οἰκονομίας ἀπευθυνούσας καὶ ποδηγούσας. οἱ δὲ πρὸς τοσοῦτον στόλον ὁσίων καὶ μακαρίων ἀνδρῶν παρὰ τῆς τοῦ πνεύματος συγκροτούμενον χάριτος ἀντιφερόμενοι καὶ πρὸς τὸ ἐναστράπτειν τῆς ἀληθείας σέλας
 20 ἀντωπεῖν φιλονεικοῦντες, τίνων οὐκ ἂν εἶεν ἀθλιώτεροι, τῷ σκότῳ τῆς πλάνης ἐξαμαυρούμενοι; ποίας δὲ συγγνώμης τεύξονται; μᾶλλον δὲ ποίοις κατακρίμασιν ὑπόδικοι οὐ γενήσονται, καὶ κατὰ τὸν τῆδε βίον φευκτοὶ καὶ ἀποτρόπαιοι τοῖς

64. 23 cf. Ps. 35, 10

CP

64. 24 τοῦ] om. C

65. 3 συνπεριγεγράφθαι C 5/6 ἐξευρηθήσεται C 8 καὶ¹] τὸν C, sed
 cf. infra 67³⁶, 72⁴⁸, 72⁵⁴⁻⁵⁵ 9 οὐδε (sic) C 13 δὲ μέλλει C, δέ τι μέλει
 P 20 ἀντώπειν C 22 οὐ] om. C

εὐσεβοῦσι δεικνύμενοι καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα τι-
 25 μωρία μακρᾶ καὶ ἀπεράντῳ κολάσει καταδικασθησόμενοι;

66. ἀλλ' οὗτοι μὲν τὴν ἑαυτῶν ἐρχέσθωσαν· ἡμεῖς δὲ καὶ
 αὐθις ἐπὶ τοῖς καταλειφθεῖσιν εἰς ἐπίσκεψιν παλινοστήσωμεν.
 ἐντεῦθεν γὰρ κακὸν ἐκ κακοῦ οἱ ἀνόσιοι διαμειβόντες πρὸς
 ἀτοπωτέρας ἵενται δυσφημίας, φράσκοντες· "Ὅθεν ἡμεῖς
 5 τὸ ἰθὺ τοῦ δόγματος ἐγκολπωσάμενοι, τὴν αὐ-
 θαδῶς δογματισθεῖσαν ἄκυρον | ποιήσιν τῶν f 49^v
 ψευδωνύμων εἰκόνων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας
 ἐξοστρακίζομεν, ...

| πρὸς μὲν οὖν τὸ αὐθαδῶς ἐδογματίσεν, οὐδὲν f. 222^v
 10 δεήσει λόγων ἡμῖν ἔν γε τῷ παρόντι, προειρημένον ἤδη ἱκανῶς
 ὅθεν τε καὶ ὅπως ἐδογματίσεν ἡ μεγάλη ἐκείνη καὶ ἱερά σύνο-
 δος. πρὸς δὲ τὰ ἐπαγόμενα παρὰ τῶν χριστομάχων, τί ἂν τις
 εἴποι; ποία ἀκοῆ οἴσειεν; τίς τῶν οὕτω βλασφημῶν καὶ θεο-
 μάχων ἀνέξεται λόγων; ὡς ἱταμὸν καὶ ἄσχετον κατὰ Χριστοῦ
 15 τολμῶσιν ἀνοιγνύναι τὸ στόμα. φεῦ τῆς ὕβρεως. φεῦ τῆς
 βλασφημίας. ποῦ πέμπουσιν τὴν δυσφημίαν καὶ ὅποι ἀναβαί-
 νει τὰ τῆς ὕβρεως; τί χρὴ λοιπὸν εἰκόνων ἔνεκεν λέγειν; οὐκ
 ἄδηλον γὰρ ὡς ἐπ' αὐτὸ τὸ ἀρχετύπον τὸ ψεῦδος ἐναργῶς ἀνα-
 τιθέασιν. διὸ ἀνταῦθα ὡσπερ ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιστρεφό-
 20 μενοι πάλιν τῇ τοῦ παμπονήρου Ἐπιφανίδου μιὰν χρῶνται
 γλώσση. ταύτην γὰρ ἐκεῖνος τετόλμηκεν ἐπ' ἀναιρέσει τῆς ἀλη-
 θοῦς τοῦ λόγου σαρκώσεως ῥῆξαι τὴν φωνήν, τῆς Μανιχαί-
 κῆς λύσεως ὑπάρχων ἐραστής ὁ θερμότατος καὶ τῶν ἄλλων
 Δοκητῶν τὴν φαντασίαν πρεσβεύων ἐκτοπώτερον. ἐντεῦθεν
 25 λοιπὸν τοῦ ἀρχετύπου τὸ ἀληθὲς ἀναιροῦντες συνεξαφανίζουσιν
 καὶ τὰ ἀπ' αὐτοῦ τυπούμενα ἀκολούθως πειρῶνται· ψευδῆς γὰρ
 οὐκ ἂν ῥηθεῖν εἰκῶν, εἰ μὴ ἀρχετύπου ἀμοιρήσειεν. ἀλλὰ τοῦτο

66. 7 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 260B   19/20 cf. Gregorius Na-
 zianzenus, *De Pace 1*, ed. Calvet-Sebasti, 19, 6 (p. 168); Prov. 26, 11

CP

66. 2 καταληφθεῖσιν C^a corr   4 αὐτὸ πωτέρας C   5 τὸ ἰθὺ τοῦ
 τοιούτου P   15 τὸ] om. C (an recte?)   19 διὸ] om. P   27 ρεθεῖν C

ἐμφανεστερον ἂν μᾶλλον ἐπ'αὐτοῖς θεωρηθεῖη· εἰ γὰρ ψευδῶ-
 νυμος ἢ Χριστοῦ εἰκών, ψευδεῖς ἄρα καὶ αὐτοὶ λεχθεῖεν εἰκό-
 30 νες. κινδυνεύσειαν γάρ, εἴπερ οὐκ ἔξόν Χριστὸν εἰκονίζεσθαι,
 ὀλοτρόπως τοῦ τῆς εἰκόνος ἐκβάλλεσθαι λόγου, μήτε ὡς
 ἄνθρωποι εἰκόνος θείας μετέχοντες μήτε μὴν ὡς ἱερεῖς τοῦ
 πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως Χριστοῦ τῆς χάριτος κοινω- f. 50^r
 νήσαντες, ἐπεὶ μὴ δὲ εἶναι ἀρχιερέα, εἰ μὴ καὶ ἄνθρωπον εἶναι
 35 εἰκονιζόμενον, δοῖεν. | ψευδωνύμως γοῦν αὐτὸν ἀμφοτέρωθεν f. 223^r
 εἰκονίζουσιν. ἀλλ'οὐδ' ἂν τις ἀναφανείη ποτὲ ἀποκληρωτικὸς
 λόγος, ὃς ἐπὶ τῶν ἀληθῶς ὄντων καὶ εἰκονίζεσθαι πεφυκότων
 τὸ μὲν οὕτω γράφεσθαι κωλύσειεν, ἐτέρως δὲ εἰκονίζεσθαι
 συγχωρήσειεν· ἀνάγκη γὰρ ἐπίσης καὶ ὡς ὁ τῆς εἰκόνος ἔχει
 40 λόγος ἢ ἀληθεύειν πανταχῇ ἢ ψεῦδεσθαι. ἀνέρεσθαι δὲ αὐτοὺς
 ἄξιον, ὀπηνίκα εἰκόνα Χριστοῦ θεάσαιντο καὶ τὸ ἐπιγεγραμ-
 μένον ἀναγοῖεν ὄνομα, τίνα δὴ διενθυμοῦνται καὶ τίνος εἰς
 μνήμην ἔρχονται. εἰ μὲν ἐτέρου τινός, λεγέτωσαν, κάκεινον
 Χριστὸν εἰσηγείσθωσαν· εἰ δὲ πάντη καὶ πάντως τὸν διὰ τῆς
 45 οἰκειᾶς εἰκόνος καταγγελλόμενον ἐννοοῦσιν (ὃν γὰρ σημαίνει
 καὶ ὑποδείκνυσιν, φανερόν ὅτι καὶ εἰκονίζει· καὶ ἀδύνατον
 τοῦ τινός εἰκόνα καὶ τὴν μίμησιν τοῦ ἀρχετύπου φέρουσαν
 ἄλλου λέγειν ὁμοίωμα, ὡς οὐκ ἐνὸν τὴν ἐν τινι κηρῷ σφρα-
 γίδα ἐτέρω δακτυλίῳ παρὰ τὸν ἐκτυπώσαντα ἐναρμόσασθαι),
 50 ἐμφανὲς οὖν ὅτι ὁ Ἐμμανουὴλ ἡμῖν διὰ τῆς οἰκειᾶς εἰκόνος
 ἐκδείκνυται· οὐ καὶ τὴν θέαν καὶ τὴν μνήμην καὶ τοῦνομα
 ἐξομνύμενοι ἐκδήλους ἑαυτοὺς καθιστῶσιν ὅτι βαρὺς ἐστὶν
 αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καὶ ὀνομαζόμενος καὶ μνημονευόμενος καὶ
 ἐν εἰκόνι βλεπόμενος. ταῦτα οἶμαι πείθει καὶ βαρβάρους καὶ
 55 Ἕλληνας καὶ ἀνθρώπους ἅπαντας μὴ ἐτέρως ἢ οὕτως ἔχειν, εἰ
 μὴ τῶν μεμνηνόντων καὶ λίαν ἐξεστηκότων τινὲς εἶεν. εἰ δὲ
 τοσοῦτον τὴν διάνοιαν ἐσκοτίσθησαν οὗτοι καὶ μετὰ τῶν

31/32 cf. Gen. 1, 26-27; 5, 1

33 cf. Hebr. 4, 14

CP

28 εἰ] ἢ C^a corr 40 ἀνέρεσθαι] sic codd. 41 Χριστοῦ] om. P 44
 Χριστὸν] om. P 47 τίνος C 48 πα<ράδειγμα> marg. unc. litt. C 51
 ἐκδείκνυται C^p corr (an recte?) καί¹] om. C

νοητῶν ὁμμάτων καὶ τῶν αἰσθητῶν ἀφῆρηνται τὴν ἐνέργειαν, ὀρθὰ βλέπειν οὐκ εἰδότες, πάντων ἀνθρώπων εἶεν ἀθλιώτεροι
 60 καὶ ἔθνῶν καὶ | ἀλόγων καὶ ἀπίστων ἀλογώτεροι καὶ ἀπιστό- f. 50^v
 τεροι. καὶ τοίνυν τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς αὐτῶν πορεύονται καὶ
 τῇ φλογὶ ἧ ἐξέκαυσαν, ἡ προφητικὴ αὐτοῖς ῥῆσις ἐπιφωνεῖτω
 ἄνωθεν.

67. σκεπτέον δὲ καὶ ὧδε· ἡ ἀνθρωπεῖα εἰκῶν | ὁμοίωμα τι f. 223^v
 ἐστὶν προσώπῳ ἑοικὸς ἐκείνῳ ὃ δὴ καὶ εἰκονίζειν πέφυκεν, καὶ
 οὐδεὶς ἄν τῶν αἰσθησεως καὶ λόγου μετεσχηκότων ἀντίποι· τὸ
 ὅμοιον δὲ φερομένη, εἰκότως καὶ τῶν πρὸς τι παρὰ τοῖς τὰ
 5 λογικὰ μετιούσι σκέμματα λεγομένων φωνῶν τῆς προσηγο-
 ρίας τετύχηκεν· ἐν οἷς δὴ καὶ σχέσις τις ἐνθεωρεῖται, καθ' ἣν
 τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας ἔχονται. δηλοῖ δὲ καὶ τοῦνομα
 ὄθεν ἡ εἰκῶν παρήκται· καὶ ἵνα μικρόν τι τῷ λόγῳ ἐνδια-
 τρίψωμεν, διὰ τὴν τῶν ἀθετούντων τὴν σωτήριον χάριν ἀγνω-
 10 μούσυνην ... ἀπὸ γὰρ τοῦ εἰκῶ ῥήματος, τοῦ σημαίνοντος τὸ
 ὁμοίῳ, ἐνὶ στοιχείῳ πλεονάζοντος, σχηματίζεται. ἐπεὶ τοίνυν
 ἡ ἐν τούτοις ὁμοίωσις, σχέσις τις οὖσα, μεσιτεύει τοῖς κατὰ τὴν
 ἐμφέρειαν κοινωνοῦσιν ἄκροις, τῷ τε ὁμοιοῦντι καὶ τῷ ὁμοιω-
 μένῳ φημί, ἐνοῖ καὶ συνάπτει τῷ εἶδει ταῦτα, κἂν τῇ φύσει
 15 διέστηκεν. εἰ γὰρ καὶ ἄλλο καὶ ἄλλο τῇ φύσει τύχοι ἐκάτερον,
 ἀλλ' οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος· διὰ τοῦ τύπου γάρ, τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἡ
 γνώσις ἐγγίνεται, καὶ ἐν αὐτῷ τοῦ γεγραμμένου ἡ ὑπόστασις
 καθαροῦται. ἀμέλει γοῦν καὶ ἡ βασιλέως εἰκῶν εἶποι ἄν· «Εἰ
 20 βασιλέα». ἐντεῦθεν λοιπὸν ἐφ' ὧν τὰ ὅμοια πρόκειται τῷ κοινῇ

61/62 cf. Is. 50, 11

67. 4/18 cf. supra 11⁵⁹⁻⁷¹ 4/7 cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 528, 51-
 52 19 cf. Io. 10, 30; 14, 9; cf. infra 159¹⁶⁻¹⁷

CP

60 καί²] om. P

67. 2 ἑοικώς C 4 περι του προς τι marg unc litt C 7 ἔχονται
 C^a corr 9 τῆν²] om. P^a corr 10 πολ<εν> η εικῶν marg. unc. litt. C 13
 τῷ τε ὁμοιοῦντι] τό τε ὁμοίον τι C 14 ἐνοῖ] ἐνοῖς C 17 ὑπόστασις] ὑπό-
 θεσις C 18 καί] om. P Eἰ] om. P

μετέχειν τῆς σχέσεως, συνεισάγεσθαι ὡς τὰ πολλὰ καὶ συνα-
 ναιρεῖσθαι κατὰ τὸ εἶδος τοῦ λόγου τούτου συμβήσεται. καὶ εἰ
 πρὸς θάτερον τὸ ψεῦδος ἐπιφημισθείη, καὶ τὸ ἕτερον ὡσαύτως
 τὸ ψεῦδος ἂν ἀπενέγκοιτο· εἰ δὲ τὸ ἕτερον τᾶληθές ἔχοι, καὶ
 25 θάτερον δῆπουθεν, ὡς, φέρε εἰπεῖν, ἢ τοῦ βασιλέως εἰκῶν
 ὁμοία τῷ βασιλεῖ ἔστιν, ὅστις ποτὲ ὦν αὐτὸς τυγχάνει. |
 οὐκοῦν εἰ ὁ εἰκονιζόμενος ἀληθῆς βασιλεὺς ὑπάρχει, ἔσται καὶ f. 51^f
 ἢ ἐκεῖνον εἰκονίζουσα, ἀληθῆς εἰκῶν· εἰ δὲ ψευδῆς ὑπάρχει,
 καὶ ἢ κατ'αὐτὸν | εἰκῶν ψευδῆς ἐξ ἀνάγκης δειχθήσεται. καὶ f. 224^f
 30 εἰ δεῖ τᾶληθέστερον φάναι, οὐ μᾶλλον ἔστιν εἰπεῖν τοῦ ὁ-
 πωσοῦν ψευδοῦς τὴν εἰκόνα ψευδῆ ἢ μὴ δὲ εἶναι τὸ παράπαν
 εἰκόνα· οἷάπερ εἰσὶν τὰ πλαττόμενα (ἵπποικενταύρους λέγω
 καὶ τραγελάφους), ἃ μὴ ὑφρεστῶτα τῶν πλασσόντων ἐλέγχει
 35 τὴν κακοδαιμονίαν, εἰδωλικοῖς προσανεχόντων φάσμασιν. οὐ-
 τω τοίνυν κατὰ τὸ ἀκόλουθον τοῦ λόγου, ὀηνηνίκα οἱ ψευδι-
 ροὶ τὰς τοῦ μεγάλου βασιλέως Χριστοῦ καὶ θεοῦ εἰκόνας
 ψευδωνύμους ἀποκαλεῖν τολμῶεν, πᾶσα ἀνάγκη, ἐπειδὴ
 ἀλλήλων ἔστιν δηλωτικὰ καὶ τὰς ἐμφάσεις ἀλλήλων κέκτην-
 ται, αὐτὸν τὸν Χριστὸν ψευδῆ Χριστὸν καὶ ψευδῆ βασιλέα
 40 τυγχάνειν αὐτοὺς ἀποφαίνεσθαι· καὶ δογματισθήσεται αὐτοῖς
 ἐμφανεστερον καὶ Χριστὸς ψευδώνυμος, μηδαμῆ μηδαμῶς
 ὦν· τὸ γὰρ ψεῦδος μὴ ὄν ἔστιν παντί που δηλον. οὕτω γὰρ
 διὰ μέσης τῆς πρὸς ἀλληλα σχέσεως τὸ ἀρχέτυπον αὐτοὶ ὡς
 οἶονται ἀναιρεῖν ἐπειράθησαν, εἰδότες ὅτι διὰ τῆς κατὰ τὴν
 45 ὁμοιότητα σχέσεως ἀπὸ τῆς εἰκόνας ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἢ
 ὕβρις ἀναφέρεται. ψευδώνυμος γὰρ οὐκ ἂν ὀφθείη εἰκῶν,
 εἰ μὴ ἀρχετύπου διαμαρτήσειεν· οὐκ ἔχουσα γὰρ πρὸς ὃ ἀπει-
 κασθήσεται, ἐφ'ἑαυτῆς τὸ ψεῦδος ὡς τὸ εἰκὸς ἐπισύρεται. εἰ δὲ
 δὴ μὴ χρῆναι εἰκονίζεσθαι τὸν Χριστὸν πάλιν κενολογήσουσιν
 50 καὶ διατοῦτο τῷ ψεύδει τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἀνατιθέασιν, καὶ
 αὔθις ἢ τοῦ Μάνεντος Χάρυβδις αὐτοῖς μέγα περικέχηνεν,
 Βαλεντίνου τε καὶ Μαρκίωνος τὰ φάσματα αὐτοὺς περιστοιχί-

42 cf. Iohannes Damascenus, *Dialectica*, ed. Kotter, 1, 12-13 (p. 53)

CP

24 ἂν] om. C^a corr. 31 ψεύδους C 50 διὰ τούτω C^a corr. 52 αὐτοῖς P

ζεται, περι ὧν ὀλίγω πρόσθεν εἴρηται· δοκῆσει γὰρ καὶ φαντα-
 σία τὸν θεῖον λόγον σεσωματῶσθαι, οὐκ ἀληθεία δοξάζοντες,
 55 οὐδὲν ἦττον τῇ προτέρα τοῦ ψεύδους | βλασφημία περιπα- f. 51^v
 ρήσονται. οὕτω μὲν οὖν | διὰ μιᾶς τῆς τοῦ ψευδωνύμου f. 224^v
 φωνῆς τὸ ἀπόρρητον αὐτῶν δείκνυται, δι' ἧς σαφῶς ἤρηνται
 τὸ κατὰ Χριστὸν ἀνθρώπειον, μᾶλλον δὲ τὴν θεῖαν ὄλην οἰ-
 κονομίαν τέλεον ἀποσκευάζονται· τοιγάρτοι καὶ ψευδώνυμοι
 60 Χριστιανοὶ καὶ χριστομάχοι δικαίως μάλα νομισθήσονται. ἡ-
 μεῖς δὲ ὁμολογοῦντες ὅτι ἀληθεία καὶ δυνάμει ἐστὶν ὁ Χρι-
 στὸς ζῶν καὶ βασιλεύων καὶ συμβασιλεύων τῷ θεῷ καὶ πα-
 τρὶ εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπος πέφηνεν
 καθ' ἡμᾶς ἀμαρτίας δίχρα, καὶ τὰς ἱεράς εἰκόνας αὐτοῦ ἀληθεῖς
 65 εἰκόνας εἶναι γινώσκομεν· τὸν χαρακτῆρα γὰρ τοῦ ζωαρχικοῦ
 αὐτοῦ σώματος ἡμῖν τρανῶς ἐμφανίζουσιν πρὸς πίστωσιν τῆς
 ἀληθοῦς καὶ σωτηρίου αὐτοῦ ἐνσωματώσεως, τὸ ἐξ ἀρχῆς παρὰ
 Χριστιανοῖς ἀναστηλούμεναι· ἐξ ὧν καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐναυ-
 γάζουσα ταῖς τῶν ὀρώντων πιστῶν διανοαῖς ἐναποτίθεται.
 70 οὐκοῦν οὐ ψευδώνυμοι αὗται, κἂν δοκῆ τοῖς ὑπηρέταις
 τοῦ ψεύδους, τὸ ἀναμφήριστον δὲ καὶ πάγιον ἐν τῇ ἀληθείᾳ
 ἐστηκυῖαι διακέκτηνται.

68. ἀλλὰ δὴ καὶ οὕτω περὶ τούτων θεωρείσθω· ἡ γὰρ τῶν
 ἀνοσίων ἀναισχυντία καὶ τοῖς τῶν ἔξωθεν συγκεχερῆσθαι
 λόγοις συναναγκάζει. τὸ αἴτιον τῶν πολλαχῶς λεγομένων οἱ
 περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσχολακότες φασίν· ποιητικόν τε γὰρ εἶναι
 5 καὶ ὀργανικόν, παραδειγματικόν τε αὖ καὶ ὑλικόν καὶ ἔτι πρὸς
 τούτοις τελικόν καὶ ὅ,τι ἕτερον ἐνταῦθα συναναφαινεται. καὶ
 ταῦτα θεωρεῖται καὶ ἐπὶ τῶν χειροτεύκτων ὡς τὰ πολλὰ καὶ
 ὑπὸ τέχνης κατὰ τὸν βίον ἀποτελούμενα τὸν ἀνθρώπειον· ἐν
 οἷς καὶ ἡ τινὸς εἰκὼν παρὰ τοιοῦτων αἰτίων προάγεται. ἐπεὶ

53 cf. supra 41⁴-45⁵ 70/71 cf. Lc. 1, 2

68. 1/8 cf. Aristoteles, *Physica*, 2, 3, 194^b16 - 195^a3

CP

57 αὐτῶν] om. P ἤρηνται C 62 συνβασιλεύων C 67 καὶ σωτη-
 ρίου] om. P^a corr αὐτοῦ] om. P 69 διανοαῖς πιστῶν P 70 δοκεῖ C

68. 2 τῶν] om. P 3 περι αὐτοῦ marg. unc. lit. C 6 ὅ,τι] εἴ τι P

- 10 οὖν καὶ ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰκὼν τεχνητὴ τέ
 ἔστιν καὶ χειρόκμητος, | ἵνα τᾶλλα παρῶμεν νῦν, παραδειγ- f. 52^r
 ματικὸν αἴτιον οὐχ' ἕτερόν τι ἢ αὐτὸν τὸν Χριστὸν κέκτηται,
 ἦτοι τὸ κατ' αὐτὸν εἶδος. οἱ τοίνυν τοῦ ψεύδους καθηγεμόνες
 διὰ τῆς φωνῆς ταύτης λυμαινόμενοι τῷ τοῦ αἰτίου | λόγῳ, f. 225^r
 15 ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, ἀναιροῦσιν τὸ σωματικὸν εἶδος αὐτό, καθ' ὃ ἡ
 τοιαύτη γραφὴ διακεχάραται. τούτου δὲ τί ἂν γένοιτο εἰς τὴν
 τοῦ λόγου σάρκωσιν δυσφημότερον; τί δὲ οἱ ἐξοστρακί-
 ζοντες ἀποίσονται ἢ ἵνα κατηγοροῦντες ἑαυτοὺς τῆς καθολικ-
 κῆς ἐκκλησίας ἀποφῆνωσιν; εἰ μὲν γὰρ ἔν τινι μέρει τῆς
 20 ἐκκλησίας καὶ οἷον ἐν ἔθνει τινὶ μόνῳ τῶν πιστῶν καὶ χώρα
 σεβόμενα τὰ ἱερά ταῦτα ἐώρων, τῆς καθολικῆς ἐκκλη-
 σίας κατὰ ταῦτα μὴ φρονούσης, ἔσχεν ἂν ἴσως ἀφορμὴν τινὰ
 ὁ λόγος αὐτοῖς πρὸς τὸ ἐκ μέρους διακωλύειν καὶ διορθοῦσθαι
 διὰ τὸ πρὸς τὸ καθόλου ἀσύμφωνον. ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς καθο-
 25 λικῆς ἐκκλησίας ἐξοστρακίζουσιν ὀρίζονται, ὁμολο-
 γοῦσιν καὶ ἄκοντες ὡς πᾶσα ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ
 ἐκκλησία ταῦτα δέδεκται, τιμῶσα καὶ περιέπουσα· πρὸς ἣν
 αὐθαδῶς ἀπομάχονται, κατήγοροι Χριστιανῶν πάντων λαμ-
 πρῶς στηλιτευόμενοι. ὅθεν ἑαυτοὺς μᾶλλον ἢ τὴν τῶν ἱε-
 30 ροτύπων ποίησιν τῆς ἐκκλησίας ἐξοστρακίζουσιν.

69. οἶα δὲ οἱ χριστομάχοι ἑαυτοῖς χαριζόμενοι ἢ, ἀληθέ-
 στερον εἰπεῖν, ἑαυτοὺς φενακίζοντες οἱ φρεναπάται καὶ βωμο-
 λόχοι ἐξῆς ἐπισυνάπτουσιν, ἐπιστατέον. γράφουσι γὰρ ταυτί·
 ... οὐ κρίσει ἀκρίτῳ φερόμενοι, ἀλλὰ κρίσιν δι-
 5 καίαν κατὰ τὴν ἀκρίτως ὑπὸ Ταρασσίου ἐκφω-
 νηθεῖσαν τῶν εἰκόνων προσκύνησιν ὀρίζοντες
 ἀνατρέπομεν, καὶ τὸν αὐτοῦ σύλλογον ἀθετοῦ-
 μεν ὡς ὑπερβάλλουσιν τιμὴν ταῖς χρώμασι χα-
 ρισάμενον κατὰ τὸ πρόσθεν εἰρημένον·...

CP

10 Ἰησοῦ] *om. P* τέ] *om. P* 18 κατηγοροῦς C 22 φοροῦσης
 C^{a corr} 23 πρὸς] *om. C* 28 ἀπομάχονται C^{a corr}

69. 4 ὅρα τὴν περιπτῶσιν *margin. unc. litt. C* 5 Ταρασσίου] *sic C, cf. Ostrogorsky, 51, n. 3, ταρασίου P* 6 (ἐ)λί(όνων)] C^{e corr} *post ὀρίζοντες lacunam prop. Ostrogorsky*

- 10 οἰόνπερ σύλλογον ἀθετοῦσιν οἱ γεννάδαι· οὐκ οἶδα εἶ
 τις | ἄλλος τοσοῦτον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάμμυσεν καὶ τὴν καρ- f. 52^v
 δίαν ὡς οὗτοι πεπώρωται καὶ εἰς ἄκρον μανίας καὶ ἐμπληξίας
 καθίκετο, ὥστε καὶ ἑαυτὸν ὁποῖός τις ἐστὶν ἀγνοεῖν καὶ ἄπερ
 πράττει μὴ εἰδέναι ὅλως. οὕτω γὰρ προπετὴ τὴν | γλώσσαν f. 225^v
 15 προτεινόντες κατὰ τῆς ἑαυτῶν ψηφηφοροῦσι κεφαλῆς, οὐκ
 εἰδότες οἱ ἐκβήσεται αὐτοῖς ἢ ἀθέτησις· οὐ δεόμενοι κατη-
 γόρων τῶν ἔξωθεν, αὐτοὶ δὲ καθ'ἑαυτῶν ἀποφαινόνται ὡς
 οὐχὶ τὴν σύνοδον (βέβηκε γὰρ ἐν θεῷ καὶ ἐρήρεισται), ἑαυ-
 τοὺς δὲ καὶ τὰ ἐπ'αὐτοῖς κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἐπιτελεσθέντα
 20 ἀθετοῦσιν ἅπαντα, ὑπεύθυνοι μὲν τοῖς θείοις κανόσιν, οἷς
 ἀπεναντίας ἤλθον, καταστάντες, ὑπόδικοι δὲ τοῖς τοῦ θεοῦ
 κρίμασιν ἀθλίως ὀφθέντες· ὧν δὴ χάριν κἂν τοῖς πρόσθεν
 ἡμῖν ἐρρήθη.

70. ... ὡς ὑπερβάλλουσαν τιμὴν τοῖς χρώμα-
 σιν, φασίν, χαρισάμενον· κηρῶν τε καὶ λύχνων
 ἀφάς, θυμιαμάτων προσενέξεις, ὡς ἔπος εἰπεῖν
 σέβασμα λατρείας...

- 5 τί τῆς ἀφροσύνης ταύτης ἀλογώτερον; τί τῆς τοιαύτης
 παρανοίας ἀναισθητότερον, ὡς οἶεσθαι τοῖς χρώμασιν
 αὐτοῖς τὴν τιμὴν παρὰ Χριστιανῶν προσφέρεσθαι; πῶς οὖν
 οὐκ ἤμελλον οἱ τῇ μανίᾳ ταύτῃ ἐαλωκότες καὶ τοὺς τύπους τοῦ
 σταυροῦ καθαιρήσειν, ὃ δὴ πεπραγμένον πολλαχοῦ παρ'αὐτῶν
 10 δέικνυται; ταύτῃ γοῦν καὶ τὰς εὐαγγελικὰς καταπεπατήκασι
 δέλτους, καὶ ἄλλα ἱερὰ πλείονα, ὅ,τι ἐκ χρωμάτων κα-
 τεσκευάσται ἢ διακεχάρακται, πυρὶ παραδιδόασιν. ὧν τὴν
 τιμὴν σέβασμα λατρείας τοῖς τιμῶσιν ἐπιγράφοντες
 εἰδωλολατρίας ἐπίκλημα προσεπάγουσιν. εἶτα, οἱ τὴν ὑπερ-
 15 βάλλουσαν ἐπὶ τοῖς χρώμασιν ἐγκαλοῦντες τιμὴν,

70. 1/4 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 377E

CP

11 τοὺς] τοῖς C^a corr. 12 πεπώρωνται P 14 προπετὴν C 15 ψηφη-
 ροσοῦσι C^a corr, ψηφηφοροσοῦσι C^p corr

70. 1 σημ<εἰωσαι> marg. C^B 3 προσενέ<γ>ξεις edd. 4 post σέβασμα
 supplevit τὰ πάντα Serruys 10 ταυτῇ C

- πρὸς ποίαν τὴν ἐπιβάλλουσαν αὐτοῖς καὶ προσήκουσαν ἔλθόν-
 τες ἔστησαν, ἵνα τὴν δόξασαν ὑπερβολὴν διαφυγόντες τοῦ
 συμμέτρου καὶ τῆς μεσότητος μὴ διαμάρτοιεν; ἀλλ' οὐδὲν μὲν
 τι τοιοῦτον ποιούσιν· οὐδὲν γὰρ | ὑπερβολῆς ἄξιον γινόμενόν f. 53^r
 20 που τεθέονται, ταῖς ἀληθείαις | δέ, ἀσχέτοις καὶ ἐκθέσμοις f. 226^r
 ὑπερβολαῖς ἐπιόντες πρὸς πᾶσαν ἀτιμίαν ἐχώρησαν, ὥστε ἐξ
 ὧν ἐτέρους ἀλόγως κατητιῶντο, αὐτοὶ ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπερβαλ-
 λόντως ἐπάγουσι τὸ ἔγκλημα. εἰ γὰρ ἐκεῖνοι ὑπερβολῆς εἶνε-
 κεν μεμπτέοι, πόσω μᾶλλον οὗτοι δι' αὐτὸ τοῦτο φευκτέοι, ἐπεὶ
 25 τοι γε καὶ τὰ χρώματα καὶ τὰ πράγματα ἦτοι τὰ ἐκ τῶν
 χρωμάτων διαμορφούμενα καὶ δηλούμενα ἀνοήτως συγγέον-
 τες ἀθετοῦσιν, τὴν ἰδίαν ἦν ἔχουσιν ἀγνωμοσύνην περὶ τὰ
 θεῖα καὶ τοὺς τὰ θεῖα θεοπρεπῶς μετέυλαβείας ὀρῶντας καὶ
 σέβοντας ἐμφανῶς ἐκπομπεύοντες. ὡς παχεῖς γὰρ καὶ χαμαι-
 30 πετεῖς τὴν διάνοιαν καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὰ βλεπόμενα φανταζόμε-
 νοι, πρὸς αὐτὰ δὲ μόνον τὸν νοῦν ἐνερείδοντες, καὶ περαιτέρω
 τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν πεπηρωμένον ἔχοντες, ἀνανεῦσαι
 οὐ κατισχύοντες, τοσοῦτον ἀπέσχον εἰδέναι τοῦ μυστηρίου
 τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως τὴν δύναμιν, ὡς μήτε νοοῦντες μὴ δὲ
 35 μυθέντες ποτέ ὅστις ὁ ἐπὶ τοῖς σεβασμίαις τῆς προσκυνήσεως
 τρόπος ἢ ὅποι δι' αὐτῶν τὸ σέβας ἀνάγεται. μάτην οὖν τὸ Χρι-
 στιανῶν ἑαυτοῖς ἐπιφημίζουσι ὄνομα, τοῦ ὀνόματος ἠρνημέ-
 νοι τὴν δύναμιν· Χριστιανοὶ γὰρ εὐσεβεῖν εἰδότες οὐ ταῖς
 βαφαῖς καὶ τοῖς ἄνθεσιν τὸν νοῦν ἐγκατακλείουσιν (ἢ γὰρ ἂν
 40 πᾶσαν ὕλην καὶ χρώματα ἔσεβον τὸ ἀνέκαθεν), ἀλλὰ πρὸς τὰ
 ἐκεῖθεν ἡμῖν σημαινόμενα διὰ μέσων τούτων ἀναγόμεθα καὶ
 τῆς προσγινομένης ἡμῖν ὠφελείας διὰ τῆς ἀπ' αὐτῶν μνήμης
 τοὺς καρποὺς δρεπόμεθα· καὶ γὰρ οἰονεῖ προπύλαια τῶν ἱερῶν
 ἀδύτων τυγχάνει. δι' αὐτῶν γοῦν ἐκέῖσε τῶν εὐσεβούντων ὁ
 45 νοῦς εἰσάγεται ἢ ἀνάγεται, ἐπειδὴ ἐρμηνευτικὰ καὶ ἐπεξηγη-
 τικὰ καὶ διασαφητικὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐστίν, τῶν ὡς εἰκὸς
 διὰ τῆς ἀκοῆς | ἐσθ' ὅτε διαφευγόντων, ἀρίδηλον καὶ τε- f. 226^v

CP

22 ἀλόγως] *om.* P   22/23 ὑπερβαλόντως C   34 ὡς] *om.* C^a *corr*   36
 ωρ<αῖον> *margin* P   38 πῶς δεῖ προσκυνεῖν εἰκο<να> *margin. unc. litt.* C   39
 κατακλείουσιν P   40 ἔσεβον τὸ] ἐσέβοντο P, *sed cf. infra* 75²³ et 77⁷⁰

τρανωμένην διὰ τῆς φαινομένης ὄψεως τὴν διάνοιαν διευ- f. 53^v
κρινούντα καὶ ἀπαρτίζοντα. τοιοῦτος γὰρ τῶν συμβόλων ὁ
50 λόγος καὶ ἡ φύσις, διαμέσου τούτων ἐπὶ τὰ ὧν ἔστιν σύμβολα
τὸν νοῦν ἀπευθυνόντων καὶ προαγόντων ἀνίπτασθαι.

71. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον· ἐκείνοι δὲ ἐπὶ τὸν κολο-
φῶνα τῆς ματαιότητος ἀφρόνως ἐξωρμημένοι ἐπάγουσι τοι-
αῦτα· ... τὴν δὲ εὐαγγῆ συνόδον τὴν συγκροτη-
θεῖσαν ἐν Βλαχέρναις ἐν τῷ ναῶ τῆς παναχράν-
5 του παρθένου ἐπὶ τῶν πάλαι εὐσεβῶν βασιλέων
Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος ἀσπασίως ἀποδεχό-
μενοι ὡς ἐκ πατρικῶν δογμάτων ὀχυρωθεῖσαν,
ἀκαινοτόμητα τὰ ἐν αὐτῇ ἐμφερόμενα φυλάτ-
τοντες, ἀπροσκύνητόν τε καὶ ἄχρηστον τὴν
10 τῶν εἰκόνων ποιήσιν ὀρίζομεν, εἶδωλα δὲ ταύ-
τας εἶπεῖν φεισάμενοι· ἔστιν γὰρ καὶ κακοῦ
πρὸς κακὸν ἡ διάκρισις...

οἱ ταῦτα κενολογοῦντες σφηκῶν ἀγρίων δίκην περιβομ-
βοῦσιν ἡμῶν τὰ ὦτα καὶ ὄχλον ἀηδίας καὶ ἀκοσμίας ἡμῖν
15 ἐνεργάζονται· ληροῦσι γὰρ μακρὰ καὶ οὐκ οἶδα εἴ τις ἱκανὸς
ὅς τῆς τοσαύτης ἀναλγησίας καὶ ἀβουλίας τὸ μέγεθος ἀναμε-
τρήσαιτο. πῶς οὐ καταδύονται οἱ ἄφρονες κατονομάζειν σύνο-
δον, ἢ πόρρω καὶ μακρὰν πάσης ἐκκλησιαστικῆς θεσμοθεσίας
ἐκπέπτωκεν; ἀλλὰ τοῦτο πάσχουσιν ἵνα τῇ ἑαυτῶν κακίᾳ συ-
20 στήσωνται, πᾶσαν εὐταξίαν ἱερατικὴν κατὰ νώτου θέμενοι.
ναὸν δὲ τῆς παναχράντου παρθένου οὐκ οἶδα ὅπως
καὶ προσαγορεύειν τολμῶσιν καὶ τιμᾶν ἐπαγγέλλονται, ὃν
πάσης πεπληρώκασιν οἱ πάντοθεν κατεγνωσμένοι καὶ ἠτιμω-
μένοι λώβης καὶ ἀτιμίας, ἐπεὶ τοῦ θεοδόχου σώματος τὸ ἱερὸν
25 καὶ σεβάσιμον τὸ πρὶν ἐκτετυπωμένον καὶ διαπρέπον ἐν αὐτῷ
ὁμοίωμα κατεστρέψαντο, | δι' οὗ καὶ ὁ ναὸς τῆς τοσαύτης ἡ- f. 227^r
ξίωτο τιμῆς· καὶ πάντα τὰ κατὰ τὸν ναὸν ἅγια διὰ πλείστων

71. 10/11 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 221C

CP

50/51 τούτων - προαγόντων] om. C^a corr

71. 14 ἡμῶν] ἡμῖν C^a corr ἀηδείας P 15 ἐργάζονται C 18 ἡ C

ὄσων ὕβρεων χραίνοντες ἀπὸ τῶν ἀγίων οὐκ εὐλαβήθησαν, |
 ἀλλ' ἵνα μὲν δόξαν ἐντεῦθεν ἀποίσωνται, ἐπὶ τὸν ἱερὸν τουτονὶ f. 54^r
 30 ναὸν καταφεύγουσιν, καὶ τιμᾶν προσποιῶνται ἅπερ κατέπτυ-
 σαν, τὰς δὲ εὐκλάδους καὶ ὑψικόμους πλατάνους καταλελοίπα-
 σιν μνήμης αὐτὰς οὐκ ἀξιοῦντες τὸ σύνολον, αἱ δὲ ἔξω τειχῶν
 τῆς βασιλίδος τεθήλασιν, ἔνθα μᾶλλον τὸ ὄχλαγωγὸν ἐκεῖνο
 σύστημα συνηθροίζετο, κατὰ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀγίας παρθένου
 35 καὶ τῶν ἀγίων ἐξυφαίνον τὴν παροιμίαν. ὃ εἶ γε χρῆ σὺνοδον
 ὀνομάζειν, Πλατανίτιν ἂν τις καλέσειεν, τῶν φυτῶν ἐκείνων
 τὴν ἀκαρπίαν νοσήσασαν· καὶ γὰρ τὸ ἐκεῖσε συναγηγέρθαι
 τοῦτο ἔοικεν παραινίττεσθαι, ὡς οὐδὲν ἕτερον ὅτι μὴ μόνον
 εἰς κακίαν ἐπιδοῦσαν πολύχουν τε καὶ παμφωροτάτην καρπο-
 40 φορῆσαι τὴν ἀσέβειαν. ἐξ ὁποίων δὲ πατρικῶν ὠχυρῶ-
 σθαι δογματῶν καταλαζονεύεται, ἐξ ὧν τῇ καινοτομίᾳ
 ταύτῃ ἐπέθετο, καταθρῆσαι ῥάδιον· πατέρας γὰρ τοὺς περὶ
 Εὐσέβιον καὶ Ἐπιφανίδην παραπλασάμενοι προχειρίζονται
 καὶ εἴ τινες ἄλλοι τῆς Ἀρειανικῆς ἀθείας, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν τῆς
 45 Βαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος καὶ Μάνεντος δεισιδαιμονίας, οἱ γε
 ὡς πορρωτάτω λίαν καὶ ἐκτὸς τῆς Χριστιανικῆς μοίρας αὐλί-
 ζονται, καὶ δὴ καὶ διδασκάλους καὶ νῦν προκαθίζουσιν· παρ' ὧν
 μαθητευθέντες τὴν τοῦ ἀπεριγράφου φωνήν, τῆς σωτηρίου
 τοῦ Χριστοῦ καθυλακτοῦσιν οἰκονομία, δοκήσει καὶ οὐκ ἀλη-
 50 θεῖα ταύτην γεγενῆσθαι οἱ φασματώδεις ὡς ἀληθῶς φαντα-
 σιούμενοι. εἴ που γὰρ τῶν θεοφόρων ἡμῶν πατέρων καὶ
 διδασκάλων ὄντως τῆς ἐκκλησίας προήγαγον λόγον, ἢ περικό-
 ψαντες ἢ | νοθεύσαντες καὶ παραφθείραντες τοῦτο ἐπετεχνά- f. 227^v
 σαντο, τῆς τῶν ἀμαθεστέρων δι' αὐτῶν ἀπλότητος κατα-
 55 τρέχοντες, ὡς ἂν τῷ ἀξιοπίστῳ τῶν προσώπων εἰς τὰ ἴδια
 τῆς πλάνης βάραθρα ἐφελκύσωνται. οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ τοῖς ἀσε-
 βέσιν, ἢ πεφρονήκασιν οἱ τῶν ὀρθῶν δογματῶν ὑψηγηταὶ ἢ
 ἐκπεφωνήκασιν - ἄπαγε. | γραφικῶν δὲ λογίων τοῦ πνεύμα- f. 54^v
 τος εἰ μετέσχον ὅλως, τί χρῆ λέγειν; ὅπου γε καὶ τὰ χρυσοτό-

CP

29 μὲν] μὴ C^a corr, ut vid 32 μν(ήμης)] C^c corr (αὐτ)ὰς P^c corr, αὐτῶν
 C 36 πλατανίτην C, πλατανίτις> marg. unc. litt. C 37 τῷ C 38
 (μ)όν(ον)] C^c corr 51 σημ.<είωσαι> marg. P

60 ρευτα Χερουβίμ ἐκεῖνα, ἅπερ ἢ παλαιὰ ἔφερε σκηνή, τῆς
 κιβωτοῦ ἰδρυμένα καθύπερθε θείοις νεύμασιν, ὑπουργία δὲ
 τοῦ πανσόφου Μωσέως κατασκευασθέντα, αἰσχροῦς καθυβρί-
 σαι οὐκ ἀπόκνησαν, μυρίαίς δυσφημίαις καὶ ἀτιμίαις βάλλον-
 65 τες καὶ ἀποσκώπτοντες. ἐκ τῆς βρυώδους οὖν ἐκείνης μυ-
 ἤσεως, ὡπερ ἐκ τῆς Σοδομηνῆς ἀμπέλου καὶ τῆς Γομορρη-
 νῆς κληματίδος τῶν καρπῶν ἐκμεμεθυσμένοι, οἷα τῆς ἀσεβεί-
 ας τὸν ἄκρατον ἐγγεάμενοι, χολῆς καὶ πικρίας ἐμπλεα ἐκ τοῦ
 70 πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἀπερεύγονται ῥήματα. καὶ δὴ
 τοῖς παρ' ἐκείνων ὀχυρωθέντες θεοστυγέσι διδάγμασιν παρ-
 ρησιάζονται λοιπὸν τὸ πονηρόν, καὶ τὰ δοκοῦντα ὀριζόμενοι
 ἀποφαίνονται.

72. τί οὖν ὀρίζονται, καὶ τίς ποτε ἄρα ἐστὶν ὁ παρ' αὐτῶν
 ἐξηνηνεγμένος ὄρος, καὶ ὁποῖος τὴν δύναμιν, καὶ εἰ σύμφωνος
 καὶ ἀκόλουθος αἷς κατακομψεύονται ἀποδέχεσθαι ἀγίαις ἔξ
 5 συνόδοις, καὶ ἐκ ποίων αὐτῶν δογμάτων ἀφορμηθέντες τὰ
 σφῶν κρατύνειν ἐπιχειροῦσιν καὶ εἰ τὴν παρ' ἐκείναις ἀκολου-
 θίαν καὶ τάξιν τετηρήκασιν, ὥρα νῦν κατοπτεύειν καλεῖ. τῶν
 τοίνυν ὁσίων πατέρων ἡμῶν, οἳ κατὰ τὰς ἀγίας συνόδους διέ-
 πρεψαν καὶ τὴν θείαν αἴγλην ἐν ταῖς ἀπάντων ψυχαῖς ἄνωθεν
 πυρσεύοντες ἐναστράπτουσιν, ὡς ἐπιτομώτερον ἐπελθεῖν, ἢ
 10 μὲν πρώτη κατὰ τὴν ἐκκλησίαν προλάμπουσα σύνοδος τὰς
 θεομισεῖς | αἰρέσεις πάλαι ἐν Χριστιανοῖς πονηρῶς φυεΐσας,
 τὴν τε Αἰγυπτιακὴν φημί καὶ Λιβυκὴν ἀθεότητα, δι' ὧν ἢ τε
 Σαβέλλιος σύγχυσις καὶ Ἀρειανικὴ διαίρεσις, τὰ ἀντίθε-
 15 ρώμενα, κατὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν σχεδὸν ἐξεχύθησαν,

60/62 cf. Ex. 25, 17   65/66 cf. Deut. 32, 32   67/68 cf. Mt. 12, 35; Lc. 6, 45

CP

63 οὐκ' ἀπόκνησαν C, οὐ κατώκνησαν P, sed cf. infra 80³⁹   64 οὖν] om.
 C   65 σοδομηνῆς C   67 τὸν] τὸ P   69 διδάγμασιν] δόγμασι P (cf.
 supra 28²⁷ et 29⁶⁴)   70 τὰ] om. P^a corr
 72. 4 αὐτῶν] om. C^a corr   4/5 τὰ σφῶν] τὰς φωνὰς P   5 εἰ] εἰς
 P   6 κάλει C   9/10 συνοδος α' marg. unc. litt. C   13 σαβέλλιος] sic codd.

α'

f. 228^r

θεόθεν κεινημένη, καθελουσα καὶ ἐκσοβήσασα, ὁμοούσιον f. 55^r
 τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ ἐνθέως καὶ τετρανωμένως, ἦτοι τῆς αὐτῆς
 οὐσίας καὶ δόξης, ἐδογμάτισεν, συμφυᾶ τε καὶ ὁμότιμον ἔν τε
 πράγμασιν ἔν τε ὀνόμασιν τὴν ὑπερούσιον καὶ ὑπέρθεον τριάδα
 20 ἐκήρυξεν, τὴν ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι γνωρίζομέ-
 νην τε καὶ προσκυνουμένην μίαν θεότητα καὶ βασιλείαν καὶ
 ἐξουσίαν καὶ κυριότητα, οὐσία μὲν ἐνίζουσα καὶ θεότητι, διαι-
 ροῦσα δὲ ὡσπερ ἀδιαιρέτως ταῖς ὑποστάσεσιν καὶ ἐκάστη
 25 τούτων τὴν ιδιότητα ἀσύγχυτον καὶ ἀσύμφυρτον διαφυλάτ-
 τουσα.

ἡ ταύτη δὲ ἀκόλουθος ταῖς ἀληθείαις καὶ μετ'ἐκείνην ἀγία β
 σύνοδος, τῇ αὐτῇ τάξει καὶ πράξει χρωμένη, ἐπεὶ τῆς ὁμοίας
 μετέσχε τοῦ πνεύματος χάριτος, τὴν Μακεδονιανὴν εἰς τὸ
 πανάγιον καὶ ζωαρχικὸν πνεῦμα βλασφημίαν καταρράξασα,
 30 ὁμοούσιον αὐτὸ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ ὁμότιμον καὶ ὡς
 θεὸν καὶ αὐτὸ συμπροσκυνούμενον ἐξεφώνησεν. καὶ ταῦτα
 μὲν περὶ τὴν θεολογίαν.

ἐπὶ δὲ τῆς οἰκονομίας ἡ ταύταις ἐπομένη θεόλεκτος ὁμήγου- γ'
 ρις τὴν Νεστοριανὴν παραφροσύνην καὶ Ἰουδαϊκὴν παχύτητα,
 35 υἱῶν δυάδα εἰσηγουμένην καὶ τὸν ἕνα υἱὸν ἀθέσμως διαιροῦσαν
 καὶ ἀποσχίζουσαν καὶ διατοῦτο ἀνθρωπολατρίαν μυθευομένην,
 ἐξήλεγξεν, αὐτὸν τε Νεστόριον τὸν δυσσεβῆ καὶ τοὺς ἀμφ'αὐ-
 τὸν ἀναθέμασιν καταδικάσασα· ἕνα δὲ ἡμῖν υἱὸν ἐγνώρισεν,
 θεὸν τε τῶν ὅλων καὶ κύριον, ἄποπτον μὲν καὶ ἀπόρρητον τὴν
 40 ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς προαιώνιον ἔχοντα γέννησιν, συνάναρ-
 χον δὲ αὐτῷ ὑπάρχοντα καὶ συναΐδιον, τὸν αὐτὸν δὲ υἱὸν πρὸς
 δυσμαῖς τοῦ χρόνου ἐλαύνοντος ἐκ τῆς παναγίας | καὶ ἀειπαρ- f. 228^v
 θένου θεομήτορος ἐνηρωπηκότα ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως
 καὶ καθ'ἡμᾶς χωρὶς ἁμαρτίας ἐκπεφηνότα, τὴν τε πάναγνον
 45 παρθένον κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκον ἀνεῖπεν. |

τέλειον δὲ ἐν ἀνθρωπότητι καὶ τέλειον ἐν θεότητι, οἱ f. 55^v δ'
 τούτων ὁπαδοί, ἡ θεόκλητός φημί καὶ πολυάνθρωπος πληθῆς,

CP

26 δὲ] δ' C 30 αὐτὸ] om. C 37 δυσσεβῆ C 38 ἐγνώρισεν] γνωρί-
 σασα P 39 ἀπόπτον C 40 τοῦ] om. P 41 αὐτῷ] αὐτὸν P 45 ἂν
 εἶπεν C

τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν τὸν σωτῆρα Χριστὸν καὶ θεὸν ἡμῶν
 θεοφρόνως ἐδογματίσεν καὶ τὴν τε τοῦ θεηλάτου Νεστορίου
 50 κατέκρινεν ἤδη διαίρεσιν, καὶ τὴν παρὰ τῶν θεοστυγῶν καὶ
 βδελυρῶν Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς πρε-
 σβευομένην σκοτεινὴν καὶ ἔκφρονα σύγχυσιν στηλιτεύσασα,
 τὴν μὲν δυάδα τῶν φύσεων, τὴν μονάδα δὲ τοῦ προσώπου,
 ἦτοι τὴν καθ'ὕποστασιν ἔνωσιν, ἐπὶ τῆς τοῦ δεσπότη Χριστοῦ
 55 καὶ θεοῦ ἡμῶν διετράνωσεν οἰκονομίας· ταυτὸν γὰρ περὶ τὴν
 οἰκονομίαν Εὐτυχῆς πρὸς Νεστόριον πέπονθεν, ὅπερ περὶ τὴν
 θεολογίαν πρὸς Ἄρειον ὁ Σαβέλλιος.

ἢ ταύταις κατ'ἴχνας ἰοῦσα πνευματοκίνητος συνέλευσις,
 τοῦ χριστομάχου καὶ μιαρωτάτου Θεοδώρου, τοῦ κακῶς τῆς
 60 Μομφουεστίας ὀνομασθέντος ἐπισκόπου, τὰς ἀπείρους θριαμ-
 βεύσασα καθήρηκε βλασφημίας, ὥσπερ ἐκ λάκκου συντετριμ-
 μένου τῆς ἀσεβείας, ἄρτι παρὰ τῶν ἐκείνου ἀνοσιῶν φοιτητῶν
 ἀνισχούσας τε καὶ καινιζομένας. οἵπερ δὴ κορυβαντιῶντές πως
 καὶ ἐξεστηκότες ἄλλον μὲν τὸν θεὸν λόγον εἶναι ἔλεγον, ἕτερον
 65 δὲ τὸν Χριστὸν, ὡς ἐκ προκοπῆς ἔργων βελτιωθέντα καὶ ὡς
 ψιλὸν ἄνθρωπον βαπτισθέντα καὶ παρὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν
 χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰληφότα καὶ τῆς υἰοθεσίας ἀξιω-
 θέντα, σχετικὰς τινὰς καὶ πολυτρόπους ἐνώσεις καθάπερ καὶ οἱ
 περὶ τὸν δυσσεβῆ Νεστόριον ἀνιέρως ἐπινοοῦντες· ἀνθρωποτό-
 70 κον δὲ ἀλλ'οὐ θεοτόκον τὴν παναγίαν παρθένον δυσφημεῖν
 ἀπετόλμων ἄλλα τε πλεῖστα καὶ χεῖριστα κατὰ τῆς τοῦ σωτῆ-
 ρος ἡμῶν οἰκονομίας | ἀπερρίπτουν, ἃ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς
 μνήμην μόνον ἰόντα χραίνουσιν, πρὸς δέ γε καὶ τινὰ τούτοις
 προσόμοια ἄτοπα | ἀφρόνως κατὰ τῆς ἀμωμῆτου ἡμῶν συγ-
 75 γραφέντα πίστει. ταῦτά τε καὶ τοὺς οὕτω πεφρονηκότας οἱ
 θεόσοφοι οὗτοι διδάσκαλοι παραδειγματίσαντες, τὸν κύριον
 ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν τοῦ θεοῦ λόγον σαρκωθέντα καὶ

ε'

f. 229^ff. 56^f

61/62 cf. Ier. 2, 13

CP

51 βδελυρῶν C 52 (σκο)τει(νὴν) C^{corr} 58 πνατοκίνητος C 60
 μομφουεστίας P 69 ἐπινοῦντες C 72 ἀπερρίπτουν C^{a corr, ut vid} 75 τε|
 (τ)οι P^{e corr.} τοὺς οὕτω] τοσοῦτω P^{a corr} 76 θεόσοφοι C (sed cf. infra 73²)

ἐνανθρωπήσαντα διαρρήδην ἐξεβόησαν ἠνώσθαι τε καθ' ὑπό-
 80 στασιν σαρκὶ ἐψυχωμένη λογικῇ καὶ νοερᾷ ψυχῇ ἀσυγχύτως
 τε καὶ ἀδιαιρέτως, μήτε τοῦ λόγου εἰς τὴν σαρκὸς μεταποιηθέν-
 τος φύσιν μήτε μὴν τῆς σαρκὸς εἰς τὴν τοῦ λόγου μεταχωρη-
 σάσης οὐσίαν, μένειν δὲ ἑκατέραν ὅπερ ἐστὶν καὶ μετὰ τὴν
 ἔνωσιν, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ἡμῖν τὸν
 85 τὸν θεὸν λόγον μετὰ τῆς σαρκὸς προσκυνεῖσθαι κατὰ τὴν
 ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, αὐτοῦ τε τὰ θαύματα ὑπάρχειν
 καὶ τὰ παθήματα· κυρίως δὲ καὶ ἀληθῶς τὴν πανύμνητον
 παρθένον θεοτόκον διωμολόγησαν.

ὁ δὲ ἐπὶ ταύταις αἰδίδιμος καὶ θεόμητις τῶν ἱερῶν διδα-
 90 σκάλων ὄμιλος τοὺς μὲν τὸ ἔν θέλημα καὶ τὴν μίαν ἐνέργειαν
 ἀβούλως καὶ σφαλερῶς ἐπὶ Χριστοῦ δοξάσαντας, οἵπερ εἰσιν
 οἱ ἀμφὶ Ὀνώριον καὶ Σέργιον καὶ Μακάριον καὶ ὅσοι ἄλλοι
 τῆς τοιαύτης συμμορίας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς ἐξήλασαν,
 δύο δὲ φυσικὰ θελήματα καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ
 95 αὐτοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν, τοῖς προλαβοῦσιν θεοφάντορ-
 σιν ἐξακολουθοῦντες πατράσιν, τρανῶς ἐξεφώνησαν.

73. αἱ τοίνυν ἄγιοι κατὰ ἀλήθειαν καὶ οἰκουμενικαὶ σύνο-
 100 δοι, ἤτοι οἱ κατ' αὐτὰς θεόσοφοι πατέρες καὶ τῆς οἰκουμένης
 διδάσκαλοι, οὕτω τὸ μὲν ὅσον ὀθνεῖον καὶ ξένον τῆς καθ' ἡμᾶς
 θεοσοφίας τῇ δυνάμει καὶ χάριτι τοῦ ἐπιφοιτῶντος καὶ συνερ-
 5 γοῦντος πνεύματος ἀπεσκευάσαντο καὶ τῆς | Χριστιανῶν θεο-
 σεβείας ὑπερορίσαντες φροῦδον πεποιήκασιν, τὸ δὲ ὅσον οἰ-
 κείον καὶ γνήσιον καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ προσῆκον θεο-
 100 πρεπῶς εἰσηγησάμενοι ἔθεντο, | τοῦτο διὰ τῶν θείων ὄρων καὶ
 τύπων τῶν παρ' αὐτοῖς ἐκπεφωνημένων πραγματευσάμενοι
 10 κατὰ τὴν προφητικὴν φωνὴν τὴν κελεύουσαν· *Πορεύεσθε,*

73. 10/12 Is. 62, 10

CP

80/81 εἰς - λόγου] om. C^a ^{corr} 82/83 κε<φάλαιον> ζ' marg unc. litt.
 C 84 περι μιᾶς προσκυνήσεως marg unc. litt. C 89 (ταύτ)αι(ς)]
 C^e ^{corr} 92 ονόριον (sine spir.) C

73. 4 ἐπιφοιτῶντος P 7 τοῦ] om. C

ς'

f. 229^v

f. 56^v

- διέλθετε διὰ τῶν πυλῶν μου, σκυλεύσατε τὴν ὁδόν, ὁδοποιήσατε τῷ λαῷ μου, τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ διαρρίψατε, διὰ τῶν εὐαγγελικῶν δηλαδή καὶ προφητικῶν διδαγμάτων τοῦ πνεύματος ἰόντες, ἃ δὴ τὰς πύλας τῆς σωτηρίας ἡμῖν ἀναπετάννυσιν καὶ πρὸς τὴν πίστιν χειραγωγῶσι τοῦ λέγοντος· Ἐγὼ εἶμι ἢ θύρα· δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει. τοιγαροῦν τὰ κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ βίου παρὰ τῶν ἀνοσίων αἰρέσεων καὶ ἀκαθάρτων δυσφημιῶν τετραχυσμένα καὶ δυσάντητα καὶ λίθων δίκην ἀπεσκληκότα καὶ διαρριπτούμενα σκῶλα, οἷα δὴ διαπταίσματα ψυχῶν καὶ προσκόμματα, ἀνακαθαίροντες ἤδη καὶ ἐξυμαρίζοντες, διὰ λείας καὶ βασιλικῆς ὁδοῦ τῆς εὐσεβείας καὶ θείας ἐπιγνώσεως τὸν λαὸν κυρίου πορεύεσθαι παρασκευάζουσιν.
- 15 ἐπεὶ οὖν τὸ μὲν ἐπιτιμᾶν οὐ μέγα (ῥᾶστον γὰρ καὶ τοῦ βουλομένου παντός), τὸ δὲ ἀντείστασθαι τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀνδρὸς εὐσεβοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος, ἀρχαῖος καὶ καλῶς ἔχων λόγος (ὑπερ παρὰ τοῖς ἀγίοις τετήρηται, τοῖς μὲν ἀλλοτρίοις εὐσθενῶς καὶ μάλα καιρίως ἐπιπλήξασιν καὶ τὴν ἀναίρεσιν
- 20 τῶν δυσσεβῶς προαγομένων ποιησαμένοις, τῶν οἰκείων δὲ καὶ ὡς ἄγαν εὖ ἔχόντων τὴν ἀντεισδρομὴν ἐξειργασμένοις), ἴδωμεν λοιπὸν εἰ κατὰ ταῦτα τοῖς χριστομάχοις πεπραγμάτεται καὶ εἰ τοῖς ἐπηγγελμένοις ἀκόλουθα τὰ ἐν τῷ κατ' αὐτοῦς ὄρω τυγχάνει ἐκκείμενα. ἀλλ' ὀρίζονται μὲν | οὐδέν, τὸ
- 30 ἀλλότριον δὲ ἀνασκευάσαντες καὶ ἀποπεμφάμενοι (ἀλλότριον γὰρ αὐτοῖς ὡς ἀληθῶς τὸ μέγα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ θεοῦ λόγου μυστήριον καὶ ξένον πᾶν ὅ,τι | εὐσεβείας ἐχόμενον· τὸ δὲ ἦν ἀπροσκύνητον καὶ ἄχρηστον τὴν τῶν εἰκότων ὑπάρξαι ποιήσιν), ἴδιον ἔθεντο παντελῶς οὐδὲν οὐδὲ κατε-
- 40 σκεύασαν· οὐ γὰρ εἶχον ὃ θήσουσιν, πάντα ἀνελόντες τὰ εὖ

des. P

f. 57^r

15/17 Io. 10, 9   25/27 Gregorius Nazianzenus, *Oratio Theologica tertia*, ed Galloway, 1, 4-6 (p. 176); cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 5, 49-52

CP^{usque ad l. 34}

11 διέλθετε] om. P   15 εἶμι] εἰμὴ C   21 προσκόμματα C   32 εἴδωμεν C   38 ἦν cod.

δεδογμένα καὶ καλῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ βεβηκότα καὶ
 ἰδρυμένα. πρὸς γὰρ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ἀπομαχόμενοι καὶ
 ἀνασκευάζειν αὐτὴν δόξαντες οὐκ ἔσχον ὅ,τι ὀρίσονται ἢ ὅ,τι
 εἰσηγήσονται· τὸ γὰρ ψεῦδος ἀόριστον καὶ ἀνύπαρκτον καὶ οὐκ
 45 ἔχον ὅποι ποτὲ στήσεται. δύναμιν γοῦν ἀποφάσεως καὶ στερή-
 σεως ὁ κατ'αὐτοὺς ὄρος μόνον περιέχει, θέσεως δὲ οὐδαμῶς
 ὅλως λόγον κέκτηται, ὥστε κινδυνεύειν μὴ δὲ ὄρον ὀνομάζε-
 σθαι, εἴπερ οἱ κυρίως ὄροι ἐκ τῶν θέσεων μᾶλλον καὶ καταφα-
 τικῶν λόγων προΐασιν καὶ τὸ τί εἶναι ἀλλ'οὐ τὸ τί μὴ εἶναι τὸ
 50 ὑποκείμενον δηλοῦντες. ὄρος γὰρ ἐστὶν λόγος σύντομος δηλω-
 τικὸς τῆς οὐσίας τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, οὐκ ἀναιρετι-
 κός, ὡς αὐτοὶ κενολογοῦσιν.

74. ὡς δὲ ἀσύμφωνος καὶ ἀνακόλουθος τοῖς προκειμένοις
 τῶν ἱεροφαντῶν ὄροις (καὶ οὐκ οἶδα ὅπως αὐτοὺς ἀποδέχεσθαι
 καθυπέσχοντο), μαρτυρεῖ τὸ ἱερὸν τέμενος, ὃ ἐπ'ὀνόματι τῶν
 τὴν πρώτην ἀγίαν συγκεκροτηκότων σύνοδον ἀνεγήγερται,
 5 τὰς αὐτῶν ἐκείνων μέχρι καὶ σήμερον στήλας προβαλλόμε-
 νον, μονονουχί τὴν παρ'αὐτῶν ὁμολογίαν καὶ τὸ φρόνημα
 σαφῶς διακεκραγυίας εἰς ἔνδειξιν τῆς ὑγιοῦς πίστεως τοῦ
 θεοκινήτως συγκεκληκότος θεοφιλοῦς βασιλέως· ἃς ἤδη καὶ
 καθελεῖν πειραθέντες οἱ τῆς καταστροφῆς ἄνδρες, ὅμως οὐ
 10 συγκεχώρηται τὴν εἰς τοῦτο παρανομίαν ἀνύσαι. εἰ δὲ τῇ
 πρώτῃ ἐκείνῃ καὶ ἡ δευτέρα σύστοιχος καὶ ἀκόλουθος, ἀναγ-
 καίως καὶ ταύτης τῆς χάριτος ἀπορρήγνυται. τί οὖν φήσουσιν
 περὶ γε τῆς ἱερᾶς τρίτης | συνόδου οἱ τάλανες, τοῖς φρικτοῖς
 παρ'αὐτῆς ἀναθέμασιν βαλλόμενοι; πῶς τῇ μετὰ ταύτας ἔψον-
 15 ται, τὸ τέλειον τῆς κατὰ τὸν σωτῆρα Χριστὸν σωματώσεως
 ἀφαιροῦντες; πῶς γὰρ σῶμα ὅλως ὑπάρξειεν ἀπερίγραπτον,
 ὄλον περιγραφῆ καὶ ὄρω περιειργόμενον, κἂν τῷ λόγῳ θεῶ

f. 57^v

50/51 cf. Iohannes Damascenus, *Dialectica*, ed. Kotter, 8, 2-3 (p. 69); Anastasius Sinaita, *Viae Dux*, ed. Uthemann, 2, 1, 27-29

74. 3/6 cf. supra 16⁴³⁻⁴⁹

C

41 βεβ(ηκότα) | cod.^c corr

74. 3/4 A' marg. cod. 11 ἡ] om. cod.^a corr 11/12 ἀναγκαίως
cod. 12/13 Γ' marg. cod.

ὑποστατικῶς ἦνῶται, τῆς κατὰ φύσιν οὐκ ἐξεστηκὸς τελειότη-
 20 τος; εἰ δὲ καὶ ἡ ταύταις ἐπαριθμουμένη τὰ αὐτὰ ταῖς προαγού-
 σαις δοξάζει, πῶς οὐχὶ καὶ ταύτη ἐναντιώσονται καὶ τοῖς αὐ-
 τοῖς ἀτόποις περιπεσοῦνται; ποίας αὐτοῖς ἀκολουθίας τρό-
 πος λελεῖψεται πρὸς τοὺς θεοσόφους πατέρας οἱ τὴν ἔκτην
 ἀπεπλήρουν ἱεράν σύνοδον, αὐθαδῶς ἀντιβλέποντες ἀναιδεῖ
 25 προσώπῳ καὶ ἀναισχύντῳ γνώμῃ, ὡς οἶα ἀσεβεῖς ὑφιστάμε-
 νοι; ἃ γὰρ ἐκεῖνοι κατηρτίσαντο εὐσεβῶς, οὗτοι καθείλον δυσ-
 σεβῶς· καὶ ἃ οἰκοδόμησαν ἐκεῖνοι ἐμμελῶς καὶ ἐνθέως, κα-
 τέστρεψαν οὗτοι ἀθέως καὶ ἀσυνέτως. πόθεν οὖν αὐτοῖς τὸ
 σύμφωνον καὶ ἀκόλουθον ταῖς συνόδοις περιστήσεται, ἀπεναν-
 τίας αὐταῖς κατὰ πάντα ἰοῦσιν, οὐκ ἔχουσιν εἰπεῖν, κἂν μυρία
 30 κομπάζωσιν, ἵνα δειχθῇ ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἐκκλησιαστικοῦ
 θεσμοῦ καὶ κανόνος μέτεστιν· ἀλλὰ κατηρτισμένην τὴν διά-
 νοιαν πρὸς γε τὸ ἁμαρτοεπεῖν κατακτησάμενοι, ἐξ ὧν τερα-
 τευόμενοι παραπλά<σ>σονται λόγων τὴν οἰκείαν βούλονται
 περιποιεῖσθαι κακοδοξίαν, ἵνα ὡς δῆθεν ἐπεσθαι ταῖς συνό-
 35 δοις βαττολογοῦντες, εὐπαράδεκτοι τοῖς πολλοῖς περὶ τὴν ἀ-
 σέβειαν καταστῶσιν.

75. ταύτη δὴ ὁ καττυθεὶς παρ'αὐτῶν ὄρος ἐκπτωτος παντά-
 πασιν καὶ ἀπόπεμπτος παρὰ τῆς ἐκκλησίας κρίνεται· οὐδὲ γὰρ
 ἂν ὄρος λεχθεῖν | ἐν οἷς μάλιστα οὐδὲ ὀριστόν τι αὐτῷ καὶ f. 58^f
 ὑποκείμενον δέδοται. σύνοδον γὰρ καλεῖν τὸν παραφωνή-
 5 σαντα ἀνδραποδῶδη ὄχλον, πολλοῦ γε ἂν δέοι· τί οὖν αὐτὸν
 κλητέον; τί δὲ ἄλλο γε ἢ ὅπερ τὰ προφητικὰ προανακεκράγει
 θεῖα λόγια· Ἄνατροπὴν θολεράν, ἣν ἐπότισαν τὸν πλησίον
 αὐτῶν, μεθύσκοντες, ὅπως ἐπιβλέπη ἐπὶ τὰ σπήλαια αὐτῶν·
 πλησμονὴν ἀτιμίας καὶ δόξης· ἃ τοῖς τὰ ψεύδη διδάσκουσιν
 10 ἠπειλήται. καὶ γὰρ οἱ τὰ τοιαῦτα κενοφωνοῦντες κατὰ τὸ
 γεγραμμένον· *Πεποιθασιν ἐπὶ ματαίοις καὶ λαλοῦσιν κενά, ὅτι*

75. 1 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 205A   7/9 cf. *Hab.* 2, 15-16
 11/13 cf. *Is.* 59, 4-5

C

22 ζ' *mag. cod.*   25 *κατηρτίσαντο cod.*   33 *παραπλάσσονται cod.*

75. 8 *ἐπιβλέπει cod.*

κύουσιν πόνον και τίκτουςι ἀνομίαν, ἰστόν ὄντως ἀράχνης
 ὑφαίνοντες. φλυαρία[ν] γὰρ τηνάλλως ταυτί και μάτην αὐ-
 τοῖς ἐκεπεπονημένα και ἀκόσμως και ἀνοσίως συντεθειμένα,
 15 και στάσις ἄλογος και Σατανική τοὺς ἀπλουστέρους διοχλοῦ-
 σα και θορυβοῦσα, και παγίς κεκρυμμένη εἰς πυθμένα θανά-
 του πέμπουσα και εἰς πέτευρον Ἰαίδου καταγούσα, ἐν ἧ οἱ ἀ-
 φυλάκτως παριόντες δεινῶς περιπίπτουσιν, και καταστροφῆ
 πονηρὰ και πονηρὸν ἐργαστήριον ἐκ σαρκικῶν και ἐμπαθῶν
 20 θελημάτων, μᾶλλον δὲ τῶν ἀγόντων ἐναντίον, συγκροτούμε-
 νον. οὐ γὰρ ἔγνωσαν καλὸν ποιεῖν ἐναντίον κυρίου και τοῦ
 πλησίον αὐτῶν· οὐδὲ γὰρ οἰκοδομεῖν ἴσασιν, ἀλλὰ καθαιρεῖν·
 οὐ τιμᾶν τὰ ἅγια, ἀλλ'ἀτιμίας ἀπάσης ἀποπληροῦν· οὐ σέβειν
 τὰ σεβασμοῦ ἄξια, ἀλλὰ σέβειν ἐκτόπως· οὐ τὸ συνάγειν, ἀλλὰ
 25 τὸ σκορπιζεῖν· οὐ πρὸς ὁμόνοιάν τι δρᾶν, ἀλλὰ τέμνειν και
 ἀποσχίζεῖν τὴν καλῶς ἠνωμένην και ἐνθέως κατηρτισμένην
 τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν και τὰ εὖ συνηγμένα διασπᾶν και μερί-
 ζεῖν, ὡσπερ λύκοι βαρεῖς τῇ ποίμνῃ Χριστοῦ ἐμπεσόντες και
 ὄλω τῷ | στόματι τὰ λογικὰ πρόβατα κατεσθίοντες και εἰς f. 58^γ
 30 τὸν ἴδιον περιελαύνοντες κρημνόν. εἰ τοίνυν διὰ πάντων δεί-
 κνυ<ν>ται οὐδαμοῦ θείοις κανόσιν ἢ πατρικοῖς τε και ἐκκλη-
 σιαστικοῖς ὄροις ἐπόμενοι, διατοῦτο πάντοθεν αὐτοῖς περίεστιν
 πόρρω τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας περ<ι>βόλων ἐλαύνεσθαι,
 και μάτην τὸ Χριστοῦ περιφέρουσιν ὄνομα, μήτιγε ἱερεῖς εἶναι
 35 και ὀνομάζεσθαι. και οὐδὲ τὸ παρ'αὐτοῖς τυρευθέν ἐπ'ὄνοματι
 ὄρου σκευῶρημα στάσιν ἂν σχοίη πώποτε· ἔστι γὰρ δήπου ὡς
 ἀληθῶς ἀόριστον και ἄστατον και ἄλογον και ἀτελὲς και ἄτα-
 κτον και ἄκοσμον και ἀνίδρυτον και ἄσκοπον και ἀκαλλὲς και
 ἀργὸν και ἀδρανὲς και σκοτεινὸν και αὐτὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν,
 40 ὡς ἤδη ξένον και ἀλλότριον και πόρρω τῆς καθ'ἡμᾶς θεοσοφίας

16/17 cf. Prov 14, 27; 9, 18
 Act. 20, 29; Is. 9, 12

24/25 cf. Mt. 12, 30; Lc. 11, 23

28/29 cf.

C

12 ὄτως cod^a ^{corr} 13 φλυαρίαν cod. 15 ἀλόγως cod.^a ^{corr} 19 σαρκικῶν και ἐμ] om. cod.^a ^{corr} 26 κατηρτησμένην cod. 30/31 δείκνυται cod. 33 περβόλων cod. 35 σηςμεῖωσαι> marg. cod.

- ἀπεληλαμένον. σκεπτέον γάρ· ὀπηνίκα περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου ζήτησις γένοιτο καὶ περὶ τὸ αὐτὸ κεφάλαιον ἢ ἀντίθεσις ἴσταιτο, δεήσειεν ἂν τὰ τῶν ἀντιπάλων ἀνατρέψασιν τὰ οἰκεία ἐκ παντὸς ἀντιπαρτίθεσθαι· καὶ τούτοις τοῖνυν τὴν Χριστοῦ
- 45 καθελούσιν εἰκόνα, ἑτέραν δὴπου πάντως καὶ τινὸς ἄλλου καινοποιοῦσιν ἀναστήσαι εἰκόνα. φανερόν δ' οὖν τὸ λειπόμενον. τί δὲ τοῦτό ἐστιν ἢ ὅπερ δρῶντες πανταχοῦ καταφαίνονται; εἶπου γὰρ τοῦ ἀντιχρίστου θεάσονται εἰκόνα ἢ ἄλλου τῶν ἀπειρημένων τινός, ἐπὶ σχήματος μένειν διαφιᾶσιν, τὰ ἅγια κατα-
- 50 λύνοντες, ἀξιά γε ὡς ἀληθῶς τῆς σφῶν αὐτῶν δυ<σ>σεβείας καὶ βδελυρίας καὶ φρονοῦντες καὶ πράσσοντες, ἵνα εἰδωλολάτραι καθαρῶς ἀναδεικνύωνται. τίσιν τούτους παραβλητέον; φασὶν ὡς αἱ | παρδάλεις φυσικὴν τινα πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὀργὴν ἔχουσιν. τινὲς γοῦν τῆς τοῦ θηρίου κατα[ι]παίζοντες μανίας, f. 59^r
- 55 ἐν χάρτη | εἰκόνα προδεικνύουσιν· τὸ δὲ ὑπὸ τῆς ἄγαν ὀρμῆς σπαράσσει τὸν χάρτην ὡς ἄνθρωπον, κάκει δείκνυσιν τὸ μισάνθρωπον. οὕτω δὴ καὶ οὗτοι ἐν τῇ εἰκόνι Χριστοῦ ἐμφανίζουσι τὸ μισόχριστον· οὐχ' οἰοί τε γὰρ ὄντες τοῦ ἀρχετύπου προσψαύειν, ἔχθει τῷ εἰς αὐτόν, σὺν παρδαλέῃ τῇ γνώμῃ τῇ
- 60 εἰκόνι ἐφάλλονται, σπαράσσοντές τε καὶ διαφθείροντες· ὥστε ἡ κατὰ τῶν ὁμοιωμάτων αὐτοῦ δυσμένεια θεομάχους αὐτοὺς παρίστησιν, κατ' αὐτοῦ Χριστοῦ ἀνελομένους τὸν πόλεμον. ἴσως τῇ τοῦ διδασκάλου Μαμωνᾶ ἐπόμενοι ἀθεία, φήσουσιν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ σώματος δοξάζειν τὰ παρὰ τῶν ἀξίων
- 65 ἱεουργούμενα θεῖα μυστήρια, ἀντινομοθετοῦντες τῷ εὐαγγελίῳ, τῇ τε κοινῇ δόξῃ μαχόμενοι καὶ τῇ αἰσθήσει καὶ πάσῃ τῇ Χριστιανῶν παραδόσει. πρῶτον μὲν γὰρ δεῖξάτωσαν ποῦ ταῦτα εἰκόνα Χριστοῦ προσαγορεύεσθαι παρελήφασιν καὶ ἐν ποίοις τοῦ πνεύματος λογίοις γεγραμμένον εὔρον. ἀλλ' οὐκ ἂν δεῖξαι
- 70 ἔχοιεν· ἐλέγχονται δὲ κἀνταῦθα ἀντίθετοι τῆς εὐαγγελικῆς ὑπάρχοντες παραδόσεως. ὁ κύριος γὰρ καὶ θεὸς ἡμῶν κατὰ

CP^{inide} a 1 55

47/48 εἶ που] ἦπου *cod.* 48 τῶν] τῷ *cod.^a corr* 50 δυσσεβείας *cod.* 53 περὶ τῆς παρδ<α>λεως *margin unc. litt. C^B* 54 καταπαίζοντες *cod.* 55 ὀρμῆς] *an pro* ὀργῆς? 58 οἶον C 64 τοῦ] *om. C^a corr* 66 τε κοινῇ] εἰκόνῃ C^a *corr*

τὴν ἱερὰν νύκτα ἐκείνην, καθ' ἣν ἔμελλε τοῖς σταυρωταῖς παρα-
 δίδοσθαι, θύων μυστικῶς καὶ κατὰ τὸ ἀπόρρητον ἑαυτόν, καὶ
 τοῖς ἀοιδίμοις μαθηταῖς ταῦτα παραδιδούς, οὐκ εἰκόνα σώματος
 75 ἢ αἵματος εἶρηκεν, ἀλλ' αὐτόχρομα σώματος καὶ αἵματος με-
 τέδωκεν εἰπών· *Λάβετε, φάγετε καὶ πίετε, οὐκ εἰκόνα, ἀλ-
 λά· Τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου | καί· Τοῦτο τὸ αἷμά μου τὸ* f. 59^v
ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον. ἔπειτα δέ, ἢ καὶ τὰ
 ἱερευόμενα ἀπερίγραπτα δώσουσιν (ἵνα μὴ μόνον ἀσεβείας
 80 ἀποίσωνται ἔγκλημα, ἀλλὰ καὶ γέλωτα πρὸς τούτῳ ὀφλήσω-
 σιν· τί γὰρ ἀτοπώτερον ἢ καταγελαστότερον, εἴ τις οὕτως ἔχοι
 ἄπερ ὁρατὰ τέ ἐστιν καὶ ἀπτά καὶ ἀνθρώποις μεταληπτὰ καὶ
 ὁδοῦσιν λεπτυνόμενα | καὶ ἐδεστὰ γινόμενα;), ἢ συσφαγιάζε- f. 230^v
 σθαι τοῖς ἱερουργοῦμένοις καὶ τὸν λόγον ἀποφανοῦνται, ὡς μὴ
 85 χωρίζοιτο τοῦ σώματος ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν δόξῃ. οἱ δέ γε
 οὐχ' ὅπως τὰ θεῖα τιμήσωσιν ταῦτα ἐνστήσονται, ἀλλ' ἵνα τὴν
 εἰκόνα Χριστοῦ σὺν αὐτῷ Χριστῷ ἀτιμάσωσιν. τί γὰρ μὴ
 μᾶλλον τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας συμφθέγγονται δόγματι, τὴν
 τε ἄκαιρον φιλονεικίαν καὶ τὸ βλάσφημον διαφεύγοντες; ἀλλὰ
 90 πρόδηλον ὅτι βαρὺς αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος.
 καὶ τὰ μὲν τῶν ἀλλοτρῶν τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα· τὰ δὲ
 ἡμέτερα, ὅποια; λείπεται γὰρ μικρὰ περὶ τούτων νῦν διαλα-
 βεῖν. ἢ γὰρ ἅγια καὶ οἰκουμενικὴ καὶ θεόλεκτος σύνοδος ἢ ἐν
 Νικαίᾳ τὸ δεύτερον οὐχ' οὕτω διατέθεται – πόθεν; – ἀλλὰ κατὰ
 95 πάντα καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ἱερουργοῖς τῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων
 δι' ἀκριβείας ἀπάσης ἐπομένη, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν τῇ ἁγίᾳ τοῦ
 θεοῦ καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ ἐκκλησίᾳ, ἅτε τῆς αὐτῆς ἐκεῖ-
 νοις ἡξιωμένη χάριτος καὶ τῷ αὐτῷ ἐνεργουμένη πνεύματι,
 πάντα στέργει καὶ πάντα ἀσπασίως καὶ ὡς οἰκεῖα ἀποδέχεται
 100 καὶ περιέπει τὰ παρ' αὐτοῖς κηρυχθέντα καὶ ἐκτεθέντα· καὶ
 ὡσπερ τῷ τόπῳ, οὕτω δὴ καὶ τῷ τρόπῳ καὶ τοῖς δόγμασιν, τῇ

76/78 Iohannes Chrysostomus, *Liturgia*, ed. Brightman, 385, 29; 386, 7-8; cf. Mt. 26, 26-28; Mc. 14, 22-24; Lc. 22, 19-20

CP

75 ἢ] καὶ P εἶρηκεν] εἰρημένα C 78 ἢ] εἰ P 80 ἀποίσωνται
 C τούτο C 83/84 συσφαγιάζεσθαι C^{a corr} 94 ποθὲν C

πρωτίστη ἢ ὑστάτη κεκοινώνηκεν, τῷ αὐτῷ κανόνι καὶ ὑπο-
 δείγματι χρησαμένη, | ἵνα ἔνθα ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἱερῶν ἡμῶν τέ- f. 60^r
 θηλε δογμάτων, ἐνταῦθα καὶ τὸ πέρας καὶ τὸ οἰονεὶ ἐπισφρά-
 105 γισμα τῆς ἐνθέου ἡμῶν ὁμολογίας ἐπιτεθῆ. αὕτη γὰρ τὴν ἐπει-
 σαχθεῖσαν καινοτομίαν παρὰ τῶν τῆ Χριστοῦ δόξῃ μεμα-
 χημένων καὶ τὸ ἀντίθετον καθελοῦσα καὶ πονηρὸν δόγμα, τὴν
 ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνέκαθεν τῆ καθολικῆ ἐκκλησίᾳ κεκρατηκυῖ-
 αν παράδοσιν ἐπεκύρωσεν· τὸν τε κόσμον καὶ τὴν εὐπρέπειαν
 110 αὐτῆς εὐσεβῶς ἔνειμεν, καλῶς καὶ θεαρέστως προσκυνεῖσθαι
 | τὰ ἱερά τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας σύμβολα, καθὰ f. 231^r
 Χριστιανοῖς ἔθος καὶ νόμος εὐσεβοῦσιν, ὀρισσαμένη. ἐπεὶ οὖν ὁ
 κατὰ τοὺς ἀνοσίους θεομάχος ὄρος ἐλήλεκταί τε καὶ διέρρι-
 πται, τί τὸ κωλύσον ἢ τί τὸ ἐνστησόμενον καὶ ἡμᾶς ἀνθορι-
 115 ζομένους εἰπεῖν, ἐξ ὧν διὰ πλειόνων λόγων καὶ ἀποδείξεων
 παρίσταται, ὅτι τοι ἢ τῶν ἱερῶν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνων καὶ ἡ
 ποιήσις εὐχρηστος καὶ ἡ προσκύνησις ἀναγκαῖα καὶ ὄνησιφό-
 ρος καὶ δικαία μάλα καὶ τιμητέα καὶ τῆ ἐν λατρείᾳ καὶ ἀληθινῇ
 εἰς θεὸν προσκυνήσει, προτετιμημένη γε ὑπαρχούσῃ, καὶ αὕτη
 120 ἐπομένη καὶ ἀκολούθως τιμωμένη καὶ προσκυνουμένη κατὰ
 τὸν ἴδιον ὄρον καὶ λόγον; οὕτω δὲ καὶ περὶ τῶν σεμνῶν τῶν
 ἁγίων ὁμοιωμάτων κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον ἀναλόγως θεω-
 ρήσωμεν.

76. ἀλλ' ἐπανακτέον ἡμῖν τὸν λόγον παλινδρομοῦσιν ὄθεν
 ἐξέβημεν. φασὶ τοίνυν· εἶδωλα δὲ ταύτας εἰπεῖν φει-
 σάμενοι. τοὺς ἀπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας ἐξολισθήσαντας
 καὶ πρὸς τὸ σκότος τοῦ ψεύδους ἐθελουσίως αὐτομολήσαντας
 5 ἀνάγκη τῆ πολυσχιδεῖ περιαλωμένους πλάνη πολλαῖς περιπί-
 πτειν ταῖς σκολιότησιν καὶ πλείστοις ἐναντιώμασιν περιέλκε-
 σθαι καὶ προσκόμμασιν. τοῦτο καὶ οἱ ἄγαν πολυμαθεῖς καὶ
 σοφοὶ καὶ ἀγχίνοι πεπονθότες νῦν σαφῶς καταφαίνονται· |
 τῶν ὀρθῶν γὰρ τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἐκπεπτωκότες, οὐ f. 60^v
 10 μόνον τῆ εὐαγεῖ ἡμῶν ἀντεπεξάγουσι δόξῃ, ἤδη δὲ καὶ ἑαυτοῖς

CP

113 ἐλήλεκταί τε] ἐλήλεκτέ ται C 114 κωλύσον] sic acc. codd. 116 ἢ] erasit P

76. 3/4 σημ<είωσαι> marg. C^B 7 προσκόμμασιν C

ἐνταῦθα ἀντίθετοι γινόμενοι προδήλως ἀλίσκονται. οὗτοι γὰρ
 τὴν Πλατανίτιν ἐκείνην ἢ πλανῆτιν λοιμώδη συμμορίαν καὶ
 Ἰουδαϊκὴν σπείραν ἀσπασίως ἐπαγγειλάμενοι ἀποδέχεσθαι καὶ
 15 χερσὶν ὑπταίεις τὰ παρ' αὐτῆς καθοριζόμενα περιφέροντες, φυ-
 λάσσειν τε ἀκαινοτόμητα κατισχυριζόμενοι καὶ | κανόνα f. 231^v
 τιθέμενοι ἀπαράβατον καὶ τοῦ παντὸς τιμώμενοι, ὅπως αὐτοῖς
 σύμφωνοι ἐνταῦθα τυγχάνουσιν καὶ ἀκόλουθοι, ἐπιμελῶς
 διασκέπτεσθαι ἄξιον. ὁ μὲν οὖν ἐκείνων σκοπὸς ὅλος καὶ ἡ
 πρόθεσις ἢ τε πραγματεία καὶ ἡ πᾶσα σπουδή, ἡ ἄθροισίς τε ἡ
 20 πολὺάνδρος ὁ σκυλμός τε καὶ ἡ ἐξέτασις καὶ ἡ βάσανος, ἡ
 πολυπραγμοσύνη καὶ ἔρευνα, τοῦ χρόνου ἡ πλείστη τριβὴ καὶ
 παρέλκυσις, ὁ τοσοῦτος πόνος καὶ ἡ φροντίς πρὸς οὐδὲν ἕτερον
 ἀφεώρακεν ἢ ὅπως ἀπαρακαλύπτω καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καὶ
 ἀνερευθριάτω προσώπῳ δυσσεβῶς καὶ ἀθέως κατὰ Χριστοῦ
 25 τοῦ θεοῦ ἡμῶν φρουαξάμενοι, καὶ γλῶσσαν ἀσελγῆ καὶ παρά-
 νομον κατὰ τοῦ κτίστου κινήσαντες, τῆς πάντα συνεχούσης καὶ
 πάντων περιδεδραγμένης δεξιᾶς καταγορεύσωσιν ὡς οὐδαμῶς
 εἰδῶλων πλάνης τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθερῶσαι κατίσχυσεν,
 εἰδῶλά τε τὰ ἐπ' ὀνόματι τετυπωμένα Χριστοῦ ἱερὰ καὶ τῶν
 30 ἁγίων ἀντικρυς ἀποφώνωσιν, εἰδωλοατρίας λοιπὸν ἐντεῦθεν
 ἔγκλημα Χριστιανοῖς ἐπιπλέξωσιν, καθὰ δὴ καὶ ἐν τῷ παρ' αὐ-
 τοῖς νομιζομένῳ διαπραγματευσάμενοι ὄρω τρανῶς τε καὶ
 ἀνευδοιάστως ἐκπεφωνήκασιν· ἐξ ὧν ὁ βαρύτερος κατὰ τῶν
 εὐσεβούντων ἐγκατέσκηψε διωγμός. τί οὖν ἐν γε τῷ παρόντι
 35 οἱ τούτων τὰ δόγματα ὑπεσχημένοι τηρεῖν ἀκαινοτόμητα,
 εἰδῶλα ταύτας εἰπεῖν φεισάμενοι, ἔφησαν; ὦ τῆς
 παραπληξίας καὶ δυσβουλίας· ὅπως ἐκπεπωκότες τῆς ἀμαθίας
 | καὶ ἀλογίας ὅλον τὸν ἄκρατον ἐξελέγχονται· ὡς εὐγε οἶαν f. 61^r
 περὶ τοὺς διδασκάλους τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸ σύμφωνον
 40 ἐπιδείκνυνται. βαβαὶ ὀπόσης γέμει ταῦτα τῆς εὐνοίας τῆς
 πρὸς αὐτοὺς καὶ συμπνοίας. ὦ ποία τῶν διδαγμάτων καὶ

CP

12 πλατανίτιν C   λοιμώδη C   13 ἀπαγγειλάμενοι C   16 πανπαντὸς
 C^{a corr}   17 τυγχάνωσι P   23 ἀφεώρακεν C   24 δυσσεβῶς C   30 ἀπο-
 φώνωσιν] ἀποφώνωσι καὶ P^{r corr}   33 ἀνευδοιάστως C   37 (ἐκπε)πο(κ)ότες
 P^{r corr}, ἐκπεπωκότες C   41 σύνπνοίας C   διδαγμάτων καὶ] om. C^{a corr}

πόνων ἢ ἀμοιβὴ καὶ ἀντίδοσις. οὕτως αὐθημερόν καὶ ἀθρό-
 ον, ὥσπερ οἱ μῦθοι τοὺς γίγαντας ἔχουσιν, | φοιτηταὶ καὶ f. 232^f
 μύσται γνήσιοι ἀναφανέντες, διὰ μιᾶς φωνῆς ἐν ὀλίγαις
 45 συλλαβαῖς καὶ ἀκαρεῖ τῷ χρόνῳ τὸ πᾶν τῆς σαθρᾶς καὶ
 ἀραχνώδους αὐτῶν οἰκοδομίας ὁμοῦ καὶ τὴν δόξαν τὴν
 οἰκείαν κατεστρέψαντο καὶ τὰ δόγματα τῶν διδασκάλων
 κατεδιήτησαν καὶ τὸ κλέος ἅπαν κατέλυσαν, ἐφ' οἷς μέγα τὴν
 ὄφρῦν ἀνασπῶντες ἐφρόνουν. ἀλλ' ὅπερ πρὸς τοὺς ἐξ ἀρχῆς
 50 τῆς κατ' αὐτοὺς ἱερωσύνης ἡγεμόνας πεπόνθασιν, τοῦτο καὶ
 νῦν πρὸς τοὺς ἀρτιγενέθλους τῆς ἀσεβείας εἰσηγητὰς ὑπομέ-
 νουσιν, τῆς οἰκείας ὥσπερ ἐπιλεησμένοι προθέσεως καὶ ἐκα-
 τέρωθεν ἑαυτοῖς τὴν ἔκπτωσιν καὶ ἀλλοτριώσιν προσπορί-
 σαντες. ποῦ οὖν ἐνταῦθα ἢ πρὸς τοὺς διδασκάλους εὐγνω-
 55 μούσῃ, ποῦ ἢ ἀσπάσιος τῶν θεοκλύτων δογμάτων
 ἀποδοχῇ, ποῦ ἢ ἐπικύρωσις καὶ βεβαίωσις, ἅπερ καὶ παρὰ
 τὴν ἀρχὴν τοῦ ἰδίου καὶ θαυμαστοῦ ὄρου κατεκομψεύοντο;
 ποῦ ὁ κρότος καὶ ὁ κόμπος τῶν ἐγκωμίων; ποῦ τῶν θεο-
 φιλῶν καὶ πνευματικῶν πατέρων ἢ σύνοδος ἢ ἐκ
 60 γραφικῶν καὶ πατρικῶν ὠχυρωμένη δογμάτων καὶ
 οἱ εὐαγεῖς οὓς ἐξέθετο κανόνες; ποῦ ἢ τῶν οἰκου-
 μενικῶν συνόδων ἐπακολούθησις; ποῦ ἢ μετὰ πάσης ἀ-
 κριβείας καὶ ἐμμελείας ἐξέτασις; ποῦ ἢ προτιμηθεῖσα ἐν
 πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρεία τε καὶ προσκύνησις
 65 καὶ ἡ κατάκρισις καὶ διάπτυσις τῆς ἀκεφάλου καὶ ἀπα-
 ραδότου καὶ ἀχρήστου καὶ ἀπροσκυνήτου τῶν
 εἰκότων ποιήσεως, δι' ὧν ἀπάντων ἀκύμαντος οὐκ
 ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν ἢ ἐκκλησία διαμεμένηκεν; καὶ
 οὐκ οἶδα εἴ τινες ἄλλους ὕθλους καὶ λήρους κατὰ τῆς Χρι-
 70 στιανῶν εὐαγοῦς καὶ ἀμωμήτου θρησκείας ἐξυφᾶναι τετολμή-
 κασιν οἱ ἐξάγιστοι. | πάντα οἴχεται. πάντα φροῦδα κατέστη. f. 61^v
 πάντα ἐκ ποδῶν γέγονεν. μία φωνὴ ἔρρηκται καὶ ὁ πᾶς σύλλο-

43 Gregorius Nazianzenus, *Oratio Theologica secunda*, ed. Gallay, 9, 10-11 (p. 92)

CP

45 ἀκαρεῖ C^a corr.

60 καὶ πατρικῶν] om. P

61 κανόνας CP^a corr.

γος διαλέλυται. μιᾶς ὑποσπασθείσης ψηφίδος, | τὸ πᾶν τῆς f. 232^v
οικοδομίας κατέστραπται. ἄρ' οὖν οὐ νηπίων κομιδῇ ταῦτα καὶ
75 μειρακίων τῶν κατ' ἀγορὰς παιζόντων καὶ ἄλλοτε ἄλλως τὰ τῆς
παιδιᾶς μετατιθέντων καὶ μεταβαλλόντων, ἐφ' ὃ τὸ εὐχερές καὶ
νηπιῶδες τῆς ἡλικίας τρέψειεν; καὶ πάνυ γε.

77. τί οὖν; μέχρι τούτων ἔστησαν καὶ τῆς ἄλης ἐπαύσαντο,
ἢ οὐκ ἐφ' ἕτερα χεῖρονα, ὡσπερ πρύμνας κρουσάμενοι, ἴεντο; ἃ
γὰρ λόγῳ εἶδωλα εἶπεῖν φεισάμενοι, ἐν τούτοις τάναν-
τία διαθέμενοι, οὐδενὸς ἠφειδηκότες ἔδρασαν, αὐτόχειρες οἱ
5 δέλαιοι τῆς τῶν ἁγίων γενόμενοι καθαιρέσεως, εἰς τὴν τῶν
εὐσεβούντων κάκωσιν ταῖς σπουδαῖς χρώμενοι· οὕτω παν-
ταχῇ τὴν πίστιν ἡμῶν τὴν εὐκλεᾶ δείκνυνται καπηλεύοντες.
διὰ γὰρ δὴ τοῦτο, μικρόν τι τῆς βλασφημίας νῦν καθυφέν-
τες, τοὺς θαυμασίους παρορῶσιν ἐκείνους διδασκάλους, εἰ-
10 δώλων φωνὴν τοῖς ἁγίοις ῥῆξαι κατατολμήσαντας καὶ εἰδω-
λολατρίας τὸ δύσφημον Χριστιανῶν καταραψωδῆσαι οὐκ ἄ-
ποκνήσαντας, ἵνα οἰκονομεῖν τὸ παρὸν πλασάμενοι, εἶτα εἰς
τὸ ἐξῆς ἑαυτοῖς ἐπόμενοι, τῶν ἴσων εἰς κακίαν μὴ ἀπολει-
φθεῖεν. ὃ γὰρ γλῶσσα παλίμφημος τέως συμφθέγγασθαι κα-
15 τενάρκησεν, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τοῦτο χεῖρες ἀθέμιτοι
συγκατεπράξαντο, ὡς εἰδώλοις δῆθεν τοῖς ἁγίοις ἐναγῶς καὶ
αὐταὶ προσπλεκόμεναι. ἀλλὰ καὶ αὐθις ἡμῖν τῶν αὐτῶν ἐπι-
ληπτέον· εἶδωλα τὰύτας εἶπεῖν φεισάμενοι. πῶς
καὶ τίνα τρόπον; εἰ μὲν καλῶς παρὰ τῶν τετολημηκότων ἐκείνο
20 τὸ πονηρὸν ἐξερεύξασθαι κεκλημένον ὁμολογεῖς, τί μὴ καὶ σὺ
συμφθέγγῃ καὶ ἀποδέχῃ, τοῦ καλοῦ θερμῶς περιεχόμενος; εἰ δὲ
κακῶς, ὡσπερ δὴ καὶ κακῶς καὶ λίαν πονηρῶς καὶ ἀθέως C, f. 63^r
δεδυσφήμηται καὶ πεφλυάρηται, τί δήποτε μὴ τοῖς βαρυτά-
τοις καταδεσμεῖς ἀναθέμασιν καὶ | τοῖς ἀξίοις ὑπάγεις κατα- f. 233^r

77. 1 cf. Homerus, *Od.*, ο 342

CP

77. 1 τούτων] τούτου P 2 ουχ' C 5 γινόμενοι P 6/7 πανταχοῦ
P 11 καταραψωδῆσαι sic *codd.* 12 οἰκοδομεῖν P 13/14 ἀποληφθεῖεν
P 15 πολλὸν C 16 συγκατεπράξαντο C 17 σημ<είωσαι> *mag.*
C^B 19 εἰ μὲν] εἴ με C 20 σὺ] *om.* P 22 καί²] *om.* C^{a corr}

25 κρίμασιν, ἃ πόρρω θεοῦ καὶ τῆς σωτηρίας ἴστησιν; ἀλλ' ἐπὶ τὸν
 κρημνὸν τῆς ἀμφιβολίας ἔστηκας, μᾶλλον δὲ ἐπὶ τὸν κρημνὸν ἢ
 ἀπιστία σε περιωθεῖ κατασύρουσα. εἰ δὲ ἔδοξας μετριάζειν περὶ
 τὴν ἀσέβειαν καὶ φείδῃ λέγειν τὸ πονηρὸν καὶ ἐκκλίνεις τὸ
 βλάσφημον, τίνος ἔνεκεν οἰκεῖον οὐκ ἔθου ὄνομα, ὅ,τι δεῖ κα-
 30 λεῖν αὐτάς; σεαυτὸν δὲ μιμούμενος, ὡσπερ περὶ τὸν ὀρισμὸν
 σου πεποιήκας (καὶ γὰρ ἐκεῖσε τοῦ ἀλλοτρίου τὴν ἀναίρεσιν
 δόξας ἐργάσασθαι, τὸ οἰκεῖον οὐκ ἀντεισήγαγες) οὕτω κάν-
 ταῦθα οὐκ εἶδωλα φῆς, ὅτι πᾶν εἶδωλον ὁμοίως κακὸν καὶ
 φευκτὸν καὶ πᾶν ὅ,τι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ ὁμοίως καλὸν
 35 καὶ αἰρετὸν, σεαυτὸν δὲ παραλογίζῃ, δεδοικῶς μήποτε σε ἄρα
 ὁ λόγος καὶ ἄκοντα πρὸς τὴν εὐσέβειαν μεταγάγοι. ὡς οὖν περὶ
 τὴν πίστιν σκάζεις, οὕτω δὴ καὶ περὶ τὴν κλησιν τῶν προκει-
 μένων ἀμηχανεῖς; Ἄνῆρ γὰρ δίψυχος, ἀκατάστατος ἐν πάσαις
 ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, ὁ ἱερός φησὶν λόγος· ἡ που καὶ τὰ Σαμα-
 40 ρειτῶν σε πάσχειν ὦρα, οἱ καὶ τὸν κύριον ἐφοβοῦντο καὶ τοῖς
 θεοῖς αὐτῶν ἐλάτρευον. εἰ ἄχρηστος τούτων ἢ ποιήσεις
 καὶ ἢ προσκύνῃσεις, εἰ ψευδωνύμους ἀπεφήνω καὶ
 οὔτινος ἢ εἰκῶν οὐδαμοῦ προστέθεικας καὶ εἴ τι ἄλλο ἐκαινο-
 λόγησας, ὅτου δὴ χάριν ἐν τούτῳ μόνον φειδοῦς ἀξιοῖς; εἰ οὐκ
 45 οἶδας εἰκονιζόμενον τὸν Χριστόν, τί δέδοικας ὀνομάζειν εἶδω-
 λον, ὃ κατ' οὐδένα τρόπον ἐπικοινωνεῖν Χριστῷ δύναται; τίς
 γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς συγκατάθεσις ναῶ θεοῦ
 μετὰ εἰδώλων; ἢ οὐχὶ σὺ εἰ ὁ ἄνω καὶ κάτω τὸ ἀκατάλη-
 πτον καὶ ἀπερίγραπτον, ὅπερ ἐκ τῶν καινῶν διδα-
 50 σκάλων παρείληφας, διαθρυλῶν ἐπὶ Χριστοῦ; ἴνα τί σοι διανυ-
 σθήσεται; ἢ πάντως τὸ μὴ εἰκονίζεσθαι Χριστόν σοι συμπορι-
 σθήσεται | καὶ ὡς δῆθεν ξένον αὐτοῦ καὶ ἀλλότριον τὸ γεγραμμέ-
 νον εὐρισκόμενον, εἶδωλον ἀποφήνης; | ταύτη γοῦν καὶ εἰκόνας
 ὀνόματος τῷ λόγῳ σοι προκειμένου, τίνος ἂν ἢ εἰκῶν εἶη, ὡς

f. 63^vf. 233^v

38/39 lac. 1, 8

39/41 cf. IV Regn. 17, 32

46/48 cf. II Cor. 6, 14 et 16

CP

26/27 κρημνὸν σε ἢ ἀπιστία P 30 (μιμούμε)ν(ος) C^{e corr} 38 ἀμηχαν-
 νῆς C ἀκατάστατον C^{a corr} 39/40 σησμεῖωσαι > μαρ. unc. litt. C 41
 εἰ] ῥ C 43/44 ἐκενολόγησας P 47 φωτὸς C, sed cf. infra 79^d

- 55 ἤκιστα γε προσεπενήνεκται. ἀπλῶς γὰρ εἰκόνα λέγων, τοῦ πρὸς
τι τὴν σχέσιν διέφυγες, πάντοθεν τὰ ἐντεῦθεν προσαπαντῶν τὰ
ἄτοπα, προιδόμενος ὃ οὐκ ἂν τις ἀκούων ἀνασχετὰ ποιήσαι-
το. τοῦτον γὰρ ἐπανηρημένοι τὸν σκοπόν, τὴν εἰδωλολατρίαν
Χριστιανοῖς ἐπεγράψατε καὶ τῶν μυρίων ἐκείνων δεινῶν γεγό-
60 νατε πρόξενοι. ἀλλὰ φεῖδῃ εἶδωλον καλεῖν, κεκαυτηρια-
σμένος τὴν συνειδήσιν, καὶ ῥυπαρῶν καὶ ἀκαθάρτων οὐ κα-
θαρεύων ἐνοιῶν, καὶ καταπνίγη καὶ ἀλύεις ὡς ὑπ' ἀγχόνης
τῆς ἀπιστίας στενοχωρούμενος, τοῖς τοῦ κόσμου τερπνοῖς
ἐπτοημένος καὶ τῇ παρούσῃ προσκεχηνῶς δόξῃ, οὐκ ἔχων
65 ὅποι τὸν λογισμὸν ἀπερείσειας, καθάπερ οἱ ἀπείρω καὶ ἀχανεῖ
πελάγει περιπεσόντες. τί μὴ πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἀπαιτομολεῖς
καὶ μετὰ Χριστιανῶν ἔστηκας καὶ ὁμολογεῖς Χριστὸν εἰκονιζό-
μενον, καταληπτὸν τε καὶ γραπτὸν καὶ περιγραφτὸν κατὰ τὸ
ἄνθρωπινον, παρὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων διδασκόμε-
70 νος, καὶ σέβεις τὰ σεβασμοῦ ἄξια καὶ παύεις τὴν γλῶσσάν
σου ἀπὸ κακοῦ καὶ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλεῖν δόλον καὶ ἀνο-
μίαν, ἃ τὴν ἄρνησιν καὶ ἀθέτησιν τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σαρκώ-
σεώς σοι μνηστεύεται, ἀλλὰ βασκαίνεις σεαυτῷ τῆς σωτηρίας
αὐτὸ τὸ καίριον, τὴν πίστιν ζημιούμενος, καὶ τιμὴν τὴν εἰς
75 Χριστὸν ἀτιμίαν ἀφρόνως λογιζόμενος ὡσπερ τὴν τιμὴν ἀτι-
μίαν; καὶ εἰ πού τις σου διαπύθοιτο τίνος καθαιρεῖς εἰκόνα,
οὐδὲ ὑπέχειν τὴν ἀκοὴν ἀνέχη καὶ ἰλιγγιᾶς περὶ τὴν ἀπόκρι-
σιν, ἔκφορον ἀποκνῶν ποιῆσαι | τὸ προσιστάμενον, τὰ ὑφορ-
80 μουῖντα ἐξ ἀνάγκης εὐθύς προορώμενος, τὸ μετὰ Χριστοῦ μὴ
τετάχθαι μήτε Χριστιανὸν πάντως νομίζεσθαι, ταῦτα δρᾶν

f. 61^r

70/71 cf. Ps. 33, 14

CP

55 προσεπενήνεκται C 57 προειδόμενος *codd.* ἀνάσχετον (*sic acc.*)
P 58 τοῦτο P^a *corr* 59 δεινῶν] *om.* C^a *corr.* 60 εἰδῶλων C^a *corr* 64
ἔχων C 65 πα<ράδειγμα> *margin. unc. litt.* C 67 ἠθ<ικόν> *margin. unc. litt.*
C 68 καταληπτόν] ἀκατάληπτόν P^p *corr* (*an recte?*) γραπτὸν] ἄγραφτον
(*an recte?*), *et verba κατὰ τὴν θεότητα add. margin. P* (*an recte?*) 70 σέβη P,
sed cf. supra 70⁴⁰ et 75²³ 77 ἀνέχει C^a *corr* εἰλιγγιᾶς C περὶ] πρὸς
C^a *corr* 78 προιστάμενον P

ἐλόμενον· τοσοῦτό[ς] σοι ὁ Χριστὸς φορτικὸς καὶ εἰς μνήμην
 ἰῶν καὶ ἐν εἰκόνι | ὀρώμενος.

f. 234^r

78. ἀληθῆς δὴ οὖν ὁ λόγος ὅτι κύων εἰς τὸ ἴδιον ἐπιστρέφει
 ἐξέραμα καὶ ὅς τῷ βορβόρῳ κυλίνδεται· ὃ δὴ καὶ ἐν τούτοις
 συμβέβηκεν, ἵνα κἀνταῦθα τῆς γνώμης τῆς ἀστηρίκτου τὸ
 ἀπαγῆς ἐκφαίνοντο καὶ ἀνίδρυτον. κακὰ γὰρ κακοῖς ἀεὶ ἐφευ-
 5 ρίσκοντες, οἰόμενοι τῷ ἤττονι κακῷ τὸ μείζον κακὸν ἐξιάσα-
 σθαι, τί τοῖς προειρημένοις αὐτοὶ προστιθέασιν; ἔστιν γὰρ
 κακοῦ πρὸς κακὸν διάκρισις. τίνες ταῦτα; οἱ πρὸ
 βραχέος εἶδωλα εἶπεῖν φειδόμενοι. κακὸν οὖν οἱ κα-
 κοὶ δούλοι προσηγόρευσαν καὶ κακῶν κάκιστοι τὰ ἅγια, τό-
 10 γε ἐπ'αὐτοῖς χραίνοντες καὶ κακίζοντες· δούλων γὰρ κακῶν
 ἐπανίστασθαι κυριότητι καὶ κακουργεῖν εἰς τὰ ἐν οἷς τῷ
 δεσπότῃ ἀνῆκεν καὶ ἀνατέθεται. ταῦτα τῶν κακῶς λέγειν
 εἰδόντων, τὸ καλὸν δὲ ποιεῖν οὐκ ἐπεγνωκότων παντάπασι. ὦ
 ψυχῆς ἀχαρίστου καὶ γνώμης δυσγνώμονος· οὕτω διακεῖσθαι
 15 περὶ τὸν εὐεργέτην καὶ κύριον. οὕτω περὶ τὸ ἀγαθὸν δυσχεραί-
 νουσιν, ὡσπερ οἱ τὰς ὀψεις λελωβημένοι περὶ τὸν ἥλιον. πῶς
 γὰρ δύνανται ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες; ὁ σωτήριος αὐτοῖς
 ἐπιφωνεῖτω λόγος, ὅτι ὁ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς
 καρδίας ἐκφέρει τὰ πονηρά, ὡσπερ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ὁ ἀγαθὸς
 20 ἄνθρωπος. τί δὲ δεῖ πρὸς ταῦτα λέγειν; ἔστιν κακὸν τὸ εἶδω-
 λον, πάντως ἴσασιν καὶ ὀνομάζειν δήπουθεν. καὶ εἰ τὸ μᾶλλον
 κακὸν εἶδωλὸν ἔστιν, ταῦτα δὲ πρὸς διάκρισιν, ἤττονα κακὰ. τὸ
 δὲ ἤττον κακὸν, κακὸν πάντως ἔστιν. τὸ κακὸν δὲ στήναι
 ἐφ'ἑαυτοῦ οὐ δύναται, προῖόν ἀεὶ ἐπὶ τὸ κάκιον. | ἤττονα εἶ-
 25 δωλα παρ'αὐτοῖς τὰ ἅγια νενόμισται. ἀλλ'οὐδὲν διοίσει εἰδώ-

f. 64^v

78. 1/2 cf. II Petr. 2, 22   2 cf. Gregorius Nazianzenus, *Contra Iulianum 1*,
 ed. Bernardi, 52, 13 (p. 156)   16/17 cf. Mt. 12, 34   18/20 cf. Mt. 12, 35;
 Lc. 6, 45

CP

81 τοσοῦτο] *scripsi*, τοσοῦτος *codd.*, *an potius legendum* τοσοῦτως ?

78. 7 κακὸν] *add.* ἡ C   8 οὖν] *vñ* P   11 εἰς τὰ] *om.* C^a *corr*   13
 ἐγνωκότων C   21 συλλο<γισμὸς> *margin. unc. litt.* C   22 δὲ] *om.*
 P   ἤττον P

λου εἶδωλον, κἄν ἤττον ἐστίν· εἶδωλον γὰρ ἅπαν ἤδη που πάντως ἐστίν. τί οὖν φημί ὅτι εἶδωλον τί ἐστίν ἢ εἰδωλόθυτον τί ἐστίν, ἀλλ' ἢ ἅ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει καὶ οὐ θεῶ; ἢ ἀποστολικὴ ῥῆσις προαναπεφώνηκεν. ἄρα οὖν καὶ οἱ Χριστοῦ
 30 δαιμονίοις | θύουσιν, καὶ οὐ θεῶ, καὶ ἔθνη ἄπιστα καὶ ἄλογα; καὶ ποῦ ἢ παρὰ Χριστιανοῖς ἐλπίς καὶ πίστις; ποῦ ἢ λατρεία καὶ ἢ προσκύνησις; ποῦ τὸ καύχημα, ὃ ἐπὶ τῇ προσκυνήσει τῆς ὑπερουσίου τριάδος αὐχοῦμεν; ποῦ τὸ τῆς οἰκονομίας τοῦ θεοῦ λόγου μυστήριον; ἄρδην ἅπαντα ἐκ μέσου γέγονεν καὶ
 35 ἀπέσβη τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῖν; κενὸν τὸ κήρυγμα ἡμῶν καὶ ματαία ἢ ἐλπίς; καὶ ποίας ταῦτα ἀτοπίας καὶ ἀθεΐας ὑπερβολὴν ἀπολείπει; μετὰ τῶν δαιμονίων τὰ τοῦ Χριστοῦ, μετὰ ἔθνῶν ἀπίστων τὰ Χριστιανῶν. καὶ ποῖος λόγος συναναγκάσει ἐκείνοις παραβάλλεσθαι τὰ ἡμέτερα; ἃ ὅσα ἀλλήλων διέστηκεν,
 40 οὐκ ἂν οἶμαι γλῶσσαν φθέγξασθαι κατισχυσαί· οὐδὲ φωτὸς τοσοῦτον πρὸς σκότος τὸ διάφορον. σκεπτέον δὲ καὶ οὕτως· εἰ μᾶλλον βδελυκτὸν τὸ εἶδωλον, ὅτι πρὸς ἀκαθάρτους δαίμονας ἢ περὶ αὐτὸ θυσία ἔρχεται, ἤττον δὲ πρὸς διάκρισιν κακοῦ ἢ τοῦ κυρίου εἰκῶν, διότι πρὸς αὐτὸν ἢ ἐπ' αὐτῇ προσκύνησις
 45 ἄνεισιν, ὡς ἢ τοῦ λόγου ἀκολουθία ὁμολογεῖν ἐνδίδωσιν, βδελυκτὰ δὲ τὰ δαιμόνια διὰ τὴν τῆς εἰδωλολατρίας θυσίαν, ἤττον δὲ βδελυκτὸν ἢ Χριστοῦ εἰκῶν κατὰ διάκρισιν ... τὸ ἐξῆς σιγῇ τιμητέον. ἀλλὰ μὴν τὸ αὐτὸ ἄτοπον καὶ ἄλλως ἀναδειχθήσεται. τῶν ἀγαθῶν αἱ εἰκόνες ἀγαθαὶ δι' αὐτοὺς πάντως εἰσίν, καὶ
 50 τῶν φαύλων φαῦλαι ὡσαύτως, παντὶ που δῆλον. εἰ δὲ ὁ τιнос ἔνεκεν ἔλαττον τοῦ δι' ὃ γέγονεν ὠμολόγηται, ἐλάττους ἄρα τῶν ἀρχετύπων αἱ εἰκόνες ὡς δι' αὐτὰ γεγонуῖαι. ὧν δὲ αἱ

f. 234^v

27/30 cf. I Cor. 10, 19-20   35 cf. I Cor. 15, 14

CP

28/30 θύει² - δαιμονίοις] om. C^a corr   29 ἄρα Cⁱⁿ corr   30 καὶ²] sic codd.; an legendum ὡς ?   31 Χριστιανοῖς] add ἢ C^a corr   33 τὸ] om. C   37 τοῦ] om. C   39 ὅσα] ὅσον P   41 τὸ] om. C^a corr   καὶ] om. C   41/42 συλλο<γισμός> marg unc. litt. C   42 βδελυκτὸν C   τὸ] add. C post primam et ante secundam correctionem   45 τοῦ] πῶ εἰκῶν (cf. l. 44) add. C^a corr

εἰκόνες κακαί, μᾶλλον | ἐκεῖνα κακά, ἦτοι τὰ ἀρχέτυπα· f. 65^f
κακὸν δὲ ἦττον, φασίν, κατὰ διάκρισιν τῶν χειρόνων ἢ
55 τοῦ κυρίου εἰκῶν. τὰ ἐκ τῶν οὕτω κατασκευαζομένων τῆς
θεομάχου γλώσσης συμπεραίνειν ἐστίν, καὶ τὸ τηλικούτον
βλάσφημον ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, οἳ τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς
ἀρχὰς τῶν ἀτοπωτάτων | τούτων παρέσχοντο λόγων· τοιαῦτα f. 235^f
γὰρ οὐδὲ οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες τολμήσειαν ποτε φθέγξασθαι.
60 ἀλλ' ἡμῖν γε ὀρθὰ φρονεῖν εἰδόσιν ῥητέον ὥς, εἰ πάντων τῶν
ἀγαθῶν τὸ ἀκρότατον καὶ τῶν ὀρεκτῶν τὸ ἔσχατον καὶ
μᾶλλον αὐτοαγαθὸν καὶ ἀγαθῶν πηγὴ καὶ αὐτοαγαθότης καὶ
ἀγαθῶν τοῖς ἀξίοις παρεκτικός ὁ Χριστὸς καὶ θεὸς ἡμῶν ἐστίν
πάντη καὶ πάντως, καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἀγαθὸν ἐκ παντὸς
65 συνομολογεῖσθαι δίκαιον.

79. ὅθεν δὲ ταῦτα πάσχουσιν οἱ ἠπατημένοι καὶ ἀνόητοι,
οὐκ ἀσυμφανές· οὐ γὰρ ἔγνωσαν ἀναμέσον ἀγίου καὶ βεβήλου
ἢ καθαροῦ καὶ ἀκαθάρτου διαστεῖλαι καὶ ὡς οὐδεμία κοινωνία
Χριστῷ πρὸς Βελίαρ οὐδὲ φωτὶ πρὸς σκότος οὐδέ τις συγκατά-
5 θεις ναῶ θεοῦ μετὰ εἰδώλων. ταῦτα γὰρ ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ
ἄνωθεν πεπαιδευμένη ἐκ χάριτος, κακὸν τι ὅλως ἐν ἑαυτῇ
οὐκ ἐπίσταται οὔτε ἀπλῶς οὔτε πρὸς διάκρισιν· πᾶν γὰρ
κακὸν ἐξ αὐτῆς ἐξώριεται καὶ οὐδὲν εἶδωλον ἐν αὐτῇ, εἴ γε
ὅτι οὐδὲν εἶδωλον ἐν κόσμῳ τῷ λέγοντι πειστέον· πάντα δὲ
10 τὰ ἐν αὐτῇ τίμια καὶ ἀγαθὰ καὶ σεβάσματα καὶ τοῦ παντὸς
ἄξια. ἐξ ὧν ἀβούλως καὶ ἀνοσίως ἀποφοιτήσαντες οἱ δέλαιοι,
τιμῆσαι ἃ τιμᾶν χρεῶν ἀναξίους ἑαυτοὺς κατέστησαν καὶ οὐ
κατησχύνθησαν τὰ Χριστοῦ καταλύειν, Χριστιανῶν ὄνομα
περιφέροντες. εἰ οὖν τὰ ὀνόματα δεύτερα τῶν πραγμάτων,
15 τιμιωτέρων γε ὄντων, τὸ πρότερον δὲ καὶ τιμιώτερον ἀποπέμ-

79. 2/3 cf. Ez. 22, 26   3/5 cf. II Cor. 6, 14-16   9 I Cor. 8, 4

CP

53 τὰ] om. P   62 αὐτὸ ἀγαθὸν C   αὐτὸ ἀγαθότης C   64 ἐκ παν-
τὸς] om. P

79. 4 οὐδέ¹] οὐδε C   6 αὐτῇ P   9 πιστέον C (cf. 27¹, 53¹¹ et
115¹⁹)   12/13 οὐ κατησχύνθησαν] οὐκατησχύνθησαν C

πονται ἀτιμοῦντες, πῶς τοῦ δευτέρου μετασχεῖν ἄξιοι; ἢ τοίνυν
 καὶ τοῦ πράγματος ἀντεχέσθωσαν | ἢ καὶ τὴν κλησιν παραι- f. 65^v
 τείσθωσαν καὶ μὴ ἐν προσποιήσει Χριστιανισμοῦ τὰ Χρι-
 στιανῶν καθαιρείτωσαν, εἶπερ παρ' ἡμῖν ταῦτα· οὐ γὰρ εἰς
 20 τοσοῦτον οἶμαι ἡλιθιότητος ἵκοντο, ὡς παρ' ἑτέρας θρησκείας
 καὶ ἀνίστασθαι καὶ τιμᾶσθαι φρονεῖν ἢ λέγειν. ἤδη δὲ καὶ
 αὐτὴ ἡ | τοῦ ὀνόματος προφορά μάχεται. εἰ γὰρ ἐκ τοῦ ὀνόμα- f. 235^v
 τος Χριστοῦ γνωρίζεται καὶ δὴ καὶ τὰ ἐπιγεγραμμένα στοιχεῖα
 ἐπισημαίνεται, πῶς αὐτοὶ διαπτύοντες τῆς αὐτῆς μετάσχοιεν
 25 κλήσεως; τὸ γὰρ τῶν εἰκόνων Χριστοῦ χρῆμα ἐκεῖθεν ἡρτημέ-
 νον πρὸς αὐτὸν ἡμᾶς καὶ οἰκειοῖ καὶ προσάγει. ψιλοῦ λοιπὸν
 μετέχουσι τοῦ ὀνόματος, τοῦ πράγματος ὀλοτρόπως χηρεύον-
 τες, καὶ μάτην ὑποδύονται τὴν κλησιν, Χριστιανούς ἑαυτοὺς
 ἐπιφημίζοντες· καὶ γὰρ ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον καὶ ἐκ τῶν
 30 καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνωσθήσονται, ὡς ὁ τῆς ἀληθείας ἐμπεδοῖ
 λόγος.

80. οἱ μὲν οὖν τὴν ἡμετέραν καὶ ἑαυτῶν ἀπολιπόντες
 ἐφ' ἑτέραν ἀκλεῶς καὶ ἀθλίως ἐτράποντο· καὶ τὴν τιθηνησαμέ-
 νην ἐκκλησίαν ὑπεριδόντες, πρὸς τοὺς νεοφυεῖς πατέρας καὶ
 οὓς διδασκάλους παρεσχεδίασαν νόθους μετέθεντο. οἱ γε προ-
 5 φάσεις ἐν ἀμαρτίαις προφασιζόμενοι περιγραπτὰς καὶ ἀπερι-
 γράπτους φωνὰς προχειριζόμενοι εἰσηγήσαντο. πᾶσαν δὲ
 παλαιὰν καὶ νέαν παρὰ τοῦ πνεύματος ἐκτεθειμένην γραφὴν
 παραγραφάμενοι, εἰδώλων ἐπ' ὀνόματι τὴν ἐκκλησίαν διώκειν
 ἐπετεχνάσαντο, ὅλην ὑπόθεσιν τῶν μεταχειριζομένων πόνων
 10 τὴν τῆς σαρκώσεως τοῦ θεοῦ λόγου ἀθέτησιν ἐνστησάμενοι.
 ἐξ ὧν ἅπαντες τοῦ εἰς ὀρθὸν φρονεῖν ἐκκεκλικότες ἀλλήλοις
 τε καὶ τοῖς ἀνά τὴν ὑφ' ἡλίω ἅπασαν ἀσύμφωνοι καὶ ἀσύμβα-
 τοὶ ὤφθησαν. πολλὰς οὖν τερατολογίαις καὶ βατταρισμοῖς τὰς

29/30 cf. Mt. 12, 33, 7, 16

80. 4/5 cf. Ps. 140, 4

CP

16 ἀτιμοῦντες] sic codd. 19 (τ)αῦ(τα)] C^e corr 20 ἦκοντο P 29
 πα<ράδειγμα> marg. unc. litt. C

15 **ἑαυτῶν ἀποπλήσαντες διανοίας καὶ περὶ τὸ ψεῦδος ἐνειλούμε-**
νοι καὶ ἀστατοῦντες, ὡς ἐκφανεῖη | τὸ προπετές καὶ παλίμβο- f. 66^f
λον τῆς γνώμης, καὶ εἰδῶλα καὶ οὐκ εἰδῶλα καλοῦντες, ποτὲ
μὲν κατὰ τῆς δόξης τῶν ἁγίων τολμῶντες, ποτὲ δὲ τῆς βλα-
σφημίας ἐπανιέντες, ἔπειτα πρὸς τὴν συνηγορίαν τῶν λογοποι-
ηθέντων ἀποτρέχουσιν, δι' ἀσυναρτήτων τινῶν καὶ ἀνακολούθων
 20 **| τὸ ἐντεῦθεν ἰόντες. καὶ συγκομίζουσιν χρήσεις ἀχρήστους** f. 236^f
καὶ οἷά τινα ἐφορκίδα κακῶν ἐπαγόμενοι φέρουσιν, παρ' ὧν
τὴν ἰσχὺν τῶν παραπεπλασμένων ἐπεισκρίνεσθαι ὤοντο. (ἦ-
νυσαν δὲ πλεον οὐδὲν ὧν ὁ τῆς ἀποστασίας ἡγεμῶν Μαμω-
ναῖς Κωνσταντῖνος, παρὰ τῶν ἀγόντων μουόμενος, ἀκόσμως τε
 25 **καὶ ἐκθέσμως ἠθροικῶς συντέθεικεν. ταῦτα δὴ οὖν, πρὸς δὲ γε**
καὶ οὓς πατέρας νῦν κεχειροτονήκασιν, κανόνα πίστεως ἀθεεῖ
παρεδέξαντο, οὐκ εἰδότες οὔτε ἄ λέγουσιν οὔτε περὶ τίνων
διαβεβαιοῦνται.) αἱ πλείους γὰρ αὐτῶν οὔτε πρὸς ἀλλήλας
οὔτε πρὸς τὴν ἀλήθειαν τὸ σύμφωνον διασώζουσιν· ἔνιαί δέ,
 30 **εἴ που βραχὺ τι τῆς ἀληθείας ἄπτοινο, οὐχ ὅπως τῷ σκοπῷ**
τῷ ἐκείνων οὐ συναίρονται, ἀλλὰ καὶ τῷ φρονήματι τῆς
ἐκκλησίας μᾶλλον συνέπονται καὶ τῷ ὀρθῷ λόγῳ συναγο-
ρεύουσιν. αὐτῶν δὲ τούτων ἅς μὲν παραπεποικότες ἐνόθευ-
σαν, προσθήκαις τισὶ καὶ ὑφαιρέσεσιν καὶ μεταθέσεσιν κα-
 35 **τὰ τὸ οἰκεῖον παραφθείροντες βούλημα, πρὸς ἕξαπάτην**
τῶν ἀπλουστέρων, ἅς δὲ ἀκρωτηριάσαντες καὶ ἀποξύσαν-
τες, καθ' ἃς γε ἀληθείας τι ἐχόμενον κατελάμβανον (ὃ δὴ
καὶ ἐπὶ ταῖς τῶν κλεινῶν ἡμῶν διδασκάλων αἰς περιέτυχον
δόξαις δράσαι οὐκ ἀπώκνησαν) ἢ ἀπαρעהιρήτους παρενεγ-
 40 **κόντες, μήτε ἐπιστήσαντες μήτε νοήσαντες ὅ,τι ποτε διαγο-**
ρεύουσιν οἱ ἀνόητοι. ἔστιν δὲ ὧν καὶ τὰς προσηγορίας δι-

20/25 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 293C   27/28 I Tim. 1, 7   35/36
 Gregorius Nazianzenus, *Oratio Theologica tertia*, ed. Gallay, 1, 20-21 (p. 178)

CP

14 διανοίας C   15/16 παλίμβουλον P   18 ὑπανιέντες P   19 διὰ
 συναρτήτων (sic acc.) C   ἀκολούθων C   20 ἰέντες C^p corr., ut vid   25
 ἀθέσμως C^a corr   27 περὶ τινων C   38 ταῖς τῶν] πάντων C   39
 δράσαι] sic acc. codd.

ἤμειψαν, ἵνα τῷ ἀξιοπίστῳ τῶν ἐπισημοτέρων προσώπων
 τοὺς πολλοὺς ἐπάγοιντο, καὶ ἀπαξαπλῶς οὐδὲν τῶν | ὅσα f. 66^v
 τοῖς παραχαράκταις τοῦ καθ' ἡμᾶς εὐθυτάτου λόγου ἐπινοεῖ-
 45 σθαι καὶ δρᾶν ἔθος καταλελοίπασιν. ἐκ δὴ τούτων καὶ ἄκοντες
 ὁμολογήσουσιν ὡς ἀρχαϊκὸν καὶ παλαιγενὲς τῶν ἱερῶν ἀπει-
 κασμάτων τὸ χρῆμα κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ὡς ἱερὸν | χρηματί- f. 236^v
 ζον ἐπέπρεπεν· ἀλλ' ἐν οἷς μὲν οἱ ἠπατημένοι ἤδονται, συ-
 νηγοροῦντας ἐπὶ τῇ τῶν ἀγίων καθαιρέσει τοὺς διδασκά-
 50 λους ἀποδέχονται· ἐν οἷς δὲ ἄχθονται, τῇ τούτων ἀρχαιότητι
 προσμαρτυροῦντας ἀποπέμπονται. ἀλλ' ἐχρῆν μὲν ἡμᾶς, τούτων
 ἀφεμένους οἷα Σειρήνων λόγων οὐδὲν ἀποδεόντων, τὸ ἀπατη-
 λὸν καὶ γεγοητευμένον καὶ τὸ μυθῶδες ἐπαγομένων καὶ δια-
 τοῦτο λοιπὸν ἀπευκτῶν καὶ ἀπειρημένων φωνῶν θεῶ τε καὶ
 55 ἀνθρώποις τοῖς εὐσεβεῖν αἰρουμένοις, ἤδη τοῦ ἐν αὐταῖς ψεύ-
 δους πανταχοῦ πεφωραμένου, ἐφέαυτοῖς ἡσυχάζειν καὶ
 σχολὴν ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἀγειν, οὐκ ἀπωτάτω βλά-
 βης τοὺς προσωμιληκότας ἵεναι εἰδότας. ἵνα δὲ μὴ τινες
 σκανδαλίζοιντο λόγου τινὸς τῶν ἀναγκαίων ἐνταῦθα ἔχε-
 60 σθαι ὑποπτεύοντες, ταύτη τοι ἐπ' αὐτὰς μετοίχεσθαι καὶ μά-
 λα εὐκαίρως δεῖν ᾠήθημεν εἰς μέσους τε προθεῖναι καὶ ἀντι-
 παραθεῖναι τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων τὰς φωνὰς
 καὶ θριαμβεῦσαι τῶν δι' ἐναντίας τὰ ἄτοπα καὶ παράλογα, ἵνα
 μὴ ἀνεξέλεγκτον ᾗ τὸ κακὸν καὶ τῶν ἀκεραιότερων τὰ ἦθη
 65 κατασίνοιτο καὶ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀπλανῆ δόξαν λυμαινῆται.

81. πῶς οὖν καὶ πόθεν τῶν συμπεφορημένων τῆς ματαιο-
 πονίας λόγων κατάρχονται; οἱ τὸ πρὶν εἶδωλα κατονομάσαι
 τὰ ἅγια φεισάμενοι, εἴτε κατασχηματισάμενοι εἴτε τὸ δύσ-
 φημον κατορρωδήσαντες (κάμπτει γὰρ πολλάκις καὶ ἀντιπά-

CP

44 ἡμᾶς C 46 ὁμολογήσουσιν] ὁμολογήσωσιν C^{a corr}, ὁμολογοῦσιν
 P 47 χρῆμα] add. καὶ P^{B corr} 47/48 χρηματίζων P^{a corr} 48 ἐπρεπεν
 C 48/49 συνηγοροῦντες C^{a corr} 51 μὲν] om. C^{a corr} 52 λόγων]
 λόγους C 55 τοῖς] om. P 56 ἐαυτοῦς P 57 τῶν ματαίων] τούτων
 P ἀπωτάτω P 59 σκανδαλίζοιτο C^{a corr} 61 ἐγκαίρως P 65
 κατασίνοιτο C, sed cf. λυμαινῆται

81. 4 γνω<μη> marg. unc. lit. C

- 5 λους ἢ δίκη, τῷ ἀξιῶματι τῶν πλεονεκτουμένων ἀντισηκοῦσα
τὴν ἔκπληξιν), πρωτίστην καὶ κρατίστην κατὰ εἰδώλων προ- f. 67^r
τιθέασιν χρῆσιν, ὡς ἐξ Ἀποστολικῶν καταρχόμενοι Διατά-
ξεων, φάσκοντες ὅτι ἀρχῆθεν αὐτῶν τῶν ἀποστόλων ἐστὶν ἡ
διάταξις πρὸς τὸν τῆ ποικιλία καὶ βαφῆ τῶν χρωμάτων χρώ-
10 μενον αὐτῆ· | Τοῖνον ἔσο τὸν δάκτυλον ῥυθμίζων f. 237^r
ἐπὶ τῆ τοῦ σταυροῦ γραφῆ· φεῦγε τὸν ἄκοσμον
κόσμον, ἵνα μὴ τὸν τῆς παρακοῆς ἐνδύσῃ δερ-
μάτινον χιτῶνα.

- ταῦτα μὲν προηγάγοντο, τὴν εἰδώλων προσηγορίαν κρύ-
15 πτει ἐκμηχανώμενοι τῷ μὴ λέξει αὐτῆ ἐνταῦθα ἐμφέρεσθαι
ἀλλὰ τὰ γε προηγούμενα, ὡς ἐν ταῖς ἀκόσμοις βίβλοις τῶν
πάλαι ἡθροικότεων εὔρηται, ἐμφανέστερον τὴν τῶν εἰδώλων
ἡμῖν ἔννοιαν παρίστησιν. πρὸς τινὰ γὰρ ἀργυροκόπον διάταξιν
ἐτέραν προτεθείκασιν ἔχουσαν ὧδε· *Μὴ κτήσῃ κακῶν ἀνδρῶν*
20 *ὄνειδῆ, μὴ δὲ ζηλώσῃς ἐν παρανομίᾳ Δημήτριον. ὁ γὰρ ἀκού-
σας· «Ὁὐ ποιήσεις παντὸς ὁμοίωμα εἰς τὸ λατρεύειν ἔργοις
χειρῶν ἀνθρώπων», παρακούσας πεποιήκεν ἀντὶ σταυροῦ
καὶ ἀργυροῦς τῆς Ἀρτέμιδος (αἰνίττεται δὲ εἰς Δημήτριον
ἀργυροκόπον ἐν ταῖς Πράξεσιν τῶν Ἀποστόλων μνημονευόμε-
25 νον). μεθ' ἣν ἡ παρούσα διάταξις, πρὸς τινὰ πλουμμάριον ἐπι-
γεγραμμένη, ἐξ ἐγκωμίων τῆς τέχνης κατάρχουσα οὕτως· Ἡ
μὲν τέχνη ἐπίδοξος, ἡ δὲ ταύτης πολύτροπος γραφῆ ἔσθ' ὅτε
τοῖς νέοις ῥαθυμίας γίνεται πρόξενος. οὐκοῦν ἔσο τὸν δάκτυ-
30 κόσμον, ἵνα μὴ τὸν τῆς παρακοῆς ἐνδύσῃ δερμάτινον χιτῶνα.*

10/13 non inveni 12/13 cf. Gen. 3, 21 19/23 non inveni 19/20
cf. Prov. 3, 31 21/22 cf. Ex. 20, 4; Ps. 113, 12; 134, 15 22/25 cf. Act. 19,
24 26/30 non inveni 30 cf. Gen. 3, 21

CP

5 ἀντισήκουσα C 6 αρχ<η> τῶν χρησεων marg. unc. litt. C 10 αὐτῆ
codd., post quam vocem add. ἀρχή τῆς τῶν χρήσεων ἀνατροπῆς tituli instar
P ἔσο τὸν] ἔσονται C ρυθμίζοντες C^{a corr} 12/14 ἐκ τῶν διατάξεων
τῶν ἀπ<οστ>ολ<ων> marg. unc. litt. C 23 αἰνίττεται C 25 πλουμμά-
ριον] sic codd. 28 γίνεται C τὸν] των C^{a corr} 28/29 δακτύλων C^{a corr}

οὐ ταῦτα διδασκόμενοι πᾶσαν γραφικὴν τέχνην κακίζουσι, καὶ τοὺς διδασκάλους αὐτοὺς ἐν τούτῳ παραγραφόμενοι· οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς οὕτω τερπνὸν καὶ χαρίεν ὡς τὸ φιλείδωλον καὶ διὰ μνήμης εἰδώλων ἰεναὶ αἰεὶ, καθάπαξ τῆς τοῦ θεοῦ μνήμης εἰς
35 λήθην βαθεῖαν ἐκπεπτωκόσιν.

82. εἰ δὲ χρῆ καὶ ἡμᾶς ἐξ Ἀποστολικῶν | Διατάξεων ὁρμωμένους ὑπαντιάζειν, ἀποχρήσειν οἶμαι καὶ ταύτην μόνην ἀντιπαρτεθεῖσαν τὴν ῥῆσιν πρὸς τὴν τοῦ ψεύδους ἀναίρεσιν καὶ τοῦ παῦσαι τοὺς ἀνοήτους σφαλερῶς καὶ ἀφρόνως ἐπὶ
5 τοῖς μηδὲν προσήκουσιν τοῖς ἱεροῖς συμβόλοις αὐτομολεῖν. παρίτω γὰρ ἡμῖν τανῦν Πάμφιλος ὁ μέγας ἱερομάρτυς, τῆς ἀληθείας μάρτυς ἀξιόχρεως, ἐκ τῶν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῶν ἀποστόλων γεγενημένης συνόδου, τοῦτ' ἔστιν συνοδικῶν κανόνων, φθεγγόμενος, ἔνθα πρῶτως τὸ τῶν Χριστιανῶν κε-
10 χρημάτικεν ὄνομα· ἐν οἷς ἔφησαν εἰκονίζειν τὴν θεανδρικὴν ἄχραντον χειροποίητον στήλην τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων ἀντικρυς τῶν εἰδώλων καὶ μηκέτι πλανᾶσθαι εἰς αὐτὰ τοὺς σωζομένους μὴ δὲ ὁμοιοῦσθαι Ἰουδαίους. ὡς οὖν ταῦτα τὸ ἀληθὲς καὶ ἀξιό-
15 πιστον κέκτηται, συνηγορήσει τὰ πράγματα· ὡς δὲ τὸ ψευδὲς καὶ ἀπίθανον τὰ τῶν δι' ἐναντίας ἔχει, τίς ἐκ τῶν καιρῶν καὶ τῶν τότε ἐσπουδασμένων οὐ συνήσει; πῶς γὰρ ὦφθη κατὰ Χριστοῦ εἰκόνας ἀποστολικὴ διάταξις, καιροῦ τηνικαῦτα τυγ-
20 χάνοντος καὶ σπουδῆς προκειμένης τοῖς ἀποστόλοις οὐ τοῦ κηρυσσομένου εἰκόνας καθαιρεῖν (ποῦ γὰρ ἢ πῶς ἐπιστεύθη αὐτὸ τὸ κήρυγμα;), τὴν τῶν εἰδώλων δὲ ἐλαύνειν πλάνην, καὶ τῶν βωμῶν διὰ πλείστων ὄσων πόνων καὶ διδαγμάτων αὐτοῖς καταβεβλημένων τοὺς ἀνθρώπους ἀρπάζειν καὶ πρὸς τὴν

l. 67^v f. 237^v

82. 6/14 cf. Pamphilus, *Ex apostolorum synodo Antiochiaie celebrata*, ed. Funk, 2, 144,19 - 146,3 9/10 cf. Act. 11, 26

CP

33 χάριεν P

82. 2 καὶ] om. C (an recte?) 4 παύσαισαι C^{a corr} 6 παμφιλου marg.
unc. litt. C ἱερόμαρτυς P 7 ἀξιόχρεος C^{a corr} 9 τῶν] om. P 15
ψεύδος P 21 αὐτὸ] αὐτῶν P

25 τρίβον τῆς θεογνωσίας ποδηγεῖν καὶ τὴν χάριν ἐμφυτεύειν
 διὰ τοῦ κηρύγματος; ὃ δὴ καὶ πεποιθήκασιν κατὰ χώρας καὶ
 γλώσσας καὶ ἔθνη καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκκεχυμέ-
 νοι, τὸν λόγον τὸν εὐαγγελικὸν διακηρύσσοντες. εἰ γοῦν ἀλη-
 30 θείας ὅπως οὖν τοῖς λόγοις τῶν ἀντιπάλων | μετῆν, πῶς ἐκ τοῦ f. 238^f
 παραχρήμα κατὰ τοῦ θεοτεύκτου τύπου ἐκείνου πρῶτον οὐκ
 30 ἠυτομόλησαν, ὃν ὁ σωτὴρ τῷ πιστεῖ αἰτήσαντι εὐμενῶς παρέ-
 σχετο, | τῷ τῶν Ἑδουσηνῶν ἡγεμόνι φημί, ὃς καὶ μέχρι τοῦ f. 68^f
 δεῦρο ἐν θαύμασιν κηρυσσόμενος διασώζεται; τί δεῖ κατὰ τοῦ
 τύπου λέγειν; πῶς κατὰ τοῦ διδασκάλου τοῦτο δράσαντος οὐκ
 ἦσαντο χεῖρας, ἔγκλημα μέγα ἐπάγοντες οἰκοδομοῦντι πάλιν
 35 ἄπερ αὐτοὶ κατεστρέψαντο; ὅπερ καὶ νῦν οἱ κατὰ τοῦ ὀρθοῦ
 λόγου συμφραζάμενοι τολμῶσιν. ἀλλὰ τίς τοῦτο φάναί τολμή-
 σοι πίστεως τῆς καθ'ἡμᾶς κἂν ποσῶς μετασχών, εἰ μὴ καὶ
 αὐτὸν Χριστὸν αἰτιάσιντο καὶ μέμψεως οὐκ ἀφήσουσιν τῆς
 ἐσχάτης, ἑαυτὸν ἐν ὀθόνη τυπώσαντα καὶ παράδειγμα ἡμῖν
 40 τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν εὐσεβείας τε καὶ τῆς ἰδίας μνήμης
 καταλειοπότη; τί δὲ οὐχὶ κατὰ τοῦ θεοῦ ἀνδριάντος ἔδρασαν
 ἄτοπον, παρατηρήσεως τῆς οἴασιν ἐκτός, ὃν ἡ αἰμόρρους γυνὴ
 τῷ θεραπευτῇ καὶ εὐεργέτῃ, τοῦ χαλεποῦ ἀπαλλαγεῖσα νοσή-
 45 ρύκας καὶ τὴν εὐεργεσίαν ἀμειβομένη ἀνέθηκεν, τοῦ θαύμα-
 τος κήρυκα ἀπαράγραπτον καὶ στήλην ἐναργεστάτην ταῖς με-
 τέπειτα γενεαῖς τὸ κατ'αὐτὴν θαυματουργηθὲν παράδοξον
 δημοσιεύουσα; οὐδὲ γὰρ ἂν ἔλαθεν ἐν μέσῃ πολυανδρῶσῃ
 50 καθιδρυμένον τὸ ἀνάθημα καὶ ἐν οἴκῳ γυναικὸς περιφανοῦς καὶ
 τῶν εὖ γεγονότων ἀνεστηλωμένον. πῶς οὖν παρὰ τῶν θεσπε-
 σίων ἀποστόλων ἐπὶ πλείστον διαρκεῖν χρόνον συγκεχώρητο,
 εἴπερ ἀληθείας μετρίως γοῦν ἔναυσμά τι ἐν τοῖς λεγομένοις

31/32 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 189E-192C   41/48 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 13E; cf. *Contra Eusebium*, 491,35 - 498,21; *Adversus Epiphaniidem*, 350, 3-10

CP

35 καὶ] om. P   53 ἐν αἵματι C

- παρὰ τῶν ἀνοσίων διεφάνητο; εἰ δὲ πρὸς εὐγνώμονας καὶ
 55 πιστοὺς | ὁ λόγος ἴοι, πειθεῖεν ἂν οὐκ ἐκεῖνα μᾶλλον τοὺς f. 238^v
 θεοὺς ἀποστόλους, τάναντία δὲ τῶν εἰρημένων ἐπιτελέσαντας·
 παράδοσις γὰρ καὶ λόγος ἐχόμενος πειθοῦς μέχρις ἡμῶν
 κάτεισι, τὸν θεῖον εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν εἰκόνη διαγράψαι τὸν
 κύριον, πρὸς δέ, καὶ τὴν πανάχραντον | αὐτοῦ ἀειπάρθενον f. 68^v
 60 μητέρα καὶ τὰς ἱεροτυπίας ταύτας τὴν Ῥωμαίων διαφυλάσ-
 σαι πόλιν. τί δεῖ λέγειν περὶ γε τῆς Ἱεροσολυμιτῶν, ὡς οἱ
 αὐτόθι γενόμενοι ἱστορήσαντες περιαγγέλλουσιν ὡς πλείστας
 μέχρι τοῦ δεῦρο πιστῶς καὶ εὐλαβῶς ἱερογραφίας ἐκ παλαιοῦ
 65 δι' ἀκριβείας κειμένας τηροῦσι καὶ σεμνῶς περιέποντες προσκυ-
 νοῦσι; καὶ τὰ πράγματα αὐτὰ μαρτυρεῖ καὶ βεβαιοὶ τῶν ἱστο-
 ρουμένων καὶ ἀπαγγελλομένων τὸ ἀληθές. ὡσαύτως συνα-
 ναγέγραπται ὡς μετὰ τὴν Σίμωνος τοῦ μάγου κατάλυσιν Πέ-
 τρος καὶ Παῦλος, οἱ κορυφαῖοι τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ, τὰ
 70 μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ κηρύσσοντες καὶ ἃ πεποίηκεν ὁ σωτὴρ θαῦ-
 ματα, πρῶτα τὰ τῆς θείας μεταμορφώσεως ἐξικονίσαντες
 Ῥωμαίοις παραδεδώκασιν, καθὰ ὤφθη Μωυσεῖ ἐν μέσῳ καὶ
 Ἡλίᾳ, τοῖς θεσπεσίοις προφήταις· ἃ δὴ καὶ σῶζεσθαι εἰς δεῦρο
 φασίν. πῶς οὖν ἀντιβλέψουσιν οἱ ἀπειθεῖς καὶ ἀγνώμονες πρὸς
 τὸ μέχρι τοῦ νῦν καὶ ὀρώμενον καὶ ἀδόμενον θαῦμα ἐν τῷ κατὰ
 75 τὸν σεπτὸν ναὸν τῆς πανάγνου θεομήτορος, ὃν ἐν τῇ πόλει τῇ
 καλουμένῃ Λύδδῃ, ἔτι περιούσης κατὰ τὸν τῆδε βίον, οἱ θεσπέ-
 σιοι ἀπόστολοι ἐδωμήσαντο; πολλοὶ γὰρ τεθέανται προσκυνού-
 μενον εὐλαβῶς καὶ τιμώμενον τὸ ἀχειρότευκτον ἐκεῖνο καὶ
 σεβάσμιον ἀπεικόνισμα, πλαξὶν τετυπωμένον λαμπραῖς καὶ
 80 διαυγέσι καὶ διὰ βάθους ὄλον κεχωρηκός· ὃ δὴ τινες τῶν δυσ-
 μενῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων ἀπαχρειοῦν πειραθέντες διέ-
 ξεσαν νεανικῶς, ἀλλὰ διήμαρτον τῆς ἀνοσίου ἐγχειρήσεως· |
 οὐδὲν γὰρ ἦρτον ἐπὶ σχήματος ἔστηκεν ἢ μορφή, εἰδός τε καὶ f. 239^r

71/72 cf. Mt. 17, 3; Mc. 9, 4; Lc. 9, 30

CP

61 τί δεῖ λέγειν] om. P^a corr, τί δὲ λέγειν C 62/65 ὡς - προσκυνοῦσι]
 om. C^a corr 66/67 ἀναγέγραπται P 71 μωυσεῖ P 76 περοῦσης
 C^a corr 82 νεανικῶς] μανικῶς P 83 ἡ] om C^a corr

στολήν καὶ τᾶλλα τῆς θέας ἀνεξάλειπτα καὶ ἀλώβητα διασώ-
 85 ζουσα. ἰστόρηται γὰρ ὑποσχέσει τῆς πανάγνου παρθένου τῆ
 πρὸς τοὺς ἀποστόλους αὐτόματον ἀναδοθῆναι τὸ σεβάσιμον
 τουτὶ χρῆμα. ἀλλ'οἱ γε τῆνικαῦτα ἐπὶ τῷ θαύματι παρόντες
 Ἰουδαῖοι μίσει τοῦ ἀρχετύπου καὶ τὸν ναὸν ὁμοῦ διὰ τὴν
 μορφήν καίτοι προσήκοντα ἤδη παρήτηνται, οἱ δὲ νῦν τὸν
 90 ἐκείνων | τρόπον εἰς τὸ ἰουδαῖζειν ὑπερακοντίσαντες, τῷ f. 69^r
 τύπῳ ἅμα, καὶ τοὺς ναοὺς αὐτοὺς διορύττουσιν καὶ τὰ
 ἐνταῦθα ἱερὰ δυσμενῶς καταπιμπρᾶσιν.

83. ἐπὶ τούτοις ὁ βίος εἰσήχθη καὶ τὰ θαύματα ἀνδρὸς
 γνωρίμου καὶ φοιτητοῦ τῶν θείων ἀποστόλων καὶ μαρτυρίου
 στεφάνῳ κεκοσμημένου· Παγκράτιος ὄνομα αὐτῷ. ὃς τῆς Ταυ-
 5 ρομενιτῶν ἐκκλησίας τῆς κατὰ τὴν Σικελιῶτιν νῆσον προ-
 εδρεύων ἐξηγήσατο, ὑπ'αὐτῶν τῶν ἀποστόλων ἐπιτραπείς τὸ
 εὐαγγέλιον, Μαρκιανῷ ἅμα συμφοιτητῇ καὶ ὁμοτρόπῳ, ἐτέρας
 τῶν αὐτόθι κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἐξάρχειν κεχειροτονημένῳ
 πόλεως, ὥστε καὶ κατὰ τὴν ἑσπερίαν διαδραμεῖσθαι τὸ
 κήρυγμα. ἃ δὴ συντέταχεν Εὐάγριος ὁ τούτου ὁπαδὸς καὶ τῆς
 10 ἐπισκοπῆς διάδοχος. ἐν οἷς γράφει λέξεσιν αὐταῖς ὧδε· Ἐ-
 γένητο μετὰ τὸ ἀναληφθῆναι τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
 Χριστὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθίσει ἐν δεξιᾷ τοῦ πα-
 τρός, ὅθεν οὐκ ἐχωρίσθη, ἦλθον οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ
 ὄρους τῶν ἐλαιῶν εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν
 15 οἶκον οὗ ἦσαν καταμένοντες. καὶ μεθ'ἕτερα· Ταῦτα οὖν
 λαλήσας ὁ μακάριος ἀπόστολος Πέτρος, προσκαλεσά-
 μενος Ἰωσήφ τὸν ζωγράφον λέγει αὐτῷ· «Τέκνον Ἰωσήφ,
 ἐξένεγκε τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 καὶ ἐντύπωσον αὐτὴν ἐν τῷ πυργίσκῳ, ἵνα ἴδωσιν οἱ
 20 λαοὶ ποίαν μορφήν ἀνελάβετο ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· | ἵνα ἰδόντες f. 239^v

83. 10/15 *Vita Pancratii*, ed. Stallman 1, 1-4 14/15 cf. Act. 1, 13 15/
 43 *Vita Pancratii*, ed. Stallman 11, 12 - 13, 3 18/23 cf. Theodorus Studita,
Epistulae, 532, 123-127

CP

91 τοὺς] *om. C (an recte?)*

83. 3 τιος ὄνομα αὐτῷ *iteravit C^{a corr}* 3/4 ταυρομεντῶν C 4 σικε-
 λώτην C 14 ἐλεῶν C τὸν] *om. P*

ἐπὶ πλεῖον πιστεύσωσιν, ὁρῶντες τὸν τύπον τῆς μορφῆς
καὶ ὑπόμνησιν λαμβάνωσιν τῶν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς κηρυ-
χθέντων.» ὁ οὖν ζωγράφος λαβὼν ἐγκηρότατα χρώματα
ἀνθητὰ ἐζωγράφησε τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
25 Χριστοῦ. ὁ οὖν μακάριος ἀπόστολος· «Ζωγράφησον, τέ-
κνον, καὶ τὴν ἐμὴν καὶ τοῦ ἡμετέρου ἀδελφοῦ Παγκρα-
τίου, ἵνα λέγωσιν εἰς ὑπόμνησιν λαμβάνοντες· Ὁὗτός ἐστιν
ὁ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ κηρύξας | ἐν ἡμῖν ὁ ἀπόστολος f. 69^v
Πέτρος' καὶ διὰ τὸν κύριον Παγκράτιον· Ὁὗτός ἐστιν ὁ οἰκο-
30 δομήσας τὸν πύργον τοῦ σκευοφυλακίου'.» ὁ οὖν παῖς ὁ
ζωγράφος καὶ ταύτας ἀπετέλεσεν ἐπιγράφας ἐκάστην εἰ-
κόνα τὸ ἴδιον ὄνομα. οὕτως οὖν ἐποίουν οἱ ἄγιοι ἀπόστολοι
ἐν τε πόλεσιν καὶ κώμαις, ἕκαστος αὐτῶν ἀπὸ Ἱεροσολύμων
ἀνελόμενος τὸν ἴδιον ζωγράφον. ἂν μέντοι ἡ ἐκκλησία παρόν-
35 τος τοῦ ἀποστόλου οἰκοδομήθη, ἐπληροῦτο ἅπασαν ἱστορίαν
τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν
ἐκκλησίαν διεκόσμου ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε ὁ ἄγγελος τὸ Χαῖρε
κέκραγεν τῇ παρθένῳ μέχρις ὅτου ἀνελήφθη· εἰ δὲ οὐκ ἦν
κεκριμένον αὐτοῖς ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ πόλει ἢ κώμῃ ἐσπούδαζον,
40 αὐτοὶ ἐνετύπουν αὐτὰς ἐν πίναξιν χαρτώοις καὶ παρεδίδοσαν
τῷ ἐπισκόπῳ καὶ αὐτοὶ μετὰ τὴν πλήρωσιν τῆς οἰκοδομῆς
ἐνετύπουν αὐτάς· ἅς καὶ φόβῳ παρήνουν τιμᾶσθαι ὡς ὁρῶν-
τες τῶν ἱστοριῶν τοὺς τύπους. **τινῶν δὲ μεταξὺ περὶ γε τιμῆς
καὶ προσκυνήσεως τοῦ σταυροῦ ῥηθέντων, ἐπάγει ὁ αὐτὸς ὅτι**
45 **Πάντων ἐκ τοῦ πύργου κατελθόντων, σταθεὶς ὁ μακάριος
ἀπόστολος καταμόνας ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνας τοῦ κυρί-**

32/42 cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 532, 137-142 **37** cf. Lc. 1,
28 **38** cf. Mc. 16, 19 **45/53** *Vita Pancratii*, ed. Stallman 14, 2-9

CP

23 ἐγκηρότατα] *sic codd*, ἐγκυρώτατα *Vitae Pancratii cod Cryptoferratensis B.β.V,*
an pro ἐγκηρωτὰ τὰ sicut in aliis codd. eiusdem Vitae? **24** ἀνθητὰ] *sic C et Vitae*
Pancratii cod Cryptoferratensis B.β.V, ἀνθίνα P **29** κύριον P **30** σκευοφυλα-
κείου C **33** τε] ταῖς P **34** ἀνελόμενον C^{a corr.} **35** ὠκοδομήθη
P **38** (ἀνελ)ή(φθη)] C^{e corr.} **40** post αὐτάς voces ἅς καὶ φόβῳ (cf. l. 42) scrip-
sit et cancell. C **45** κατελθόντων] παρελθόντων P

ου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔλεγεν προσευχόμενος μετὰ δακρύων· «Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς μου ὁ ὄφθεις μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ· ὁ εὐδοκήσας διὰ τῆς σῆς χάριτος | τὸ τῶν f. 240^r
 50 ἀνθρώπων γένος ἐπισκέψασθαι, μὴ παρίδῃς με, ὅτι μονογενῆς καὶ πτωχὸς εἰμί ἐγώ· ἐπίδεδε ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν μου καὶ σῶσόν με, ὅτι πρὸς σέ καταφεύγω τὸν παντοδύναμον.» καὶ πληρώσας ὁ μακάριος τὴν εὐχὴν ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ πύργου. **τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ β βιβλίου·** Λαβὼν ὁ κατηχηθεὶς τὰς καινὰς
 55 στολάς, ἦλθεν πρὸς τὸν μακάριον Ἐπαφρόδιτον, διακατέχων τὰ καινὰ ἄμφια. ἀναστὰς οὖν καὶ κατελθὼν ἐν τῷ χειμάρρῳ, ἔπηξεν τὸν σταυρὸν | καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ f. 70^r
 Χριστοῦ ἔμπροσθεν τοῦ ὕδατος. ἐγὼ γὰρ Εὐάγγελιος πελεκητὸν ξύλον εὐρὼν ἐποίησα τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν
 60 εἰς αὐτὸ ὀρθόστατον, κατὰ κέλευσιν Παγκρατίου· ἦν δὲ τὸ ξύλον μῆκος ὡς ἡμισυ πήχεως καὶ πλάτος αὐτοῦ ὡσεὶ σπιθαμὴν καὶ ἀνάγοντα χειρός, τὸ δὲ ξύλον ἦν τῷ γένει κυπάρισσος. ὡς δὲ ἔστη καὶ ἠγίασεν, κατῆλθεν ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ ὕδατι καὶ βαπτισθεὶς ἀνῆλθεν λέγων ὅτι « Πῦρ με περιήστραψεν·
 65 ὡς ἦν δὲ κατελθὼν, τὸ ἅγιον πνεῦμα, τοῦτο ἦν ἑωρακῶς. ἠρώτησεν δὲ τὸν Ἐπαφρόδιτον· «Τίνος ἐστίν, κύριέ μου ἀπόστολε, ἡ φαιδρὰ εἰκὼν ταύτη;» ὁ πρεσβύτερος πρὸς αὐτόν· «Τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστίν.» καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ ἀνὴρ πρὸς τὸν Ἐπαφρόδιτον ὅτι « Εἶδον τὴν εἰκόνα ταύτην
 70 ἀπλώσασαν τὴν χεῖρα αὐτῆς καὶ ἀψαμένην μου.» ἔτι ἐκ τῆς αὐτῆς βίβλου· Ἦν ὁ μέγας ἀπόστολος δεδωκῶς τοῖς περὶ Παγκράτιον καὶ Μαρκιανὸν στελλομένοις ἐπὶ τὰ ἐσπέρια μέρη πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν· εὐαγγέλιον καὶ ἀποστο-

50/51 cf. Ps. 24, 16 et 18   54/70 *Vita Pancratii*, ed. Stallman 304,6 - 305,4   71/78 *Vita Pancratii*, ed. Stallman 35,11 - 36,2

CP

50 πάρδεις C   54 β] δευτέρου P   κενὰς C   56 κενὰ C   58/59
 πέλεκη τὸν C   62/63 κυπάρισος C^a corr   65 κατελθὼν] sic codd.; an legendum κατελθὼν ?   67 ταύτη] αὐτῆ P   70 ἀπλώσασα C   ἔτι] om.
 P   72 στελλομένοις C

λικὰ βιβλία καὶ σκεύη ἱερὰ καὶ δύο σταυροὺς ἔχοντας ῥά-
 75 βδους κεδρίνους, τὴν διακόσμησιν τῆς ἐκκλησίας ἤγουν τὴν
 εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν παλαιάν τε
 καὶ καινὴν διαθήκην· ἃ ἐγένοντο κατὰ κέλευσιν τῶν ἀπο-
 στόλων. **καὶ μετὰ τινὰ Λαβῶν** | ὁ μακάριος Παγκράτιος τὸν f. 240^v
 τίμιον καὶ ζωοποιοὺν σταυρὸν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν
 80 Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου καὶ
 τὴν καθολικὴν ἱστορίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἃ καὶ ποιήσας ἦν ἐν πινάξιν χαρτώεις σὺν τῇ
 τοῦ ἀποστόλου εἰκόνι, καὶ ταύτας τὰς δύο εἰκόνας σὺν τῷ
 σταυρῷ διακατέχων προσῆλθεν τῷ Φάλκωνι. καὶ ἐγγίσας
 85 τῷ ἀνδριάντι καὶ τύψας αὐτὸν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, οὐδαμοῦ
 ῥῆσις, οὐδαμοῦ πνοή. **καὶ προσευξαμένου αὐτοῦ καὶ ὀρκίσαν-**
τος τοῖς δαιμονίοις, ἦραν | τὸν ἀνδριάντα καὶ ἔρριψαν αὐτὸν f. 70^v
 εἰς τὴν θάλασσαν σταδίους τριάκοντα. **καὶ μετὰ πολλά·**
 Ἄναστὰς ὁ μακάριος **Παγκράτιος** ἐφόρεσεν τὴν ἱεράν καὶ
 90 ἀληθινὴν στολὴν αὐτοῦ ἅπασαν σὺν τῇ διπλοῖδι καὶ πάσῃ
 ἀκολουθίᾳ καὶ προεκάθισεν ἐπὶ θρόνου ὡς πρέπον ἐστὶν
 ἱερεῖ ἐπισκόπῳ. καὶ ἐνέγκας τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τὴν
 εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν τοῦ μακα-
 95 οὔτως ἐδέξατο τὸν **Βονιφάτιον** τὸν ἡγεμόνα **Ταυρομενίας**. καὶ
 πάλιν ὅτι ἐν εὐχαΐς καὶ ψαλμωδίαις μετὰ τῶν λοιπῶν ἱερῶν
 ἔμπροσθεν αὐτῶν προετίθεσαν τὰς ἱεράς εἰκόνας. καὶ αὐθις
 φησὶν ὅτι ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ εἰδώλου τοῦ Λύσσωνος καὶ
 τῶν εἰδώλων τῶν **Μοντανῶν** τὰς αὐτὰς ἱεράς εἰκόνας ἐπερέ-

78/88 cf. *Vita Pancratii*, ed. Stallman 44, 5-13; 45,2 - 48,3; 48, 6   **89/94** *Vita*
Pancratii, ed. Stallman, 80, 10-15   **96/97** cf. *Vita Pancratii*, ed. Stallman 86,15 -
 87,1   **98/100** cf. *Vita Pancratii*, ed. Stallman 172,14 - 175,12; 181,10 - 182,8

CP

80 τοῦ²] τὸ C (*sed* τοῦ *ad* l. 82 *in app. crit.*)   **82** *post* Χριστοῦ *voce* καὶ τοῦ
 μακαρίου πέτρου τοῦ ἀποστόλου (*cf.* l. 80) *iteravit et expunxit* C   **85** *post* αὐτὸν
duo litterae scriptae erant et postea erasae sunt in C   **95** βονιφάντιον C   **96** ἐν]
om. C^a *corr*   **98** τῆ] *om.* P

100 ροντο. καὶ μετ'ὀλίγα ὅτι μέλλοντος ἀπέρχεσθαι εἰς πόλεμον
 Βονιφατίου τοῦ ἡγεμόνος Ταυρομενίας, χειροτονεῖ ὁ μακάριος
 Παγκράτιος τὸν Εὐάγριον πρεσβύτερον πρὸς τὸ συνοδεῦσαι
 αὐτῷ. ἐνέγκας δὲ τὰ σίγνα, ἅπερ ἦν ποιήσας, ἐπιστέλλει
 105 Εὐαγγρίῳ ποιῆσαι ἐν τῷ πρώτῳ σίγνῳ τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν ταῖς λοιποῖς τὸν τύπον τοῦ
 τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ· ἅπερ δὴ καὶ ἀπετέλεσεν. καὶ
 ἀπάραντες πλοῖ ἀνήχθησαν ἐπὶ τὸ Δυρράχιον καὶ συμβαλόν-
 110 τες | ταῖς ὑπερκειμένους βαρβάρους καὶ νικήσαντες αὐτοὺς ἐν f. 241^r
 τῷ πολέμῳ ἔλαβον ἐξ αὐτῶν αἰχμαλωσίαν ἕως τῶν ὀγδοή-
 κοντα χιλιάδων καὶ σκύλα πολλὰ, χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ
 ἄρματα παμπληθῆ. τοιαῦτα καὶ ἕτερα πλείστα ἀναγεγραμμένα
 ἐν τῇ βίβλῳ εὕρηται τοῦ ὁσίου.

84. οὕτως οἱ τε θεῖοι ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων μαθηταὶ ἐπὶ
 τὸ κήρυγμα διαθέοντες καὶ τὸν λόγον τὸν σωτήριον | πανταχῆ f. 71^r
 διασπείροντες καὶ τὴν τῶν εἰδώλων ἑξαμαρουῦντες πλάνην, τὰ
 τῆς ἐπιδημίας πρὸς ἀνθρώπους Χριστοῦ τῇ τε διδασκαλίᾳ καὶ
 5 τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ (ἐπεὶ εἰς ταυτὸν φέρει ἀμφοτέρα) διετίθεντο,
 ὡς δι'ἀμφοῖν ὁμοτίμως τρέχειν τὸ εὐαγγέλιον· καθὰ καὶ τὸν
 ἱερὸν Θωμᾶν πεπονημέναι ἱστόρηται ἐφ'οἷς ἔθνεσιν τὸ εὐαγγέ-
 λιον ἐμαθήτευσεν, ὡς ἀκόλουθον καὶ οἰκείον τῷ λόγῳ καὶ τὴν
 γραφὴν ταύτην παραδίδοσθαι. εἰ δέ τινες, ἀπιστίᾳ καὶ ἀγνωμο-
 10 σύνη περὶ τὰ θεῖα ἔτι κεκρατημένοι, τῶν φωνῶν τούτων χάριν
 διαμφισβητοῖεν, καίτοι ἐπὶ πλέον παρὰ πολλοῖς φερομένων,
 τῷ τινὰς ἴσως τῶν ὀλοκλήρων βιβλίων ἀμοιρεῖν, οἱ τῆς ἐκκλη-
 σίας πολέμιοι ἀπολογεῖσθωσαν, παρ'οἷς ἔργον καὶ σπούδασμα
 καὶ πάλαι καὶ νῦν τὰς βίβλους πανταχόθεν ἀθροίσασι καθ'ἅς
 15 εἰκόνας μνήμη ἐφέρετο, τὰς μὲν ὅσαι τῶν ἀλλοτριῶν ἔτυχον
 τῆς θείας καθυλακτοῦσαι σαρκώσεως σὺν προθυμίᾳ περι-
 ποιεῖσθαι πολλῇ, τὰς δὲ ὅσαι τῇ ἐκκλησίᾳ οἰκεῖαι καὶ τῷ

100/106 cf. *Vita Pancratii*, ed. Stallman 226, 9-12

84. 6/8 locum non inveni

CP

102 εὐάγγριον C

104 εὐαγγρίῳ C

107 δυράχιον C

84. 6 ἀφοῖν C

11/13 περὶ ἀφανισμοῦ των βιβλίων *mag. unc. litt. C*

λόγω τῷ καθ'ἡμᾶς συναγορεύουσαι σθένει διαλυμαίνεσθαι παντί. τούτων γὰρ τινὰς μὲν καθὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἱερά καὶ ἅγια
 20 πυρὶ παραδιδόασιν, ἐνίας δὲ διατέμνοντες καὶ ἀποξέοντες, ἄλλας δολίως παραποιούντες πως καὶ νοθεύοντες ἀκλεῶς διέφθειραν. ταῦτα καὶ ἐξ ἑτέρων μὲν πλείονων ἐμφανὲς πολλοῖς γέγονεν, ἐκδηλότερον δ' ἂν φωραθεῖη εἴ τιτι τῇ βίβλῳ καθ'ἣν
 25 ἀρχαιοτάτῃ γε οὔση περιτυχεῖν ποθεν περιγένοιτο, ἦν αὐτοὶ ὄψεσιν αὐταῖς τέλεον ἀπηχρεωμένην τεθεαμένοι, τὴν τόλμαν τῶν ἀσεβῶν κατεπλάγημεν· οὕτως αἰσchrῶς καὶ ἀκόσμως αἰ ἱεραὶ παρ' αὐτοῖς ἐπιβουλεύονται δέλτοι, ὡς μὴ δὲ νηπιάζοντα παῖδα τὰ τοῦ δόλου λανθάνειν. τὰ οὖν προδεδειγμένα τοῖς μὲν
 30 πιστοῖς τὴν θεῖαν καταγγέλλει κηδεμονίαν, ἦν δὴ διὰ τῆς τοῦ | θεοῦ λόγου ἐπιφανείας καὶ ἔγνωμεν καὶ πεπιστεύκαμεν καὶ f. 71^v πεπλουτήκαμεν, τοῖς ἀπίστοις δὲ παιδιὰ τις καὶ λῆρος τάχα φανεῖται· καὶ ξένον γε οὐδέν, ἐπεὶ τὸ εὐαγγέλιον ἐν τοῖς ἀπίστοις κεκαλυμμένον τυγχάνει, τὴν ἀχλὺν τῆς ἀπιστίας τὰς
 35 ψυχὰς ἐπισκοτιζουσας ἔχουσιν· καὶ ὁ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις θεοῦ ἐστίν.

85. τούτων οὕτως προενηνεγμένων, τὰς ἐξῆς ἐπισκεψώμεθα χρήσεις. δεύτερον γὰρ παράγουσιν Ἀστέριον ἐπίσκοπον Ἀμασειᾶς ἐπιγραφόμενον, ἐν τῷ πεποιημένῳ αὐτῷ εἰς τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον λόγῳ φάσκοντα οὕτως· Μὴ
 5 γράφε τὸν Χριστόν - ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ ἡ μία τῆς ἐνσωματώσεως ταπεινοφροσύνη, ἦν αὐθαίρετως δι' ἡμᾶς κατεδέξατο -, ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς

33/34 cf. II Cor. 4, 3   35/37 I Cor. 1, 18

85. 4/9 cf. Asterius Amascnus, *Homilia de divite et Lazaro*, ed. Datema, 9, 10-13; cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 380, 15-18; *Adversus Epiphaniem*, 352, 9-10

CP

23 τῇ] om. P^a corr   βιβλίῳ P^a corr   24 μάρτυρος C^a corr   25 πόθεν
 C   26 αὐταῖς] οἰκείαις P   29 προδεδειδαγμένα C   32 κλήρος
 C^a corr   34 κεκαλυμμένον C

85. 4 ἀστεριου ἐπισκοπου αμασειας marg univ. litt C

σου βαστάζων νοητῶς τὸν ἄσώματον λόγον περίφερε.

- 10 καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τοῦ ὄλου συγγράμματος πρὸς τὸν ἴδιον σκοπόν, ὡς ἐνόμιζον, χρησιμεύοντα μόνα ὑφελόμενοι προϋθη-
καν, τὰ λοιπὰ (ἐπεὶ ἄπερ αὐτοῖς αἰρετὰ ἐδόκει ἐπραττον) πα-
ριδόντες· ἡμεῖς δὲ δίκαιον ᾤθημεν ἄνωθεν τὸν λόγον ἀ-
ναλαβόντες τὰ λειπόμενα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν προσεκπληρῶ-
15 σαι, ὡς ἂν οἱ ἐντυγχάνοντες εὐμαρέστερον τοῦ γεγραφότος τὸν νοῦν καὶ ὄτου δὴ χάριν γεγράφηκεν ἔλοιεν. ἔχουσι | γὰρ f. 242'
ᾧδε· Ὅσοι τε καὶ ὅσαι τῶν πλουτούντων ἐν ὑμῖν εὐλαβέστε-
ροι, ἀναλεξάμενοι τὴν εὐαγγελικὴν ἱστορίαν, τοῖς ὑφάνταις πα-
ραδεδώκασιν, αὐτὸν λέγω τὸν Χριστὸν μετὰ τῶν μαθητῶν
20 ἀπάντων καὶ τῶν θαυμασιῶν ἐκάστων ὡς ἡ διήγησις ἔχει (ὄψει τὸν γάμον τῆς Γαλιλαίας καὶ τὰς ὑδρείας, τὸν παρα-
λυτικὸν τὴν κλίνην ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντα, τὸν τυφλὸν τῷ
πηλῷ θεραπευόμενον, τὴν ἀμαρτωλὸν τοῖς ποσὶν τοῦ κυ- 1. 72'
ρίου προσπίπτουσαν, τὸν Λάζαρον ἐκ τοῦ τάφου πρὸς τὴν
25 ζωὴν ὑποστρέφοντα), καὶ ταῦτα ποιῶντες εὐσεβεῖν νομίζου-
σιν καὶ ἱμάτια κεχαρισμένα τῷ θεῷ ἀμφιένυσθαι. ἐμὴν δὲ εἰ
δέχονται συμβουλήν, ἐκεῖνα ἀποκτώμενοι, τὰς ζώσας εἰκό-
νας τοῦ θεοῦ τιμάτωσαν· μὴ γράφε τὸν Χριστὸν - ἀρκεῖ γὰρ
αὐτῷ ἡ μία τῆς ἐνσωματώσεως ταπεινοφροσύνη, ἣν αὐθαι-
30 ρέτως δι' ἡμᾶς κατεδέξατο ὁ κύριος -, ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς σου
βαστάζων νοητῶς τὸν ἄσώματον λόγον περίφερε. μὴ ἐν τοῖς
ἱματίοις ἔχε τὸν παραλυτικόν, ἀλλὰ τὸν κείμενον ἄρρωστον
ἐπιζήτησον· μὴ θεώρει συνεχῶς τὴν αἰμορροοῦσαν, ἀλλὰ
χήραν θλιβομένην ἐλέησον· μὴ τὴν ἀμαρτωλὸν γυναῖκα ἐπι-

17/43 cf. Asterius Amasenus, *Homilia de divite et Lazaro*, ed. Datema, 8,36 - 9,23; cf. *Conc. Nic II Acta*, Mansi 13, 305BC 21 cf. Io. 2, 1-10 21/22 cf. Mt. 9, 6-7; Mc. 2, 11-12; Lc. 5, 24-25 22/23 cf. Io. 9, 6 23/24 cf. Lc. 7, 38; Io. 12, 3; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 352, 13-14 24/25 cf. Io 11, 44 34/35 cf. *Adversus Epiphaniidem*, 352, 15-16

CP

21 ὑδρείας P 26 ἀμφιένυσθαι C τθ<ικόν> marg. unc. litt. C 27
σὺμβουλήν C 28 ante μὴ voces ἀρκεῖ γὰρ scripsit et expunxit C 29 αὐτῶν C

35 μελῶς ὄρα γονυπετοῦσαν τὸν κύριον, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ
 πλημμελήμασιν συντριβόμενος πυκνὸν ἔχχει τὸ δάκρυον· μὴ
 τὸν Λάζαρον ἐγειρόμενον ἐκ νεκρῶν σκιαγράφει, ἀλλὰ τῆς
 σῆς ἀναστάσεως ἀγαθὴν τὴν ἀπολογία ἐυτρέπιζε· μὴ τὸν
 τυφλὸν ἐπὶ ἐσθῆτος περίφερε, ἀλλὰ τὸν ζῶντα καὶ τῶν
 40 ὄψεων ἀφηρημένον ταῖς εὐποίαις παραμύθησαι· μὴ τοὺς
 κοφίνους ζωγράφει τῶν λειψάνων, ἀλλὰ τρέφε τοὺς πεινῶν-
 τας· μὴ τὰς ὑδρείας ἐπὶ τῶν ἱματίων βάσταζε, ἅς ἐν Κανᾶ
 τῆς Γαλιλαίας ἐπλήρωσεν, ἀλλὰ πότιζε τοὺς διψῶντας. καὶ
 ταῦτα μὲν ὧδε ἐπὶ λέξεως ἔχει. οὗτος δ' οὖν ὁ Ἀστέριος, ὅσον |
 45 ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ λόγου νοεῖν ἐνδίδωσιν, οὐ φαίνεται f. 212^v
 προηγουμένως οὐδὲ τὸν Χριστὸν ἀπειργῶν εἰκονίζεσθαι οὔτε
 μὴν ἀπροσκύνητον τὸ εἰκονιζόμενον εἶναι· σκοπὸς δὲ αὐτῶ
 πρόκειται διὰ τῆς ἠθικῆς ταύτης διδασκαλίας τῆς μὲν τῶν f. 72^v
 πενομένων προμηθεῖσθαι οἰκονομίας, τῆς δὲ τῶν εὐθηνου-
 50 μένων καθικνεῖσθαι μικρολογίας. πρῶτον μὲν γὰρ εὐλαβεστέ-
 ρους τοὺς ἀναλεξαμένους καλεῖ καὶ ὅτι εὐλαβείας τοῦτο ἔργον
 οἶδεν (εὐλαβείας δὲ εἶνεκεν οὐκ οἶδα εἴ τις τοὺς κεκτημένους
 διαμέμψαιτο), ἔπειτα δὲ εὐαγγελικὴν ἱστορίαν καλεῖ, ἣν
 διαμωμεῖσθαι πῶς οὐ πόρρω που τῆς Χριστιανῶν θεοσεβείας
 55 ἀπώκισται; ταῦτα τοίνυν πρότερον ὥσπερ ἐν ἐγκωμίου τρόπῳ
 διεξελθὼν, ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἐπάνεισιν πρόθεσιν. ἐπεὶ οὖν πρὸς τοὺς
 κατὰ τὸν παρόντα βίον πλουσίους τὸν λόγον προάγει, ὁρῶν
 τινὰς τάχα ἐμμανῶς περὶ τὴν ὕλην διακειμένους, ὡς δὴ καὶ
 τοῖς ὑφάνταις αὐτοῖς παρέχειν πράγματα καὶ πρὸς τὴν ποικιλ-
 60 τικὴν ταύτην τῶν σηρικῶν ὑφασμάτων καὶ τὴν Συβαρικὴν
 ἐσθῆτα κατατρίβεσθαι, παραινεῖ λοιπὸν τὸ περιττὸν καὶ φιλό-
 τιμον τῆς περὶ τὸν πολυτελεῖ τοῦ ἱματισμοῦ κόμπον δαπάνης

37 cf. Io. 11, 44   38/39 cf. Io. 9, 1-39   40/41 cf. Mt. 14, 20; Mc. 6, 43;
 Lc. 9, 17; Io. 6, 13   42/43 cf. Io. 2, 1-10

CP

35 σεαυτοῦ P   42 ὑδρείας P   43 γαλιλαί C   52 ἔνεκεν P (cf. *infra*
 87^d)   54 διαμωμεῖσθαι πως P   55 ἐν] om. C   59 τοῖς] τοῦς
 C^a ^{corr}   60 Συβαρικὴν] sic *codd.*

περικόπτειν καὶ μὴ περὶ πολλοῦ τῶν περιβολαίων τὴν ἄχρη-
 στον κτήσιν ποιῆσθαι καὶ τὴν λαμπρότητα, ὧν ἡ δόξα καὶ ἡ
 65 εὐπρέπεια ἐν ἴσῳ καὶ ἑαρινοῖς ἄνθεσιν διαρρεῖ τε καὶ ταχέως
 ἀπομαραίνεται, ἐπιμέλεσθαι δὲ μᾶλλον τοῦ τιμιωτέρου τῆς
 ψυχῆς κτήματος καὶ τοῦτο κατορθοῦσθαι διὰ τῆς εἰς τοὺς δεο-
 μένους ἀδελφοὺς δαψιλοῦς ἐπιδόσεως καὶ ἐνταῦθα τὴν πλεί-
 70 στην τῶν χρημάτων καταναλοῦν εὐπορίαν καὶ κτήσιν. καὶ
 ταῦτα μὲν τὰ τῆς παρούσης ὑποθέσεως ἐπαγγέλλεται· εἰ δέ τις
 ἀκριβέστερον | ἐπιστήσειεν, εὔροι ἂν τουτονὶ τὸν Ἄστέριον f. 243^r
 γεγηθότα πῶς καὶ ἠδόμενον περὶ αὐτὸ τὸ τῆς ἱστορίας φαινό-
 μενον, ἐν ᾧ μάλιστα εὐαγγελικὴν προσαγορεύει καὶ ὡσπερ
 ὑπόψιν ἄγει | διὰ τοῦ καταλόγου τὰ πράγματα, εὐλαβεστέ- f. 73^r
 75 ρους τε τοὺς ἀναλεξαμένους ἐπίσταται, καὶ οὐδὲ εἰκόνας κατο-
 νομάζει τὰ γεγραμμένα ἀλλὰ κύριον ἀπλῶς μάλιστα ἐπὶ τῇ
 γυναικὶ τῇ ἁμαρτωλῶ καὶ μαθητὰς καὶ τὰ κατὰ τὸν γάμον τῆς
 Γαλιλαίας καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπά τε καὶ πεπραγμένα θαύματα,
 ἅπερ ἐκέῖσε ἀπηριθμήσατο, δίχα τῆς ὀπωσοῦν ἑτερωνυμίας καὶ
 80 παραφράσεως. εἰ γοῦν τὸν Χριστὸν μόνον ἐνταῦθα μὴ γράφε-
 σθαι παρῆνει, εἶχετο ἂν ἀφορμῆς τινος τῶν ματαίων ὁ λόγος·
 εἰ δὲ καὶ τοὺς μαθητὰς καὶ τὸν τυφλὸν καὶ τὸν παράλυτον καὶ
 πάντα ὅσα πρόκειται γράφειν ἐπὶ τῇ συμβουλῇ διεκώλυεν, τίς
 οὐκ ἂν αἰσθοίτο, εἰ καὶ τῶν ἀγροικότερων καὶ ἀμαθεστέρων
 85 εἶη, ὅτι οὐ τὸ μὴ γράφεσθαι πάντως τὸν Χριστὸν ἐντεῦθεν
 εἰσφέρεται, τῆς δὲ τῶν πτωχῶν εἵνεκην κηδεμονίας τὸ εἶδος
 τοῦτο τῆς παραινήσεως ἐπιτετήδευται, ἐπεὶ οὕτω γε δεήσοι,
 μὴ δὲ τυφλὸν μὴ δὲ παράλυτον ἢ γυναῖκας καὶ ὑδρείας καὶ
 κοφίνους γράφεσθαι, εἴ γε λέγειν ἐξὸν ὡς διὰ σεβάσματος
 90 τοὺς κοφίνους καὶ τᾶλλα <οὐχ'>ἤττον ἢ θεοὺς γεγραμμένους
 ἠγοῦντο τῆνικαῦτα οἱ ἄνθρωποι. ἀλλ'οὐδεὶς ἂν τοῦτο σω-

65/66 cf. Ps. 102, 15

CP

63 περικόπτει C   64 κτίσιν C   65 διαρρεῖ τε] διαρρεῖται P   66
 ἐπιμέλεσθαι C   72 πῶς C   85 ὅτι] οὐτὸ C^a ^{corr}   γεγράφθαι P   87
 τοῦτο] αὐτοῦ P   88 καὶ ὑδρείας] om. P   90 οὐχ'ἤττον] scripsi, ἤττον C,
 ἠγουν P

φρονῶν ἐννοήσειεν· μόνων γὰρ τῶν ἀφραινόντων ἐστὶν τὸ φλυάρημα.

86. οὐκοῦν ἐμφανές διὰ πάντων καθίσταται ὡς οὐ πρὸς καθαίρεσιν τῶν ἱερῶν ἀπεικονισμάτων προηγουμένως ὁ λόγος αὐτῷ, πρὸς δὲ τὸ περιορᾶν τὴν τῶν ἱματίων ἄκαιρον περιφάνειαν καὶ τὸν κόσμον καὶ τῆς τῶν πτωχῶν ἐπιμελείας ἀντέ-
- 5 χεσθαι· πρὸς γὰρ τοὺς τῆ ἀμετρία τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν ὑφασμάτων | χρωμένους ὥσπερ ἀγανακτῶν δείκνυται· διό- f. 243^v
περ παρεγγυᾷ τοῖς πλουσίοις τοῦ μὲν ἱματισμοῦ τὴν πολ- f. 73^v
λὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸ φιλόπλουτον περιῖστασθαι καὶ μὴ τὴν σπουδὴν ἅπασαν περὶ τὰ ὑλικά καὶ σωματικά τίθεσθαι,
- 10 παραμυθεῖσθαι δὲ καὶ περιέπειν τοὺς ἐκ τῆς αὐτῆς εἰκόνας καὶ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ καὶ συγκράματος, διὰ τῆς συμπαθείας καὶ εὐποιίας εὐεργετοῦντας μετὰ πολλῆς τῆς ἀφθονίας. τὸ τοιοῦτο δ' ἂν τις τῆς διδασκαλίας εἶδος οὐ παρὰ Ἀστερίῳ μόνῳ, ἤδη δὲ καὶ παρὰ πᾶσιν τοῖς θεοσόφοις τῆς ἐκκλησίας καθηγεμόσιν
- 15 πανταχοῦ προχειριζόμενον ἴδοι· οἰκεῖον γὰρ τῆς τῶν διδασκάλων ὡς ἀληθῶς προστασίας καὶ τῆς τῶν πενεστέρων ἔνεκεν παραμυθίας μάλιστα· προσεκτέον δὲ ὅτι προστάττων Ἀστέριος μὴ γράφειν τὸν Χριστόν, γραφόμενον αὐτὸν εἰδῶς καὶ μάλα προδήλως ἑαυτὸν νῦν ἡμῖν εἰσάγει. ἄρα γὰρ ὡς πεφυκότα
- 20 γράφεσθαι τοῦτο ποιεῖ ἢ μὴ; ὡς μὲν γὰρ πεφυκότα, οὐδεὶς τῶν νοῦν ἔχόντων ἀντερεῖ· τίς γὰρ σωφρονῶν προστάττει τινὶ μὴ δρᾶν ἢ μὴ πέφυκε γίνεσθαι; οἶον, οὐδεὶς προστάττει τινὶ μὴ ἵπτασθαι. τίνας ἔνεκεν; ὅτι μὴ πέφυκεν ἵπτασθαι δῆλον δῆπου· βαδίζειν μέντοι καὶ ναυτίλλεσθαι καὶ ὅ,τι ὁ-
- 25 μοιον τῆ φύσει πρόσεστιν, ὅτι πέφυκεν ἤδη· ἤδει οὖν ἐκ παντὸς ζωγραφούμενον τὸν Χριστόν. διατοῦτο μὴ γράφεσθαι αὐτὸν παρηγγύα, ὡς τοῦτο ἤδη πεφυκότα· καὶ ὁ πέφυκε γίνε-

86. 11 cf. Gregorius Nazianzenus, *In Theophania*, ed. Moreschini, 5, 20-21 (p 112)

CP

92 μόνον codd.

86. 11 συγκρίματος C 13 παρ' P 19 ἄρα C 20 ποιεῖν C 21 τῶν| τὸν C

σθαι, διὰ δὲ τὰς εἰρημένας αἰτίας, οὐ διὰ τὸ μὴ εἰκονίζεσθαι, ἀπείργειν ἐβούλετο. εἰ δέ τις τὸ ἄρκεῖ αὐτῷ ἢ μία τῆς
 30 ἐνσωματώσεως ταπεινοφροσύνη ὡς αἴτιον καὶ κα-
 τασκευαστικὸν τοῦ μὴ γράφεσθαι τὸν Χριστὸν ἐννοῶν |
 ἀντιθεῖν, ἴστω ὡς ὁ τῆς ταπεινοφροσύνης τρόπος | γραφόμε- f. 74¹ f. 244¹
 νον ἡμῖν μᾶλλον αὐτὸν ὑποδείκνυσιν· εἰ γὰρ τὸ ὑψηλὸν καὶ
 θεῖον ἄγραπτον, τὸ ταπεινὸν καὶ ἀνθρώπινον γραφόμενον
 35 ἀνάγκη δίδοσθαι. τὸ δὲ εἰρημένον παρ' αὐτῷ· ἐπὶ τῆς ψυ-
 χῆς σου βασιτάζων νοητῶς τὸν ἄσώματον, ἐν ἧθει
 λεχθὲν οἰητέον, οὐκ ἀποφάσεως χώραν ἔχειν· τοιαῦτα γὰρ πρὸς
 τοὺς πολίτας διαλεγόμενον ἐννοεῖν πάρεστιν, ὡς «Εἴ γε διὰ τὴν
 ἐνσωμάτωσιν τοῦ Χριστοῦ», φησίν, «περὶ τὴν πολυτέλειαν καὶ
 40 ποικιλίαν τῶν ἀμφίων τοσοῦτός σοι ὁ πόνος καὶ ἡ φροντίς
 ἐγγίνεται, ἐνόησον αὐτὸν ποτε καὶ ἄσώματον, μὴ ἐξιστάμενον
 μέντοι τοῦ σώματος (ἔστι γὰρ καὶ παρὰ σοὶ τὸ ἄσώματον ὡς
 εἰκονίζεις θεόν· οὐδὲ γὰρ ὁ σὸς νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ σῶμα, κἂν ἐν
 σώματι συνῆπται καὶ ἦνῶται), ἵνα σὺ εἰς μνήμην ἐπὶ τῆς ἀσω-
 45 μάτου ψυχῆς φέρης αἰεὶ καὶ νοῦν καὶ ψυχὴν θεραπείης, καὶ
 καθαρεύης τὸν λογισμὸν καὶ τὴν διάνοιαν διὰ τῆς τῶν
 ἐντολῶν τηρήσεως καὶ ἐπισκέψεως τῶν πενία τρυχομένων
 καὶ νόσω βεβλημένων ὁμοιοπαθῶν ἡμῖν ἀνθρώπων, καὶ κατευ-
 θύνηταί σοι πρᾶξις καὶ βίος καὶ φωτίζεται τὰ κατὰ θεὸν δια-
 50 βήματα. καὶ μὴ πάντα ταῖς σωματικῶς ὀρωμένοις καὶ εἰς
 χρῆσιν κόσμου σωματικοῦ χρησιμεύουσιν χαρίζου, δι' ἃ φθέγγ-
 εσθαι ταῦτα ἠνάγκασμαι καὶ τὸν λόγον προάγειν ὑμῖν ἐπα-
 χθέστερον.» οὐκοῦν οὐδὲ τὸ ἄσώματον ἐκληπτέον ἐνταῦθα
 καθάπερ οὗτοι ὑπολαμβάνουσιν, ἐπεὶ οὕτω γε ταῖς ἀληθείαις
 55 Μανιχαῖος καθαρὸς καὶ τὰ Μανιχαίων νοσῶν ἀναδειχθήσεται,
 οἷς ἀκολουθεῖν ὡς διδασκάλοις πρόθυμοί τε καὶ ἐτοιμότατοι. ἐκ
 δὴ τούτων ἀπάντων ἐμφανῆ ἑαυτὸν καθίστησιν ὅπως περὶ τῆς

42/43 cf. Gen. 1, 26-27; 5, 1

48 cf. Act. 14, 15; Iac. 5, 17

CP

35 παραυτὸ C 36 τὸν] τὸ P 37 ἔχει P 39/40 καὶ ποικιλίαν] om.
 P 40 τοσοῦτός σοι C 42 ὡς] ὦ P 45 φέρεις C θεραπείης
 C^a corr

τοῦ Χριστοῦ ἐδόξαζεν ἐνσωματώσεως, | ὅτι ὁ γινώσκων ὡς f. 74^v
 κατὰ τὸ ἀσώματον αὐτοῦ ὁ Χριστὸς πανταχοῦ πάρεστιν οἶδεν
 60 ὅτι σωματικῶς οὐ πάρεστιν· ὅθεν σαφέστερον συναναφαίνεται
 ὅτι καὶ | περιγραφτὸν αὐτὸν δοξάζει καὶ γραπτὸν κατὰ τὸ σω- f. 244^v
 ματικῶς νοούμενον. ἐν οἷς καὶ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν καὶ
 τοῦ συγγραφέως τὴν πρόθεσιν συνοραῖν ἕξεστιν, ὅπως περιερ-
 γότερον τοῦ δέοντος διελέχθη, μικρὸν καὶ τὸ εὐσεβές παριδῶν,
 65 ἵνα τοὺς περὶ τὴν τοῦ πλοῦτου ἀδηλόγητα ἐκ περιουσίας στρε-
 φομένους οἰκοδομήσῃ καὶ κερδήσῃ τοὺς πλείονας ταῦτα οἰκο-
 νομῶν. ἐντεῦθεν οἱ πάντα παραχαράσσοντες, τὸ μὴ γρά-
 φεσθαι Χριστὸν καὶ τὸ ἀσώματον ὑφαρπάσαντες, τῆς
 οἰκειίας παρανομίας τὴν κακουργίαν συνιστᾶν ἔδοξαν· ὧν
 70 οὕτως ἀνακαθαρθέντων μάτην αὐχοῦσιν Ἄστέριον οἱ παρά-
 παιοι.

87. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχοντα δεδείχθω· ἐφεπομένως δὲ
 τούτοις εἰσήχθω πάλιν Ἄστέριος. εἰ μὲν παρὰ τὸν ἐν χερσὶν
 ἕτερος, ἢ ἀλήθεια εἰδείη ἂν μόνη, ἡμεῖς δὲ οὐδὲν τούτου γε
 εἶνεκεν διοισόμεθα· εἰ δὲ ὁ αὐτὸς οὗτός ἐστιν, αὐτόθεν τοῖς
 5 οἰκειοῖς τοξέυμασιν βαλλέσθωσαν καὶ βολίσιν ὀξείαις τραυμα-
 τιζέσθωσαν καὶ τῶν ἐξευρημένων μηχανημάτων τὰς σφενδό-
 νας δεχέσθωσαν. παραιτείσθω γὰρ νῦν καὶ πλουσίους καὶ
 πένητας πλοῦτόν τε καὶ πενίαν ὡσαύτως καὶ πᾶσαν τὴν κα-
 τὰ τὸν βίον εὐδαιμονίαν καὶ δυστυχίαν, καὶ περιαιρείσθω τὰ
 10 ἐντεῦθεν παρακαλύμματα καὶ προβλήματα. γυμνή δὲ καὶ δια-
 φανεστέρα ἢ ὀρθὴ τῆς ἐκκλησίας ἐκκαλυπτέσθω καὶ προερ-
 χέσθω δόξα, ἐξυμνεῖτω δὲ τὸν ἱερὸν ἐκείνον τοῦ Χριστοῦ
 ἀνδριάντα ὅπως τε συνήγορος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος
 ἔστηκεν καὶ μάρτυς τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ἄνθρωπον καθ' ἡμᾶς
 15 πεφηνέναι | σιωπῶν ἀπαράγραπτος καὶ κήρυξ τῶν θαυμάτων f. 75^f

66 cf. I Cor. 9, 19

87. 14/15 cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 186, 12

CP

58 τοῦ] om. P 70/71 παραπαίοντες P^p ^{corr}, παραπαίον P^a ^{corr}

87. 1 ἐπομένως P 2 τὸν] τῶν C 4 ἔνεκεν P (cf. *supra* 85⁵²) 11/

12 περιερχέσθω C

- αὐτάγγελος, ἔλεγχος δὲ τῆς Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων ἀπιστίας
καὶ ἀθείας. κὰν εἰς δεῦρο τὸ θεῖον ἐκεῖνο ἀγαλμα ἐπὶ σχήματος
ἔμενον, εἰ μὴ | τῶν δυσσεβῶν τινὲς καὶ ἀθέων τῶν κατὰ f. 245^v
καιροὺς ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρξάντων, μίσει τε τῷ εἰς Χριστὸν
20 καὶ ζήλῳ τῷ κατὰ τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν θρησκείας, καθεῖλον· καὶ
ἐκ μέσου ἀρθέν, ὅ,τι γέγονεν νῦν οὐκ ἐγνωσμένον ἡμῖν. ἐγκω-
μιαζέτω δὲ ὁ αὐτὸς καὶ τὸ ἰδρῦσαν γύναιον, καὶ μάλα ἀγάμενος
τῆς ἀρίστης εὐγνωμοσύνης τὴν ἄνθρωπον καὶ ὧν εἶνεκεν τὸν
εὐεργέτην ἀμείβεται, τὸ περὶ τὴν συμπεσοῦσαν χαλεπωτάτην
25 νόσον θαῦμα τοῦ θεραπευτοῦ στηλιτεύουσα. ἐκκείσθω δὲ ἐπὶ
λέξεως ὧδε ἔχων ὁ λόγος· Καταμάθωμεν δὲ λοιπὸν τῆς ἰαθεί-
σης γυναικὸς τὸ εὐχάριστον καὶ τὴν εὐγνώμονα ψυχὴν μεθ' ἧς
τὴν δωρεὰν ὑπεδέξατο. τῆς γὰρ Πανιάδος οὐσα πολίτις
(πολίχνη δὲ αὕτη τῆς Παλαιστίνης), ἀγάλαματι χαλκῷ τὸν
30 εὐεργέτην ἐτίμησεν, τοῦτο γέρας ἀξιόπιστον οἰηθεῖσα τῆς
χάριτος. καὶ χρόνος πολὺς ἐτήρει τὸ ζόανον εἰς ἔλεγχον
ἀκριβῆ τῶν τὸ ψεῦδος τολμώντων ἐπιφημίζειν τοῖς εὐαγγε-
λισταῖς· τοῦτο γὰρ μισθὸς τῆς ἰατρείας· βούσης τὴν χάριν,
πῶς ἐνήν ἀθετῆσαι τὴν θεραπείαν; καὶ οὐδὲν ἐκώλυεν μέχρι
35 νῦν σώζεσθαι τὸν ἀνδριάντα καὶ δεικνύειν ἀμφότερα, καὶ τοῦ
θεοῦ τὸ θαυμάσιον καὶ τῆς εὐπαθούσης τὸ χαριστήριον, εἰ
μὴ Μαξιμῖνος ἐκεῖνος ὁ μικρὸν πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου τῆς
Ῥωμαίων βασιλείας προηγησάμενος, ἀνὴρ εἰδωλολάτρης f. 75^v
καὶ δυσσεβῆς | καὶ ζηλοτυπῶν ἐν τῷ ἀγάλματι τὸν Χρι-
40 στὸν, ἀνείλετο τῆς πολίχνης τὸν χαλκὸν μόνον, οὐ τὴν μνή-
μην τῶν γενομένων. ἰδοὺ γὰρ ὁ μὲν ἀνδριάς οὐ φαίνεται,
τὸ δὲ εὐαγγέλιον πανταχοῦ βοᾷ καὶ κηρύσσει, καὶ ὁ λόγος

26/49 cf. Asterius Amasenus, *Homilia in Iairum et in mulierem sanguinis profluvio laborantem*, apud Photium, *Bibliotheca*, ed. Henry, t. 8, pp. 99,5 - 100,26 (amplius apud Nicephorum) 26/27 cf. Mt. 9, 20-22; Mc. 5, 27-34; Lc. 8, 44-48

CP

18 δυσσεβῶν C^a corr. 20 τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν θρη(σκείας) C^c corr 21
μέσου ἀρθέν] C^c corr. νῦν] om. P ἡμῖν] C^c corr 22 ὁ αὐτὸς καὶ]
C^c corr. 23 τῆς ἀρίστης] C^c corr 26 ἀστερίου ἐκ τοῦ εἰς ἰάειρον καὶ τὴν
αιμοροοῦσαν ἐγκωμίου *mag. unc. litt. C* 29 πολίχνη] πόλις C^a corr. 31
πολλὺς C

τῆς αἰμορροῦσης ἀπὸ ἡλίου ἀνίσχοντος μέχρι καὶ δυομένου
 ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην λαλεῖται, | καὶ συνέβη μάταιος f. 245^v
 45 πόνος τῷ δυσσεβεῖ ἢ τῆς αἰσθητῆς ὕλης κλοπῇ· ὁ μὲν γὰρ
 χαλκὸς καὶ φαινόμενος ἐστὼς ἐσιώπα, ἄψυχον τῶν θαυμα-
 σίων ὑπόμνημα, ἢ δὲ μνήμη μετὰ τοῦ λόγου παραλαβοῦσα
 τὸ ἔργον καθημέραν διατρέχει πόλεις καὶ κώμας, πανταχοῦ
 τὸν εὐεργέτην κηρύσσουσα. ἐμφανῆς οὖν ἐνταῦθα Ἄστέριος
 50 οὐκ ἀπείργων ἀνίστασθαι τὰ Χριστοῦ ὑπομνήματα οὐδὲ μεμ-
 φόμενος τῇ γυναικὶ τῆς πράξεως, οὐδὲ πλοῦτου καὶ περιουσίας
 χρημάτων καὶ ἱματισμοῦ τοῦ πολυτελοῦς κατηγορῶν, ἀλλὰ καὶ
 ἐγκωμίοις ἐπαίρων τὸ πρᾶγμα· ἐπεὶ λόγος ἔχει καὶ τῶν ἐπι-
 φανῶν εἶναι ταύτην καὶ τῶν εὐπορωτάτων τῆς πόλεως, ἐξ οὗ
 55 καὶ ἴδιον ἐπίπροσθεν τοῦ ἱεροῦ ἀγάλματος συνανεστήλωσεν
 ἀνδριάντα, δημοσιεύουσα καὶ τοῦ θεραπευτοῦ τὸ μεγαλεῖον
 καὶ τῆς θεραπευθείσης τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐγνώμονα πρᾶξιν.
 εἰ δέ που καὶ περὶ τῶν ἱερῶν τῶν ἁγίων μορφωμάτων ἁγιο-
 πρεπῶς ἡμῖν Ἄστέριος διαλέγεται, ὅποιά ἐστιν ἅπερ εἰς τὴν
 60 πανεύφημον μάρτυρα Εὐφημίαν ἐξέφρασεν, ὑπερκείσθω μὲν
 τανῦν, οὐ πολλῶ δὲ ὕστερον εὐκαίρως καὶ κατὰ τὸν οἰκείον
 παραλαμβανέσθω τόπον, ὅποτε καὶ κατὰ τῶν ἁγίων οἱ τῶν
 ἁγίων ἔχθιστοι τὴν παροινίαν διασκευάζουσιν.

88. εἰ δέ τις καὶ τῶν οὐ κεκλημένων | παρὰ τῶν ἀθλίων f. 76^r
 τυγχάνει, ἀλλ' ἡμῖν γε καλείσθω καὶ παρατιθέσθω, ἐπεὶ τῶν
 διδασκάλων τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ὑπάρχει ἐπισημότατος
 – Ἀντίπατρος δ' οὗτός ἐστιν, ὃς τῆς Βοστρηῶν ἱερωσύνης τὰς
 5 ἡνίας πεπίστευτο –, καὶ δὴ καὶ φραζέτω ἐν τοῖς συνθετιμέ-
 νοις αὐτῷ εἰς τὴν αἰμόρρουν λόγοις τοῖς προφθάσασιν συμβαί-
 νοντα· Ταῦτα τοῦ σωτηρίου κρασπέδου λαβομένη ἔλεγεν ἡ

88. 7/12 cf. Antipater Bostrensis, *Homilia in mulierem quae fluxum sanguinis passa est*, PG 85, 1793D; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 13DE

CP

43 αἰμορροῦσης C ἀνίσχοντος] add. καὶ C 45 δυσσεβεῖ
 C^{a corr} κλοπῆς C^{a corr} 48 καθημέραν] om. C^{a corr}

88. 2 καλείσθω καὶ παρα] om. C^{a corr} καλείσθω] παρακαλείσθω
 P a verbo sequenti seductus 6/7 σύνβαίνοντα C 7 ἀντιπάτρου marg. unc. litt.
 C κρασπέδου] C^{a corr}

αίμόρρους, ὡς βασιλέα τῆς φύσεως κρατοῦσα τὸν κύριον καὶ τοῦ πάθους τὴν τυραννίδα | διδάσκουσα· καὶ τυχοῦσα f. 216^r
 10 τῆς δωρεᾶς, ἀνδριάντα ἤγειρεν τῷ Χριστῷ, τὸν μὲν πλοῦτον ἰατροῖς ἀναλώσασα, τοῦ δὲ πλούτου τὰ λειπόμενα προσενέγκασα τῷ Χριστῷ.

οὗτοι οἱ θεοφόροι οὐ μόνον οὐ κωλύουσιν Χριστοῦ τε αὐτοῦ καὶ τῶν ἁγίων τὰς ἱεροτυπίας ἀνιστᾶν, ἤδη δὲ καὶ προτρέπου-
 15 σιν, τοὺς ἀνιστῶντας ἐγκωμίων ἀξιοῦντες μεγίστων. τί γὰρ ἂν εἶη ἄλλο ἐγκώμιον ἢ ὅπως οἱ ἀρετῶντες καὶ ἀγαθουργεῖν ἐθέλοντες πρὸς τὸν ὅμοιον διεγείροντο ζῆλον καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἐπιδίδοιεν; Ὡν γὰρ τοὺς ἐπαίνους οἶδα, τῶν ἁγίων τις ἔφησεν, τούτων σαφῶς καὶ τὰς ἐπιδόσεις. παρητήσθω ἡμῖν Εὐσέβιος ὁ
 20 τοῦ Παμφίλου λεγόμενος καὶ τῆς Καισαρέων τῆς κατὰ Παλαιστίνην ἀρχιερεὺς ἀνιέρως γενόμενος, καίτοι τὰ κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀνδριάντα καὶ εἰδώς καὶ ἀναγράφων τηλαυγέστερον, ἐπεὶ καὶ αὐταῖς ὄψεσιν παραλαβεῖν ἱστορεῖ, τῷ τοῦ γυναιίου ὁμοῦ χαλκουργήματι, ὃ τὴν θεραπευθεῖσαν τοῦ δυσιά-
 25 του πάθους εἰκόνιζεν. εἰ γοῦν περὶ ταῦτα τῶν ἀληθῶν ἐξήρηται, τῶν καιρίων ὁμῶς ἀπέρρηκται. ἐκ κακῆς οὖν γλώσσης οὐκ ἂν δῶρον ἠδὲ δεξαίμην καὶ μῦθοι οὐκ ἀπεικότως ἔχουσιν.

89. οὕτω ταῦτα διεξιόντες ἐφ' ἑτέραν τῶν ἐκπεφασιασμένων | χρῆσιν μέτιμεν· προάγουσι γὰρ μεταταῦτα Λεοντίου f. 76^v
 τινὸς λόγον περιέχοντα οὕτως· Ἐν δὲ τῷ προσεύχασθαι αὐτὸν ἐγένετο τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ὡς
 5 ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λαμπρῶς ἐξαστράπτων. οἷς ἐπιφέρει λέγων· Καλῶς οἱ χρωμα-

18/19 cf. Gregorius Nazianzenus, *In laudem Basilii*, ed. Bernardi, 1, 21-22 (p. 118) 19/25 cf. Eusebius, *Historia ecclesiastica*, 7, 18, ed. Schwartz, 2, 672, 3-18; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 350, 3-10

89. 3/21 non inveni; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 370, 29-37 4/6 cf. Mt. 17, 2; Lc. 9, 29

CP

9 τυραννίδα C^{a corr} 17 διεγείροντες C^{a corr} 18 ἐπιδίδοιεν C 19 εὐσέβειος C 23 παραβαλεῖν P 24 ὁμοῦ] om. P χαλκουργουργήματι C^{a corr} 27 μυθ<οι> marg. unc. litt. C

89. 3 λεοντίου νεαπολεως τῆς κύπρου marg. unc. litt. C

τογράφοι ζωγράφοι μίαν εικόνα τοῦ κυρίου
γράφειν οὐ μεμαθήκασιν. ποίαν γὰρ εικόνα ἰ-
σχύουσιν γράφαι; τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι, ἣν ὁ
10 Ἰορδάνης ἰδὼν ἔφριξεν; ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ ὄρει, ἣν
οὐχ' ὑπήνεγκαν κατανοῆσαι Πέτρος καὶ Ἰάκω-
βος καὶ Ἰωάννης; ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ | σταυρῷ, ἣν f. 246^v
ὁ ἥλιος κατανοήσας ἐσκοτίσθη; ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ
τάφῳ, ἣν κατανοήσασαι αἱ κάτω δυνάμεις ἔφρι-
15 ξαν; ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ ἀναστάσει, ἣν ὅτε οἱ μα-
θηταὶ θεασάμενοι οὐ συνῆκαν; ἐκπλήττει με
σφόδρα εἰς ἕκαστος τῶν λεγόντων ὅτι « Ἐγὼ
τὸ ὁμοιωσείδιν τοῦ κυρίου κέκτημαι. » Θέλεις
τὸ ὁμοιωσείδιν αὐτοῦ κτήσασθαι; ἐν τῇ ψυχῇ
20 σου αὐτὸ κτῆσαι· εἰκόνη γὰρ ἀμήχανον γραφῆ-
ναι τὸν κύριον.

οὗτος διὰ τοῦ λόγου παντὸς φαίνεται ὅλος φαντασιώδης ὢν
καὶ τῆς τῶν ἀνοσίων Δοκητῶν αἰρέσεως τυγχάνων ὁ δοκιμώ-
τατος· οὐχ' ἦκιστα δὲ τοῦ λόγου τὸ πέρας τὸ ἐμπληκτον αὐτοῦ
25 καὶ μανικὸν ἐκκαλύπτει σαφῶς· τὸ γὰρ λέγειν ὅτι ἀμήχανον
ἐν εἰκόνη γραφῆναι τὸν κύριον οὐδενὶ τρόπῳ ἐκείνων
διοίσει. τίνι γὰρ οὐ πρόδηλον ὡς ἄλλος Ἐπιφανίδης ἡμῖν νῦν
ἀναπέφανται ἢ Εὐσέβιος ἕτερος, τὸ ἀκατάληπτον ἐπὶ τῆς
σαρκώσεως τοῦ κυρίου δοξάζοντες, ἐξ οὗ τὸ τῆς δοκῆσεως
30 πονηρὸν αὐτοῖς ἐπικρατύνεται δόγμα; εἰ δὲ οὗτοι τοῖς Βαλεντί-
νου καὶ Μαρκίωνος καὶ Μάνεντος τῶν μιαρωτάτων καὶ ἀθεω-
τάτων σύμφωνοι, καθὰ πρότερον ἡμῖν ἐλέχθη, ἀκόλουθος δὲ τῆ

9/10 cf. Mt. 3, 13; Mc. 1, 9   10/12 cf. Mt. 17, 6   12/13 cf. Mt. 27, 45;
Mc. 15, 33; Lc. 23, 44   13/14 cf. Mt. 27, 60; Mc. 15, 46; Lc. 23, 53; Io. 19, 41-
42   15/16 cf. Mt. 28, 17; Mc. 16, 14; Lc. 24, 37 et 41   22/24 cf. *Adversus*
Eriphanidem, 370, 22-23   32 cf. *supra* 67⁵¹⁻⁵³

CP

16 θεασάμενοι] *subintelligendum est* εἰσιν   17 τῶν] *om.* C   18 et 19 ὁμοι-
ωσίδην C, ὁμοιωσείδιον P, ὁμοιωσίδιον *edd.* (*cf. infra* 91³)   20 κτίσασθαι
C   23 *post* τῶν *scripsit* *do et cancell.* C   23/24 δοκημότατος C^{a corr}, δοκι-
μότατος C^{p corr}   27 ἡμῖν C^{a corr}   28 ἀπέφανται C   εὐσέβειος
C   32 ἀκολούθως C^{a corr}

δόξη τῶν περι Ἐπιφανίδην καὶ Εὐσέβιον ὁ ἐνταῦθα διαλεγόμε-
 νος, φανεῖρόν ὅτι τῆς φασματώδους μοίρας κριθήσεται· καὶ f. 77^r
 35 γὰρ Εὐσέβιος, καθὰ εἴρηται, πρὸς τὴν βασιλίδα Κωνσταντίαν
 γράφων, ἐν τῷ τῆς μεταμορφώσεως τόπῳ γενόμενος, οὐκ
 ἀρειανίζων μόνον ἀλλὰ καὶ μανιχαΐζων δείκνυται· ᾧ καὶ οὐ-
 τος ἐπόμενος ὡσαύτως ἐκείνῳ, ἵνα ἐξ ἑνός γε τοῦ τρόπου,
 τῆς μεταμορφώσεως φημί, διατεκμήρηται τις, τὰ κατὰ τὴν
 40 οἰκονομίαν Χριστοῦ διατίθεται. τί δὲ ἐκφρονέστερον ἢ ἀνοητό-
 τερον; καὶ ποίας μωρίας καὶ ἀναισθησίας οὐχ' ὑπεραίρει λόγον,
 οὕτως ἀναιδῶς καὶ ἀπηρυθριασμένως πρὸς κόσμον | ἅπαντα f. 217^r
 καὶ ἐκκλησίαν ὄλην ἀπὸ περάτων γῆς εἰς πέρατα διήκουσαν
 ἀπομάχεσθαι καὶ χρόνον ἄπειρον καθ' ὃν ὁ Χριστός, ἀληθῆς
 45 γεγυνώς ἄνθρωπος, καὶ εἰκονίζεται, καὶ προσκυνεῖται αὐτοῦ τὸ
 ὁμοίωμα παρὰ πάντων Χριστιανῶν τῶν εὐσεβεῖν εἰδόντων καὶ
 αἰρουμένων; ἀληθὲς δ' οὖν ἄρα ὁ φησιν ὁ ἱερός λόγος ὅτι Ἄ-
 σεβῆς ἀνὴρ ἀναιδῶς ὑφίσταται προσώπῳ, καὶ ταῦτα βάρβα-
 ρος καὶ μὴ δὲ παιδείας ἐλευθέρου μετασχὼν καὶ βαρβαρίζειν
 50 οὐδὲν ἦττον ἢ αἰρετίζειν εἰδώς.

90. τούτων οὕτως εἰρημένων, ἐπισκέπτεσθαι καὶ τὰ τῆς
 λέξεως αὐτῆς χρεῶν, εἰ ἀκόλουθα ἑαυτοῖς ὄντα εὐρίσκεται·
 καλῶς, φησίν, οἱ χρωματογράφοι ζωγράφοι μίαν
 εἰκόνα τοῦ κυρίου γράφειν οὐ μεμαθήκασιν. τί
 5 οὖν φαμέν; εἰ καλῶς οἱ ζωγράφοι μίαν εἰκόνα τοῦ κυρίου
 γράφειν οὐ μεμαθήκασιν, ἄρα πολλὰς γράφειν μεμαθηκότες
 τὸ καλῶς ποιεῖν ἔξουσιν, καὶ οὐδὲν οἶμαι τὸ ἀντιστατοῦν τῷ
 λόγῳ ἐξευρεθήσεται. τοῦτο καὶ μέγα τῶν ζωγράφων ἐγκώ-
 μιον· ἐπειδὴ γὰρ δι' ἄφατον ἔλεον καὶ φιλανθρωπίαν ἀνέκ-
 10 φραστον καθῆκεν ὁ σωτὴρ ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, τοῖς ἀν-
 θρώποις ἐπιδεδημηκώς, καὶ πολυτρόπως τὰ τῆς θείας οἰκο-
 νομίας διετίθετο, πάντα θεοπρεπῶς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς
 ἡμετέρας πραγματευόμενος· ἐξ ἁγίας ἀχράντου παρθένου

35 cf. supra 46⁴⁻³² 47/48 P^{rov.} 21, 29

CP

33 ἐπιφανίδη C εὐσέβειον C 35 εὐσεβείους C κωνσταντίαν
 C 38 τρόπου] *an pro* τόπου ?

- μητρὸς προῆλθεν ὑπερφυῶς ὡς οἶδεν αὐτὸς | και ἐνηπίασεν f. 77^v
 15 δι' ἡμᾶς και παῖς ἐγένετο και καθ' ἡλικίαν ἠῤῥξανεν – Τὸ γάρ
 παιδίον, ὃ εὐαγγελικὸς ἔφη λόγος, ἠῤῥξανεν και ἐκραταιοῦτο
 πνεύματι –, πάθη τε ὑπέμεινεν και θαύματα ἐπετέλεσεν. κατὰ
 ταῦτα δὴ και ὁ γραφεὺς ἐν οἷς ἐδέησεν ἀναλόγως, καθ' ὅσον οἶόν
 τε τῇ τέχνῃ και ταῖς εὐφυΐαις χρώμενος, τὴν φύσιν ἀπομιμού-
 20 μενος γράφει· και παῖδα μετὰ τῆς μητρὸς ὡς ὤφθη διέγραψεν
 τὸν κύριον· και γυμνὸν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ἴστησιν, τὴν | f. 247^v
 κάραν ὑποκλίνοντα τῷ βαπτίζοντι· και λαμπρότερα ἐπὶ τῆς
 θείας μεταμορφώσεως κεράννυσι χρώματα· ἐνερόχρωτα δὲ
 ἀναρτήσας ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δείκνυσιν και τὴν κεφαλὴν ἐπὶ
 25 θάτερα κατακλίναντα, ὃ τοῖς νεκροῖς σχῆμα προσέοικεν· τὸ
 φαιδρὸν δὲ και ἐξηλλαγμένον κατακαλύνει ἐπὶ τῆς ἀναστά-
 σεως και τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου, ὡσαύτως τὸ διαφανὲς και
 περιηγησιζόμενον· και ἀπαξαπλῶς ὡς ἕκαστα τὸ εὐαγγελικὸν
 παραδίδωσι κήρυγμα. ὡς οὖν διαφόρως και πρᾶττων και
 30 πάσχων τεθέσται, οὕτως ἤδη διαφόρως και γράφεται. και εἰ
 ταῦτα οὕτως ἔχει, καλῶς ἄρα οὐ μίαν εἰκόνα ποιεῖν οἱ
 χρωματογράφοι μεμαθήκασιν, ἀλλὰ πολλὰς· και γὰρ
 ἂν μεμπτέοι τῷ ὄντι ἐτύγχανον, εἰ ἐν διαφοροῖς και ποικίλοις
 πράγμασιν ἐπὶ μιᾶς ἐστήκασιν πράξεως, ἀπλοῦν και ἀποικίλιον και
 35 μονόσχημον τὸ πολὺσχημον ἐργαζόμενοι ἢ ἐτέρως πάλιν παρὰ
 τὰ πεπραγμένα και τεθεσμένα ἔγραφον. οὐ γὰρ δήπου ἐπὶ μιᾶς
 και τῆς αὐτῆς ἡλικίας αἰεὶ ὁ Χριστὸς ἔστηκεν – ‘Ὁ γὰρ Ἰησοῦς,
 φησὶν, προέκοπτεν σοφία και ἡλικία και χάριτι –, οὐδὲ αἰεὶ ἐπὶ
 τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐπεχωρίαζεν οὐδὲ ἐν ἀλλὰ πολλὰ ἐργαζόμενος f. 78^f
 40 διεφαίνετο· ταῦτα γὰρ νόμῳ φύσεως ἔπραττεν, ἵνα τὸ κατ' αὐ-
 τὸν ἀνθρώπινον και τὸ ἀληθὲς τῆς σωτηρίου οἰκονομίας πι-
 στῶσῃται, οὐ φάσματι και δοκῆσει κατὰ τοὺς ἀσεβεῖς και
 ἀπίστους γινόμενον. ἀκόλουθον οὖν και πρὸς τὰς ἡλικίας και

15/17 Lc. 1, 80   37/38 cf. Lc. 2, 52

CP

18 δὲ] δὲ C^p corr., ut vid   18/19 οἶόν τε] οἶονται C   22 ὑποκλίναντα
 P   23 δὲ] om. C   24 τοῦ] om. P   31 οὐμίαν C^a corr.   35 μονόσχη-
 μον] μονο P^a corr., μονοειδὲς P^p corr

πρὸς τοὺς ἐν οἷς διητᾶτο τόπους, εἶ που καὶ τοῦ σχήματος
 45 βραχύ τί πως ἐντεῦθεν συμμετεχρώννυτο, καὶ τυποῦν καὶ
 ἐξεικονίζειν· ταύτη γοῦν ἐπαινετέοι οἱ γραφεῖς καὶ τὴν τέ-
 χνην καὶ τὴν εὐφυΐαν. ἐπὶ τίσιν δὲ ὁ γεννάδας οὗτος ἀλύει
 καὶ ἄχθεται; ἢ ἐφ'οἷς τὰ τοῦ εὐαγγελίου ἡμῖν τρανέστερον
 δηλοῦται καὶ ἐκφανέστερον, καὶ αὐτόχρημα | δεικνύμενον f. 248'
 50 εὐαγγέλιον; προθεῖς οὖν οὗτος ὅτι καλῶς οἱ ζωγράφοι
 μίαν εἰκόνα τοῦ κυρίου γράφειν οὐ μεμαθήκα-
 σιν, δέον ἐπαγαγεῖν ὅτι «ἀλλὰ πολλὰς» καθάπερ ἡμεῖς διε-
 ξήλομεν παραθέμενοι, τούναντίον ποιεῖ καὶ τοὺς οικείους
 λόγους παρὰ πόδας ἀνασκευάζει. ὡς γὰρ ἂν τὸ ῥητὸν τοῦτο
 55 νοοῖτο, ἢ κατ'εἰρωνείαν ἢ ὀπωσοῦν ἐτέρως, τῶν ἐξῆς ἐπαγο-
 μένων ἀντίθετον εὐρίσκεται· ὅλως γὰρ ὁ τὸ «ἐν» ἀναιρῶν
 λόγος δύο ἢ καὶ πλείω ἐξ ἀνάγκης ἀντιτιθέμενα εἰσφέρει-
 σθαι ἐπαγγέλλεται. ἀλλ' ὅ γε ὡσπερ ἐπὶ ἀμηχάνοις διαπορῶν
 ὡς οὐδεμίαν εἰκόνα δυνατὸν γράφεσθαι ἀντίθετος ἐαυτῷ
 60 καταλαμβάνεται προσθεῖς τὸ ὁποῖαν γὰρ εἰκόνα τοῦ
 κυρίου ἰσχύουσιν γράψαι; τὴν ἐν τῷ βαπτί-
 σματι; καὶ ἄστινας ἄλλας λοιπὸν ἀπηριθμήσατο, ἐν οἷς οὐδὲ
 τὸ τῆς διανοίας ἀκόλουθον διασώζεται. πῶς γὰρ ὁ καλῶς
 μίαν εἰκόνα γράφειν οὐ μεμαθηκῶς πολλὰς γρά-
 65 φων οὐκ εὖ ποιεῖν ἐνδίκως νομισθήσεται; ἀλλὰ τοιοῦτον τὸ
 ψεῦδος καὶ οἱ τοῦ ψεύδους ἐρασταί, τὸν νοῦν ἐσκοτισμένοι
 καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἀντιπαραταττόμενοι.

91. τί δὲ δὴ ἐπὶ τούτοις γράφει; | ἐκπλήττει με f. 78'
 σφόδρα εἰς ἕκαστος τῶν λεγόντων ὅτι «Ἐγὼ
 τὸ ὁμοιωσείδιν τοῦ κυρίου κέκτημαι.» ἀλλὰ σὺ
 μὲν ἐφ'ἐκάστῳ τούτων ἐκπλήττη, τῶν Χριστιανῶν δὲ ἕκαστος
 5 σφοδρότερον ἐπὶ σοὶ ἐκπλήττεται, ὅτι παρὰ πάντων εἰδῶς
 τοῦτο γινόμενον, μόνος περὶ τὴν κοινὴν δόξαν ἀγνωμονῶν καὶ
 δυσχεραίνων ἀλίσκη. ἤδη καὶ οὗτος ὁμολογεῖ ἀρχαιότητι δια-

CP

45 σὺνμετεχρώννυτο C 46 ἐπαινετοὶ P 47 οὗτος] om. C^a corr, οὗτοσι
 C^p corr 50 προσθεῖς P 58 μηχάνοις C^a corr.

91. 1 γράφειν C 3 ὁμοιωσείδιν C, ὁμοιωσείδιον P, ὁμοιωσείδιον edd (cf. supra 89¹⁸ et 19)

φέρειν ἐν Χριστιανοῖς ταῦτα, κἄν οὐδ'αὐτοῖς τοῖς διδασκάλοις
 πείθωνται οἱ ἄφρονες. «Ἄλλ'οὐ γράφεται», φησίν. ἐξήμεσας
 10 τῆς φαντασίας τὸν ἰόν. καὶ γὰρ διατοῦτο γράφεται, ὅτι, ὡς
 καὶ σὺ φῆς, πολλαχῶς ὠράθη καὶ διαφόρως· εἰ γὰρ | οὐκ ὤ- f. 218^v
 πται, οὐδὲ ἐγράφετο. τὸ τοιοῦτο δ'ἂν καὶ ἐπ'ἄλλου τῶν
 πολλῶν ἀνθρώπων ἀπεφαίνετο, ὡσπερ αὐτὸς ἐκτὸς τῆς ἀν-
 θρωπείας καθεστῶς φύσεως, οὐκ ἀνεχόμενος κατὰ καιροὺς
 15 καὶ ἡλικίας μεταβαλλόμενον ἄνθρωπον ἢ κράσσειν καὶ ἕξει καὶ
 ἀλλοιώσεσιν ἑαυτοῦ διαφέροντα ἢ πρᾶξιν ἀμείβοντα καὶ βίον
 μεθαρμοζόμενον· ὧν τί ἀλογώτερον ἢ ματαιότερον; ἄρ'οὖν
 οὐχ'ὁ Ἐπιφανίδης κἀνταῦθα παρατρύζει, ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἐν δια-
 φόροις ὀνόμασιν ἀναφαινόμενος, ὃς οὐδὲ Πέτρον ἠβάσκοντα ἢ
 20 γηράσκοντα ἢ τὴν γενειάδα κειρόμενον ἐπίσταται; καὶ διατοῦτο
 μὴ δὲ γράφεσθαι αὐτὸν ἐπιτρέπει, σφόδρα τῷ Χριστῷ ἀντι-
 διατιθέμενος τῷ μαθητῇ λέγοντι· Ὅτε ἦς νεώτερος, ἐζώνωνες
 σεαυτόν· ὅταν δὲ γηράσῃς, ἄλλος σε ζῶσει. τοιαῦτα καὶ ἐπὶ
 τῶν ἄλλων τοῦ σωτῆρος μαθητῶν γραῶδη καὶ φασματώδη
 25 πλέκων μυθάρια οὐκ ἐρυθριᾷ· ὡς δὲ καὶ ἄλλως τὸ ληρῶδες
 αὐτοῦ καταφαίνεται, συνιδεῖν ῥάδιον· ἀπολιπὼν γὰρ τὸν Χρι-
 στόν, τὸ ἀρχέτυπον, ἐπὶ τὰς χρωματουργομένας παρὰ τοῖς f. 79^F
 ζωγράφοις εἰκόνας ἀνοήτως μετώχεται. καὶ παρὸν εἰπεῖν ὡς
 τὸν Χριστὸν ὁ Ἰορδάνης ἰδὼν ἔφριξεν, ἣν ἰδὼν ἔφριξεν,
 30 ἔφη, τοῦτ'ἔστιν, ἣν ἰδὼν εἰκόνα. καὶ ἄλιν· ἣν οἱ μαθηταὶ ἐν
 τῷ ὄρει οὐκ ἠνεγκαν κατανοῆσαι, ὡσαύτως καὶ ἄς
 ἐξῆς ἄλλας κατονομάζει· καὶ πολλὰς εἰκόνας εἰσφέρων, καὶ
 ταύτας φρικτάς, οὐδεμιᾶς παραδέχεται λόγον. ὡς οὖν συνε-
 λόντα εἰπεῖν, συνάψαντας τοῦ λόγου τὰ ἄκρα, ἐπιτηρεῖν τὸ
 35 σύμφωνον καὶ ἀκόλουθον· ἤρκται ὁ λόγος· καλῶς οἱ ζω-
 γράφοι μίαν εἰκόνα τοῦ κυρίου γράφειν οὐ με-
 μαθήκασιν. καὶ τί ἔδει μαθεῖν; πολλὰς γράφειν πάντη
 καὶ πάντως. εἶτα πῶς συμπεραίνει; ἀλλὰ τὸ καλῶς τοῦτο δεῖν

19/20 cf. *Adversus Eriphanidem*, 357, 25 sqq.

22/23 Io. 21, 18

CP

11 εἰ γὰρ iteravit P^a corr 19 ante ἀναφαινόμενος scripsit ἐπι et cancell
 C 20 καὶ] om. P 23 ἑαυτόν P 25 ἄλλος C 38 σὺνπεραίνει C

ποιεῖν, τοῦτ'ἔστιν, πολλὰς γράφειν, | ἀμήχανον· ἀμήχανον γάρ, φησί, εἰκόνι γραφῆναι τὸν κύριον. ταῦτα τοῦ μεγάλου Λεοντίου τὸ σοφὸν καὶ περιεσκεμμένον ἡμῖν παρίστησιν. f. 249^r

92. ἡμεῖς δὲ παρέντες τῆς τοιαύτης τερθρείας τὸ πεφρα-
κισμένον καὶ ἀλλόκοτον, καὶ ὅστις ἔστιν ὃν μεγαλαυχοῦσι
Λεόντιον καταλελοιπότες, τὸν ἀληθῆ καὶ ἱερὸν Λεόντιον τῆς
κατὰ Νεάπολιν τῆς Κυπρίων νήσου ἐκκλησίας προεδρεύσαντα
5 προστησώμεθα, τὸν μὲν τοῦ Χριστιανοῦ λόγον ἤτοι τῆς εὐθυ-
τάτης ἡμῶν πίστεως ἀποπληροῦντα, πρὸς Ἰουδαῖον δὲ τὴν
διάλεξιν περὶ γε τῶν ἱερῶν ἀπεικασμάτων ποιούμενον, τῶν
νεοφανῶν Ἰουδαίων τῆς δόξης ἀντεχόμενον. καὶ ἀμφοτέρων
οἱ λόγοι εἰς μέσους προσαγέσθωσαν, ὡς ἂν καὶ οὗτοι τὴν αἰ-
10 σχύνην τὴν ἑαυτῶν εἰδεῖεν, ὅτι οὐ Χριστιανῶν τὸ παρ'αὐτοῖς
πρεσβευόμενον φρόνημα, | Ἰουδαίων δὲ τῶν κυριοκτόνων καὶ f. 79^v
Ἑλλήνων ἀθέων τὸ ἐξ ἀρχῆς πρὸς Χριστιανούς διαπληκτιζο-
μένων, καὶ ὡς Χριστιανοί - τούτου γε χάριν ἐγκαλοῦνται - οὐκ
εἰς ἀμφιβολίαν ἐηλύθησαν πώποτε. παρίτω οὖν Λεόντιος
15 (ὥρα γὰρ λοιπὸν τῶν λόγων αὐτῶν ἐπακούειν) λεόντειόν τι
αὐχῶν καὶ ἀγέρωχον, βλοσυρῷ τῷ βλέμματι δεδορκῶς, δεινῷ
δὲ καὶ βριαρῷ ἀπερευγόμενος τῷ βρυχήματι, καὶ πτοεῖτω τὴν
δολερὰν τῶν αἰρετιζόντων ἀλώπεκα, ἣν νεκρὰ τρέφει καὶ ὀδω-
δότα δόγματα, ὡς ἂν εἰς τὰ ἑαυτῶν σκοτεινὰ καὶ ἀφεγγῆ κατα-
20 δύσωνται σπήλαια καὶ μηκέτι τὸ κερδαλέον καὶ δύστροπον τῆς
ἀσεβείας παρρησιάζοιτο. Λεοντίου ἐπισκόπου Νεαπόλεως τῆς
Κύπρου, ἐκ τοῦ εἰ λόγου ὑπὲρ τῆς Χριστιανῶν ἀπολογίας
κατὰ Ἰουδαίων καὶ περὶ εἰκόνων τῶν ἁγίων. Φέρε δὴ
λοιπὸν περὶ τῶν σεπτογράφων εἰκόνων ἀπολογίαν ποιήσω-
25 μεν, ὅπως ἐμφραγῶσιν στόματα ἀνόμων | λαλούντων ἀδι- f. 249^v

92. 21/307 cf. Leontius Neapolitanus, *Contra Iudaeos*, ed. Déroche (ex *Conc. Nic. II Actis et aliis documentis, non autem nostro*), 67-71; cf. Iohannes Damascenus, *Orationes*, III, 84-89 (pp. 178-181) 25/26 cf. Ps. 62, 12

CP

92. 2 ὅστις] ὅς C μέγαν αὐχοῦσι P 9 προαγέσθωσαν P 14 ἐηλύθησαν C 15 ὄρα C 21 τῆς] om C

κίαν· νομική γὰρ καὶ αὕτη ἡ παράδοσις. καὶ ἄκουσον τοῦ
 θεοῦ λέγοντος πρὸς Μωσῆν εἰκόνας δύο Χερουβὶμ χρυσοῦν
 γλυπτῶν κατασκευάσαι κατασκιαζόντων τὸ ἱλαστήριον. καὶ
 πάλιν τὸν ναὸν ἔδειξεν ὁ θεὸς τῷ Ἰεζεκιήλ· « Πρὸσωπα,»
 30 εἶπεν, « φοινίκων καὶ λεόντων καὶ ἀνθρώπων καὶ Χερουβὶμ
 ἀπὸ τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ ἕως τοῦ φατνώματος τῆς στέγης. »
 ὄντως φοβερὸς ὁ λόγος ὁ ἐντειλάμενος τῷ Ἰσραὴλ μὴ ποιῆ-
 σαι παντοῖον γλυπτὸν μὴ δὲ εἰκόνα μὴ δὲ ὁμοίωμα ὅσα ἐστὶν
 ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ὅσα ἐστὶν ἐπὶ τῆς γῆς. αὐτὸς προστάσσει τῷ
 35 Μωσεῖ ποιῆσαι γλυπτὰ ζῶα τὰ Χερουβικά καὶ τῷ Ἰεζεκιήλ
 πλήρη εἰκόνων καὶ ὁμοιωμάτων γλυπτῶν, λεόντων, φοινίκων
 καὶ ἀνθρώπων, οὕτω δείκνυσιν τὸν ναόν. ὅθεν καὶ Σολομῶν ἐκ
 νόμου λαβὼν τὸν τύπον, πλήρη πεποίηκεν τὸν ναὸν χαλκῶν
 καὶ γλυπτῶν καὶ χωνευτῶν, λεόντων καὶ βοῶν καὶ φοινίκων
 40 καὶ ἀνθρώπων καὶ οὐ κατεγνώσθη ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ θεοῦ. | εἶ f. 80^r
 τοῖνον ἔμοῦ καταγινώσκειν θέλεις περὶ εἰκόνων, κατάγνωθι
 τοῦ θεοῦ τοῦ ταῦτα ποιεῖν κελεύσαντος εἰς ὑπόμνησιν αὐτοῦ
 εἶναι παρ' ἡμῖν. ὁ Ἰουδαῖος· Ἄλλ' οὐ προσεκυνοῦντο ἐκεῖνα
 ὡς θεοὶ τὰ ὁμοιώματα, ἀλλ' ὑπομνήσεως μόνης ἐγένοντο. ὁ
 45 Χριστιανός· Καλῶς εἶπας. οὐδὲ παρ' ἡμῖν ὡς θεοὶ προσ-
 κυνοῦνται οἱ τῶν ἁγίων χαρακτῆρες καὶ εἰκόνες καὶ τύποι.
 εἰ γὰρ ὡς θεὸν προσκύνουν τὸ ξύλον τῆς εἰκόνας, ἔμελλον
 καὶ τὰ λοιπὰ ξύλα προσκυνεῖν. εἰ ὡς θεὸν προσκύνουν τὸ
 ξύλον, οὐκ ἂν πολλάκις λειανθέντος χαρακτῆρος τὴν εἰκόνα
 50 κατέκαιον. καὶ πάλιν, ἕως μὲν ἐστὶν συνδεδεμένα τὰ δύο ξύλα
 τοῦ σταυροῦ, προσκυνῶ τὸν τύπον διὰ Χριστὸν τὸν ἐν αὐτῷ
 σταυρωθέντα· ἐπὶ δὲ διαιρεθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, ῥίπτω αὐτὰ
 καὶ καίω. καὶ ὥσπερ ὁ κέλευσιν | βασιλέως δεξάμενος καὶ f. 250^r
 ἀσπασάμενος τὴν σφραγίδα οὐ τὸν πηλὸν ἐτίμησεν ἢ τὸν
 55 χάρτην ἢ τὸν μόλιβδον, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ τὴν προσκύνησιν
 καὶ τὸ σέβας ἀπένειμεν, οὕτω καὶ οἱ Χριστιανῶν παῖδες τὸν

26/28 cf. Ex. 25, 17-18   29/31 cf. Ez. 41, 18-20   32/34 cf. Ex. 20,

4   37/40 cf. III Regn. 7, 14-31

CP

45 ἡμῶν C

τύπον τοῦ σταυροῦ προσκυνοῦντες οὐ τὴν φύσιν τοῦ ξύλου
 τιμῶμεν, ἀλλὰ σφραγίδα καὶ δακτύλιον καὶ χαρακτηῖρα
 Χριστοῦ αὐτὸν βλέποντες, δι' αὐτοῦ τὸν ἐν αὐτῷ σταυ-
 60 ρωθέντα ἀσπαζόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν. καὶ ὡσπερ παῖ-
 δες γνήσιοι πατὴρ τινὸς ἀποδημήσαντος πρὸς καιρὸν
 ἀπ' αὐτῶν, πάλιν τινὶ στοργῇ πρὸς αὐτὸν ἐκ ψυχῆς διακείμε-
 νοι, κὰν τὴν ῥάβδον αὐτοῦ ἐν τῷ οἴκῳ θεάσωνται κὰν τὸν
 θρόνον κὰν τὴν χλαμύδα, ταῦτα μετὰ δακρύων καταφιλοῦν-
 65 τες ἀσπάζονται, οὐκ ἐκεῖνα τιμῶντες ἀλλὰ τὸν πατέρα πο-
 θοῦντες καὶ τιμῶντες, οὕτως καὶ ἡμεῖς οἱ πιστοὶ ἅπαντες
 ὡς μὲν ῥάβδον Χριστοῦ τὸν σταυρὸν προσκυνοῦμεν, ὡς δὲ
 θρόνον καὶ κοίτην αὐτοῦ τὸ πανάγιον μνήμα, ὡς δὲ οἶκον
 τὴν φάτνην καὶ τὴν Βηθλεέμ καὶ τὰ λοιπὰ ἅγια αὐτοῦ
 70 σκηνώματα, ὡς δὲ φίλους αὐτοῦ | τοὺς ἀποστόλους καὶ f. 80'
 ἁγίους μάρτυρας καὶ λοιποὺς ὁσίους· ὡς δὲ πόλιν αὐτοῦ
 σέβομεν τὴν Σιών, ὡς δὲ χωρίον αὐτοῦ πάλιν τὴν Ναζαρέτ
 ἀσπαζόμεθα καὶ ὡς θεῖον αὐτοῦ λουτρὸν τὸν Ἰορδάνην περι-
 πτυσσόμεθα. τῇ γὰρ πολλῇ καὶ ἀφάτῳ πρὸς αὐτὸν στοργῇ,
 75 ἔνθα ἐπέβη ἢ κεκάθικεν ἢ ἐπέφανεν ἢ ἤψατο ἢ ὅπως ἐπε-
 σκίασεν σέβομεν καὶ προσκυνοῦμεν ὡς τόπον θεοῦ, οὐ τὸν
 τόπον οὐδὲ τὸν οἶκον οὐδὲ τὴν χώραν ἢ τὴν πόλιν ἢ τοὺς
 λίθους τιμῶντες, ἀλλὰ τὸν ἐν αὐτοῖς ἀναστραφέντα καὶ ἐπι-
 φανέντα καὶ γνωρισθέντα σαρκὶ καὶ ἡμᾶς τῆς πλάνης ἐλευ-
 80 θερώσαντα Χριστὸν τὸν θεόν. καὶ διατοῦτο Χριστὸν καὶ τὰ
 Χριστοῦ πάθη ἐκκλησίαις καὶ οἴκοις καὶ ἀγοραῖς καὶ ἐν
 εἰκόσι | καὶ ἐν σινδόναις καὶ ἐν ταμείοις καὶ ἐν ἱματίοις καὶ f. 250'
 ἐν παντὶ τόπῳ ἐκτυποῦμεν καὶ διαζωγραφοῦμεν, ἵνα διη-
 νεκῶς ὀρῶντες ταῦτα ὑπομιμνησκώμεθα καὶ μὴ ἐπιλαθώ-
 85 μεθα, ὡς σὺ ἐπελάθου κυρίου τοῦ θεοῦ σου. καὶ ὡσπερ σὺ
 προσκυνῶν τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, οὐ τὴν φύσιν τῶν ἐν αὐτῷ
 δερμάτων καὶ τοῦ μέλανος προσκυνεῖς ἀλλὰ τοῖς λόγοις τοῦ

80/99 cf. *Adversus Epiphaniem*, 371, 10-31

CP

84 μὴ] om. C^a ^{corr.}
 correctit

86 προσκυνῶν] προσκυνεῖς *scripsit primum C et statim*

θεοῦ τοῖς ἐν αὐτῷ κειμένοις, οὕτως ἀγάγῃ τῇ εἰκόνι τοῦ Χρι-
 στοῦ προσκυνῶν οὐ τὴν φύσιν τοῦ ξύλου καὶ τῶν χρωμάτων
 90 προσκυνῶ - μὴ γένοιτο -, ἀλλὰ τὸν ἄψυχον χαρακτηῖρα Χρι-
 στοῦ κρατῶν, δι' αὐτοῦ Χριστὸν κρατεῖν δοκῶ καὶ προσκυνεῖν.
 καὶ ὡσπερ ὁ Ἰακώβ δεξάμενος παρὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ χιτῶνα
 παικίλον ἡμαγμένον τοῦ Ἰωσήφ κατεφίλησεν μετὰ δακρῶν
 καὶ τοῖς ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς τοῦτον περιέβλεπεν, οὐ τὸ ἱμάτιον
 95 ἀγαπῶν ἢ τιμῶν τοῦτο ἐποίησεν ἀλλὰ δι' αὐτοῦ νομίζων τὸν
 Ἰωσήφ καταφιλεῖν καὶ ἐν χερσὶν αὐτὸν κατέχειν, οὕτω καὶ οἱ
 Χριστιανοὶ πάντες, εἰκόνα Χριστοῦ ἢ ἀποστόλου ἢ μάρτυρος
 κρατοῦντες καὶ ἀσπαζόμενοι τῇ σαρκί, τῇ ψυχῇ αὐτὸν τὸν
 Χριστὸν νομίζομεν ἢ τὸν μάρτυρα αὐτοῦ κατέχειν καὶ κρα-
 100 τεῖν. εἰπέ μοι δὲ σὺ ὁ ὀνομάζων χειροποιήτον μηδὲν ἢ ὄλως
 κτιστὸν προσκυνεῖν, ἄρα οὐ πολλάκις γυναικὸς σῆς ἢ τέκνων
 τελευτησάντων | χιτῶνα ἢ κόσμιον ἰδὼν ἐν τῷ σῶ ταμείῳ f. 81^r
 κρατήσας ἐφίλησας καὶ δάκρυσιν αὐτὸ κατέβρεξας; καὶ οὐκ
 ἐν τούτῳ κατεκρίθης· οὐδὲ γὰρ ὡς θεὸν τὸ ἱμάτιον προσεκύ-
 105 νησας, ἀλλὰ τὸν πάθον πρὸς τὸν ποτὲ αὐτὸ περιβεβλημένον
 διὰ τοῦ φιλήματος ἔδειξας, ἐπεὶ καὶ αὐτὰ ἡμῶν τὰ τέκνα καὶ
 τοὺς πατέρας, κτιστοὺς ὄντας καὶ ἁμαρτωλοὺς, πολλάκις
 ἀσπαζόμεθα· οὐ γὰρ ὡς θεοὺς αὐτοὺς ἀσπαζόμεθα, ἀλλὰ
 τὴν στοργὴν ἡμῶν τῆς φύσεως τὴν πρὸς αὐτοὺς | διὰ τοῦ f. 251^r
 110 φιλήματος ἐνδεικνύμεθα. ὡς γοῦν πολλάκις εἶπον, ὁ σκοπὸς
 ἐξετάζεται ἐπὶ παντὸς ἀσπασμοῦ καὶ ἐπὶ πάσης προσκυνή-
 σεως. εἰ δὲ ἐγκαλεῖς μοι ὅτι ὡς θεὸν προσκυνῶ τὸ ξύλον τοῦ
 σταυροῦ, διατί οὐκ ἐγκαλεῖς τῷ Ἰακώβ προσκυνήσαντι ἐπὶ
 τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου τοῦ Ἰωσήφ; ἀλλὰ πρόδηλον ὅτι οὐ τὸ
 115 ξύλον ἰδὼν προσεκύνησεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ξύλου τὸν Ἰωσήφ

92/96 cf. Gen. 37, 32-33

113/114 cf. Gen. 47, 31; Hebr. 11, 21

CP

88 οὕτω P 92 ὁ] om. C, sed cf. *infra* ll. 113 et 119 93 τοῦ Ἰωσήφ] om.
 C^a corr 99/100 τὸν - ἢ] om. C^a corr 101 ἄρα C 102 ταμείω
 P 108 ἀσπαζόμεθα¹] *post hanc vocem forsan addendum est* καὶ οὐκ ἐν τούτῳ
 κατακρινόμεθα e Conc. Nic. II Actis 112 δε] δε γε C 114 τοῦ] τὸν C

- προσεκύνησεν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ σταυροῦ τὸν Χριστόν· ἐπεὶ καὶ τοῖς πωλήσασιν τὸν τάφον ἀσεβέσιν ἀνθρώποις ὁ Ἄβραάμ προσεκύνησεν καὶ γόνυ ἔκαμψεν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλ' οὐχ' ὡς θεοὺς αὐτοὺς προσεκύνησεν. καὶ πάλιν, ὁ Ἰακώβ
- 120 τὸν Φαραῶ εὐλόγησεν, ἀσεβῆ καὶ εἰδωλολάττην, ἀλλ' οὐχ' ὡς θεὸν αὐτὸν εὐλόγησεν. καὶ πάλιν, τὸν Ἡσαῦ πεσὼν προσεκύνησεν, ἀλλ' οὐχ' ὡς θεόν. εἶδες πόσους ἀσπασμούς καὶ προσκυνήσεις ἀπεδείξαμέν σοι γραφικὰς καὶ μὴ ἐχούσας κατάνγνωσιν; καὶ σὺ μὲν τὴν σὴν σύμβιον, ἴσως καὶ ἄσημον
- 125 οὔσαν καὶ ἐμπαθῆ, καθεκástην ἀσπαζόμενος ἀκατάγνωστος εἶ, καίπερ οὐδαμοῦ σοι τοῦ θεοῦ σωματικὸν ἀσπασμὸν γυναικὸς ἐντειλαμένου· ἐμὲ δὲ ἐπὶ ἴδης εἰκόνα Χριστοῦ ἢ τῆς παναμώμου αὐτοῦ μητρὸς ἢ ἄλλου τινὸς δικαίου ἀσπαζόμενον, ἀγανακτεῖς εὐθέως, βλασφημεῖς, ἀποπηδᾷς, εἰδωλο-
- 130 λάτρας ἡμᾶς ἀποκαλεῖς. εἶτα οὐκ αἰσχύνῃ; εἰπέ μοι. οὐ φρίσσεις; | οὐ τρέμεις; οὐκ ἐρυθριᾷς ὁρῶν με καθημέραν ἐν f. 81^v πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ναοὺς εἰδώλων καταλύοντα καὶ ναοὺς μαρτύρων οἰκοδομοῦντα; εἰ τὰ εἰδῶλα προσεκύνουν, διατί τιμῶ τοὺς καταλύσαντας τὰ εἰδῶλα τοὺς μάρτυρας; εἰ τὰ
- 135 ξύλα ὡς θεοὺς τιμῶ καὶ δοξάζω, <πῶς τιμῶ καὶ δοξάζω> τοὺς μάρτυρας τοὺς τὰ ξύλινα ξόανα καταλύσαντας; εἰ τοὺς λίθους ὡς θεοὺς δοξάζω, πῶς τιμῶ | καὶ προσκυνῶ τοὺς f. 251^v μάρτυρας καὶ ἀποστόλους τοὺς συντρίψαντας καὶ ἀπολέσαντας τὰ λίθινα ζῶδα; πῶς τιμῶ καὶ ἐπαινῶ καὶ ναοὺς ἐγείρω
- 140 καὶ ἑορτὰς ἐπιτελῶ τοῖς τρισὶν παισὶν τοῖς ἐν Βαβυλῶνι τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ μὴ προσκυνήσασιν; ὄντως πολλῇ τῶν ἀ-

---

117/118 cf. Gen. 23, 7   **119/120** cf. Gen. 47, 7 et 10   **121/122** cf. Gen. 33, 3   **124/133** cf. *Adversus Epiphaniidem*, 371,32 - 372,7   **140/141** cf. Dan. 3, 1-97

CP

116 καὶ ὥσπερ P   **117** πολήσασιν C   **129** ἀγανακτεῖς, εὐθέως βλασφημεῖς *munct.* C^a *corr* ἀποπειδᾷς C   **131** φρίσσεις C   **135** καὶ¹] τί P^p *corr* πῶς - δοξάζω] *supplevi e Conc. Nic. II Actis*   **136** τοὺς²] *om.* P   **137** θεοὺς ὡς λίθους P   **139** ζῶδα] ζῶδια P

νόμων ἢ πώρωσις. ἀληθῶς πολλή τῶν Ἰουδαίων ἢ τύφλω-
 σις, πολλή ἢ ἀναίδεια, πολλή ἢ ἀσέβεια· ἀδικεῖται ὑπ' αὐτῶν
 ἢ ἀλήθεια, θεὸς ὑβρίζεται ὑπὸ γλώσσης ἀχαρίστων Ἰου-
 145 δαίων. ἐκ λειψάνων μαρτύρων καὶ εἰκόνων πολλάκις ἐλαύ-
 νονται δαίμονες, καὶ ταῦτα ἐνυβρίζοντες ἄνθρωποι μιᾶροι
 διαστρέφουσιν καὶ ἀρπάζουσιν καὶ διακλιῶσιν. πόσαι, εἰπέ
 μοι, ἐπισκιάσεις, πόσαι ἀναβλύσεις, πολλάκις δὲ καὶ αἰ-
 μάτων ῥύσεις ἐξ εἰκόνων καὶ λειψάνων μαρτύρων γεγόνα-
 150 σιν; καὶ οἱ ἀσύνετοι τῇ καρδίᾳ ὀρῶντες <οὐ πείθονται, ἀλλὰ
 μύθους ταῦτα καὶ λήρους λογιζονται, ὀρῶντες> οὕτως τὸ
 καθημέραν ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ σχεδὸν ἄνδρας ἀσεβεῖς
 καὶ παρανόμους, εἰδωλολάτραι καὶ φονεῖς, πόρνους καὶ λη-
 στάς ἐξαίφνης διὰ Χριστὸν καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ κατα-
 155 νυγομένους καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἐρχομένους καὶ κόσμου παντός
 ἀποτασσομένους καὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἐργαζομένους. εἰπέ μοι·
 πῶς ἐσμέν εἰδωλολάτραι οἱ καὶ αὐτὰ τὰ ὀστᾶ καὶ τὴν κόνιν
 καὶ τὰ ῥάκη καὶ τὸ αἷμα καὶ τὴν σορὸν τῶν | μαρτύρων f. 82^r
 προσκυνοῦντες καὶ τιμῶντες διὰ τὸ μὴ θῦσαι αὐτοὺς τοῖς
 160 εἰδώλοις; ὁ Ἰουδαῖος· Καὶ πῶς διὰ πάσης τῆς γραφῆς
 παραγγέλλει ὁ θεὸς μὴ προσκυνῆσαι παντὶ κτίσματι; ὁ
 Χριστιανός· Εἰπέ μοι· ἡ γῆ καὶ τὰ ὄρη κτίσματά εἰσιν
 θεοῦ; ὁ δὲ ἔφη· Δηλονότι. ὁ δὲ εἶπεν· Πῶς οὖν διδάσκει·
 Ὑψοῦτε κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποπο-
 165 δίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅτι ἅγιός ἐστιν; καὶ πάλιν αὐτὸς
 φησὶν· Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν
 ποδῶν μου. ὁ Ἰουδαῖος· Ἀλλ' οὐχ' ὡς θεοῦς, ἀλλὰ δι'
 αὐτῶν | τὸν ποιήσαντα προσκυνεῖς. ὁ Χριστιανός· Πι- f. 252^r
 στὸς ὁ λόγος. οὐκοῦν γινῶθι ὅτι καὶ γὰρ δι' οὐρανοῦ καὶ γῆς

142/150 cf. *Adversus Epiphaniidem*, 372, 8-16 150 cf. Ps. 75, 6 164/
 165 Ps. 98, 5 166/167 Is. 66, 1 168/169 cf. I Tim. 1, 15; 3, 1; 4, 9; II Tim.
 2, 11; Tit. 3, 8

CP

150/151 οὐ - ὀρῶντες] *supplevi e Conc. Nic. II Actis* 156 post ἐργαζομέ-
 νους *scripsit* καὶ κόσμου παν (cf. l. 155) et statim *exrupxit C* 162 χριστιανός
 C 165 ἅγιον C 168 ποιήσαντα] *προσκυνήσαντα C^{a corr.}*

- 170 και θαλάσσης και ξύλων και λίθων και λειψάνων και ναῶν
 και σταυροῦ και δι' ἀγγέλων και ἀνθρώπων και διὰ πάσης
 κτίσεως ὀρατῆς τε και ἀοράτου τῶ πάντων δημιουργῶ και
 δεσπότη και ποιητῆ μόνῳ τὴν προσκύνησιν και τὸ σέβας
 προσάγω· οὐ γὰρ δι' ἑαυτῆς ἡ κτίσις τῷ ποιητῆ προσκυνεῖ,
 175 ἀλλὰ δι' ἐμοῦ οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ, δι' ἐμοῦ ὕμνεῖ
 θεὸν ἥλιος, δι' ἐμοῦ προσκυνεῖ θεὸν σελήνη, δι' ἐμοῦ δοξάζει
 θεὸν ἄστρα, δι' ἐμοῦ ὕδατα, ἄμβροι, δρόσοι, και πᾶσα κτίσις
 δι' ἐμοῦ προσκυνεῖ και δοξάζει θεόν. και ὡσπερ βασιλέως
 τινὸς ἀγαθοῦ και εὐσεβοῦς στέφανον ποικίλον και πολύτιμον
 180 ἑαυτῷ ἰδιοχείρως κατασκευάσαντος, πάντες οἱ γνησιῶς προσ-
 κείμενοι τῷ βασιλεῖ ἀσπάζονται και τιμῶσιν τὸν στέφανον,
 οὐ τὸν χρυσὸν ἢ τὸν μαργαρίτην τιμῶντες, ἀλλὰ τὴν κορυφὴν
 τοῦ βασιλέως ἐκείνου τιμῶντες και τὰς πανσόφους αὐτοῦ
 χεῖρας τὰς τὸν στέφανον κατασκευασάσας, οὕτως, ὦ ἄν-
 185 θρωπε, οἱ Χριστιανῶν λαοί, ὅσους ἐὰν τύπους σταυροῦ και
 εἰκόνων ἀσπάζωνται, οὐκ αὐτοῖς τὸ σέβας τοῖς ξύλοις | ἢ f. 82^v
 τοῖς λίθοις προσάγουσιν ἢ τῷ χρυσῷ ἢ τῇ φθαρτῇ εἰκόνι ἢ
 τῇ λάρνακι ἢ τοῖς λειψάνοις, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῷ θεῷ τῷ και
 αὐτῶν και πάντων ποιητῆ τὴν δόξαν και τὸν ἀσπασμὸν και
 190 τὸ σέβας προσφέρουσιν· ἢ γὰρ εἰς τοὺς ἀγίους αὐτοῦ τιμὴ εἰς
 αὐτὸν ἀνατρέχει. ποσάκις τινὲς εἰκόνας βασιλικὰς ἀφανίσαν-
 τες ἢ ἀτιμάσαντες, ἐσχάτην τιμωρίαν κατεδικάσθησαν, ὡς
 αὐτὸν τὸν βασιλέα ἀτιμάσαντες και οὐκ αὐτὴν τὴν σανίδα;
 εἰκὼν τοίνυν τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ κατ' εἰκόνα και ὁμοίωσιν θεοῦ
 195 γεγωνὸς ἄνθρωπος, και μάλιστα ἐκ πνεύματος ἀγίου ἐνοίκη-
 σιν δεξάμενος δίκαιος. οὐκοῦν ὁ τὴν εἰκόνα τῶν τοῦ θεοῦ
 δούλων τιμῶν και προσκυνῶν, τὴν εἰκόνα | τοῦ θεοῦ προσκυ- f. 252^v
 νεῖ και τὸν οἶκον τοῦ ἀγίου πνεύματος δοξάζει· *Ἐνοικήσω*
 γὰρ ἐν αὐτοῖς, φησὶν, και ἐμπεριπατήσω. αἰσχυνέσθωσαν

175 Ps. 18, 2

194/195 cf. Gen. 1, 26

198/199 II Cor. 6, 16

CP

171 και ἀνθρώπων] om. P πάσης] add. τῆς C 186 ἀσπάζονται
 C 190 προσφέρουσιν] προσάγουσιν C^a corr. ἢ] εἰ C 194 τοῦ] om.
 P 195/196 κατοίκησιν C

- 200 Ἰουδαῖοι οἱ βασιλεῦσιν ἰδίοις τε καὶ ἀλλοτρίοις εἰδωλολά-
 τραις προσκυνήσαντες, εἴπερ Χριστιανούς καταγγέλλουσιν
 εἰδωλολάτρας· ἡμεῖς δὲ Χριστιανοὶ κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ
 χώραν κατὰ τῶν εἰδώλων ὀπλιζόμεθα, κατὰ εἰδώλων ψάλλο-
 μεν, κατὰ εἰδώλων συγγράφομεν, κατὰ εἰδώλων καὶ δαι-
 205 μόνων εὐχόμεθα· καὶ πῶς ἡμᾶς εἰδωλολάτρας καλοῦσιν
 Ἰουδαῖοι; ποῦ νῦν εἰσὶν αἱ προσαγόμεναι τοῖς εἰδώλοις
 ὑπ' αὐτῶν θυσίαι τῶν προβάτων καὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν τέ-
 κνων; ποῦ αἱ κνῖσαι; ποῦ οἱ βωμοὶ καὶ αἱ προσχύσεις τῶν
 αἱμάτων; ἡμεῖς δὲ οἱ Χριστιανοὶ οὐδὲ βωμὸν οὐδὲ θυσίαν πῶς
 210 ἢ τίς ἐστὶν ἐπιστάμεθα. οἱ μὲν γὰρ Ἕλληνες μοιχοῦς ἀνθρώ-
 πους καὶ φονευταῖς καὶ ἀκαθάρτοις καὶ μιαινοῖς τοὺς ναοὺς
 ὠνόμαζον καὶ τὰ εἰδῶλα, καὶ αὐτοὺς ἔθεοποίησαν, οὐ μέντοι
 γε προφητῶν ἢ ἀγίων μαρτύρων ναὸν ἢ βωμὸν ὠνόμασαν.
 ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν Βαβυλῶνι Ἰσραηλιταὶ εἶχον ὄργανα καὶ
 215 κιθάραν καὶ ἕτερά τινα καθὼς καὶ οἱ Βαβυλώνιοι, καὶ | τὰ f. 83^r
 μὲν εἰς δόξαν θεοῦ, τὰ δὲ εἰς θεραπείαν δαιμόνων, οὕτω καὶ
 ἐπὶ εἰκόνων Ἑλληνικῶν καὶ Χριστιανικῶν νοήσωμεν, ὅτι
 ἐκεῖνοι μὲν εἰς λατρείαν τοῦ διαβόλου, ἡμεῖς δὲ εἰς δόξαν
 θεοῦ καὶ ὑπόμνησιν. πλὴν καὶ πολλὰ θαυμάσια ὁ θεὸς διὰ
 220 ξύλου ἀκούειν πεποίηκεν, ξύλον ζωῆς καὶ ξύλον γνώσεως
 ὀνομάσας, καὶ ἄλλο φυτὸν ὀνομάσας σαβέκ, ἥγουν συγχω-
 ρήσεως, τίθησιν. εἶτα ῥάβδῳ τὸν Φαραὼ ἐκόλασεν, θάλασ-
 σαν ἔσχισεν, ὕδωρ ἐγλύκανεν, ὄφιν ὕψωσεν. διὰ ξύλου πέτραν
 διέρρηξεν, ὕδωρ ἐξήγαγεν, ξύλῳ βλαστήσαντι ἐν τῇ σκηνῇ
 225 τὴν Ἀαρὼν ἱερωσύνην ἐκύρωσεν. οὕτω καὶ Σολομῶν φησὶν·
 Εὐλογεῖται | ξύλον δι' οὗ γίνεται δικαιοσύνη. οὕτω καὶ Ἐλι- f. 253^r

220 cf. Gen. 2, 9   221 cf. Gen. 22, 13   222/223 cf. Ex. 7, 20; 8, 13; 14, 16,
 15, 25; Io. 3, 14   223/224 cf. Ex. 17, 6   224/225 cf. Num. 17, 8-
 10   226 Sap. 14, 7   226/228 cf. IV Regn. 6, 1-7

CP

200 οἱ] om. C   ἰδίοις] ἰουδαίοις C   203/204 ψάλλωμεν C^a corr   215
 καὶ³] ἰτερανὶ C   225 τὴν] C^e corr.   226 Εὐλογεῖται] scripsi, εὐλογῆται C,
 εὐλογεῖτε Conc. Nic. II Acta, εὐλόγηται P   226/227 Ἐλισαῖος] sic C, ἐλισ-
 σαῖος P et Conc. Nic. II Acta

- σαῖος ξύλον ἀπορρίψας ἐν Ἰορδάνῃ τὸν εἰς τύπον τοῦ Ἀδάμ
 σίδηρον ὡς ἐξ Ἄιδου ἀνήγαγεν. οὕτω προστάσσει τῷ ἐαυτοῦ
 παιδί διὰ τῆς ῥάβδου ἀναστῆσαι τὸν παῖδα τῆς Σωμανίτιδος.
 230 ὁ οὖν διὰ τοσούτων ξύλων θαυματουργήσας θεὸς οὐ δύναται,
 εἰπέ μοι, θαυματουργεῖν διὰ τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ ἀγίου
 σταυροῦ; εἰ ἀσεβές ἐστὶν τιμᾶν τὰ ὀσᾶ, πῶς μετὰ πάσης
 τιμῆς μετεκόμισαν τὰ ὀσᾶ Ἰωσήφ ἐξ Αἰγύπτου; πῶς
 νεκρὸς ἄνθρωπος ἀψάμενος τῶν ὀστέων Ἐλισαίου ἀνέστη;
 235 εἰ δὲ δι' ὀστέων θαυματουργεῖ ὁ θεός, εὐδηλον ὅτι δύναται καὶ
 δι' εἰκόνων καὶ διὰ λίθων καὶ δι' ἐτέρων πολλῶν· ἐπεὶ καὶ
 Ἀβραάμ οὐ κατεδέξατο θάψαι τὸ σῶμα Σάρρας ἐν μνήμασιν
 ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ἐν ἰδίῳ τάφῳ τιμῆς χάριν, ἐπεὶ καὶ Ἰακώβ
 τιμᾶ διὰ λίθου θεόν, στήσας καὶ χρίσας αὐτὸν εἰς τύπον
 240 Χριστοῦ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου, καὶ πάλιν, βουνὸν λίθων
 ἐπὶ τοῦ Λάβαν, ὃν ὠνόμασεν μάρτυρα· Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ
 δώδεκα λίθους ἔστησεν εἰς θεοῦ ἀνάμνησιν. εἰ γὰρ ἦσαν, ὡ
 Ἰουδαῖε, νῦν ἐν τῷ σῶ ναῶ τὰ δύο Χερουβὶμ ἐκεῖνα τὰ
 σκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον τὰ γλυπτὰ, εἰσῆλθεν δέ τις |
 245 Ἑλλῆν εἰδωλολάτρης ἐν τῷ ναῶ σου καὶ θεασάμενος ταῦτα, f. 83^v
 ἐμέμψατο τῶν Ἰουδαίων ὡς καὶ αὐτῶν εἰδῶλα προσκυ-
 νούντων, τί ἂν εἶχες, εἰπέ μοι, ἀπολογήσασθαι αὐτῷ περὶ
 τῶν δύο Χερουβὶμ τῶν χωνευτῶν καὶ τῶν βοῶν καὶ φοι-
 νίκων καὶ λεόντων τῶν ὄντων ποτέ ἐν τῷ ναῶ γλυπτῶν;
 250 οὐδὲν ἂν εἶχες ἀληθές πρὸς αὐτὸν λέγειν, εἰ μὴ τοῦτο ὅτι
 «Οὐχ' ὡς θεοὺς ἔχομεν αὐτὰ ἐν τῷ ναῶ, ἀλλ' εἰς ἀνάμνησιν
 θεοῦ καὶ δόξαν τὰ Χερουβὶμ ταῦτα ἔχομεν ἐν τῷ ναῶ.» εἰ
 οὖν ταῦτα οὕτως, πῶς ἐμοὶ περὶ εἰκόνων ἐγκαλεῖς; ἀλλ' ἔρεῖς
 μοι ὅτι «Ὁ θεὸς τῷ Μωσεῖ προσέταξεν ποιῆσαι | ἐν τῷ ναῶ f. 253^v
 255 τὰ γλυπτὰ», καὶ γὰρ τοῦτο λέγω· ἀλλ' ὁ Σολομῶν ἐκείθεν ὁ-

228/229 cf. IV Regn. 4, 29   232/233 cf. Ex. 13, 19   234 cf. IV Regn.
 13, 21   237/238 cf. Gen. 23, 8-9   238/239 cf. Gen. 28, 18   240 cf.
 Eph. 2, 20   240/241 cf. Gen. 31, 46-47   241/242 cf. Ios 4, 7

CP

234 ὀστέω C^a ^{corr} Ἐλισαίου] sic C, ἐλισσαίου P et Conc. Nic. II
 Acta 243 χερουβὶν C 246 κατεμέμψατο P^p ^{corr}

δηγηθεὶς καὶ πλείονα ἐν τῷ ναῷ κατασκεύασεν, ἅπερ οὐδὲ ὁ θεὸς αὐτῷ προσέταξεν οὐδὲ ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἔσχεν οὔτε ὁ ναὸς ὃν ὁ Ἰεζεκιὴλ ἐκ θεοῦ ἐώρακεν, καὶ οὐ κατεγνώσθη ἐν τούτῳ ὁ Σολομῶν· εἰς δόξαν γὰρ θεοῦ τὰς
 260 τοιαύτας μαρφὰς κατασκεύασεν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς. εἶχες δέ, ὦ Ἰουδαῖε, καὶ ἕτερα ἅτινα εἰς μνήμην καὶ δόξαν θεοῦ, τὴν ῥάβδον Μωσέως, τὰς νεοτεύκτους πλάκας, τὴν ἀφλεκτον βάτον, τὴν ξηρένυγρον πέτραν, τὴν μαννοφόρον στάμνον, τὴν κιβωτὴν, τὸ θυσιαστήριον, τὸ θεώνυμον πέταλον, τὸ
 265 θεόδηλον ἐφούδ, τὴν θεόσκηνον σκηνήν. εἶθε καὶ σὺ πρῶην τούταις ἐσχόλαζες, προσκυνῶν καὶ ἐπικαλούμενος τὸν ἐπὶ πάντων θεόν, καὶ αὐτοῦ ἐμνημόνευες διὰ τῶν μικρῶν εἰκόνων τούτων καὶ τύπων, καὶ μὴ τὸν μόσχον καὶ τὰς μυίας κατεῖχες ὑπὲρ τὰς θεοπνεύστους πλάκας. εἶθε καὶ τὸ
 270 ἅγιον καὶ χρυσοῦν θυσιαστήριον ἐπόθεις καὶ σὺ καὶ μὴ τὰς δαμάλεις τῆς Σαμαρείας. εἶθε τὴν βλαστήσασαν ῥάβδον καὶ μὴ τὴν Ἀστάρτην τὴν ἐρημώσασάν σου τὴν πόλιν. εἶθε τὴν ὀμβρήθειον ἠσπάσω πέτραν καὶ μὴ Βάαλ τὸν ἄθεον. ἀλλὰ δια-
 275 τοῦτο ταῦτα πάντα οὐ προσκυνεῖς, ὁ πάλαι Ἰσραὴλ, | ἐπειδὴ f. 84^r
 οὐκ ἠγάπας τὸν θεόν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἑαυτοῦ φίλον ἢ βασιλέα καὶ μάλιστα εὐεργέτην, κἂν υἱὸν αὐτοῦ θεάσῃται, κἂν ῥάβδον, κἂν θρόνον, κἂν στέφανον, κἂν οἶκον, κἂν δαῦλον, κρατεῖ καὶ ἀσπάζεται καὶ τιμᾷ διὰ τούτων τὸν εὐεργέτην, καὶ μάλιστα τὸν θεόν. ὅταν οὖν ἴδῃς Χριστιανούς προσκυνοῦντας τὸν σταυρόν, γινῶθι ὅτι τῷ σταυρωθέντι Χριστῷ τὴν προσκύνησιν προσάγουσιν καὶ οὐ τῷ ξύλῳ, ἐπεὶ

262/265 cf. Ex. 3, 4; Deut. 10, 4; Hebr. 9, 4; Ex. 3, 2; 17, 6; 16, 33; Deut. 10, 3; Ex. 17, 15; Iudic. 17, 5; Ex. 28, 32; 26, 1   268 cf. Ex. 32, 4 et 8   268/269 cf. IV Regn. 1, 2   271 cf. III Regn. 12, 28; IV Regn. 17, 16; Am. 4, 1   273 cf. e. g. III Regn. 16, 31; IV Regn. 17, 16   275 cf. Mc. 12, 30; Lc. 10, 27; Deut. 6, 5

CP

257 αὐτὸ C   258 ἐώρακεν C   261 $\overline{\theta\upsilon}$ καὶ δόξαν C   262 an legendum θεοτεύκτους cum Conc. Nic. II Actis?   263 μανοφόρον C   267 ἐμνημόνευες] add. καὶ P   269 an legendum θεοτεύκτους cum Conc. Nic. II Actis?   271 σαμαρίας C   273 ὀμβρήθειον C   274 πάντα] om. C

εἰ τὴν φύσιν τοῦ ξύλου ἔσεβον, πάντως | ἂν καὶ τὰ δένδρα καὶ f. 254^r
 τὰ ἄλλα προσεκύνουν, ὥσπερ σὺ ποτὲ Ἰσραὴλ προσεκύνεις
 τούτοις λέγων τῷ δένδρῳ καὶ τῷ ξύλῳ· *Σὺ μου εἶ θεὸς καὶ σὺ*
 285 *με ἐγέννησας. πάλιν δέ, οὐχ' οὕτως λέγομεν ἡμεῖς τῷ σταυρῷ*
οὐδὲ ταῖς μορφαῖς τῶν ἁγίων. « Θεοὶ ἡμῶν ἐστέ. » οὐ γὰρ
εἰσὶν θεοὶ ἡμῶν, ἀλλ' ὁμοιώματα καὶ εἰκόνες Χριστοῦ καὶ τῶν
ἁγίων αὐτοῦ, πρὸς ἀνάμνησιν καὶ τιμὴν καὶ εὐπρέπειαν ἐκ-
 290 *κλησιῶν προκειμένα καὶ προσκυνούμενα· ὁ γὰρ τιμῶν τὸν*
μάρτυρα τὸν θεὸν τιμᾷ, καὶ ὁ τῇ μητρὶ αὐτοῦ προσκυνῶν,
αὐτῷ τὴν τιμὴν προσάγει, καὶ ὁ τὸν ἀπόστολον τιμῶν, τὸν
ἀποστείλαντα τιμᾷ. εἴθε καὶ σὺ Μωσαϊκὰς εἰκόνας ἐποίεις
καὶ προφητικὰς καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν αὐταῖς προσεκύν-
 295 *εις τῷ θεῷ καὶ δεσπότῃ αὐτῶν καὶ μὴ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ*
Ναβουχοδονόσορ. καὶ πῶς οὐκ αἰσχύνῃ κατ' ἐμοῦ κινούμενος
καὶ κατεπαιρόμενος περὶ τῶν εἰκόνων καὶ τοῦτο ἐγκαλῶν, εἰ
Ἄβραάμ τοὺς εἰδωλολάτρας προσεκύνει, εἰ Μωσῆς τῷ Ἰσθῶρ
εἰδωλολάτρῃ προσεκύνησεν καὶ Ἰακώβ τῷ Φαραῶ καὶ Δα-
 300 *νιὴλ τῷ Ναβουχοδονόσορ· εἰ οὗτοι, προφήται καὶ δίκαιοι*
ὄντες, διὰ τινὰς εὐεργεσίας προσεκύνουν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν γῆν,
εἰδωλολάτραις οὖσιν, ἐμοῦ κατεπαίρη προσκυνούντος τῷ
σταυρῷ καὶ χαρακτηῆσιν ἁγίων, ἐξ ὧν μυρία ἀγαθὰ παρὰ
 305 *θεοῦ δι' αὐτῶν κομίζομαι; ὁ γὰρ τὸν βασιλέα φοβούμενος*
οὐκ ἀτιμάζει τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ὁ τὸν θεὸν | φοβούμενος f. 84^v
τιμᾷ πάντως καὶ σέβει καὶ προσκυνεῖ ὡς υἱὸν θεοῦ Χριστὸν
τὸν θεὸν ἡμῶν καὶ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ καὶ τοὺς
χαρακτηῆρας τῶν ἁγίων αὐτοῦ. Καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν τοῦ αὐτοῦ
μεταλαχόντων ὀνόματος (ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν προσώπου) ἀντίθε-

284/285 cf. Ier. 2, 27   286 cf. Is. 42, 17   294/295 cf. Dan. 3, 1-
 97   297 cf. Gen. 23, 7   297/298 cf. Ex. 18, 7; Gen. 47, 7 et 10   298/
 299 cf. Dan. 2, 46!

CP

282 δένδρη C   289 καὶ προσκυνούμενα] om. P   295 αἰσχύνει
 C^{a corr}   296 τοῦτο] *codd.*, τοῦ σταυροῦ *Conc Nic. II Acta*   297 μωυσῆς
 P   ἰσθῶρ C   298 τῷ] τὸν P   301 κατεπαίρει C   302 παρὰ] πρα
 C^{a corr}

τα πρὸς αἰσχύνῃν τῶν ἀθετούντων εἰς τὸν οἶκον τοῦ νοητοῦ
 310 Δαυῖδ, τοιαῦτα· ἐῷμεν δὲ τανῦν λέγειν, | ὥστε μὴ ἐν παρεκ- f. 254^v
 βάσει τοῦ προκειμένου σκοποῦ γενέσθαι, οἷα καὶ ὅσα πρὸς
 Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας καὶ εἴ τις ἄλλη ἀντίθετος τοῦ ὀρθοῦ
 λόγου μοῖρα καὶ ἕτεροὶ ἱεροὶ ἄνδρες τῆς εὐσεβείας προμαχησά-
 315 μενοι ἀντεῖπον, Ἀναστάσιός τε ὁ θεοφιλῆς ὁ κατὰ τὸ Σιναῖον
 ὄρος ἦτοι τῆς Ἀντιοχείων προεδρεύσας, καὶ Ἰωάννης ὁ τῆς
 Θεσσαλονικέων ἐπιτροπεύσας ἀρχιερωσύνης, Σέργιός τε καὶ
 Μόσχος οἱ εὐλαβέστατοι καὶ Κωνσταντῖνος ὁ θεοσεβέστατος
 διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ τῆς μεγάλης κατὰ τὴν βασιλεύου-
 σαν ἐκκλησίας γνωρισθεῖς· ὧν οἱ λόγοι ὅποιοι καὶ ὑπὲρ τίνων
 320 τοῖς φιλοπόνως ἐκζητοῦσιν ἐμφανεῖς καθίστανται.

93. ἐντεῦθεν ἐφ'ἐτέραν χρῆσιν οἱ τῆς Ἰουδαϊκῆς μοίρας
 ἴενται Θεοδότου τοῦ ἐκ Γαλατίας ἐπιγραφομένην τὸν ὄνομα
 ἔχουσαν ὧδε· Τὰς τῶν ἀγίων εἰδέας οὐκ ἐν εἰκό-
 5 σιν ἐξ ὑλικῶν χρωμάτων διαμορφοῦν παρει-
 λήψαμεν, ἀλλὰ τὰς τούτων ἀρετὰς διὰ τῶν ἐν
 γραφαῖς περὶ αὐτῶν δηλουμένων οἶόν τινας
 ἐμψύχους εἰκόνας ἀναμάττεσθαι δεδιδάγμεθα,
 ἐκ τούτου πρὸς τὸν ὅμοιον αὐτοῖς διεγειρόμε-
 10 νοι ζῆλον· ἐπεὶ εἰπάτωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀ-
 ναστηλοῦντες μορφὰς ποίας ἄρα ἐκ τούτων
 καταπολαύοιεν ὠφελείας, ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς
 τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται πνευματικῇ θε-
 ωρίᾳ. ἀλλ'εὐδηλον ὡς ματαία ἢ τοιαύτη ἐπί-

309/310 cf. III Regn. 12, 19; II Par. 10, 19   **314/315** cf. *Testimonia*, 350, 25,
 367, 18 et 22; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 56D-57A   **315/316** cf. *Conc.*
Nic. II Acta, Mansi 13, 164-165   **317/319** cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13,
 185-188

93. **3/14** invenitur in *Conc. Nic. II Actis*, Mansi 13, 309E-312A; cf. Theodo-
 rus Studita, *Epistulae*, 380, 125-133; *Adversus Epiphamidem*, 372, 25-26

CP

310/311 ἐν παρεκβάσει] ἐμπαρεκβάσει C, ἐν παραβάσει P   **316** Θεσσαλονι-
 κέων C   **319** γνωρισθῆς C^{a corr}

93. **3** Θεοδότου επισκόπου ἀγκύρας *ματῆ* unc. litt. C   **ιδέας** P   **4** ἐκ
 ξυλικῶν C   **10** ἐκ τούτων] *om* C^{a corr}   **12** ἀνάγονται C

νοια καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὕρημα.

- 15 τί οὖν πρὸς ταῦτα ποιεῖν | ἐχρῆν; παραγράφεσθαι μὲν f. 85^r
 εὐθύς τουτονὶ τὸν Θεόδοτον ἀλογῆσαι τε τὰς φωνὰς ὡς ἄλλο-
 τρίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ μὴ δὲ τοῦ ὀπωσοῦν ἀξιοῦν
 λόγου, ἐπεὶ τῷ ἑναγγχος ἐκτεθειμένῳ διαλόγῳ παραβαλλόμενος
 τοῖς μὲν παρὰ τοῦ Ἰουδαίου λεχθεῖσιν καθίσταται σύμφωνος,
 20 τοῖς δὲ | παρὰ τοῦ ἱεράρχου δογματιζομένοις ἀντίπαλος ἀνα- f. 255^r
 φαίνεται· οὐκ ἄδηλον οὖν τοῖς νοῦν ἔχουσιν ὅποι καὶ μετὰ
 τίνων τετάξεται. ὁμῶς δ' οὖν τῆς τῶν ἀσεβῶν ἀναισχυντίας
 χάριν οὐκ ἀναδυόμεθα πρὸς τὸν λόγον, ἀλλ' οὕτως πρὸς τὰ
 προκείμενα ἀπαντησόμεθα· πρῶτον μὲν μὴ δὲ ἠγεῖσθαι τοῦ ἐξ
 25 Ἀγκύρας Θεοδοτοῦ ὑπάρχειν ταῦτα γεννήματα, καὶ ὅπως, οὐκ
 εἰς μακρὰν ἐροῦμεν· ἔπειτα δὲ εἰ καὶ δοθείη τοῦτο, οὐδὲν πρό-
 σαντες τῇ ἐκκλησίᾳ ἐντεῦθεν ἢ ἐπίμωμον συναντήσεται· λέγε-
 ται γὰρ τῶν διαβεβλημένων εἶναι οὗτοσι ὁ Θεόδοτος, οὐ τῶν
 ἐγκεκριμένων τῷ τῶν πατέρων χορῷ. ἵνα δὲ καὶ ἡμεῖς τὰ
 30 δοκοῦντα καὶ ὅσον ἢ τῶν ἀληθῶν κρίσις ἐπιτρέπει καταστοχά-
 ζεσθαι εἰσαγάγωμεν, τοιαῦτά τινα περὶ αὐτοῦ λέγομεν· γνώρι-
 μον ἤδη ἀνθρώπῳ παντὶ ὡς τὰ ἀμφιβαλλόμενα τῶν λόγων ἐκ
 τῶν ὁμολογουμένων κρίνεται καὶ τὰ νενοθευμένα ἐκ τῶν γνη-
 σίων δοκιμάζεται.

94. λόγος τοίνυν ἑορταστικὸς τῷ ἐκ Γαλατίας Θεοδότῳ
 πεποιῆται, ἐγκώμιον εἰς τὴν πανάμωμον θεομήτορα καὶ εἰς
 τὸν δίκαιον Συμεῶνα τὴν ὑπόθεσιν ἔχων, χρόνῳ τε βεβαιού-
 μενος καὶ τοῖς εἰδόσιν τῶν γνησίων αὐτοῦ κρινόμενος. ἐνταῦθα
 5 οὖν τοιαῦτα περὶ τῆς ἀγίας παρθένου διέξεισιν· Τί θαυμάσο-
 μεν; τὸν θεῖον καὶ ἀνέκφραστον τόκον ἢ τὴν ἀνεριμήνευτον
 λοχόν; οὐ περιδράσεται λόγῳ τὰ ὑπὲρ λόγον, | οὐ περιγρά- f. 85^v
 φεται νῶ τὰ ὑπὲρ ἔννοιαν. εἰ γὰρ καὶ γράφει γραφεὺς τὴν

14 cf. Eph. 6, 11

94. 5/13 cf. Theodotus Ancyranus, *Homilia in S. Deiparam et in Simeonem*, PG 77, 1393CD; cf. *Testimonia*, 349,8 - 350,2

CP

14 μεθοδίας C

94. 4 αὐτοῦ] αὐτὰ C (an recte?) 5/6 θαυμάσωμεν C 7 λοχόν] λεχώ
 p^r corr. περιδράσεται C

μητέρα τῆς οἰκονομίας, ἀλλ' οὐχ' ἔρμηνεύει λόγος τὸν τρόπον
 10 τῆς κυοφορίας. βρέφος ὀνομάσωμεν τὸν τεχθέντα; ἀλλὰ τὸν
 παλαιὸν τῶν ἡμερῶν κέκτηται προκαταρκτικὸν καὶ αἴτιον·
 νικᾷ τὴν ὕφεισιν ἢ ἐπίτασις καὶ ὑπερίπταται τῆς περιγραφῆς
 τὸ ἀπερίγραφον. τίνας οὖν ἔνεκεν ταῦτα παρεθέμεθα; οἱ τῆς
 οἰκονομίας τοῦ σωτῆρος ἐχθροὶ σπουδῆν ἄπασαν | καταβέ- f. 255^v
 15 βληνται, διὰ τῆς τοῦ ἀπεριγράφου φωνῆς τὸ μηδαμῶς
 εἰκονίζεσθαι τὸν Χριστὸν κατασκευάζοντες, καθαιρεῖσθαι δὲ
 αὐτοῦ πανταχοῦ τὸ ἱερὸν ἀπεικόνισμα· ἐφ' ᾧ κανὼν αὐτοῖς
 κεκύρωται καὶ προχειρότατον ἔχουσιν ὡς, τούτου ἐκ ποδῶν
 γινομένου, ἀκόλουθον εἶναι πάντως καὶ τὰ τῶν ἁγίων συνοι-
 20 χήσεσθαι ἀπεικάσματα καὶ τοῖς πρὸς τῷ ἐνὶ συναιρεῖσθαι καὶ
 τὰ πρὸς τοῖς πολλοῖς. εἰ οὖν σαφῶς ἐνταῦθα ὁ Θεόδοτος περι-
 γραφόμενον κηρύσσει τὸν Χριστόν, ἥδη δὲ καὶ τὴν τεκοῦσαν
 παρθένον γραφομένην, ἢ συγγεγράφθαι καὶ τὸ οἰκεῖον βρέφος
 ἀκόλουθον (καὶ τοῦτο τοῖς τῆ ἀληθείᾳ καὶ τοῖς τῆς φύσεως
 25 προσέχουσι νόμοις ὀρθῶς ὠμολόγηται, ὡς περὶ σὺν πατρὶ ἔ-
 χειν τὸ ἀπερίγραφτον πρόδηλον ἂν εἶη), ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς
 ἁγίους γραφομένους παρειληφῶς ἐπίσταται, καὶ εἰ διὰ τὸ ἀπε-
 ρίγραφτον ἀναιρεῖται τὸ εἰκονίζεσθαι Χριστόν, ταύτη δὲ καὶ
 τοὺς ἁγίους. περιγραφτὸν ἄρα κηρύσσων οὗτος τὸν Χριστόν
 30 οἶδεν αὐτὸν καὶ εἰκονιζόμενον· καὶ εἰ τοῦτο, καὶ τοὺς ἁγίους
 εἰκονιζόμενους ἐξ ἀνάγκης εἰδῶς εἰσαχθήσεται. οὐκοῦν εἰ οὐ-
 τως παρίσταται τὸ Θεοδότου φρόνημα, ψευδῆ ἄρα καὶ ἀλλό-
 τρια τοῦ ἐπὶ χεῖρας Θεοδότου ὑπάρχουσιν ἄπερ οὗτοι ἐπ' ὀνό-
 ματι ἐκείνου πλασάμενοι παράγουσιν· οὐ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον
 35 ἀνοίας ἐξώκειλεν ὡς τὰναντία ἑαυτῷ φρονεῖν τε καὶ γράφειν.
 πῶς γὰρ οἷόν τε τὸν αὐτὸν | ἐν ἐγκωμίου μέρει καὶ τὸν γραφέα f. 86^r
 γράφοντα δέχεσθαι καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὐρῆ-

10/11 cf. Dan. 7, 9

CP

10 ὀνομάσωμεν P 13 ἀπερίγραφον] *sic codd.*, ἀπερίγραφτον *supra* 64²¹ *et*
omnes codd. Theodoti 15 τοῦ] *om. P* 16 κατασκευάζοντες C^a *corr* 20
 ἀπεικάσματα] ἀπεικονίσματα P 23 ἦ] ἡ C 28 ἀνείρηται C 28/29
 ταύτη - Χριστόν] *om. P* 31/32 οὗτος C 37 μεθοδίας C

ματα τὰ αὐτὰ διορίζεσθαι; ὁ δὲ μέγας παρ'αὐτοῖς Λεόντιος ἀμήχανον τὸν Χριστὸν ἐν εἰκόνι γράφεσθαι διὰ τὸ
40 ἀπερίγραπτον ἀπισχυρίζεται.

95. οὐδὲν δὲ χεῖρον καὶ αὐτὴν ἐπισκέψασθαι τὴν λέξιν· τὰς τῶν ἁγίων εἰδέας, φησίν, οὐκ ἐξ ὑλικῶν χρωμάτων διαμορφοῦν παρειλήφαμεν. ἀλλ'ἡμεῖς γε οἱ Χριστιανοὶ παρειλήφαμεν, παῖδες παρὰ πατέρων ἄνωθεν
5 δια|δεξάμενοι· καὶ εἴπερ πρὸς τὸ μὴ παρειληφέναι καταφεύγεις f. 256^f
καὶ τοῦτό σοι πρόφασις τῆς εἰς τοὺς ἁγίους ὕβρεως, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς ἐπὶ τὸ παρειληφέναι καταφευξόμεθα καὶ τοῦτο ἡμῖν τῆς εἰς τοὺς ἁγίους τιμῆς ἀφορμὴ καὶ ὑπόθεσις. καὶ ὅθεν μάνθανε· ὅτι γε δὴ παρὰ τῶν συγγεγραμμένων βιβλίων, αἱ τοὺς
10 ἄθλους καὶ τὰς ἀριστείας αὐτῶν ἡμῖν διαγορεύουσιν. εἰ δὲ σὺ πόρρω τῆς Χριστιανῶν θεοσεβείας ἀυλίζη καὶ ἠγνόηται σοι τὰ παρ'ἡμῖν ἔθνη καὶ θεσμοὶ καὶ μυστήρια, καὶ τῆς ἐποφειλομένης τοῖς ἁγίοις τιμῆς ὑπάρχεις ἀμύητος, ἐπὶ σὴν κεφαλὴν τὸ κρίμα καὶ τὸ τῆς ἀμαθίας ἔγκλημα· τῇ γὰρ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ οὐδὲν
15 ἐντεῦθεν προστρίψεται πρόκριμα, ἐπεὶ καὶ τοὺς σοὺς λήρους ὡς ἀλλοτρίους βδελυσσόμεθα. ὅταν γὰρ τις τὸ ψεῦδος λαλῇ, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστίν καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ'ἔστηκεν. ὡς μὲν οὖν τῆς ἀπασῶν ἐσχάτης ἠλιθιότητος ταυτὶ τὰ ἔκτοπα ῥήματα καὶ φρενὸς ἀλόγου καὶ ἀλλοκότου, οὐδένα ἂν οἶμαι τῶν νοῦν ἐχόντων ἀντερεῖν. καὶ οὐκ οἶδα πότερον οὗτος ὁ ἐμβρόντητος τῆς ἀγνωσίας καὶ ἀβλεψίας καταγνωσθεῖη, ἢ οἱ τοὺς λόγους τούτου ὡς νόμον ἰσχυρὸν καὶ ἀπαράβατον κανόνα παραδεχόμενοι· ὡς γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν ταῦτα παραδέδοται, καὶ ἡ ὄψις διδάσκαλος καὶ ἡ πληθὺς τῶν
25 γεγραμμένων καὶ τῶν θείων οἰκῶν ἡ ἄπειρος | καὶ τοῦ χρόνου f. 86^v
τὸ μῆκιστον, ὃ πάντων ἐστὶν τὸ ἰσχυρότατον· βεβαιοὶ γὰρ τὰ

95. 16/18 cf. Io. 8, 44

CP

38 τὰ] om. C   38/40 ση<μείωσαι> marg. C^B
95. 2 ιδέας P   7 καταφευξόμεθα P   9 συγγεγραμμένων C   12 (ἡμῶν) C^{e corr}   13 κρίμα C   16 λαλεῖ C^{a corr}   18 οὐκ ἐστηκεν C   20 οὐδὲν C   24 ἡ!] om. C

φαινόμενα καὶ τῶν πιστῶν ἢ παραδοχὴ καὶ ἢ μέχρι καὶ νῦν ἀναστήλωσις· οἱ δὲ γε πρὸς πᾶσαν κτίσιν καὶ οἰκουμένην ὅλην παραταττόμενοι οὐκ ἐρυθριῶσιν. πρὸς μὲν οὖν τὴν τοῦ σωτῆρος εἰκόνα οὐδὲν τέως ἐνταῦθα ἀποτολμᾷ δύσφημον φθέγγασθαι ὁ ἐξάγιστος – ἔλαθεν ἴσως –, πρὸς τοὺς ἁγίους δὲ τρανῶς προ-
 30 πηλακίζων ἀποδύεται· τοῖς γοῦν ἄλλοις μάρτυσιν | αὐτῶν τὸ δόξαν τοῦ Χριστοῦ πολύμορφον, ἀφορμὴ τῆς φασματώδους δόξης αὐτῶν γέγονεν. τούτῳ δὲ ποία πολυμορφία ἢ πολυει-
 35 δία τῆς ἐκάστου τῶν ἁγίων εἰδέας ἐξευρεθῆσεται, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐκάστῳ ἐνούσης κατὰ τὸ ἰδιάζον τοῖς ἀφοριστικοῖς γνωρίσμασιν, ἵνα ταύτῃ καὶ τὸ μὴ γράφεσθαι κατασκευάζοιτο; ἢ κἀνταῦθα τὸ ἀπερίγραφτον αὐτῶν προσθήσεται; ἀλλ'οὐκ ἀσυμφανὲς ὅτι, ὡσπερ ἔχθιστοι τῆς Χριστοῦ οἰκονο-
 40 μίας, οὕτω καὶ τῶν ἁγίων οἱ δυσμενέστατοι τυγχάνουσιν, ἵνα καὶ πάλιν ὑβριζομένῳ Χριστῷ συνυβρίζωνται, ὡσπερ καὶ πρὶν παθόντι ὑπὲρ ἡμῶν συνέπαθον, καὶ αὐθις συνδοξασθῶσιν, καὶ ἐν ζῶσιν μάρτυρες καὶ ἐν εἰκόσιν μάρτυρες. οὐδαμῶς οὖν ταῦτα Χριστιανοῦ φιλομάρτυρος. πόθεν, κἂν τὰς ἀρετὰς αὐ-
 45 τῶν προῖσχεσθαι σχηματίζωνται; οὕτω γὰρ βαρὺς αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος, καὶ οἱ ἅγιοι φρεκτοὶ καὶ ἀπόπεμπτοι κἂν τοῖς ὁμοιώμασιν αὐτῶν δεικνύμενοι. ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀσύνετοι οὐ συνιᾶσιν τὸ ἐν τοῖς μάρτυσιν αὐτῶν ἀσύμφωνον καὶ ἀσύμβατον – τολμῶσι γὰρ καὶ τῶν θείων
 50 ἡμῶν πατέρων φωνὰς παραπεποιημένας ἢ κακῶς νοηθείσας παράγειν –, φέρε τὰς γνησίας αὐτῶν φωνὰς τούτοις ἡμεῖς ἀντιπαραθέμενοι, μὴ δὲ γὰρ ἄλλοθεν | ἢ ἐντεῦθεν τὸν τε
 55 συνασπισμὸν αὐτῶν διαλύσωμεν καὶ τὸ λοιπὸν ἐληλεγμένους τῆς παρανοίας καὶ ἀφροσύνης αὐτοὺς ἀποδείξωμεν· ἰδοὺ γὰρ ἐπὶ θύραις ἐστήκασιν οὐ συνήγοροι, ἀλλὰ κατήγοροι, λόγοις παίοντες ἀληθείας καὶ παραδειγματίζοντες τοὺς δόλους τῶν

f. 256^vf. 87^r

41/42 cf. Rom. 8, 17   48 cf. Ps. 91, 7

CP

34/35 πολυειδεία P   35 ιδέας P   ἐξευρεθῆσεται C   42/43 ωρ<αῖον> marg. unc. litt. C   46 μ<ά>ρ<τυρες> marg. unc. litt. C   47 κἂν C   48 συνίασιν C   53 διαλύσωμεν C   54 ἀποδείξωμεν C

παρανόμων και τὴν ὑπόκρισιν· ὅπως τε παρειλήφασιν ταῦτα
καὶ ἐωράκεσαν, μεγαλοφώνως βοῶντες, καὶ ἄλλοις παραδιδό-
ναι προήχθησαν.

96. καὶ ἠγείσθω ὁ μέγας Ἰωάννης ὁ τῆς βασιλίδος ἀρχιε-
ρεὺς ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ εἰς τὸν Ἰώβ λόγῳ τοιαῦτα φάσκων·
| Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων μαρτύρων ἐνι πολλάκις ἰδεῖν ἐν
γραφῇ τὰ παθήματα, καὶ τοῖχος ἔστηκεν διηγούμενος τοὺς
5 ἀγῶνας τοῦ μάρτυρος καὶ γραφέων χεῖρες πομπεύουσιν τῆς
ἀρετῆς τὴν ὑπόμνησιν, οὕτως κἀνταῦθα.

f. 257^r

97. τὰ παραπλήσια δὲ καὶ <ἐν> τοῖς εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ
ιερέως αὐτῷ πέφρασται· Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα
γραφὴν εὐσεβείας πεπληρωμένην· εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰ-
κόνι ἐλαύνοντα βαρβάρων νέφη· εἶδον πατούμενα βαρβάρων
5 φῦλα καὶ τὸν Δαυὶδ ἀληθεύοντα· Κύριε ἐν τῇ πόλει σου τὴν
εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.

98. τοιαῦτα καὶ εἰς τὸν ἱερὸν Μελέτιον τῆς Ἀντιόχου ἀρ-
χιερέα εἰρημένα αὐτῷ, ἐνορᾶν πάρεστιν· Οὐ πρὸς τὸ ὄνομα
δὲ τοσοῦτον ἐπάθετε πόθον μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦ
σώματος τὸν τύπον. ὅπερ οὖν ἐν ὀνόμασιν ἐποιήσατε, τοῦτο
5 καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνας ἐπράξατε τῆς ἐκείνου· καὶ γὰρ ἐν δακτυ-
λίων σφενδόναϊς καὶ ἐν ἐκπώμασιν καὶ ἐν θαλάμων τοίχοις
καὶ πανταχοῦ τὴν εἰκόνα τὴν ἁγίαν ἐκείνην διεχάραξαν
πολλοί, ὡς μὴ μόνον ἀκούειν τῆς ἁγίας προσηγορίας ἐκεί-

96. 3/6 non inveni; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 351, 8-10

97. 2/6 cf. Severianus Gabalensis, *Homilia de Legislatore*, PG 56, 407; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 9A; 300D; Iohannes Damascenus, *Orationes*, II, 60 (p. 162); *Adversus Epiphaniidem*, 350,40 - 351,6; Theodorus Studita, *Epistulae*, 380, 204-208 5/6 Ps. 72, 20

98. 2/10 cf. Iohannes Chrysostomus, *De S. Meletio Antiocheno*, PG 50, 516; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 8CD; Iohannes Damascenus, *Orationes*, II, 62 (p. 163)

CP

58 ἐωράκεσαν C

96. 3 του χρυσοστομου marg unc. litt. C

97. 1 ἐν supplementi

98. 6 ἐκπώμασι P, ἐκτυπώμασι Patr. Gr. 7 ἐκείνην] om. C

νης, ἀλλὰ καὶ καθορᾶν αὐτοῦ πανταχοῦ τοῦ σώματος τὸν
 10 τύπον καὶ διπλῆν τινα τῆς ἀποδημίας ἔχειν παραμυθίαν.

| 99. ὅπως δὲ αὐτὸς ὁ ἱερός ἡμῶν διδάσκαλος πολλοῦ ἐτίμα f. 87^v
 τὰ τῶν ἁγίων ἐκτυπώματα δηλώσει ἡμῖν καὶ τὰ ἐν τῷ βίῳ
 αὐτοῦ τῷ ἐνθέῳ συγγεγραμμένα, ὧδέ πως ἔχοντα· Ἠγάπα δὲ
 ὁ μακάριος Ἰωάννης τὰς ἐπιστολάς τοῦ σοφωτάτου Παύλου
 5 ἄγαν. καὶ μετ'ὀλίγα· Ἦν δὲ καὶ τὸ ἐκτύπωμα τοῦ ἀποστόλου
 Παύλου ἔχων ἐν εἰκόνι ἔνθα ἀνεπαύετο διὰ τὴν τοῦ σώματος
 ἀσθένειαν βραχύ τι (ἦν γὰρ πολυάγρυπνος ὑπὲρ φύσιν), καὶ
 ἠνίκα διήρχετο τὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ, ἐνητένιζεν αὐτῇ καὶ
 ὡς ἐπὶ ζῶντος αὐτοῦ οὕτως προσεῖχεν αὐτῷ, μακαρίζων
 10 αὐτόν, καὶ ὅλον | αὐτοῦ τὸν λογισμόν πρὸς αὐτόν εἶχεν φαν- f. 257^v
 ταζόμενον καὶ διὰ τῆς θεωρίας αὐτῷ ὁμιλῶν. καὶ μεθ'ἕτερα·
 Ὡς δὲ ἐπαύσατο ὁ Πρόκλος λαλῶν, ἀτενίσας τῇ εἰκόνι τοῦ
 ἀποστόλου καὶ θεασάμενος τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ὅμοιον τοῦ
 ὀφθέντος αὐτῷ, βαλὼν μετάνοιαν τῷ Ἰωάννῃ, δακτυλο-
 15 δεικτῶν τὴν εἰκόνα, εἶπεν· «Συγχώρησόν μοι, πάτερ· ὃν
 εἶδον λαλοῦντά σοι ὅμοιός ἐστιν τούτω· ὡς δὲ ὑπολαμβάνω,
 καὶ αὐτός ἐστιν.»

100. συμφθεγγέσθω τούτοις καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος καὶ ὑπο-
 τιθέσθω ταῖς ζωγράφους καὶ προσταττέτω διανίστασθαι καὶ
 ταῖς παρ'ἑαυτῶν τέχναις καὶ τοῖς χρώμασιν περιλάμπαντας
 μεγαλύνειν τοὺς μάρτυρας καὶ τοὺς ἄθλους αὐτῶν. οὐ μὴν δέ
 5 γε ἀλλὰ καὶ ἠττάσθαι τὸν λόγον ὑπὸ τῆς τέχνης ὁμολογείτω·
 ἄπερ γράφοντα αὐτόν εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Βαρλαάμ ἐγνω-
 μεν, ἄρ'οὖν οὐ παρείληφεν; ἢ ὡς παρειληφῶς καὶ τοῖς
 μετ'αὐτόν ὡσαύτως ποιεῖν μεταδίδωσιν, ἀξίως τῆς οἰκειάς
 ἀρετῆς πράττων καὶ τῆς εἰς τοὺς μάρτυρας τιμῆς, ἥδη δὲ καὶ
 10 εἰς | δόξαν τοῦ τῶν μαρτύρων θεοῦ; ἔχει δὲ τὰ γεγραμμένα f. 88^r

99. 3/17 cf. *Vita Iohannis Chrysostomi*, ed. Halkin, 27 (pp. 142 et 147); cf. Iohannes Damascenus, *Orationes*, I, 61 (pp. 161-162); *Doctrina Patrum*, ed. Diekamp, 330, 7-12 (usque ad l. 11)

CP

99 3 συγγεγραμμένα C 5 καὶ - ὀλίγα| om. P^a corr 8 αὐτοῦ C
 αὐτῇ| τῇ εἰκόνι P 15 τῆν| τῇ C^a corr

οὕτως· Ἀνάστητέ μοι, ὧ λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθω-
 μάτων ζωγράφοι· τὴν τοῦ στρατηγοῦ κολοβωθεῖσαν εἰκόνα
 ταῖς ὑμετέραις μεγαλύνετε τέχναις· ἀμαυρότερον παρ' ἑμοῦ
 τὸν στεφανίτην γραφέντα τοῖς τῆς ὑμετέρας σοφίας περιλάμ-
 15 ψατε χρώμασιν. ἀπέλθω τῇ τῶν ἀριστευμάτων τοῦ μάρτυρος
 παρ' ὑμῶν νενικημένος γραφῇ· χαίρω τῇ τοιαύτῃ τῆς ὑμετέ-
 ρας ἰσχὺς σήμερον ἠττώμενος νίκη· ἴδω τῆς χειρὸς πρὸς τὸ
 πῦρ ἀκριβέστερον παρ' ὑμῶν γραφομένην τὴν πάλιν· ἴδω
 φαιδρότερον ἐπὶ τῆς ὑμετέρας τὸν παλαιστὴν γεγραμμένον
 20 εἰκόνας. κλαυσάτωσαν δαίμονες καὶ νῦν ταῖς τοῦ μάρτυρος
 ἐν ὑμῖν ἀριστεταῖς πληττόμενοι. | φλεγόμενη πάλιν αὐτοῖς ἢ f. 258^f
 χεὶρ καὶ νικῶσα δεικνύσθω· ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι καὶ ὁ
 τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός, ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς
 αἰῶνας· ἀμήν. ἐμφανὲς οὖν ὡς καὶ ὁ μέγας οὗτος διδάσκαλος
 25 διατρανοῖ ἐναργέστερόν πως δεικνύειν τὴν τῶν πραγμάτων
 ἀλήθειαν τὰ παρὰ τῆς τῶν ζωγράφων τέχνης γραφόμενα, κἄν
 οἱ τὴν διάνοιαν βεβουκολημένοι ἐπ' ἀλληγορίαις ἀνοήτως τρέ-
 πονται καὶ πρὸς μυθοποιίας ἐκφέρονται φάσματα, φρενὸς ἐκ-
 στάντες ἅμα καὶ πίστεως καὶ πόρρω τῆς τοῦ διδασκάλου ἐν-
 30 νοίας ἀπαγόμενοι, τὰς τοιαύτας φωνὰς τροπικῶς, ὡσπερ ὄνει-
 ροπολοῦντες, παρεξηγούμενοι.

101. ἀδελφὰ τοῖς τοῦ διδασκάλου λόγοις καὶ ὁ ἀδελφὸς
 εἰσηγείσθω Γρηγόριος ὁ τῆς Νυσαέων ἱεράρχης, περιπαθῶς
 ἐπὶ τῇ θυσίᾳ τῇ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ διακείμενος,
 καὶ δὴ καὶ λεγέτω· Εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ

11/24 cf. Basilius Caesariensis, *In Barlaam martyrem*, PG 31, 489AB; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 351, 30-35; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 80CD; Iohannes Damascenus, *Orationes*, I, 34 (p. 146); Theodorus Studita, *Epistulae*, 532, 183-193

101. 4/14 cf. Gregorius Nyssenus, *De deitate Filii et Spiritus Sancti*, ed. Rhein, 138,20 - 139,11; *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 9CD; Iohannes Damascenus, *Orationes*, I, 52 (pp. 154-155) 4/6 cf. *Adversus Epiphaniidem*, 350, 31-35; *Doctrina Patrum*, ed. Diekmann, 328, 29-31

CP

11 βασιλείου marg. unc. litt. C 14/15 περιλάμψε (sic) C 17
 εἶδω C 18 πάλιν C εἶδω C 25 ἐναργέστερόν P 27/28 τρέπων-
 ται P 28 ἐκφέρονται P

101. 2 νυσσαέων P 4 νύσης marg. unc. litt. C

- 5 πάθους καὶ οὐκ ἀδακρυτὶ τὴν θέαν παρῆλθον, ἐναργῶς τῆς
 τέχνης ὑπ' ὄψιν | ἀγούσης τὴν ἱστορίαν. πρόκειται ὁ Ἰσαὰκ f. 88^v
 παρ' αὐτὸ τὸ θυσιαστήριον ὀκλάσας ἐπὶ τὸ γόνυ καὶ περιηγ-
 μένας ἔχων εἰς τοῦπίσω τὰς χεῖρας· ὁ δὲ ἐπιβεβηκῶς κατό-
 πιν τῷ παιδί τῆς ἀγκύλης καὶ τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν κόμην
 10 τοῦ παιδὸς πρὸς ἑαυτὸν ἀνακλάσας, ἐπικύπτει τῷ προσώπῳ
 ἐλεεινῶς πρὸς αὐτὸν ἀποβλέποντι, καὶ τὴν δεξιᾶν καθωπλι-
 σμένος τῷ ξίφει πρὸς τὴν σφαγὴν κατευθύνει, καὶ ἄπτεται
 ἤδη τοῦ σώματος ἢ τοῦ ξίφους ἀκμῆ, καὶ τότε αὐτῷ γίνεται
 θεόθεν φωνή, τὸ ἔργον κωλύουσα.

102. ὁ αὐτὸς δὴ οὗτος πατήρ ἐν τοῖς εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα
 Θεόδωρον τοιαύτε διεξέρχεται· Ὁ ἐλθὼν ταίνυν εἰς τι χωρίον
 ὅμοιον τούτῳ ἔνθα σήμερον ὁ ἡμέτερος σύλλογος, ὅπου
 μνήμη δικαίου | καὶ ἀγίων λείψανα, πρῶτον μὲν τῇ μεγαλο- f. 258^v
 5 πρεπείᾳ τῶν ὀρωμένων ψυχαγωγεῖται, οἶκον βλέπων ὡς θεοῦ
 ναὸν ἐξησχημένον λαμπρῶς τῷ μεγέθει τῆς οἰκοδομῆς καὶ
 τῷ κάλλει τῆς ἐπικοσμῆσεως· ἔνθα καὶ τέκτων εἰς ζῶων
 φαντασίαν τὸ ξύλον ἐμόρφωσεν καὶ λιθοζόος εἰς ἀργύρου
 λειότητα τὰς πλάκας ἐπέξεσεν. ἐπέχρωσέν τε καὶ ζωγράφος
 10 τὰ ἄνθη τῆς τέχνης, ἐν εἰκόνι διαγραφάμενος τὰς ἀριστείας
 τοῦ μάρτυρος, τὰς ἐνστάσεις, τὰς ἀλγηδόνας, τὰς θηριώδεις
 τῶν τυράννων ἐπηρείας, τὴν φλογοτρόφον ἐκείνην κάμινον,
 τὴν μακαριωτάτην τελείωσιν, τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ τῆς
 ἀνθρωπίνης μορφῆς τὸ ἐκτύπωμα· πάντα ἡμῖν ὡς ἐν βιβλίῳ
 15 τινὶ γλωττηφόρῳ διὰ χρωμάτων τεχνουργησάμενος, σαφῶς
 διηγόρευσεν τοὺς ἀγῶνας τοῦ μάρτυρος καὶ ὡς λειμῶνα λαμ-
 πρὸν τὸν νεῶν κατηγλάϊσεν· οἶδεν γὰρ καὶ γραφὴ σιωπῶσα
 ἐν τοίχῳ λαλεῖν καὶ τὰ μέγιστα ὠφελεῖν· καὶ ὁ τῶν ψηφίδων
 συνθέτης ἱστορίας ἄξιον πεποίηκεν τὸ πατούμενον ἔδαφος.
 20 καὶ ὁ τοῖς αἰσθητοῖς οὕτω φιλοτεχνήμασιν ἐνευπαθήσας τὴν
 ὄψιν | ἐπιθυμεῖ λοιπὸν καὶ αὐτῇ πλησιάσαι τῇ θήκῃ, καὶ f. 89^f

6/8 cf. Gen. 22, 1-13

102. 2/35 Gregorius Nyssenus, *De S. Theodoro*, ed. Cavarinos, 62,25 - 64,2

CP

102. 12 τυράνων C^a ^{corr} 14 βίβλω P

ἁγιασμὸν καὶ εὐλογίαὺν τὴν ἐπαφήν εἶναι πιστεύων. εἰ δὲ καὶ
 κόνιν δέον φέρειν τὴν ἐπικειμένην τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς ἀναπαύ-
 σεως, αἰεὶ δῶρον ὁ χροῦς λαμβάνεται καὶ ὡς κειμήλιον ἢ γῆ
 25 θησαυρίζεται· τοῦ γὰρ αὐτοῦ λειψάνου προσάψασθαι, εἴ ποτέ
 τις ἐπιτυχία παράσχη τὴν ἐξουσίαν, ὅπως ἐστὶν πολυπόθητον
 καὶ εὐχῆς τῆς ἀνωτάτω δῶρον, ἴσασιν οἱ πεπειραμένοι καὶ
 τῆς τοιαύτης ἐμφορηθέντες δυνάμεως. ὡς σῶμα γὰρ ἀνθοῦν
 οἱ βλέποντες κατασπάζονται, τοῖς ὀφθαλμοῖς, τῷ στόματι,
 30 ταῖς ἀκοαῖς, πάσαις ταῖς αἰσθήσεσιν προσάγοντες, ἢ τὸ τῆς
 εὐσεβείας καὶ τοῦ πάθους προχέοντες | δάκρυον· ὡς ὄλο- f. 259^r
 κλήρω καὶ φαινομένῳ τῷ μάρτυρι τὴν τοῦ πρεσβεύειν ἰκε-
 σίαν προσάγουσιν, ὡς δαρυφόρον τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντες
 αὐτόν, ὡς λαμβάνοντα τὰς δωρεὰς ὅταν ἐθέλῃ ἐπικαλοῦμε-
 35 νος.

103. **τούτοις σύνδρομα καὶ εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα διέξεισιν**
Βασιλίσκον τοιάδε λέγων· Τὰ μὲν περὶ τῆς ὑπομονῆς τοῦ
 ἀνδρός, ὅσα περὶ διηγήσεως, ταῦτα ἴσμεν· ἅτινα εἶδον ἐγὼ
 πολλάκις ἐν τοίχῳ γραφέντα καὶ φοβοῦντα πρὸ τῆς πείρας
 5 τοὺς ἀγνωστοῦντας τῇ πείρᾳ τε τῆς βασάνου τὸ ἀφόρητον
 <δεικνύντα>· οἶδεν γὰρ καὶ γραφὴ σιωπῶσα λαλεῖν καὶ τὰ
 μέγιστα ὠφελεῖν.

104. ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος Γρηγόριος ἀναφαινέσθω·
 οὗτος δὴ τὸν μέγαν Βασίλειον πλείστοις καὶ μεγίστοις ἐγκω-
 μίοις ἐπάρας, τὴν ἐκ τῶν λόγων καταβαλλόμενος δύναμιν καὶ
 ἠττᾶσθαι ὑπὸ τῆς μεγαλοφυΐας καὶ ἀρετῆς τοῦ ἀνδρός διομο-
 5 λογήσας, εἰκόνι τοῦτον γεραίρειν ἔδοξεν, ἐμφανεστερον πα-
 ριστῶν ἐκεῖθεν τὰ τοῦ πόθου· ἦν ἀναθεὶς αὐτῷ καὶ ἡρωϊκοῖς
 μέτροις καὶ ἐλεγείοις ἐφαίδρυνεν, ὡς ζῶντι προσφθεγγόμενος

103. 2/7 invenitur in florilegiis in codd. Veneto Marc. gr. 573, fol. 4^v, Mos-
 quensi Hist. Mus. 265 (Vlad. 197), fol. 239^v et Parisino gr. 1115, fol. 251^v 6/7
 cf. supra 102¹⁷⁻¹⁸

CP

26 παράσχη C^a ^{corr.} ^{ut vid} ἐστίν] ἐστὶ τὸ P 34 θέλη C
 103. 2 ὑπομνήσεως P 6 δεικνύντα] *supplevi e codd. Parisino et Marciano*
 (vide app. font.)
 104. 6 ρωϊκοῖς C^a ^{corr}

τῶ γεγραμμένῳ ὧν τοὺς τελευταίους παραθέντες στίχους,
 τοὺς λοιποὺς τοῖς βουλομένοις ἐντυγχάνειν καὶ τὴν τῶν ἀ-
 10 γίων ἀναμανθάνειν δόξαν παρήσομεν. ἔχουσι δὲ ὧδε· Χαί- f. 89^v
 ροις, ὦ Βασίλειε, καὶ εἰ λίπες ἡμέας, Γρηγορίου τόδ' ἔστιν
 γράμμ' ἐπιτυμβίδιον, μῦθος δ' ὄν φιλέεσκες, ἔχοις χρέος, ὦ
 Βασίλειε, τῆς φιλίης καὶ σοὶ δῶρον ἐπευκτότατον. Γρηγόρι-
 15 ος, Βασίλειε, τεῆ εἰκόνι τήνδ' ἀνέθηκα τῶν ἐπιγραμματίων,
 θεῖε, δυωδεκάδα.

105. τούτοις ἐπέσθω Ἀστέριος ὁ τῆς Ἀμασέων γεγωνῶς
 πρόεδρος θαυμαστῶς ὅπως μουσουργῶν ἐκείνην τὴν ἔκφρα-
 σιν, ὅσα λειριόεσσαν ἰεῖς, ὡς ἂν τις εἴποι ποιητικῶς, καὶ
 θεαῆσθω πάλιν τὴν ἱεράν ἐκείνην γραφὴν τῆς πανευφήμου |
 5 μάρτυρος καὶ τὴν τέχνην θαυμάζετω τὴν τῶν ζωγράφων καὶ f. 259^v
 εἰς μέγα αἶρειν πειράσθω, καὶ τοὺς λόγους παρεξεταζέτω τῇ
 τέχνῃ ὡς οὐ φαυλότερα μουσοπόλων τὰ φάρμακα καὶ καταρ-
 χέτω τοῦ λόγου ὧδέ πη ἔχοντος· Πρώην μὲν, ὦ ἄνδρες,
 Δημοσθένην εἶχον ἐν χερσίν τὸν δεινόν, καὶ Δημοσθένους
 10 ἐκεῖνα ἔνθα δὴ τὸν Αἰσχίνην πικροῖς βάλλει τοῖς ἐνθυμήμα-
 σιν· ἐγγρονίσας δὲ τῶ λόγῳ καὶ πυκνωθεὶς τὴν διάνοιαν,
 ἀνέσεως ἐδεόμην καὶ περιπάτου ὥστε μοι λυθῆναι μικρὸν
 τῆς ψυχῆς τὸ πονούμενον· προελθὼν δὲ τοῦ δωματίου καὶ

10/15 Gregorius Nazianzenus, *Epitaphia*, 119, 47-52, PG 38, 75A; cf. *Adversus Eriphanidem*, 351, 19-24

105. **3** cf. Hesiodus, *Theogonia*, 41   **8/86** Asterius Amasenus, *Homilia in Euphemiam*, ed. Datema, 153,1 - 155,17, ex *Conc. Nic. II Actis*, Mansi 13, 16-17   **9/11** cf. Demosthenes, *Or. 19*

CP

9 τοῖς λοιποῖς P   **10** θεολόγος *mag. unc. lit. C*   **12** γραμ' C   μῦθος] *servavi cum codd. et Adversus Eriphanidem*, μῦθον *ed. Greg. Naz.*   χρέος] *restitui ex ed. Greg. Naz. et Adversus Eriphanidem*, χείροις *codd.*   **13** φιλίης] *post hanc vocem habet καὶ σοὶ τῆς φιλίης iteratum et expunctum C*   **14** τεῆ] σῆ C   εἰκόνι] *sic codd. et Adversus Eriphanidem*, κονίη *ed. Greg. Naz.*   ἐπιγραμμα-
 τείων P   **15** δύοδεκάδα C

105. **2** τήν] ἦν P   **3** λειριόεσσαν ἰεῖς] *λειριόεσσανιεῖς (sic) P*   **8** αστεριος *mag. unc. lit. C*   **10** βάλλει C   **11** ἐγγρονίσας C   **13** δοματίου *C^a corr*

ὀλίγα τοῖς γνωρίμοις συμβαδίσας ἐπ'ἀγορᾶς, ἐκείθεν εἰς τὸ
 15 τοῦ θεοῦ τέμενος ἀφικόμην εὐξόμενος ἐν σχολῇ. ὡς δὲ καὶ
 τούτου τυχῶν ἓνα δὴ τῶν ὑποστέγων δόμων ἐβάδιζον, εἶδον
 ἐκεῖ γραφὴν τινα καὶ με κατ'ἄκρας εἶλεν ἡ θεά· Εὐφράνορος
 ἂν εἶπες εἶναι τὸ φιλοτέχνημα ἢ τινος ἐκείνων τῶν παλαιῶν,
 οἳ τὴν γραφικὴν ἤραν εἰς μέγα, ἐμψύχους ὀλίγου δέοντος
 20 ἐργασάμενοι πίνακας. δεῦρο δ'εἶ βούλει - καὶ γὰρ σχολὴ νῦν
 διηγήματος - φράσω σοι τὴν γραφὴν· οὐδὲ γὰρ φαυλότερα
 πάντως τῶν ζωγράφων οἱ μουσῶν παῖδες ἔχομεν φάρμα-
 κα. γυνή τις ἱερά παρθένος ἀκήρατον θεῶ τὴν σωφροσύνην
 καθιερώσασσα (Εὐφημίαν καλοῦσιν αὐτήν), τυράννου δέ ποτε
 25 | τοὺς εὐσεβοῦντας ἐλαύνοντος, μάλα προθύμως τὸν ἐπὶ θα- Γ 90^r
 νάτῳ εἶλετο κίνδυνον· οἱ δὲ δὴ πολῖται καὶ κοινωνοὶ τῆς
 θρησκείας ὑπὲρ ἧς ἐτελεύτησεν, ὡς ἀνδρείαν ὁμοῦ καὶ ἱεράν
 τὴν παρθένον θαυμάσαντες, πλησίον τοῦ ἱεροῦ τὴν θήκην
 δειμάμενοι καταθέμενοί τε τὴν λάρνακα, τιμὰς τελοῦσιν
 30 αὐτῇ, καὶ τὴν ἐτήσιον ἑορτὴν κοινὴν καὶ πάνδημον ποιοῦν-
 ται πανηγυριν. οἱ μὲν οὖν τῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων ἱεροφάν-
 ται καὶ λόγῳ τιμῶσιν τὴν μνήμην αἰεὶ, καὶ ὅπως | ἐξετέλεσεν f. 260^r
 τὸν τῆς καρτερίας ἀγῶνα, ἐπιμελῶς τοὺς συνιόντας λαοὺς
 ἐκδιδάσκουσιν· ὁ δὲ δὴ ζωγράφος εὐσεβῶν καὶ αὐτὸς διὰ
 35 τῆς τέχνης τὰ κατὰ δύναμιν πᾶσαν τὴν ἱστορίαν ἐν σινδόνι
 χαράξας, αὐτοῦ που περὶ τὴν θήκην ἱερὸν ἀνέθηκε θέαμα.
 ἔχει δὲ ὧδε τὸ φιλοτέχνημα· ὑψηλὸς ἐπὶ θρόνου καθίδρυται
 δικαστής, πικρὸν καὶ δυσμενὲς βλέπων εἰς τὴν παρθένον
 (ὀργίζεται γὰρ ὅταν ἐθέλοι κἂν ταῖς ἀψύχοις ὕλαις ἢ
 40 τέχνῃ), δορυφόροι δὲ τῆς ἀρχῆς καὶ στρατιῶται πολλοί, οἱ
 μὲν τῶν ὑπομνημάτων ὑπογραφεῖς δέλτους φέροντες καὶ
 γραφίδας· ὧν θάτερος ἀναρτήσας ἀπὸ τοῦ κηροῦ τὴν χεῖρα,
 βλέπει πρὸς τὴν κρινομένην σφοδρῶς, ὅλον ἐκκλίνας τὸ πρό-
 σωπον ὥσπερ παρακελυόμενος γεγωνότερον λαλεῖν, ἵνα μὴ
 45 κάμνων περὶ τὴν ἀκοὴν ἐσφαλμένα γράφῃ καὶ ἐπιλήψιμα.

CP

14 αγορᾶς C 17 εἶλεν] scripsi ex Conc. Nic. II Actis, ἦθεν C, εἶχεν P 20
 ἐργαζόμενοι C 24 τυράννου C^a corr 29 τε] δὲ C 39 ἐθέλοι] sic
 codd., an legendum ἐθέλη cum Conc. Nic. II Actis? 45 ἐπιλείψιμα P

ἔστηκεν δὲ ἡ παρθένος ἐν φαιῶ χιτῶνι καὶ ἱματίῳ τὴν φιλο-
σοφίαν σημαίνουσα, ὡς μὲν ἔδοξεν τῷ γραφεῖ, καὶ τὴν ὄψιν
ἀστεία, ὡς δὲ ἐμοὶ δοκεῖ, τὴν ψυχὴν κεκαλλωπισμένη ταῖς
ἀρεταῖς. ἄγουσι δὲ αὐτὴν πρὸς τὸν ἄρχοντα δύο στρατιῶται,
50 ὁ μὲν ἔλκων ἐπὶ πρόσω, ὁ δὲ κατόπιν ἐπέιγων. κεκραμένον
τῆς παρθένου τὸ ἦθος αἰδοῖ καὶ στερρότητι, νεύει μὲν γὰρ εἰς
γῆν ὡσπερ ἐρυθριῶσα τὰς ὄψεις τῶν ἀρρένων, ἔστηκεν δὲ
ἀκατάπληκτος, οὐδὲν πάσχουσα πρὸς τὸν ἀγῶνα δεινόν. ὡς
ἔγωγε τοὺς ἄλλους τέως ἐπήνουν ζωγράφους, | ὅταν ἐθεασά- f. 90^v
55 μην τῆς γυναικὸς ἐκείνης τῆς Κολχίδος τὸ δρᾶμα, ὅπως
μέλλουσα τοῖς τέκνοις ἐπιφέρειν τὸ ξίφος ἐλέω καὶ θυμῷ
μερίζει τὸ πρόσωπον· καὶ θάτερος μὲν τῶν ὀφθαλμῶν τὴν
ὀργὴν ἐμφανίζει, θάτερος δὲ τὴν μητέρα μηνύει φειδομένην
καὶ φρίττουσαν, νῦν δὲ τὸ θαῦμα ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐννοίας πρὸς
60 ταύτην μετέθηκα τὴν γραφήν· καὶ σφόδρα γε ἄγαμαι τοῦ
τεχνίτου ὅτι μᾶλλον | ἔμιξε τῶν χρωμάτων τὸ ἦθος, αἰδῶ f. 260^v
τε ὁμοῦ καὶ ἀνδρείαν κεράσας, πάθη κατὰ φύσιν μαχόμενα.
προβαινούσης δὲ εἰς τὸ πρόσω τῆς μιμήσεως, δῆμιοὶ τινες ἐν
χιτωνίσκοις γυμνοὶ ἤδη ἤρχοντο τοῦ ἔργου· καὶ ὁ μὲν δραξά-
65 μενος τῆς κεφαλῆς καὶ ἀνακλίνας εἰς τὸ κατόπιν, παρεῖχεν
τῷ ἐτέρῳ εὐτρεπὲς εἰς τιμωρίαν τῆς παρθένου τὸ πρόσωπον,
ὁ δὲ παραστάς ἐξέκοπτε τῶν ὀδόντων· σφύρα δὲ καὶ τέρετρον
φαίνεται τῆς τιμωρίας τὰ ὄργανα. δακρῦμα δὲ τὸ ἐντεῦθεν καὶ
μοι τὸ πάθος ἐπικόπτει τὸν λόγον· τὰς γὰρ τοῦ αἵματος
70 σταγόνας οὕτως ἐπέχρωσεν ὁ γραφεύς, ὥστε εἴποις ἂν προ-
χεῖσθαι τῶν χειλέων ἀληθῶς καὶ θρηγῆσας ἀπέλθαις. δε-
σιμωτήριον μεταταῦτα· καὶ πάλιν ἡ παρθένος σεμνὴ ἐν ταῖς
φαιοῖς ἱματίοις κάθηται μόνη, ἐκτείνουσα τὴν χεῖρα πρὸς
οὐρανὸν καὶ καλοῦσα θεὸν ἐπίκουρον τῶν δεινῶν. εὐχομένη

55/57 cf. Euripides, *Medea*, 1236-1250

CP

46 φαίω C 50 ἐπὶ] *add.* τὸ C 55 μῆδια *margin. unc. litt.* C 61 ἦθος]
correcti ex Conc. Nic. II Actis, ἄνθος *codd.* 62 ἀνδρίαν C 66 εὐπρεπες
C 74/75 εὐχομένης δὲ αὐτῆς P

75 δὲ αὐτῇ φαίνεται ὑπὲρ κεφαλῆς τὸ σημεῖον, ὃ δὴ νόμος Χρι-
 στιανοῖς προσκυνεῖν τε καὶ ἐπιγράφεσθαι, σύμβολον αἵμαι
 τοῦ πάθους ὅπερ αὐτὴν ἐξεδέχετο. εὐθύς γοῦν καὶ μετ' ὀ-
 λίγον πῦρ ἀλλαχοῦ σφοδρὸν ὃ ζωγράφος ἀνῆψεν, ἐρυθρῶ
 χρώματι ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπιλαμφθέντι σωματοποιήσας τὴν
 80 φλόγα, ἴστησιν δὲ μέσσην αὐτὴν, τὰς μὲν χεῖρας πρὸς οὐρα-
 νὸν διαπλώσασαν, ἀχθηδόνα δὲ οὐδεμίαν ἐπιφαίνουσας τῷ
 προσώπῳ, ἀλλὰ τὸναντίον γεγηθυῖαν ὅτι πρὸς τὴν ἀσώμα-
 τον καὶ μακαρίαν ἐξεδήμει ζωὴν. μέχρι τούτου καὶ ὁ ζωγρά- f. 91^r
 φος ἔστησεν τὴν χεῖρα καὶ γὰρ τὸν λόγον· ὥρα δέ σοι καὶ
 85 αὐτὴν, εἰ βούλει, τελέσαι τὴν γραφὴν, ἵνα κατίδης ἀκριβῶς,
 εἰ μὴ πολὺ κατόπιν τῆς ἐξηγήσεως ἤλθομεν.

106. τί πρὸς ταῦτα φατέ; ἄρα συνήγοροι ἀλλήλοις οἱ συγ-
 κекλημένοι παρ' ὑμῖν μάρτυρες; ἢ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὴν εἰς ἄκρον f. 261^r
 ἀντιθεσιν ἔχει τὰ τε παρὰ τῶν θεοφόρων ἡμῖν | ἐγνωσμένα
 πατέρων καὶ ἄπερ τοῦ παρ' ὑμῖν κεχειροτονημένου Ἰουδαϊόφρο-
 5 νος Θεοδότου ἢ χρῆσις φέρει; ὁπότερα μὲν οὖν ἐλέσθαι τούτων,
 τῆς ὑμῶν ἀβελτηρίας ἠρτήσθω· παρὰ γὰρ τοῖς σωφρονουσῖν
 φανερόν καθίσταται ὅτι καὶ ἦν ἐξ ἀρχῆς τὰ τῶν ἁγίων ὁμοιώ-
 ματα καὶ παρείληπται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παρὰ Χριστιανοῖς, οἷς
 μάλιστα πλέων ὁ πόθος ὁ πρὸς τοὺς ἁγίους καὶ τὸ σέβας
 10 ἐνήκμασεν. ὁ γοῦν μὴ παρειληφώς, οὐδὲ Χριστιανός,
 καὶ μάτην ὁ δυσσεβῆς οὗτος καὶ ἄφρων ἀναισθητεῦται.

107. πολλῶν δὲ καὶ ἀπίρων λόγων δυναμένων λεχθῆναι,
 οἳ καὶ τὴν παραδοχὴν καὶ τὸ γέρας ἡμῖν τῶν λεγομένων
 παριστῶσιν, τοῖς συγκεκλημένοις παρ' αὐτῶν ἀρκεσθυσόμεθα,
 τῶν ἐξῆς δὲ τοῦ χριστομάχου λόγων ἐχόμεθα· ἀλλὰ τὰς
 5 τούτων ἀρετάς, φησὶν, διὰ τῶν ἐν γραφαῖς περὶ

CP

75 αὐτῇ C 77 post εὐθύς habet δὲ cancellatum C 80 πρὸς] εἰς P 81
 ἀχθηδόνα C 85 αὐτὴν ... τελέσαι τὴν γραφὴν] sic codd. et Conc. Nic. II Acta;
 an hoc scripsit Asterius, an αὐτῇ ... πελάσαι τῇ γραφῇ, nescio (cf. Asterius Amasenus,
 Homiliae, ed. Datema, 155) 85/86 ση<μείωσαι> οτ<τι> προτρέπει τελεισθαι
 τὴν γραφὴν marg. unc. litt. C 86 πολλῶν C^a corr
 106. 1 ἄρα C 9 πλέων] sic C et P^a corr, πλέον P^p corr 11 δυσσεβῆς C
 107. 1 λόγων] add. καὶ C δυνάμεων C^a corr

αὐτῶν δηλουμένων οἷόν τινας ἐμψύχους εἰ-
 κόνας ἀναμάττεσθαι δεδιδάγμεθα, ἐκ τούτου
 πρὸς τὸν ὁμοιον αὐτοῖς διεγειρόμενοι ζῆλον.
 ἔοικεν ὅλος Ἰουδαῖος ὑπάρχων καὶ τοῦ παλαιοῦ ἀντεχόμενος
 10 γράμματος· οὕτω γὰρ αὐτὸν φρονούντα ἢ διὰ τῶν ἐν γραφαῖς
 περὶ τῶν ἁγίων δηλουμένων παρίστησι πρόσρησις τῶν περὶ τὸν
 Ἀβραὰμ τάχα καὶ Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας (οὐ γὰρ ἂν ἐτέρως
 παρὰ τὸ δοκοῦν τοῖς τῆς ἐκκλησίας διδασκάλοις ἐδογματίζεν, εἰ
 μὴ τῷ Ἰουδαίων κρατούμενος ἔθει), οἷς πάλαι νενομοθέτητο μὴ
 15 δεῖν εἰκόνα παντὸς ποιεῖν | ὁμοιώματος τῶν ὅσα ἐν οὐρανῷ καὶ f. 91^v
 γῆ καὶ τοῖς ὕδασι. ἐπεὶ τίνος ἔνεκεν τὰς μὲν ἀρετὰς τῶν
 ἁγίων διὰ τῶν γεγραμμένων ἐναπομάττεσθαι οὕτω δεδι-
 दाγμένον τίθεται, τὰς δὲ τούτων εἰδέας γράφεσθαι ἀπαναί-
 νεται, εἰ μὴ τῇ νομικῇ παχύτητι καὶ τῇ σικῆ τοῦ γράμματος
 20 προσκαθέζεται; καὶ οὕτω τις τοῦτο εἴσεται. | εἰ γὰρ αἰ f. 261^v
 ἀρεταὶ τῶν ἁγίων οἷονεὶ εἰκόνας ἔμψυχοι διὰ τῶν
 γεγραμμένων δείκνυνται, τὰ κατορθοῦντα τὰς ἀρετὰς σώματα,
 πόσω δικαιότερον κατὰ τὰς εἰδέας αὐτῶν εἰκονίζεσθαι, ὅσω καὶ
 25 ἐνεργοῦντα τὰ δὲ ἐνεργούμενα, καὶ τὰ μὲν ἀποτελοῦντα τὰ δὲ
 ἀποτελούμενα, καὶ αἷτια καὶ πρῶτα αἷτιατῶν καὶ δευτέρων
 τῶν ἔργων ὄντων; εἰ γοῦν μὴ ταῦτα οὕτως ἔχοι, καὶ οἶκος καὶ
 ναῦς καὶ κλίνη τοῦ κατασκευάσαντος οἰκοδόμου καὶ τέκτονος
 τιμιώτερα. καὶ αἰ μὲν ἀρεταὶ οἷα πράξεις τυγχάνουσαι περὶ τὰ
 30 σώματα τὸ ἐπεικὲς καὶ πρακτικὸν αὐτῶν παραηλοῦσιν, αἰ
 εἰδέαι δὲ αὐτὰ τὰ σώματα ἤγουν αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἡμῖν
 ἐμφανίζουσιν, ὅποιοι τε ὄντες ἐτύγγανον καὶ ὅπως εὐανδρίας
 εἶχον καὶ γενναιότητος. καὶ εἰ τὰ ἄψυχα καὶ ἀνεῖδα εἰκόνων
 λόγον αὐτοῖς ἀποπληροῦσιν, ἐπινοίᾳ τινὶ καὶ τροπικῶς σχημα-
 35 τίζόμενα, τὰ ἔμψυχα καὶ εἰδοπεποιημένα καὶ ἃ πέφυκε κυρίως

14/16 cf. Ex. 20, 4

CP

10 ἐν γραφαῖς] ἐγγραφαῖς C 11 τῶν²] τὸν C^{a corr} τὸν] om P 12 ἂν]
 om. P 18 ιδέας P 20 προσκαθέζεται C 23 ιδέας P 27 τῶν] om.
 P 29 τιμιωτέρα C πράξις C 31 ιδέαι P 34 τροπικῶς] add. καὶ C^{a corr}

γράφεσθαι καὶ τοιαύτην ἔλαχε φύσιν, πῶς οὐκ εἰκονισθήσεται;
 ἢ πῶς οὐκ εὐλογον δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα, τὴν ὑπερβάλλουσαν
 ἀρετὴν φημί, τοὺς ἀγίους γράφεσθαι; καὶ γὰρ ἐκ τῶν εἰκονο-
 γραφουμένων λαμπρότερον καί, ὡς ἂν εἴποι τις, αὐτόχρη-
 40 μα ταῦτα παραδείκνυνται, ὡσπερ παρόντων αὐτῶν καὶ ἐνα-
 θλούντων τοῖς σκάμμασιν καὶ τὰς καθέκαστον ἀριστείας καὶ
 πράξεις καὶ οὐς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας ἀνεστήσαντο. εἰ
 δὲ ἀνθρώπων πλεῖστοι μικρὸν τι κατωρθωκότες ἐν τῷ βίῳ
 45 τούτων | τινὲς μιαιοὶ τυχὸν καὶ ἄθεοι, βαφαῖς τε καὶ χρώμα- f 92^r
 σιν ψηφῖσι τε λαμπραῖς ἔσθ' ὅτε ἀνεστήλωνται, πῶς οὐ δικαιο-
 τερον τὰς ὑπὲρ λόγον καὶ φύσιν τῶν ἁγίων πράξεις καὶ αὐτούς
 γε | τοὺς ἀγίους κατὰ τὸν ἴσον γράφεσθαι τρόπον; ἄρ' οὖν οὐχὶ f. 262^r
 καὶ αὐταὶ αἱ γραφαὶ πρὸς ζῆλον τοὺς ὀρώντας διανιστῶσιν
 50 καὶ μίμησιν; πάνυ μὲν οὖν, εἴποι τις.

108. ἐπισφραγιζέτω δὲ τὸν λόγον ἄλλιν ὁ μέγας Βασιλείος
 (καὶ ἄλλιν ἐκ τῶν δοκούντων αὐτοῖς συνηγόρων ἐλεγχέσθω-
 σαν) ἐν τῷ εἰς τοὺς ἀγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρας ἐκγωμίω
 5 γράφοι πολλάκις καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσιν, οἱ μὲν τῷ
 λόγῳ κοσμοῦντες, οἱ δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες, καὶ
 πολλοὺς διήγειραν εἰς ἀνδρείαν ἐκάτεροι· ἃ γὰρ ὁ λόγος τῆς
 ἱστορίας ὑπέγραψεν, ταῦτα γραφῇ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως
 δείκνυσιν, πρόδηλον δὲ ὡς τῆς αὐτῆς ἐφ' ἑκατέρων ἱσταμένης
 10 ὑποθέσεως καὶ τῷ αὐτῷ κοινωνούσης λόγῳ. τίς οὖν θεασάμε-
 νος ἀγίου εἰκόνα ἐκ τε τοῦ ὀνόματος ἐκ τε τῆς θεᾶς οὐκ εὐθὺς
 εἰς μνήμην ὦν κατὰ τοῦ πονηροῦ κράτους ἠρίστευσεν ἴεται καὶ
 πρὸς τὸν ἐνισχύσαντα καὶ συνεργήσαντα θεὸν ἀναδραμεῖται τῷ
 νῷ, εὐχαριστίας τε καὶ δοξολογίας ἀναπέμψει καὶ τὰ μέγιστα

108. 4/9 Basilius Caesariensis, *In XL Martyres*, PG 31, 508D-509A; cf. Iohannes Damascenus, *Orationes*, III, 47 (p. 146); *Doctrina Patrum*, ed. Dickamp, 329, 13

CP

42 ἐνεστήσαντο P 43 κατορθωκότες C^{a corr} 45 τυχῶν C^{a corr} 46 ἀναστηλοῦνται P

108. 1 βασιλ<είου> marg. unc. litt. C 7 ἀνδρείαν C 14 εὐχαριστίας C

- 15 ἐντεῦθεν κερδανεῖ; ἐκ δὴ τούτων ἀπάντων ἐμφανὲς καθίσταται
ὡς ἄξιόν γε τὰς τῶν ἁγίων εἰδέας ἐξεικονίζεσθαι. ἀπόπληκτον
οὖν κομιδῇ πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν
αὐτὴν ἀντιφέρεσθαι· τὸ γὰρ τοιαῦτα νοεῖν καὶ φράζειν, φρενὸς
20 βεβλαμμένης καὶ ἀλλοκότου καὶ τῆς νομικῆς τερατείας οἰκειό-
τατον γνώρισμα· καὶ διὰ ταῦτα Ἰουδαῖος οὗτος ἐν δίκῃ νομι-
σθήσεται καὶ τῆς Χριστιανῶν αὐλῆς ὡς ἀλλότριος ἐξελαθήσε-
ται. δῆλοι οὖν εἰσιν οἱ ταῦτα παιδοτριβούμενοι ὡς ὁμοῦ τῇ f. 92^v
τῶν ἁγίων εἰδέα καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ λείψανα αὐτῶν βδε-
λυκτὰ ἠγήσαντο, συμπατοῦντές τε ἀκλεῶς | καὶ τῇ φλογί f. 262^v
25 παραδιδόντες· περὶ γὰρ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν, τί χρῆ πρὸς
εἰδότας λέγειν, ὅπως ἀποτρεπόμενοι, καὶ τοὺς αἰτοῦντας ἐν
αἰτίαις οὐ μικραῖς ποιοῦνται; ἀνθ' οὗτου δὲ δὴ εἰς μνήμην
εἰκόνων ὅλως ἰών, τὰς μὲν κυρίως λεγομένας εἰκόνας (τοῦτο
γὰρ ἂν κάπῃ τῶν τεχνητῶν εἰκόνων εὐλόγως ῥηθῆι) διέ-
30 πτυσεν, ἐξ ὧν καὶ αἱ λεγόμεναι παρ' αὐτῶ οἶον εἰ ἔμψυχοι
εἰκόνες τῆς προσηγορίας μετέλαχον, ταύτας δὲ περιέπει
σπουδαίως, καίτοι ἐκ τοῦ τοιοῦτου λόγου οὐδαμῶς ἀναίρεσις
ἐκείνων φανεῖται, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ σχέσις τις συνεισάγε-
ται· ὃ γὰρ ἐκ τινος μεταληφθὲν ὠνόμασται προκατηγγελμένον
35 ἐκεῖνο κέκτηται πάντως. οὕτω γὰρ καὶ ναοὺς ἐμψύχους τοὺς
ἁγίους παρὰ τῇ γραφῇ καλουμένους ἴσμεν· Οἶδατε γὰρ φησιν,
ὅτι ναὸς θεοῦ ἐστέ, δηλαδὴ τῶν ἀψύχων προῦφρεστώτων καὶ
ὑπαρχόντων, ὡς ἂν εἴποι τις καὶ ἔμψυχον σῶμα, συνεπινοου-
μένου ἤδη καὶ τοῦ ἀψύχου. ἀλλ' ὅτι οὐ παρειλήφραμεν,
40 φησί. ἀλλὰ κατάφωρος ἢ πρὸς τοὺς ἁγίους ἔχθρα διὰ τῶν
συνηγόρων σου γέγονεν, καὶ τεθριάμβευται τὸ δολερὸν καὶ
ἐπίκλοπον. τῶν μέντοι συνηγόρων ὁ Ἀστέριος ἐκ τοῦ ἐναντίου
προαγόμενος φάσκει ὅτι δὴ οἱ ζωγράφοι ἐμψύχους ὀλίγου

33 cf. supra 11⁶¹⁻⁶⁵ 36/37 cf. 1 Cor. 3, 16

CP

16 ἰδέας P 23 ἰδέα P 24 σὺνπατοῦντες C 25 αὐτῶν] om.
P 26/27 ἐν αἰτίαις] ἐναντίας C 28 ἰών C 33/34 σὺνάγεται
C 37 ναὸς] add. τοῦ C^a corr 39 ἤδη] δὴ C^a corr 40 κατάφωρος C

δέοντος ἐργάζονται πίνακας. ποῖος οὖν ἀποκληρωτικὸς λόγος
 45 τὰς μὲν οἰοῖνεὶ ἐμψύχους εἰκόνας ἐγκρίνεσθαι, τὰς δὲ
 τῷ ὄντι εἰκόνας ἐξείργεσθαι; οὐχ ὑγιουῖς ταῦτα φρενός, τὰς
 μὲν ἀνιστᾶν, τὰς δὲ καθαιρεῖν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ
 τοῦ λόγου ἰσταμένας καὶ οὐδενὶ ἑτέρῳ τρόπῳ διαφερούσας ἢ
 τῷ ἀψύχῳ καὶ τῷ οἰοῖνεὶ ἐμψύχῳ προσρήματι, ὥστε καὶ
 50 ἑαυτῷ περιπίπτειν τὸν ἀνόσιον· ὁ γὰρ τὸ οἰοῖνεὶ ἔμψυχον
 διδούς | δώσει πάντως καὶ τὸ ἄψυχον, ἵνα καὶ | ἄκων συστήσῃ ἃ
 καταλύειν ἐπεχείρησεν. τί γὰρ κωλύει καὶ ταύτας ἀνίστασθαι,
 ἵνα οἰοῖνεὶ λόγοι τῶν ἁγίων καὶ βίβλοι ἔμψυχοι τοὺς ἄθλους
 αὐτῶν καὶ ἀριστείας δημοσιεύωσιν; ὅπερ καὶ ἕτερος τῶν συνη-
 55 γόρων ὀλίγῳ πρόσθεν προανακέκραγεν ὅτι Ὡς ἐν βιβλίῳ τινὶ
 γλωττηφόρῳ διὰ χρωμάτων τεχνουργησάμενος ὁ ζωγράφος
 σαφῶς πάντα τοῦ μάρτυρος διηγόρευσεν· καὶ μὴν καὶ ὅτι
 Οἶδεν γραφὴν σιωπῶσα ἐν τοίχῳ λαλεῖν καὶ τὰ μέγιστα ὠφε-
 λεῖν.

109. οὐκοῦν δεδειγμένου ὅτι καὶ δικαία αὐτῶν ἡ γραφὴ καὶ
 ἀξία αὐτῶν ἡ παράληψις, ἐπὶ τοὺς λειπομένους τοῦ Ἰουδαϊκοῦ
 φρονήματος μέτιμεν λόγους· γράφει γὰρ ὧδε· ἐπεὶ εἰπά-
 τωσαν οἱ τὰς τοιάσδε ἀναστηλοῦντες μορφὰς
 5 ποίας ἄρα ἐκ τούτων καταπολαύοιεν ὠφελείας,
 ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγον-
 ται πνευματικῇ θεωρίᾳ. πάλιν μὴ ἄλλοθεν αὐτῶν τὴν
 πλάνην ἐλέγχωμεν καὶ τοὺς εἰκαίους ἀνατρέπωμεν λόγους ἢ ἐξ
 ὧν αὐτοὶ οὐ συνηγόρους ἀλλὰ πολεμίους ἐπικομίζονται, καὶ
 10 ὅσον ἐκ τῆς τῶν ἱερῶν τούτων μορφωμάτων ἀναστηλώσε-
 ως τὸ ὠφέλιμον παραστήσωμεν. ὁ μὲν οὖν θεῖος Βασίλειος
 κοινὴν τῆς ἀπὸ τῶν μαρτύρων μνήμης τοῖς ἀκρωμένοις τὴν
 ὠφέλειαν καταστήσαι βουλόμενος καὶ ὡς ἐν γραφῇ τῇ κεχρω-

55/59 cf. supra 102¹⁴⁻¹⁸

CP

44 δέοντος C   51 συστήσει C   55 νόσης marg. unc. litt. C   57 καί²]
 om. C   58 γραφῆ] φησὶ P
 109. 1 καί¹] om. C   3 μετημεν (sine acc.) C   8 ἐλεγχόμεν C   ἀνα-
 τρέπομεν C   11 παραστήσομεν C

ματουργημένη τὰς τῶν ἀγίων ἀριστείας διαχαράττειν ὑποτιθέ-
 15 μενος καὶ παρισυῖσθαι τὴν ἐκ τοῦ λόγου δύναμιν τῇ ἀπὸ τῶν
 γεγραμμένων ὄψει διοριζόμενος, ὡς ἂν μὴ ἀποδέοι τὰ τῇ ἀκοῇ
 ἐνηχούμενα τῶν ἀπὸ τῆς ὄψεως κατειλημμένων, ἐμφανε-
 στέρων τε καὶ ἐκτυπωτέρων ὄντων ὅσον καὶ λόγων πράξεις,
 20 ταυτὸν δύνασθαι φησὶν τῷ λόγῳ κοσμουμένῳ τὸ ἐγχαραττό-
 μενον τοῖς πίναξιν. | Ὅπερ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας παρί- f. 263^v
 στησιν, τοῦτο γραφῇ | σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δεικνυσιν. διὸ f. 93^v
 καὶ πολλοὺς ἐκ τε τῶν λογογραφουμένων ἐκ τε τῶν ζωγρα-
 φουμένων ἀνδραγαθημάτων εἰς ἀνδρείαν διεγείρειν οἱ ἐκατέ-
 ραν τέχνην μετιόντες ἐπίστανται.

110. ὁ δὲ μέγας Γρηγόριος οὐδὲ ἀνέχεται σιγᾶν τὰ κατὰ
 Πολέμωνα τὸν παλαιὸν ἐκείνον, ἀλλὰ καὶ ἐν θαύματι ποιούμε-
 νος ἐν τι τῶν ἐκείνου θαυμάτων, πολλῶν δήπου πάντως γε
 ὄντων, τίθησιν καὶ ὅτι τὸ ἐταιριζόμενον ὀνίνησιν γύναιον λέξε-
 5 σιν αὐταῖς ὡδί πως ἔχων· Οὐδ' ὁ Πολέμων ἔμοιγε σιγηθήσε-
 ται· καὶ γὰρ τὸ θαῦμα τῶν ἄγαν λαλουμένων. ἦν μὲν τὸ
 πρόσθεν οὗτος οὐκ ἐν σώφροσιν καὶ σφόδρα γ' αἰσχρὸς
 ἡδονῶν ὑπηρέτης· ἐπεὶ δ' ἔρωτι τοῦ καλοῦ κατεσχέθη, σύμ-
 βουλον εὐρών (οὐκ ἔχω δ' εἰπεῖν τίνα, εἴτ' οὖν σοφόν
 10 τιν' εἶθ' ἑαυτόν), ἀθρόως τοσοῦτον ὠφθη τῶν παθῶν ἀνώτε-
 ρος, ὥσθ' ἐν τι θήσω τῶν ἐκείνου θαυμάτων. ἐταιρίδ' εἰσκαλεῖ-
 ται τις ἀκρατῆς νέος, ἣ δ' ὡς πυλῶνος ἦλθε, φασίν, πλησίον,
 τῆς δ' ἦν ὑπερκύπτων Πολέμων ἐν εἰκόνι, ταύτην ἰδοῦσα (καὶ
 γὰρ ἦν σεβασμία) ἀπῆλθεν εὐθύς καὶ θεὰς ἠττημένη ὡς
 15 ζῶντ' ἐπαισχυνθεῖσα τὸν γεγραμμένον. ἀλλ' οἶμαι εἰπεῖν εὐκαι-

20/21 cf. supra 108⁷⁻⁹

110. 5/15 Gregorius Nazianzenus, *Carmina moralia*, 10, 793-807, PG 37, 737-738; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 13BC

CP

16 διοριζόμενος] διαγωνιζόμενος P 21 δεικνυται C^a corr 23 ἀνδρείαν C
 110 2 πολέμον & C 4 γύναιον *primum ante ὀνίνησιν scripsit C sed statim*
correcti 5 ἔχων P ο θεολόγος et πολέμων *margin. unc. litt. C* 10 εἰτ' εαυ-
 τὸν C 11 ὡσθ' ἐν] ὡστ' εἰεν C ἐταιρίδα C 12 ἡδ' P 13 δ'] δὲ
 C πολέμον C 15 ζώντα αἰσχυνθεῖσα C

ρον ὅτι κἄν γοῦν ἡ τοῦ Πολέμωνος εἰκὼν καταιδεῖτω τοὺς
 ἔκφρονας καὶ ταύτην σεβέσθωσαν, ἐπεὶ τὴν Χριστοῦ εἰκόνα
 διαπτύειν ἐγνώκεσαν. ἔτι ὁ ἱερός Γρηγόριος ὁ τῆς Νυσαέων
 20 τὸ ἐκεῖθεν ἀναγραφέτω ὠφέλιμον, οὐδὲ γὰρ ἀδακρυτὶ παρέρ-
 χεται τὴν κατὰ τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ ἱστορημένην θεῶν
 ὄρων· Οἶδεν δέ, φησὶν, καὶ γραφὴ σιωπῶσα λαλεῖν καὶ
 τὰ μέγιστα ὠφελεῖν. ὁ μέγας δὲ Ἰωάννης, ἔκ τε τῆς προση-
 γορίας ἀκουομένης ἔκ τε τοῦ καθορᾶσθαι τὸν τύπον τοῦ |
 σώματος τοῦ ἱεροῦ Μελετίου, διπλῆν τινα τὴν παραμυθί- f. 264^f
 25 αν παρέχεσθαι καθορίζεται. τίνος δὲ χάριν ὁ τοσοῦτος τὴν
 ἀγιωσύνην | τὴν κηρόχυτον ἡγάπα γραφὴν εὐσεβείας τε f. 94^f
 πεπληρωμένην ἐγίνωσκεν, εἰ μὴ τῆς ἐκεῖθεν ὠφελείας ἐ-
 πησθάνετο; τί δέ; οὐκ ὠφέλιμον τὸ τοῦ μεγάλου Παύ-
 λου εἰκόνημα, ᾧ ἐνητένιζεν καὶ ὡς ζῶντι προσεῖχεν, ὡς
 30 αὐτὸν ἐκεῖνον διὰ τῆς θεᾶς ταύτης φανταζόμενος, καὶ
 προσομιλῶν ὡς παρόντι; Ἀστέριος καὶ αὐθις ὡσπερ ἀστήρ
 φαινὸς ἀνισχέτω καὶ φαιδρυνέτω τὸν λόγον καὶ τῷ γε φι-
 λομάρτυρι προαναφωνεῖτω ὡς, εἴ που μαρτύρων ἐντύχοις
 ἱστορουμένοις πάθεισιν, δακρύσας ἂν πάντως ἀπέλθοις. καὶ
 35 ταῦτα μὲν ἐκ τῶν παρηγμένων αὐτοῖς μαρτύρων λελέχθω. εἰ
 δέ τις καὶ παρὰ τῶν ἐκτὸς τούτων ἱερῶν ἀνδρῶν συλλέγειν
 ἐθέλοι τὸ ἐντεῦθεν ὠφέλιμον καὶ ὅσον ἐν θαυματουργίαις
 ἄδεται, πολλὰ μὲν ὁ συγγεγραμμένος τοῦ μακαρίου Εὐτυχίου
 βίος, ὃς τοῦ κατὰ τὴν βασιλίδα θρόνου ἱερατικοῦ ἐξηγήσατο,
 40 προβάλλει τὰ θαύματα, πλείονα δὲ τὰ τοῦ ἀοιδίμου Σωφρο-
 νίου συγγράμματα, ὃς τῆς Ἱεροσολυμιτῶν ἀρχιερωσύνης προ-

18/21 cf. supra 101⁵ 21/22 cf. supra 102¹⁷⁻¹⁸ et 103⁶⁻⁷ 24/25 cf. supra
 98¹⁰ 26/27 cf. supra 97²⁻³ 29/31 cf. supra 99⁸⁻¹¹ 32/34 cf. supra
 105⁷¹ 38/40 cf. *Vita Eutychii*, ed. Laga, 1465-1491 40/42 cf. Sophronius
 Hierosolymitanus, *Vita Cyri et Iohannis*, PG 87³, 3688B

CP

18 νυσαέων P 21 νόσης marg. unc. litt. C 22 δὲ μέγας P 26
 χρυσόστομος> marg. unc. litt. C γραφὴν] add. ἡ P^p corr. τε] om.
 P 31 αστε<ριος> marg. unc. litt. C 32 φαιδρύνετω C 32/33 φιλο-
 μάρι (sic) C 33 ἐντύχοις] ἐν τοίχοις C 36 ἐκτὸς τούτων] om. C^a corr

- ἔσται, προΐσχεται τὰ παραδοξοποιούμενα καὶ ὅσα ἐν τοῖς μαρ-
 τυριοῖς τῶν ἁγίων ἀναγέγραπται (μακρὸν γὰρ ἂν εἶη καὶ δυσε-
 ξίτητον ἐπιβάλλειν τοῖς καθέκαστα καὶ τὸν περὶ τούτων
 45 διεξιέναι λόγον)· τοῖς γὰρ φιλοπόνως καὶ φιλοθέως ἐντυγχά-
 νουσιν εὐγνωστα ἂν γένοιτο τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ αἶ τε ἀ-
 κατάληπτοι εὐεργεσίαι, ἅς διὰ τὴν ἀνέκφραστον αὐτοῦ φι-
 λανθρωπίαν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ τρόπου προνοῶν τοῦ γένους
 ἐπιτελεῖσθαι εὐδόκησεν. τοῦ δὲ διαποροῦντα λέγειν· ἐν παύσῃ
 50 διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται πνευμα-
 τικῆ ἰσχυροῦς; τί ἀλογώτερον ἢ κτηνοπρεπέστερον; | πῶς f. 264^v
 γὰρ ὁ ἔκφρων οὐκ αἰσθάνεται τοὺς οἰκείους λόγους καταστρε-
 φόμενος οὐδὲ συνεώρακεν | ὅτι ὅπερ διὰ τῶν ἱερῶν γραμ- f. 94^v
 μάτων ἐνωτιζόμεθα, τοῦτο καὶ τὴν γραφὴν ταύτην θεώμενοι
 55 ἀναμνησκόμεθα; τὴν γὰρ αὐτὴν ἡμῖν εἰσηγείται ὑπόθεσιν. ὁ
 γὰρ εἰκόνα τινὸς ὄρων, πῶς οὐκ εὐθύς ἐπὶ τὸ πρωτότυπον
 ἀναδραμεῖται τὸν νοῦν, καὶ τὸν ἀπόντα ὡς παρόντα θεώμενος
 οἰήσεται, οὐκ ἐπὶ τῆς ὑπομνήσεως μόνῃς ἐστῶς; καὶ πιστώσε-
 ται ταῦτα πάλιν ὁ μέγας λέγων Βασίλειος ὅτι Ἄπερ ὁ λόγος
 60 διὰ τῆς ἱστορίας παρίστησιν, ταῦτα γραφῇ σιωπῶσα διὰ
 μιμῆσεως δείκνυσιν, καὶ ὡς ἀμφοτέρω τῆς αὐτῆς δυνάμεως
 ἔχονται· πρὸς δέ γε καὶ ὁ θεῖος Ἰωάννης ἐν τοῖς λόγοις, οὓς
 ἐπὶ κατηγορίᾳ (οὐ γὰρ συνηγορίᾳ) ἑαυτῶν οἱ ἄφρονες παρήγα-
 γον, φάσκων οὕτως· Εἰ γὰρ εἰκόνα τις ἄψυχον ἀναθεῖς παιδὸς
 65 ἢ φίλου ἢ συγγενοῦς νομίζει παρεῖναι ἐκεῖνον τὸν ἀπελθόντα
 καὶ διὰ τῆς εἰκόνας αὐτὸν φαντάζεται τῆς ἀψύχου. ὥστε οὓς
 προβάλλεται περὶ τῶν ἁγίων λόγους ὁ ἀνόσιος, πεπλασμένοι
 καὶ κατεσχηματισμένοι αὐτῷ προφέρονται· πῶς γὰρ οὐκ ἐνδη-
 λον ἑαυτὸν παρίστησιν ὅτι λίαν καὶ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν ἁγίων

59/61 cf. supra 108⁷⁻⁹
 55, 521; cf. infra 149³⁻⁶

64/66 Iohannes Chrysostomus, *In Psalmum 145*, PG

CP

53 συνεώρακεν C 55 αὐτὴν] ταύτην C εἰσηγγεται C^a cor P 59
 λέγων] om C βασιλ<ειος> marg. unc. litt. C 64 χρ<υσόστομος> marg.
 unc. litt. C 65 παρεῖναι] om. C 69/70 μ<ά>ρ<τυρες> marg. unc. litt. C

70 ἄχθεται; βαρύτατοι γὰρ εἰσιν τῷ ἔναγεϊ, καὶ ἐπὶ μνήμης γινόμενοι καὶ ἐν εἰκόσιν φαινόμενοι.

111. τούτων δὲ τοσούτων ὄντων καὶ προφανῶς ἐν τῇ κατὰ Χριστιανούς θεοσεβείᾳ παρειλημμένων, τί προστίθῃσιν τοῖς προλαβοῦσιν ὁ παραπλήξ, ταῖς τῶν ἁγίων ἐπιλυττῶν τιμαῖς; ἀλλ' εὐδηλον ὡς ματαία ἢ τοιαύτη ἐπίνοια καὶ
 5 διαβολικῆς μεθοδείας εὕρεμα. τὰς τῶν ἁγίων ἰδέας οὐδαμοῦ παρειληφῶς ἐξ ὑλικῶν χρωμάτων διαμορφοῦν, κατισχυρίζεται διαβολικῆς μεθοδείας εἶναι τοῦτο εὕρεμα. πόθεν παρειληφῶς ἔχει; τίς ταῦτα φηγεγόμενον ἐν Χριστιανῶν | μοῖρα θεΐη; ἢ οὐχὶ καὶ f. 263^f
 10 τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀπιστίας φευκτότερον; ἐδέησεν γὰρ ἂν αὐτῷ καὶ τὰς διαγορευούσας ἡμῖν τῶν ἁγίων ἀριστείας καὶ ἀνδραγαθήματα βίβλους | ταῖς ἴσαις καταρρήσειν ὑποβάλλειν, ἐπεὶ f. 95^f
 τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἀπαγγελίαν φέρουσιν καὶ οὐδὲν ἐπάμφοτέραις τῶν γραφῶν, ὅσον ἐν ὑποθέσει, ὀφθῆσεται τὸ διάφορον.
 15 εἰ γὰρ ἐκ τῆς τῶν ἀψύχων εἰκόνων προσηγορίας τὸ οἰονεὶ ἔμψυχον ἐπὶ τοῖς λόγοις μετείληπται κάκειθεν τῆς τοιαύτης ὀνομασίας τετύχηκεν, πῶς οὐχὶ καὶ τῆς αὐτῆς διαβολικῆς μεθοδείας εὕρεμα εἰπεῖν ἀποτολμήσειεν, ἵνα καὶ τῆς ὑβρεως ὡσπερ δὴ καὶ τῆς κλήσεως ἤδη μετάσχοιεν; οὐδὲν γὰρ
 20 ἦττον κάκει διὰ ττοι ὁ ἐπὶ τῷδε μῶμος· κλέπτει γὰρ τοὺς ἀκρωμένους τοῖς λόγοις ἐπιχρωννύμενος, ἵνα τοῖς ἔργοις καθέλοι τὰ ἅγια. τί οὖν ἡμῖν παρὰ τοὺς λόγους τοῦ θεοστυγοῦς τούτου ἀναφανήσεται; ἄρα οὖν οἱ καθ' ἡμᾶς θεολόγοι οἱ τοσαύτης μεταλαχόντες ἀγιότητος, οἱ τῶν ἀποστόλων συνόμιλοι
 25 καὶ τῶν μαρτύρων ἐφάμιλλοι, διαβολικῆς μεθοδείας μετήρχοντο εὕρεμα, ὁ μὲν τὴν κηρόχυτον ἀγαπήσας

111. 26/27 cf. supra 97²⁻³

CP

70/71 γινόμενοι C^a ^{corr} 71 καὶ - φαινόμενοι] om. P

111. 5 μεθοδίας C εὕρημα P (sed cf. Theod. Studit., Epist., 380, 133 et infra
 l. 8) ιδέας] sic codd. 7 μεθοδίας C 9 ἢ] ἢ P 13/14 ἀφοτέραις
 C 17 αὐτῆς] τοιαύτης P διαβολικῆς] διαβολῆς C^a ^{corr} 18 μεθοδίας
 C εὕρημα P 23 ἄρα C 25 μεθοδίας C 26 εὕρημα C^a ^{corr}

γραφήν καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ ἀποστόλου ὡς μέγα τι χρῆμα
 περιέπων τὸ ἀπεικόνισμα καὶ τᾶλλα ὅσα ἡμῖν ἐν τοῖς ἱεροῖς
 αὐτοῦ διείλεται συγγράμμασιν, ὃ δὲ καὶ εἰκόνι τιμήσας τὸν
 30 μέγαν Βασίλειον τῶν διὰ λόγων ἐγκωμίων πλέον; πῶς δὲ
 ἀνεύθυνος τοῦ τοιούτου ἐγκλήματος αὐτὸς ὁ μέγας κατασταθή-
 σεται Βασίλειος ἐπὶ τισι ποτὲ μάρτυσιν τὰ ὅμοια δρῶν καὶ ὡς
 ἐξ εἰκόνων οἷα παραδειγμάτων τινῶν καὶ ἀρχετύπων ἐπὶ τοὺς
 λόγους μετὰ τὸν λόγον καὶ ταύτη ἐναργεστέρους καὶ οἶον
 35 ἐμφύχους ἐργαζόμενος εἰκόνας, ὥσπερ ἐν τῷ εἰς τοὺς ἁγίους
 Τεσσαράκοντα μάρτυρας ἐγκωμίῳ διεξείσιν | ὡς ἐν γραφῇ f. 265^v
 λέγων τὰς τούτων ἀριστείας προδεικνύειν; ταυτὸν δὲ δύ-
 νασθαι τοῖς παρὰ τῶν λογογράφων τὰ τῶν ζωγράφων, ἐπεὶ
 40 περὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἀμφότεροι στρέφονται, καὶ
 ταῦτα ὑπόγουον ἡμῖν παρατίθεται· ἤδη δὲ καὶ | ἄλλα τούτοις f. 95^v
 παραπλήσια καὶ δράσαντες καὶ διαλεξάμενοι οὐδὲ τὴν γραφι-
 κὴν τέχνην κακίζειν ἐπεχείρησαν πῶποτε, ἀλλὰ καὶ ἀποδέ-
 χονται καὶ ἐν ἐγκωμίων λόγῳ πολλακίς τιθέασιν ὡς προ-
 αποδέδεικται. τί οὖν φημί; εἰ ματαῖα ἢ τοιαύτη ἐπίνοια καὶ
 45 τὰ ἐν οἷς οἱ ἅγιοι καθορῶνται καὶ δῖῶν ἢ μνήμη αὐτῶν ἡ-
 μῖν ἐγγίνεται διαβολικῆς μεθοδείας τυγχάνει εὐρη-
 μα, ὡς ὁ ἐναγῆς ἀποφαίνεται, κινδυνεύσαιεν ἂν τῷ μεγί-
 στῳ οἱ ἅγιοι εἰς ὕβριν καὶ ἀδοξίαν τῷ ὄντι περιῖστασθαι. εἰ
 μὴ γὰρ ἡ τῶν ἁγίων δόξα ἱκανὴ καὶ τὰ ἐν οἷς αὐτοὶ θεωροῦν-
 50 ται συνδοξάσαι τε καὶ τιμῆσαι, ἀπορήσειαν δόξης, ὡς οὐδ' αὐτοὶ
 μεταλαχεῖν ἤδη ποτὲ νομισθήσονται. ἀλλ' ὧδέστιν εἰπεῖν ὡς
 ἀληθῶς ὅτι δὴ ἡ ἐκείνου ψυχὴ ἡ ἐξάγιστος καὶ ἀκάθαρτος
 διαβολικῆς μεθοδείας ἐτύγχανεν ἔμπλεως καὶ ἡ βδε-
 λυρὰ ἐκείνη διάνοια Σατανικῆς ἐνεργείας ἦν ἐργαστήριον καὶ
 55 πάσης δαιμονικῆς καὶ πονηρᾶς ἐπινοίας καταγωγίον· ὅτι γὰρ

36/37 cf. Basilius Caesariensis, *In XL Martyres*, PG 31, 508C

CP

27 ἀποστόλου] παύλου P ὡς] om. C^a ^{com} 29 διήλλεταί C, διήλεγκται
 P 32 τισι C 35 ἐργαζόμενας C 37 δεικνύειν C 43 ἐν] om.
 P 46 μεθοδίας C 46/47 εὐρημα] sic codd 50 ἀπορήσειαν] ἀπορή-
 σειεν ἂν P 53 μεθοδίας C ἔμπλεως C 53/54 βδελυρὰ C

ἐν ᾧ ταῦτα ἐφθέγγετο τοῦ παμπονήρου καὶ λαοπλάνου ἐμπε-
 φόρητο πνεύματος, οὐδείς ἄν διαμφισβητήσειεν τῶν θείῳ ἀγο-
 μένων πνεύματι καὶ εἰδόντων ὅτι ἐν πνεύματι θεοῦ οἱ ἅγιοι
 λαλοῦσιν μυστήρια· οἷς ἐν ἅπασιν ἀντίθετος δέδεικται ὁ τῆς
 60 ἀληθείας ἀντίπαλος. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τοῦ πονηροῦ τὸ μηχά-
 νημα. ὡσπερ γὰρ οἱ ἅγιοι ἰδρῶσι πολλοῖς καὶ πόνοις γενναίως
 μέχρις αἵματος διηγωνίσαντο κατὰ πάσης μεθοδείας καὶ ἐπι-
 νοίας τοῦ πονηροῦ κράτους, πᾶσαν μὲν τὴν τοῦ διαβόλου
 ἰσχὺν κατασεύσαντες, πᾶσαν | δὲ τῶν εἰδώλων ἐν οἷς ἐθερα- f. 266^f
 65 πεύετο πλάνην εὐσθενῶς καθελόντες, οὕτω καὶ οὗτος διὰ δὴ
 τούτων τῶν ἐναγῶν καὶ θερμῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ ἀντιμηχανᾶ-
 ται καὶ ἀντιπαρατάττεται πρὸς τοὺς ἁγίους, ἀντέκτισιν οἶον
 ἐπινοῶν ἀντικαθελεῖν αὐτῶν τὰ σεμνὰ ἀπεικάσματα, οὐ φέ-
 ρων καὶ νῦν δι' ὀράσεως αὐτῆς τὰς τε ἀριστείας αὐτῶν τὴν τε
 70 παρρησίαν κατ' αὐτοῦ ἐναργῶς ἐμφανίζεσθαι.

112. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον· | ἔδει δὲ νόθα καὶ ξένα f. 96'
 τῆς καθ' ἡμᾶς εὐσεβείας τὰ παρὰ τῶν ἀναισθήτων προφερόμενα
 δείξαντας ἐναυῦθα καταλύειν τὸν λόγον καὶ σχολὴν ἀπὸ τῶν
 λοιπῶν ἄγειν. ἐπειδὴ δὲ οἱ τάλανες καὶ ἐτέρας ἀλόγους καὶ
 5 ἀλλοκότους προφέρουσιν χρήσεις, οὐκ ἀποκνητέον ἡμῖν καὶ
 ταύτας ἐπισκεψαμένους εἰς φανερόν καταστήσαι τὰ ἐνόητα
 ψεύδη καὶ πλάσματα. προστιθέασιν γὰρ τοῖς προλαβοῦσιν
 Βασιλείον τινα Σελευκείας ἀρχιερέα παραπλασάμενοι, τὰ αὐτὰ
 τοῖς τοῦ πεπονημένου Θεοδότου κατὰ τῶν ἁγίων κενοφω-
 10 νοῦντα. ἔχει δὲ τὰ προφερόμενα ὧδε· Τοὺς ἐν ἀρετῇ
 γοῦν βεβιωκότας οὐ διὰ τῆς ἐν χρώμασιν τε-
 χνουργικῆς ἐπιστήμης τιμᾶν δεῖ, ὅπερ ἐστὶν
 Ἑλληνικῆς μυθοποιίας ἀνάπλασμα, ἀλλὰ διὰ

58/59 cf. I Cor. 14, 2

112. 1 cf. e. g. Gregorius Nazianzenus, *In Pentecosten*, ed. Moreschini, 16, 14-15 (p. 350) 10/19 non inveni; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 369, 30-37

CP

62 μεθοδίας C 70 κάκτου P, ut vid.

112. 2 προσφερόμενα C 10 βασιλείου επισκοπου σελευκίας marg. unc. litt. C

τῆς γραφικῆς θεωρίας τούτους εἰς ἀνάμνησιν
 15 ἔλκειν καὶ μιμεῖσθαι τὸν ζῆλον. τίς γὰρ ἂν
 γένοιτο τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῆς τῶν τοιῶνδε
 μορφωμάτων κακοτεχνίας εὐεργεσία; ἢ τί ἔχοι
 θεοφιλέες τε καὶ τίμιον ἢ τῶν ἀψύχων ὁμοιω-
 μάτων περιεργία;

20 ταῦτα κὰν ἐν διαφόροις προσηγορίαις εὐρίσκηται, τῇ ῥήσει
 καὶ διανοίᾳ, εἰς ἔστιν ὁ φθεγγόμενος, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐμπνεό-
 μενος πνεύματος, ὡς ἐκ τῶν ἱερῶν ἐκτυπωμάτων καὶ αὐτῶν
 τῶν ἁγίων ἐχθρὸς πεφωραμένος· εἴσεται | πάντως που ὁ τοῖς f. 266^v
 λόγοις αὐτῶν ἀκριβέστερον ἐπιστήσας.

113. ἡμεῖς δὲ ταῦτα ἱκανῶς θριαμβεύσαντες ὡς ἔκφυλα καὶ
 ἀλλότρια τῆς ἐκκλησίας ἐκαττύθη ληρήματα, τὴν γνησίαν ἦν
 περὶ τὰ ἅγια ὁ ἀληθῆς ἔχει Βασίλειος φανερώσομεν δόξαν,
 οὐδενὸς ἄλλου προσδεσόμενοι. παρίτω γὰρ εἰς μέσους αὐτὸς
 5 καὶ τὴν ψευδῶνυμον ἀποκρουόμενος πλάνην, τὴν νικῶσαν
 νεμέτω τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὡς ἔσχεν διαλήψεως περὶ γε τῆς
 εἰκόνας τῆς ἁγίας πρωτομάρτυρος Θέκλης διεξιέτω καὶ μεθ' ὧν
 πλείστων ὄσων λόγων εἰς τὴν καλλιμάρτυρα ἐξύφηεν προσα-
 νατιθέσθω καὶ ταῦτα. γράφει γὰρ τῷ βασιλεῖ Λέοντι τοιάδε·
 10 Ἐτόλμησα, θειότατε, τῆς ἁγίας ἀποστόλου καὶ καλλιπαρθέ-
 νου. καὶ μεθ' ἕτερα· Ἴνα δὲ μὴ ἀμφίβολον γένηται τοῖς f. 96^v
 ἀκούουσιν ὡς αὐτῆς εἶη τῆς ὁσίας ἀποστόλου ἢ εἰκὼν αὕτη
 ἢ ἀληθινή, δίκαιον ἡγησάμεθα ἅπερ μεμαθήκαμεν παρὰ τῶν
 προγόνων ἡμῶν εἰπεῖν. αὕτη ἢ ὁσία, δέσποτα, μετὰ τὸ
 15 διασωθῆναι καθὼς εἴρηται, ἵνα συντόμως εἶπω, εἰσελθοῦσα
 ἐν Σελευκείᾳ μετὰ τοὺς ἀγῶνας τοὺς μαρτυρικούς, τὴν ἀπο-
 στολὴν ἐμπιστευθεῖσα παρὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου τοῦ
 διδασκάλου αὐτῆς καὶ τῆς οἰκουμένης, εὔρεν πάντας τοὺς ἐν

113. 10/58 Ps.-Basilius Seleucensis, *De vita et miraculis S. Theclae libri II*, ed. Dagron, 416,4 - 417,56; invenitur (brevius) in florilegiis in codd. Veneto Marc. gr. 573, fol. 14-15 et Parisino gr. 1115, fol. 261^v-262; cf. *Adversus Epiphaniidem* 370, 4-19

CP

15 τίς| τῆς C

113. 7 θέκλας P (cf. *infra* l. 56)

8 ἐξύφανε P

9 λέωντι C

Σελευκεία τῆς Ἰσαύρων μητροπόλει Ἑλληνας ὄντας καὶ ἀνό-
 20 μους κατ'ἐκείνους τοὺς χρόνους. καὶ σπεύσασα διδάξαι τὸν
 λόγον τοῦ θεοῦ, ἐμπιστευθεῖσα τὴν πόλιν εὐγενῆς τε οὔσα
 ἔσπευσεν ἐν ἰδιάζουσι τόποις οἰκεῖν· ὅθεν ἐν σπηλαίῳ ὤ-
 κησεν τῷ Μυρσινεῶνι, ἔνθα νῦν ἡ πηγὴ. κατὰ κυριακὴν δὲ
 ἐξῆει συλλέγουσα βοτάνας καὶ ταύτας ἤσθιεν τὴν ἑβδομάδα.
 25 συνέβη δὲ κατ'ἐκείνον τὸν καιρὸν τὸν ἱερέα τῶν Ἑλλήνων τὸν
 ἐν Καπιτωλίῳ ὄντα τῷ ἐν τῇ Σελευκέων (ἕπερ | νῦν ἐστιν f. 267^r
 Ἀποστολεῖον) γυμνάζεσθαι, ὡς ἐν ἰδιάζοντι τόπῳ, ἔνθα δια-
 κινούσα ἡ ἁγία συνέλεγεν τὰς βοτάνας. ἰδὼν δὲ αὐτὴν ἔφιπ-
 πος ὢν, πτερίσας τὸν ἵππον ἤλθεν πλησίον αὐτῆς, κα-
 30 κόσχαλον νομίσας εἶναι αὐτὴν τινα τῶν τυχουσῶν κορῶν·
 στραφεῖσα δὲ ἡ ἁγία ἀπόστολος Θέκλα, δύναμιν ἐξ αὐτῆς
 πέμψασα, κατήνεγκεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἵππου. καὶ ἐτέθη
 ἄφωνος τρεῖς νύκτας, ὥστε ἐν τοσούτῳ <συναχθῆναι πᾶσαν
 τὴν πατρίδα τῆς Ἰσαύρων χώρας περὶ αὐτὸν ἐκπληττομένους
 35 ἐπὶ τῷ> γεγονότι περιβόητος γὰρ ὑπῆρχεν ὁ ἱερεὺς καὶ
 περιφανῆς ἐν τοῖς τότε χρόνοις. ὡς δὲ πατε ἀνέσφαλεν, ἐν
 νῷ λαμβάνει ὡς δῆθ' ἐν τινα τῶν θεῶν αὐτοῦ οὔσαν καὶ ὀργι-
 σθεῖσαν κατ'αὐτοῦ καὶ ἐκ τούτου τὸν κλιμακτῆρα τοῦτον
 ὑπομεμενηκέναι. κελεύει οὖν ἐνεχθῆναι ζωγράφον καὶ λέγει
 40 αὐτῷ· «Ἀπελθε καὶ ζωγράφησόν μοι κόρην μικροπρόσωπον
 ὀκτωκαιδέκα ἐτῶν πλέων ἢ ἔλασσον, ἧς τὸ κάλλος ἐξείπειν
 οὐ καταλαμβάνω, φοροῦσαν ἐνώτια δίκοκκα καὶ περίθημα f. 97^r
 κατὰ τοῦ τραχήλου, | ὡς ἂν λάβῃς κατὰ διάνοιαν»· οὕτως
 γὰρ ἦν ὀφθεῖσα ἡ ἁγία τῷ ἱερεῖ ὅτε καὶ καταπεσεῖν αὐτὸν
 45 ἐποίησεν ἐκ τοῦ ἵππου. ὡς δὲ ἐπεχείρησεν ὁ ζωγράφος τοῦ
 ζωγραφεῖν, ὀδηγηθεὶς τῇ συνεργίᾳ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, τὴν

CP

19 μητροπόλει] scripsi, μητροπόλεως codd. 22 ἰδιαζούσι C 23 ἡ πηγὴ]
 correxi e Vita, ἀπήγει codd. et florilegia (vide app. fontium) 24 εὐδομάδα C 26
 τῷ] correxi e Vita, τὸν codd. et florilegia (vide app. fontium) 27 ἀποστολίον
 C 33/35 συναχθῆναι - τῷ] supplevi e Vita, om. codd. 38 κλιμακτῆρα
 C 41 πλέων ante primam et post secundam corr. C, πλείων post primam et ante
 secundam corr. C 42 δίκοκκα C 44 καὶ] om. C 46 αὐτοῦ] an legen-
 dum αὐτῆς?

ἀληθινὴν εἰκόνα γεγράφηκεν· ἐνεχθείσης δὲ αὐτῷ τῆς εἰκόνας
καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ ἱερεὺς ἐπέγνω αὐτὴν οὕσαν. καὶ δυναμωθεὶς
καὶ ἀναστάς περιεπτύξατο τὴν εἰκόνα καὶ ὠμολόγησεν αὐτὴν
50 εἶναι· ἦν καὶ ἀπεθησαύρισεν ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἰδίῳ,
πιστεύσας τῷ κηρύγματι τῆς ἀποστόλου. ἦτις εἰκὼν κα-
τήχθη ἐκ διαδοχῆς τῶν ἐξ αὐτοῦ εἰς Ἀχαιοὺν τινα ἰλου-
στριον, λόγιον φιλόσοφον Χριστιανὸν ἄνδρα, καὶ μετὰ τὸ
τέλος τούτου ὤφθη ἡ εἰκὼν αὕτη ὅτε ἐκηδεύετο ὁ αὐτὸς
55 Ἀχαιός. ὁ δὲ κατ'ἐκείνον τὸν χρόνον | παραμονάριος τοῦ f. 267^v
μαρτυρίου τῆς ἀγίας πρωτομάρτυρος Θέκλης μεταγραφάμε-
νος τὴν εἰκόνα ταύτην, ἔδωκεν καὶ αὐτὸς εἰς τὸ μεταγράψαι
αὐτὴν τοῖς βουληθεῖσιν.

114. ταῦτα παρὰ τοῦ ἀληθοῦς γεγράφθω Βασιλείου, σύν-
δρομα τοῖς λοιποῖς ἀγίοις πατράσιν φρονούντος τε καὶ δοξά-
ζοντος. μετὰ δὴ ταῦτα παρατιθέασιν Ἀμφιλοχίου τοῦ ἐξ
Ἰκονίου λόγους ἐκ τοῦ πεποιημένου αὐτῷ ἐγκωμίου εἰς τὸν
5 μέγαν Βασίλειον, ἐν οἷς τοιαῦτα λέγεται· Οἱ ἅγιοι οὐ
προσδέονται τῶν διὰ γραμμάτων ἡμῶν ἐγκω-
μίων, ἐγγεγραμμένοι ἤδη τῷ βιβλίῳ τῶν
ζώντων, ὧν ἡ δικαιοσύνη παρὰ τῷ Θεῷ πεφύ-
λακται· ἡμεῖς δὲ χρῆζομεν τῶν διὰ μέλανος
10 γραμμάτων, ὅπως ὁ νοῦς ἡμῶν διαγράφη τὴν
ταύτων μνήμην εἰς κοινὴν ὠφέλειαν, καὶ ὦμεν
ἄκροαταὶ τούτων, ὅταν διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῆ
ἀκοῆ παραπέμπωμεν. ὡς γὰρ ἐκ μεγάλου θη-
σαυροῦ πρὸς οἰκονομίαν τὰς εὐεργεσίας λαμ-

114. 5/27 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 301D [= *Amphilochius Iconiensis, Encomium S. Basilii Magni*, ed. Datema, *Fragmentum XI*, p. 236]; cf. versionis syr. transl. germ. von Zetterstéen, 68-69; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 372, 20-25 7/8 cf. Phil. 4, 3

CP

52 ἀχαιὸν τινα C 52/53 ἰλουστριον C 55 ἀχαιός C 56 Θέκλης]
sic C et florilegium in Parisino gr. 1115, θέκλας P et ed. Vitae (cf. supra l. 7)

114. 5 οἷς] add. τὰ Alexander ἀμφιλοχίου επισκόπου του ἰκονίου εκ του
ἐγκωμίου του εις τον αγιον βασιλειον marg. unc. litt. C 8 τῷ] om. P 13
παραπέμπομεν C

15 βάνομεν, καὶ πληροῦμεν ἡμῶν τὰ ὑστερήμα-
 τα ταῖς τούτων πολιτείαις· οὐ γὰρ πληροῦται
 ἀκοή δι' ἐπιθυμίας ἔχουσα ἀκοῦσαι τὴν τούτων
 τελείωσιν. ἀλλ' οὐ χρώμασιν τοῖς πίναξιν τὰ
 σαρκικὰ αὐτῶν | πρόσωπα ἐπιμελές ἡμῖν ἐκ- f. 97^v
 20 τυποῦν, ὅτι οὐ χρῆζομεν τούτων· ἀλλὰ τὴν
 τούτων ἄθλησιν ἐκμιμούμενοι, καὶ τὰς ἀγαθὰς
 πράξεις δευτεροῦμεν καὶ τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην
 διαγράφομεν καὶ ἐσμὲν μιμηταὶ τῶν ἀγαθῶν
 πράξεων αὐτῶν, ἐντιθέντες τῇ γραφῇ τὰς
 25 τούτων μνήμας μετὰ θάνατον πρὸς τοὺς ἀκού-
 οντας, ὅπως γινῶσιν τὴν ἐν κόσμῳ αὐτῶν ἀνα-
 στροφὴν.

ἡ μὲν οὖν χρῆσις τοιαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα· μηδένα δὲ τῶν
 πιστῶν καὶ εὐσεβεῖν εἰδόντων εὐγνωμόνως τε πρὸς τοὺς ἀγίους
 30 διακειμένων καὶ ψῆφον ὀρθὴν ἐπὶ τοῖς πράγμασιν φέρειν ἐπι-
 σταμένων, τὸ | δοκοῦν ἐν αὐτῇ τραχύ τε καὶ πρόσαντες f. 268^r
 ἐγκείσθαι ἀθρόον ταραττέτω, μὴ δὲ ἐκ πρώτης ἐπιβολῆς καὶ
 ἐντεύξεως οἷ γε ταῦτα ἐντυγχάνοντες κρινέτωσαν, ἀλλὰ
 μετ' ἐμμελοῦς ἐρεύνης καὶ ἀσφαλοῦς διασκέψεως πολυπραγμο-
 35 νοῦντες τὸν ὅλον νοῦν τοῦ συγγραφέως ἐξεταζέτωσαν. ἐκ δὲ
 τοῦ εἰλημμένου αὐτῷ προοιμίου τὸν σκοπὸν ἀναλεγόμενοι
 ῥαδίως ἔλοιεν τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν. διατοῦτο γὰρ εὖ
 ἔδοξεν καὶ αὐτὸ ἐνταῦθα ἐγκατατάξαι τὸ προοίμιον, ὡς ἂν
 ἐπιγνοῖεν ἐκεῖθεν μὴ πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἱεροτυπιῶν ταῦτα
 40 εἰρησθαι, ὅτι μὴ δίκαιον τοῖς καθεστῶσι καὶ νήφουσιν λόγοις
 μὲν ἐγκωμιάζειν, εἰκόσιν δὲ ἀτιμάζειν τοὺς ἐπαινουμένους.
 ἔχει γὰρ ὧδε· Οἱ τῶν πόλεων δῆμοι οὐκ ἀθετοῦσι τὰς ἀρχὰς
 τῶν ὀλιγοχρονίων αὐτῶν ἀρχόντων καὶ πλειστάκις ἐν οἴκῳ
 ἰδίῳ, αὐτῶν ἀπελθόντων, ὅπως διὰ τῶν χρωμάτων ἐπὶ τοῖς

42/71 Graece alibi, ut videtur, non servatur; cf. Amphiloichius Iconiensis,
Encomium S. Basilii Magni, versionis syr. transl. germ. von Zetterstéen, 67 sq.

CP

16 πολιτείας C 26 αὐτῶν C 32 τράττετω C^a corr ἐπιβου-
 λῆς C 34 ἀσφαλοῦς] add. καὶ C^a corr 36 τὸν] τὸ P

45 πίναξι τὰ τούτων μνημόσυνα ἐμφέρεται μηχανῶνται· γυ- f. 98^F
 ναικειῶ σχήματι τὰς πόλεις δεξιόθεν καὶ εὐώνυμα | ἐξει-
 κονίζουσι προσεπαίροντες αὐτοὺς τοῖς ἐπαίνοις καὶ κο-
 λακεύοντες, καὶ πολλάκις γινώσκοντες αὐτοὺς ἀδίκους καὶ
 ταῖς ἐνθυμήσεσιν καταγινώσκοντες τῶν πράξεων αὐτῶν,
 50 ἀλλ' ὅμως, ὡς εἴρηται, ὅπως διαμεῖναι διὰ τῆς γραφῆς τὰ
 μνημόσυνα αὐτῶν ἐπιτηδεύουσιν διὰ τὸν ὀλίγον χρόνον τὸν
 δοθέντα αὐτοῖς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ὧν ἤρξαν. ὁμοίως καὶ διὰ
 τὰ ἐν πολέμοις ἀνδραγαθήματα τῆς σαρκικῆς παρατάξεως,
 στήλαις χαλκαῖς ἀποτυποῦσι τὰ τῶν ἀριστέων ὁμοιώμα-
 55 τα, ὅπως ταῖς μεταταῦτα γενεαῖς τὰ μνημόσυνα αὐτῶν ἐμ-
 μείνωσι. καὶ εἰ αὐτοὶ προσκαίροις οὖσιν ἀνθρώποις ποθει-
 νοὶ γεγόνασιν διὰ τῶν | ὄπλων ὧν περιβάλλονται, φοβεροὶ f. 268^V
 ὄντες τοῖς ὑπεναντίοις, ἐν ὑπερηφανίαις καὶ δόλοισι ἀναστρα-
 φέντες, πόσω μᾶλλον δικαιοτέρον διὰ τὸν πόθον τοῦ θεοῦ
 60 ἡμεῖς ὀφείλομεν τοὺς πνευματικοὺς ὀπλίτας ἐπαίνοις ἀλη-
 θείας διαγράψαι καὶ τὰς τούτων νίκας καὶ ἀγαθὰς πολιτείας
 ἱστορῆσαι, τοὺς ποιμένας φημί τῆς ἐκκλησίας, οἱ ὁσίως ἐποί-
 μαναν τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ, ἄμεμπτοι φανέντες ἐν τῇ αὐτοῦ
 ἀγάπῃ, οἵτινες τῷ βασιλεῖ τῷ οὐρανίῳ εὐαρεστήσαντες, γεν-
 65 ναίως πολιτευσάμενοι, ἐκφυγόντες τὰς τοῦ διαβόλου παγί-
 δας; πρεπωδέστερον οὖν αὐτῶν διαγράψαι τὰς μνήμας μετὰ
 τῆς ἀληθείας εἰς ὑπογραμμὸν ἡμῶν ἐν λόγῳ κυρίου, ὅπως
 γένωνται ἡμῖν σημεῖον πολιτείας ἀγαθῆς, ἵν' ὅταν διὰ τῆς
 ὁράσεως τὴν ἀγαθὴν μνήμην λαμβάνῃ ὁ νοῦς ἡμῶν, ὡς
 70 σφραγὶς ἀνεξάλειπτος ἐντυπωθῇ ἐν ἡμῖν ἡ ἀγαθὴ αὐτῶν
 πολιτεία.

115. ἡ μὲν | οὖν ὅλη τοῦ προοιμίου προβολὴ καὶ κατάστα- f. 98^V
 σις, ὡς φανερόν καὶ λογίμοις καὶ ἰδιώταις, ἐξ εἰκόνων τε
 ἤρκεται καὶ δι' εἰκόνων ἔρχεται καὶ τὴν μνήμην τῶν πρωτο-
 τύπων συνεισφέρουσα κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον, καὶ τὴν κοινήν

CP

45 ἐμφέρεται P 50 διαμεῖναι P^{a corr}, διαμείναιεν P^{P corr} 51 αὐτῶν
 C 53 παρατάξεως] πράξεως P^{a corr} 56 εἰ] om. C^{a corr} 66 πρε-
 πωδέστατον P

115. 1/2 κατάσις C

- 5 πάντων δόξαν ἄντικρυς παρεστήσατο, οὐδαμῶς δέ, καίτοι περὶ
 φαύλους τοὺς ἡγεμόνας, τοὺς ταῦτα πράσσοντας διαμέμφεται·
 ἐξ οὗ δείκνυται τοὺς περὶ τοὺς ἁγίους ὡσαύτως δρῶντας
 δι' ἐπαίνου ποιεῖσθαι παντός. ἐπεὶ οὖν περὶ λόγους ἐγκωμίων
 τῶν εἰς τοὺς ἁγίους ἦν αὐτῷ ἢ σπουδή, τῷ λόγῳ μᾶλλον
 10 παρίσταται λιπαρώτερον· οὐδὲ γὰρ προὔκειτο αὐτῷ εἰκόνων
 γε χάριν, κἂν ἐξ εἰκόνων τοῦ λόγου κατῆρξεν, ἐνταῦθα διαλέ-
 γεσθαι· ἢ γὰρ ἂν τὰ εἰκότα καὶ δίκαια καὶ ταύταις ἐξένειμεν.
 διελὼν τοίνυν τέχνην ἐκ τέχνης ἢ ἐπιστήμην | ἐξ ἐπιστήμης, f 269^f
 ἢ ὡς ἂν τῷ φίλον καλεῖν, τῶν συγγραφέων φημί καὶ τῶν
 15 ζωγράφων, καὶ ἄλλου εἶναι καιροῦ καὶ τρόπου τὰ τε ἐπιβάλ-
 λοντα καὶ ἃ πράττειν ἐξῆν ἑκατέρα διδούς, αὐτίκα δὴ μάλα
 πρὸς τὴν οἰκείαν καὶ προσήκουσαν ἐπιστήμην καὶ δὴ τῷ λόγῳ
 ἄπεισιν. καὶ τοῦ ἰδίου σκοποῦ θερμῶς περιεχόμενος, μονονουχί
 τοιαῦτα διαγορεύει, ὅτι τοι ἡμῖν ταῖς τοῦ λόγου θεραπευταῖς
 20 καὶ τῆσδε τῆς διδασκαλίας προεστηκόσιν καὶ τῷ τοιούτῳ εἶδει
 τῆς διακονίας τοὺς ἀοιδίμους ἄθλους τιμᾶν τῶν ἁγίων νῦν
 προελομένοις, οὐκ ἐξ ἀνάγκης πρόκειται ὥστε διὰ πάσης ἐ-
 πιμελείας ἦχθαι τὰ σαρκικὰ αὐτῶν πρόσωπα ἐν
 χρώμασιν τοῖς πίναξιν ἐκτυποῦν. ἄρ' οὖν οὕτω
 25 φθεγγόμενον ὑποληπτέον τοῦ ἐκτυποῦν ταῦτα ἀφίστασθαι;
 οὐ μὲν οὖν, ἀλλ' ὡς εἴ τις ἐν πείρᾳ τέχνης ἢ ἐπιτηδεύματος γινό-
 μενος, οἷον λογικῶν μαθημάτων | φέρε εἰπεῖν, οὐκ ἐπιμελῶς f 269^f
 μὲν ἔχει περὶ τὰ μαθήματα, ὅμως οὐ καταφρονητικῶς περὶ τὴν
 τούτων ἀνάληψιν διάκειται, ὡσαύτως καὶ εἰ ἐτέραν πρᾶξιν
 30 ἄλλος μετέρχεται, οὕτω καὶ αὐτὸς δοκεῖ πως διὰ τῶν εἰρη-
 μένων ἔχειν, ὥσπερ ἐν μεσαιχιμίῳ τοῦ περὶ τῶν ἱεροτυπιῶν
 τούτων λόγου εἰσφέρων ἑαυτὸν ἰστάμενον· τὸ γὰρ οὐκ ἐπι-
 μελὲς δείκνυσιν αὐτὸν μὴ πάντῃ τοῦ τοιούτου ἔργου ἀφιστά-

14 cf. Gregorius Nazianzenus, *In Aegyptiorum adventum*, ed. Moerschmann, 8, 3-4 (p. 212)

CP

12 ἢ] ἢ C καὶ¹] om. C^a corr 14 ὡς ἂν τῷ φίλον καλεῖν] scripsi, ὡς ἂν τὸ φίλον καλεῖν C, ὡς ἂν τῷ φιλοκαλεῖν P^a corr. ut videt 30 πῶς C

- μενον. ὥστε οὐκ ἀναίρεσιν τούτων οὐδὲ ἀθέτησιν ὧδε ὁ λόγος
 35 ἐνδείκνυται, ἢ τοὺς δι' ἐπιμελείας γινομένους γράφεται, οὐδὲ
 κατολιγωρεῖν τοῦ τοιοῦτου τρόπου ἐπαγγέλλεται, ὅς γε μὴ δὲ
 τοῖς δημῶδεσιν τὰ τοιαῦτα ποιῶσιν ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν ἄρχοντας
 ἐπισκῆπτει, ἐφ' ὕβρει δὲ καὶ ἀτιμία τι πράττειν ὡς ἤκιστα
 ἐξεπίσταται, ὅπερ τοῖς ἀνοήτοις δοκεῖ. οὐ γὰρ πειστέον οὐδέ
 40 γε ἠκουσταί πω | ὡς λόγῳ μὲν τις δι' ἐγκωμίων ἀποσεμνύνειν f. 269^v
 ἐπιχειροῖ τὸν εὐφημούμενον, εἰκόνη δὲ αὐτοῦ ὕβριν καὶ ἀτι-
 μίαν προστρίβεται, ἢ ἀπείργειν τοὺς εἰκονίζειν ἐθέλοντας· ἀπί-
 θανον γὰρ καὶ τῶν παραφρονούντων ἴδιον. καὶ συμβήσεται γε
 τὸν αὐτὸν ἐπαινεῖν καὶ τὸν αὐτὸν ψέγειν, ὃ παρὰ τοῖς παλαιοῖς
 45 οὐκ ἀνδρὸς εἶναι ἀγαθοῦ ἄδεται· τοσοῦτου γὰρ δέει ἐκείνου
 τοῦτο εἶναι τὸ φρόνημα, ὥστε οὐχ' ὅπως τοῦ θεοῦ Βασιλείου
 χάριν, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλου οὐτινοσοῦν τῶν ἀγίων ἀκλεές τι πᾶξαι
 ὑποληφθῆναι. τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτω ταῦτα φθέγγεται, ζητεῖν
 ἄξιον. εἶρηκεν τοῦ λόγου καταρχόμενος ὅπως οἱ τῶν πόλεων
 50 δῆμοι τοὺς ἑαυτῶν ἡγεμόνας τιμῶσιν, τὸ πᾶν τοῦ πόνου καὶ
 τῆς εὐνοίας εἰς τὰ τούτων καταναλοῦντες ἀφιδρύματα, οὐδενὶ
 τρόπῳ τῆς διὰ λόγων τιμῆς φροντίδα τιθέμενοι, | ἐπεὶ οὐκ f. 99^v
 εὐπορον αὐτοῖς ὅτι ἀρετῆς ἐπιμελήσονται. τούτων οὖν τὸ μι-
 κροπρεπὲς καὶ ἄμουσον περιϊστάμενος, ἀποδιῖστησιν ἐκεῖθεν
 55 ἑαυτὸν καὶ τὸ πλεον τῷ λόγῳ χαρίζεται καὶ τῷ πνεύματι,
 ὥσπερ ἐκείνοι τῇ σαρκὶ καὶ τοῖς χρώμασιν· σὰρξ γὰρ τὸ ὄλον
 τυγχάνοντες, τῷ τῆς σαρκὸς δουλοῦνται φρονήματι, πνευμα-
 τικῶν οὐ τί που χαρισμάτων μετέχοντες. δι' οὓς λοιπὸν τὰ
 σαρκικὰ τῶν ἀγίων ἐκτυποῦν οὐκ ἐπείγεται πρόσωπα, τὸ
 60 φιλόσαρκον ἐκείνων ὡς ἂν εἴποι τις ἐκκλίνειν πραγματευόμε-
 νος, ἐν τούτῳ μόνον αὐτῶν καταγνοῦς. ὡς οὖν κρεῖττόν τι
 ἔχειν τὴν ἐκ τοῦ λόγου δύναμιν εἰδῶς, ταύτῃ χρώμενος τοὺς
 καθηγεμόνας τῆς ἐκκλησίας γεραίρειν προτιμᾷ, ὡς ἂν τοὺς τὰς

56/58 cf. Rom. 8, 5-6

CP

34 ὧδε] ὧδε P, ὅδε C 36 ὅγε CP^a corr, sed cf. infra 119¹³ 39 πιστέον
 CP^a corr (cf. supra 27¹, 53¹¹ et 79⁹) 45 τοσοῦτον C δὲ εἰ C 55 τῷ²] om.
 C^a corr 58 ποῦ C 62 χῶμενος C^a corr 63 ὡς] ὦ C^a corr

65 περικοσμίους ἀρχὰς ἐγκεχειρισμένους καὶ ἐνθένδε παρευδοκι-
 μοῖεν ἅτε περὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὰ θεῖα πλεονεκτοῦντες ἀνδρα-
 γαθήματα, ὁμοῦ καὶ τὸν προκειμένον αὐτῷ τῆς διδασκαλίας
 σκοπὸν μετὰ τοῦ λόγου ἐξαίρων, | ὅτι σπουδὴ αὐτῷ διὰ τῶν f. 270^f
 λεγομένων παιδοτριβεῖν τοὺς ἀκρωμένους, πρὸς μίμησιν τῆς
 τῶν ἁγίων διανίστασθαι πολιτείας καὶ καρποῦσθαι ἐντεῦθεν τὰ
 70 κράτιστα καὶ ὠφέλιμα. ἤττονα τοίνυν τιθεὶς τοῦ λόγου τὰ
 χρώματα καὶ καθάπαξ προτετιμηκῶς τὴν διὰ τοῦ λόγου διδα-
 σκαλίαν, ὡς οὐκ ἐπιμελῶς περὶ ταῦτα ἔχων προάγεται, ὡς ἂν
 μὴ δόξειεν ἀμαθίαν κατακριθῆναι περὶ τὴν τοιαύτην ἱστορίαν,
 τὴν πᾶσαν σπουδὴν ὡσάυτως ἐκείνοις καταβαλλόμενος, οἷς
 75 οὐδέν τι μέλει τῆς ἐκ τῆς λογιότητος εὐχρηστίας, λόγου παν-
 τάπασις κεχηρωμένοις. πρὸς οὖν ἐκείνων τὸν νοῦν καὶ τὴν f. 100^f
 πρᾶξιν ἀποσκοπῶν καὶ ὡσπερ παραιτούμενος τὸ ἀσύφηλον
 αὐτῶν καὶ ἀπαίδευτον, ταῦτα φάσκει εἰδῶς ὅτι τοῖς τὸ ἱερατι-
 κὸν περιβεβλημένοις ἀξίωμα καὶ τὴν ἐν λόγῳ διακονουμένοις
 80 διδασκαλίαν, γλώσση τὰ πολλὰ προσῆκεν διαγωνίζεσθαι.
 οὐχ' ἀπλῶς οὖν τὸ οὐκ ἐπιμελὲς οἰητέον εἰρησθαι, ἀλλ' ἐν
 οἷς καὶ ὅτε καὶ ἡνίκα καὶ ἐφ' ὧν δεῖ.

116. ὡσπερ γὰρ Ἀστέριος, ὃν οἱ θεοστυγεῖς ἀνοήτως εἰς
 συνηγορίαν τῆς ἀσεβείας παρακομίζουσιν, μὴ γράφει τὸν
 Χριστὸν προστάττων, οὐ τὸ μὴ γράφειν αὐτὸν προηγου-
 μένως παρεγγυᾷ, ἀλλὰ τοῖς τῷ πλούτῳ προσκεχηνόσι καὶ
 5 τοῖς σηρικοῖς ἀμφιέσμασιν ἐπιγαννυμένοις, πλούτου καταφρο-
 νεῖν παραινεῖ καὶ τῶν λαμπρῶν περιβολαίων ὑπερορᾶν, τῇ δὲ
 τῶν πενήτων εὐεργεσίᾳ καὶ ἐπισκέψει ταῦτα προσδαπανῶντας
 τῇ κρείττονι κτίσει πλουτίζεσθαι, καὶ μὲν δὴ καὶ ὡσπερ ὁ
 μέγας Ἰωάννης ὁ τῆς βασιλίδος ἀρχιερεὺς ἐγκώμια εἰς τοὺς
 10 ἁγίους συντιθεῖς, φάσκων ὅτι Ἡμεῖς διὰ τῶν γραφῶν, τῆς
 τῶν ἁγίων ἀπολαύομεν παρουσίας, οὐχὶ τῶν σωμάτων
 αὐτῶν τὰς εἰκόνας ἔχοντες, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν· τὰ γὰρ

116. 10/13 cf. Iohannes Chrysostomus, *In Psalmum 145*, PG 55, 521

CP

78 τοῖς] *om.* P

116. 10 Ἡμεῖς] C^c *om.*

παρ'αὐτῶν εἰρημένα, τῶν ψυχῶν | αὐτῶν εἰκόνες εἰσίν, ὡς ἰ 270^v
 ἄν οἱ συνετοὶ καὶ ἀγγίνοι εἴποιεν, οὐ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων
 15 ἀποπέμπεται, ἐπεὶ καὶ δι'εἰκόνων αὐτοὺς ἐτίμα· ὡς ἐνταῦθα
 κατὰ τοὺς παρ'ἐκατέρου τούτων εἰρημένους καθὰ ἐξήτασται
 λόγους δεικνύται, οὕτω δὴ καὶ Ἀμφιλόχιος τῆς ἀγροικίας καὶ
 ἀσυνεσίας τῶν προηγμένων αὐτῷ δημοτῶν καὶ πολιτῶν ἔνεκεν
 τὸ οὐκ ἐπιμελὲς ἐκτυποῦν καθυποκρίνεται.

117. καὶ ταῦτα μὲν ὧδε διασκοπεῖσθω, τὰ δ'ἐξῆς ὅποια,
 θεωρητέον. γράφει γοῦν | ὅτι οὐ χρῆζομεν τούτων. ἰ. 100^v
 τίνων τούτων; οὐ περὶ τῶν προσώπων τῶν ἁγίων ὁ λόγος
 αὐτῷ δηλαδὴ· ἄτοπον γὰρ τοῦτο ὑπολαμβάνειν καὶ ἀνάξιον ὅτι
 5 μὴ Ἀμφιλοχίου μόνον, ἤδη δὲ καὶ πάντων τῶν διὰ τιμῆς τοὺς
 ἁγίους ποιουμένων. ἀλλ'ὅτι τῶν πινάκων καὶ χρωμάτων
 τὸ «οὐ χρεῖαν ἔχομεν» εἶρηκεν, πῶς καὶ τίνα τρόπον; ὅτι δὴ,
 φησὶν, ἐν ᾧ τοὺς περὶ τῶν ἁγίων λόγους συντίθεμεν, ἤκιστα
 ἄν ἡμῖν πινάκων καὶ χρωμάτων δεήσειεν. καὶ γὰρ ἐν τῇ
 10 προχειρίσει τῆς περὶ τῶν ἁγίων προσηκούσης τοῖς ἐπαινέταις
 διαλέξεως καὶ οἷς λόγῳ τιμᾶν τοὺς ἁγίους πρόκειται, ὁ λόγος
 περισπούδαστος μᾶλλον ἢ τῶν τοιῶνδε γραφῶν ἢ ἐπιμέλεια.
 ὥστε λόγῳ διεξιέναι τὰς τούτων ἀριστείας βουλόμενοι, οὐκ
 ἐπιμελὲς ἔχομεν, φησὶν, τὰ σαρκικὰ αὐτῶν διαγρά-
 15 φειν πρόσωπα, οὐδὲ χρωμάτων καὶ πινάκων καὶ τῆς
 τοιαύτης ὕλης· ἐν ᾧ περὶ τούτων διαλαμβάνομεν, ἐν χρεῖᾳ
 καθιστάμεθα· ἐτέρας γὰρ ταῦτα τέχνης καὶ τῶν μετιόντων ἢ
 φροντίς καὶ ὁ πόνος. διὸ τὸν περὶ τοῦ χρωματοουργεῖν ἀφέντες
 λόγον, ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν χωρῶμεν πρόθεσιν καὶ τοῦ οἰκείου
 20 ἔργου ἐχώμεθα, ἐκεῖνα δὲ τοῖς ζωγράφοις καὶ τῇ κατ'αὐτοὺς
 τέχνῃ παραχωρήσωμεν. ἄλλοι γραφέτωσαν εὐκαιρότερον·
 ἐκεῖνοις πονεῖν | ταῦτα προσῆκεν καὶ ἐν φροντίδι γίνεσθαι, ἰ. 271^r
 ἀλλ'οὐχ'ἡμῖν τοῖς λογογράφοις ἀνεῖται. ἄλλως τε δὲ οὐδὲ ὁ
 καιρὸς ἐνδίδωσιν, ὀπηνίκα ὁ λόγος ῥέων καὶ τοῖς ὠσὶν τῶν
 25 ἀκρωμένων προσπίπτων, ῥύδην φερόμενος τὴν οἰκίαν δύνα-
 μιν διαδίδωσιν. πῶς γὰρ οἶόν τε γραφῆς εἰκόνος ἐν ταῖς ἀνά

CP

117. 1 ὅποι C 3 τῶν¹] om. C^{a corr} τῶν²] iteravit P^{a corr} 11 τοῖς
 ἁγίοις C 23 λογογράφους] ζωγράφους C 26 δίδωσι P

χεῖρα ὁμιλήσασιν ἐπιμέλῃσθαι; ἦδει γὰρ καὶ αὐτὸς πάντως
 καιρὸν εἶναι τῷ παντὶ πράγματι, καὶ ταύτη γε οὐκ ἀμέλειαν
 αὐτὸν κατακριτέον. ἀλλ' οὐδέ γε | τέχνη ἐφ' ἑτέρα τέχνη περι- f. 101^r
 30 τραπήσεται· καθ' ἃς ὄραται μάλιστα πολὺ τὸ διάφορον, καὶ
 ἰδιότροπος ὁ ἐν αὐταῖς ἐπιβάλλων λόγος, ὡς ἐνταῦθα θεωρεῖν
 ἔνεστιν. οὐδέ γε τὸ λογογραφεῖν εἰς τὸ ζωγραφεῖν περιστήσε-
 ται ἢ τὸ ἔμπαλιν συνενεχθήσεται· τῶν γὰρ ταύτας μετιόντων
 οἱ μὲν λόγῳ τοὺς ἐπαινουμένους τιμᾶν ἴσασιν, τῆς δὲ τῶν
 35 χρωμάτων ὕλης οὐ προσδεόμενοι, οἱ δὲ γε χρώμασιν τούτοις
 τὸ κλέος ἀνατιθέναι ἐπιτηδεύουσιν τὴν διὰ λόγων ἐπιστήμην
 οὐ προσιέμενοι. καὶ ἐκάτεροι τοῖς προσήκουσι καιροῖς καὶ
 λόγοις χρώμενοι, τὸ παρ' αὐτοῖς τελεσιουργοῦσι χρήσιμον, οἱ
 μὲν τὸ εὐεπὲς τῶν λόγων καὶ τὸ τερπνὸν τῆς εὐγλωττίας καὶ
 40 τῶν ἐνθυμημάτων τὸ ποικίλον καὶ γλαφυρὸν ἐμμελετῶντες τὸ
 πιθανὸν ἔχουσιν, οἱ δὲ τῶν πολυειδῶν βαφῶν τὸ ἐπανθῶν καὶ
 εὐχρουν ἅ τοῖς ἐνωραίζομένοις τὰς χάριτας περιρρέουσιν ἐπα-
 σκούμενοι, ταῖς ὑπολαμπούσαις μορφαῖς καὶ τοῖς σχήμασιν τὸ
 ἐφορικὸν κέκτηνται. πρὸς δὲ γε καὶ τὰ ὑποκείμενα ταῖς τέχναις
 45 διάφορα, καὶ τῶν μετιόντων ἢ ἐγχείρησις, ὕλη τε καὶ ὄργανα, οὐ
 τὰ αὐτά, οὐδ' αὖ ὅμοιον τὸ ἀποτέλεσμα· περὶ ὧν λεπτοεπεῖν, οὐ
 τοῦ παρόντος καιροῦ· εἰ δέ τι καὶ κοινωνεῖν συμβήσεται ὅταν
 περὶ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸν σκοπὸν οἱ μετιόντες | τὰς f. 271^v
 τέχνας στρέφωνται, καὶ ἐν ἑξ ἄμφοῖν τὸ δηλούμενον καθορᾶ-
 50 ται. ἅ δὴ οὐκ ἀγνοῶν Ἀμφιλόχιος εἴρηκεν ἅπερ εἴρηκεν· τοὺς
 γὰρ ἀνοήτους τῇ ἀχλύϊ τῆς ἀποστασίας σκοτιζομένους πάντα
 λέληθεν. καὶ ὡς μάτην τούτοις ἐπιθαρσοῦσιν, καὶ αὐτὸς ἄν
 εἴποι Ἀμφιλόχιος. πῶς δὲ συνάσει τοῖς ἄλλοις ταῦτα συμ-
 φράδομοσιν; εἰς θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους βλασφημοῦσιν ἀσύγ-

28 cf. Eccle. 3, 1

CP

28 ταῦτά P 30 πολλὸ C 32 ἐν ἐστὶν C τὸ¹] τω C 34 τῆς δὲ]
 τῆσδε CP^a corr, τῆς P^b corr 35 δὲ γε] δὲ P τούτοις] τοῖς C 38 ἐαυ-
 τοῖς P 39 εὐεπὲς] εὐπετὲς P 40 ποικιλὸν C 44 ἐφορικὸν C 47
 συνβήσεται C 49 ἐν] om. C 53/54 συνφράδομοσιν C

- 55 γνωστα καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ μῶμον εἰδωλολατρίας προσρίπτου-
 σιν, ἥνικα οἱ μὲν εἰδώλοις ἀνάπτειν τὸ σέβας, Χριστιανῶν |
 καταφλυαροῦσιν, οἱ δὲ διαβολικῆς μεθοδείας εὐρή- f. 101^v
 ματα τὰς ἱερογραφίας ὑπάρχειν κενολογοῦσιν· ὧν οὐδὲν
 πεφρόνηκεν ἢ ἔλεξεν Ἀμφιλόχιος οὐδὲ τὴν γραφικὴν
- 60 ὡσαύτως ἐκείνοις κακίζει καὶ διασύρει τέχνην.

118. ἀλλ' ἄγε δὴ (καὶ γὰρ τοῦτ' ἐρεῖν ἄξιον μάλα εὐκαιρῶς)
 οἷα διαπέπραχεν καταθρήσωμεν ὃ γε ὡς ἀληθῶς τῆς τοῦ μεγά-
 λου Βασιλείου ἀγάπης λαμπρῶς ἐξεχόμενος, ὁ μέγας φημί ἐν
 θεολογίᾳ Γρηγόριος, τῷ ἐκείνου ἀνακεκραμένος πνεύματι· οἷς
- 5 μία μὲν ἐδόκει ψυχὴ ἐν διαφόροις ὑπάρχειν σώμασιν καὶ
 ξυνωρίς οὐκ ἀγεννῆς ἐχρημάτιζον. οὗτος καίτοι πλείστην
 ὄσσην τὴν διὰ λόγων σπουδὴν ἐπιδειξάμενος ὥστε τάνδρὸς
 ἐγκωμιάσαι τὴν μεγαλοφυΐαν, εἶτα ὥσπερ τοῖς λόγοις ἡτ-
 τῆσθαι δόξας, ἐπὶ τὸ εἰκονίζειν προήχθη τὸν ἐπαινούμενον,
- 10 εἰκόνι μᾶλλον ἢ λόγοις τιμᾶν οἰκειότερον λογισάμενος,
 ὡσαύτως ἐκείνῳ διαπραττόμενος, ἐπεὶ περ πάντων μάλιστα
 ἦδει ἡλικίῳ ἐγκωμίοις ὅσοις οὐδεὶς ἄλλος γεραίρων διετελεῖ
 τοὺς μάρτυρας, λόγοις τε ἐγκωμίων αὐτοὺς ἀνυμνῶν καὶ
 τούτων ἀναστηλοῦσθαι καὶ τιμᾶσθαι τὰ ὁμοιώματα διακελευό-
- 15 μενος, τὸ δέον καὶ οὕτω τοῖς ἀγίοις περιποιούμενος. ἀλλὰ μὴν f. 272^v
 ὁ χρυσορήμων Ἰωάννης ὁ αἰίδιμος, ἐγκωμίοις ἀπείροις τὸν
 μέγαν καταστέψας ἀπόστολον, εὖ ἔδοξεν καὶ εἰκόνι τοῦτον
 φέρειν καὶ καθορᾶν ἐκάστοτε. οὐ μὴν δέ γε ἀλλ' ἤδη καὶ ἕτεροι
 πλείστοι εὐθεῖς τε καὶ φιλοπάτορες τὰ τοιαῦτα διανύειν
- 20 εὐσεβῶς μάλα καὶ ἀξίως οὐκ ἀποσπουδάξουσιν· ὧν τὸ ἔργον
 μέχρι καὶ τήμερον σωζόμενον βοᾷ καὶ παρ' ἡμῖν γινόμενον
 ὁρᾶται, ἔρωτι τῷ εἰς τοὺς θεοσόφους πατέρας ἡμῶν τετρωμέ-
 νοις. εἰ γὰρ ἀπὸ τῆς μνήνης αὐτῶν μόνης ὠφέλειαν καρπού-
 μεθα, πόσω μᾶλλον ἢ τῶν κοσμίῳν αὐτῶν ὁμοιωμάτων θεά |

118. 9/10 cf. supra 104¹⁴   17/18 cf. supra 99⁵⁻¹¹

CP

55 καὶ| om. P   57 μεθοδείας C   60 κακείνοις C^a corr

118. 2 διαπέπραχεν] δὴ πέπραχε P   7 ἀνδρὸς P   8 μεγαλοφυΐαν
 C   11 ἐκείνο C   12 γεραίρειν C^a corr

- 25 κατανύξεως καὶ ὠφελείας ἡμῖν αἴτιον προσγενήσεται; τίς δὲ f. 102^r
καὶ ὁποῖος εἰς κακίαν καὶ ἀσέβειαν, ὃς δόξας καὶ ἐπιτηδεύ-
ματα θεολόγων ἀνδρῶν καταλύειν πειράσεται; οἷς οὐκ ἂν
ἐκὼν ἔγωγε εἴποιμι τὸν ἱερὸν ἠττῆσθαι Ἀμφιλόχιον· πει-
σθείην γὰρ ἀτεχνῶς ὡς καὶ διέπων ἂν ἔστεργεν καὶ τιμῶν
30 οὐκ ἀπέληγεν, ἐπεὶ ποῦ τὰ τῆς φιλίας καὶ τῶν ἐγκωμίων
αὐτῷ ἐκβήσεται; εἰ γὰρ καὶ ἀτημελὲς αὐτῷ γράφειν ὑπῆρχεν,
ἀλλὰ τὰ γε δι' ἐπιμελείας ἐτέρων ἀνεστηλωμένα οὐκ ἂν τιμᾶν
ἀπηνήνατο, εἰ γε ὡς ἴσμεν εἰς ἄκρον εὐνοίας τῷ θεοφόρῳ
ἴκετο. καὶ γὰρ κεχαρισμένος αὐτῷ καὶ πεφιλημένος εἰς ὅ,τι
35 ἂν κατεδείκνυτο· μάρτυρες τὰ παρ' ἀλλήλων ἀντεπεσταλμένα
τῶν δεόντων ἔνεκεν, δι' ὧν τὸ ἐν δόγμασιν κοινωνικὸν ὡσπερ
δὴ καὶ φιλίας αὐτῆς παρίσταται. ἔτι καὶ ἡ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν
ἀρχῆθεν κεκρατηκυῖα πιστοῦται παράδοσις ἄγραφος, οὐ μὲν οὖν
τῶν ἐν γραφαῖς παραδεδομένων ἐλαττουμένη· εἰ δὲ οὐ παντά-
40 πασιν ἔξεστιν, οὐδὲ πᾶσιν τὰ αὐτὰ δυνατὰ ἢ αἰρετά, οὐδὲ ἐπὶ
πᾶσιν ὁ αὐτὸς ἄγὼν πρόκειται – καὶ διατοῦτο οὐδὲ Ἀμφιλοχίῳ
τοὺς περὶ τῶν ἁγίων λόγους ποιουμένῳ σπουδῆς τε καὶ ἐπιμε-
λείας μετῆν | ὥστε ἅμα καὶ χρώμασιν ἐκτυποῦν τὰ f. 272^v
σαρκικὰ αὐτῶν πρόσωπα –, οὐδεὶς παρὰ τοῦτο λόγος
45 τὸ κοινὸν τῆς καθόλου ἐκκλησίας λωβήσεται ἢ τῇ παραδόσει
τῶν θεσπεσίων πατέρων μῶμος ἀμωσγέπως προστρίψεται,
οὐδὲ σχολαῖα τὰ τῆς γραφῆς ἐκείνης καὶ ἄπρακτα. τὸ δ' οὖν
ἐ' ἀναιρέσει τῶν καλῶς καὶ ἐνθέως πεποιημένων ἐπιχειρεῖν,
ψυχῆς ὄλεθρον ὁμοῦ καὶ | σώματος μάλα ἐνδίκως φέρειν, εὖ f. 102^v
50 ἔξεπίσταται.

119. τί οὖν πρὸς ταῦτα οἱ τῶν ἁγίων φαῖεν ἂν δυσμενεῖς;
ὅτι οὐ χρώμασιν τοῖς πίναξιν τὰ σαρκικὰ αὐτῶν
πρόσωπα ἐπιμελὲς ἡμῖν ἐκτυποῦν διαγορεύει ὁ
'Αμφιλόχιος. καὶ διατοῦτο τὰ Ἀμφιλοχίου παραγνοῦς καὶ
5 ματαίως καὶ ἀνοήτως ἐξειληφώς, ἐπὶ συνηγορίᾳ τε τῆς σεαυ-
τοῦ δυσσεβείας καὶ μοχθηρίας περιπτυσάμενος, κακῶς καὶ
ἀθέως περὶ τὰ σαρκικὰ τῶν ἁγίων διετέθη, πρὸς μὲν τὸ σωμα-

CP

29 ἀτεχνῶς (sic) C
119. 5/6 ἑαυτοῦ P

45 λωβήσαιτο P

46 ἀμωσγέπως] αμώσγε C

τικὸν αὐτῶν εἶδος ἀπομανεῖς καὶ πάση μηχανῇ χρώμενος
 καθελεῖν καὶ ἐκ ποδῶν ποιήσασθαι διεσπούδασας, ὡσπερ
 10 κατ'αὐτῶν ἐκείνων τὴν ἔχθραν ἀκατάλλακτον ἔχων, τὴν ἄ-
 μυναν ἐκχέων, ἐπειδὴ βαρύτεροί σοί εἰσιν οἱ ἅγιοι καὶ ἀπο-
 τρόπαιοι, καὶ ἐν εἰκόσι βλεπόμενοι. πῶς δὲ τῶν ἁγίων φερίδε-
 σθαι ἡμελλες, ὅς γε κατὰ τοῦ θεοῦ τῶν ἁγίων τοσαῦτα δρᾶν
 κατετόλμησας; τὰ δὲ σεμνὰ αὐτῶν λείψανα βδελυκτὰ σοι λελό-
 15 γισται καὶ ἀνίερα καὶ πυρὶ παραδέδοται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν
 ἀναθημάτων ἀπαχειρούμενα· καὶ νόμος σοι μηκέτι ταῦτα ὑπὸ
 ταῖς ἱεραῖς τραπέζαις ἐγκατατίθεσθαι ταῖς κατὰ τὸ θεῖον ἰδρυ-
 μέναις θυσιαστήριον, τὰναντία τῆς κατὰ Χριστιανούς θεσμοθε-
 σίας θεσπίζοντι. ἐξ οὗ καὶ τὰς πρεσβευτικὰς αὐτῶν πρὸς θεὸν
 20 ἐντεύξεις ἐξουθενῶν παραιτῆ καὶ τοὺς αἰτοῦντας βδελύττη καὶ
 ἀπελαύνεις ὡς οὐ ζῶσιν οὐδὲ δεομένοις | ἐπικουρεῖν ἰσχύουσιν
 προσερχομένοις. ἀλλ'οἱ γε ζῶσιν ἐν θεῷ, γέγραπται, κἂν
 ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἀφρόνων τεθνάναι. τί δέ σοι τῶν
 ἁγίων οἱ ἄθλοι καὶ οἱ κάματοι νομισθήσονται; ὕβλος καὶ λῆρος
 25 πάντως που, καὶ μάτην κενολογούμενα τὰ γραφόμενα· ταύτη
 δὴ καὶ τὰ σώματα, οἷς ὡς ὄργανοις χρησάμενοι | τῶν ψυχῶν
 τὸ γενναῖον καὶ ἀήττητον παράστημα ἐπεδείξαντο· οὐ γὰρ ἄν
 τις εἴποι ὡς σωμάτων δίχα διήθλησαν, δι' ὧν τὸ στερρὸν καὶ
 ἀνδρεῖον ἢ τὸ ὀκνηρὸν καὶ μεμαλακισμένον τῶν ἀνθρωπέων
 30 ψυχῶν συνεμφαίνεται· ὅθεν ὁ δείσας ὠχρίας καὶ ὁ αἰσχυνοθεὶς
 ἐρυθρίας καὶ εἴ τινα ἄλλα τοιαῦτα φανεῖη συμπτώματα· ἃ δὴ
 τεκμήρια τῆς ψυχικῆς τυγχάνει διαθέσεως, ἦθη τε καὶ πάθη
 χαρακτηρίζοντα. εἰ γοῦν τῶν ἁγίων τὰς πράξεις ἀποσεμνύνειν
 προήρησο, ἐτίμησας ἄν καὶ τὰ σώματα, δι' ὧν αἱ πράξεις αἱ
 35 ὑπερφουεῖς τῆς ἀγάπης τοῦ κτίσαντος εἵνεκεν κατωρθώθησαν,
 ἔτι καὶ τὰ τούτων ἐκτυπώματα διὰ χρωμάτων τε καὶ ὡς

f. 273^rf. 103^r

---

 23 cf. Sap. 3, 2

CP

11 σοί] om. C^a corr., σου C^p corr. 11/12 αποτρόπαιοι C 13 δρῶν C, ut
 vid., P^a corr., ut vid. 15 παραδίδοται C 21 (ἀπελ)αύν(εις)] C^e corr. 25
 ποῦ C ταύτη] ταύτα C 27/28 παράστημα - ὦν] om. C^a corr. 27
 παραστήμα Cⁱⁿ corr. 30 ὠχρίασε P^p corr. 31 ἡρυθρίασε P^p corr.

- 40 *ἐτέρως γραφόμενα καὶ τὴν μνήμην αὐτῶν διασώζοντα. οὐκοῦν συμμετασχόντα ἐνταῦθα τῶν πόνων τὰ σώματα, καὶ τοῖς σκάμμασιν νομίμως καὶ εὐσθενῶς ἐναθλήσαντα, ταῖς ψυχαῖς ὁμοῦ καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα χρόνον συστεφθήσεται καὶ συνδοξασθήσεται ὡς ὄργανα τῆς θεοσεβείας καὶ ἀρετῆς χρηματίσαντα, πνευματικὰ καὶ ἄφθαρτα λοιπὸν ἀνιστάμενα καὶ τῆς ἐκεῖθεν συγκληρονομοῦντα δόξης τε καὶ λαμπρότητος. εἰ δέ που καὶ τῷ ζωγράφῳ λόγος τῆς οἰκείας ἀντεχομένῳ*
 45 *τέχνης, τοιαῦτα ὡς τὸ εἰκὸς τῷ λογογράφῳ ἐρεῖ, ὡς «Εἴπερ οὐ πληροῦται ἀκοή, δι' ἐπιθυμίας, καθὰ φῆς, ἔχουσα διὰ τῶν γεγραμμένων ἀκοῦσαι τὴν τῶν ἁγίων τελείωσιν, ἀκούση καὶ σὺ παρ' ἡμῶν ὅτι οὐδὲ ὄψις κορέν- νυσθαι | οἶδεν, ἐφιεμένη καθορᾶν καὶ διὰ τῶν τυπουμένων τὴν* f. 273^v
 50 *αὐτὴν τελείωσιν ὑπαγορευόντων. κατεθεᾶτο δ' ἂν τις καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γραφῇ τὰς τε τῶν ἁγίων μνήμας ἐντιθεμένης καὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐκέρδανεν τὴν ἀνάμνησιν, ἐπεὶ καὶ δι' αὐτῆς ἡ ἐν κόσμῳ αὐτῶν ἀναστροφή δηλοῦται καὶ μετὰ θάνατον τοῖς θεωμένοις· οὐ γὰρ ἀκοῆς ὄψις δευτέρα ἢ ἀσθενεστέρα οὐδὲ*
 55 *ἀμυδρότερον τῶν οἰκείων αἰσθητῶν ἀντιλαμβάνεται | οὐδὲ* f. 103^v
ἀπεστέρηται τοῦ ἐπιθυμητικῶς ἔχειν πρὸς τὰ ὀρώμενα. ἴσμεν γὰρ δῆπου ἅπαντες ὅτι γε ὄψις, τῶν αἰσθητηρίων τὸ τιμιώτα- τον καὶ ἀναγκαιότατον, τρανέστερόν τε καὶ ὀξυωπέστερον τῶν ὑποπιπτόντων αἰσθήσει σχοίη ἂν τὴν ἀντίληψιν· καὶ γὰρ τὸ
 60 *ἀκουστὸν ὑπὸ τοῦ ὄρατοῦ πέφυκε φθάνεσθαι καὶ θᾶττον ἐφελ- κύσεται τῶν ἄλλων ἢ ὄρασις ὅσω καὶ μᾶλλον τὸ ἐπαγωγὸν ἔχει. εἰ τοίνυν τὰ γεγραμμένα τοὺς λόγους τῶν πεπραγμένων ἡμῖν διασημαίνουσιν, αἱ δὲ εἰκόνες τῶν πραγμάτων αὐτῶν καὶ τῶν προσώπων τὴν μίμησιν παριστάνουσιν – ὡς γὰρ παροῦσιν*
 65 *ὁ ἐντετυχηκῶς συγγινόμενος ἐπιγάνυται –, ἡ παρελάσει τὴν ἀκοὴν ἢ ὄψις ἢ πάντως οὐκ ἐν δευτέροις τετάξεται. καὶ ταῦτα*

39 cf. II Tim. 2, 5   48/49 cf. Eccle. 1, 8

CP

39 ἐνσθενῶς C   41 ὡς] ὡ C^a corr   44 ἀντεχομένης C^a corr   46 post
 πληροῦται *verba ἀντεχομένου τέχνης* (cf. ll. 44-45) *scripsit et exprunxit* C   58/59
 τῶν - ἀντίληψιν] *om.* P^a corr

οὐδένα οἶμαι διαμφισβητεῖν ὧν τὸ ὀπτικὸν καὶ ἀκουστικὸν ἔρρωται. ἀλλ'εἰ χρήσιμον λόγοις ἐστιᾶν ἐπωφελέσι τὴν ἀκοήν, οὐδὲν ἦττον ὠφέλιμον ἐφαμίλλοις χρώμασιν τὴν ὄρασιν εὐω-
 70 χεῖν. εἶτα φραῖσαν· ἀλλ'οὐ χρώμασιν τοῖς πίναξιν τὰ σαρκικὰ αὐτῶν πρόσωπα ἐπιμελὲς ἡμῖν ἐκτυποῦν, ὅτι οὐ χρῆζομεν τούτων· ἀλλὰ τὴν τούτων ἄθλησιν ἐκμιμούμενοι καὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις δευτεροῦμεν καὶ τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην
 75 διαγράφομεν. ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα μάθοις ἂν ὡς ἐν ᾧ καὶ ἡμεῖς τὰ τῶν ἁγίων σαρκικὰ πρόσωπα τοὺς τε ἄθλους καὶ ἀνδραγαθήματα πίναξιν ἐκτυποῦμεν τοῖς χρώμασιν, οὐκ ἐπιμελὲς ἔχομεν χάρτη καὶ μέλανι καὶ δέλτοις ἐγγράφειν τὰ παρὰ τῶν συγγραφέων διὰ | γλώσσης καὶ λόγου f. 274^f
 80 ὑφαινόμενα τοῖς ἁγίοις ἐγκώμια· ὅτι οὐ χρῆζομεν δέλτων καὶ καλλιγραφικῆς τέχνης. ἀλλὰ τὴν τούτων ἄθλησιν ἐκμιμούμενοι δευτεροῦμεν | καὶ τὴν πρὸς f. 104^f
 θεὸν ἀγάπην ἐκτυπώτερον ἐξιστοροῦμεν, καίτοι γε ἄλλως τῆς ἐκ τῶν λόγων ἀπαγγελίας καὶ ὠφελείας δεδεημένοι.»

120. τίνας οὖν ἔνεκεν ταῦτα λέλεκται; ῥητέον γὰρ ὅτι ὡσπερ οὐ παρὰ τὸ μὴ δεῖσθαι τὸν ζωγράφον τῆς ἐκ τοῦ λόγου ἐμπειρίας τε καὶ δυνάμεως, ἤδη καὶ τὰ τῶν λογογράφων ἄχρηστα οὐδὲ ἀναιρετέον τὴν ἐκ τῶν λόγων διδασκαλίαν,
 5 οὕτως ἀκόλουθον ἂν εἴη ἐννοεῖν τε καὶ φράζειν ὅτι οὐδὲ παρὰ τὸ λέγειν ἐκεῖνα τὸν λογογράφον ἢ παρὰ τὴν τῶν λόγων εὐχρηστίαν, τὴν τῶν εἰκόνων τῶν ἁγίων περιοπτόν ἢ ἀτιμαστέον ἱεροτυπίαν οὐδὲ τὰ τῶν ζωγράφων ἐπὶ τῇ τῶν ἁγίων γραφῇ κριτέον ἄδοξα. ἄξιον δὲ κακεῖνο εἰπεῖν ὅτι εἰδέναι χρῆ
 10 τὸ ἀσφαλὲς καὶ βεβαιοτάτα πεπεῖσθαι, ὡς εἰ ἔτυχεν Ἀμφιλόχιον κατὰ τοὺς νῦν χρόνους καὶ διαβιοῦντα γνωρίζεσθαι, ἑώρα δὲ τὰ ἅγια πημαινόμενα καὶ τὴν τῶν ἀσεβῶν ἀναισχυντίαν ἐπὶ

CP

69/70 τὴν - χρώμασιν] *om. P* 73 *post* τούτων *scripsit* τὴν *et erasit* C 75
 πρὸς ταῦτα] *om. C^{a corr}* 76 σαρκικὰ] *σάρκα* C 78 ἐπιμελῶς C 83
 γε] *om. P*

120. 6 λογογράφον] ζωγράφον P λόγων] ἄλλων P 9 κακεῖνα
 C 11 καὶ] *om. P*

- πολὺ προήκουσαν, οὐ κατηρέμει ἄν οὐδὲ ἕστεργεν, διεκεκράγει
 δὲ μεγάλῳ καὶ ὑψηλῷ τῷ κηρύγματι ὡς «εἶπερ οἱ δῆμοι τῶν
 15 πόλεων οὐκ ἄθετοῦσιν τὰς ἀρχὰς τῶν ἡγεμόνων, διὰ χρω-
 μάτων δὲ τιμῶσιν ἐν πίναξιν καὶ ἀγάλματα αὐτοῖς ἀποξέ-
 ουσιν, καίτοι φαύλους εἰδότες καὶ κατησχολημένους περὶ τὰ
 μάταια, ὅπως ἡ μνήμη αὐτῶν διαρκεστέρα καὶ εἰς τὸ ἔπειτα τοῦ
 χρόνου ἐμφέρηται, πόσω μᾶλλον ἡμεῖς διὰ τὸν πόθον τοῦ θεοῦ
 20 ὀφείλομεν τοὺς ποιμένας τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰκόσιν τιμᾶν,
 στηλογραφοῦντες αὐτῶν τὰς νίκας καὶ ἀγαθὰς πράξεις εἰς
 ὑπογραμμὸν τῶν ζηλοῦν καὶ κατορθοῦν ἐπειγομένων | τὰ τῆς f. 104^v
 ἀρίστης αὐτῶν πολιτείας, ἵνα, ὅταν καὶ διὰ τῆς ὀράσεως τῶν
 ὁμοιωμάτων αὐτῶν | τὴν ἀγαθὴν μνήμην λαμβάνῃ ὁ νοῦς f. 274^v
 25 ἡμῶν (τοῦτο γὰρ ἐνταῦθα λέγειν οἰκειότερον), ὡς σφραγίς
 ἀνεξάλειπτος ἐντυπωθῆ ἐν ἡμῖν ἡ ἀγαθὴ αὐτῶν πολιτεία καὶ
 τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν ἡ μνήμη δολιχεύουσα ἐκπρεπῶς
 διαμένῃ. οὐδὲ γὰρ ὅσιον ἀνέχεσθαι τῶν μὲν φαύλων τὰς
 στήλας ἰδρῦεσθαι, δι' ὧν τὰ ἄκοσμα ἐπιτηδεύματα τῷ χρόνῳ
 30 συμπαραεκτείνεται, τῶν δὲ σπουδαίων καὶ χρηστῶν τὰ εὐκλεῆ
 κατορθώματα περιφρονεῖσθαι τε καὶ ἐξείργεσθαι καὶ τὰς βελ-
 τίστας αὐτῶν πράξεις λήθης βυθοῖς ἀμαυρουμένας κατασιγά-
 ζεσθαι, ὥστε τὰ μὲν, ἐξ ὧν ἡ κακία βλαστάνει, συγχωρεῖσθαι
 πῶς καὶ ἀνίσθαι, τὰ δέ, ἐξ ὧν ἡ ἀρετὴ κατορθοῦται, περιορᾶ-
 35 σθαι ἀκλεῶς καὶ μετὰ τῆς ἀγαθῆς μνήμης ἀποίχεσθαι. ἀλλ' εἴ-
 ημεν δ' ἄν οὕτως ἀγνωμονέστερόν πῶς περὶ τὴν τῶν ἁγίων
 διακείμενοι τιμῆν ἢ περὶ τοὺς σφῶν αὐτῶν ἄρχοντας οἱ δημῶ-
 δεις τῶν ἀνθρώπων καὶ περικόσμιοι, μᾶλλον δὲ εἰς τὴν ὁσίαν
 μνήμην αὐτῶν ἐξυβρίζοντες.» καὶ ταῦτα μὲν ὡς τὸ εἰκὸς διε-
 40 κήρυξεν ὁ Ἀμφιλόχιος· καθ' ὃν γὰρ χρόνον αὐτὸς ἤκμαζεν,
 οὐδαμοῦ τῶν ἱερῶν μορφωμάτων ἢ κατάλυσις διεφάνετο
 (πανταχῇ γὰρ τὸ τηνικαῦτα ἦνθι τε καὶ ἐφαιδρύνετο, ἦδη ἀνι-

CP

21 post αὐτῶν verba τὴν - ἡμῶν (ll. 24-25) scripsit et expunxit C 23 αὐτῶν
 C 24 λαμβάνει C 26 ἐν] om. C ἡμῆν C 30 συμπαραεκτείνεται
 C 32 αὐτῶν C 32/33 κατασιγάζεσθαι C 34 πῶς C 35/36
 ἀλλ' - οὕτως] ἀλοῖημεν δὲ οὗτος C 36 πῶς C περὶ] περι C 37 ἢ
 περὶ] ἦπερ P 40 αὐτὸς C 42 τε] δὲ C^{a corr}

στορούμενα), οὐδὲ ὁ κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἀνερρήγνυτο πόλεμος ἢ τοῦ μυστηρίου τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκονομίας ἢ ὕβρις καὶ ἢ
 45 ἀθέτησις ἐπαρρησιάζετο, οὐ μὴν οὐδέ γε τὰ θεῖα τεμένη κατε-
 σκάπτοντο διορυττόμενα. εἰ γὰρ που τοιαῦτα | κατεθεᾶτο γινόμενα, οὐκ ἂν ἀνεκτὰ πάντως ἡγήσατο, δι' ἐπιμελείας δὲ ἀπάσης
 ἐγίνετο καὶ παντὶ σθένει χρώμενος διηγωνίζετο, τὰ πρὸς τιμὴν καὶ διόρθωσιν αὐτῶν ἐργαζόμενος. f. 105^r

121. εἰ μὲν οὖν γνήσια Ἀμφιλοχίου πονήματα, ἅπερ διὰ τῆς χρήσεως ἦν οἱ τῶν ἀγίων δυσμενεῖς προέθεντο γέγραπται, οὕτω διαληπτέον, καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸν σκοπὸν τὸν ἐν αὐτοῖς κατὰ ταῦτα ἔχειν ὑποληπτέον· εἰ δέ τι παρατέτραπται καὶ
 5 νενόθευται, εἰδείεν ἂν αὐτοί. καὶ θαυμαστόν γε οὐδέν· ἔργον γὰρ τοῦτο καὶ σύνηθες καὶ τοῖς παλαιοῖς καὶ τοῖς νῦν τῆς ἀσεβείας προεστηκόσιν, καθάπαξ μετὰ τοῦ θείου φόβου καὶ τοῦ ὀρθοῦ συνειδότος ἐκπεπτωκόσιν. πεφώρανται γὰρ καὶ ἕτερα τῶν θεοφόρων πατέρων ἡμῶν συγγράμματα νοθεύσαν-
 10 τες καὶ διαφθείραντες καὶ πρὸς τὸ ἑαυτοῖς κεχαρισμένον παρὰ χαράξαντες καὶ καττύσαντες· καπηλικοὶ γὰρ τὸν τρόπον τυγχάνοντες οὐ κατεπτήχασιν τοῖς θεοπνεύστοις ἐπιβουλεύειν διδάγμασιν καὶ δολοῦν τὰ ὑγιῆ καὶ καθαρὰ δόγματα, προσθήκας
 15 τινὰς καὶ ὑφαιρέσεις καὶ ἐναλλαγὰς ποιούμενοι, ὡς ἂν τις γνοιῆ ἐπιμελέστερόν τε καὶ ἐκθυμότερον τοῖς τῆδε ἐντυγχάνων· δύναται γὰρ καὶ μικρόν τι τούτων τὸ πᾶν τοῦ σκοποῦ κατεργάσασθαι. φιλοπονώτερον δὲ παρὰ τοῖς τῆς ἐκκλησίας τροφίμοις ταῦτα ἐξεταζέσθω, κριτήριον ἀψευδὲς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ οἰκεῖον συνειδὸς προκαθίζουσιν· δι' ὧν τὰ τῆς
 20 ἀληθείας πᾶσιν τοῖς τοῦ καλοῦ ἐρῶσιν φανεροῦται καὶ ἐκκαλύπτεται. ἡμῖν γὰρ οὐκ ἐξεγένετο, καίτοι πολλὰ καμοῦσιν, ὅτι μὴ ἐνὶ μόνῳ ἀντιγράφῳ καὶ τούτῳ νεογράφῳ περιτυχεῖν, ἐν φρουραῖς ἀσφαλεστάταις ἤδη ἐγκαθειργμένοις καὶ μηδαμοῦ

CP

44 τοῦ μυστηρίου] τῷ μύστη P 45/46 κατεσκάπτοντο] κατέσκαπτό πω
 P 46 κατεθεᾶτο C 46/47 γινόμενα C^a corr 47 ἀπάσης] πάσης
 C^a corr 48 χρώμενος C^a corr.

121. 23 ση<μείωσαι> marg. unc. litt. C

ἐλευθεριάζειν συγκεχωρημένοις, οὐ μὴν οὐδὲ πόδα προτείνειν
 25 πώποτε | ἀλλ' ὅτι μὴ δὲ λόγον τινὰ κατ' ἐξουσίαν προῖσθαι. f. 105^v

122. καὶ ταῦτα μὲν ὡδὶ λελέχθω, ἐξῆς δὲ παραφέρου-
 σιν φωνὰς τοῦ μεγάλου, ὡς φασίν, Βασιλείου ἐκ τοῦ πε-
 ρὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως εἰς τὸ κατ' εἰκόνα λόγου πρώ-
 του διαγορευούσας τοιάδε· | Εἰ μὴ τὴν τοῦ γενέσθαι f. 275^v
 5 καθ' ὁμοίωσιν δύναμιν ἡμῶν ἐχαρίσατο, οὐκ ἂν
 τῇ ἐαυτῶν ἐξουσίᾳ τὴν πρὸς θεὸν ὁμοίωσιν ἐδε-
 ξάμεθα. νῦν δὲ δυνάμει ἡμᾶς ἐποίησεν ὁμοιωτι-
 κοὺς θεῶ· δύναμιν δὲ δοὺς πρὸς τὸ ὁμοιοῦσθαι
 θεῶ, ἀφῆκεν ἡμᾶς ἐργάτας εἶναι τῆς πρὸς θεὸν
 10 ὁμοιώσεως, ἵνα τέλειος ᾖ τῆς ἐργασίας ὁ μι-
 σθός, ἵνα μὴ ὡσπερ εἰκόνες ὤμεν παρὰ ζω-
 γράφου γενόμεναι, εἰκῆ καὶ μάτην κείμεναι·
 ὅταν γὰρ ἀκριβῶς μεμορφωμένην εἰκόνα ἴδῃς
 τῇ ποικιλίᾳ τῶν χρωμάτων, οὐ τὴν εἰκόνα ἐπαι-
 15 νεῖς ἀλλὰ τὸν ζωγράφον θαυμάζεις.

ταῦτα, ὡς τοῖς συνιοῦσιν καὶ τῆς διὰ λόγων οὐκ ἄμοιροῦσιν
 παιδύσεως εὐγνωστον καὶ εὐσύννοπον, οὐδενὶ τρόπῳ τῇ τῆς
 ἐκκλησίας ἐλευθερία λυμαίνεται, τοῖς ἀσυνέτοις δὲ καὶ τὰ αἰ-
 σθητήρια τῆς ψυχῆς λελωβημένοις πρὸς ἰσχὺν τοῦ κατ' αὐτοῦς
 20 σαθροῦ καὶ διερριμμένου λόγου δοκεῖ προῖσχεσθαι. εἰ μὲν οὖν
 τοῦ μεγάλου Βασιλείου τυγχάνει ὄντα συντάγματα, οὕτω σύμ-
 φημι, ἕως ἂν ὁ τούτου σύγγονος, ὁ ἱερὸς λέγω Γρηγόριος ὁ τῆς
 Νυσαέων κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἐκπρεπῶς προεδρεύσας, ὃς
 πάντων μάλιστα τὰ τοῦ ὁμαίμονος ἦδει, λέγων ἀπόσχηται
 25 ἔλλειπῆ εἶναι τοῖς εἰς τὴν ἑξαήμερον τεθεωρημένοις αὐτῷ τὴν
 εἰς τὸν ἀνθρώπον θεωρίαν, ἣν ἀναπληροῦν οἷα φοιτητῆς διδα-
 σκάλου σκοπὸν προϋθετο· ἐν οἷς οὐδὲ οὕτω σαφῶς τὸ κατ' εἰκόνα

122. 3 cf. Gen. 1, 26-27; 5, 1 4/15 cf. (Ps.-)Basiliius Caesariensis, *Homilia I de creatione hominis*, ed. Hörner, 30,1 - 31,3 5 cf. Gen. 1, 26 24/26 cf. Gregorius Nyssenus, *De officio hominis*, PG 44, 125C

CP

122. 4 διαγορευούσας C τοῦ μεγάλου βασιλείου ἐκ τῆς ἑξαήμερου marg.
 unc. litt. C 10 ἦ] εἰ C 23 νυσαέων P 24 ἡδη C 26 φοιτητῆ P

καὶ ὁμοίωσιν ὡς ἐνταῦθα γέγραπται διελόμενος εὐρίσκεται.
 ὁμως δ' οὖν, ἐάν τι ὑπεναντίον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήμα-
 30 τος ὁ λόγος ἔχη, | ἀκριβέστερόν τε καὶ ἐξεταστικώτερον ἐπι- f. 106^r
 σκεψώμεθα. τὸ γὰρ φάναι· ἵνα μὴ ὡς εἰκόνες ὤμεν
 παρὰ ζωγράφων γενόμεναι, εἰκῆ καὶ μάτην κεί-
 μεναι, τί | πρὸς κατηγορίαν τῆς εἰκόνας Χριστοῦ καὶ τῶν f. 276^r
 ἁγίων φέρειν δύναται; ἢ τί πρὸς ἀτιμίαν προστρίψεται; ἴσμεν
 35 γὰρ καὶ μάτην καὶ εἰκῆ κειμένας εἰκόνας καὶ μά-
 λιστα οἶαιπερ αἱ παρ' Ἑλλησιν μάτην ἐκπεποιημέναι καὶ
 κείμεναι καὶ ἄλλως ἀνδρῶν μιαρῶν καὶ ἀνοσίων (ὅποιοι δὴ
 εἰσιν οἱ τῆς ἀποστασίας ταύτης ἀρχηγοὶ καὶ οἱ τῶν ἄλλων
 αἰρέσεων ἕξαρχοι), καὶ οὐδὲ εἰκῆ καὶ ἀπλῶς κείμεναι,
 40 ἀλλὰ καὶ βδελυκταὶ καὶ κατάπτυστοι καὶ τοῦ πατεῖσθαι ἄξιοι.
 ἀλλ' οὐδὲν παρὰ τοῦτο τοῖς ἱεροῖς πρὸς μῶμον ἀναφανείται·
 οὐδὲ γὰρ εἰ φευκτοὶ οἱ παρ' Ἑλλησιν ναοὶ καὶ θυσίαι ἤδη καὶ
 τὰ παρ' ἡμῖν ὡσαύτως νομισθήσεται. εἰ δὲ τινες τῶν τῆς ἐκκλη-
 σίας ἐχθρῶν ἐν τούτοις περιτραχύνονται καὶ τὴν ψυχὴν ὑπ' ὀρ-
 45 γῆς ἐξοιδαίνουσιν, ἔδει μᾶλλον ἐπὶ ταῖς Χριστοῦ χαλεπαίνειν
 καὶ τῶν ἁγίων ὑβρεσιν, ὅσω καὶ μᾶλλον τὰ ἅγια τῶν ἐναγῶν
 ἀσυγκρίτως ὑπεραίροντά εἰσιν καὶ προφερέστερα. εἰ γὰρ εἰς
 τιμὴν ἐκείνοις γεγράφεται, τί τῆς τιμῆς τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς
 ἁγίους ἀποστεροῦσι βασκαίνοντες; ὡς γὰρ ἐπίσης ἢ τε τιμῆ
 50 τούτων καὶ ἡ ὑβρις ἐπὶ τὰ ἀρχέτυπα ἀνεισιν, οὐδενὶ μὲν
 ἄγνωστον, ἐνδηλότερον δὲ ἡμῖν κατέστησαν καὶ οἱ τῆς πρεσβύ-
 τιδος Ῥώμης ἱεράρχαι· ὅταν γὰρ ὁ κατάρξας τῆς ὑβρεως τὸν
 χρίσαντα ἀρχιερέα, τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τῆς τιμῆς παρέλυσεν
 καὶ τοῦ θρόνου μετέστησεν, ὡσπερ τὴν θεῖαν οὐ κατορρωδήσας
 55 κρίσιν, καὶ πρὸς τὴν ἐπαφωμένην τῆς ἀνοσίας κεφαλῆς δεξιάν
 τὴν αἰδῶ παρῳσάμενος, τὴν εἰκόνα τὴν ἐκείνου, καίτοι τὸ πρὶν
 τιμῶντες, τηνικαῦτα καθεῖλον αἰσχυρῶς ἀτιμώσαντες, ἴν' ἐξ ὧν

CP

41 τοῖς ἱεροῖς] *om.* P 43 τὰ παρ' ἡμῖν] *om.* P νομισθήσεται] καὶ τὰ
 παρ' ἡμῖν *add.* P^p ¹⁰⁰⁰ 48 γεγράφεται P 50 μὲν] *om.* P 52 γὰρ] *exprin-*
xit P

κακῶς ἔδρασεν, τὸ παθεῖν χειρὸν μὴ διαδράση. | τοιοῦτον δὴ τι f. 106^v
καὶ πάλα ἐπὶ τῆς Ἀντιόχου γεγενημένον ἰστόρηται ἡνίκα τὴν
60 πρὸς τὸν βασιλέα οἱ πολῖται ἀπέχθειαν ἔσχον. Θεοδόσιος δὲ ἦν f. 276^v
ὁ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα | τὸ τηνικαῦτα διέπων. ἐκείνον μὲν
ἀμύνασθαι οὐχ'οἰοί τε γενόμενοι, ἐπὶ τοὺς ἐκείνου δὲ ἀνδριάν-
τας τὴν μῆνιν καὶ τὰς ὀργὰς ἐξέχεαν· καὶ δὴ ἂν τὴν ὕβριν οὐ
φέρων, ἐκ βάθρων τὴν πόλιν αὐτοῖς οἰκήτορσιν ἀνάστατον
65 πεποιήκει (ἤδη γὰρ καὶ πῦρ ἀνάπτειν ἠπέιλει), εἰ μὴ ὁ ἐν τῷ
τότε τῆς κατὰ τὴν πόλιν ἱερωσύνης ἐπιτροπεύων διαπρεσβευό-
μενος πλείσταις λιταῖς καὶ ἰκεσίαις τὴν βασιλέως ὀργὴν ἔστη-
σεν καὶ τὸν θυμὸν καταμαλάξαι ἴσχυσεν καὶ τὴν ὄσον οὐπω τὰ
πάνδεινα πείσεσθαι μέλλουσαν περιεσώσατο πόλιν. τοιαῦτα καὶ
70 κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου μεγαλόπολιν, ἥδη δὲ καὶ ἐν ἑτέραις
πόλεσιν διαπραχθέντα ἄδεται. ἀλλ'ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανα-
κτέον ἡμῖν τὸν λόγον. τί γὰρ ἡμῖν ἐπηρεάζειν ἰσχύσειαν ἐκ τοῦ
λέγεσθαι τὸν ζωγράφον μᾶλλον ἢ τὴν ἀκριβῶς ἐψησκη-
μένην εἰκόνα θαυμάζεσθαι; εἶτα πόθεν ἢ τοῦ γραφέως
75 εὐφυῖα καταδειχθήσεται καὶ πόθεν τὸ θαυμάζεσθαι ἔξει, εἰ μὴ
πρότερον τὸ ἀποτελεσθὲν ἔργον παρ'αὐτοῦ θαυμασθήσεται; καὶ
γὰρ τὸ κάλλιστα ἠσκημένον εἶδος πρότερον ἐφ'ἑαυτοῦ τὸν
θεατὴν ἐλκύσαν, τηνικαῦτα πρὸς τὸν εἰργασμένον παραπέμπει
διὰ τῆς τέχνης, εἰ μὴ καὶ τὸν γεγραφότα, ὡς οὐκ εὖ εἰρηκότα,
80 ὅτι ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενε-
σιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται, καταιτιάσονται. μάτην οὖν ἀνοη-
ταίνοντες καὶ εἰκῆ φλυαροῦντες οἱ ἐντεῦθεν τῆ ἰδίᾳ ὑπολήψει
παρίστασθαι δοκοῦντες ἀλώσονται. συμμαχήσειεν γὰρ ἡμῖν
μᾶλλον καὶ οὗτος ὁ λόγος· ὀπηνίκα γὰρ ἀκριβῶς εἰκόνα τοῦ
85 κυρίου γεγραμμένην κατίδοιμεν, καὶ τὸν ζωγράφον ἐπαι-

58/59 cf. Iohannes Chrysostomus, *Ad populum Antiochenum homilia* 3, PG 49, 47-49 80/81 Sap. 13, 5

CP

58 τοιοῦτον| τοιον C 58/59 σχ<μείωσαι> marg. unc. litt. C 61 τηνικαῦτα P 79 εὖ| om. C, ut vid

66 ἐπιτροπεύων: Flavianus episcopus

νοῦμεν καὶ διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐμφερείας πρὸς τὸ ἀρχέτυπον
 ἀναγόμεθα καὶ οὐκ εἰκῆ γεγραμμένην | οἰόμεθα· οὐδὲ γὰρ f. 277^r
 οὕτω κατ'ἐκείνους τυφλώτομεν ἢ νοσοῦμεν τὰ τῆς ψυχῆς f. 107^r
 αἰσθητήρια, ἀλλ'εἰς εὐχρηστίας καὶ ὠφελείας ὑπόθεσιν τοῖς
 90 εὐσεβέσιν ἀνεστηλωμένην ἀποφαινόμεθα. οὐκοῦν τῶν μὲν
 εἰκαίων καὶ ματαίων εἰκῆ καὶ μάτην καὶ αἰ εἰκόνας
 κείσθωσαν, τῶν δ'αὐ θείων καὶ τιμίων ἀναλόγως τιμάσθω-
 σαν.

123. ἡμεῖς δέ, εἰ μὲν τοῦ μεγάλου Βασιλείου τὰ προκείμενα
 γνήσια τυγχάνει γεννήματα ἢ μή, οὐδὲν διοισόμεθα· παρατιθέ-
 μενα δὲ τούτοις, τὰ παρὰ πᾶσιν συμφωνούμενα καὶ τὴν ἰσχὺν
 τῆς οἰκειότητος αὐτῶν ἐπαγγελλόμενα, τὰ δοκοῦντα αὐτοῖς
 5 ἡμῖν ἐμφανίζέσθωσαν. ἐν μὲν γὰρ τοῖς εἰς τὸν ἱερὸν Ἀμφιλό-
 χιον τὸν τοῦ Ἰκονίου ἱεράρχην ἐπεσταλμένοις τὸ ἐκ τῆς φωνῆς
 τῆς εἰκόνας διπλοῦν σημαινόμενον, ὅπερ κατὰ φύσιν καὶ ὃ κατὰ
 τέχνην, θεωρεῖται διατρανῶν, ἔτι καὶ τὸ ἐκ τῆς ὁμωνυμίας
 οἰκεῖον καὶ τὸ ἀμέριστον τῆς τιμῆς, ἀπὸ τῶν τεχνητῶν ὁρμώ-
 10 μενος ἐπὶ τὰ φυσικὰ καὶ τὴν θεολογίαν πρὸς παράδειγμα
 χρώμενος, μέτεισιν. ἔχει δὲ οὕτως ὅτι Βασιλεὺς λέγεται καὶ
 ἢ τοῦ βασιλέως εἰκῶν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς. οὔτε γὰρ τὸ
 κράτος σχίζεται οὔτε ἡ δόξα μερίζεται· ὡς γὰρ ἡ κρατοῦσα
 ἡμῶν ἀρχὴ καὶ ἐξουσία μία, οὕτω καὶ ἡ παρ'ἡμῶν δοξολογία
 15 μία καὶ οὐ πολλαί· διότι ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυ-
 πον ἀναβαίνει. ὃ οὖν ἐστὶν ἐνταῦθα μιμητικῶς ἢ εἰκῶν, ἐκεῖ
 φυσικῶς ὁ υἱός· καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν τεχνητῶν κατὰ τὴν
 μορφὴν ἢ ὁμοίωσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἀσυνθέτου
 φύσεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητός ἐστιν ἡ ἔνωσις.

123. 11/19 Basilius Caesariensis, *De Spiritu Sancto*, ed. Pruche, 45, 15–23 (p. 406); cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 69D (usque ad l. 15); Iohannes Damascenus, *Orationes*, I, 35 (p. 147)

CP

88 κατ'] κα|κατ C

123. 2/3 παρατιθένα C 4 αὐτῶν] om. C^{a corr} 14 καί'] ἢ add. C et
 Pruche, non vero P nec Conc. Nic. II Acta 15/16 post πρωτότυπον scripsit δ et
 cancell. C (διαβιβάνει scripsit Basilius et Nicephorus supra, 13^{76 et 94})

124. ἐαυτῷ δὲ καὶ τῇ ἀληθείᾳ πανταχοῦ ἀκολουθῶν ὁ
σοφώτατος οὗτος ἀνὴρ, καὶ ἐν τοῖς κατὰ τοῦ θεομισοῦς Σαβελ-
λίου λόγοις τὰ αὐτὰ διέξεισιν, ὅτι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν αἱ
εἰκόνες | οὐκ εἰκῆ οὐδὲ μάτην κεῖνται, ἀλλ' ἢ ἐπὶ f. 277^v
5 ταύταις τιμῇ, τῶν ὧν εἰσιν εἰκόνες τὴν τιμὴν βεβαιοῖ. καὶ
τοῦτο παρίστησιν οὕτω πως φράσκων· Οὐδὲ γὰρ κατὰ τὴν
ἀγορὰν ὁ τῇ βασιλικῇ εἰκόνι ἐνατε|νίζων καὶ βασιλέα λέγων f. 107^v
τὸν ἐν τῷ πίνακι δύο βασιλεῖς ὁμολογεῖ, τὴν τε εἰκόνα καὶ
τὸν οὗ ἔστιν εἰκῶν, οὐτ' ἐὰν δεῖξας τὸν ἐν τῷ πίνακι γεγραμ-
10 μένον εἶπῃ· «Οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεύς», ἀπεστέρησεν τὸν
πρωτότυπον τῆς τοῦ βασιλέως προσηγορίας· μᾶλλον μὲν
οὖν ἐκεῖνῳ τὴν τιμὴν ἐβεβαίωσεν διὰ τῆς τούτου ὁμολογίας·
εἰ γὰρ ἡ εἰκῶν βασιλεύς, πολλῶ δῆπου εἰκὸς βασιλέα εἶναι
τὸν τῇ εἰκόνι παρεχόμενον τὴν αἰτίαν. ἄρ' οὖν εἰκῆ καὶ
15 μάτην αἱ εἰκόνες αὐταὶ κείμεναι παρὰ τῷ πατρὶ λέγον-
ται; ἢ τίμια παρ' αὐτῷ γνωρίζονται; οἱ ἔχοντες ὧτα ἀκούειν
ἀκουέτωσαν, οἱ ἔχοντες ὀφθαλμοὺς ὄραν ὀράτωσαν, οἱ ἔχον-
τες νοῦν νοείτωσαν καὶ ἐπησθημένοι κρινέτωσαν. οἶδε γὰρ μὴ
δὲ ὅσον εἰκόνι γηγενοῦς βασιλέως τῇ Χριστοῦ νέμουσιν εἰκόνι,
20 τοῦ γε μόνου ὡς ἀληθῶς βασιλέως καὶ πάντων βασιλεύοντος
βασιλέων. ἀλλ' εἰ τῶν ἐν σκῆπτροις αἱ εἰκόνες τοσαύτης ἔλαχον
τιμῆς, πολλάκις καὶ τῶν ἀναξίως τῆς ἀρχῆς ἐπειλημμένων,
αὐτοῦ δὴ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων πηλίκον ἂν εἶεν ἐπικλεέστε-
ραι καὶ σεβασμιώτεραι; τί τὰ πολλὰ λέγειν; οἶδεν ὁ διδάσκαλος
25 τὸ ἀπ' αὐτῶν χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον, ἡνίκα μάλιστα τὰς ἀρι-
στείας τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ὡσπερ δὴ καὶ τὰ λογογραφούμενα,
δημοσιεύουσιν καὶ πολλοὺς εἰς ἀνδρείαν καὶ αὐταὶ διεγείρου-
σιν· ὅπερ ἐν τῷ εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα μάρτυρας ἐγκω-
μῶν προβάλλεται καὶ ὅσα εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Βαρλαάμ

6/14 Basilius Caesariensis, *Contra Sabellianos*, PG 31, 608A; cf. *Conc. Nic II Acta*, Mansi 13, 72AB 16/17 cf. Lc. 8, 8; 14, 35; Mc. 4, 9; Mt. 13, 9 20/21 cf. I Tim. 6, 15 27/30 cf. supra 108⁷ et 100¹¹⁻²⁴

CP

13 εἰκότως C 16 τίμια C 21 αἰ] om. C² corr 27 ἀνδρείαν C

30 φράζει· καὶ ἐπεὶ ταῦτα προαναγέγραπται, οἱ βουλόμενοι ἐντυγχανέτωσαν καὶ τὸ ἐκεῖθεν ὠφέλιμον ποριζέσθωσαν.

125. ἐπόμενα τούτοις τὸν ἱερὸν | Γρηγόριον τὸν Νυσαέ- f. 278^f
ων ἱεράρχην παρακομίζουσιν ὡς οἶονται διδάσκοντα οὕτως·
Μηκέτι τὴν σωματώδη καὶ δουλικὴν μορφήν ἐν
τῇ σεαυ|τοῦ πίστει ἀνατυπώση, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ f. 108^f
5 δόξῃ τοῦ πατρὸς ὄντα καὶ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρ-
χοντα καὶ θεὸν ὄντα λόγον, τοῦτον προσκύνει
καὶ μὴ τὴν τοῦ δούλου μορφήν.

οἱ σωματώδεις τὸ φρόνημα καὶ δουλικοὶ τὴν γνώμην, δου-
λικὴν ἀλλοῦκ ἐλευθέραν περὶ τὴν ἐνσωμάτωσιν Χριστοῦ τὴν
10 διάληψιν κέκτηνται, ἀμαθῶς ὁμοῦ καὶ δυσσεβῶς τὰ τῆς κατὰ
Χριστὸν δουλικῆς μορφῆς παρανοοῦντές τε καὶ παρεξηγούμε-
νοι. οὐ γὰρ ὡς αὐτοὶ δολοῦντες πάντα κατὰ τὸ σύνθητες κα-
πηλεύουσιν, καὶ τὰ τοῦ πνεύματος ἔχει διδάγματα· ὅσοι γὰρ
πιστοὶ τέ εἰσιν καὶ τὸ μυστήριον τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσοφίας
15 πεπαιδευμένοι ἴσασι σαφῶς ὡς οὐχ' ἡ γραφομένη τοῦ σωτή-
ρος εἰκὼν ἐναυθὰ δηλοῦται (ἀνόσιον γὰρ τὸ οὕτως ὑπολαμβά-
νειν, καὶ πόρρω τῆς ἀληθείας διέστηκεν), ἀλλ' ἡ καθ' ἡμᾶς ἦν ὁ
θεῖος λόγος προσείληφεν ἀνθρωπεῖα φύσιν γνωρίζεται· ὃ ἐστὶ
τὸ συγγενές καὶ ὁμοφυές ἡμῖν σῶμα. καὶ οὐδένα ἂν οἶμαι τοῦτο
20 διαφεύγειν ὅτι μὴ μόνους τοὺς καὶ λεληθότας ἑαυτοὺς καὶ
παίζοντας, ἐπειδὴ καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ
σάρκα κεχημάτικεν. οὕτω γοῦν καὶ τὸ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρ-
χειν αὐτὸν οὐδὲν ἕτερον κατασημήνειεν ἂν ἢ τὴν θείαν φύσιν
αὐτὴν καθ' ἣν ὁμοούσιος τῷ θεῷ καὶ πατρὶ ὁ αὐτὸς υἱὸς εἶναι
25 παρ' ἡμῶν πιστεύεται, ἂν ἄρα τῷ λέγοντι πείθωνται· "Ὁς ἐν

125. 3/7 Gregorius Nyssenus, *De tridui inter mortem et resurrectionem Domini Nostri Iesu Christi spatio*, ed. Gebhardt, 304, 17-20 3 cf. Phil. 2, 7 4/5 cf. Mt. 16, 27; Mc. 8, 38 5/6 cf. Phil. 2, 6 6 cf. Io. 1, 1 7 cf. Phil. 2, 7 21/22 Rom. 9, 5 22/23 cf. Phil. 2, 6 25/29 Phil. 2, 6-7

CP

125. 1/2 νυσαέων P 3 γρηγορίου επισκόπου νυσης marg. unc. litt.
C 10 δυσσεβῶς C 11 παρανοοῦντες C^a corr 25 πείθονται C

μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ'άρπαγμόν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῶ,
 ἀλλ'ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι
 ἀνθρώπων γενόμενος καὶ σχήματι εὐρεθείς ὡς ἄνθρωπος. οἱ
 δὲ προπετεῖς εἰς κατηγορίαν τῶν ὀρθῶν ἡμῶν δογ-
 30 μάτων καὶ τὴν εἰς Χριστὸν παροινίαν ἔργον αἰεὶ ποιούμε-
 νοι, τὸν νοῦν φαντασιούμενοι | καὶ πλανώμενοι, ἐπὶ τὰ f. 278^v
 χρώματα καὶ τοὺς τύπους τὴν μορφὴν ταύτην μεταχρωσσού-
 σιν, ἵνα ταῦτα ὑποθέμενοι τῆς Χριστιανῶν εὐκλεοῦς ὁμολογί-
 ας καταφλυαρήσωσιν | ὡς δὴθεν εἰς χρώματα τιθεμένων τὴν f. 108^v
 35 πίστιν. πλὴν εὐπρόσωπον ἀφορμὴν πρὸς κακηγορίαν ἡμῶν
 προῖσχεσθαι δόξαντες, τὴν ἰδίαν ἀβελτηρίαν μετὰ τῆς ἀσε-
 βείας δημοσιεύουσιν, ἀγνοήσαντες ὅτι οὐ περὶ εἰκόνων ἀλλὰ
 τοῦ ἀρχετύπου καὶ τοῦ κυριακοῦ σώματος χάριν ὧδε ὁ λόγος
 τῷ διδασκάλῳ παρείληπται· οὐ γὰρ θεμιτὸν ὑπονοεῖν ἑτέρως
 40 αὐτὸν ἢ ὡς ὁ ἀποστολικὸς ἔχει νοῦς καὶ τῆς ἐκκλησίας τὸ
 δόγμα, τὰ ἀποστολικά ἐκδέχεσθαι. εἰς ὅσον δὲ κακοῦ προΐασιν
 ὅτι οὐδὲ μέχρι τῶν τύπων ἴστανται, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ κα-
 τατολμῶσιν τοῦ θείου σώματος. καὶ γὰρ τῇ ἐξαπάτῃ τῶν
 45 Δοκητῶν βουκολούμενοι, μὴ δὲ σεσῶσθαι ἢ συνυπάρχειν νῦν
 τὸ σῶμα τῷ λόγῳ κατισχυρίζονται· ἐξ οὗ τὸ μὴ εἰκονίζεσθαι
 Χριστὸν αὐτοῖς συνεισάγεται. καὶ θαυμαστόν γε οὐδέν, εἰ τὴν
 Χριστοῦ μνήμην ἐκ ποδῶν ποιεῖσθαι παντὶ τρόπῳ σπουδάζον-
 τες, ἐπ'αὐτῷ τὴν ὕβριν ἀναφέρουσιν καὶ ἀπὸ τῶν τύπων ἢ σὺν
 τοῖς τύποις τοῖς ἀρχετύποις ἐφάλλονται, παντάπασιν τὴν τοῦ
 50 θεοῦ ἀθετοῦντες σάρκωσιν. τί γὰρ εἰς ἀδοξίαν Χριστοῦ χεῖρον
 τοῦ τὸ κατ'αὐτὸν σωματικὸν εἶδος ἐν χρώμασιν τιθέμενον
 καθορίζεσθαι; οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἀπεναντίας πρὸς τὰ τῶν δι-
 δασκάλων καὶ φρονοῦσι καὶ ἀφορμῶσι λόγια, οὐδὲν παρὰ
 τῶν προβεβλημένων αὐτοῖς εἰς συνηγορίαν παρακερδήσαι τι
 55 δυνήσονται, αἰσχους δὲ μᾶλλον καὶ ἀτιμίας πλησθήσονται.

CP

26 ἴσα C 35 κατηγορίαν P 37 δημοσιεύσουσιν C 38 ὧδε] ὦδε P,
 οδε C 50 θεοῦ] χυ C 52 ἐπειδήπερ] iteravit C

126. καὶ ταῦτα μὲν ὦδε· μὴ παραττέτω δὲ ἡμᾶς ὁ τὸ μὴ
 προσκυνεῖσθαι τὴν τοῦ δούλου μορφήν παρεγγυῶν
 λόγος· τὰ γὰρ κατὰ τὴν θείαν ἀνάστασιν | τοῦ πάντων ἡμῶν f. 109^f f. 27
 σωτῆρος Χριστοῦ μυστήρια μεγάλα καὶ ἐξαισία· οἷα θεωρῶν
 5 ὁ πατὴρ καὶ ταῦτα πνευματικώτερον καὶ ὑψηλότερον δια-
 σκευάζων, ἐν οἷς καὶ περὶ τῶν σεμνῶν γυναικῶν τὴν μνήμην
 εἰσάγει· Ἔστω, φησίν, καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις χερσὶν ἀρώ-
 ματα ἢ πίστις καὶ ἢ συνείδησις· αὕτη γὰρ τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν
 εὐωδία. καὶ ἐπειδὴ τὸν περὶ πίστεως ἀνεκίνει λόγον, εἰδῶς ὡς
 10 ἡ ἀληθινὴ καὶ κατὰ λατρείαν ἡμῶν προσκύνησις εἰς τὴν ὑπέρ-
 θεον καὶ ζωαρχικὴν τριάδα τὴν ἐν μιᾷ θεότητι καὶ οὐσίᾳ
 γνωριζομένην ὁμολόγως καὶ εὐαγῶς ἀναφέρεται, καὶ οὐδὲν
 δοῦλον ἢ κτιστὸν ἢ σωματῶδες ἢ ἐπίσακτον ἐν αὐτῇ θεωρεῖ-
 15 δος, ὁ θεὸς λόγος, σεσωμάτωται, μηδαμῶς ἐντεῦθεν εἰς
 σῶμα τετράφθαι αὐτὸν ὑπολάμβανε. διὸ μὴ δὲ τὴν προσλη-
 φθεῖσαν δούλειον μορφήν ἐν τῇ σεαυτοῦ ἀνατυπώσει πίστει
 μὴ δὲ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν αὐτῇ ἰδικῶς
 καὶ ὡς καθ'ἑαυτὴν ἀνατίθει κατὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν·
 20 Κύριον τὸν θεὸν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύ-
 σεις, ὡς ἂν μὴ εἰς κτίσμα ἢ λατρεία ἢ καθ'ἡμᾶς κατα-
 φέροιτο· κτίσμα γὰρ καὶ τῶν ἐν κτίσμασι τελούντων ὁ
 προσειλημμένος τῷ λόγῳ ἅγιος ναός. αὐτῷ δὲ τῷ θείῳ
 λόγῳ τῷ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς ὄντι καὶ ἐν μορφῇ θεοῦ καὶ
 25 φύσει θεῷ καὶ ἀκτίστῳ καὶ συνανάρχῳ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ
 ὑπάρχοντι καθαρὰν καὶ ἀμώμητον τὴν προσκύνησιν πρό-
 σαγε, ἀμιγῶς τοῦ ὀπωσοῦν κτίσματος καὶ πάσης ὑλικῆς
 ἐμφάσεως καθαρεύουσαν, γινώσκων αὐτὸν ἀληθῶς θεὸν ὄν-

2 cf. Phil. 2, 7   7/9 cf. Gregorius Nyssenus, *De tridui inter mortem et resurrectionem Domini Nostri Iesu Christi spatio*, ed. Gebhardt, 304, 12-14   14/34 non inveni   18 cf. Io. 4, 23-24   20/21 cf. Mt. 4, 10; Lc. 4, 8   24 cf. Mt. 16, 27; Mc. 8, 38   cf. Phil. 2, 6

CP

6 σεμνῶν] σεπτῶν C   9/10 ὡς ἢ] ὡ C^a ^{corr}   14 E] om. C   17 δούλειον] sic codd.   19 ὡς] om. P

- τα καὶ τοῦ παντὸς κύριον, ὅτι Καὶ ὁ πατήρ, φησίν, τοιοῦ-
 30 τους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀλη-
 θεΐα. | καθὸ οὐδαμῶς εἰς κτίσμα ἢ καθ' ἡμᾶς πίστις συγ- f. 109^v
 κατακλείεται οὐδὲ συνταπεινοῦται τοῖς κτίσμασιν· κἂν |
 γὰρ τὴν καθ' ἡμᾶς ὑπέδου πτωχείαν ὁ λόγος, θεὸς ὡσαύτως f. 279^v
 μεμῆνηκεν, ἀπαθῆς καὶ ἀναλλοίωτος.
- 35 καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς ἀλήπτου καὶ ὑπερουσίου θεότητος, ὡς
 ἐξηρημένην παρὰ πάσης κτίσεως δέχεται τὴν ἐν λατρείᾳ προσ-
 κύνησιν, τοιαῦτα· ὅτι δὲ καὶ τὸ προσληφθὲν τῷ θεῷ λόγῳ
 σῶμα παρὰ πᾶσιν πιστοῖς προσκυνητὸν καὶ τοῦ παντὸς σεβα-
 σμοῦ ἐστὶν ἄξιον, οὐ πολλῶ ὕστερον δειχθήσεται. μάλιστα δὲ
 40 ταῦτα προτίθησιν ὁ διδάσκαλος, πανταχόθεν τὴν παρὰ τῶν
 δυσωνύμων Ἀρειομανιτῶν φουῖσαν κτισματολατρίαν ἐξείρ-
 γων, ἣτις τὸ τηλικάδε πάντας σχεδὸν ἀνθρώπους ἀκμάζου-
 σα ἐπενέμετο. γινώσκειν δὲ χρὴ ὡς ἐν τισιν τῶν ἀντιγρά-
 φων φέρεται· τὸν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς ὄντα καὶ θεὸν ὄν-
 45 τα, τοῦτον προσκύνει λαβόντα τὴν τοῦ δούλου μορφήν. καὶ
 ἐπειδὴ οὐκ ὀλίγοι βίβλοι ἐν τούτῳ τὸ σύμφωνον κέκτηνται,
 ἱκαναὶ εἰσὶν ἤδη καὶ ἀξιόχρεοι φροντίδων τε καὶ πραγμάτων
 τοὺς πιστοὺς ἀπαλλάξαι, τὸ γνησιώτερόν τε καὶ οικειότερον
 πρὸς τὸν τῆς ἐκκλησίας παριστάνουσαι λόγον. τάχα δ' ἂν οἱ
 50 παρανοεῖν ἢ παρανομεῖν εἰς τὰ θεῖα κατειθισμένοι κἂκ τῶν
 προκειμένων πατρικῶν ῥητῶν ἀπεσκευάσθαι τὸ σῶμα Χρι-
 στοῦ κατὰ τοὺς Μανιχαίων μύθους καὶ λήρους ἀποφαίνεσθαι
 κατατολήσουσιν, ἀλλ' ὡς οὐκ ἀποβέβληται, εἰ καὶ πρὸς τὸ
 ἄμεινον ἀσυγκρίτως μετεστοιχείωται καὶ πρὸς θεοειδεστέραν
 55 λῆξιν ἀναβέβηκεν – ἐξ οὗ δικαίως μάλα τις ἀποφανεῖται κἂν-
 ταῦθα ὡς δὴ καὶ περιγράφεται καὶ μὴν καὶ εἰκονισθήσεται –,
 αὐτοῦ πρώτου τοῦ διδασκάλου διακούσονται οἷα περὶ τοῦ

29/31 cf. Io. 4, 23   44/45 cf. Gregorius Nyssenus, *De tridui inter mortem et resurrectionem Domini Nostri Iesu Christi spatia*, ed Gebhardt, 304, 18–20   44
 cf. Mt. 16, 27; Mc. 8, 38   45 cf. Phil. 2, 7

CP

33 γὰρ] om. C   34 ἀναλοίωτος C   38/39 σεβασμίου C^a corr   42/43
 ἀκμάζουσιν C   46 ὀλίγοι C (cf. 34⁴⁷, 168²⁹ et 189⁴⁶)   51 ἀποσκευάσθαι C

κυριαϊκοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς κατὰ τόνδε τὸν λόγον θεο- f. 110^r
 πρεπῶς διέξεισιν ὅτι Πάλιν πρὸς ἄλληλα τὰ διαστάντα |
 60 συμφέεται, καὶ ἔτι μεταταῦτα ὅτι Προσάγει τὸν ἑαυτοῦ ἄν- f. 280^r
 θρωπον ὁ λόγος τῷ ἀληθινῷ πατρί.

127. ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τῷ εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ σωτῆρος
 λόγῳ λευκότερον διαλαμβάνων· Καὶ δεῖ πάλιν, φησίν, ἀνοι-
 χθῆναι τὰς ὑπερκειμένους πύλας αὐτῷ. ἀντιλαμβάνουσιν τὴν
 προπομπὴν οἱ ἡμέτεροι φύλακες καὶ ἀνοιχθῆναι αὐτῷ τὰς
 5 ὑπερκειμένους πύλας παρακελεύονται, ἵνα πάλιν ἐν αὐταῖς
 δοξασθῇ. ἀλλ' ἀγνοεῖται ὁ τὴν ῥυπαρὰν στολὴν τοῦ ἡμετέρου
 βίου περιβαλλόμενος, οὗ τὸ ἐρύθημα τῶν ἱματίων ἐκ τῆς
 ληθοῦ τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν. διατοῦτο παρ' ἐκείνων ἡ ἐρω-
 τηματικὴ αὐτῆ φωνὴ πρὸς τοὺς προπομπεύοντας γίνεται·
 10 Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; εἶτα ἡ τούτων ἀπόκρι-
 σις οὐκέτι· Ὁ κραταῖός καὶ δυνατός ἐν πολέμῳ, ἀλλά· Κύριος
 τῶν δυνάμεων, ὁ τοῦ παντός ἐξημμένος τὸ κράτος. ἔδει τὴν
 ῥυπαρὰν στολὴν δυσωπηθέντας τοὺς ἀμύστους μὴ ἀγνοεῖν ὡς
 συνανιὸν σύνεστιν τῷ λόγῳ τὸ σῶμα.

128. οὐχ' ἥκιστα δὲ ταῦτα πιστώσεται ἐγκωμίους τὸν θεῖον
 πρωτομάρτυρα γεραίρων Στέφανον, ἐν οἷς τὰ τεθεαμένα αὐτῷ
 ἐναθλοῦντι τοῖς σκάμμασιν, λόγου καὶ θεωρίας κρείττονα,
 ἐκδηλότερον διαγράφει, φάσκων ὧδε· Ὁ μὲν γὰρ ἐκβάς τὴν
 5 φύσιν καὶ πρὶν ἐκβῆναι τοῦ σώματος, βλέπει τοῖς καθαροῖς
 ὀφθαλμοῖς οὐρανίας αὐτῷ πύλας διίσταμένας καὶ τὰ ἐντὸς
 τῶν ἀδύτων διαφαινόμενα, αὐτὴν δὲ τὴν θείαν δόξαν καὶ τὸ

59/60 cf. Gregorius Nyssenus, *De tridui inter mortem et resurrectionem Domini Nostri Iesu Christi spatio*, ed. Gebhardt, 294, 1-2 60/61 cf. *ibid.*, ed. Gebhardt, 305, 10-11

127. 2/12 Gregorius Nyssenus, *In ascensionem Christi*, ed. Gebhardt, 326, 18 - 327, 1 2/3 cf. Ps. 23, 7 et 9 7/8 cf. Is. 63, 1-2 10/12 cf. Ps. 23, 8 et 10

128. 4/11 Gregorius Nyssenus, *In S. Stephanum 1*, ed. Lendle, 87, 4-10

CP

127. 2 νόσης *mag unc litt. C* 8 λινού *C* 8/9 ερωματικῆ *C* 9
 προπέμποντας *P*

128. 6 οὐρανίας] οὐνίας (*sic*) *C*

τῆς δόξης ἀπαύγασμα. καὶ τῆς μὲν πατρικῆς δόξης οὐδεὶς
 ὑπογράφεται *χαρακτήρ* διὰ τοῦ λόγου, τὸ δὲ ἀπαύγασμα ἐν
 10 τῷ ὀφθέντι τοῖς ἀνθρώποις εἶδει τῷ ἀθλητῇ καθοραῖται καὶ |
 ὡς ἦν χωρητὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει οὕτως φαίνεται. τὸ δὲ f. 110^v
 ἀνθρώπειον εἶδος εἶ τι διαφέρει τοῦ ἀνθρωπέου σώματος, οἱ
 πεφρανακισμένοι | ἐξηγεισθωσαν, ἢ τὸ κεκαθάρθαι καὶ ἀνώτε- f. 280^v
 ρον παθῶν καὶ φθορᾶς γεγονέναι, καθὰ πολλαχῶς προείρηται·
 15 οἶμαι ἰκανὰ ταῦτα, δεικνύοντα διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις συμφωνίας
 τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν οἶαν περὶ τοῦ κυριακοῦ ἐκέκτητο σώμα-
 τος.

129. συμφραζέτω δὲ καὶ ὁ ὁμώνυμος κάνταῦθα μέγας Γρη-
 γόριος (οἷς οὐδὲν ἦττον τὸ περὶ τὴν πίστιν καὶ ἀρετὴν ὁμόγνω-
 μον καὶ ὁμότιμον ἢ ὅσον γε τὸ ὁμώνυμον) τοιαῦτα περὶ τῶν
 αὐτῶν θεωρῶν. φησὶ γοῦν ἐν τῷ περὶ τοῦ βαπτίσματος λόγῳ·
 5 Οὐκέτι μὲν σάρκα, οὐκ ἀσώματον δέ, οἷς οἶδεν λόγοις θεοει-
 δεστέρου σώματος, σάρκα κάνταῦθα τὰ σαρκικὰ λέγων παθή-
 ματα κατὰ τὸν εἰρηκότα ἀπόστολον· εἰ γὰρ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ
 σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν.

130. καὶ αὖ πάλιν ἐν τῷ εἰς τὴν Πεντηκοστὴν λόγῳ· Τὰ
 μὲν σωματικὰ τοῦ Χριστοῦ πέρας ἔχει, μᾶλλον δὲ τὰ τῆς
 σωματικῆς ἐνδημίας· ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν τὰ τοῦ σώματος ἕως
 ἂν μηδεὶς πείθῃ με λόγος ὅτι κάλλιον ἀπεσκευάσθαι τῷ
 5 σώματι.

131. περὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου τοῦ κυριακοῦ σώματος
 αὐτὸς ἡμῖν πάλιν διαλεγέσθω· Ἄν εἰς οὐρανοὺς ἀνίη, συνά-
 νελθε· γενοῦ μετὰ τῶν παραπεμπόντων ἀγγέλων ἢ τῶν δεχο-

8/9 cf. Hebr. 1, 3

129. 5/6 Gregorius Nazianzenus, *In sanctum baptisma*, ed. Moerschini, 45,
 35-36 (p. 306); cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 380, 58-59 7/8 II Cor. 5, 16

130. 1/5 Gregorius Nazianzenus, *In Pentecosten*, ed. Moerschini, 5, 3-7 (p.
 324)

131 2/11 Gregorius Nazianzenus, *In sanctum Pascha*, PG 36, 657BC

CP

129. 4 λόγῳ] λόγου C 5 του θεολ<όγου> marg unc. litt. C

130. 4 ἀπεσκευάσθαι C

μένων. ἀρθῆναι ταῖς πύλαις διακέλευσαι, ὑψηλότερας γενέ-
 5 σθαι, ἵνα ἐκ τοῦ παθεῖν ὑψηλότερον δέξωνται. ἀπόκριναι
 τοῖς ἀποροῦσιν διὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ τοῦ πάθους σύμβολα οἷς
 μὴ κατελθῶν συνανέρχεται, καὶ διατοῦτο πυθνανομένοις·
Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, ὅτι Κύριος κραταιὸς
καὶ δυνατὸς ἐν πᾶσιν τε οἷς αἰεὶ πεποιήκεν καὶ ποιεῖ καὶ τῶ
 10 *νῦν πολέμῳ καὶ τροπαίῳ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος· | καὶ δὸς* f. 111^r
τῶ διπλῶ τῆς ἐρωτήσεως διπλῆν τὴν ἀπόκρισιν. εἶπερ οὖν
ἐθελήσομεν συνηγορούσας τούτοις τὰς τῶν πατέρων φωνὰς
ἐνταῦθα | παραλαβεῖν, λάθοιμεν ἂν εἰς ἄπειρον τὸν λόγον f. 281^r
ἐκφέροντες, ἐνὸν τοῖς εὐαγγελικοῖς στέρξαντας λόγοις τὰ
 15 *πλεῖστα καταλιπεῖν. ὁ γὰρ εἰπὼν· Ἐξουσίαν ἔχω τὴν ψυχὴν*
μου θεῖναι ἀπέμαυτοῦ καὶ πάλιν λαβεῖν αὐτήν, ὡς ἀληθῶς
τῶ θανάτῳ προσομιλήσας, πάλιν ἐγήγερται μετὰ τοῦ πεπονθό-
τος σώματος καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐμφανίζεται καθόσον κα-
τοπτεῦσαι τὴν δόξαν ἐκείνην ἄξιον, καὶ διαπιστοῦσιν τὴν
 20 *ἀνάστασιν, ἐπεὶ ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν, τὴν πλευρὰν καὶ*
τοὺς ἦλους παραδεικνυσιν, ὡς καὶ τὸν ἐπαφώμενον μαθητὴν
πεπεισμένον μεγαλοφώνως ἐκβοᾶν· Ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός
μου. βρώσεώς τε καὶ πόσεως ἀνέχεται ὥστε τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον
εἶναι καὶ μετὰ τὴν ἔγερσιν πιστεῦσθαι. καὶ ποδῶν ἀχράντων
 25 *τὰ σεμνὰ ἐκεῖνα ἄπτονται γύναια. καὶ τᾶλλα πάντα τελέσας εἰς*
οὐρανοὺς μετὰ τοῦ πεπονθότος σώματος ἄνεισιν. μάρτυρες
ἀξιόληπτοι οἱ τεθεαμένοι καὶ τῶν προπεμπουσῶν θείων δυνά-
μεων αἱ φωναὶ ὡς καὶ πάλιν αὐτὸν ἐλεύσεσθαι καθ' ὃν τρόπον
τεθέανται. οὐκοῦν ἔστιν τὸ σῶμα· καὶ ἐμφραττέσθω πᾶν στόμα
 30 *κατὰ τῆς θείας ἐνσωματώσεως λαλοῦν ἄδικα. εἰ γὰρ ταῦτα οὐκ*

4 cf. Ps. 23, 7 et 9   8/9 cf. Ps. 23, 8   10/11 cf. Ps. 23, 8 et 10   15/16
 cf. Io. 10, 18   20/21 cf. Lc. 24, 37-39; Io 20, 27   22/23 Io. 20, 28   23/
 24 Lc. 24, 41-43   24/25 cf. Mt. 28, 9   26 cf. Mc. 16, 19; Act. 1, 9   27/
 29 cf. Act. 1, 10-11   29/30 cf. Ps. 62, 12

CP

4 τὰς πύλας C   8 ὅτι] om. P   12 ἐθελήσωμεν C   13 παραλαβεῖν
 C^{a corr}   15 καταλιπεῖν (sine acc.) C   19 ἐκείνην] om C^{a corr}   22
 ἐμβοᾶν C   25 γύναια ἄπτονται P   28 καθ'] om. P

ἦν, τὸ σῶμα τεθνηκὸς οὐκ ἐγήγερται καὶ τὸ βλάσφημον ἐπὶ τῆς
κεφαλᾶς τῶν ἀπειθούντων· οἶχεται γὰρ λοιπὸν ἡ ἀνάστασις
καὶ φαντασία τὰ ὀφθέντα καὶ πλάσματα· μάταιον ἡμῶν τὸ
κήρυγμα. καὶ τηνάλλως ταῦτα γέγραπται καὶ πεπίστευται, ὡς
35 ἐξεῖναι αὐτοῖς κατὰ τὸν οἰκεῖον διδάσκαλον Ἀπολινάριον μὴ
δύο φύσεις, μίαν προσκυνητὴν καὶ μίαν ἀπροσκύνητον, ὁμολο-
γεῖν, μίαν δὲ φύσιν, ἐκ τῆς συγχυ|τικῆς καὶ ἀθέου ὀρρωμένον¹¹¹¹
παραφροσύνης. ἡμεῖς δέ, ὅπως ἂν τὰ τῆς σωματώδους καὶ
δουλικῆς μορφῆς ἐκλάβοιεν οἱ ἀνόσιοι, τὸ σῶμα εἶναι τῷ
40 Χριστοῦ, καὶ διὰ τὸν προσειληφότα προσκυνητὸν | καὶ ἅγιον¹²⁸¹
καὶ ζωοποιὸν εἶναι, θεωθῆν ὅλον καὶ παντὸς ἁγιασμοῦ χορη-
γὸν δοξάζομεν κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν καὶ πατρικὸν κήρυγμα.

132. αὐτὸς τε γὰρ ὁ διδάσκαλος τοιαῦτα ἐν ἑτέροις λόγοις
διαλαμβάνων σαφέστερον γράφει· Ὡστε καὶ τὸ ἀνθρώπινα
τῷ θεῷ καὶ τὸ θεῖον τῷ ἀνθρωπίνῳ κατονομάζεσθαι· διὸ
καὶ ὁ ἐσταυρωμένος κύριος τῆς δόξης ὑπὸ τοῦ Παύλου προ-
5 σαγορεύεται καὶ προσκυνούμενος ὑπὸ πάσης κτίσεως τῶν ἐ-
ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων Ἰησοῦς ὀνομάζε-
ται.

133. ἔτι μὴν καὶ ὁ τῆς ἀθανασίας ἐπώνυμος ἀποφαινεται·
Εἴ τις τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν σάρκα ἄνωθεν λέγει καὶ μὴ ἐκ
τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς παρθένου, ἢ τραπεῖσαν τὴν θεότητα
εἰς σάρκα ἢ συγχυθεῖσαν, ἢ παθητὴν τὴν τοῦ κυρίου θεοῦ
5 τητα, ἢ ἀπροσκύνητον τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν σάρκα ὡς
ἀνθρώπου καὶ μὴ προσκυνητὴν ὡς κυρίου καὶ θεοῦ σάρκα,
τοῦτον ἀναθεματίζει ἡ ἁγία καὶ καθολικὴ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία.

41 cf. Gregorius Nazianzenus, *Oratio Theologica quarta*, ed. Gallay, 12, 6 (p. 248)

132. 2/7 Gregorius Nyssenus, *Ad Theophilum adversus Apollinarianas*, ed
Mueller, 127,17 - 128,3 4 cf. I Cor. 2, 8 6 cf. Phil. 2, 10

133. 2/7 Ps.-Athanasius Alexandrinus (revera Apollinarius Laodicensis), *Ad
Iovianum*, ed. Lietzmann, 253, 7-12

CP

35 απολιναρίου δόξα *marginis* *unc. litt.* C 42 ευαγγέλιον C

132. 2 φύσης *marginis* *unc. litt.* C 3 τῷ θεῷ] τὸ θεῖον C 4 ὁ] om

P 6/7 εἰς ὀνομάζεται C

133. 2 αθανασιος *marginis* *unc. litt.* C ἄνωθε C 3 παρθένου] θεοῦ P

134. πλείστων δὲ λόγων πρὸς τοῦτο εἰρημένων τῷ ἱερῷ Ἐπιφανίῳ, τῷ τῆς Κυπρίων ἐκκλησίας προεδρεύσαντι, οἷς κατὰ αἰρέσεων ἐχρήσατο, τῶν πολλῶν ἀφέμενοι ὀλίγοις ἀρκεσθησόμεθα. οὗτος γὰρ ἐν τῷ ἐπιγεγραμμένῳ αὐτοῦ λόγῳ
- 5 περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὅπως δεῖ θεὸν ὁμολογεῖσθαι σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ φράζει τοιαῦτα· Καὶ βασιλεὺς ἐν ναῶ καθέζε-
ται καὶ οἱ προσκυνοῦντες τὸν βασιλέα ἀπὸ μήκοθεν προσκυ-
νοῦσιν ἐν τῷ ναῶ τῷ ἰδίῳ καὶ οὐδεὶς μεμηνῶς λέγει τῷ
βασιλεῖ· «Ἐξελθε ἐκ τοῦ ναοῦ σου, ἵνα σε προσκυνήσω.»
- 10 οὐδεὶς γὰρ τολμᾷ λέγειν τῷ μονογενεῖ· «Ἄφες τὸ σῶμα, ἵνα
σε προσκυνήσω», ἀλλὰ προσκυνεῖ τὸν μονογενῆ ἄκτιστον
σὺν ναῶ τῷ ἁγίῳ ὃν ἔλαβεν ἐλθὼν ὁ λόγος. καὶ οὐδεὶς |
λέγει· «Ἀνάστα ἐκ τοῦ θρόνου σου, ἵνα σε προσκυνήσω f. 112^f
δίχα τοῦ θρόνου», ἀλλὰ προσκυνεῖ | τὸν βασιλέα σὺν τῷ f. 282^f
15 θρόνῳ, καὶ προσκυνεῖται Χριστὸς σὺν τῷ σώματι τῷ ταφέντι
καὶ ἐγγεγεμένῳ.

135. ἐπισφραγιζέτω ταῦτα ὁ μέγας ἀπόστολος Φιλιππη-
σίοις γράφων· Τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ' ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ
εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν
- 5 ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος καὶ σχήματι εὔρεθείς ὡς ἄν-
θρωπος· ἔταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θά-
νάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψω-
σεν καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ
ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ
- 10 καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι κύριος
Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς. οἷς προσκείσθω καὶ
ταῦτα· Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ ὑπάρχει, ἐξ οὗ

134. 6/16 Epiphanius Constantiensis, *Ancoratus*, ed. Holl, 60, 18-29

135. 2/11 Phil. 2, 5-11   12/15 Phil. 3, 20-21

CP

134. 5 επιφα<νιος> marg. unc. litt. C   7 μήκοθεν] sic acc. codd.   8/10
μεμηνῶς - οὐδεὶς] om. C^a corr   12 ὃν] sic P^p corr Holl, ὃ CP^a corr.

135. 1/2 φιλιππεισίοις C   2 πρ<ός> φιλιππεισίους marg. unc. litt. C   3 ἐν
μορφῇ] ἐμορφῇ C   4 ἴσα C   9 κάμψει C^a corr.   10 ἐξομολογήσεται
C   12/13 χρυ<σόστομος> marg. unc. litt. C ante abrasionem

καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα, φησίν, κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέ-
 15 σθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ.

136. ἤλικον δ' ἂν εἶη ἐκεῖνο τὸ σῶμα καὶ ὅπως δόξης ἔλαχεν καὶ ἀξιώματος, ὁ μέγας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος φραζέτω· Βαβαί· ἐκεῖνω τῷ καθημένω ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ σύμμορφον [αὐ] τοῦ<το> τὸ σῶμα γίνεται· ἐκεῖνω τῷ προσκυνουμένω
 5 ὑπ' ἀγγέλων, ἐκεῖνω ᾧ παραστήκουσιν αἱ ἀσώματοι δυνά-
 μεις, ἐκεῖνω τῷ ἐπάνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνά-
 μεως, ἐκεῖνω σύμμορφον γίνεται.

137. πέρας ἐπικείσθω ἡ ἱερὰ πέμπτη σύνοδος μιᾷ προσκυ-
 νήσει τὸν θεὸν λόγον μετὰ τῆς σαρκὸς προσκυνεῖσθαι καθορί-
 ζουσα, ὡς ἐν τοῖς ἐπάνω προέγραπται. τούτοις προστεθῆναι
 ἀναγκαῖον ὡς οἱ πάλαι μὲν τῇ ἀπάτῃ τοῦ πονηροῦ δράκοντος
 5 δελεαζόμενοι ἄνθρωποι | σωματώδεις τινὰς καὶ ὑλικὰς μορφὰς f. 112^v
 | ἐν τῇ ἑαυτῶν ἀνετύπουν πίστει, τοῖς κτίσμασιν ὡς θεοῖς f. 282^v
 προσανέχοντες καὶ τὸν μόνον φύσει καὶ ἀληθινὸν θεὸν ἀγνοή-
 σαντες· καὶ οὐκ ἀμφίλογον. ἐπιφανέντος δὲ τοῦ πάντων ἡμῶν
 σωτῆρος Χριστοῦ τοῖς ἐπὶ γῆς, τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ πικροῦ
 10 τυράννου ἀπηλλάγμεθα. καὶ οὐκέτι σκιά γοῦν κτίσεως ἐν τῇ
 καθ' ἡμᾶς ὀπωσοῦν ἀνατυποῦται πίστει· ἐνελάμφθημεν γὰρ
 παρὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος καὶ μεμυήμεθα ὃ δεῖ προσκυνεῖν. διὸ
 τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν ἡμῶν καὶ προσκύνησιν
 θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ προσφέρομεν, ἡγουν τῷ πατρὶ καὶ τῷ
 15 υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τῇ μιᾷ θεότητι καὶ ἐξουσίᾳ καὶ

136. 3/7 cf. Iohannes Chrysostomus, *In Epistolam ad Philippenses homilia 13*,
 ed. Field, 5, 145, 11-15 3 Col. 3, 1 3/4 cf. Phil. 3, 21 4/5 cf. Hebr. 1,
 6 6/7 Eph. 1, 21

137. 1/3 cf. supra 72⁸⁴⁻⁸⁶ 13 Io. 4, 23-24 13/14 I Thess. 1, 9

CP

136. 1 ἐκεῖνω C^a corr 2 χρυ<σόστομος> marg. unc. litt. C 4 τοῦτο] scripsi Io. Chrys. nixus αὐτοῦ codd. γίνεται C 5 ὑπὸ C

137. 1 συνοδος ē marg. unc. litt. C 14 προσφέρωμεν C 14/15 signum heliacum (de divinitate) marg. C^B

βασιλεία καὶ κυριότητα, τριάδα μὲν σέβοντες τῷ τρισὶν δοξάζεσθαι ὑποστάσειν, μονάδα δὲ προσκυνοῦντες τῷ τῇ οὐσίᾳ ἐνιζομένην γνωρίζεσθαι· καὶ τὴν ἐλπίδα οὐ σώματι, οὐ κτίσματι, ἀλλ' ἐν θεῷ τῶν ὄλων ἀνατιθέμεθα.

138. καὶ ταῦτα μὲν ὧδε λελέχθω· ἐπὶ δὲ τὰ ἐπόμενα προΐμεν, ἐν αἷς ἔκκειται τοῦ θεηγόρου Γρηγορίου ἐκ τῶν ἐπῶν αὐτοῦ ῥῆσις ἔχουσα τόνδε τὸν τρόπον· " Ὑβρις πίστιν ἔχειν ἐν χρώμασιν, μὴ ἐν καρδίᾳ· ἡ μὲν γὰρ ἐν
5 χρώμασιν εὐχερῶς ἐκπλύνεται, ἡ δὲ ἐν τῷ βάλθει τοῦ νοός, ἐκείνη μοι προσφιλέης.

ταῦτα ἐκθέμενοι πόσης οὐκ ἂν εἶεν ἀβελτηρίας ἐπίμεστοι; ὁ γὰρ ἐπὶ τῷ ἐλέγχῳ τοῦ πέλας μὴ σωφρονιζόμενος τῆς βληχῶδους ἀλογιστίας ἀνοητότερος κριθήσεται. ὅπερ καὶ οὗτοι νῦν
10 ὑπομένοντες σαφῶς καταδείκνυνται· τῆς γὰρ τοιαύτης χρήσεως καὶ πάλαι ἀναπτυχθείσης καὶ τὴν δέουσαν ἐξάπλωσιν καὶ ἐρμηνείαν τῆς διανοίας εὐσύνοπτον παρὰ τῶν πρὶν τοῦ ὀρθοῦ λόγου προεστηκότων εἰληφείας, τῆς τε ἀμαθίας καὶ
15 δυσσεβείας τῶν κακῶς καὶ ἀνοήτως χρησαμένων | ἐλληλεγμέ- f. 113^F
νης, | οὐ καταδύονται οἱ ἄθλιοι ὑπ' ἀνοίας καὶ ἀναιδείας πάλιν f. 283^F
ἐν τοῖς ἑαυτῶν συνείρειν λόγοις· ἐξ ὧν στηλιτεύονται οἱ δυσβουλίας καὶ ἀπαιδευσίας καθίκοντο, κατὰ τῶν ἱερῶν ἀπεικασμάτων τοὺς τοιούτους λόγους προάγοντες. οὐ γὰρ ἐκείνων χάριν τῷ πατρὶ ταῦτα εἴρηται, τῆς δὲ μὴ ἐν καρδίᾳ καθιδρυμέ-
20 νης ἀλλὰ στόματι μόνῳ ὁμολογουμένης πρὸς θεὸν πίστεως.

139. τοῦτο δὲ σαφέστερον δείκνυνται εἴ τις ἐμμελέστερον ἐπιστήσειεν κἂν τῷ πρώτῳ τῶν ἐπῶν λόγῳ· ἔχει γὰρ οὕτως· Τοῖς δ' ἄλλοις κεν ἔοιμι γέλως ἐμὰ κήδεα βάζων, ὧν πίστις

138. 3/6 cf. Gregorius Nazianzenus, *Carmina moralia*, 31, 39-40, PG 37, 913; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 297A; *Adversus Epiphaniidem*, 366, 26-27

139. 3/6 Gregorius Nazianzenus, *Carmina de se ipso*, II, 1, 1, 247-250, PG 37, 988-989; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 367, 1-4

CP

138. 3 γρηγοριου του θεολογου εκ των επων marg. unc. litt C 14 δυσσεβείας C 16 οἷ] scripsi, οι codd. 17 καθίκοντο C κατὰ] καὶ τὰ P 19/20 καθιδρυμένης C

κραδίην ἄκρην ἐχάραξεν ἐλαφρῆ, οὐδὲ διὰ σπλάγγων
 5 ἤλθ' ἕμερος ὄξυς ἀνακτος, ζῶσιν δὲ ἐνθάδε μαῦνον ἐφημέ-
 ρια φρονέοντες.

140. δῆλον δὲ ἐπειδὴ, καθ' οὓς χρόνους ὁ λαμπτήρ οὗτος τῆς
 ἐκκλησίας διηύγαζεν, ἢ τῶν Ἀρειομανιτῶν ἐπεκράτει λύσσα,
 πᾶσαν σχεδὸν τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις ἐπινεμομένη ἀρχήν, ἐν οἷς ἡ
 εὐχέρεια πολλή, βεβαίως περὶ τὴν πίστιν οὐκ ἐρηρσιμένοις· τὸ
 5 δ' αὐτὸ ἐναργέστερον καὶ ἐν ἑτέροις λόγοις διδασκαλικῶς δια-
 λεγόμενος ποιεῖ· δεῖ γὰρ ἐκ τῶν ὁμολογουμένων τὰ δοκοῦντα
 ἀμφίβολα λύεσθαι. ἐν μὲν γὰρ τῷ εἰς τὰ ἐγκαίνια λόγῳ
 φησὶν· Χθὲς πίστιν εἶχες τὴν τῶν καιρῶν, σήμερον τὴν τοῦ
 Θεοῦ γνώρισαν.

141. ἐν δὲ τῷ εἰς τὸ βάπτισμα, αὐτῇ λέξει κέχρηται καὶ
 διανοία λέγων· Δεῖ δὲ μὴ σοφισθῆναι τὸν καθαρισμὸν ἀλλ' ἐνη-
 μανοθῆναι, λαμπруνηθῆναι τελείως ἀλλὰ μὴ χρωσθῆναι, μὴ δὲ
 ἐπικάλυψιν τῶν ἁμαρτιῶν ἀλλ' ἀπαλλαγὴν ἔχειν τὸ χάρισμα.
 5 ἐν ᾧ πάλιν παρεγγυᾷ· Φύλασσε μοι τὰ γεγραμμένα, ἐν και-
 ροῖς τρεπτοῖς ἀτρεπτος μένων περὶ ἀτρέπτου πράγματος. ὡς
 οὖν ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ | τρεπτοῦ τῶν καιρῶν | τοὺς ἀστηρί-
 κτους καὶ ἀπαγεῖς πρὸς εὐσεβείαν, εὐπαρακόμιστον δὲ τὴν
 γνώμην ἐφ' οἷς ἢ τῶν καιρῶν βραβεύει ῥοπή κεκτημένους
 10 καταιδεῖ, οὕτω καὶ ἐν τοῖς προκειμένοις ῥητοῖς ἀπὸ τοῦ
 ἀλλοιωτοῦ τῶν χρωμάτων αὐθις κατονειδίζει, τὸ τῆς ὕβρεως
 αἰσχος ἐπιγράφων αὐτοῖς. τί οὖν φησιν ἐπίμωμον καὶ ἐφύ-
 βριστον καὶ τοῦ κράτους τῆς καθ' ἡμᾶς εὐσεβείας ἀλλότριον;

f. 283^v f. 113

140. 8/9 Gregorius Nazianzenus, *In novam Dominicam*, PG 36, 617A; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 367, 12-14

141. 2/4 Gregorius Nazianzenus, *In sanctum baptismum*, ed. Moreschini, 32, 15-18 (p. 272); cf. *Adversus Epiphaniidem*, 367, 16-20 5/6 Gregorius Nazianzenus, *In sanctum baptismum*, ed. Moreschini, 44, 11-12 (p. 302); cf. *Adversus Epiphaniidem*, 367, 21-23

CP

139. 4 ἄκρην] om. P

140. 1 λαπτῆρ C 4/5 τὸ δ'] τοῦτο δὲ P 5 ἐναργέστερον] σαφέστε-
 ρον P

141. 4 post ἁμαρτιῶν scripsit et cancell. ἔχειν C

ὡσπερ τὰ χρώματα εὐαπόβλητά γε ὄντα καὶ εὐαλλοίωτα
 15 ῥαδίως ἐκπλύνεται καὶ ἐκκρούεται, οὕτω καὶ ὑμᾶς εὐχερῶς
 πρὸς τοὺς καιροὺς περὶ τὴν πίστιν μετασχηματίζεσθαι καὶ
 οἶον μεταχρώννυσθαι καὶ περιτρέπεσθαι, προσῆκον ἐγκαθι-
 δρῦσθαι καὶ βεβηκέναι ὡς ἀσφαλέστατα καὶ κατὰ τὰ ἀποστο-
 λικῶς εἰρημένα ἐγγεγραμμένην ἔχειν οὐ μέλανι ἀλλὰ πνεύματι
 20 θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξίν λιθίναις ἀλλ'ἐν πλαξίν καρδίαις
 σαρκίνοις. καρδίᾳ μὲν γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στό-
 ματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν.

142. πῶς δὲ οὐκ ἤγαγεν εἰς ἔννοιαν τοὺς παχεῖς τὴν διά-
 νοιαν ἐκεῖνο δὴ τὸ ἀγγίθυρον κείμενον ὅτι οὐ περὶ χρωμάτων,
 οἶων αὐτοὶ ἤδεσαν, ὁ λόγος τῷ πατρί; ἐπιφέρει γάρ· Βένθος
 ἐμοὶ φίλον (ὅπερ αὐτοὶ ἔφασαν· ἢ ἐν βάθει τοῦ νοός,
 5 ἐκεῖνη μοι προσφιλέης) πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐκεῖνης τῆς
 οἶον ἐξ ἐπιπολῆς κεχρωσμένης καὶ ταχέως διαρρεούσης, λεγόμε-
 νον, καθάπερ τὰ χρώματα τοῦ ὑποκειμένου μόνον περι-
 χρώζει τὴν ἐπιφάνειαν· ἀνόητον οὖν ἐκεῖνα καὶ ἀνάξιον περὶ
 τῆς θεολογικῆς οἴεσθαι ῥήσεως. οὗτοι δὲ ἦτοι ταῖς ἀπλαῖς τῶν
 10 λόγων ἐπιβολαῖς τῷ προφανεῖ καταπιστεύοντες τῆς αἰσθήσεως
 καὶ ψιλῇ τῇ προφορᾷ τοῦ λόγου παριστάμενοι διαμαρτάνουσιν
 περὶ τὰ ἐκ τῆς διανοίας δηλούμενα, ἢ τὰ εὖ καὶ ὀρθῶς | εἰρη- f. 284^r
 μένα παραχαράσσοντες (ἐπεὶ τοῦτο αὐτῶν τοῦ τρόπου τὸ ἰδι-
 αίτατον) πρὸς τὸ οἰκείον | περιέλκουσιν βούλημα. ὡς γὰρ τὰ f. 114^r
 15 παρὰ τοῦ ἱεροῦ Γρηγορίου τοῦ Νυσαέως ἐν τῷ εἰς τὸν μέγαν
 Βασίλειον ἐπιταφίῳ κατὰ Ἀρειανῶν εἰρημένα, κτίσμα τὸν
 συμφυᾶ υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ πατὴρ βλασφημούντων κατὰ τῆς
 ἐκκλησίας, ὡς ἀθέως καὶ πονηρῶς ἔδοξαν εἰδωλολατρίας χάριν
 παρήγαγον, οὕτω κἀνταῦθα ἑαυτοῖς ὁμοιούμενοι τὰ περὶ πί-

19/21 cf. II Cor. 3, 3   21/22 Rom. 10, 10

142. 3/4 cf. Gregorius Nazianzenus, *Carmina moralia*, 31, 40, PG 37, 913; cf.
Conc. Nic. II Acta, Mansi 13, 297B   15/19 cf. Gregorius Nyssenus, *In Basi-*
lium fratrem, ed. Lendle, 115, 2-6; cf. *Contra Eusebium*, 472,27 - 473,18

CP

17/18 ἐγκαθίδρυσθαι C   21/22 στόμα P

142. 14 τὰ] om. P^a corr.   15 νυσσαέως P

- 20 στεως τῷ πατρὶ λεγόμενα ἐπὶ χρώματα καὶ ὕλας μετήγαγον·
καὶ ἅπερ ἐκεῖνος ἐν παραδείγματος τρόπῳ παρέλαβεν, οὗτοι εἰς
πίστεως λόγον κακῶς παρανοοῦντες ἐκδέχονται. εἰ δὲ δὴ περὶ
χρωμάτων εἰρησθαι ταῦτα τίς δοίη, τῇ ἀνοίᾳ τούτων συγκα-
θιστάμενος, τίς ὤφθη ποτὲ Χριστιανῶν πίστιν εἰς χρώματα
25 θέμενος ἢ τὴν ἐλπίδα εἰς ὕλην τὴν φαινομένην κτησάμενος;
οὐχ' ὕβρις οὖν Χριστιανοῖς ἐντεῦθεν προσφύεται, ἢ παρά-
νοια δὲ τῶν κατηγορούντων καὶ τὸ ἀβέλτερον περιφανῶς δια-
δείκνυται. καὶ ὅσον μὲν εἰς λόγον ἦκεν τῆς πίστεως, ταῦτα· ὁ
δὲ περὶ τοῦ θεοσόφου πατρὸς τῶν ἱερῶν εἰκονισμάτων χάριν
30 λέγειν πάρεστιν, ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δογμάτων λαβόντες τὰς
ἀφορμὰς διαλεξόμεθα. νόμος αὐτοῖς ἐκ τῆς τοῦ ἀπεριγράφου
φωνῆς ἀναιρεῖν τὸν Χριστὸν εἰκονίζεσθαι· ὥστε ἐκ τοῦ 'περι-
γραπτοῦ' πάντως εἰκονισθήσεται. εἰ οὖν ὁ διδάσκαλος οὗτος
πανταχοῦ περιγραφτὸν τὸν Χριστὸν κηρύσσει τῷ σώματι, ὡς
35 ἤδη καὶ παρεθέμεθα, οἶδεν ἄρα αὐτὸν καὶ εἰκονιζόμενον, καὶ
μάτην ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ τοῖς εὐσεβοῦσιν ἐπηρεάζειν οἱ
τάλανες οἴονται. ἐλέγξει τοὺς ἄφρονας ἢ παρ' αὐτοῦ εἰς τὸν
μέγαν Βασιλεῖον ἀνατεθεῖσα εἰκὼν, ἔτι καὶ τὰ κατὰ Πολέμωνα
συγγεγραμμένα, ὡς προδέδεικται.

f. 284^v

143. ἐντεῦθεν ἐπ' ἄλλην ματαιοπονίαν μεταρρυθμίζονται
φάσκοντες· Ἰωάννης δὲ ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ εἰς
'Ρωμανὸν τὸν μάρτυρα· Μὴ γὰρ τοίχοις ὁ Χρι-
στός περιγράφεται; μὴ γὰρ ὀφθαλμοῖς ὁ ἡμέ-
5 τερος δεσπότης ὁρᾶται; | ὁ ἐμὸς δεσπότης, f. 114^v
μᾶλλον δὲ ὁ τῶν ὄλων δεσπότης Χριστός, οὐρα-
νὸν οἰκεῖ καὶ κόσμον ἡνιοχεῖ· καὶ θυσία τούτῳ

37/38 cf. supra 104¹⁴   38/39 cf. supra 110⁵⁻¹⁵

143. 2/9 cf. (Ps.-)Iohannes Chrysostomus, *In S. Romanum homilia* 2, PG 50,
616

CP

26/27 τῇ παρανοία P   38 πολέμονα C

143. 3 του χρυσοστόμου εκ τοῦ <μά>ρ<τυρος> ρωμανου εγκωμιου marg. unc.
litt. C

ψυχὴ πρὸς αὐτὸν ἀνανεύουσα, καὶ μία τούτῳ τροφή, τῶν πιστευόντων ἢ σωτηρία.

- 10 ἴδωμεν δὲ ὅτι αὐτοῖς ἀπόνασθαι καὶ ἐνθένδε συμβήσεται. τὸ τοῦ ἀπεριγράπτου πρόσημα, πρόβλημα τῆς αἰρέσεως τῆς αὐτῶν, πανταχοῦ περιφέρουσιν· ὅπερ ἐνταῦθα ἐκ πολλῆς περιχαρείας περιπτυσσόμενοι καὶ ὡσπερ ἡδιστον θήραμα τὴν λέξιν περιχαίνοντες, περὶ δὲ τὸ σημαινόμενον τῆς φωνῆς ἀπο-
- 15 νυστάξαντες, κεναῖς ἐλπίσιν φουσηθέντες ὄχοντο. ἑαυτοῖς δὲ μᾶλλον ἢ ἐτέροις μαχόμενοι ἀλίσκονται, ὡσπερ οἰκείοις ὀπλοῖς βαλλόμενοι καὶ τοῖς ἐξευρημένοις καταβαλλόμενοι μηχανήμασιν· λέληθεν γὰρ αὐτούς, σοφούς τε ἄγαν οἰομένους εἶναι καὶ ἀμαθίαν τῶν διδασκάλων καταγράφοντας, ὡς οὐ τὸ
- 20 γράφεσθαι ἦτοι τὸ εἰκονίζεσθαι ἢ περιγραφῆς δηλοῖ· οἷς γὰρ ἀλλήλοις ταῦτα διαφέρουσιν, καὶ ἐνταῦθα μὲν εἴρηται, πλατύτερον δὲ ἐν ἐτέροις διείληπται.

144. σαφὲς δ' ἂν τοῦτο καὶ τῶν προκεχειρισμένων τῷ μάρτυρι πρὸς τὸν διώκοντα γένοιτο λόγων· Ὁ ἐμὸς Χριστός, φησὶν, ὃν σὺ διώκεις, ὃ τύραννε, ἐν τοίχοις οὐ περιγράφεται οὐδὲ κρατεῖται ἢ περιέχεται τοίχοις ἵνα σοὶ καὶ καταλη-
- 5 πτὸς γένηται, καὶ πλείονα λυττᾶς, τὸν πέλεκυν ἡμαγμένον ἐπιφερόμενος. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι οὐδὲ πάρεστιν ἐπὶ γῆς νῦν σωματικῶς. καὶ τοῦτο ἐκδηλότερον ἔτι δείκνυσιν τὰ τε προηγούμενα τῆς χρήσεως καὶ τὰ ἐπόμενα. τίνα ταῦτα; ἐν
- 10 οἷς μὲν γὰρ λέγεται πρὸς τὸν τύραννον· Αἰδέσθητι τοῦ σταυρωθέντος τοὺς ὄρους. ὄροι δὲ τοῦ σταυρωθέντος οὐ τῆς ἐκκλησίας οἱ τοῖχοι, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα. ἐκ δὲ τούτων μανθανέτωσαν τί ποτὲ ἐστὶν περιγραφῆς, ὅτι οὐδὲν ὄρου ἀπέοικεν, | εἴ γε πολλάκις ὑπογραφαὶ ἀντὶ ὄρων ἐν οἷς χρῆ
- 115 παραλαμβάνονται καὶ ὄροι ὑπογραφικοὶ προσαγορεύονται·

f. 285^rf. 115^r

21/22 cf. supra 39³⁷⁻⁸⁶; *Antirrheticus* 2, PG 100, 356A-365A

144. 2/6 et 9/11 cf. (Ps.-)Iohannes Chrysostomus, *In S. Romanum homilia* 2, PG 50, 616

CP

10 ἐνθένδε C   13 ὡσπερ] ὡς πρὸς C   18 αὐτοῦς C

144. 4/5 καλαληπτὸς C   6 οὐδὲ] om. P   11 οἷ] om. C

- 15 οὕτω γὰρ ποικίλως τὸ τῆς γραφῆς ὄνομα συντιθέμενον μετα-
λαμβάνεται. καὶ γινωσκέτωσαν ὅτι τὸ λεγόμενον μὴ περιγρά-
φῃσθαι τοίχοις τὸν Χριστόν, οὐχὶ τὸ μὴ εἰκονίζεσθαι αὐτὸν
τοίχοις ἐπαγγέλλεται (οὐδὲ γὰρ εἰκόνος μνήμην ὅλως ὧδε ὁ
λόγος αἰνίττεται), ἀλλ' αὐτὸν τὸν σταυρωθέντα Χριστόν, τοί-
20 χοις μὴ περιορίζεσθαι ἦτοι μὴ περιγράφῃσθαι· ταυτὸν γὰρ
σημαίνει ἀμφότερα. ὡς γὰρ ἐν τοῖς ἐπάνω εἴρηται μὴ εἶναι
ὄρους τοῦ σταυρωθέντος τῆς ἐκκλησίας τοὺς τοίχους, οὕτως
ἐνταῦθα μὴ εἶναι περιγραφὴν καὶ ὄρον τοὺς τοίχους, περιγρά-
φοντας καὶ περιορίζοντας τὸν Χριστόν. τὰ δὲ ἐπόμενα, ὅποια;
25 ὅτι Οὐδὲ ὀφθαλμοῖς ὄραται οὐδὲ λίθον καὶ ξύλον οἰκεῖ,
πιπράσκων ἀντὶ βοῶν καὶ προβάτων τὴν πρόνοιαν. μὴ γὰρ
βωμὸς αὐτοῦ τοῖς συναλλάγμασιν μεσιτεύει; αὕτη τῶν σῶν
δαιμόνων ἢ λίχνη προσαιτήσις. ἄρ' οὖν τὸ εἰρῆσθαι μὴ ὄρασθαι
Χριστόν ὀφθαλμοῖς ἀνθρωπίνοις, ἢ λίθον καὶ ξύλον μὴ οἰκεῖν,
30 εἰκόνος Χριστοῦ μνήμην ἡμῖν ἐμποιεῖ; ἢ οὐχὶ προδήλως τὸν
Χριστόν αὐτὸν μήτε ὀρώμενον σωματικῶς μήτε λίθον καὶ
ξύλον οἰκεῖν παρίστησιν; τὸ δ' οὖν μὴ πιπράσκειν ἀντὶ βοῶν
καὶ προβάτων τὴν πρόνοιαν, μὴ δὲ βωμὸν αὐτοῦ τοῖς συναλ-
λάγμασιν μεσιτεύειν πρὸς εἰκόνας ἀρμόσασθαι, τῆς τῶν | ἀνο- f. 285^v
35 σίων ἂν εἴη ἀναισθησίας καὶ κτηνωδίας· παρὰ γὰρ τοῖς
ἐχέφροσιν καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ὑγιαίνουσιν αἰσθητήρια οὔτε νοη-
θεῖη οὔτε λεχθεῖη ἂν ποτε. εἰ οὖν τὰ εἰρημένα τὸν Χριστόν
αὐτόν, οὐ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ μηνύει, πῶς οὐχὶ καὶ τὸ ἐν
τοίχοις μὴ περιγράφῃσθαι εἰρημένον, αὐτὸν τὸν Χριστόν ἡμῖν,
40 οὐ τὴν Χριστοῦ εἰκόνα πληροφορήσει νοεῖν; δεῖ γὰρ | ἐκ τῶν f. 115^v
συντεταγμένων πολλῶν καὶ φανερῶν ὄντων καὶ τὸ ἐν καὶ
δοκοῦν ἀμφίβολον δοκιμάζεσθαι.

145. ποῖος οὖν αὐτοῖς ἐνταῦθα τρόπος ἀπάτης λελεῖψεται
καὶ δολιότητος, ματαιαῖς καὶ πονηραῖς ἐπινοίαις κατὰ τῆς ἀλη-
θείας ὀπλίσασθαι; ὃ δὲ μάλιστα διδάξαι καὶ πείσαι τοὺς ἀπει-
θεῖς ἐχρῆν, ἢ ὁρμὴ τοῦ διώκοντος. ὁ γὰρ διώκων ἐνταῦθα τὸν

25/28 cf. (Ps.-)Iohannes Chrysostomus, *ibid.*

CP

18 ὧδε] ὧδε P, ὧδε C   22 τοὺς] om. C   25 ὀφθαλμοῖς C   33/34
συναλλάγμασιν C

- 5 μάρτυρα τύραννος, τίνος ἐκόλαζεν ἔνεκεν; ἄρα εἰκόνων; ἢ αὐτοῦ Χριστοῦ χάριν; τί οὖν ἀποφρανοῦνται πρὸς τὸ ἐξῆς ἐπαγόμενον· ὁ ἐμὸς δεσπότης, φησίν, μᾶλλον δὲ ὁ τῶν ὄλων δεσπότης, οὐρανὸν οἰκεῖ; μήποτε ἄρα καὶ εἰκόνα Χριστοῦ οὐρανὸν οἰκεῖν δώσουσιν, ἵνα καὶ ἐξ οὐρανῶν τὴν
- 10 εἰκόνα Χριστοῦ καταγαγεῖν σπουδάσωσιν; καὶ πῶς οὐ φανερόν ἐντεῦθεν ὅτι τὸ ἐν τοίχοις μὴ περιγράφεσθαι τὸ ἐν τοίχοις μὴ οἰκεῖν τὸν Χριστὸν λέγεται μὴ δὲ σωματικῶς ἐν αὐτοῖς περιείργεσθαι καὶ ὀρίζεσθαι ἅπερ ὁ τῆς περιγραφῆς λόγος παρίστησιν; ἀνάλογον γὰρ καὶ ὅμοιον ἐνταῦθα τῷ οἰκεῖν τὸ
- 15 περιγράφεσθαι. ἐπεὶ οὖν ἡ τοπικὴ περιγραφή σαφῶς ἡμῖν ὧδε ἀναφαίνεται (οὐ γὰρ γραφῆς καὶ εἰκόνος λόγος), πόθεν πρὸς τὰ κακῶς αὐτοῖς ὑπονενοημένα οὕτως ἀπαντησόμεθα; τί οὖν φημι; εἰ οὐ λίθον οὐδὲ ξύλον, ἂ τοὺς τοίχους συνίστησιν, ὁ Χριστὸς οἰκεῖ – ἵνα ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ συνομολογοῦσιν ληψώ-
- 20 μεθα, δῆλον δὲ δήπου | ὡς τὸ οἰκεῖν που, σώματος, οὐκ εἰκόνας λέγεται εἶναι – οὐδὲ πάρεστιν ἐν αὐτοῖς, ἄρα διατοῦτο οὐδὲ ἐν τοίχοις περιγραφῆσεται. πῶς γὰρ ἐν ᾧ τόπῳ τίς μὴ πάρεστιν περιγραφῆσεται; εἰ δὲ ἐν τούτοις οὐκ οἰκεῖ, κατ'οὐρανοὺς πάντως οἰκεῖ, κατ'οὐρανοὺς δηλαδὴ καὶ περιγραφῆσεται, δῆλον
- 25 δὲ σωματικῶς, ἐπεὶ καὶ οὐρανὸς τοῦ παντὸς περιγραφή καὶ ὄρος | ἐστίν τε καὶ λέγεται. ὅλως δὲ τὸ ἐν τῷδε μὲν εἶναι τῷ f. 116^r τόπῳ καὶ ἐν τῷδε οἰκεῖν, ἐν τῷδε δὲ μὴ δὲ εἶναι μὴ δὲ οἰκεῖν, οὐδὲν ἕτερον ἢ περιγραφῆς ἡμῖν πάντη τε καὶ πάντως ἔννοιαν ὑποτίθεται. εἰ δὲ σεσωματωμένος καὶ νῦν ὁ Χριστὸς ἐστίν,
- 30 καθὰ οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ αὐτοῦ πιστεύομεν, ἴδιον δὲ σώματος τὸ τόπῳ περιγράφεσθαι, περιγραπτὸς ὁ Χριστὸς ἄρα, κἂν οἱ φιλαπερίγραπτοι μὴ πείθωνται, καὶ περιπειρονται βλαδῶς ἐξ ἀπιστίας καὶ ἀμαθίας ἐξ ὧν διαδιδράσκειν ᾤοντο. ὁ δὲ πλέον αὐτοῦ παρεκρούσατο ἢ τῶν τοίχων ὀνομασία ἐστίν·

CP

5 et 8 ἄρα C 10 καταγαγεῖν C οὐ] οὖν C 12 σωματικῶν (an recte pro σωματικὸν ?) C^{a corr} 13 περιείργεσθαι C 16 λόγος ποθέν C 22 τίς] sic codd., intellige indefinitum 23/24 κατ'οὐρανοὺς - οἰκεῖ] om P 26 τῷ] om. C 27 μὴ δὲ! | μὴ P 32 post μὴ scripsit θ et cancell C πείθονται C^{a corr} 33 διαδράσκειν C (cf. supra 39⁸⁶)

35 καὶ γεγόνασιν τῶν τοίχων ἀναισθητότεροι καὶ τῶν λίθων ἀκιν-
νητότεροι, σκληρὰν καὶ ἀτεράμονα τὴν καρδίαν πρὸς τὴν σύνε-
σιν τῶν ἀληθῶν θέμενοι καὶ μηδὲν πλέον τῶν λεγομένων ἢ
ἀκουομένων καὶ τοῖς αἰσθητοῖς προσπιπτόντων ὄμμασιν ἐν-
νοεῖν δυνάμενοι. οἱ γὰρ τοῖχοι οὐκ εἰκονογραφίας χάριν πα-
40 ρελήφθησαν, ἀλλὰ τοῦ ἐμπεριέχειν καὶ ἐμπερικλείειν ἅπερ
ἐν τοίχοις περιέχεσθαι πέφυκεν καὶ ἐντὸς καθορίζεσθαι. καὶ οὐ
συνῆκαν οἱ δεῖλαιοι ὅτι τὰ εἰρημένα ἅπαντα πρὸς ἀντιδιαστο-
λὴν τῶν παρ' Ἑλλήσιν μουσαρῶν σεβασμάτων προενήνεκται.
Ἑλληνες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ξόανα τοίχοις καὶ ἀδύτοις καὶ σκοτει-
45 νοῖς τόποις ἐγκατακλείοντες (ἐπεὶ τῷ ὄντι σκότους εἰσὶν ἄξια)
αὐτοῦ μόνον τοὺς ἐνωκισμένους περιγράφεσθαι νομίζουσιν
ἀνοηταίνοντες, ξύλα γε ὄντας | καὶ λίθους καὶ ὁποίας ἂν εἶεν f. 286^v
ὑλῆς. ὁ δὲ Χριστὸς καὶ θεὸς ἡμῶν, ὡς ἀληθῶς εἰπεῖν, σωμα-
τικῶς νῦν ἐπὶ γῆς οὐκ ἐνδημῶν (ὡς θεὸς γὰρ πανταχοῦ καὶ
50 ὑπὲρ τὸ πᾶν ἐστίν) οὐδὲ τοίχοις καὶ δόμοις τισὶν περιειργό-
μενος πιστεύεται· εἰς οὐρανοὺς γὰρ μετὰ τοῦ προσλήμματος
ἀνιών, συμπάρεδρον τῷ θρόνῳ τῷ πατρικῷ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ
καθ' ἡμᾶς φυράματος ἀπειργάσατο· καὶ θώκοις ἐγκαθίδρυται
τοῖς ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, ᾧ οἶδεν αὐτὸς θεϊκῷ
55 τρόπῳ. | οὐκοῦν περιγραφτὸν ἐκ παντὸς τὸ Χριστοῦ σῶμα f. 116^v
καὶ οὐκ ἐκείνοις μᾶλλον ἢ τῷ ἐκκλησιαστικῷ φρονήματι συνη-
χῆσει τε καὶ συλλήψεται τὰ εἰρημένα· εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει,
καὶ γράφεται δήπου καὶ εἰκονίζεται. οἱ δὲ περὶ τὴν λέξιν τῆς
γραφῆς σκοτισθέντες καὶ ταυτὸν εἶναι οἰόμενοι γραφὴν τε καὶ
60 περιγραφὴν εὐκαίρως τοὺς ἐλέγχους τῆς ἀμαθίας ἐκ περιτρο-
πῆς ὑποδέχονται. πάντα γὰρ πρὸς τὸ οἰκεῖον βούλημα θηρεῦειν
ἀβούλως καὶ σφαλερῶς διαγωνίζονται ἵνα ὅτῳ δὴ τρόπῳ τὴν
Χριστοῦ μνήμην ἀφέλοιντο· βαρὺς γὰρ ἐστίν αὐτοῖς καὶ ἐν
εἰκόνι βλεπόμενος καὶ εἰς μνήμην ἐρχόμενος.

51/55 cf. Mc. 16, 19

CP

40 περιέχειν C^a ^{om} 46 περιγεγράφθαι P 52 συμπάρεδρον C 53
θάκοις C (an recte?) 54 ᾧ] ὡς C (an recte?) 56/57 συνηχῆσει τε] συνηχῆ-
σεται C 59 γραφῆς] περιγραφῆς C 63 γὰρ αὐτοῖς ἐστι P

146. τοῖς προηγουμένοις τὰ ἐπόμενα καὶ παρ'αὐτοῖς ἐκτε-
 θέντα, τοιαῦτα· Καὶ πάλιν ὁ αὐτός, φασίν, ἐν τῷ
 λόγῳ αὐτοῦ τῷ εἰς τὸν Ἀβραάμ φάσκει· «Οἱ δὲ
 5 τρεῖς ἄγγελοι ὅτι ἦλθον πρὸς τὸν Ἀβραάμ καὶ
 ταῦτα ἐποίησαν, ὑπὸ Ἑλλήνων ἀκόντων μαρτυ-
 ροῦνται. οἱ γὰρ τὴν τῶν Παλαιστινῶν οἰκοῦντες
 γῆν καὶ εἰκόνας γράφοντες τῶν σεβασμάτων
 αὐτῶν τρεῖς γράφουσιν ἄγγέλους καὶ τὸν Ἀ-
 βραάμ μετ'αὐτῶν καὶ τὴν Σάρραν καὶ μό-
 10 σχον καὶ ἄλευρον· καὶ πάντα ὅσα λέγει ἡ
 γραφὴ διὰ μέλανος, λέγουσιν ἐκεῖνοι δι'ἀγαλ-
 μάτων. ταῦτα δὲ εἴρηται ἵνα οὐ τοῖς πιστοῖς
 δι'Ἑλληνικῶν γένηται ἡ πίστις· | ἡμεῖς γὰρ f. 289^f
 παρὰ τῶν ἕξωθεν οὐ δεχόμεθα τὰς ἀποδείξεις. »
 15 ὦ βυθὸς ἀνοίας. ὅπως τὸ ἀνελεύθερον καὶ ἀνεπιστάτητον
 τῆς γνώμης τῶν νεογνῶν εἰς πίστιν ἀπογυμνοῦται. ἄξιον γὰρ
 ὦδε εἰπεῖν ὅτι οὔτε ἂ λέγουσιν οἶδασιν οὔτε περὶ τίνων διαβε-
 βαιοῦνται. ποῖαν γὰρ ταῦτα τοῖς λόγοις αὐτῶν συνηγορίαν
 ἔχει, ὅποτε οὐδὲ τῷ σκοπῷ τοῦ συγγραφέως παρακολουθῆσαι
 20 αὐτοῖς ἐξεγένετο; οὐδὲ γὰρ περὶ ἀγαμάτων τινῶν ἐβούλετο
 διαλέγεσθαι, πότερον φευκτὰ ἢ οὐ φευκτὰ, ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸν
 Ἀβραάμ διεξιῶν ἀπάγει καὶ πρὸς Ἑλληνας τὸν λόγον, ἐπαγα-
 γέσθαι πειρώμενος πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν καὶ
 αὐτούς, ὡς εἰ μὴ τοῖς παρὰ τοῦ πνεύματος γεγραμμένοις προ-
 25 σέχοιεν, τοῖς γοῦν φαινομένοις | πεισθεῖεν. καὶ γὰρ τὰ f. 117^f
 Σοδόμων εἰς προὔπτον ἔκειτο· τοιαῦτα γὰρ μικρὸν πρόσθεν
 ἔλεγεν· Εἰ δέ τις Ἑλλήνων ἀπιστεῖ ἢ τοῖς δι' Ἀβραάμ εἰρη-
 μένοις ὅτι τρεῖς ἦλθον πρὸς αὐτὸν καὶ ὑπεδέχθησαν ἢ τοῖς διὰ
 τὸν Λῶτ καὶ τὰ Σόδομα, βλεπέτω ὀφθαλμοῖς ἂ λέγει τὰ
 30 ῥήματα· Σόδομα γὰρ ἔτι καὶ νῦν κατέστραπται, δείκνυσιν

2/14 non inveni 17/18 I Tim. 1, 7 27/31 non inveni; provenit ex eodem ab haereticis prolato sermone

CP

3 τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἀβραάμ λόγου *man. unc. litt C* 6 τῶν] *om. P* 7 τῶν] *om. C* 8/9 τρεῖς - αὐτῶν] *om. C^{a corr}* 20 ἐβούλοντο *P*

δὲ τὸν Ἄωτ ζῶντα. ταῦτα προθέμενος ἐπάγει εὐθύς· Οἱ δὲ
 τρεῖς ἄγγελοι ὅτι ἤλθον πρὸς τὸν Ἀβραάμ καὶ
 τὰλλα ὅσα κατὰ τὴν ἀρίστην ἐκείνην ὑποδεξίαν πέπρακται καὶ
 ἡ προκειμένη περιέχει χρήσις. ἐν ᾧ τοῖνυν τῶν ῥημάτων
 35 ἀμφισβητοῖεν Ἕλληνες, τοῖς γοῦν παρὰ τῶν οἰκείων καὶ γένει
 καὶ θρησκείᾳ προσηκόντων ἐξευρημένοις τὰ κατὰ τὸν Ἀβρα-
 ἄμ εἰρημένα δεχέσθωσαν. οὐκοῦν οὐ περὶ ἀγαλμάτων τῶν
 καθ' Ἕλληνας ὁ λόγος, ὅπως ἔχουσιν βδελυρίας ἢ μὴ (τοῦτο
 γὰρ περιττὸν ζητεῖν καὶ ἀνόνητον, ὠμολογημένου ἤδη καὶ
 40 πεφανερωμένου βδελυκτὰ εἶναι τὰ Ἑλλήνων | παρὰ Χριστιαν-
 οῦς), ἀλλ' ὅτι τὰ κατὰ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὸν Ἀβραάμ καὶ
 Ἕλληνας δέχεσθαι δίκαιον παρ' Ἑλλήνων δι' ἀγαλμάτων δει-
 κνύμενα. ποία οὖν τοῖς ἀσεβέσιν πρόφασις τὰ κατὰ τὴν ἐκκλη-
 σίαν κακίζειν; ἢ ποῖος μῶμος αὐτῇ προσπλεκήσεται παρὰ τὸ
 45 πειρᾶσθαι δι' ἀγαλμάτων τὰ κατὰ τὸν Ἀβραάμ δεικνύειν τοὺς
 Ἕλληνας; ἢ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μέμψεως οὔτοι καὶ κατηγορίας
 ἄξιοι; εἰ γὰρ Ἕλληνες τὰ θεῖα ἀρπάσαντες καὶ ἡμέτερα, σπου-
 δὴν περὶ τὴν ἀλήθειαν ἔθεντο, πόσον ἔδει τοὺς πιστοὺς σπου-
 δαιότερον περὶ ταῦτα διανίστασθαι; οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ Ἕλληνες
 50 τάληθῆ γράφουσιν, ἡμᾶς χρὴ παραγράφεσθαι τὴν ἀλήθειαν
 πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἀποβλέποντας φύσιν. διατοῦτο γὰρ
 καὶ Ἰουδαῖοι κατάκριτοι, ὅτι ἅ πάλαι αὐτοῖς προσῆκεν | νῦν
 ἡμέτερα γέγονεν. τὸν γὰρ πλοῦτον τὸν ἐκείνων ληϊσάμενοι
 σφετεριζόμεθα, ὅτι τὸν ἐλθόντα εἰς τὰ ἴδια οἱ ἴδιοι οὐ παρέ-
 55 λαβον· ὥστε τὰ παρ' ἀπίστοις στηλογραφούμενα εὐγνωμόνως
 πιστοῖς προσιεσθαι δίκαιον, ἐπεὶ καὶ τοῖς γεγραμμένοις οἰκεῖα
 καὶ ὁμόλογα.

f. 289^vf. 117^v

147. ἔτι τοῖς εἰρημένοις προστίθησιν ὁ διδάσκαλος· ταῦτα
 δὲ εἴρηται ἵνα οὐ τοῖς πιστοῖς δι' Ἑλληνικῶν
 γένηται ἡ πίστις· ἡμεῖς γὰρ παρὰ τῶν ἕξωθεν

54/55 cf. Io. 1, 11

CP

33 ὑποδεξίαν C 34 περιέχει C^a corr 37 τῶν] om. C 39 ὠμολογου-
 μένου (sic) C 44 προσπλεκήσεται] sic codd. 46 δὲ] om. C 53 τὸν²]
 om. C ἐκείνον C^a corr 55 παρὰ πιστοῖς C 56 προῖεσθαι C

οὐ δεχόμεθα τὰς ἀποδείξεις. ἡμῖν γὰρ ὡς ἀληθῶς
 5 οὐδεὶς λόγος παρὰ τῶν ἔξωθεν τὰς πίστεις δέχεσθαι τῶν κατὰ
 τὸν Ἀβραάμ πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων φιλοφρόνως πεπραγμένην
 δεξιῶσιν, οὐδὲ ἄλλου ὄτου χάριν, τοῖς ἱεροῖς ἤδη ἐντεθραμμέ-
 νοις λόγοις τε καὶ παιδεύμασιν. καὶ γὰρ ὁ κύριος, φησὶν, τῶν
 δαιμονίων βούωντων «*Σὺ εἶ ὁ Χριστός*», ἐπετίμα καὶ οὐκ εἶα
 10 λαλῆσαι, ἀπαξιῶν παρὰ δαιμόνων μαρτυρεῖσθαι. | ἀλλ'οὐ πα- f. 290^f
 ρὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς Χριστὸν ὁμολογεῖν παραιτησόμεθα. οὐδὲ
 Παῦλον δυσφημήσωμεν ἐπειδὴ ἀκούομεν εὐφημοῦσαν αὐτὸν
 τὴν Πυθόληπτον. μὴ δὲ γὰρ τοῖς προσώποις προσεκτέον, ἀλλὰ
 ταῖς ἀληθείαις αὐταῖς ἐπικριτέον τὰ πράγματα· καίτοι παρὰ
 15 τῶν ἐναντίων πρὸς πίστιν ἢ ἀλήθεια τὸ ἐπαγωγὸν μᾶλλον καὶ
 πιθανὸν κέκτηται.

ἤδη δὲ ἔγωγε καὶ τινος ἐπυθόμην λέγοντος θεολόγων
 ἐτέρωθεν· Πάλιν Βαλαάμ προφητεύει καὶ Σαμουὴλ ἔλκεται,
 εἰ δοκεῖ, δι' ἐγγαστριμύθου, καὶ δαίμονες ὁμολογοῦσιν τὸν
 20 Ἰησοῦν ἄκοντες καὶ διὰ τῶν ἐναντίων, ἵνα καὶ πιστευθῇ
 μᾶλλον ἢ ἀλήθεια· καὶ ἀποστόλων τοῦ μεγαλόφρονος, ὡς ἤδη
 ἀνέχεται τινων κηρυσσόντων τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τούτων
 ἀπίστων καὶ οὐ μικρὸν αὐτῷ ἐπισωρευόντων ἐντεῦθεν τὸν
 κίνδυνον, ἵνα ὄτω τρόπῳ, προφάσει τε καὶ ἀληθεία, Χριστὸς
 25 καταγγέλλεται.

148. εἰκόσασιν δέ μοι παραπλήσιόν τι | πεπονθέναι τῶν f. 118^f
 Ἰουδαίων· ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνοι τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητοῦντες
 στήσαι τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ' ὑπετάγησαν, οὕτω καὶ
 οὗτοι τῷ ἰδίῳ σκοπῷ πανταχοῦ ἐπόμενοι, τῷ σκοπῷ τοῦ δι-

147. 8/10 non inveni; provenit, ut videtur, ex eodem ab haereticis prolato
 sermone 9/10 cf. Lc. 4, 41; Mc. 1, 34, 3, 11-12 12/13 cf. Act. 16, 16-
 17 18/21 Gregorius Nazianzenus, *Contra Iulianum* 1, ed. Bernardi, 54, 8-11
 (p. 158) 18 cf. Num. 23, 8-10 18/19 cf. I Regn. 28, 12 19/20 cf.
 Mt. 8, 29; Mc. 3, 11; 5, 7; Lc. 4, 41; 8, 28 21/25 cf. Phil. 1, 15-18

148. 2/3 cf. Rom 10, 3

CP

147. 6 πεπραγμένην] *scripsi*, πεπραγμένων *codd* 12 δυσφημήσωμεν
 C 14 αὐταῖς] *om.* P 17 καὶ τίνος C θεολογῶν C 20 καί²] *om.*
 C 23 αὐτῷ] αὐτῶν P 25 καταγγέλλεται C^a *corr*

- 5 δασκάλου οὐκ ἠκολούθησαν. πρὸς γὰρ τὸ λέγον ῥητὸν μόνον
 ὅτι ἡμεῖς ἐκ τῶν ἕξωθεν πίστιν οὐ δεχόμεθα βουκο-
 λούμενοι καὶ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ συγγεγραφότος οὐ προσχόντες, πρὸς
 τὴν ἰδίαν φαυλότητα τὸν νοῦν ἠχμαλώτευσαν καὶ κατὰ τῶν
 10 ἱερῶν συμβόλων τῆς θείας οἰκονομίας οὐδὲν προσήκον κακῶς
 ἐξειλήφασιν. καίτοι εἰ καὶ πρὸς εἰκόνας ὁ λόγος ἀπέβλεπεν,
 ἀκούσαντας τὸ μηδὲν παρὰ τῶν ἕξωθεν ἡμᾶς δέχεσθαι
 ἀπολήγειν ἐχρῆν τῆς ἀλόγου ὀρμῆς καὶ μὴ προσάγειν ἐπ'αί-
 σχύνῃ καὶ κατακρίσει αὐτῶν | εἰς μαρτύριον. καὶ οὕτως ἂν f. 290^v
 τὸ κλέος ἢ ἐκκλησία ἠνέγκατο· ἡμῖν γὰρ οὐ παρὰ τῶν ἕξωθεν
 15 τὰ ἡμέτερα ἀλλὰ παρὰ τῶν ἡμετέρων πιστῶν καὶ θεοσεβῶν
 ζήλω θερμῷ πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἠγμένων τὸ ἐξ ἀρχῆς παρα-
 δίδοται. μάτην λοιπὸν ἐπ'ἐκείνοις αὐχοῦσιν τοῖς λόγοις· ἃ γὰρ
 οὐδὲ παρὰ μεμνηόντων ἠκουσται πρὸς ἱερά ἀπεικίσματα μεθαρ-
 μοζόμενα, πρὸς κατηγορίαν, οὐ σύστασιν ἑαυτῶν προηγάζοντο.

149. ἔτι φασὶν ὅτι Εἰθ' οὕτως καὶ ἐν ἑτέρῳ λόγῳ
 τῷ εἰς τὸν δεσμοφύλακα ἐπιγγραφομένῳ λέγει·
 « Εἰ γὰρ εἰκόνα τις ἄψυχον ἀναθεὶς παιδὸς ἢ
 φίλου ἢ συγγενοῦς νομίζει παρεῖναι ἐκεῖνον
 5 τὸν ἀπελθόντα καὶ διὰ τῆς εἰκόνας αὐτὸν φαν-
 τάζεται τῆς ἀψύχου, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς διὰ
 τῶν γραφῶν τῆς τῶν ἀγίων ἀπολαύομεν παρου-
 σίας, οὐχὶ τῶν σωματῶν αὐτῶν τὰς εἰκόνας
 ἔχοντες ἀλλὰ τῶν ψυχῶν· τὰ γὰρ παρ' αὐτῶν
 10 εἰρημένα τῶν ψυχῶν αὐτῶν εἰκόνες εἰσίν. »

ὡς ἐκπλήξεως ταῦτα γέμει καὶ ἀμηχανίας πολλῆς καὶ
 θάμβος καὶ ἀπορία οὐ μικρὰ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ὡς τὸ εἶκος f. 118^v
 περιχυθήσεται· πότερον, ὅπως εἰς ἄκρον ἠλιθιότητος καὶ
 ἀναισθησίας οἱ κεχρημένοι παραλόγως ἵκοντο, θαυμάσεται

149. 1/10 cf. Iohannes Chrysostomus, *In Psalmum 145*, PG 55, 521, cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 300A

CP

148. 7 προσσχόντες P 11 ἀκούσαντας C 12 ἀλόγου] om. C
 προσάγειν C^{p corr} 18 παρὰ] add τῶν P 19 σύστασιν C^{p corr}

149. 3 του αυτοῦ εκ του εις τον δεσμοφύλακα marg. unc. litt. C

- 15 τις, ἢ καταπλαγείῃ ὅσον τῶν πρὶν ἀσεβῶν ὑπερηκόντισαν εἰς
 παράνοιαν. ἀφ' ὧν γὰρ ἔδει καταδύεσθαι καὶ αἰσχύνεσθαι, ἀπὸ
 τούτων οἱ γε παρρησιάζονται καὶ τὴν ὀφρῶν κατὰ τῆς εὐαγοῦς
 ἡμῶν δόξης οὐκ εὐαγῶς ἀνασπῶσιν. ὅπως γὰρ ἐπὶ κατηγορία,
 οὐ συνηγορία αὐτοῖς συμπεπόρισται, οὐκ ἔγνωσαν οὐδέ συνη-
 20 καν οἱ δειλαιοί, ἐπειδὴ ἐν σκοτει τῆς ἀπιστίας ὁμοῦ καὶ ἀμαθίας
 διαπορεύονται, οὐδ' αὐτῶν | ὧν προάγουσιν λόγων ἐν περινοίᾳ f. 291^r
 γενέσθαι ἰσχύσαντες. οἶμαι γὰρ οὐδὲ τοὺς πάθει μανίας ἐάλω-
 κότας διαμφισβητεῖν ὡς τὰ τῶν εἰκόνων ἀναθήματα τῶν εἰκο-
 νιζομένων προσώπων εἰς μνήμην καὶ φαντασίαν τοὺς ὄρωντας
 25 ἐνάγουσιν· καὶ συλλήψεται γε, εὖ οἶδα, μᾶλλον ταῦτα τοῖς ἤδη
 τὰ τῶν ἁγίων πρεσβεύουσιν. τί γὰρ τὸ ἐμπόδων στήσεται ἐκ
 τῆς αὐτῆς τῷ λογογράφῳ ὑποθέσεως ἀφορμηθέντας καὶ τῷ
 αὐτῷ τοῦ λόγου σχήματι χρησαμένους φάναι ὅτι δὴ τὰς τῶν
 ἁγίων ἀνατιθέντες εἰκόνας αὐτοὺς ἐκείνους διὰ τούτων κατοπ-
 30 τριζόμεθα, καὶ ἀναθεωροῦμεν αὐτῶν τὴν γενναιότητα καὶ τοὺς
 ἄθλους καὶ τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην τε καὶ οἰκείωσιν; ἔξ ὧν δὴ
 καὶ ὠφέλειαν καρποῦσθαι πάρεστιν, εἰς μίμησιν τε τῆς πρὸς
 θεὸν αὐτῶν διαθέσεως καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγώνων
 διανίστασθαι.

150. καὶ ταῦτα μὲν τῆς τῶν ἀγνωμόνων εἰκαιοβουλίας καὶ
 παρανοίας. ὁ δ' οὖν τούτους τοὺς λόγους πρῶτος ἐρανισάμενος,
 καίτοι θερμὸς τυγχάνων τῆς ἀποστασίας προστάτης, ὁ Μαμω-
 νᾶς φημι Κωσταντίνος, ἐπὶ πλείστον βακχείας καὶ ἐμπληξίας
 5 κατολισθήσας καὶ τὴν ἀχλὺν τῆς ἀθείας περικεχυμένος, ὅμως
 μικρὸν γοῦν τῆς ἀβουλίας ἐψησθημένος ἤδη ἠπείγετο τῶν ἐν τῇ
 κοπροφόρῳ κοιτίδι συντεθέντων τῆς βλασφημίας τινὰς χρή-
 σεις | ὑποσπάσαι. τάχα δ' ἂν καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ταύτην ὑφεί- f. 119^r
 λετο οἶα δὴ τὸ ἡλίθιον αὐτῶν ἐμφανεστερον θριαμβεύουσαν·
 10 κἂν τὸ νοητὸν ἐπετέλεσεν, εἰ μὴ ὁ κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἐπὶ

19/21 cf. Ps. 81, 5

CP

22 γενέσθαι om. C^a corr 23 διαμφισβητεῖν] διασπισθ *primum scripserat et
 statim correxit C* 29 ἀνατιθέντας P

150. 5 περιεκεχυμένος C 6 ἠπείγετο τῶν] ἠπείγε, πων C 9 οἶα C

- κακῶ τῷ ἑαυτοῦ τὸ τηνικαῦτα προὔχων, ἔλεεινῶς καὶ ἀθλίως φρονῶν, παραινέσειν πλείσταις χρησάμενος διεκώλυσεν, εὐπρόσωπον ἀφορμὴν προΐσχύμενος καὶ πιθανὸς πρὸς τὸν λόγον ὀφθεῖς, ὡς οἷα ὑπ'εὐνοίας | ἡγμένος, φάσκων ὡς εἶ f. 291^v
- 15 ταῦτα περιέλοι τῶν συγγεγραμμένων, χώραν δοίη τοῖς ὑπεναντίοις τοιαῦτα λέγειν, ὅτι γε τὰ μέν, ἐν οἷς ἀρέσκονται τοῖς ἐγκρίτοις πατράσιν, ἀνατιθέασιν, ἃ δὲ οὐκ ἀρέσκει αὐτοῖς, ἀποβάλλονται, ἐξουσία μᾶλλον ἢ ἀληθεία δογμάτων πράσσοντες. ἔναργοῦς δὲ οὔσης αὐτῶν τῆς ματαιότητος, περιττὸν ἦν που
- 20 ἐπὶ πλέον ἀντιλέγοντας ταῦτα εὐθύνειν, ὡς ἂν μὴ τῆς ἴσης ἐκείνοις νομισθῶμεν παραφροσύνης. πλὴν ἵνα μὴ τινες τῶν ἀφελεστέρων τὴν ἐπὶ τοῖς ἐπομένοις λόγοις δύναμιν ἀγνοοῦντες καὶ τῇ παρεξηγήσει τῶν ἀπατεῶνων δελεαζόμενοι παραβλάπτωιντο, ταύτη τοι τὸν προκείμενον τῷ διδασκάλῳ νοῦν
- 25 ἀναπτύξαι εἰς δέον κεκρίκαμεν, ὡς ἂν εὐκάτοπτα τὰ τοῦ λόγου καὶ σαφῆ παραστήσωμεν. σκοπὸς γὰρ τῷ πατρὶ οὐκ εἰκόνας ἁγίων καὶ τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους συμβάλλειν, ὁποῖόν τι τούτων αἰρετέον, ὁποῖόν τε παρετέον, ἀλλὰ δεικνύειν προηγουμένως ὡς οἱ ἅγιοι καὶ διὰ τῶν λόγων αὐτῶν
- 30 καὶ τῶν γεγραμμένων περὶ αὐτῶν μεθ' ἡμῶν εἰσιν.

151. λοιπὸν μεθ' οὓς προεξύφηνε λόγους, κατὰ τοῦτο δὴ τὸ χωρίον γενόμενος, προτίθησιν ῥητόν τι ψαλμικόν, ἐκεῖνο δὴ τὸ *Αἶνει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον, καὶ ἐπάγει ὁ αὐτός· Ταῦτα ὁ Δαυὶδ εἶπεν τότε· ταῦτα καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ Δαυὶδ ψάλλο-*

5 *μεν σήμερον. εἰ γὰρ καὶ μὴ τῷ σώματι πάρεστιν, ἀλλὰ τῷ πνεύματι πάρεστιν. καὶ ὅτι πάρεστιν ἡμῖν οἱ δίκαιοι καὶ μεθ' ἡμῶν ψάλλουσιν, ἄκουσον τί φησιν ὁ Ἀβραάμ πρὸς τὸν πλούσιον. λέγοντος γὰρ ἐκείνου· Πέμψον Λάζαρον, ἵνα οἱ* f. 119^v

151. **3/13** cf. Iohannes Chrysostomus, *In Psalmum 145*, PG 55, 521 **3** cf. Ps. 145, 1 **5/6** cf. I Cor. 5, 3 **8/11** cf. Lc. 16, 24 et 28-29

CP

150. **20** ὡς] ὡ C

151. **5** καὶ] *add.* εἰ C

150. **11** προὔχων: Constantinus II Patriarcha

ἀδελφοὶ αὐτοῦ μαθόντες τὰ ἐν Ἰαίδου διορθώσονται τὰ
 10 καθ'ἑαυτούς, λέγει πρὸς αὐτόν· Ἐχουσιν Μωσέα καὶ τοὺς
 προφήτας, καὶ μὴν καὶ Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται πάσαι τεθνή-
 κασιν· | ἀλλ'εἰ καὶ τεθνήκασιν τῷ σώματι, διὰ τῶν γραμ- f. 292^r
 μάτων εἶχον αὐτούς. ταῦτα εἰπὼν καὶ βουλόμενος κατα-
 σκευάσαι καὶ πιστώσασθαι εἶναι μεθ'ἡμῶν τοὺς ἁγίους, λαμ-
 15 βάνει παραδείγματος τρόπῳ τὰ ἐπαγόμενα καὶ φησὶν· εἰ γὰρ
 εἰκόνα τις ἄψυχον ἀναθεῖς παιδὸς ἢ φίλου ἢ
 συγγενοῦς νομίζει παρεῖναι ἐκεῖνον τὸν ἀπελ-
 θόντα καὶ διὰ τῆς εἰκόνης αὐτὸν φαντάζεται
 τῆς ἀψύχου. ἴσμεν δὲ δήπου ὅτι οὐδὲν παράδειγμα ἀμφι-
 20 σβητήσιμον, ἐπεὶ δεήσεται καὶ ἐτέρας κατασκευῆς καὶ οὐκ ἂν εἴη
 ἔτι παράδειγμα. ὡς οὖν παρὰ πᾶσιν καὶ σοφοῖς καὶ ἰδιώταις
 ὁμολογούμενα ταῦτα προθεῖς, συλλογίζεται καὶ ἐπάγει ὅτι
 πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς διὰ τῶν γραφῶν τῆς τῶν
 ἁγίων ἀπολαύομεν παρουσίας, οὐχὶ τῶν σω-
 25 μάτων αὐτῶν τὰς εἰκόνας ἔχοντες ἀλλὰ τῶν
 ψυχῶν· τὰ γὰρ παρ'αὐτῶν εἰρημένα τῶν ψυχῶν
 αὐτῶν εἰκόνας εἰσίν. ἐν τούτοις βούλεται λέγειν ὁ συγ-
 γραφεὺς ὅτι αἱ μὲν τῶν σωμάτων εἰκόνας τὰ σώματα, ὅποια
 ἦν, εἰκονίζουσιν τε καὶ ἐμφανίζουσιν, τὰ δὲ παρὰ τῶν ἁγίων
 30 εἰρημένα τὸ γενναῖον καὶ ἀήτητον τῶν ψυχῶν αὐτῶν παρά-
 στημα εἰκονίζουσιν καὶ κηρύσσουν, καὶ διὰ τῶν γεγραμ-
 μένων περὶ αὐτῶν τῆς παρουσίας αὐτῶν ἀπολαύομεν. ταῦτα
 δὲ οὐ τῶν σωμάτων αὐτῶν τὰς εἰκόνας ἔχειν ἡμῖν προξενεῖ,
 αὐτούς δὲ τοὺς ἁγίους μεθ'ἡμῶν εἶναι παρασκευάζει· Εἰ γὰρ
 35 καὶ μὴ πάρεισιν, φησὶν, τῷ σώματι, ἀλλὰ τῷ γε πνεύματι
 πάρεισιν. καὶ ταύτη γοῦν οὐ τῶν σωμάτων αὐτῶν τὰς εἰκόνας
 ἔχειν ἔλεγεν, οὐχ'ὅτι οὐκ εἶχεν (εἶχεν γὰρ· καὶ τοῦτο φανερόν
 διὰ τῶν ἔργων ἐποίει), ἀλλ'ὅτι ἐν τῇ ἀναλήψει τῶν περὶ τῶν
 ἁγίων λόγων, οὐς διὰ γλώσσης φέρομεν, τῶν ψυχῶν αὐτῶν

15/19 cf. supra 149³⁻⁶23/27 cf. supra 149⁶⁻¹⁰

34/36 cf. ll. 5-6

CP

27 αὐτῶν C

32 αὐτῶν² C

33 αὐτῶν] om. C (an recte?)

36 αὐτῶν C

- 40 οἰνοὶ τὰς εἰκόνας ὑφηγουμένους βλέπομεν. | οὐχ'εὐρίσκομεν f. 120^f f. 292
 δὲ οὐδὲ ὀρωμεν ἐνταῦθα σωματικῶν αὐτῶν εἰκόνων λόγον,
 ἐπεὶ οὐδὲ συναναφαίνονται τοῖς λόγοις αἱ εἰκόνες. καὶ δια-
 τοῦτο λέγομεν ὅτι οὐκ ἔχομεν· οὐδὲ γὰρ σῶματι αὐτοὺς βλέ-
 45 γὰρ λόγοι, ἐπειδὴ νοῦ γέννημα, οὐ σώματος, ὑπάρχουσιν, κἄν
 διὰ τῶν φωνητικῶν τοῦ σώματος ὀργάνων προφέρωνται, οὐ
 σωμάτων ἡμῖν ἔξιν ἐκτυποῦσιν καὶ εἶδος, ἀλλὰ ψυχῆς καὶ
 νοῦ τοῦ γεννήσαντος χαρακτηρίζουσιν τὴν διάθεσιν. οὐκοῦν
 τοὺς λόγους τοὺς τῶν ἁγίων διὰ τῶν γεγραμμένων μεταχειρι-
 50 ζόμενοι, τῶν ψυχῶν αὐτῶν ὀρωμεν τὰ ἀνδραγαθήματα ἡμῖν
 διαμορφούμενα· καὶ οὐ σωματικῶς ἀλλὰ πνευματικῶς παρεῖ-
 ναι πεπεισμεθα. διὸ οὐδὲ σωματικῶς ἐν τοῖς κατ'αὐτοὺς λόγοις
 ἐξετάζομεν, ἵνα καὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν τὰς εἰκόνας ἔχειν
 λέγωμεν· ἄλλως τε δὲ ἕτερος ψυχῆς λόγος καὶ ἄλλος σώμα-
 55 τος, καὶ οὐκ ἓν ἐπ'ἀμφοῖν καὶ κατὰ ταυτὸν τοὺς αὐτοὺς
 λόγους ποιεῖσθαι ἢ τὰς εἰκόνας αὐτῶν ὁμοῦ παραλαμβάνειν.
 πῶς γὰρ ὧν ὁ λόγος διάφορος, ὁ τρόπος ὁμοῦ συμπαραληφθή-
 σεται; ὀπηνίκα τοίνυν περὶ ψυχῆς τις καὶ τῶν κατὰ ψυχὴν
 διαλαμβάνει, οὐκ ἔστιν κατὰ ταυτὸν καὶ περὶ σώματος καὶ
 60 τῶν κατὰ σῶμα συνδιεξέρχεσθαι, ἵνα καὶ τὸν περὶ σωματικῆς
 εἰκόνας ἀνέλοιτο λόγον. ἀλλ'οὐδὲ ὁμοία ἢ περὶ ἑκατέρου
 τούτων ἐπιχειρήσις. ἢ μὲν γὰρ εὐκολία τοῦ παραλαμβανομέ-
 νου λόγου τῆς τῶν ψυχῶν ἀπλότητος ἔνεκεν ἀθρόον καὶ ὡς ἐν
 ἀκαρεῖ τῷ χρόνῳ τὴν μνήμην ἀνακινουσα καὶ τὴν ἐκάστης
 65 ιδιότητα ῥαδίως ἐν τῷ νοῖ ἀνεζωγράφησεν. ἢ δὲ δυσχέρεια
 τοῦ ἐπιτηδευομένου τρόπου τῆς παχύτητος τῶν σωμάτων
 χάριν οὐχ'ὠδὲ πῶς ἔχει· οὐδὲ γὰρ | ἂν οὕτως εὐπετῶς τὰ f. 293^f
 σωματικὰ γνωρίσματα καταχαράξαι σχοιή· δεήσεται γὰρ καὶ
 τέχνης καὶ ὕλης καὶ τοῦ μετιόντος τὴν τέχνην γραφέως. |
 70 ὥστε ὁ περὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων τὸν λόγον ποιούμενος f. 120^v

CP

42 συναφαίνονται C 49 τοῦς² | om. P 52 κατ'αὐτοὺς λόγοις] κατὰ
 τοὺς λόγους C 55 κατὰ ταυτὸν] καταταυτὸν C 56 λόγουσποιεῖσθαι
 C^a corr 59 διαλαμβάνη CP corr κατὰ ταυτὸν] καταταυτὸν C 60 διεξέρ-
 χεσθαι C τὸν] τῶν C 63 τῶν] iteravit C^a corr 67 ὠδε πῶς C

οὐχ'οἶός τέ ἐστιν καὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν τὰς εἰκόνας κατὰ ταυτὸν πάντως ἔχειν.

152. ἀλλ'οὐ παρὰ τοῦτο ἀπαγορεύειν αὐτὰς τὸν διδάσκαλον ὑποληπτέον. ἀλλ'ὅποι αὐτῷ τὰ τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ καιροῦ φέρει, ἐστοχασμένως ἐξετάζειν χρεῶν· πάντων γὰρ μάλιστα, καὶ καιρὸν καὶ μέτρα ἐκάστω ἦδει τιθῆναι πράγματι. διὰ
5 πάντων οὖν δηλοῦται ὡς οὐκ ἀναιρεῖ τῶν ἁγίων εἰκόνων τὸ χρῆμα, ἀλλ'ὅτι οὐ συνυπάρχουσιν οὐδὲ ἐξ ἀνάγκης ἐν τοῖς περὶ τῶν ἁγίων προαγομένοις ἔπονται λόγοις, ταῦτα διέξι-
σιν. ἡμεῖς δὲ καθάπερ καὶ τὸ ἐκείνου ἔχει φρόνημα γινώσκο-
μεν, καὶ τὰ συζυγῆ τῶν τιμῶν ψυχῶν σώματα τίμια
10 ἡγοῦμεθα· ὧν γὰρ αἱ ψυχαὶ τίμια, ἄλλο δὲ δήπου καὶ τὰ σώματα καὶ τοῦ παντὸς λόγου ἄξια ὡς ὄργανα τοῖς ἁγίοις ὑπηρετησάμενα, ἐν οἷς τὸ γενναῖον καὶ στερρὸν καὶ ἀδάμαστον ἐν ταῖς βασάνοις ἐπεδείξαντο· μεθ'ῶν ὡς συνάθλοισι καὶ συ-
στεφθῆσονται, ἥνικα κατὰ τὴν μέλλουσαν κοινήν πάντων
15 ἀνάστασιν ταῦτα ἀπολήψονται ἄφθαρτα. οἱ τοίνυν διὰ τῶν γραφῶν τὰς εἰκόνας τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων ἔχοντες ἀναγκαιῶς καὶ ἀκολούθως διὰ τῶν χρωμάτων ἢ ὀπωσοῦν ἑτέρως καὶ τὰς τῶν σωμάτων αὐτῶν εἰκόνας ἔξουσιν· ὅθεν οὐ περιο-
πτεῖται οὐδὲ ἀτιμαστέαι. προσεκτέον δὲ ὡς οὐ πρὸς εἰκόνας
20 ἁγίων τοὺς λόγους τῶν ἁγίων συνέκρινεν ἀλλὰ πρὸς ἀνθρώπων τῶν τυχόντων καὶ ὀπωσοῦν ἐχόντων. ἡ γὰρ ἂν οὐ καταδεέστερον τὸν λόγον ἐτίθετο· σεμνῶς γὰρ ὅπως αὐτὸς τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου εἰκόνα περιέπων καὶ τιμῶν διετέλει καὶ ὡς περὶ τῶν λοιπῶν διέκειτο, ἤδη | προδέδεικται.

f 293^v

153. καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα ἐπὶ τοσοῦτον· ὁ δὲ διδάσκαλος ἔτι βεβαιοῦν τὰ προκεχειρισμένα αὐτῷ βουλόμενος, ἄγχιστά που τῆς προγεγραμμένης χρήσεως ἐπιφέρει τοιαῦτα· Βούλει μαθεῖν ὅτι ζῶ|σιν οἱ δίκαιοι καὶ πάρεσιν; οὐδεὶς τοὺς τεθνεῶτας

f. 121^r

153. 3/15 cf. Iohannes Chrysostomus, *In Psalmum 145*, PG 55, 521

CP

151. 71/72 κατὰ ταυτὸν] καταυτὸν C

152. 8 ἔχειν P 22 σεμνός C

5 μάρτυρας καλεῖ, ὁ δὲ θεὸς μάρτυρας αὐτοὺς ἐκάλεσεν τῆς οἰκειᾶς θεότητος καὶ πρῶτον αὐτὸν τὸν Δαυῖδ, ἵνα σε διδάξῃ ὅτι ζῆ. τῶν γὰρ Ἰουδαίων ἀμφισβητούντων περὶ αὐτοῦ, λέγει πρὸς αὐτούς: *Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος ἐστὶν υἱός; λέγουσιν αὐτῷ: Τοῦ Δαυῖδ.* λέγει αὐτοῖς: *Πῶς οὖν ὁ*
 10 *Δαυῖδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ λέγων· Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου.* εἶδες πῶς ζῆ ὁ Δαυῖδ; εἰ γὰρ μὴ ἔζη, οὐκ ἂν ἐκάλεσεν αὐτὸν μάρτυρα τῆς θεότητος αὐτοῦ· καὶ οὐκ εἶπεν· πῶς ἐκάλεσεν, ἀλλὰ καλεῖ, ἵνα διδάξῃ ὅτι πάρεστιν ἔτι διὰ τῶν γραμμάτων καὶ φθέγγε-
 15 *ται.* τὰ τοῦ πατρὸς τοιαῦτα· ἐκ τούτων δὲ καὶ τῶν προρρηθέντων εὐχερῶς τις τὸν τρόπον οὗ εἶνεκεν ἔφη μὴ ἔχειν εἰκόνας τῶν ἁγίων σωματικὰς καταλήψεται.

154. κατοκνήσειεν τις τάχα τοῖς προσαπαντῶσιν ἐξῆς ἐπιβάλλειν· θρήνων γὰρ καὶ ὄδυρμῶν καὶ δακρύων πολλῶν, οὐκ ἐλέγχων ἄξια. καὶ μοι τὸν λόγον ἢ ἐκπληξίς ἐπικόπτει καὶ σύγχυσις πως καὶ ἀκηδία πνεύματος ἀλύοντι ἔπεισιν. ἀπορή-
 5 *σειεν γὰρ ἀνθρώπων γλῶσσα ἐκτραγωδοῦσα οἷα τοῖς ἀθλοῖς συνήνεκται.* πότερον γὰρ τις τὴν ἀλογίαν κατοικτειρήσειεν ἢ καταπλαγείη τὴν ἀσέβειαν; πρὸς δὲ τῆς ἀναισχυντίας τὸ μέγεθος πῶς οὐκ ἂν τις ἀπαυδήσειεν; τριάκοντα γὰρ που σχεδὸν διαγεγόνασιν ἑναιυτοὶ ἐξ οὗ ἢ πονηρὰ ταύτη ἐπίνοια ἢ κατὰ
 10 *τῶν ὀρθῶν λόγων ἐξευρεθεῖσα πεφώραται δημοσιευομένη | καὶ θριαμβευομένη.* καὶ πᾶς τις, ᾧ λόγου ποσῶς μετῆν, ἀνὰ f. 294^r
 στόμα ἔχων ἠγόρευεν, ἵνα καὶ τῶν οὐχ' ἡμετέρων τι φθέγγωμαι. τίς οὐκ οἶδεν οἷα κατὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ὀσίου ἀνδρὸς Νείλου τῆς πρὸς Ὀλυμπιόδωρον γραφείσης τὸν ἔπαρχον, παρὰ

8/11 Mt. 22, 42-44   10/11 Ps. 109, 1   13 cf. ll. 9-10

154. 11/12 cf. Homerus, *Il.*, B 250   13/42 cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 33E; 37BC et infra 155¹⁸⁻³⁵; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 368,26 - 369,23

CP

5 ὅς δὲ C   αὐτοῦς C   11/12 ὁ δαδ̄ ζῆ C

154. 3 ἐπισκόπτει C   6 συνήνεκται] *sic codd. hic et in 28¹², 29²⁷ et 206⁹*   8 ἀπαυθαδήσειε P   9 ταύτη] αὐτή P   14 οὐμπιόδωρον C

- 15 τοῖς πάλοι κατὰ Χριστοῦ μανείσιν ἐπινενόηται καὶ τετόλμηται,
ὅπως τὴν ἐγγεγραμμένην ἐν αὐτῇ τοῦ συντεταχότος διάνοιαν
παρέφθειράν τε καὶ παρεποίησαν, | τὴν ἀλλοτρίαν δὲ αὐτῷ f. 121^v
προσοικείωσαν; ὃ τοῖς αἰρετίζουσιν σύνηθες. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν
οὕτως διακενῆς ἀνομήσαντες ὤχοντο. τούτων δὲ τίς οἶσει τὸ
20 κατὰ τῆς εὐσεβείας τολμηρὸν καὶ παράνομον, πῶς ἦρται ὁ τοῦ
θεοῦ φόβος ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτῶν; ὅτι ἐδόλωσαν ἐν γλώσση
αὐτῶν καὶ οὐκ ἠβουλήθησαν συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι· καὶ τὴν
αὐτὴν ἐκείνοις ἀνομίαν ἐλάλησαν καὶ παρέστησαν πάση ὁδῷ
οὐκ ἀγαθῇ· κακία δὲ οὐ προσώχθισαν. αἰδῶς ἀνθρώπων ἐλήλα-
25 ται, τῆς ἀληθείας τὸ ἀγαθὸν περιήρηται, τὸ τῆς πίστεως κράτος
ἐξουθενήται, τῆς ἐλπίδος καταπεφρόνηται τὸ ἐδραΐωμα. τί ἐτι
λέγειν, ἐξὸν παραθεμένους τῶν νενοθευμένων καὶ διεφθαρ-
μένων τὸ ψεῦδος, ἔπειτα τὴν τοῦ θεοφόρου ἀνδρὸς ἐκείνου
ἀληθῆ καὶ οἰκείαν δόξαν, ὡς ἔχει εὐσεβείας καὶ δογμάτων
30 εὐθύτητος, ἀφείναι τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ὅπως αὐτοὶ ἔχοιεν
τοὺς τῶν ἀσεβῶν ἐπιγνόντες δόλους καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἀ-
ποθαυμάζειν τε καὶ ἀποδύρεσθαι, οὐ μᾶλλον τῆς ἀσεβείας ἢ
τῆς ἀναισχυντίας αὐτοῦς καὶ αὐθαδείας ὑπερεκπληττόμενοι;
ἔχει δὲ τὰ παρὰ τῶν ὑπεναντίων ῥαδιουργηθέντα οὕτως·
35 Νῆπιῶδες καὶ βρεφοπρεπὲς ἢ τοιαύτη ἐρώ-
τησις· περι|πλανήσεως τῶν ὀφθαλμῶν τοῦτο f. 294^v
γινόμενον, ἀνδρὸς δὲ φρονίμου τοῦτο μακρὰν
ἀπέχει· ἐν γὰρ τῷ ἱερατείῳ κατὰ τὸ πρόσταγ-
μα τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως σταυρὸν
40 ἐγχαράξας ἀρκέσθητι· δι' οὗ σταυροῦ ἐσώθη
πᾶν τὸ ἀνθρώπινον γένος· καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ οἴ-
κου λεύκανον.

20/24 cf. Ps. 35, 2-5; 14, 3

CP

15 Χριστοῦ] $\overline{\chi\nu}$ C 18 προσωκείωσαν P 31 τοῦς] τοῖς C 33
αὐθαδείας C 34 ἐναντίων C 35 νεῖλου ἀσκητοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς
ὀλυμπιῶδων ἐπαρχον *mag. unc. litt.* C Νῆπιῶδες] νεῖλου ἀσκητοῦ πρὸς
ὀλυμπιῶδων <επαρχων> *praep.* P

155. ἔχει δὲ καὶ τάληθῆ καὶ γνήσια τοῦ ὀσίου οὕτως·
 Ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Νείλου πρὸς Ὀλυμπιόδωρον ἑπαρχον·
 Γράφεις μοι, εἰ ἄρα προπωδέστατον εἶη μέλλοντί σοι κατα-
 σκευάζειν σηκὸν μέγιστον πρὸς τιμὴν τῶν ἁγίων μαρτύρων
 5 καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν | διὰ μαρτυρίου ἄθλων καὶ πόνων καὶ f. 122'
 ἰδρώτων μαρτυρηθέντος Χριστοῦ, εἰκόνας τε ἀναθεῖναι καὶ
 ἐν τῷ ἱερατείῳ θήρας ζῶων παντοίας τοὺς τοίχους πληῖσαι
 τοὺς τε ἐκ δεξιῶν τοὺς τε ἐξ εὐωνύμων, ὥστε βλέπεσθαι
 κατὰ μὲν τὴν χέρσον ἐκτεινόμενα λίνα καὶ λαγωούς καὶ τὰ
 10 ἐξῆς φεύγοντα ζῶα τοὺς δὲ θηρᾶσαι σπεύδοντας σὺν ταῖς
 κυνιδίοις ἐκθύμως διώκοντας, κατὰ δὲ τὴν θάλατταν χαλώ-
 μενα δίκτυα καὶ πᾶν γένος ἰχθύων ἀλιευόμενον καὶ εἰς τὴν
 ξηρὰν ἀγόμενον χερσὶν ἀλιευτικαῖς· καὶ προσέτι γυψοπλα-
 σίαις πᾶν εἶδος ἐκφάναι δεικνύμενον πρὸς ἡδονὴν ὀφθαλμῶν
 15 ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν κοινῷ οἴκῳ χιλίους
 πῆξασθαι σταυροὺς καὶ ἱστορίας πτηνῶν καὶ κτηνῶν καὶ
 ἐρπετῶν καὶ βλαστημάτων παντοδαπῶν. ἐγὼ δὲ πρὸς τὰ
 γραφέντα λέξαιμι ὅτιπερ νηπιῶδες ἂν εἶη καὶ βρεφοπρεπὲς
 τὸ τοῖς λεχθεῖσιν περιπλανῆσαι τὸν ὀφθαλμὸν τῶν πιστῶν·
 20 στεροῦ δὲ καὶ ἀνδρώδους φρονήματος οἰκεῖον, τὸ ἐν τῷ
 ἱερατείῳ μὲν κατὰ ἀνατολὰς τοῦ θειοτάτου τεμένου ἕνα καὶ
 μόνον τυπῶσαι σταυρόν (δι' ἐνὸς γὰρ σωτηριώδους σταυροῦ
 τὸ τῶν ἀνθρώπων | διασώζεται γένος καὶ τοῖς ἀπηλπισμένοις f. 295'
 ἐλπίς πανταχοῦ κηρύττεται), ἱστοριῶν δὲ παλαιᾶς καὶ νέας
 25 διαθήκης πληρῶσαι ἔνθεν καὶ ἔνθεν χειρὶ καλλίστου ζωγράφου
 τὸν ναὸν τῶν ἁγίων, ὅπως ἂν οἱ μὴ εἰδότες γράμματα μὴ
 δὲ δυνάμενοι τὰς θείας ἀναγινώσκειν γραφὰς μνήμην τε
 λάβωσιν τῆς τῶν γνησίως τῷ ἀληθινῷ θεῷ δεδουλευκότων

2/35 Nilus Ancyranus, *Epistula ad Olympiodorum*, PG 79, 577B-580A; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 36A-D; *Adversus Epiphaniidem*, 368,35 - 369,22

CP

3/4 κατασκευάζει C 10 τοὺς δὲ] τοὺς τε C 13/14 γυψοπλασῖαις] sic *codd.*; an *legendum* γυψοπλασῖαις *cum Conc. Nic. II Actis, Adversus Epiphaniidem et ed Nili?* 23 ἀπελπισμένοις C 26 τῶν ἁγίων] sic *codd.*, *Adversus Epiphaniidem et Conc. Nic. II Acta*, τὸν ἅγιον *ed. Nili*

ἀνδραγαθίας καὶ πρὸς ἄμιλλαν διεγείροντο τῶν εὐκλεῶν καὶ
 30 ἀοιδίμων ἀριστευμάτων, δι' ὧν τῆς γῆς τὸν οὐρανὸν ἀντηλ-
 λάξαντο, τῶν βλεπομένων τὰ μὴ ὄρώμενα προτιμήσαντες·
 ἐν δὲ τῷ κοινῷ οἴκῳ πολλοῖς καὶ διαφόροις οἰκίσκοις διει-
 λημμένῳ | ἀρκεῖσθαι καθ' ἕκαστον οἰκίσκον πεπηγμένῳ τι f. 122^v
 μίῳ σταυρῷ, τὰ δὲ περιττὰ καταλιμπάνειν ἀναγκαῖον νο-
 35 μίζω.

156. γράφει δὲ ὁ αὐτὸς καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑλιόδωρον τὸν
 σιλεντιάριον ἐπιγεγραμμένη ἐπιστολῇ οἷα περὶ τὴν ἐλευθερίαν
 τοῦ αἰχμαλώτου παιδὸς μοναχοῦ, συνευχομένου αὐτῷ τοῦ
 πατρός, παρὰ τοῦ μεγάλου μάρτυρος Πλάτωνος τεθαυματούρ-
 5 γηται, λέγων· Ἴδοὺ ἐξαίφνης ὁ ἡμέτερος μάρτυς Πλάτων
 ἐπιστάς ἐφιππος φαινόμενος, ἔλκων τε καὶ ἄλλον ἵππον
 εὐκαιρον, ἐμφανίζεται τῷ παιδί γρηγοροῦντι καὶ γνωρίζοντι
 τοῦτον ἐκ τοῦ παλλάκις τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἁγίου ἐπὶ τῶν
 εἰκόνων τεθεᾶσθαι. οἷς ἐφεξῆς προστίθησιν ὅπως δεσμώτην ὁ
 10 θεῖος μάρτυς τῶν δεσμῶν λύσας τὸν παῖδα τῷ πατρὶ ἀποδίδω-
 σιν. οὕτως ὁ ἱερός Νεῖλος διὰ τῶν οἰκείων καὶ γνησίων λόγων
 τὴν μὲν ἑαυτοῦ δόξαν οἷαν περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων κέκτηται
 ἀποχρώντως παρίστησιν, τῶν δὲ νενοθευκότων καὶ παραφθει-
 ράντων αὐτοῦ τὸ γράμμα τὸ κακοῦργον ἐξελέγχει μηχανήμα·
 15 ὥσπερ | δὲ ἄλλος ἡμῖν νοητὸς Χρυσορράας τὰ τῆς εὐσεβείας f. 295^v
 πελαγίζων πάγχρυσσα ρεῖθρα, τῶν πιστῶν μὲν κατευφραίνει
 καὶ κατάρδει μυστικῶς τὴν διάνοιαν, τῶν ἀπίστων δὲ κατα-
 κλύζει καὶ ἀποπνίγει ἐμφανῶς τὴν κακόνοιαν.

157. κενοῖς δὲ κενότερα καὶ ματαιότερα ἐπινοοῦντες καὶ
 χεῖρους ἑαυτῶν ἀεὶ φαινόμενοι καὶ οὔποτε Χριστῷ σπείσα-
 σθαι ἐθελήσαντες οὐδὲ τὸν κατὰ τῶν ἁγίων καταθέσθαι πό-

156. 5/9 Nilus Ancyranus, *Epistula ad Heliodorum*, PG 79, 580D-581A; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 33A

CP

32 καινὴ C

156. 7 ἐρηγοροῦντι P

11 οὔτος C

15 χρυσορράας C

156. 15 Χρυσορράας: sic dicitur Nilus flumen

- λεμον, τοῖς φθάσασιν ψευδολογήμασιν καὶ μυθεύμασιν τὰ
 5 μυθικώτερα ἔτι καὶ ἀπιστότερα προστιθέασιν. καὶ τελευταίας
 τῆς ἐπιτεχνηθείσης αὐτοῖς τερατείας οἰονεὶ σφραγίδα ἐπιτιθέν-
 τες, συμπλάσσουσιν χρήσεις, εἰς μὲν Ἐπιφάνιον τὸν θεοφόρον
 τὸν τῆς Κυπρίων κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἐξηγησάμενον ψευδῶς
 καὶ ἀλλοκότως ἀναφέροντες καὶ εἰς τὴν ὄσιαν μνήμην τοῦ f. 123^r
 10 ἀνδρὸς ἐξυβρίζοντες, τῷ ἀξιοπίστῳ τοῦ προσώπου τὴν οἰ-
 κίαν ἀσεβείαν βεβαιοῦν ἐκμηχανώμενοι. εἴ τις γὰρ ἐκ πα-
 ραλλήλου τοῖς γνησίοις αὐτοῦ συγγράμμασιν ταῦτα θείῃ,
 εὐπετῶς μάλα κατόψεται τῶν ἐξ ἀρχῆς καττυθέντων τὸν
 τρόπον· Ἐπιφανίδην γάρ τινα τῆς τῶν Δοκητῶν ἀπιστίας καὶ
 15 τοῦ Μανιχαίων σκότους ὑπασπιστὴν ταῖς ἀληθείαις διὰ τῶν
 λόγων αὐτῶν ἐμφανίζουσιν. πρὸς δὲ καὶ παρά τινος ἀνδρὸς ἔκ-
 τε τῆς ἱερωσύνης καὶ τοῦ αἰδεσίμου τῆς πολιᾶς κεκτημένου τὸ
 ἀξιόχρεον, τὴν πληροφορίαν πρὸς τοῖς ἄλλοις παρεδεξάμεθα,
 ἐκ τῆς νοθευθείσης ἐπιγραφῆς τῆς παλαιᾶς βίβλου οὐκ ὀλίγοις
 20 πρότερον ἔτεσιν τὸν δόλον ἐν τῇ κατὰ Νακόλειαν τῆς Φρυγῶν
 ἐπεγνωνκότος πολίχνη· ἔνθα τὸ πρὶν ἢ πονηρὰ καὶ πικρὰ τῆς
 ἀποστασίας ταύτης φρεῖσα ἄκανθα | πανταχῇ τῆς κακίας καὶ f. 296^r
 ἀσεβείας τὴν βλάστην ἐξέτεινεν. ὡς δὲ πόρρω ταῦτα τῆς Ἐπι-
 φανίου δόξης κεῖται, ἤδη μὲν διὰ πλειόνων ἐπιχειρημάτων καὶ
 25 ἐν ἄλλοις ἡμῖν ἱκανῶς ἐπιδέδεικται, ἀλλ' οὖν ἀνταῦθα ἐν τῷ
 ἰδίῳ ἐκάστου λόγῳ συνοπτικώτερον εἰρήσεται, θεοῦ συναιρο-
 μένου καὶ ἐπισχύοντος. πῶς γὰρ δυνατὸν Ἐπιφάνιον πλεῖστα
 κατὰ τῶν ἀμφὶ Βαλεντίνον, Μαρκίωνά τε καὶ Μάνεντα καὶ
 τοὺς τῆς δοκήσεως πονηρᾶς νόσου μετεσχηκότας διεσπουδα-
 30 κότα καὶ συγγεγραφότα, ὥσπερ δὴ καὶ κατὰ πασῶν τῶν
 ἄλλων αἰρέσεων, πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν καὶ χραίνε-
 σθαι καὶ ἄ κατέστρεψεν πάλιν οἰκοδομεῖν αἰρεῖσθαι; μακρὰν
 ταῦτα τῆς Ἐπιφανίου ἀγιότητος, καθὰ καὶ τῆς δόξης ἀνάξια

24/25 cf. e. g. *Adversus Epiphaniidem*, 299,20 - 302,14

CP

9 ἀλοκότως C 12 σύνγραμμάσιν C 15 τῶν| τὸν C^p corr 16 λόγον
 αὐτὸν C 18 ἀξιόχρεον C 24 ἐπιχειρημάτων C 25 τῷ] om. P 26
 ἰδία C 32/33 μακρὰν ταῦτα] μακρὰ τὰ C

καὶ ἀλλότρια. διὰ δὴ ταῦτα οἱ δοκοῦντες, ὡς Ἐπιφανίου, τοῖς
 35 λόγοις ἐπερείδονται, πλεῖστον αὐτῷ τὸ αἰσχος καὶ ἀδοξίαν ἐξ
 ἀπροσεξίας περιτιθέασιν.

158. προχειρίζονται οὖν ὡς δῆθεν Ἐπιφανίου Διαθήκην
 πρὸς | τοὺς τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ τετυπωμένην, ὧδέ πως ἔχου- f. 123^v
 σαν· Προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ κρατεῖτε τὰς παρα-
 δόσεις, ἃς παρελάβετε· μὴ ἐκκλίνητε δεξιὰ ἢ
 5 ἀριστερά. οἷς ἐπιφέρει· Καὶ ἐν τούτῳ μνήμην ἔ-
 χετε, τέκνα ἀγαπητά, τοῦ μὴ ἀναφέρειν εἰκό-
 νας ἐπ' ἐκκλησίας μήτε ἐν τοῖς κοιμητηρίοις
 τῶν ἁγίων, ἀλλ' αἰεὶ διὰ μνήμης ἔχετε τὸν θε-
 ὸν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· ἀλλ' οὔτε κατ' οἴ-
 10 κων κοινόν· οὐκ ἔξοστιν γὰρ Χριστιανῶ δι'
 ὀφθαλμῶν μετεωρίζεσθαι καὶ ρεμβασμῶ τοῦ
 νοός.

ὡς δὲ οὐκ ἔστιν ταῦτα Ἐπιφανίου, δῆλον. πρῶτον μὲν ὅτι,
 ὡς τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ συγγεγραμμένα διδάσκει, ἐκ
 15 Βύζαντος ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ καταίρων ἐτελεύτα τὸν βίον. | τηνι- f. 296^v
 καῦτα τοίνυν πλωϊζόμενος τοῖς μαθηταῖς ἐπέσκηπτε (καὶ
 ταῦτα διὰ βραχυλογίας), τὰ τῆς ἀρίστης αὐτοῖς πολιτείας ὑπο-
 τιθέμενος· ἐν οἷς οὐδὲν πρὸς τοὺς πολίτας αὐτοῦ ἢ ἕτερόν τι
 τῶν ἀπειρημένων τῇ ἐκκλησίᾳ διατιθέμενος δείκνυται. καὶ
 20 ἐπεὶ ὠμολόγηται ἐξαιρετον τοῖς ἁγίοις εἶναι παρὰ θεοῦ δεδω-
 ρημένον χάρισμα, τοῦ βίου τὸ τέρμα προιδέσθαι, ταῦτα ἡμῖν
 ἔσται δεκτά. εἰ δὲ ἄλλοτε διετίθετο, διημάρτηκε τοῦ χαρίσμα-
 τος· ὅπερ λέγειν οὐκ εὐαγές, εἴ γε καὶ ἄλλοις τὸ πέρασ τὸ τοῦ

158. 3/12 cf. Epiphanius Constantiensis, *Testamentum ad cives*, Hennephof 137, 138; Thümmel, 187, 1-8; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 292DE; *Adversus Epiphaniidem*, 301, 12-15 3 cf. Act. 20, 28 3/4 cf. II Thess. 2, 15; 3, 6 4/5 cf. Prov. 4, 27; Deut. 2, 27 14/15 cf. *Vita Epiphani*, ed. Dindorf, 72,23 - 74,27

CP

158. 2 ἐκκλησίας] *add.* τῆς P αὐτοῦ P 3 επιφανίδου (*sic*) *mag. unc.*
litt. C 8 ἀλλ' αἰεὶ] ἀλλὰ P 16 πλωϊζόμενος C 21 προειδέσθαι P, προεί-
 δεσθαι C 23 καὶ] *add.* τοῖς P τὸ²] *om.* C

- θανάτου προαπαγγέλλειν οἱ θεοφόροι ἐνελάμποντο ἄνωθεν.
- 25 ἔπειτα δ' ὅτι οὐδαμοῦ ἐν τοῖς ἀληθῶς παραδεδομένοις αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γνησίοις λόγοις τοιοῦτόν τι παραθέμενος φαίνεται, καίτοι περί τε εἰκόνων περί τε εἰδώλων τῶν παλαιῶν καὶ ἐν ἔθνεσιν, ὅπως τὸ ἐξ ἀρχῆς εὐρηνται καὶ παρὰ τίνων ἐθρησκεύθησαν, ἔτι μὴν καὶ τῶν ἄλλων αἰρέσεων μυριολέκτους
- 30 βίβλους συντέταχεν· ὡς εἶπερ οὕτως εἶχε φρονήματος, ἑώρα δὲ κατὰ τι γοῦν περί τὸ θεῖον σέβας τὴν Χριστοῦ ἀποσφαλλομένην ἐκκλησίαν ἐπὶ τῷ τῶν ἱερῶν ὁμοιωμάτων σεβάσματι, | σπουδὴν ἂν ὡς πλείστην καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἐν ἐκείνοις, f. 124^r ὥστε διορθωθῆναι, γράφειν ἔθετο, μακροὺς καὶ ἀπίρους εἰς
- 35 τοῦτο συνείρων λόγους· κάκιστον γὰρ καὶ πασῶν αἰρέσεων εἰς κακίαν τὸ ἔσχατον. ἀλλ' οὕτε, ὡς ὁ ἀληθῆς πρεσβεύει λόγος, ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία διέσφαλται, καὶ αὐτὸς ἦδει ἀπάντων μάλιστα ὡς οὐκ ἐνῆν ψευδοεπῆσαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ διὰ προφητῶν ἁγίων προεπήγγελται, τοῦ πάντων
- 40 ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ τοῖς ἐπὶ γῆς διὰ σαρκὸς ἐπιφανέντος, μηκέτι προσκύνησιν καὶ σέβας εἰδώλων ἔσσεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἐξαλειφθήσεσθαι. | ἄλλως τε δὲ f. 297^r οὐδαμοῦ μέχρι καὶ σήμερον ἐν τῇ κατ' Ἐπιφάνιον παροικίᾳ τὰ τῆς ἀνοσίου Διαθήκης ἐκείνης ἐμφανίζεται ἢ ὁ τοιοῦτος
- 45 παραδέδεκται λόγος. πρὸς δέ γε, οὐδὲ τελευτῶν διαθήκης ἑτέρας εἰς μνήμην ὅλως ἦκται, ὅπερ εἰκὸς ἦν ποιεῖν, εἶπερ προεγεγόνει, καθὰ τοῖς εἰς δευτέραν ἰουσίαν διατάξιν ἀναγκαῖον πάντως καὶ σύνηθες ἦ κυροῦν τὰ προδιατεταγμένα ἢ ἕτερα ἀντὶ τούτων διατίθεσθαι. ὃ δὲ μάλιστα εἰς βεβαίωσιν
- 50 πάντων τυγχάνει, ὅτι ἐκ τῶν ἀνέκαθεν χρόνων, καὶ αὐτοῦ ἔτι κατὰ τὸν τῆδε περιόντος βίον Ἐπιφάνιου, καὶ μέχρι τοῦ δευρο πάντες οἱ ἐν Κύπρῳ τῷ θεῷ ἱερωμένοι οἴκοι τῷ κόσμῳ τῆς ἱερογραφίας ταύτης λαμπρύνονται· οὐτ' οὖν ἱερέων οὔτε οὐδείς ὅστις ἄλλος ἀνθρώπων τὸ τοιοῦτον ἐκείσε λεχθὲν ἢ πραχθὲν

42 cf. Ps. 9, 6

CP

30 φρονήσεως P 37 ἤδη C 38 πάντων P 42 αὐτῶν] om.
C^o corr 48 ἢ κυροῦν τὰ προδιατεταγμένα] ἀκυροῦν τὰ διατεταγμένα P

- 55 **συνεπίσταται κήρυγμα. οὗτος δὲ φθονῶν Χριστιανοῖς τῆς ἀπο-**
τῶν ἁγίων μνήμης γεγενημένης ὠφελείας καὶ πάντας καθ' ἑαυ-
τὸν ὑπάρχειν ἀξιών, ὡς ἂν μὴ μόνος τῆς ἐντεῦθεν εὐεργεσίας
ἀλλὰ καὶ οἱ τῆ ἐκείνου ὑπαγόμενοι ἀποστεροῖντο πλάνη, κρα-
τεῖν τὰς παραδόσεις ἃς παρέλαβον διακελεύεται· ἐν
60 **ποία δὲ παραδόσει ἢ πόθεν Χριστιανοὶ παρειλήφασιν μῆτε ποι-**
εῖν μῆτε προσκυνεῖν εἰκόνι Χριστοῦ καὶ ἁγίων, ὀνομασίᾳ δὲ
προσαγορεύειν εἰδώλων, ἐκείνου ἂν εἰδείῃ ἢ ἀθεωτάτῃ ψυχῇ.
παρὰ Χριστιανοῖς γὰρ τοῦτο οὔτε εὔρηται οὔτε παραδέδοται
πώποτε, | ἀλλ' αὐτοῦ γε, ὡς ἀληθῶς κἀνταῦθα εἰπεῖν, ἔστιν f. 124^v
65 **σκοτεινὸν ἐφεύρεμα καὶ διανοίας ἀνάπλασμα κακοδαίμονος,**
μῆτε χρόνῳ βοηθεῖσθαι δυνάμενον μῆτε τοῖς πλαττομένοις
μύθοις κλεπτόμενον, τῆς ἀληθείας προλαμπούσης ἐν ἅπασιν.
ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ μᾶλλον καὶ ἄκων συνίστησιν μαρτυρῶν τῇ
ἀληθείᾳ | ὅτι καὶ πρότερον τὰ τῶν ἁγίων ὁμοιώματα παρεδί- f. 297^v
70 **δοτο καὶ διετυποῦτο, ἐν ἐκκλησίαις τε καὶ ἐτέροις πλείοσι**
τόποις τιμώμενα ἀνεφέρετο. οὐ γὰρ περὶ τῶν μῆποτε γεγενη-
μένων προσέταττεν (ἄλογον γὰρ παντελῶς τοῦτο καὶ μάταιον),
ἀλλὰ περὶ ὧν ἑώρα καὶ ἃ γινόμενα ἤδη ἐγίνωσκεν, κἂν μὴ
βούλωνται τοῖς ἑαυτῶν διδασκάλοις κατ' αὐτὸ δὴ τοῦτο πείθε-
75 **σθαι οἱ τὴν ἀρχαιότητα τούτων δυσσεβῶς ἀθετοῦντες.**

159. καὶ δεικνύουσιν τὰ δὶ ὧν παραινεῖ λέγων· καὶ ἐν
 τούτῳ μνήμην ἔχετε μὴ ἀναφέρειν εἰκόνας
 ἐπ' ἐκκλησίας μῆτε ἐν τοῖς κοιμητηρίοις τῶν
 ἁγίων. δῆλον οὖν ὡς τοῖς ἀναφέρουσιν μὴ ἀναφέρειν παρεγ-
 5 **γυᾶ. ἀλλὰ κἀνταῦθα σαφῶς ἐνορᾶν πάρεστιν τοῦ εἰκαιόφρονος**
τὸ ἀλλόκοτον καὶ σκαιόν· τί γὰρ ἕτερον λέγων διὰ τούτων
φωρᾶται ἢ τὴν μνήμην τὴν τῶν ἁγίων ἐπ' ἐκκλησίας μὴ ἀνα-
φέρεισθαι; εἰς ταυτὸν γὰρ καταστρέφει ἀμφότερα· καὶ ὅπως,
σκεπτέον ὧδε. εἰ γὰρ αἱ τῶν ἁγίων εἰκόνες εἰς μνήμην αὐτῶν
10 **παρὰ πιστοῖς ἀνασθηλοῦνται, καὶ μνήμη αὐτῶν οὔσαι τυγχά-**
νουσιν· τίνα γὰρ ἕτερον ἢ τοῦ τινὸς ἐμφανεῖ εἰκῶν πλὴν τοῦ

CP

55 ἀπό] *add.* τῆς P^p ^{corr} 64 εἰπεῖν ἐστι P, εἰπεῖν ἐστὶν C 68/69 τὴν
 ἀλήθειαν P 74 βούλονται C 75 δυσσεβῶς C
 159. 6 διατοῦτο C 9 αἱ] *om.* C^a ^{corr} 11 ἡ] ἡ C

εικονιζομένου; ἅμα γὰρ τῇ θεᾷ ὡς ἐν ἀκαρεῖ τῷ χρόνῳ καὶ ἡ
 μνήμη τοῦ ἀρχετύπου συνεισέρχεται, οὐδενὸς διαμέσου κωλύ-
 ματος παρεμπύπτοντος· καὶ οὐδεὶς τῶν λελογισμένων τούτοις
 15 ἀντερεῖ. ἀμέλει καὶ ἡ ὁμωνυμία παρέξει τὸ ἀσφαλές. εἶποι γὰρ
 καὶ ἡ βασιλέως εἰκόν· «Ἐγὼ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν ἔσμεν· καὶ ὁ
 ἑωρακῶς ἐμέ ἑώρακε τὸν βασιλέα». συνηγήσουσι τούτοις καὶ
 ἅς αὐτοὶ προφέρονται φωνάς, κἂν παραφρονοῦντες οὐ δέχον-
 ται | προβαλλόμενοι, ἔχουσαι οὕτως· εἰ γὰρ εἰκόνα τις f. 125^f
 20 ἄψυχον ἀναθεὶς παιδὸς ἢ φίλου ἢ συγγενοῦς
 νομίζει παρεῖναι ἐκεῖνον τὸν ἀπελθόντα καὶ
 διὰ τῆς εἰκόνας φαντάζεται | τῆς ἀψύχου. εἰ f. 298^f
 τοῖνυν ταῦτα ἀληθῆ (ὥσπερ οὖν ἐστὶν ἀληθῆ καὶ τοῖς νήφουσι
 συνωμολόγηται), ὁ τοῦ κυρίου ἢ τινος τῶν ἁγίων εἰκόνα
 25 ἐπ' ἐκκλησίας κωλύων ἀναφέρεσθαι, ταυτὸν νομοθε-
 τεῖ, τὴν μνήμην αὐτῶν ἐκεῖθεν ἐξείργεσθαι· ὁ δὲ προστάττων
 τινὶ ἐν μνήμῃ ἔχειν τὸ τινὸς μὴ ποιεῖσθαι μνήμην οὐδὲν ἕτερον
 προστάττει ἢ ὧν μνημονεύει μὴ μνημονεύειν. τούτου δὲ τί ἂν
 γένοιτο εὐθέςτερον ἢ ἀνοητότερον; παραπλήσιον γὰρ τι ποιεῖ
 30 ὡς εἰ καὶ τις νόμον τιθεῖν νόμῳ μὴ πείθεσθαι· ἐξ ὧν αὐτὸς
 ἑαυτῷ ἐναντίος ταῦτα ἐπαγγελλλόμενος φαίνεται. ἀλύων δὲ ὁ
 ἔμπληκτος ἐπὶ τῇ τῶν ἁγίων μνήμῃ, ἀπείρξεν ἂν ὡς τὸ εἰκὸς
 δι' αὐτὸ γε τοῦτο καὶ ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων ἐκκλησίας δομεῖ-
 σθαι, καθ' ἃς μάλιστα καὶ τὰ ὁμοιώματα αὐτῶν ἀναφέρεται, ἵνα
 35 ταῖς εἰκόσιν ὁμοῦ, ἐν αἷς μάλιστα ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν μνήμην
 λόγος ἐμφαίνεται, συνοιχήσωνται καὶ ἀφανισθήσωνται. ῥεμ-
 βασμὸν δὲ νοὸς τὴν τῶν ἁγίων μνήμην ὁ ἐναγῆς ὀριζόμε-
 νος, πῶς οὐχὶ τῶν ἁγίων κριθεῖν ἂν ἀλλοτριώτατος; τοῦτο δὲ
 ὅτι μὴ Ἐπιφάνιος ἀλλ' οὐδὲ ἄλλος τῶν εὐσεβούντων τις ὑπο-
 40 λήψεται· παρ' οἷς ταῦτα σεμνὰ καὶ ἅγια οὐδ' ἐρεύνης δεόμενα,

16/17 cf. Io. 10, 30; 14, 9; cf. supra 67¹⁸⁻²⁰

19/22 cf. supra 149³⁻⁶

CP

17 εορακῶς C εώρακεν C 18/19 δέχωνται P^p corr. 22 post εἰκόνας
 an suppleendum αὐτὸν (cf. supra 110⁶⁶, 149⁵, 151¹⁸)? 27 οὐδενὸς C^a corr. 28
 πρόττει C^a corr. ὧν] ὁ P 29 τι γὰρ C (an recte?) 34 ὁμοιώματα]
 ὁμοια P

πίστει προσιοῦσι καὶ πόθῳ, εὖ εἰδόσιν ὅτι πᾶν ὃ οὐκ ἐκ πί-
 στεως ἁμαρτία ἐστίν· διῶν αἵ τε ἀρεταὶ καὶ οἱ ἄθλοι αὐτῶν
 δημοσιεύονται ἢ τε πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημία Χριστοῦ κηρύσσεται·
 οἷς τὸ σεπτὸν καὶ ὁσίων ἀνδρῶν σύνοδοι καθοριζόμεναι
 45 εὐσεβῶς ἐνειμαν καὶ ἡ ἀρχαιότης ἐπιμαρτύρεται. τί γὰρ ἂν
 εἶη τῶν τῆ ἐκκλησία θεοῦ ἀνακειμένων ἠτιμωμένων, ὅποτε
 καὶ τὰ ἐλάχιστα τιμῆς καὶ φυλακῆς ἠξίωται; κηρόν τις εἶποι
 καὶ ἔλαιον; | ἃ μὴ δὲ κοινοῦσθαι ἐξόν, καὶ τῷ τολμῶντι ἐγγχει- f. 125^v
 ρεῖν ἀφορισμὸς ἐκείθεν ἡ ζημία ὀρίζεται. καὶ ὁ μὲν μετριώτε-
 50 ρόν πως | τίθεται, πλὴν ἀπεναντίας τῶν ἀποστολικῶν καὶ f. 298^v
 πατρικῶν διαταγμάτων ἰών, καθὰ πρόσθεν εὐκαιρῶς ἐρρήθη·
 οἱ φοιτηταὶ δὲ τὸν διδάσκαλον περὶ τὸ χριστομαχεῖν ὑπερβα-
 λέσθαι φιλοτιμοῦνται, ἵνα ὡς ἀληθῶς υἱοὶ γεέννης διπλότερον
 γένωνται, ὅπερ ἐπὶ τῶν παρὰ τοῖς Φαρισαίοις προσηλύτων ἐν
 55 τῷ εὐαγγελίῳ λέγεται. οὐ γὰρ τὸ μὴ ἀναφέρειν στέργουσι,
 ἀλλὰ τὰ καλῶς ἀνηγμένα καθαιροῦσιν αἰσχυρῶς, αὐτούς τε
 τοὺς ἱεροὺς οἴκους καὶ τὰ θεῖα θυσιαστήρια διορῦσσοντες, καὶ
 πᾶν ἱερὸν καὶ ἅγιον καταπιμπράντες καὶ διαφθείροντες.
 ἀλλ' ὡς περ ὁ τοῦ σταυροῦ λόγος τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις ἐστίν
 60 μωρία, ἡμῖν δὲ τοῖς σωζομένοις θεοῦ δύναμις, καὶ Ἰουδαίοις
 μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησιν δὲ μωρία, οὕτω καὶ τούτῳ δὴ τῷ
 ματαιόφρονι καὶ Ἕλληνι τῷ τῶν βλασφημῶν τούτων λόγων
 πατρὶ τὸ τοῦ εὐαγγελίου κήρυγμα ἤτοι τὰ ἅγια σκάνδαλον
 εἶναι ὑπέιληπτο, ἐπειδὴ βαρὺς ἦν αὐτῷ ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἅγιοι,
 65 καὶ ἐν εἰκόσι βλεπόμενοι.

160. τούτοις ἕτερον αὐτῷ ἐφαρμόζουσι λόγον, οὗ ἡ ἐπι-
 γραφή· Κατὰ τῶν ἐπιτηδεύοντων εἰδωλικῶ θε-
 σμῶ εἰκόνας εἰς ἀφομοίωσιν Χριστοῦ καὶ τῆς

53 cf. Mt. 23, 15   59/61 cf. I Cor. 1, 18 et 23

160. 2/5 cf. Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof p. 47;
 Thümmel, 181, 1-3; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 305, 9-13

CP

43 ἡμᾶς] *om.* C^a ^{corr}   46 ἠτιμωμένον] ἢ τιμωμένων C   53 γεέννης C, *ut*
vid   54 τῶν] τὸν C   58 πανίτερον C   62 λόγῳ C^a ^{corr}

160. 2 *an post* ἐπιτηδεύοντων *supplend.* ποιεῖν *ex opere Adversus Epiphaniidem?*

θεοτόκου, μαρτύρων καὶ ἀγγέλων καὶ προφη-
5 τῶν.

καὶ τὸ μὲν τοῦ λόγου δυσσεβὲς ἐξ ἀρχῆς ἐκ τῶν ἐπιγεγραμ-
μένων γνωρίζεται. εἰ γὰρ τὰ προσκήνια τοιαῦτα, τὰ ἐντὸς καὶ
ἄδυστα πόσον ἂν εἴη δυσσεβέστερα καὶ ἐναγέστερα; ἀλλ' οὗτοι
πάλιν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος τῆς πλάνης περιτρέπονται πνεύμα-
10 τος· τὸ δυσώνυμον γὰρ τῆς εἰδωλικῆς βδελυρίας ὑποκλέπτειν
πειρώμενοι, οἱ εἶδωλα κατανομάζειν φειδόμενοι ἐ-
τέρῳ δυσφημοτέρῳ ὀνόματι ἀπεχρήσαντο, τὸ ψευδώνυμον
χριστομαχοῦντες ἐφ' ὕβρει τῆς τοῦ Χριστοῦ εἰκόνας καὶ τῶν
ἀγίων ἀντιτιθέντες· | περὶ οὐ καὶ οὐ πολλῶ | ὕστερον εἰρήσε-
15 ται. καὶ αὐθις οὐδὲν ἤττον ὅς τῷ βορβόρῳ κυλίνδεται καὶ κύων
ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα, γραφικῶς εἰπεῖν, ἐπανέρχεται· εἰς ταυτὸν
γὰρ τῆς βλασφημίας δι' ἀμφοῖν τῶν ὀνομάτων τοῦ ὀλίσθου
φέρονται. τὸ γοῦν ψεῦδος τῇ εἰκόνι ἐπιφημιζόμενον τοῦ ἀρχε-
τύπου τὴν ἀναίρεσιν ἐπαγγέλλεται, ἵνα ὅτῳ δὴ οὖν τρόπῳ τοῦ
20 ἐξαμαρτάνειν πάντως εἰς τὰ ἅγια μὴ ἀπόσχοιντο, ἑαυτοὺς
μᾶλλον ἢ οὓς λανθάνειν οἰόμενοι ἐξαπατῶντες· ὡσάυτως γὰρ
ἐπὶ τὴν εἰδωλικὴν μανίαν ἐπιστρεφόμενοι ἐμολύνονται.

161. καὶ ταῦτα μὲν ὧδε. γράφει δὲ ἐξῆς ὁ τούτων διδάσκα-
λος ταῦτα· Ἰδωμεν τοὺς κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ
πολιτευσασμένους πατριάρχας καὶ προφήτας καὶ
μιμησώμεθα αὐτούς, ἵνα ὄντως καθολικῆς καὶ
5 ἀποστολικῆς ἐκκλησίας υἱοὶ ὀνομασθῶμεν. εἰ-
δόσιν οὖν νόμον λαλῶ.

τὴν φαντασιώδη καὶ Μανιχαϊκὴν ἀθειάν ἐν τούτοις ἐκ τῆς
'Ιουδαϊκῆς πολιτείας βεβαιοῦν ἀγωνίζεται, ἵνα καὶ Ἰουδαῖος

15/16 cf. II Petr. 2, 22   15 Gregorius Nazianzenus, *Contra Iulianum* 1, ed. Bernardi, 52, 13 (p. 156)

161. 2/6 cf. Eriphanus Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennepf Hof 119; Thümmel, 181, 5-8

CP

6/7 γεγραμμένων P   8 εἴη] εἰ C   11 οἱ] om. P   14 οὐ] om. P
15/16 ὠρ<αῖον> marg unc. litt. C   18 ψεῦδος] om P   21 post οὓς
scripsit μάλλον et cancell. C   22 ἐπιστεφόμενοι C^a con

10 ὀφθῆ καὶ συμμιγῆς τις καὶ κίβδηλος ἢ δόξα αὐτοῦ ἦ, ἐκ Μα-
 νιχαϊκῆς τερθρείας καὶ νομικῆς τερατείας συνθεθεμένη. διὸ
 πατριάρχας τε καὶ προφήτας εἰς μέσον παράγει, τὴν πολιτείαν
 αὐτῶν ἀπὸ μόνου τοῦ ἀπέχεσθαι προσκυνεῖν χειροποιήτοις
 χαρακτηρίζων, ὡς τὰ ἐπόμενα δηλώσει· χάριτος δὲ εἰς
 15 μνήμην ὅλως ἐλθεῖν οὐκ ἄξιοι· κἂν οὐκ οἶδα ἤστινοσοῦν ἐκκλη-
 σίας υἰοθεσίαν ὀνόματι ψιλῶ μόνῳ ὑποπλάττεται, ἀλλ'οὐ
 πράγματι ἐκκλησιαστικῶ ἐνιδρύεται, τῶν ἐκ τοῦ νόμου εὐ-
 σθενῶς ἀντεχόμενος· βούλεται δὲ καὶ τοὺς ἀκρωμένους εἰς
 τὸ ἀκριβῶς ἰουδαΐζειν ἐπάγεσθαι, καὶ δῆλον ἐξ ὧν ὑποτίθεται
 20 τὴν πολιτείαν τὴν ἐκείνων μιμεῖσθαι, ἵνα χειροποιήτων μόνον
 ἀπέχοντο καὶ τῇ σικιᾷ προσκαθεζόμενοι καὶ τῷ γράμματι ταῖς
 νομικαῖς προσέχοιεν παρατηρήσεις, ὡς ἐξεῖναι καὶ | σαββα- f. 299^v
 τίζειν καὶ περιτέμενεσθαι, εἰς δὲ τὸν τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας |
 λόγον ἰκέσθαι μηδαμῶς ἔλοιτο. διατοῦτο γὰρ καὶ τῆς οἰκονο- f. 126^v
 μίας ἀπαγορεύει τὰ σύμβολα. ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, φανε-
 25 ρὸν ἐξ ὧν τὸν νόμον αὐτοῖς εὐθὺς ἐφίστησιν λέγων· εἰδόσιν
 οὖν νόμον λαλῶ, τοῦτ'ἔστιν· «τοῖς τὸν νόμον τὸν παλαιὸν
 ἐκμεμελετηκόσιν καὶ ἐν νόμῳ πολιτεύεσθαι ἐπανηρημένοις
 τέως λαλῶ», ὥστε μηδὲν μεθέξειν τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας
 καὶ χάριτος.

162. οὕτω ταῦτα παρωδήσας καὶ ὡς ἐν νόμῳ τῷ παλαιῷ
 τοὺς ἀκρωμένους βιοῦν ῥυθμίσας καὶ καταρτίσας, τῇ καινῇ
 λοιπὸν νομοθεσίᾳ ἐφάλλεται καὶ φησίν· Εἰπάτωσαν δὲ
 5 καὶ οἱ ἀδῆλως τρέχοντες· τίς τῶν ἀγίων πα-
 τέρων χειροποιήτων προσεκύνησεν ἢ τίς τοῖς
 ἰδίοις σέβειν παρέδωκεν; τίς τῶν ἀγίων κα-
 ταλιπῶν τὸν ἀνεκλιπῆ πλοῦτον, τὴν εἰς θεὸν

162. 3/12 cf. Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennepf Hof 120;
 Thümmel, 181, 8-14 4 cf. I Cor. 9, 26

CP

9 τις] τῆς C αὐτοῦ C 9/10 Μανιχαϊκῆς] μανικῆς P 15 μόνῳ
 ψιλῶ P 16 ἐνιδρύνεται C 18 ἀκριβῶν C 23 ἔλοιτο C 25 ἰδόσιν
 C 26 οὖν] om. P

162. 7 ἀνεκλειπῆ C, ἀνελλιπῆ P

ἐλπίδα, ἐν γνώσει αὐτὸν ζωγραφήσας προσκυ-
νεῖσθαι ἐκέλευσεν; ὁ ἡγούμενος τῶν ἐν πίστει
10 Ἀβραὰμ οὐχὶ φεύγων τὰ νεκρὰ φίλος ζῶντος
θεοῦ ἐκλήθη; ἢ Μωσῆς οὐχὶ φεύγων τὴν τοιαύ-
την πλάνην ἠρνήσατο τὴν παροῦσαν ἀπόλαυσιν;
ἀδήλως τρέχοντας τίνας καλεῖ, ἢ πάντη καὶ πάντως
τοὺς ἐν χάριτι δεδικαιωμένους διὰ τῆς πίστεως καὶ τὸν εὐ-
15 αγγελικὸν χαρακτήρα μεταδιώκοντας; οἷς διαλοιδορούμενος
ἐκεῖνα καταφλυαρεῖν ἔοικεν, ὡς ἐπάδηλοις καὶ ἐώλοις τὸν
ἀγῶνα διατίθενται, οὐ πρὸς τινα σκοπὸν ἐδραῖον καὶ ἐμφανῆ
τὸν δρόμον ἀπευθύνουσιν, διεψευσμένη αὐτῶν ἡ πίστις, ἀνό-
νητον καὶ ἀκερδῆ τῆς ἐλπίδος τὸν δίαυλον ἐξανύουσιν· μάτην
20 ἄρα εἰς Χριστὸν πεπιστεύκασιν μηδὲν ἐκ τῆς πίστεως ἀπονά-
μενοι, εἰκῆ δεδεγμένοι τὸ εὐαγγέλιον, ἐπὶ κεναῖς ἐλπίσιν προσ-
κεχηνότες τῆς χάριτος, ἐν ἧ οὐδὲν ἰδρυμένον | καὶ βέβαιον f. 300^f
εἰκαῖον ἀυχοῦσι τὸ βάπτισμα καὶ τὴν τῆς τριάδος ἔχειν
ἐπίγνωσιν. ἀδήλως οὖν τρέχουσιν, παραβεβηκότες τὸν
25 νόμον καὶ τὴν εἰς θεὸν ἐλπίδα καταλελοιπότες καὶ τὴν τῶν
πατέρων πολιτείαν ὑπεριδόντες καὶ εἰς εἰδώλων ἀπονενευκό-
τες προσκύνησιν. | πῶς καὶ τίνα τρόπον; νέαν ὁδὸν καὶ καινὴν f. 127^f
πολιτείαν τέμνουσιν, χειροποιήτοις προσερχόμενοι καὶ ἐπ'αὐ-
τοῖς τὴν ἐλπίδα τιθέμενοι. Πῶς σύ, φησὶν, εἰκόνι Χρι-
30 στοῦ προσέρχῃ, ἣν οὐδεὶς τῶν πατέρων οὔτε
εἶδεν οὔτε προσεκύνησεν, καὶ σοὶ θεὸς τὸ ὀρώ-
μενον, ἀλλ'οὐκ ἐκείνοις; θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἑώρα-
κεν πώποτε.

τίς λοιπὸν ἀνθρωπισθέντα θεὸν πιστεύσειεν; τίς τόκον
35 ἀκούων παρθενικὸν γεγενῆσθαι προσήσεται; τίς ὀρώμενον
θεὸν ἢ καταληφθέντα ἢ γραφόμενον ἀνέξεται, παθόντα δὲ καὶ
τῶν καθ'ἡμᾶς τίνα τάχα οἶεσθαι οὐ παρήτηται; λῆρος δὲ αὐτῷ

10/11 cf. Iac. 2, 23   29/33 non exstant in edd. (neque scripta sunt uncialibus in codd.), sed videntur prolata ex *Epistula dogmatica* Epiphaniī (vide supra, Introd. p. XXIV, n. 38)   32/33 Io. 1, 18

CP

8 ἑαυτὸν P   9 ἡγούμενον C   τῶν| τὸν C   37 τὸν καθημᾶς τινὰ C

τηνάλλως καὶ μεμυθευμένον νενόμισται ἡ ἀνάστασις. ὅλον οὖν
 αὐτῷ τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας ἀνατέτραπται καὶ διέρριπται τὸ
 40 μυστήριον. εἶτα πάλιν τὸν Ἀβραάμ καὶ Μωσέα εἰς πίστωσιν
 τῶν ἑαυτοῦ λόγων παραλαμβάνει, καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν ἀπὸ
 τοῦ παραιτεῖσθαι χειροποίητον ὑπεραγάμενος ἀνακηρύσσει, καὶ
 ταύτην ζηλοῦν διακελεύεται, ὅτι γε ὁ μὲν θεοκλυτήσας τὴν
 πατρῶαν γῆν καὶ δυσσέβειαν διαπέφευγεν, ὁ δὲ τὴν ἐπ'Αἴγυ-
 45 πτον δεισιδαιμονίαν βδελυξάμενος ἀπεδίδρασκεν. Πῶς οὖν
 ὄν Μωσῆς οὐκ εἶδεν, Ἀβραάμ οὐ τεθέαται, σὺ
 κατεπαγγέλλη τεθεᾶσθαι; ἄρα σὺ τούτων σε-
 μνότερος; ἄρα δικαιότερος ἢ πιστότερος; καὶ
 πῶς ἂν τοῦτό γε λόγον ἔξει; ἐκεῖνοι χειροποίη-
 50 τον, τὰ νεκρὰ φεύγοντες, οὐ προσεκύνησαν καὶ
 διατοῦτο φίλοι θεοῦ ἐκλήθησαν, σὺ δὲ τὰ χει-
 ρότευκτα ἐργαζόμενος σέβῃ; τὰ παρ'ἐκείνοις
 φευκτά, παρὰ σοὶ αἰρετά. οὐκοῦν οὐδὲ φίλος
 θεοῦ κατ'ἐκείνους κεκλήσῃ.

55 καθάπαξ γοῦν Χριστοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας καταγορεύειν
 κατάρξας, εἰδώλων μνήμης ὁ χριστομάχος οὐκ ἀφίσταται.
 φεῦ τῆς τοῦ ἀθέου καὶ | μιανοῦ βδελυρίας καὶ παρανοίας. τί f. 300^v
 τούτῳ ἐγκλητέον; ὡς ἀναμέσον ἀγίου καὶ βεβήλου διαστεῖλαι
 οὐκ ᾤετο δεῖν, τῶν λυσσώντων καὶ ἐξεστηκότων μανικώτερον
 60 κριτέον· ᾧ γε οὐκ οἶδα ἢ ἀλογία τὴν ἀσέβειαν ἀπεγέννησεν ἢ
 ἔμπαλιν ἢ ἀσέβεια τὴν ἀλογίαν ἐξέτεκεν. τί γὰρ τῶν λόγων
 τούτων δυσσεβέστερον ἢ κτηνοπρεπέστερον, εἰκόνας τοῦ f. 127^v
 ἐνανθρωπήσαντος λόγου προκειμένης, Ἀβραάμ καὶ Μωσέα καὶ
 προφήτας παράγειν, παρ'ῶν μὴ δὲ τεθεᾶσθαι ἢ πεποιῆσθαι ἢ
 65 προσκεκυνῆσθαι εἰκόνα διῖσχυρίζεσθαι καὶ ταύτῃ εἰδώλων
 σεβάσματος ἀπηλλάχθαι; ὅσω οὖν χρόνῳ τὰ κατὰ Ἀβραάμ

45/54 non exstant in edd. (neque scripta sunt uncialibus in codd.), sed videntur prolata ex *Epistula dogmatica* Epiphaniī (vide supra, *Introd.* p. XXIV, n. 38) 51 et 53/54 cf. *Iac.* 2, 23 58 cf. *Ez.* 22, 26

CP

47 κατεπαγγέλη C 52 σέβει C^a ^{corr} 54 κεκλήσει C^a ^{corr} 57
 βδελυρίας C 58 τοῦτο C

καὶ Μωσέα πρὸς τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διέστηκε σάρκωσιν, τοσοῦτω καὶ πολλῶ πλέον τῆς τε ἀληθείας καὶ νοῦ τοῦ προσήκοντος ὁ τρισάθλιος ἀποπέπτωκεν.

163. καὶ τὰ μὲν τοῦ ματαιόφρονος τοιαῦτα, οἱ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἀντεχόμενοι τὴν πίσιν τοῦ Ἀβραάμ ζηλοῦσιν· οὐχ' ἢ τῆς Χαλδαίων ἐκπεφοίτηκεν, ἀλλ' ἢ διὰ πάντων θεῶ πεπιστευκῶς εὐρέστησεν· Ἐπίστευσεν γὰρ Ἀβραάμ τῷ θεῷ, φησίν, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. καὶ τέκνα οὐκ ἐκ συγγενείας σαρκὸς καὶ αἵματος ἀλλὰ τῆς κατ' ἐπαγγελίαν υἱοθεσίας αὐτοῦ χρηματίζουσιν, καθ' ἣν ἐθνῶν πολλῶν πατὴρ ἀναδέδεικται. κατ' ἴχνος τῆς ἐκείνου φιλοθείας βαίνοντες καὶ Μωσέα προφήτην ἴσμεν καὶ θεοῦ θεράποντα· καὶ διατοῦτο παρ' ἡμῖν τιμιώτατος, οὐ καθὸ τῆς Αἰγυπτίων ἀπέδρα. καὶ τὸν Μωσέως νόμον παιδευόμεθα, οὐ σαρκικῶς ἀλλὰ πνευματικῶς ἐκδεχόμενοι, καὶ πνεύματι στοιχοῦντες, οὐ δουλεύοντες γράμματι· τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. καὶ προφητῶν ἀγίων τὰ θεῖα κηρύγματα περιέπομεν καὶ ὡς λόγια θεοῦ τὰ παρ' αὐτῶν διακονούμενα προσιέμεθα, αὐτούς τε ἐκείνους διὰ τιμῆς ἔχομεν, οὐ τῷ μὴ σέβειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ἀλλ' ἀξίους θεοῦ κεκληθῆσθαι καὶ χάριτος μεταλαχόντας τῆς ἐκεῖθεν καὶ οἰκειότητος διὰ καθαρότητα ψυχῆς τε καὶ σώματος· αὐτίκα γοῦν, ἐπεὶ ταύτης δόξης ἠξίωονται, καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῶν τιμῶμεν μετὰ | τῶν ἄλλων ἀγίων εἰκονίσματα. ἐξ ὧν δείκνυται σαφῶς ὡς ἡμῖν μᾶλλον τὰ προφητῶν καὶ πατέρων ἢ τοῖς εἰς αὐτούς καὶ εἰς θεὸν ἐξυβρίζουσιν διαφέρουσιν. ἐπεὶ οὖν πάλοι φυγοῦσιν ἡμῖν τὴν δεισιδαίμονα πλάνην κεχάρισται τε καὶ ἐν ἐξουσίᾳ δέδοται | τέκνα θεοῦ γενέσθαι οὐκ ἐξ αἵματος καὶ σαρκός, ἀλλ' ἐκ θεοῦ γεννηθῆναι καὶ θεῖαν ἐπίγνωσιν δεξαμένους προσκυνεῖν καὶ λατρεύειν ἐν ἀληθείᾳ καὶ εἰλικρινείᾳ θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ ἐν τριάδι γνωριζομένῳ καὶ προσκυνου-

f. 301^rf. 128^r

163. 4/5 Rom. 4, 3; Gen. 15, 6   7 cf. Gen. 17, 5   9 cf. I Par. 16, 40; Ex. 14, 31; Num. 12, 7-8   13 II Cor. 3, 6   16/17 cf. Rom. 1, 25   24/25 cf. Io. 1, 12-13   27 cf. I Thess. 1, 9

CP

163. 17 ἀλλὰ C

19 ταύτης] τοιαύτης P^p ^{corr}

26 εὐλικρινεία C

μένω, πῶς θεσμούς εἰδώλων καὶ ἐπιτηδεύματα Χριστιανοῖς
 ἐπικαλεῖν καὶ ἐπιφημίζειν ἀποτολμᾶ ὁ βέβηλος καὶ ἀκάθαρ-
 30 τος; οὗ τῆς πλάνης οὐδεὶς λόγος παραστήσει τὸ ὑπέρογκον.
 αὐξοῖ δὲ αὐτοῦ μάλιστα τῆς μανίας τὸ μέγεθος, ὅτι εἰδότες
 νόμον λαλῶν τὰ ἐν νόμῳ οὐ προσίεται, ἵνα ὀφθῆ καὶ Ἰου-
 δαίων ἀπειθέστερος καὶ ἀγνωμονέστερος. πλεῖστα γὰρ τῶν ἐν
 τῷ νόμῳ χειροποίητα τίμια καὶ σεβάσματα παρὰ τοῖς ἐν νόμῳ
 35 βιοῦν ἡρημένοις ἐῷμεν λέγειν νῦν, ὡς ὁ Ἰακώβ τὸ πρὶν ὁ
 πατριάρχης μὴ δὲ τοῦ προστάττοντος δεηθείς, εὐνοῦς δὲ καὶ
 πιστὸς τῷ ἐπιτροπεύοντι φρανεῖς, στήλην ἀλείφει καὶ εἶδος
 θεοῦ τόπῳ τινὶ προσηγορίαν τίθησιν εἰς τιμὴν τοῦ ὀφθέντος
 θεοῦ, καὶ ὅ,τι τοῖς ἐκγόνοις τοῖς ἐκείνου μεταπαῦτα προστέτα-
 40 κται· μετὰ τὴν Ἰορδάνου διάβασιν δύο λίθους μεγάλους ἑαυτοῖς
 ἀνιστᾶν καὶ κονιάσαντας γράφειν ἐπ'αὐτῶν τοὺς λόγους τοῦ
 νόμου, ἔτι μὴν καὶ θυσιαστήριον ἐκ λίθων οἰκοδομεῖν, ἐφ'ᾧ
 ἀναφέρειν κυρίῳ τὰ ὀλοκαυτώματα, καὶ εἴ τι προσόμοιον
 γέγραπται· ἃ οὐ πρὸς ἀτιμίας ἀλλὰ πρὸς δόξης θεοῦ ἀνε-
 45 στηλῶσθαι νενομοθέτηται. ἀλλ'οἷα τὰ κατὰ τὴν σκηνὴν, ἣ κι-
 βωτὸς ἐκείνη τά τε ἐν αὐτῇ ἐντεθησαυρισμένα καὶ τὰ καθύ-
 περθεν ἰδρυμένα χρυσήλατα Χερουβίμ· ἃ δὴ οὐ παρ' Ἰουδαίοις
 μόνον δεδόξαστο, ἀλλὰ καὶ τῆς χάριτος ὁ κῆρυξ Χερουβίμ
 50 δόξης καλεῖ ἦτοι τὰ δεδοξασμένα. καὶ τὰ μὲν περὶ τὴν σκηνὴν
 τιμᾶσθαι οὐ κεκώλυται, ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ ἕκαστος ἐκ τῆς
 θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ πρὸς αὐτὴν ἀφορῶν προσεκύνει, |
 καθάπερ καὶ ὕστερον κατὰ τὸν Σολομῶντος ναὸν κύκλω πε-
 ριστῶτες προσεκύνουν καὶ οὐκ ἀπείργοντο.

f. 301^v

35/38 cf. Gen. 31, 13; 32, 31   40/42 cf. Deut. 27, 2-3   42/43 cf. Deut.
 27, 5-6   45/47 cf. Ex. 25, 9-21   48/49 cf. Hebr. 9, 5   50/51 cf. Ex
 33, 8-10   52/53 cf. II Par. 7, 3

CP

29 ἐπικαλεῖ C   35 ὁ¹] om. P   39 ἐκείνου] ἐκ P^a corr, quod exprunxit
 P^b corr   47/48 ἃ - Χερουβίμ] om. C^a corr   47 παρὰ P   49 τὰ¹] ταῦτα
 C^a corr

164. τὸ μὲν οὖν ποιεῖν παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ
 καὶ γῆ καὶ τοῖς ὕδασιν, ὡς οἶα πόρρω θεοῦ ἀπάγον, ἤδη διὰ τῶν
 νομοθετουμένων | εἰκότως ἂν τοῖς παλαιοῖς ἀπειρήτο, ὡς ἂν f. 128^v
 μὴ τῇ κτίσει δι' αὐτῶν προσκυνεῖν καὶ λατρεύειν παρὰ τὸν
 5 κτίσαντα μάθοιεν. ἄρτι τῶν εἰδώλων καὶ τῆς εἰδωλικῆς μανί-
 ας μετὰ τῆς Αἰγυπτιακῆς δουλείας λελυτρωμένοι, καὶ δεσμοῖς
 τοῖς ἐκ τοῦ νόμου κατεζεύγνυντο, ἵνα μὴ πρὸς τὴν παρ' Αἰ-
 γυπτίοις εἰδωλομανίαν παλινοστήσωσιν. ἃ δὲ θεῷ γενέσθαι
 βουλομένῳ ἦν, ταῦτα δὴ καὶ ποιεῖσθαι προστέτακται, οἰ-
 10 κειοῦντα θεῷ μᾶλλον ἢ ἀπάγοντα, ὧν τινα καὶ τίμια εἶναι
 καὶ σεβάσμια· καὶ ἅγια ἁγίων κέκληται καὶ οὐδὲ πᾶσιν εἰσι-
 τητὰ καὶ βάσιμα. καὶ γὰρ οὖν εἰς τὰ μετὰ τὸ δεύτερον καταπέ-
 τασμα μόνῳ τῷ ἀρχιερεῖ ἅπαξ τοῦ ἑνιαυτοῦ εἰσιέναι καὶ
 15 τοῖς δ' ἄλλοις ἄψαυστα καὶ ἀστιβῆ ὄντα ἐτύγχανεν καὶ
 τοσοῦτω τίμια ὥστε τοὺς μὲν αἰδοῖ καὶ εὐλαβεῖα τῶν ἁγίων
 προσψάοντας ἀγιάζεσθαι, τοὺς δὲ θράσει καὶ προπετεῖα προ-
 σαπτομένους κολάζεσθαι. καὶ ταῦτα ἡμᾶς ἐμπεδοῖ τὸ γράμμα
 τὸ ἱερόν. φησὶ γοῦν τῷ Μωσεῖ χρηματίζων ὁ τῶν ὄλων θεός,
 20 ὀπηνίκα τὸ χρῖσμα τὸ ἅγιον τελεῖσθαι διέταπτεν· Καὶ χρίσεις
 ἐξ αὐτοῦ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου καὶ τὴν κιβωτὸν τοῦ
 μαρτυρίου καὶ τὴν τράπεζαν καὶ τὴν λυχνίαν καὶ τὸ θυσιαστή-
 ριον τοῦ θυμιάματος καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων
 καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῶν καὶ τὸν λουτήρα καὶ τὴν βάσιν
 25 αὐτοῦ· καὶ ἀγιάσεις αὐτὰ καὶ ἔσται ἅγια τῶν ἁγίων· καὶ πᾶς
 ὁ ἀπτόμενος αὐτῶν ἀγιασθήσεται. καὶ Ἄαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς
 αὐτοῦ χρίσεις καὶ ἀγιάσεις αὐτοὺς ἱερατεύειν μοι. οὕτω μὲν
 ἐκεῖνα ἅγια καὶ οἱ σεμνότητι προσιέντες ἡγιασμένοι καὶ ἱεροί·
 ὅποια δὲ τοῖς ἀπαυθαδιζομένοις καὶ καταφρονητικῶς διατεθεῖ-

1/2 cf. Ex. 20, 4   4/5 cf. Rom. 1, 25   12/14 cf. Hebr. 9, 3 et 7; Lev. 16,
 34   20/27 Ex. 30, 26-30

CP

2 ἀπάγων C^{a corr}   5 ἄρτι] *add.* γὰρ P^{p corr}   10 τινα] *add.* τῷ
 P^{p corr}   12 βάσιμια C   16 τοσοῦτο C   τοὺς] τοῖς C   19 ὄλως
 C   20 χρήσεις C   24 τὸν] *om.* P

- 30 σιν ἀπήντηκε πρὸς τὰ ἅγια, πάλιν ἐκ τῶν αὐτῶν γραμμάτων
 εἰσόμεθα· ὡς Ναβὰδ καὶ Ἀβιουὺδ ξένω πυρὶ θυμιάσαντες | ξένω f. 302^r
 καὶ ἀνηλώθησαν, δι' ὧν ἠσέβησαν κολασθέντες καὶ τὸν αὐτὸν
 εὐρόντες τῆς ἀπωλείας ὃν καὶ τῆς ἀσεβείας καιρὸν καὶ τόπον.
 καὶ μὴν καὶ Ἡλεὶ | ὁ ἱερεὺς ὕστερον δίκας ὑπὲρ τῆς τῶν f. 129^r
 35 παίδων παρανομίας εἰσπράττεται, ὧν εἶνεκεν κατὰ τῶν θυ-
 σιῶν ἀπετόλμων, καίτοι οὐκ ἀποδεχόμενος τὴν ἀσέβειαν ἀλ-
 λὰ καὶ πολλὰ πολλάκις καὶ ἐπιτιμήσας καὶ νουθετήσας. καὶ
 Ὅζαν ἐκεῖνος ὁ τολμητίας ψαύσας τῆς κιβωτοῦ μόνον περι-
 σπασθείσης ὑπὸ τοῦ μόσχου, καὶ τῆσδε περισωθείσης, αὐτίκα
 40 ὁ γε ἀπώλετο, φυλάσσοντος τῇ κιβωτῷ τοῦ θεοῦ τὸ σεβάσμιον.

165. τοσοῦτου δὴ τετίμηνται τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα καὶ οὕτω
 σεβάσμια τὰ χειροποίητα, καὶ ἅγια ἁγίων γνωρίζεται. ἀλλ' οὐ-
 τος ὁ ἐξάγιστος οὐδὲ τοῖς ἐν νόμῳ παραμετρεῖσθαι τὰ τῆς
 χάριτος βούλεται. καὶ τί δεῖ τὰ τῆς χάριτος λέγειν, ὁπότε καὶ
 5 εἰς τὸν νόμον αὐτὸν παρανομῶν δείκνυται; μανθανέτωσαν οἱ
 τούτου νῦν φοιτηταί, οἱ ἐκ τοῦ χριστιανίζειν ἐπὶ τὸ ἰουδαῖζειν
 μεταταξάμενοι, ὅτι εἰ ὁ νόμος οὐδὲν ἐτελείωσεν, ἐπίεσαγωγῇ
 δὲ κρείττονος ἐλπίδος, ἣ φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος· *Τὸ γὰρ*
ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ θεὸς τὸν
 10 *ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ περι*
ἁμαρτίας, κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ
δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα
περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. τοσαύτης δὲ ἔλαχεν τὰ ἐν
 νόμῳ τῆς σεβασμιότητος. πῶς οὐχὶ πολλῶ τὰ τῆς χάριτος, ἣ
 15 καὶ τὸν νόμον τετελείωκεν, ὑψηλότερα τε καὶ σεβασμιώτερα;
 εἰκότως οὖν ὁ πιστὸς τὸ τέλειόν τε καὶ ἄρτιον καταπλουτήσας
 ἐν χάριτι, τὰ τῆς χάριτος τιμᾶ σύμβολα. ποῖος οὖν τὸ λοιπὸν

31/33 cf. Lev. 10, 1-2   34/37 cf. I Regn. 2, 1 - 4, 18   38/40 cf. II Regn. 6,
 6-7

165. 8/13 Rom. 8, 3-4

CP

34 ηλεῖ C

165. 3 τὰ] om. C   4 δεῖ] δεῖ C   14 post πολλῶ vocem μάλλον scripsit
 et exprunxit C   15 (σεβασμιώτε)ρα] C^{corr}

νόμος ἐπὶ τὸν νόμον καὶ πρὸ τοῦ νόμου ἀνάγεσθαι κἀκεῖθεν
 ἡμῖν πάλιν πίστιν ἐπικηρύσσεσθαι; ταῦτα πόσῃν κατηγορίαν
 20 οὐ καταχέει τῆς ἀλογίας καὶ ἀπιστίας τοῦ ἄφρονος; τί οὖν
 ἐδόκει φάσκειν ὁ ἄθλιος πρὸς τὸν εἰρηκότα· Προσκυνήσω πρὸς
 ναὸν ἁγίόν σου ἐν φόβῳ σου; εἰ μὲν κἀκεῖνος ἐν ναῶ χειρο-
 ποιήτῳ προσεκύνει, οὐκ ἐνδοιαστὸν οἶμαι· | ἡμεῖς δὲ τί | ποτε f. 302^v f. 12
 ἄλλο μετὰ γε τὴν εἰς θεὸν προσκύνησιν προσκυνοῦμεν; ἢ οὐχὶ
 25 τὸ ζωοποιὸν τοῦ Χριστοῦ μνημεῖον χειροποίητον, ὁ τοῦ τιμίου
 σταυροῦ τύπος, ἣ τε ἱερά τοῦ εὐαγγελίου βίβλος, αὐτά τε τὰ
 θεῖα καὶ ζωοποιὰ μυστήρια, καὶ ὡς συνελόντα εἰπεῖν, οἱ σεπτοὶ
 τοῦ θεοῦ ναοὶ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἅπαντα; καὶ ἐπεὶ πατέρες καὶ
 προφῆται οὐ προσεκύνησαν χειροποίητα, τί δοκεῖ τοῖς ἄφρο-
 30 σιν; πάντως που καὶ ταῦτα ἠτιμωμένα καὶ ἀπροσκύνητα ἀπο-
 φανοῦσιν.

166. μάταιον οὖν πόνον ἐν τοῖς προειρημένοις αὐτῷ ἐξα-
 ναλώσας, ἐπισυνάπτει τοιαῦτα· Ἄλλ' ἔρεῖς μοι ὅτι «Οἱ
 πατέρες εἶδωλα ἐθνῶν ἐβδελύξαντο, ἡμεῖς δὲ
 τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων ποιοῦμεν εἰς μνημόσυ-
 5 νον αὐτῶν, καὶ εἰς τιμὴν ἐκείνων ταύτας προσ-
 κυνοῦμεν.» καὶ πάντως γὰρ ταύτῃ τῇ ὑποθέσει
 ἐτόλμησάν τινες ὑμῶν ἔνδον τοῦ ἁγίου οἴκου
 τὸν τοῖχον κονιάσαντες χρώμασιν διηλλαγμέ-
 νοις, εἰκόνας ἀνατυπώσαντες Πέτρου καὶ Ἰωάν-
 10 νου καὶ Παύλου, ὡς ὁρῶ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν
 ἐκάστης τῶν ψευδωνύμων εἰκόνων ὑπὸ τῆς
 μωρίας τοῦ ζωγράφου κατὰ τὸν νοῦν αὐτοῦ
 τυπωθεῖσαν. καὶ πρῶτον μὲν οἱ νομίζοντες ἐν

21/22 Ps. 5, 8

166. 2/23 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof 121;
 Thümmel, 181, 15-28 8/9 cf. *Adversus Epiphaniidem*, 307, 36-38 13/17
 cf. *Adversus Epiphaniidem*, 307, 18-22

CP

19 ἐπικηρύσσεσθαι C

166. 5 αὐτῶν C ταύτας] ταῦτα P 8/9 διηλλαγμένοις C 11
 ἐκάστην P

τούτω τιμᾶν τοὺς ἀποστόλους, μαθέτωσαν ὅτι
 15 ἀντὶ τῆς τιμῆς πλέον αὐτοὺς ἀτιμάζουσιν·
 Παῦλος γὰρ τὸν ψευδώνυμον ἱερέα ἐνουβρίσας
 τοῖχον κεκονιαμένον ἀπεφήνατο. οὐκοῦν εἰκό-
 νας αὐτῶν τὰς αὐτῶν ἐντολὰς δι' ἄρετῶν στήσω-
 20 μεν. ἀλλ' ἔρεῖς ὅτι « Εἰς ὑπόμνησιν τῆς ἰδέας
 αὐτῶν τὰς εἰκόνας αὐτῶν θεωροῦμεν. » καὶ ποῦ
 γὰρ σοι ταῦτα προενετείλαντο; προητιασάμεθα
 γὰρ τοὺς τοιοῦτους ὅτι ἀγνοίᾳ φερόμενοι κο-
 πιῶσιν εἰκῆ.

ὁ πανταχοῦ διεφθαρμένην τὴν γνώμην ἔχων καὶ νῦν ἐκ τῆς
 25 οἰκειᾶς ἀπροσεξίας καὶ δυσβουλίας τὸν τοιοῦτον λογισμὸν ἐπὶ
 τοῖς παροῦσιν προτίθησιν. εἰ γὰρ μετῆν αὐτῷ εὐθύτητος καὶ
 γνώμης ὀρθῆς, ἐχρῆν ἂν ἐπιγνόντα ὡς εἰς μνήμην καὶ τιμὴν
 τῶν ἁγίων παρὰ τῶν πιστῶν τὰ ἀπεικάσματα αὐτῶν γίνονται
 παύσασθαι τῆς μωρίας καὶ τῆς κατὰ τῶν ἁγίων μανίας· ἀλλὰ
 30 πεπεισμένον ἂν εἶη | ὡς ταῦτα ὀρῶν καὶ τῆς τιμῆς αὐτοῖς ἤδη f. 130^r
 βασκαίνων, | πλείον εἰς ἔχθραν αὐτὸς ἐξεκαίετο. οἱ γὰρ ποι- f. 303^r
 οῦντες καὶ τιμῶντες οὐκ ἀφ' ὧν ἐκεῖνος κακῶς ἐγίνωσκεν,
 ἀλλ' ἀφ' ὧν αὐτοὶ εὐγνωμόνως καὶ πιστῶς διέκειντο, ταῦτ' ἐ-
 35 πραττον. ἀλλ' ἄπαξ τῆ τῶν εἰδώλων προκατισχημένος προ-
 λήψει, *συνιέναι οὐκ ἤβουλήθη* ὅτῳ τρόπῳ καὶ διανοίᾳ καὶ
 ποιῶσιν καὶ τιμῶσιν Χριστιανοί, οὐδὲ ὀπόσον εἰς ἀπειρον καὶ
 40 ἀσυγκρίτως ἔχει τὰ ἅγια τῆς τῶν στυγητῶν εἰδώλων βδελυ-
 ρίας διώκιστο. πόθεν τοῦτο πάσχων; ὅτι τῷ σκότῳ τῆς ἀπι-
 στίας καὶ ἀμαθίας τὴν ψυχὴν περικεχυμένος, οὐκ ἔγνωκεν
 οὐδὲ συνῆκεν ὅτι οὐδεμία κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος οὐδὲ
 συγκατάθεσις ναῶ θεοῦ μετὰ εἰδώλων, οὐδὲ ὅτι πρὸς οἰκουμέ-
 νην ὄλην καὶ ἐκκλησίαν καθολικὴν ἀπὸ περάτων γῆς εἰς πέρατα

17 cf. Act. 23, 3   22/23 cf. Gal. 4, 11   35 cf. Ps. 35, 4   39/40 cf. Ps.
 81, 5   40/41 cf. II Cor. 6, 14 et 16

CP

16 ἐνουβρίσας C^a ^{corr}   20 τὰς εἰκόνας αὐτῶν | τὰς εἰκόνας αὐτῶν C, om.
 P   26 προστίθησιν P   28 γίνεταί C^a ^{corr}, γίνονται C^p ^{corr}   31 πλέον
 P   34 προκατισχημένος C, sed cf. Theodor. Studit., Epist., 554, 32

διήκουσαν εὐθυτάτη δόξη καὶ θεοπρεπεῖ κατηρτισμένην ἀντι-
 παρατάττεται. ἐντεῦθεν οἶμαι καὶ πρὸς ἠδονὴν τὸν λόγον καὶ
 45 χάριν οἱ τοῦ ἀνοσίου φοιτηταὶ προσδέζονται, πλείστην ὄσην
 κατὰ τῶν θεοφόρων πατέρων ἡμῶν τὴν διαβολὴν καὶ κατηγο-
 ρίαν κατασκευάζοντα· ὅτι ὁ μὲν τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου τοῦ
 ἀποστόλου εἰκόνα κατ'ὄφθαλμοὺς αἰεὶ προκειμένην ἔχων σε-
 50 μνῶς τε περιέπων ἐτίμα, ὁ δὲ καὶ τοῖς ζωγράφοις παρεκε-
 λεύετο τῶν μαρτύρων ἀνιστᾶν τὰ ὁμοιώματα, καὶ ἄλλος ὄρων
 ἐν τοίχοις γεγραμμένης, κατανύξεως καὶ ὠφελείας πλήρης
 ἐγίνετο· περὶ ὧν διαφόρως προλέλεκται. ἄξιον δὲ τῆς ἐκείνου
 ἀφροσύνης καὶ τῆς τῶν παραδεδεγμένων ἀναισθησίας ὁ παρεί-
 ληφεν ἐπὶ καθαιρέσει τῶν ἱερῶν ἐπιχείρημα· ὃ ἐστὶν τὸ τὸν
 55 Παῦλον τοῖχον κεκονιαμένον τὸν ἀρχιερέα ἀπο-
 φῆναι. τί γὰρ τοῦτο πρὸς τὸν μάταιον αὐτοῦ συνοίσειν
 σκοπὸν ἠδύνατο; ἔδει γὰρ αὐτόν, εἶπερ ἀσεβεῖν ἐξῆν, τοὺς
 ἱεροὺς οἴκους ὅλους καὶ αὐτὰ τὰ θυσιαστήρια ἐκ τούτου κατα-
 στρέφεισθαι δογματίζειν (ὑπερ οἰκειότερόν τε καὶ ἐγγύτερον), εἴ
 60 γε ἐκ τοίχων κεκονιαμένων ἰδρυμένα συνέστηκεν, | ὡς ἂν μὴ Γ 130^v
 εἰκονίσματα μόνον ἀλλὰ καὶ οἱ τύποι τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ
 καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ὅσα μάλιστα διὰ χρωμάτων καὶ ὕλης
 ἑτέρας ὁποιασοῦν ἐμπρέποι, ῥαδίως μάλα συνεξαφανίζοιτο. τί
 οὖν | ἐντεῦθεν ἀπαντήσῃ τῷ ἄφρονι; ἐπειδὴ καὶ τις τῶν ἀπο- Γ 303^v
 65 στόλων ἕτερος ἀσεβεῖς τινὰς καὶ φαύλους ἄνδρας δένδρεσι
 φθινοπορινοῖς καὶ ἀκάρποις συνέβαλεν, διατοῦτο ἔτι ἄρα καὶ
 πᾶν δένδρον ἐκτέμνειν σπουδάσομεν; ἢ καὶ τοὺς τῶν δένδρων
 καρποὺς βδελυξόμεθα; ἢ ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ταλανίζων τοὺς
 Φαρισαίους τάφοις κεκονιαμένοις ἀφομοιοῖ, ταύτη τοὺς τῶν

47/49 cf. supra 99⁵⁻¹¹ 49/50 cf. supra 100¹¹⁻²⁰ 50/52 cf. supra 101⁵⁻⁶,
 102¹⁷⁻¹⁸, 103⁶⁻⁷ 65/66 cf. Judas 12 69 cf. Mt. 23, 27

CP

43/44 ἀντιπράττεται P 54 ὁ] ὁ δὴ P 55/56 ἀποφῆναι C 56
 αὐτοῦ C 58 τὰ| om C 62/63 πάντα - ἐμπρέποι| om.
 C^{a corr} 63 ἐμπρέποι C^{in corr} 66 φθινοπορινοῖς] sic codd. ἔτι| om.
 P ἄρα C 67 σπουδάσομεν C 68 βδελυξόμεθα C 69 τῶν| om.
 P

- 70 ἀγίων τάφους ἅπαντας ἀνορύξομεν; πόσης ταῦτα γέμει τῆς ἀλογίας καὶ τῆς τοῦ ἄφρονος ἠλιθιότητος. ἀλλ' ἐξ ὧν πλέον τὸ ἄχθος αὐτῶ περιεγίνετο, ἐπ' ἐκείνοις δὴ καὶ τὸ ἔχθος κεκτημένος τὴν γλῶσσαν τὴν μιὰν ἐπαφήσιν· λυσσώντων οὖν καὶ μεμνηόντων οἱ λόγοι οὐδὲν ἀπεοίκασιν. τί γὰρ ἂν ἔφησεν ὁπότε
- 75 τὸν Παῦλον ἀπολογοῦμενον πρὸς τὸν ἀρχιερέα ἐκείνον ἐώρα καὶ πάνυ τὴν ὕβριν τὴν εἰς αὐτὸν θεραπεύοντα; οὐκοῦν συνάγεται πάντοθεν ὡς οὐδὲν πρὸς συνηγορίαν τῆς ματαιότητος τοῦ ἄφρονος οἱ προκείμενοι λόγοι αὐτῶ χρησιμεύσουσιν. ψευδωνύμους δὲ καλεῖ τὰς ἱεράς εἰκόνας, ἀναιρεῖν διὰ τούτου τὸν
- 80 λόγον τῶν ἀρχετύπων πειρώμενος – εἰ γὰρ ψευδεῖς, ὡς ᾤετο, ὀνομάζονται, οὐκ ἔνι παράδειγμα πρὸς ὃ ἂν τις ταῖς ἀληθείαις αὐτὰς ἀπεικάσειεν –, ἵνα τοῖς προσέχουσιν τῶν εἰδώλων τῇ ματαιότητι τὰ Χριστιανῶν παραθείς, φασματώδη καὶ ἀνυπαρκτα ὡσαύτως ἐκείνοις τό γε ἐπ' αὐτὸν τὰ καθ' ἡμᾶς ἀ-
- 85 ποφήνη μυστήρια, ὥστε καὶ τοὺς τῆς σαρκώσεως τοῦ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ λόγους καὶ τοὺς τῶν μαρτύρων ἀγῶνας σκηρῆν θεῖναι κενούς τε καὶ εἰκῆ τῶ βίῳ προσαδομένους καταδείξαι· περὶ ὧν πλατύτερον ἐν τοῖς ἐπάνω εἴρηται.

167. ἐπὶ τούτοις φησὶν· ἀλλ' ἔρεῖς ὅτι « Εἰς ὑπόμνησιν τῆς ἰδέας αὐτῶν τὰς εἰκόνας αὐτῶν θεωροῦμεν. » ἐροῦμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι ἐπὶ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου ἐνανθρωπήσεως κακῶς καὶ ἀθέως τὸ ἀκατάληπτον προχειρίζη, τὴν σάρκα μετὰ τῆς οἰκονομίας ὅλης τέλεον παραιτούμενος· ἐπὶ δὲ τῶν ἀγίων ποῖον ἔξεις ἀκατάληπτου ἢ ἄλλου | τινὸς

5 ζῆ, ἐτέρου λόγον, ὃς κωλύσει τὸ εἰκονίζεσθαι; καὶ παῦ γὰρ σοι ταῦτα προενετείλαντο; φησὶν. συνιδεῖν ἔξεστιν | ὡς

πανταχοῦ πρὸς εἶδωλα ἀπάγεται, καὶ εἰδώλοις συμπερόμενος

10 οὐκ ἀπολήγει, εἰκόνων ἀγίων ἔνεκεν ὑπολαμβάνων. ὧν τί ἀνοητότερον ἢ ματαιότερον, ὡς τὰ ἐξῆς δείκνυσιν; προ-

f. 131'

f. 304'

88 cf. supra 66¹²-67⁷²

CP

72 περιεγένετο P 75 εώρα C^a corr 78 χρησιμεύσουσιν C^a corr, χρησιμεύσουσαν P

ητιασάμεθα γάρ, ἔφη, τοὺς τοιούτους, ὅτι ἀ-
 γνοῖα φερόμενοι κοπιῶσιν εἰκῆ. ἡμῖν μὲν οὖν εἰ-
 δῶλων χάριν λόγος οὐδεὶς· εἰ δέ τις ὅποι οἱ ἅγιοι ἐνετεί-
 15 λαντο ἐπιζητῶν διαποροίη, ἐκ τῶν ἱστορουμένων καὶ προγε-
 γραμμένων εἴσεται ὡς παρὰ ἀποστόλων ταῦτα ἐπιτέτραπται.
 εἰ δέ καὶ περὶ ταῦτα ἀναδύεται, εὐκαιρῶς ἀκούσεται ὅτι οὐδὲ
 τὸ μὴ ποιεῖν ἢ μὴ προσκυνεῖν εἰκόνι Χριστοῦ ἢ εἰδώλων καλεῖν
 προσηγορία παρηγγύησαν· καὶ κρατεῖτω ἡ πίστις καὶ τὸ πρὸς
 20 τοὺς ἁγίους σέβας, καθὼ πιστοὶ γεραίροντες εἰκονίζουσιν.

168. ἀπέρρηκται οὖν ὁ ἀνόσιος πάντοθεν τῆς τῶν ἁγίων
 πατέρων δόξης καὶ παντός τοῦ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος
 ἡλλοτριῶται. ποῦ ποτε ἄρα εἰσὶν οἱ λέγοντες εἰδῶλα φεισά-
 5 μενοι τὰ ἅγια εἰπεῖν καὶ πᾶσαν τὴν κατὰ τῆς ἐκκλησίας
 ὁρμὴν ἐκ τῆς τῶν εἰδώλων ποιούμενοι προχειρίσεως; ἐπειδὴ
 δὲ ὀρῶμεν ὃν οἱ τῆς πλάνης ταύτης κατάρξαντες Θεόδοτον
 Ἀγκύρας ἐπίσκοπον χειροτονήκασιν κἀνθάδε φθεγγόμενον
 (ἐξ ἐνός γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ βορβορώδους λάκκου τὸ δυσῶδες
 τῆς βδελυρίας ἐκδίδεται· ἤδη δὲ ἐν τοῖς φθάσασιν τὰ ἐκείνου
 10 ἐλήλεγκται), ὡς ἐφ'ὀμοίοις τοῖς ἀσεβήμασιν προηγμένα καὶ τὰ
 παρόντα συναπελέγχεται, περιττόν τι λέγειν ἀδολεσχεῖν ἡγού-
 μεθα. διὸ ἐπὶ τοῖς προκειμένοις εὐθύς μετοιχώμεθα. φάσκει γὰρ
 οὕτως· Οἶδαμεν γὰρ φησὶν Ἰωάννης, ὅτι ὅταν
 φανερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα. καὶ Παῦλος
 15 δὲ τοὺς ἁγίους συμμόρφους τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 ἐκῆρυξεν.

ἐκ τῆς τῶν μελλόντων δόξης καὶ τῆς πρὸς θεὸν ὁμοίότη-
 τος τὸ αἰσχρὸν ἐνταῦθα ἐπινέμει τοῖς ἁγίοις καὶ ἄδοξον, καὶ
 εἰδωλικούς ἐπεισκρίνει θεσμούς, εἰς τὰς ἱεράς αὐτῶν ἀφυ-
 20 βρίζων μνήμας· ἐξ ὧν τὸ εἰς αὐτοὺς μῖσος ἐνδείκνυται. εἰ γὰρ

168. 13/16 cf. Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof
 122; Thümmel, 181, 28-30; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 309, 9-12 13/14 I Io. 3,
 2 15 cf. Rom. 8, 29

σκιαν γοῦν εὐνοίας τῆς πρὸς αὐτοὺς διέσωζεν, | ἐκ τῆς τῶν f. 131^v
 ὁμοιωμάτων αὐτῶν τιμῆς ἐμφανῆ ἑαυτὸν καθίστη· νῦν δὲ
 πρὸς τοῦναντίον ἅπαν ἵεται. | ταῦτα δὲ πρὸς τῷ ἄσεβεϊ καὶ f. 304^v
 τὸ γελοῖον ἔχει. τίς γὰρ τῶν σωφρονούτων ἀφ' ὧν μέλλοι
 25 συμβήσασθαι γράφειν ἢ ἱστορεῖν πειραθεῖη; οὐ γὰρ οἴοι μέλ-
 λουσιν ἔσασθαι οἱ ἱστορούμενοι, ἀλλ' ὅποιοι νῦν εἰσιν ἢ ὑπῆρ-
 ξάν ποτε γράφονται εἰδός τε καὶ πρᾶξιν· παρά τε τῶν ἑω-
 ρακῶτων παρά τε τῶν ἀκηκοῶτων (ἐπεὶ οὕτω γε καὶ ἅπερ
 ἐν ταῖς βίβλοις αὐτῶν ἀναγέγραπται) διαγεγράφεται· ὅτι οὐκ
 30 ἐκ τῶν μελλόντων αὐτοῖς λαμπρῶν ἀλλ' ἐκ τῶν παρωχηκῶτων
 ἐπιπόνων καὶ σκυθρωπῶν ἀνεγράφησαν, ἐν οἷς διὰ πάσης
 αἰκίας καὶ μυρίων θανάτων ἠγμένοι τὰ παρόντα κατέλυσαν·
 ἐξ ὧν καὶ ἡ μέλλουσα φαιδρότης αὐτοῖς καὶ δόξα παρὰ τῷ
 ἀθλοθέτῃ περιγενήσεται θεῷ. ἀλλὰ καὶ Παῦλος, φησίν,
 35 τοὺς ἀγίους συμμόρφους τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐκή-
 ρυξεν. ὁ τῆς ἀληθείας παραχαράκτης καὶ τοῦ ἀποστολικοῦ
 γράμματος ἱερόσυλος, καὶ τὸν ἦχον αὐτὸν τοῦ τῆς εἰκόνας
 ὀνόματος ὡς πολέμιον ἀποστρέφεται, καίτοι οὐδὲν συντεῖνον
 ἐνταῦθα πρὸς τὰ χειρόκμητα. οὐχ' ὧδε γὰρ ὁ Παῦλος ἔφη,
 40 ἀλλὰ συμμόρφους τῆς εἰκόνας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· οὐ μὴν οὐδέ
 γε περὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως ταῦτα εἴρηται, τῶν δὲ
 ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ χάριτι πεπιστευκῶτων ἔνεκεν.

169. κἀντεῦθεν οὖν πάλιν ψεύστην καὶ ἀλαζόνα καὶ πάσης
 ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστήμης ἀμέθεκτον καταθρήσομεν καὶ ἀλλό-
 τριον. καὶ τοῦτο πάλιν ἐκ τῶν συνηγορούντων· ὅποιον γὰρ περὶ
 γε τούτων τῶν διδασκάλων ὑπάρχει τῆς ἐκκλησίας τὸ φρό-
 5 νημα, ἀκούειν πάρεστιν. ἐρεῖ γοῦν ὁ μέγας Ἰωάννης ὁ τῆς
 βασιλίδος ἀρχιερεὺς ἐπ' αὐτῆς λέξεως ὧδε· Ὅπερ ὁ μονογενῆς

169. 6/15 cf. Iohannes Chrysostomus, *In Epistulam ad Romanos homilia 15*,
 ed. Field, 1, 254, 29-30 (verbatim usque ad χάριτι, deinde aliter); cf. *Adversus Epi-
 phanidem*, 310, 21-33 et n. 1

CP

29 ταῖς] τοῖς C (cf. 34⁴⁷, 126⁴⁶ et 189⁴⁶) 31 post σκυθρωπῶν vocem αὐτῶν
 scripsit et exprunxit C 33 ἢ] om. C 34 γενήσεται C 42 ἐν] om. C^a corr

169. 1 κἀντεῦθεν] κἀνταῦθα P 6 χρ<υ>σοστομ<ος> marg. unc. litt. C

ἦν φύσει, τοῦτο καὶ αὐτοὶ γεγόνασιν κατὰ χάριν· ὃ ἐστίν, σύμμορφοι καὶ συγγενεῖς ἀπεδείχθησαν ὡς ἀδελφοὶ τοῦ πρωτοτόκου. ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῆς οἰκονομίας εἴρηται·
 10 καθὼ γὰρ θεός, | μονογενής. οὐ μόνον δὲ ἐκ τούτων τοῦ f. 132^r
 θεοῦ τὴν κηδεμονίαν γινώσκουμεν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἄνωθεν αὐτὰ προτετυπῶσθαι οὕτως, καὶ προτοῦ δῶμεν ἑαυτῶν πείραν· δι' ἧς οἱ ἄνθρωποι πείραν λαμβάνουσιν τῆς γνώμης ἀπὸ τῶν πραγμάτων· τούτους δὲ ἐδικαίωσεν διὰ τοῦ λουτροῦ, ἐδόξα-
 15 σεν δὲ διὰ τῶν χαρισμάτων καὶ τῆς υἰοθεσίας.

170. | συμφθεγγέσθω τοῦτοις καὶ ὁ αἰοίδιμος Κύριλλος ὁ f. 305^r
 τῆς μεγάλης Ἀλεξάνδρου ἱεράρχης· Οὗτοι τετίμηνται καὶ μεμενῆκασιν, οἳ καὶ προεγνώσθησαν ὡς ἔσονταί σύμμορφοι τῆς εἰκόνας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. ὅσοι οὖν τῶν σαρκικῶν ὑπεράνω
 5 γεγόνασιν, ἔχοντες ἐν οὐρανῷ τὸ πολίτευμα, οὗτοι τὴν εἰκόνα μεμίμηνται τοῦ Χριστοῦ, τοῦτ' ἐστίν τὴν ἐν ἁγιασμῷ ζωὴν, τὴν ἀμώμητον εἰς ἅπαντα πολιτείαν. οὕτω μὲν οὖν τὰ τῆς ἀποστολικῆς διανοίας οἱ ἱεροκήρυκες ἐξηγήσθησαν. περὶ γὰρ τῆς κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα τῶν ἁγίων λαμπρότητος ἐτέ-
 10 ρωθὶ που ὁ ἀπόστολος διαλέγεται. γράφει γὰρ τοῦτο Φιλιππησίοις· Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ἐστίν, ἐξ οὗ καὶ σωτήρα ἀπεκδεχόμεθα Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, ὃς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ.

171. ὁ δὲ τῆς ἀποστατικῆς παρανοίας εἰσηγητῆς τοῖς προηγουμένοις παρατίθεται ταῦτα· Πῶς οὖν τοὺς ἐν δόξῃ

14/15 cf. Rom. 8, 30

170. 2/7 non inveni; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 310,36 - 311,5 3/4 cf. Rom. 8, 29 5 cf. Phil. 3, 20 11/14 cf. Phil. 3, 20-21; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 311, 24-28

171. 2/6 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof 122; Thümmel, 181,31 - 182,33; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 309, 12-16

CP

12 προτοῦ] προτοῦτου C^{a corr} 14 τούτος C
 170. 1 σύνφθεγγέσθω C 2 κυριλλος marg. unc. litt. C 7 πάντα C
 11 συνοὶ C^{a corr}
 171. 1 εἰσηγητῆς C^{a corr}

μέλλοντας φαιδρύνεσθαι ἁγίους ἐν ἀδόξῳ καὶ νεκρῷ καὶ ἀλάλῳ θέλεις ὄρα̃ν, τοῦ κυρίου λέγοντος περὶ αὐτῶν· Ἔσονται γὰρ φησιν, ὡς ἄγγελοι θεοῦ;

πῶς οὖν καὶ ἡμεῖς τούτοις ἀρμοσόμεθα; ἐπειδὴ τοῖνυν ἀπὸ τῶν μελλόντων ὁ γεννάδας οὐτοσί τὰ παρόντα διατίθεσθαι βούλεται, τοιαῦτα καὶ ἡμεῖς πρὸς αὐτὸν ἐροῦμεν, ὅτι οὐκ ἀφ' ὧν κακῶς καὶ δυσσεβῶς ζῶν ἔλεγες, ἐπειδὴ τεθνήξασθαι ἔμελλες, ἤδη σοι προσέξομεν, ἀλλ' ἀφ' ὧν τεθνήξομενος ἀφρωνος μένειν ἔμελλες, νενεκρωμένον ψυχῇ τε καὶ σώματι ἀπολείπομεν μὴ φθεγγόμενον· ὅθεν ἡμῖν μὲν καὶ πᾶσιν τοῖς λόγου | ζωῆς μετέχουσιν, νεκροῖς καὶ ἀζωῆτοις ἀνθυποφεί- f. 132^v
 15 ρειν λόγος οὐδεῖς. ἤνικα δ' οὖν ὀρώμεν ὡς ὁ ἄζως οὗτος καὶ νεκρὸς λόγος νεκροποιὸς καὶ φθοροποιὸς τοῖς προσέχουσι γίνεται, νεκροῦν εἰδῶς ψυχὴν καὶ παραπέμπειν εἰς γέενναν, ὅπως αὐτοὺς τῆς εἰς Ἄιδου φερούσης, εἰ βούλοιντο, ἀπαγάγωμεν καὶ πρὸς ζῶσαν ὁδὸν ποδηγήσωμεν, φέρε δὴ τοιαῦτα λέγωμεν, τὸ
 20 πονηρὸν ἀπογυμνοῦντες φρόνημα. τοῖς παρ' Ἑλλήσιν ξοάνοις καὶ ἔθνεσιν παραπλησίως τὰ καθ' ἡμᾶς ἄγια τῷ νεκρῷ | καὶ ἀδόξῳ καὶ ἀλάλῳ ὁ ἐξάγιστος τίθεται, ἵνα μὴ δὲ f. 305^v
 25 ὅσα ἄλλα ὁ μέγας τούτων καταψάλλει Δαυὶδ. τί οὖν ἐδόκει ταῦτα λέγοντι περὶ γε τῶν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων παρ' ἡμῖν δεδομημένων ἱερῶν ναῶν; ὡς φευκτοὶ πάντως καὶ ἀπόπτυστοι, ὅτι ἄλαλοι ἤδη λοιπὸν καὶ ἄδοξοι, καὶ πολλῶ γε μᾶλλον αἱ τῶν εὐαγγελίων ἁγιόγραφοι δέλτοι αἱ τε τοὺς τῶν ἁγίων
 30 μέχρῃς αἵματος ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ τὴν ἀγγελικὴν

5/6 cf. Mt. 22, 30; Mc. 12, 25   17 cf. Mt. 10, 28   24 Ps. 113, 13; 134, 16

CP

4 νεκρῶ C^p corr   10 δυσσεβῶς C   11 προσέξομεν C^a corr   ἀφ' ὧν] αφω C   12 μένειν ἔμελλες] μέλλει ἔμελλες C^a corr, μέλλει ἡμελλες C^p corr   13 καὶ] om. C   15 ὁ] om. C^a corr   19 ποδηγήσομεν C   22 μὴ δὲ] μηδὲν P   29 τοῦς] iteravit P^a corr   τῶν] om. C

πολιτείαν ὑπαγορεύουσαι· ἄρα οὖν βδελυκτότεραι καὶ ἀδοξότε-
 ραι, ὅτι τῷ ὄντι ἐκ νεκρῶν καὶ ἀψύχων σωμάτων κατεσκευά-
 σθησαν; ἐντεῦθεν λοιπὸν καὶ τὰ ἱερά τούτων λείψανα ἠτιμωμένα
 καὶ αἱ πρεσβεῖαι παρ' αὐτοῖς ἀπόπεμπτοι. ἀλλ' οὐκ ἐφρόνησεν
 35 συνιέναι ὁ ἄφρων ὅτι καθάπερ τὰ ἐν βίβλοις γραφόμενα ταῖς
 ἀκοαῖς τῶν ἀκρωμένων παραναγινωσκόμενα ἐσημαίνεται,
 οὕτω καὶ τὰ ἐν πίναξιν ἐντυπούμενα ταῖς τῶν ὀρώντων ὀ-
 ψεσιν ἐναποτίθεται. εἰ δὲ ναοῦ λόγος οὐδεὶς ὄν οὐ στέφει
 ἄγαλμα (καὶ καλῶς γε τοῦτο ἱερῷ ἀνδρὶ εἴρηται), λόγοι ἄρα
 40 καὶ ταῦτα τῶν καθ' οὓς ἴδρυνται καὶ περιστέφουσι τόπων καὶ
 οὐκ ἄλλα, εἰ καὶ καθ' ἑαυτὰ οὕτως ἔχει (ἐπεὶ οὕτω γε καὶ οἱ
 λόγοι ἄλλοι), ἀλλὰ σιωπῶντες γίνονται κήρυκες ὧν τὴν
 μνήμην καὶ τὸν λόγον ἐν τῷ κρυφίῳ καὶ ἀπορρήτῳ τῆς
 ψυχῆς ταμείῳ | ἐγκατατίθενται, καὶ τίμιά γε καὶ ἔνδοξα διὰ
 45 τὰ ὑπ' αὐτῶν τίμιά τε καὶ ἔνδοξα σημαίνόμενα. f. 133^r

172. ἀλλ' ἴδωμεν εἰ τοῦ ἱεροῦ Ἐπιφανίου ταῦτα σπέρματα,
 τοῖς γνησίοις αὐτοῦ καὶ οἰκείοις παραβάλλοντες λόγοις. φησὶν
 οὖν ἐν τοῖς κατὰ αἰρέσεων συντεταγμένοις βιβλίοις αὐτῷ, ἐν
 οἷς κατὰ Κολλυριτῶν διαλέγεται, εἰδώλων ἕνεκεν διαλαμ-
 5 βάνων, γυναικῶν τινων κολλυρίδα ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας θεο-
 μήτορος προσφερουσῶν. Πόθεν οὐκ εἰδωλοποιὸν τὸ ἐπι-
 τήδευμα καὶ τὸ ἐγγχείρημα διαβολικόν; προφάσει γὰρ δια-
 βόλῳ αἰεὶ ὑπεισδύνων τὴν διάνοιαν ὁ διάβολος τῶν
 ἀνθρώπων, τὴν θνητὴν φύσιν θεοποιῶν εἰς ὀφθαλμοὺς
 10 ἀνθρώπων, | ἀνδρείκελα ἀγάλματα διὰ ποιικιλίας τεχνῶν f. 306^r
 διέγραψεν. καὶ τεθνήκασιν μὲν οἱ προσκυνούμενοι, τὰ δὲ

34/35 cf. Deut. 32, 29 38/39 Isidorus Pelusiota, *Epistulae*, 73, PG 78, 1133A

172. 6/21 Epiphanius Constantiensis, *Panarion*, ed. Holl, 3, 479, 7-19; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 315, 16-27 (brevius)

CP

31 ἄρα C οὖν] οὐ P βδελυκτότεραι C 40 περστεφουσι
 C^{a corr} τόπων C^{a corr}

172. 1 εἶδωμεν C^{a corr} ταῦτα] *iteravit* C 2 γνησίσις C 4 κολ-
 λυριτῶν C 5 γυναικῶν P 6 εἰδωλοποιῶν C 7/8 διαβόλῳ] *sic codd. et*
Adversus Epiphaniidem 10 ἀνδρείκελλα P^{p corr}

τούτων ἀγάλματα μηδέποτε ζήσαντα (οὔτε γὰρ νεκρὰ δύναν-
 ται λέγεσθαι τὰ μηδέποτε ζήσαντα) προσκυνητὰ παρεισά-
 γουσιν, διαμοιχευσάσης διανοίας ἀπὸ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου
 15 θεοῦ, ὡς ἡ πολύκοινος πόρνη ἐπὶ πολλὴν ἀτοπίαν πολυμι-
 ξίας ἐρεθισθεῖσα καὶ τὸ σωφρονεῖν ἀποτριψαμένη τῆς τοῦ
 ἐνὸς ἀνδρὸς εὐνομίας. καὶ μὴν ἅγιον ἦν τὸ σῶμα τῆς
 Μαρίας, οὐ μὴν θεός· καὶ δὴ θεοτόκος ἦν ἡ παρθένος καὶ
 τετιμημένη, ἀλλ'οὐκ εἰς προσκύνησιν ἡμῖν δοθεῖσα, ἀλλὰ
 20 προσκυνούσα τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκὶ γεγεννημένον, ἀπ'οὐρανῶν
 δὲ ἐκ κόλπων πατρῶων παραγενόμενον. καὶ τὰ μὲν Ἐπιφα-
 νίου τοιαῦτα· ἐν οἷς τῆς μὲν γυναικείας καταγορεύει ἀπλό-
 τητος, εὐάλωτον πρὸς ἐξαπάτην ἀρχῆθεν ἐχούσης τὴν φύσιν·
 οὐ μὴν Χριστιανούς ἐκκεκλικότας κατατιᾶται πρὸς εἰδῶλα,
 25 ὡσπερ οὐδὲ ἐν ἄλλοις γνησίοις αὐτοῦ βιβλίοις τὸ τοιοῦτον
 καταληφθήσεται. ἀλλὰ πῶς τοῖς πανταχοῦ τὰ νεκρὰ προσφε-
 ρομένοις συμφθέγγοιτο, ἐπεὶ μὴ ἀξιοῖ νεκρὰ τὰ εἰδῶλα λέγε-
 σθαι τῷ μὴ δὲ ζῆσαι ἤδη ποτέ; εἰ γοῦν κάκεῖνα Ἐπιφανίου δοίη
 τις, εἰς ἀντίφασιν τὸν ἄνδρα περιαγαγεῖν ἀναγκασθήσεται καὶ
 30 τάναντία ἑαυτῷ ἀποφαινόμενον, ὅπερ καὶ λέγειν ἄτοπον. καὶ ὁ
 τούτων ἀτοπώτερον· εἰ γὰρ τεθνήκασιν οἱ προσκυνούμενοι,
 ἐκβιασθήσεται ὅσον ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ ἐν τοῖς τεθνεῶσιν καὶ
 νεκροῖς ἔτι οὖσιν συγκαταριθμεῖν τὸν Χριστόν, πρὸς δέ γε καὶ
 τοὺς θεοὺς ἀγγέλους, καὶ μήποτε ζῆν ἀποφαινέσθαι, εἴπερ εἷς
 35 ἦν καὶ ὁ αὐτὸς ὁ ταῦτα κάκεῖνα λέγων καὶ εἰδώλους ἐν ἴσω
 τιθεῖς τὰ παρὰ Χριστιανοῖς τιμώμενα. τοῦτο δὲ οὐδ'ἂν οἱ ἀλι-
 τήριοι προσφθέγγασθαι τολμήσειαν δαίμονες. ἐπιστατέον δὲ ὅτι
 ὁ ἀληθὴς Ἐπιφάνιος τὴν ἐν τοῖς ἀγάλμασιν προσκύνησιν ἐπὶ
 τοὺς ὦν εἰσιν ἐκτυπώματα ἀναφέρει, εἰδὼς καὶ αὐτὸς ὅτι τὸ
 40 εἰς τὴν εἰκόνα δρώμενον ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναβαίνει.

f. 133^v

21 cf. Io. 1, 18   23 cf. Gen. 3, 1-8   40 Basilius Caesariensis, *De Spiritu Sancto*, ed. Pruche, 45, 19-20 (p. 406)

CP

12 οὔτε γὰρ νεκρὰ] *iteravit C*   14 *post διαμοιχευσάσης lacunam statuit Holl in ed. Epiphaniū*   27 σ<τ> <ι> ο αληθ<ης> επιφα<νιος> ου λέγε<ι> νεκρα τα εἰδῶλα ως οι εναντίοι *marg. unc. litt. C*

173. δῆλον οὖν καὶ ἐντεῦθεν ὡς οὐκ ἔστιν ὁ τὴν δυσφημίαν
 ταύτην κατὰ τῶν ἀγίων συντιθεὶς ὁ ἱερός Ἐπιφάνιος, | Εὐσέ- f. 306^v
 βιος δὲ ἡμῖν ἄλλος παραναφαίνεται· οὐ τὴν μὲν προσηγορίαν
 ὑπεκράτησαν, οὐδαμοῦ μνήμης ἐν τῷ ἀξιαγάστῳ αὐτῶν τούτῳ
 5 ὄρω ἀξιώσαντες, καίτοι τῆς ἀποστασίας διδάσκαλον καὶ διδα-
 σκάλων τὸν ἡγεμόνα καὶ κορυφαῖον ἔχοντες, τὴν δὲ κατὰ τῆς
 θείας οἰκονομίας Χριστοῦ ἀπέχθειαν δημοσιεύουσιν· σύμφη-
 φος γὰρ ἐν τούτοις καὶ ὁμογνώμων, ἐπεὶ τῆς Ἀρειανικῆς τε
 καὶ Ἰουδαϊκῆς φατρίας ἔτι μὴν καὶ τῆς Μανιχαϊκῆς ἀθείας
 10 διασῶται τυγχάνουσιν. καὶ τοῦτο δείκνυται ἐν οἷς τὰ παραπλή-
 σια πρὸς τὴν βασιλίδα Κωσταντίαν ἐν τῷ κατὰ τὴν μετα-
 μόρφωσιν τοῦ σωτῆρος γενόμενος τόπῳ γράφει. προδιαλαβῶν
 γὰρ περὶ τῶν κατὰ Χριστὸν φύσεων, ἐφ' ὧν τὴν ἀνάκρασιν καὶ
 σύγχυσιν παρὰ τὸ δόγμα τῆς ἐκκλησίας κακῶς δοξάζει, ἐπάγει
 15 εὐθύς· "Οτε τὸ μὲν πρόσωπον αὐτοῦ ἀπήστραψεν ὡς ὁ ἥλιος,
 τὰ δὲ ἰμάτια ὡς τὸ φῶς. τίς οὖν τῆς τοσαύτης ἀξίας τε
 καὶ δόξης τὰς ἀποστιλβούσας καὶ ἀπαστραπτούσας μαρ-
 μαρυγὰς οἷός τε ἂν εἶη καταχαράξαι νεκροῖς καὶ ἀψύχοις
 χρώμασιν καὶ σκιογραφίαις; προῖων δὲ | αὐτός, ἔνθα τὰ f. 134^r
 20 ἡμέτερα τοῖς ἀπίστοις ἔθνεσιν ὡσαύτως ἔχειν τερατολογεῖ,
 τοιαῦτα χριστομαχῶν διέξεισιν· Εἰ μὴ τοῖς ἀπίστοις ἔθνεσιν
 ὁμοίως τὰ μηδαμῆ μηδαμῶς εἰκότα ἑαυτῷ τις ἀναζωγρα-
 φήσειεν, ὡσπερ γραφεὺς μηδὲν εἰκότα γράφων· τοιαῦτα γὰρ
 κάκεῖνοι ἂν εἰδωλοποιοῦντες, εἶποτε θεόν, ὡς ἡγοῦνται, ἢ
 25 τινα, ὡς ἂν φαῖεν, ἡρώων, ἢ τι τῶν τοιούτων πλάττειν καὶ

15/19 Eusebius Caesariensis, *Epistula ad Constantiam Augustam*, Hennephof 110, III-IV; cf. *Contra Eusebium*, 384, 16-24 15/16 cf. Mt. 17, 2 21/28 Eusebius Caesariensis, *Epistula ad Constantiam Augustam*, Hennephof 110, V; cf. *Contra Eusebium*, 385, 19-29

CP

2/3 εὐσέβειος C 4 τούτῳ] om. C^a corr 8 ὁμογνώμων C ἀρει-
 κῆς C^a corr 10 θειασῶται C 11 κωνσταντειαν C 13 ὧν] ω
 C^a corr 15 εὐσεβειος marg. unc. litt. C αὐτοῦ C 18 ἂν] om. P 24
 ἂν εἰδωλοποιοῦντες] ανειδωλοποιούντες C 25 τῶν τοιούτων] τοιούτον
 C^a corr

ἀπεικάζειν ἐθέλοιεν, οὐδὲν ὅμοιον· οὐδὲ γὰρ οἳοί τε ὄντες
 γράφειν, ἀλλόκοτα σκιαγραφοῦσιν, ἀνδρείκελα σχήματα δια-
 χαράττοντες. ὄρατε τὴν συμφωνίαν; ὄρατε τὴν πονηρὰν συν-
 30 ἀλλήλοις ὁμοροθοῦντες καὶ συμβαίοντες; ὅπως συνέριθοι καὶ
 συνήγοροι τὴν κακίαν ὑπάρχοντες τὴν κατὰ τῆς Χριστοῦ ἐκ-
 κλησίας συνεσκευάσαντο κατηγορίαν; ἤδη δὲ καὶ ἐν ἑτέροις
 πλείοσιν, εἴ τις τῆς μοχθηρᾶς ταύτης συζυγίας τὰς θεοστυγεῖς
 35 δόξας διερευνησῆτο, ῥᾶστα ἂν καταλήψεται οὐκ Ἐπιφανίῳ |
 μόνῳ ἀλλὰ δὴ καὶ παντὶ τῷ τῆς ἐκκλησίας ἀντικαθισταμένους f. 307^r
 δόγματι καὶ φρονήματι.

174. ἀλλ' ἐπὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ἄφρονος μέτειμι, ἔνθα φράζει·
 Πῶς δὲ καὶ ἀγγέλους πνεύματα ὑπάρχοντας καὶ
 αἰεὶ ζῶντας ἐν νεκροῖς γράφων προσκυνεῖς, τοῦ
 προφήτου λέγοντος· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους
 5 αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ
 πυρὸς φλόγα;

τίς οὐ συνήσει ὡς οὐκ ἔστιν Ἐπιφανίου ταῦτα δὴ τὰ ληρή-
 ματα, ἄνπερ μὴ λίαν ἐριστικὸς ἦ καὶ φιλόνεικος; οὐδὲ γὰρ
 ἀγνοεῖν φαμέν Ἐπιφάνιον τὴν τῶν χρυσοτεύκτων Χερουβὶμ
 10 ποίησιν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἅτε ἐξ Ἰουδαίων ὄντα καὶ τὰ κατὰ
 τὴν παλαιὰν σκηνὴν ἀναγεγραμμένα εὖ μάλα διησκημένον,
 ἄνωθεν δὲ τὴν κλῆσιν καὶ αὐτὸν ἐσχηκότα ἐπὶ τὰ Χριστιανῶν
 μετατάξασθαι, εἶπερ μὴ ψευδοεπεῖν ὑποληπτέον τὰ κατὰ τὸν
 βίον αὐτοῦ συγγεγραμμένα. οὗτος δὲ ὁ τῶν πικρῶν τούτων
 15 ζιζανίων σπορευὺς δοκεῖ μὲν ἐν τοῖς | περὶ ἀγγέλων αὐτῷ f. 134^v
 λεγομένοις τὸν προφήτην ἀποδέχεσθαι, κατηγορεῖ δὲ θεοῦ,

174. 2/6 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof 126;
 Thümmel, 182, 33-36; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 318, 2-7 4/6 cf. Ps. 103,
 4 9/10 cf. Ex. 25, 17 10/11 cf. *Vita Epiphaniū*, ed. Dindorf, 6, 9; 7, 5-7, 8,
 7-8 15 cf. Mt. 13, 25

CP

27 ἀνδρείκελλα P^p ^{corr} 30 συνέριθοι| C^e ^{corr} 34 καταλείψεται
 C^a ^{corr}

174. 1 ἄφρονος C 2 et 5 πνεύματα] πᾶν C 14 πικρῶν C

κατηγορεῖ δὲ καὶ Μωσέως, τοῦ μὲν ὡς μάτην νομοθετήσαντος ἃ μὴ θεμιτὸν ᾤετο, τοῦ δὲ ὡς εἰκῆ ὑπηρετησαμένου ἐν τῇ τῶν Χερουβίμ ποιήσει, ὅτι τε πεποίηκεν καὶ ὅτι νεκρὰ καὶ ἐκ νεκρῶς ὕλης τοῦ χρυσοῦ ἐκτετορνευμένου τὸ ἔλασμα καὶ τᾶλλα ὅσα κατὰ τὴν σκηνὴν ἐκείνην τὴν παλαιὰν διατέτακται. πολλοῦ δ' ἂν ἦν ἄξιος, εἰ τῷ γράμματι γοῦν καὶ τοῖς τμητικαῦτα νενομισμένοις ἐπεπολίτευτο· ὁ δὲ γὰρ καὶ Ἰουδαϊκῆς πολιτείας μακρὰν ἀπεκέκριτο, συνιδεῖν οὐκ ἐβέλησας ὅτι ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρός φλόγα, οὗτος καὶ τῷ οἰκείῳ θεράποντι Μωσεῖ ἐκεῖνα πάντα κατασκευάσαι καθ' ὃν τύπον ἐν τῷ ὄρει δέδεικται παρηγγύησεν. ἃ δὴ καὶ Παῦλος ἁγίων ἅγια καλεῖ καὶ Χερουβίμ δόξης ἦτοι δεδοξασμένα· καὶ γὰρ πολλῆς δόξης ἤξιωτο τοῖς κατὰ τὴν σκηνὴν ἐνδοτέροις μάλιστα συνοῦσιν ὁμοῦ. μάχεται δὲ ὁ δύστηνος οὗτος καὶ πάση μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ ἅμα καὶ τῇ ἀληθείᾳ, μάχεται δὲ οὐχ' ἥκιστα τῷ συμπαραληφθέντι παρὰ τῶν ματαίων συνηγόρω· ὃς οὐ συνηγορος, κατήγορος δὲ δεινὸς τῆς συμμορίας αὐτῶν ἐκβεβηκῶς. | Ἰωάννης δ' οὗτός ἐστιν ὁ κλεινός τῆς ἐκκλησίας καθηγεμών, ὃς ἀντὶ πολλῶν ἡμῶν ἐξαρκῶν ἐπιρραπίσει καὶ παιδεύσει τοὺς ἄφρονας, τοιάδε τινὰ ἐν τῷ εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἱερέως λόγῳ διεξιῶν· Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον ἠγάπησα γραφὴν εὐσεβείας πεπληρωμένην· εἶδον γὰρ ἄγγελον ἐν εἰκόνι ἐλαύνοντα βαρβάρων νέφη· εἶδον πατούμενα βαρβάρων φῦλα καὶ τὸν Δαυὶδ ἀληθεύοντα· Κύριε ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.

f. 307^v

175. μόλις δὲ τῆς εἰς τοὺς ἁγίους κορεσθεῖς παροινίας κατὰ τοῦ τῶν ἁγίων θεοῦ τὴν θεομάχον γλῶσσαν ὁ θεοστυγῆς καθοπλίζει καὶ κατὰ τῆς τοῦ μονογενοῦς οἰκονομίας ἐπιλυττᾷ καὶ ὁ

19/20 cf. Ex. 25, 17; 38, 5-8   24/26 cf. Ps. 103, 4; Hebr. 1, 7   28 cf. Hebr 9, 3 et 5   37/41 cf. supra 97²⁻⁶

CP

19 τε] om. C   ἐκ] om. C   20 ἐκτετορνευμένον P   23 ὁ δὲ] οὐδὲ C, ὤδε P   25 πνεύματα | π̄να C   27 κατασκευάσαι C   33 συνηγόρω] συνηγόρων C   δε] om. C^{a corr}, ὁ P

175. 2 θεομάχων C

μείζον εἰς παρανομίαν ἀποτολμᾶ καὶ λέγει· Ἡκουσα δὲ ὅτι
 5 καὶ τὸν ἀκατάληπτον υἱὸν τοῦ θεοῦ τινές | γρά- f. 135^r
 φειν ἐπαγγέλλονται· ὁ φρίξαι ἐστὶν τὸ ἀκοῦσαι,
 καὶ τὸ πιστεῦσαι βλάσφημον.

τί δοκεῖ ἐνταῦθα τῷ τῆς φαντασίας προστάτῃ; βουλόμενος
 τὸ τῆς σωτηρίου τοῦ Χριστοῦ συγκαταβάσεως τό γε ἐφέαυτὸν
 10 κατασεῖσαι μυστήριον ὡς δοκήσει καὶ οὐκ ἀληθείᾳ πεπράχθαι,
 τὴν τοῦ ἀκατάληπτου φωνὴν προχειρίζεται, ὡσπερ θεμέ-
 λιον τῆς ἰδίας ἀπάτης θέμενος. διατοῦτο καὶ υἱὸν θεοῦ ψιλὸν
 προσαγορεύει, ἐπεὶ καὶ τὸν σταυρὸν καὶ ὄλον τὸ πάθος ἐπὶ τὴν
 θεότητα ἀναφέρει (καὶ τοῦτο Ἀρειομανιτῶν καὶ Θεοσασχιτῶν
 15 ἦτοι Δοκητῶν τὸ βλάσφημον δόγμα), σαρκὸς οὐδ' ὄλως εἰς
 μνήμην ἰών, ἵνα δὴ ἀκατάληπτος θεὸς ὢν μὴ δὲ γράφοιτο·
 ὡς εἴ γε κυρίως καὶ ἀληθῶς σεσάρκωται, καὶ καταληφθήσεται·
 καὶ εἰ καταληφθεῖη, καὶ γραφήσεται πάντως καὶ διέπιπτεν αὐτῷ
 τὰ τοῦ δόγματος. ἐπειδὴ γὰρ ᾤετο τὰ παρὰ τοῖς ἱεροῖς εὐαγγε-
 20 λισταῖς συγγεγραμμένα ῥαδίως διακρούεσθαι καὶ δὴ καὶ πα-
 ρεξηγεῖσθαι τὴν ἐν αὐτοῖς ἀλήθειαν καὶ πρὸς ἀλληγορίας τὸ
 ἐναργές ἐσθ' ὅτε μεταρρυθμίζειν καὶ ἄλλως πρὸς χάριν τάχα
 γεγράφθαι τοῦ διδασκάλου τινά, ὡς ἤχοις ψιλοῖς μόνον καὶ
 λόγοις παραπεπλάσθαι τῶν πραγμάτων χηρεύοντα, ἔνθα δὲ
 25 Χριστὸς αὐτὸς ἐν εἰκόσιν ἐξιστοροῖτο καθὼς σεσάρκωται, ἐξ
 ἀνάγκης κατ' ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων κεῖσθαι μεθ' ὧν τε ἔδρα-
 σεν μεθ' ὧν τε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας | τῆς ἡμετέρας πέπονθεν, f. 308^r
 ἀψευδῆ τε σημαίνεσθαι τὴν σάρκωσιν, καὶ τῶν πραγμάτων
 αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν διὰ τῶν εἰκονιζομένων ἐναργῶς ἐμφανί-
 30 ζεσθαι, κἀντεῦθεν πρὸς ἀξιοπιστίαν κεκτημένων τὸ ἀπαρά-
 γραπτον εἰς πληροφορίαν καὶ πίστῳσιν τοὺς ἐνορῶντας ἄγειν
 τῶν δηλουμένων, ἐξελέγχειν δὲ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν ἀθε-
 τούτων τὸ εὐαγγέλιον, τούτου γε εἴνεκεν διὰ σπουδῆς ἀ-

4/7 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof 129; Thümmel, 182, 50-52

35 πάσης ποιείται ὄτω τρόπῳ ἀπείργεσθαι τοῦ ἐν εἰκόσιν τὰ τῆς
 θεοφανείας διαχαράττεσθαι, ἵνα λοιπὸν ἡ τῆς δοκίσεως λύμη
 χώραν ἕξη παρρησιάζεσθαι. ἡμεῖς δὲ τί πρὸς ταῦτα φαμέν; ὅτι
 ὁμολογουμένως | ὁ θεῖος λόγος, καθὸ θεός, ἄληπτός τέ ἐστιν f. 135^v
 καὶ ἀπερινόητος καὶ νῶ παντὶ καὶ λόγῳ παντί· θεὸν γὰρ
 νοῆσαι μὲν χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον, ὡς πού τῶν πάλαι
 40 τινὲς ἔφησαν· καὶ ὁ τρόπος τοῦ μυστηρίου τῆς θείας ἐνανθρω-
 πήσεως καὶ νοῦν καὶ λόγον ὑπερβέβηκεν ἅπαντα. ἀλλ'εἰ
 ὁ ἄναρχος ἄρχεται καὶ ὁ ἀόρατος ὁραῖται καὶ παράτασιν
 χρονικὴν εἴληφεν ὁ ὑπέρχρονος καὶ ὁ λόγος παχύνεται
 καὶ ὁ ἀναφῆς ψηλαφᾶται καί, τὸ ὅλον εἰπεῖν, ὁ θεὸς ἄνθρω-
 45 πος γίνεται καὶ ὁ πρὸ πάντων αἰώνων ἐκ πατρὸς ἀχρόνως
 καὶ ἀπαθῶς ἐκλάμψας ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς,
 νόμῳ συγκαταβάσεως φιλανθρωπία τε τῇ περὶ τὸ ἴδιον
 χρησάμενος ποιήμα, ἐξ ἀγίας ἀχράντου ἀειπαρθένου καὶ ψυ-
 χῆν καὶ σάρκα προκαθαρθείσης τῷ πνεύματι ἀφράστως καὶ
 50 ἀνερμηνεύτως ὡς οἶδεν αὐτὸς τίκτεται, καὶ θεὸς μετὰ σαρκὸς
 ἐψυχωμένης λογικῇ τε καὶ νοερᾷ ψυχῇ καὶ ἄνθρωπος τέλειος
 κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας καθ'ἡμᾶς χρηματίσας, πάθος τε τὸ
 διὰ σταυροῦ ἐκούσιον ἀνατλᾶς καὶ θανάτῳ προσομιλήσας, ἐξ
 55 "Αἰδου τε πρὸς ζωὴν παλινδρομήσας τριήμερος, πῶς οὐχὶ ὁ
 αὐτὸς καὶ καταληπτός ἐκ τοῦ ἀκολούθου ὁμολογηθήσεται καὶ
 πιστευθήσεται; εἰ γάρ, καθὸ λόγος θεὸς καὶ ἀπλοῦς, ἀκατάλη-
 πτος, ἀνάγκη δὴ, καθὸ συντεθεὶς ἄνθρωπος γέγονεν, καταλη-
 φθήσεται. καὶ εἰ τῷ ἀσωμάτῳ καὶ ἀοράτῳ καὶ ἀσχηματίστῳ
 καὶ ἀπόσω καὶ ἀμεγέθει καὶ εἴ τινι τοιοῦτῳ ἔπεται τὸ ἀκατα-
 60 λήπτῳ εἶναι, πῶς οὐχὶ καὶ τῷ ἐνσωμάτῳ καὶ ὁρατῷ, | ὧ f. 308^v

38/39 Hermes Trismegistus (apud Stobaeum), ed. Festugière, *Excerptum I*,
 1 42/44 cf. Gregorius Nazianzenus, *In Theophanía*, ed. Moreschini, 2, 16-18
 (p. 106)

CP

34 ποιῆται C^{a corr} 35 λοίμη C 36 ἕξει P 37 τέ] om. C 39/
 40 ἐρμῆ mag. unc. lit. C 45 γίνεται C^{a corr} 50 καί] om. C 52
 καθ'ἡμᾶς χρηματίσας] om. C 57/58 καταληφθήσεται] add δὲ C^{a corr} 59
 τὸ] τῷ C 60 τῷ] τὸ C ὁρατῷ] ἀοράτῳ C^{a corr, ut vid}

σχῆμά τε καὶ ὄγκος καὶ πηλικότης καὶ μέγεθος καὶ χρῶμα
καὶ τὸ τρισσὸν ἐνυπάρχει κατὰ διάστασιν, ἐπακολουθήσει τὸ
καταληπτῶ εἶναι; οὐ γὰρ θάτερον τούτων ἐνὶ γε τῶν ἀντικει-
μένων καὶ προκειμένων λόγων οἰκείως καὶ ἀφωρισμένως ἐ-
65 πόμενον, καὶ ἀμφοτέροις ὑγιῶς καὶ κυρίως ἀκολουθεῖν δο-
θήσεται· εἰ γὰρ καὶ περὶ ταυτὸν ἄμφω, ἀλλ'οὐκ ἄμφω ταυτά.
εἰ γοῦν εἷς ἐξ ἀμφοῖν προελθὼν ὁ Χριστός, θεότητός τε
καὶ σαρκός, ἐναντία δὲ ταῦτα ἀλλήλοις, πῶς οὐχὶ καὶ κατα-
ληπτὸς ὁ ἀκατάληπτος ἔσται, ἵνα ἐφ'ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰ
70 ἐναντίαι διαφοραὶ ἑκατέρας τε φύσεως ἐξ ὧν συνετέθη φυλα-
χθεῖεν, ἀδιάπτωτα καὶ τὰ ἰδιώματα, καὶ ἣ τε σύγχυσις, | τούτων
σφζομένων, ἐκ ποδῶν γένοιτο καὶ φροῦδος ἢ διαίρεσις τοῦ
ἐνιαίου τῆς ὑποστάσεως, καθ'ἣν ταῦτα συνδεδράμηκεν, δείκνυ-
ται, καθὰ λοιπὸν τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας
75 ἐκδιδάσκει τὸ κήρυγμα. οὕτω τοίνυν καταληφθεὶς ὁ ἀκατά-
ληπτος ἤδη καὶ γραφήσεται, καθὸ κατείληπται ὁ ἄγραφος,
καὶ εἰκονισθήσεται καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς ταύτης ἱστορίας κηρυχθή-
σεται, ὡς περ διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι εὐαγγέλιον· ταῦτα ἡμῖν
οἱ ἀπ'ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ λόγου παραδιδόασιν, οἱ
80 δὴ καὶ ἐωράκασιν καὶ αἱ χεῖρες αὐτῶν ἐψηλάφησαν, συνέφα-
γόν τε τῷ ὀραθέντι καὶ συνέπιον, καὶ ταῦτα μετὰ τὴν ἐκ
νεκρῶν ἀναβίωσιν· καὶ μάρτυρές γε τῶν τε θαυμάτων καὶ
παθημάτων αὐτοῦ εἰσβαίνουσιν ἡμῖν ἀπαράγραπτοι.

f. 136^r

176. καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ παραστήσαι τὸ εὐθὲς τῆς ἐκκλη-
σίας φρόνημα. ἐπεὶ δὲ σκοπὸς πρόκειται ἀλλότρια τὰ πο-
νηρὰ ἐκεῖνα δόγματα Ἐπιφανίου δεικνύειν, φέρε δὴ σαφῶς
κατοψώμεθα ὁποῖαν περὶ γε τοῦ κυριακοῦ σώματος ἔσχεν
5 αὐτὸς τὴν διάληψιν, ἐκ τῶν γνησίων αὐτοῦ καὶ πρὸς πάντων
ὁμολογουμένων, ὀλίγα ἐκ πολλῶν ἀναλεξάμενοι συνταγμάτων.
ἐν γοῦν τῷ καλουμένῳ Ἀγκυρωτῶ αὐτοῦ βιβλίῳ διέξεισιν

78/79 cf. Lc. 1, 2   80 cf. I Io. 1, 1   80/81 cf. Act. 10, 41

CP

62 τὸ²] τῶ C   65 ἀκόλουθον C   66 ταυτά] ταύτα C   67 εἰ]
εἰς CP^a corr   εἷς] om. C   72 ἐκ ποδῶν] sic codd (cf. infra 195¹⁹ et
202³³⁻³⁴)   80 ἐωράκασιν C

τοιάδε· Αὐθις ἐροῦμεν πολλὰ εἰς τὸ Θεός μου καὶ θεός ὑμῶν,
 εἰρηκότες ὡς ἔστιν τῷ τὸν νοῦν ἔχοντι γινῶναι | ἀπ'αὐ- f. 309^r
 10 τῆς τῆς ἀκολουθίας εὐλόγως εἰρῆσθαι· Ἄνθρωπος γάρ ἐστιν
 καὶ τίς γινώσεται αὐτόν; ἐν τούτῳ τὰ δύο ὑποφαίνει τὸ θεῖον
 γράμμα, ὁρατὸν τε καὶ ἀόρατον. διὰ μὲν γὰρ τὸ ὁρατὸν
 εὐλόγως τὸ Θεός μου εἰρῆσθαι, διὰ δὲ τὸ ἀόρατον, Πατήρ
 15 μου λελέχθαι, μὴ ἀντιλεγομένης μὴ δ'ὀποτέρας ποιήσεως
 τῶν λόγων. ἐξ ὧν δηλοῦται τὸ διπλοῦν τῶν φύσεων τῆς κατὰ
 Χριστὸν μιᾶς ὑποστάσεως Ἐπιφάνιος εἰδώς. πῶς οὖν ταῦτα
 ὁμόλογα τοῖς τὸ ἀκατάληπτον μόνον ἐπὶ Χριστοῦ κενολο-
 γοῦσιν; διὰ γὰρ τοῦ εἰπεῖν ὁρατὸν τὸ καταληπτόν εἰσφέρεται,
 ὡσπερ διὰ τοῦ ἀοράτου τὸ ἀκατάληπτον· ὥστε ὡς ἔχει ἐπὶ
 20 τῆς ἐτέρας τῶν συζυγιῶν τὸ ἀντικείμενον, οὕτως ἐκ τοῦ ἀκο-
 λούθου καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας ἔξει. | εἰ γὰρ ἀκόλουθον τῷ ἀοράτῳ f. 136^v
 τὸ ἀκατάληπτον, λείπεται δὴ ἐξ ἀνάγκης ἀναλόγως τῷ ὁρατῷ
 τὸ καταληπτόν ἔπεσθαι. δείκνυται οὖν Ἐπιφάνιος τὸ καταλη-
 πτόν ἐπὶ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ἀκατάληπτου δοξάζων. καὶ μετὰ
 25 βραχέα πάλιν φησίν· Πληροῦται δὲ ἐν τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ
 καὶ υἱῷ θεοῦ ἐν τῷ εἰπεῖν· Ἄνθρωπος ἐστὶν ἐν ἀληθείᾳ. τίς
 δὲ γινώσεται αὐτόν ὅτι θεός ἐστιν; διὸ συμμετέχει ἄνθρωπος
 καὶ θεός, ἄγνωστος ἀνθρώποις διὰ τὸ ἀκατάληπτον, ἄνθρω-
 30 πος δὲ ἀπὸ Μαρίας ἐν ἀληθείᾳ δίχα σπέρματος ἀνδρὸς γεγεν-
 νημένος. ἐν τούτοις προθεῖς τὸ ἄγνωστον εἶναι Χριστὸν διὰ τὸ
 ἀκατάληπτον, δι'ὧν ἐξῆς ἐπάγει αἰνίττεται τὸ γνωστὸν εἶναι
 διὰ τοῦ συνεπινοουμένου καταληπτοῦ· οὐδὲν γὰρ ταῦτα διοίσει
 τοῦ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου, ἀλλ'ἀναλόγως ἔξει. τὸ γὰρ εἰρῆσθαι·
 35 ἄνθρωπος δὲ ἀπὸ Μαρίας ἐν ἀληθείᾳ τοῦτο παριστάνειν ἐπί-
 σταται. καὶ εἰ τοῦτ'ἀληθές, τὸ δὲ ὁρατὸν καὶ καταληπτόν δεί-
 κνυται, ἀνάγκη κατ'αὐτὸ τοῦτο καὶ περιγραφτὸν τὸν Χριστὸν

8/15 Epiphanius Constantiensis, *Ancoratus*, ed. Holl, 41, 7-13   8/14 cf. Io.
 20, 17   10/11 cf. Ier. 17, 9   25/30 Epiphanius Constantiensis, *Ancoratus*,
 ed. Holl, 41, 19-23   26/27 cf. Ier. 17, 9

CP

15 τῶν λόγων] *sic codd*; *an legendum* τῷ λόγῳ *cum opere Adversus Epipha-*
nidem?   19 ἔχειν P   23 καταληπτόν¹] ἀκατάληπτον P   30 προσθεῖς C

εἶναι· ἐν γὰρ εἶδος περιγραφῆς καὶ ἡ κατάληψις, καθὰ καὶ
 πρώην δεδήλωται. ὥστε ἦδει καὶ Ἐπιφάνιος περιγραφτὸν τὸ
 σωματικὸν εἶδος Χριστοῦ· οὕτω γὰρ ἡμᾶς καὶ νοεῖν καὶ συλλο-
 40 γίζεσθαι τὰ προκειμένα αὐτῷ ἐκδιδάσκει ῥήματα.

177. μικρὸν δὲ ὕστερον διὰ μακροτέρου προστίθησιν λόγου
 ὅτι Καὶ ἐπέινασεν καὶ ἐδίψησεν, τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως
 χρειώδη συνήθειαν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ ἔχων, καὶ λύπην καὶ κάμα-
 τον φέρειν, καὶ δακρύειν, ἵνα τὴν σάρκα ἀληθινὴν ὑποδείξῃ,
 5 ἐλέγξῃ δὲ τὴν πλάνην | Μανιχαίου, ὅτι οὐ δοκῆσει ἡμφίεστο f. 309^v
 τὸ σῶμα ἀλλὰ ἀληθεία. καὶ Ὅτι σῶμα καὶ ψυχὴν ἦλθεν ἔχων ὁ
 λόγος καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, πεισάτωσαν αὐτοὺς αἱ θεῖαι
 γραφαὶ παλαιᾶς τε καὶ καινῆς διαθήκης. προσθεῖναι δὲ δὴ
 τούτοις καὶ ἐτέρους αὐτοῦ λόγους ὡσαύτως ἔχοντας, οὐκ ἄκαι-
 10 ρον. φάσκει γὰρ καὶ ταῦτα· Ὅσα γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ καὶ εἴ τι
 ἐστὶν ἄνθρωπος, ταῦτα ἦλθεν καὶ ἔλαβεν ὁ μονογενῆς, ἵνα ἐν
 τῷ τελείῳ ἀνθρώπῳ τελείως τὸ πᾶν τῆς σωτηρίας θεὸς ὢν
 ἀπεργάσῃται, μηδὲν ἀπολείψας τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα μὴ τὸ
 ἀπολειφθὲν μέρος εἰς μέρος πάλιν γένηται βρώματος διαβό-
 15 λου. εἰ οὖν οὐδὲν μέρος ἀνθρώπου ἀπολέλειπται, μέρος δὲ
 ἀνθρώπου τὸ σῶμα (ἐπειδὴ | ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς τὸ ἀνθρώ- f. 137^r
 πειον σύγκριμα, καὶ τοῦτο τὸ ὅλον), τῷ δὲ σώματι ἐκ παντὸς
 ἔπεται τὸ καταληπτῷ εἶναι, τὸ γράφεσθαι καὶ εἰκονίζεσθαι (εἰ
 γὰρ μὴ γράφεται, οὐδὲ σῶμα), ὁ Χριστὸς ἄρα σῶμα φέρων τὸ
 20 ἡμέτερον ἀνάγκη δῆπου κατ'αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ καταληφθήσεται
 καὶ εἰκονισθήσεται καὶ κατὰ τοῦτον τὸν θεοφόρον διδάσκαλον,

177. 2/8 cf. Epiphanius Constantiensis, *Ancoratus*, ed. Holl, 42,13 - 43,5
 10/15 cf. Epiphanius Constantiensis, *Ancoratus*, ed. Holl, 95, 8-12; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 298,34 - 299,2

CP

38 ὥστε] *add.* καὶ C (*an recte?*)

177. 4 ἀποδείξῃ P 6 ἀλλ' P 7 ὁ] *om.* C (*an recte?*) 8 δὴ] δεῖ
 C 10 τι] τίς C 15 συλ<λογισμός> *margin. unc. litt.* C 15/16 ἀπολέ-
 λειπται - ἀνθρώπου] *om.* P^a *corr* 18 τὸ καταληπτῷ] τῷ ἀκαταλήπτῳ
 C 19 φέρον C

οὐδενὶ τρόπῳ ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν μιᾷ ὑποστάσει διαιρέσεως ἐπινοουμένης.

178. οἶδεν οὖν ἄρα ὁ ἀληθὴς Ἐπιφάνιος περιγραφτὸν καὶ καταληπτὸν τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς φύσιν. εὗροι δ' ἂν τις αὐτὸν τρανέστερον οἶαν περὶ τοῦ κυριακοῦ σώματος ἐν ταῖς κατὰ Ὠριγένους αὐτῷ συγγεγραμμένοις ἐκέκτητο δόξαν διε-
 5 ξερχόμενον καὶ ἐν ἄλλοις πλείοσιν ἐμμελέστερον ἐφιστάνων· ἔτι ὁ αὐτὸς τὸν κατὰ αἵρέσεων λόγον ποιησάμενος, εἶτα ἐπὶ τὴν καθ' ἡμᾶς πίστιν ἐλθὼν καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ συντάγματος περὶ τοῦ πάθους Χριστοῦ διαλεγόμενος, τὸ σῶμα αὐτοῦ ταφέν ὁμολογεῖ ἐν ἀληθείᾳ, καθὰ ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς ὁμολογίας
 10 εὐσεβῆς ἔχει λόγος, καὶ ἄψυχον μείναν τριήμερον καὶ ἀκίνητον καὶ ἐν μνήματι συγκλεισθὲν τῷ λίθῳ καὶ σφραγιδα ἐπιθεῖσαν. πῶς οὖν ὁ ταῦτα εἰδὼς ἀκατάληπτον τὸν Χριστὸν κατὰ τὸ σῶμα δοξάσει; ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν τῷ λόγῳ ἀπιὼν φάσκει ὅτι Ἀπαραλείπτως τῆς θεότητος συνηνωμένης
 15 τῷ προπεπονθότι ἀγίῳ σώματι, ἀνέστη καὶ συνήνωσεν αὐτὸ εἰς ἑαυτὸν εἰς ἓν πνεῦμα, εἰς μίαν ἐνότητα, εἰς μίαν δοξολογίαν, εἰς μίαν | ἑαυτοῦ θεότητα. πέφηνεν μὲν γὰρ ἐν ἀληθείᾳ f. 310^r καὶ ἐψηλαφήθη ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις συνέφαγεν καὶ συνηυλίσθη μετ' αὐτῶν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ
 20 τεσσαράκοντα νύκτας· ἀλλ' εἰσῆλθεν, θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν ἐδείκνυεν νεῦρα καὶ ὀστέα, τύπον ἥλων καὶ τύπον λόγχης, ὅτι αὐτὸ ἦν ἀληθινὸν τὸ σῶμα. εἰ τοίνυν ταῦτα καταληπτοῦ, πῶς συνάσει τῷ ἀκατάληπτῳ, εἰ μὴ καὶ ὀστέα καὶ νεῦρα | καὶ τύπους ἥλων ἀκατάληπτα f. 137^v

178. 3/4 cf. Epiphanius Constantiensis, *Panarion*, ed. Holl, 2, 484,10 - 486,14 6/12 cf. Epiphanius Constantiensis, *Panarion*, ed. Holl, 3, 517,18 - 518,1 14/22 Epiphanius Constantiensis, *Panarion*, ed. Holl, 3, 518, 13-20 18 cf. Io. 20, 27 19/20 cf. Act. 1, 3-4 20 cf. Io. 20, 19 et 26 21/22 cf. Io. 20, 20 et 27

CP

178. 4 σύνγεγραμμένοις C 5 ἐν] om. P 8 αὐτοῦ C 10 τριημε-
 ρὸν C 15 προπεπονθότι] πρι πεπονθότι C^a corr. σώματι] πτόματι
 C^a corr. 22 τύπον] τόπον C

- 25 δώσουσιν; ἐν τούτοις ἐπιλύεται καὶ τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν τὸ λέγον· *Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλ' οὐκέτι γινώσκομεν, οὐχ' ὅτι διεΐλεν τὴν σάρκα ἀπὸ τῆς θεότητος οὐδὲ ἀπέθετο αὐτὴν ἀνίων εἰς οὐρανοὺς, ἀλλ' αὐτὴν μὲν οὔσαν καὶ θεῶ συνηνωμένην, μηκέτι δὲ οὔσαν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ κατὰ*
- 30 *πνεῦμα ἀγιωσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, τοῦτον ὁμοῦ θεὸν ἔχουσα<ν> ἀπαθῆ καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα καὶ ἀνελθόντα ἐν δόξῃ, ἐρχόμενον δὲ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ὡς φησὶν ἐν ἀληθείᾳ· οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. εἰ δὴ ταῦτα Ἐπιφανίου ὁμολογεῖ-*
- 35 *ται, τίς εἰς ἄκρον ἀμαθίας οὕτω καὶ φαυλότητος ἴκοιτο, ὅς οὐ συμφήσειεν ὅτι ἐκεῖνα ἀντικείμενα τούτοις; καὶ τὸ διηλλαγμέ-*
- 40 *νον ἐπὶ τοσοῦτον ἔχοντα, πολλῶ ἄπωθεν γνώμης καὶ δόξης Ἐπιφανίου ὄντα κέκριται, ἐπεὶ οὐδὲ σῶμα ἀληθῶς ὁ τοῦ γράμ-*
- ματος ἐκείνου πατὴρ τὸν Χριστὸν ἀνειληφέναι τίθεται, σχή-*
- ματι δὲ μόνον καὶ δοκῆσει φανῆναι· ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀκατά-*
- ληπτον καὶ ἄγραπτον πρεσβεύει.*

179. ἐπεὶ οὖν μόλις ἀπήλλακται τῆς τῶν φαντασιωδῶν κοινωνίας καὶ βλασφημίας ὁ Ἐπιφάνιος, κεκλήσθω νῦν ἡμῖν οὐ μόνον μὴ συνηγορῶν μὴ δὲ παρεξεταζόμενος, ἀλλ' ἐξελέγ-
 5 χων αὐτῶν τὴν ἀπάτην· καὶ οἷα κατὰ Βαλεντίνου καὶ Μαρκί-
 ωνος καὶ Μάνεντος, οἱ τῆς μανίας ταύτης κατῆρξαν, γράφει, ἐπισκεψώμεθα. καὶ ἐξ ὧν πλεῖστα κατ' αὐτῶν διηγώνισται, ἀρκέσει ταῦτα παρατεθέντα. φάσκει γὰρ κατὰ τῆς τῶν Διμοι-
 ριτῶν καλουμένης διαλαμβάνων αἵρέσεως οὕτως· Ἄλλοι δὲ εἰς ἡμῶν ὅσα εἰρήκασιν ὅτι οὐ ταύτην τὴν ἡμετέραν σάρκα οὐδὲ

26/27 II Cor. 5, 16   29/31 cf. Rom. 1, 4   32/34 *Symbolum Nicaenum*, ed. Dossetti, 248, 12-13; cf. II Tim. 4, 1

179. 8/47 Eriphanus Constantiensis, *Panarion*, ed. Holl, 3, 428,12 - 429,14; cf. *Adversus Eriphanidem*, 342,17 - 343,20 (usque ad l. 39)

CP

28 μὲν] *om P*   29 θεῶ] *om. C*   30 νεκρῶν] *om. C*   31 ἔχουσα
codd παθόντα] παθητὸν *P*   34/35 ὁμολογεῖται *C*   36/37 διηλλαγμέ-
 νον *C*   37 ἄπωθεν *P*

179 7 παρατεθέντα ταῦτα *P*   9 ἡμετέρα *C*

- 10 ὁμοίαν ἡμῶν ἐλθὼν ἔλαβεν ὁ κύριος, | ἀλλὰ ἄλλην παρὰ τὴν f. 310^v
 ἡμῶν· καὶ εἶθε κατὰ δοξολογίαν ἔλεγον καὶ κατὰ ἔπαινον. καὶ
 αὐτοὶ γὰρ φαμέν ἅγιον εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἄχραντον· ἀμαρ-
 τίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι
 αὐτοῦ. καὶ παντὶ τῷ δῆλόν ἐστιν τοῦτο τῷ εὐσεβῶς περι f. 138^r
- 15 Χριστοῦ ἔχοντι καὶ νοοῦντι· ἡμεῖς δέ, εἰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα,
 λέγομεν, ὅπερ καὶ αὐτὸ τὸ ἡμῶν εἴληφεν, παρ' αὐτῷ ἄχραν-
 τον τὸ αὐτοῦ σῶμα· ἐν ἡμῖν δὲ τοῖς πεπλημμεληκόσιν, οὐ διὰ
 τὸ ἀλλότριον εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἀλλόκοτον, τὸ ὑποδεῖς καὶ
 ἡλαττωμένον, ἀλλὰ διὰ τὰ ἡμῶν ἀμαρτήματα καὶ παρα-
 20 πτώματα, τούτου ἕνεκα. οὐ γὰρ ἄλλο σῶμα ὁ κύριος ἔλαβεν
 καὶ ἄλλο ἡμεῖς ἔχομεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα ἐν αὐτῷ πεφυλαγ-
 μένον καὶ ἄχραντον διατηρημένον. ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ
 ἄχρι τῆς δεῦρο φιλονεικία τινὶ φερόμενοι, ὑπονοίαις ἀλλο-
 25 τρίαῖς προαχθέντες, οὐ κατὰ τὴν διδαχὴν τῶν πατέρων οὐδὲ
 κατέχοντες τὴν κεφαλὴν τῆς πίστεως, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ
 τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζό-
 μενον αὖξει τὴν αὖξιν τοῦ θεοῦ, ὡς ὁ ἀπόστολος λέγει,
 ἀλλὰ τάχα ὑπὸ ἀλλοτρίων τινῶν θολωθέντες τὰς ἀκοάς, πλη-
 30 σιαιτέρως Βαλεντίνῳ καὶ Μαρκίῳ καὶ Μανιχαίῳ καὶ αὐτοὶ
 δῆθεν εἰς τιμὴν Χριστοῦ φαντάζονται μᾶλλον ἢπερ ἀληθεύου-
 σιν. ἐπὶ ἀκούσωσιν παρ' ἡμῶν ὅτι ἔσχεν Χριστὸς σῶμα τὸ
 ἡμέτερον, εὐθὺς εἰς τοὺς μύθους τρέπονται τοὺς ἰδίους τῆς
 φιλονεικίας, λέγοντες ὄνουχας αὐτὸν ἐσχηκέναι καὶ σάρκα
 καὶ τρίχας καὶ εἴ τι ἕτερον, οὐ τοιούτους δὲ ὁποίους ἡμεῖς ἔ-
 35 χομεν, ἀλλὰ ἄλλους ὄνουχας ἐσχηκέναι καὶ σάρκας ἄλλας
 καὶ τᾶλλα πάντα οὐχ' ὅποια ἡμεῖς ἔχομεν, ἀλλὰ ἄλλοῖα παρὰ
 τὰ ἡμέτερα δῆθεν, πάλιν βουλόμενοι σοφιστικῶς τῷ Χριστῷ
 χαρίσασθαι κατὰ τὸν Βαλεντῖνον καὶ τὰς εἰρημένους αἰρέσεις
 τοὺς ματαίους λόγους. λέγουσιν γάρ· «Ὅταν Χριστοῦ ὁμο-

12/14 1 Petr, 2, 22

25/27 Col 2, 19

CP

15 εἰ] om. C^a ^{corr}
 αὐτόν] αὐτῶν C^a ^{corr}

21 αὐτῷ] ἑαυτῷ P
 35 ἀλλὰ] ἄλλα C

31 ἐπὶ] add οὖν (sic) C 33

40 λογήσωμεν τελείως τὰ πάντα, περιέργωγς, ὡς γέγραπται
 περὶ τῶν τοιούτων τῶν περιεργαζομένων καὶ μηδὲν ἐργαζο-
 μένων.» πτύροντες γὰρ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκεραιότερων
 εὐθὺς λέγουσιν· «Οὐκοῦν χρεῖαν ἔσχεν τῶν κατὰ τὴν τῆς
 σαρκὸς | συνήθειαν ἢ τὰ πρὸς ἐκτοπισμὸν ἢ τὰ πρὸς f. 311^r
 45 ἀφεδρῶνα», ἢ τὰ ἄλλα ὅσα περ δοκεῖ εἶναι σοφά, δεινὰ δὲ
 τυγχάνοντα καὶ ληρώδη μᾶλλον, ὡς φησὶν ὁ προφήτης· *Τίς*
γὰρ ἐξεζήτησεν ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; |

180. καὶ ταῦτα μὲν προκείσθω τῆς συμμορίας τῶν ὄνειρο- f. 138^v
 πολούντων περὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνσωμάτωσιν θρίαμβος, ἵνα
 ἐξ ὧν συνιστάνειν ἑαυτοὺς οἴονται, ἐκεῖθεν τὸ πτώμα ἐξαισίον
 ὑπομείνωσιν. οὐ μὴν δέ γε ἀλλ'οἶδεν ὁ ἱερός οὗτος ἀνὴρ καὶ τοῦ
 5 κτιστοῦ ὁμοιώματος διττὸν τὸν λόγον ἀποδιδόμενον χάριτι τε
 καὶ ἀπεικασμῷ καὶ μιμήματι· ὅπερ οὐκ Ἐπιφανίου μόνον λέ-
 γειν, ἥδη δὲ καὶ εἴ τις νοῦ καὶ φρενῶν οὐκ ἔξω γεγένηται.
 καὶ τοῦτο παρίστησιν ἐν τοῖς λεγομένοις Παναρίοις αὐτοῦ
 βιβλίοις, ἐν οἷς κατὰ Ἄνομοίων τὸν λόγον ποιεῖται, οὕτω πως
 10 λέγων· Πᾶν γὰρ τὸ κτιστὸν ἀνόμοιον τυγχάνει τῷ κεκτικότηι,
 κἄν τε κατὰ χάριν ἀφομοιοῖτο· καὶ ὁ κτίσας τῷ κεκτισμένῳ
 ἀνόμοιος ὑπάρχει, εἰ καὶ χρώμασιν διαφόροις αὐτὸ κοσμεῖν
 πειράσοιτο, εἰ μὴ τι ἂν πρὸς ἀπεικασμὸν καὶ ἀπεικόνισμα
 κατὰ μίμησιν μόνον θεωρίας ἔσται τὸ ἐκτυπούμενον. ἡμᾶς
 15 μὲν οὖν ἐντεῦθεν ἱκανῶς παραθαρρύνει καὶ διανίστησιν Ἐπιφά-
 νιος τὸν Χριστὸν εἰκονίζειν ἐν χρώμασιν· ἐπειδὴ γε *σύμμορφοι*
τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, ἐν χάριτι διὰ πίστεως καὶ
 ἡμεῖς χρηματίζομεν, ὡς κτίσμα τὸν κεκτικότητα κατὰ ἀπεικα-
 σμὸν ἐκτυποῦμεν καὶ ἀπεικόνισμα· τοὺς δι'ἐναντίας δὲ εὐλόγως

41/42 cf. II Thess. 3, 11   46/47 Is. 1, 12

180. 3 Iob 18, 12; 20, 5; 37, 16   10/14 Epiphanius Constantiensis, *Panarion*,
 ed. Holl, 3, 344, 1-4   16/17 cf. Rom. 8, 29

CP

40 τὰ] om. C   post πάντα lacunam statuit Holl in ed. Epiphaniū   44/45 ἢ
 τὰ ... ἢ τὰ ... τὰ ἄλλα] ἢ τῶν ... ἢ τῶν ... τῶν ἄλλων coniecit Holl in ed. Epiphaniū

180. 2 τοῦ] om. C   4 τοῦ] τὸν C, τὸν τοῦ P^a corr.   15 οὖν] om.
 C^a corr.   16 γε] γὰρ P^p corr.   18 κεκτικότητα C^p corr.

20 ἐπιστομίσει. ὡς γὰρ ὁμοίος ὢν ὁ υἱὸς κατ'οὐσίαν τῷ θεῷ καὶ
πατρὶ κατὰ πάντα οἶα θεὸς λόγος, εἰκῶν αὐτοῦ ἐστὶν καὶ λέ-
γεται, καὶ διατοῦτο ἀπερίγραπτος καὶ ἄγραπτος, ἐπεὶ καὶ ὁ
πατὴρ, οὕτως ὁμοίος κατὰ φύσιν ὑπάρχων τῇ μητρὶ, καθὸ
τέλειος ἄνθρωπος, εἰκῶν ἀνθρώπου ἐστὶν καὶ λέγεται· ταύτη
25 γοῦν καὶ περιγραπτὸς καὶ γραπτὸς, ἐπεὶ καὶ ἡ μήτηρ ἄμφω
γὰρ θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. ταῦτα πειθέτωσαν ἡμᾶς ὅτι
δὴ οὕτω καὶ Ἐπιφανίῳ ἐδόκει, ἐν πᾶσιν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς
ἐπομένῳ δόγμασιν. εἰ γὰρ ἐναντίως εἶχεν, παρέσχεν ἂν ὁ τόπος
ὅσα καὶ ἦν βουλομένῳ λέγειν αὐτῷ· νῦν δὲ ἐκτυπώματα καὶ
30 ἀπεικιάσματα σαφῶς εἰσφέρων, | οὐκ ἂν ἐναντίον τι ἑαυτῷ
πεφρόνηκεν.

181. καὶ τὰ μὲν οἰκεία καὶ παρὰ πᾶσιν συμπεφωνημένα τοῦ
ἀληθοῦς Ἐπιφανίου ὄντα δόγματα καὶ συγγράμματα, ταῦτα· τὰ
δὲ παρὰ τοῦ ψευδοῦς καὶ πεπλασμένου Ἐπιφανίου | τηρεῖν f. 139^f
ἀναγκαῖον, ὅπως πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ
5 δόξαν ἀντικειμένως ἔχοντα, εἰ ἄρα πρὸς ἑαυτὰ συμβαίνουσιν.
ἐν μὲν οὖν τῇ ἀνά χεῖρα συγγραφῇ ὀλίγω πρότερον ἔλεγεν
ἑωρακέναι τῶν ἀποστόλων εἰκόνας, ἠνίκα ἔγραφεν ὅτι ἐτόλ-
μησάν τινες τὸν τοῖχον κονιάσαντες εἰκόνας
αὐτῶν τὰς ψευδωνύμους γράφειν. ἐνταῦθα δὲ ἀκοὴν καὶ
10 ἐπαγγελίας προβάλλεται· ἤκουσα, λέγων, ὅτι τὸν ἀκα-
τάληπτον υἱὸν τοῦ θεοῦ γράφειν τινὲς ἐπαγγέλ-
λονται, οὐδ'ὅτι ἔγραψάν τινες οὐδ'ὅτι πεπραγμένον πω τε-
θέαται, ἐν δὲ τῇ θρυλουμένη πρὸς Θεοδοσίον τὸν βασιλέα
ἐπιστολῇ· οὐ πρόπον ἐστὶν ἡμῖν θεὸν ἔχειν ζωγρα-
15 φητόν, ὡσπερ χαλεπαίνων κατεγκαλεῖ, ὡς τοῦτο τεθεα-

21/22 cf. II Cor. 4, 4; Col. 1, 15

181 7/9 cf. supra 166⁷⁻⁹ et 166¹¹ 10/12 cf. supra 175⁴⁻⁶ 14/16
cf. infra 188²¹⁻²² et 203²⁵⁻²⁶; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 348, 34-35

CP

25 καὶ γραπτός] om. P 27 ἐδόκει] δοκεῖ C 28 παρέσχετο P
181 7 ἑωρακέναι C 11/12 ἐπαγγέλλονται C 13 θυλλουμένη C^{a corr},
θυλλουμένη C^{p corr} 14 ἐστίν] om. C^{a corr}

μένος. ὅτι δὴ ἀνατυποῦσιν διὰ χρωμάτων φησίν, καὶ ἐν τοίχοις ζωγραφοῦσιν καὶ ἐν βήλοις πρὸς ἡμετέρας ἀφροσύνης παρηγορίαν, καὶ ὅτι κόμην ἔχοντα τὸν σωτήρα γράφουσιν, προστιθείς καὶ τὸ τοῦ σχήματος αἴτιον ὅτι ὡς Ναζωραῖον, εἶπερ οἱ Ναζωραῖοι κόμας ἔχουσιν. ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἰωάννην τὸν Αἰλίας ἐπίσκοπον γράφει ὅτι παριῶν που εἶδεν ἐν ἐκκλησίᾳ βῆλον, ἐν ᾧ τὸ ἀνδρείκελον ἐζωγράφητο, καὶ ὡς οὐ μεμνημένος τεθεᾶσθαι, παρ' ἄλλων ἤκουεν, ὁποῖόν τι τὸ ἔωραμένον διδασκόμενος. εἰ γοῦν ἑαυτῷ ἀσύμφωνος δεικνύμενος μάχεται, σχολῇ γε ἂν τῷ εὐσεβεῖ λόγῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐσπέισατο. τὴν οὖν τοιαύτην κουφότητα καὶ τοῦ νοὸς τὸ ἀλλόκοτον καὶ ἀστάθμητον ἐπιγράφειν Ἐπιφανίῳ τῷ ἱερῷ, ἄτοπον καὶ σκαιόν.

182. πέφρικεν δὲ καὶ δέδοικεν ἐπὶ τῇ ἀκοῇ καὶ τὸ πιστεῦσαι ἠγείται βλάσφημον. τίνος ἔνεκεν; οὐ τοῦ γράφεσθαι Χριστόν, ἀλλὰ τοῦ σεσαρκῶσθαι· βαρὺς γὰρ ἦν αὐτῷ ὁ Χριστὸς καὶ σωματούμενος καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος· εἰ γὰρ τὸ ἕτερον | ἐδέδεκτο, καὶ θάτερον ἂν ὠμολόγησεν. f. 312^f
τούτων οὕτως ἡμῖν εἰρημένων, ἄξιον μὴ δὲ τὰ ἐν μέσῳ παρεθέντα παραδραμεῖν ἀνεξέταστα, ἃ δὴ διὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς βλασφημίας καταλελοίπασιν, καὶ οὕτω τὰ μεταταῦτα ἐπισυνάψαι. τοιαῦτα γὰρ τὰ παρειμένα· Πῶς γὰρ τὸν ἀκατά-
10 ληπτὸν καὶ ἀνεκδιήγητον καὶ ἀπερινόητον ἀπερίγραφόν τε γράφειν | λέγει τις, ὃν οὐκ ἔ- f. 139^v
σχυσεν Μωσῆς ἀτενίσαι;

16/17 cf. supra 166⁹ et infra 199¹², 202¹⁷⁻¹⁸ 18/21 cf. *Adversus Epiphani-*
dem, 353, 16-19 23/24 cf. infra 203²³⁻²⁶

182. 1/2 cf. supra 175⁶⁻⁷ 9/12 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dog-*
matica, Hennephof 130; Thümmel, 182, 52-54; cf. *Adversus Epiphani-*
dem, 327, 30-33

CP

17 βήλοις] βίβλοις C 21 αἰλεῖας C 23 τὸ] sic codd.; an legendum τί (cf. infra 203²³)? ἀνδρείκελλον C ἐζωγραφειτο C^{a corr} 25 ἔωραμένον] εοραμένον C, ἔωραμένον ἦν P

182. 1 καὶ δέδοικεν] om. P 11 ὃν] ὦν C 11/12 ἴσχυεν C

εἴ τις οὐκ ἀνόητος οὐδὲ ἐσκοτισμένος περὶ τὸ φῶς ἢ περὶ
 τὴν σοφίαν ἀπαιδευτῶς καὶ ἀμαθῶς ἔχων, εἴ τις τὴν ψυχὴν οὐ
 15 πεπώρωται καὶ τὰ τῆς καρδίας ὄμματα πρὸς τὴν αἴγλην οὐκ
 ἀποτυφλώττει τῆς ὀρθῆς πίστεως, πρεσβεύει δὲ τὸν λόγον
 τῆς ἀληθείας καὶ ὑπεραθλεῖν βούλεται τῆς εὐσεβείας, ἐνταῦθα
 καταλήψεται ἀσφαλέστερον τοῦ ἐξαγίστου τὸ βλάσφημον, ἐν
 οἷς σαφῶς ἐκκαλύπτει τὴν φαντασιώδη καὶ ἀπατηλὴν αὐτοῦ
 20 δόξαν· ὅθεν πᾶσα ἡ τῶν νῦν δογματιστῶν ἰσχὺς καὶ τὸ κλέος
 ἐξήρηται. ἀκατάληπτον καὶ ἀνεκδιήγητον τίθεται
 καὶ ἀπερίγραφον. σαρκώσεως δὲ ἢ ἐνσωματώσεως ἔνε-
 κεν, τί χρὴ λέγειν; οὐδ' ὅτι ὤφθη ἢ πέπρακται ἀξιοῖ πώ-
 ποτε. διὰ τούτων γὰρ τιμᾶν οἶεται θεὸν δι' ὧν ἀναιρεῖ τὴν
 25 φιλάνθρωπον αὐτοῦ συγκατάβασιν. καὶ βεβαιοῖ ταῦτα ἡνίκα
 Μωσῆα μὲν ὡς οὐκ ἰσχύσαντα πρὸς αὐτὸν ἀτενίσαι
 εἰσφέρει, τῶν λεγόντων δὲ ὅτι Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν
 καὶ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψη-
 λάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς καὶ ὅτι Ἡ ζωὴ ἐφανερώθη,
 30 καὶ ἐωράκαμεν καὶ μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν καὶ ὅτι
 Συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ καὶ ὅσα ἄλλα διὰ τοῦ εὐαγ-
 γελικοῦ κηρύγματος καταγγέλλεται, ὑφ' ὧν κατὰ ἀλήθειαν καὶ
 οὐ δοκῆσει καὶ φαντασία κατὰ τοὺς ἐκείνου λήρους ἢ μετὰ
 ἀνθρώπων ἀναστροφή καὶ ἐμπολίτευσις τοῦ κυρίου δείκνυται
 35 καὶ παρ' ἡμῶν πιστεύεται, οὐδὲ εἰς μνήμην ὀπωσοῦν ἴεται.
 ὅστις δὲ ἦν ὁ ἐν τοῖς κατὰ Μωσῆα χρόνοις ἐνηνθρωπηκῶς καὶ
 φαινόμενος Χριστός, εἰς ὃν Μωσῆς ἀτενίσαι οὐκ ἴσχυ-
 σεν, εἰδείη ἂν ἡ τοῦ ἐμπλήκτου καὶ μανιώδους ψυχῆ καὶ οἱ
 ἐκείνου ἀρτιγενεῖς φοιτηταί· Χριστιανοὶ γὰρ οὐκ ἴσμεν.

183. οὕτω διαφανῶς | κατήρηται τῆς τοῦ λόγου σαρκώ- f. 312^v
 σεως τὸ μυστήριον. καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, ἔτι διαφανέστερα. τί

27/31 cf. I Jo. 1, 1-2; Act. 10, 41; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 328, 35-41

CP

21 ἐξήρηται P 24 ἀναιεῖ C^{a corr} 25 αὐτοῦ] om. P 28 εοράκαμεν
 C 29 λόγου] om. C^{a corr} 30 εοράκαμεν C

γὰρ προστίθῃσιν; ὅτι Φασὶν τινὲς ὅτι ἐπειδὴ τέλειος ἄνθρωπος ἐγένετο ἐκ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου, 5 διατοῦτο ἄνθρωπον αὐτὸν ποιοῦμεν.

Βαλεντίνον ἐνταῦθα καὶ Μαρκίωνα φθεγγομένους ὀρώμεν καὶ Μάνεντα. τί γὰρ τούτων τῆς Μανιχαϊκῆς λύσεως ἐνδεικτικώτερον; | φασὶν τινες· αὐτὸς γὰρ οὐ λέγει οὐδὲ ὁμο- 10 λογεῖν ἀνέχεται. εἶτα· Καὶ διατοῦτο ἐνηνθρώπησεν, ἵνα σὺ τὸν ἀκατάληπτον, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, διὰ χειρὸς σου γράψαι δυνηθῆς;

f. 140^r

τὸ διατοῦτο ἐνηνθρώπησεν καταχλευάζων ὡσπερ καὶ εἰρωνευόμενος προτείνει. καὶ τῷ οὕτω φρονοῦντι κατεγκα- 15 λεῖ ὡς· Σὺ μὲν, ὁ Χριστιανός, ὅτι ἄνθρωπος ἐγένετο λέγεις. ἐγὼ γὰρ φησιν, οὐ λέγω. ἐπεὶ πῶς ἀκατάληπτος, καὶ σοι καὶ κατ'ἰσχὺν διὰ χειρὸς αὐτὸν γράφειν περιγενήσεται; τῇ γὰρ τοῦ ἀγράφου φωνῆ παριστάμενοι, οὗτός τε καὶ ἄλλοι τῆς φαντασίας οἱ ἐξηγούμενοι ἄνω καὶ κάτω τὸν τῆς σαρκώσεως τοῦ σωτῆρος λόγον διασαλεύειν ἐκμηχανῶνται. ἔπειτα, ὡσπερ 20 συμπεραίνων ἃ κακῶς καὶ ἀθέως συνελόγισατο, ἐπιφέρει· Οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ὁμοιος τοῦ πατρὸς οὐδὲ ζωοποιεῖ τοὺς νεκρούς.

τί ταῦτα λέγων; ὅτι εἰ γράφεται, καταληπτὸς ἐστίν· εἰ καταληπτὸς ἐστίν, ἐνηνθρώπησεν· εἰ ἐνηνθρώπησεν, οὐκ ἔστιν 25 ὁμοιος τῷ πατρί. καὶ πῶς οὐχὶ τοῦτο ἄπονον; ὁμοιος γὰρ ὁ υἱὸς τῷ πατρί· καὶ ἐπεὶ ὁ πατὴρ ἀκατάληπτος καὶ ἄγραφος, καὶ διατοῦτο καὶ ὁ υἱὸς ταῦτα· οὐκ ἄρα ὁ υἱὸς ἐνηνθρώπησεν, ἵνα μὴ καταληφθῇ· οὐ καταληφθήσεται δέ, ἵνα μὴ γραφῇ· οὐ γρα-

3/5 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof 131; Thümmel, 182, 54-55; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 329, 12-15 9/11 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof 132; Thümmel, 182, 55-57; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 329, 18-21 10/11 *Symbolum Nicaenum*, ed. Dossetti, 230, 6-7; cf. Io. 1, 3 21/22 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof 133; Thümmel, 182, 57-58; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 329, 32-34

CP

7/8 ἐνδεικτικώτερον C^a corr, ἐνδεικτικώτερον C^p corr 14 ἐγένετο C^a corr 15 καὶ σοι] καὶ συ C, εἰ σοι P^e corr 23 συλ<λογισμός> marg. unc. litt C

φήσεται δέ, ἵνα ἡ ὁμοίος τῷ πατρί. οὕτως ἐκ τοῦ ἀγράφου
 30 δι' ἀναλύσεως φωράσει τις ἐκτυπώτερον τὴν βλασφημίαν.
 οὐκ ἔστιν οὖν, φησίν, ὁμοίος τῷ πατρί. οὐκοῦν ἐ-
 πειδὴ σοι οὐ κατείληπται, οὐ δύνῃ διὰ χειρῶν σου γράψαι,
 καὶ διατοῦτο οὐκ ἐνηθρώπησεν. οὐκ ἄρα ὁμοίος μητρί. ἢ μὴ
 δὲ μήτηρ παρὰ σοί; ἀλλὰ μὴν ἔστιν αὐτῷ μήτηρ. πῶς γὰρ οὐ;
 35 ἐνηθρώπησεν ἄρα, διατοῦτο καὶ κατείληπται. οὐκοῦν ἐκ
 παντός καὶ γράφεται, ἐπεὶ καὶ ἡ μήτηρ. οὕτως ἂν τις ἀνθυπε-
 νεγκῶν εἴποι. δικαιότερον δ' ἂν μᾶλλον ῥηθεῖη ὅτι ἡ ἄμετρος
 τοῦ λόγου αὐτοῦ βλασφημία εἶη εἰς ἐκείνον, ἐπεὶ οὐδὲ μητέρα
 τῷ Χριστῷ διδόναι βούλεται.

40 ἀλλ' ἴως φατέ ὑμεῖς, ἔπειτα οὐδὲ ζωοποιεῖ τοὺς f. 313^r
 νεκροὺς εἰ γράφεται, φησίν, ταυτὸν δέ, εἰ ἐνηθρώπη-
 σεν, ὡς ὁ λόγος συνήγαγεν· ὡς εἰ ζωοποιεῖ, οὐκ ἐνηθρώ-
 πησεν κατ' αὐτόν. πῶς δὲ ζωοποιεῖ, ἴδωμεν. ἄρα οὐκ ἐπειδὴ
 νενέκρωται σῶματι, καὶ ἀνιστάμενος ἐξ Ἄιδου, τοὺς | ἀπ' αἰῶ- f. 140^v
 45 νος τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις κατελιημμένους συνεξάνιστησιν;
 εἰ τοίνυν νενέκρωται, πῶς οὐκ ἐνηθρώπησεν; πῶς οὐ κατα-
 ληπτὸς κατ' αὐτό γε τὸ ἐνηθρωπηκέναί; πῶς οὐ γράφεται;
 ζωοποιὸν δὲ τὸ σῶμα Χριστοῦ· θεοῦ γὰρ σὰρξ καὶ ζωῆς
 σῶμα, ὅπερ ἐκεῖνος ἀθετῶν, τῆς ὄντως ζωῆς διημάρτηκεν καὶ
 50 ζῶν ἔτι τέθνηκεν. πρὸς τί οὖν ἔρχεται ὁ λόγος αὐτῷ; ἢ μὴ
 πιστευθῆναι ἀληθῶς καὶ κυρίως σεσωματῶσθαι τὸν λόγον, τῇ
 τῆς δοκῆσεως ὑπαγομένῳ ἐξαπάτη, ἢ, εἰ τοῦτο δοθείη, ἡλλο-
 τριῶσθαι τῆς τοῦ πατρὸς ὁμοιότητος.

184. τούτων μὲν οὖν ἄλλις. ἐξῆς δ' ἂν εἶη τὰ ὑπερτεθέντα τῆς
 χρήσεως τούτοις ἐπισυνάπτειν, ἐν οἷς ἰουδαϊζῶν φάσκει
 τοιάδε· Προῦ γάρ σοι διέταξεν ταῦτα ἐλθῶν ἐπὶ

184. 3/6 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof 134; Thümmel, 182, 58-60; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 331, 1-3; 334, 18-19

CP

29 ἡ] μὴ C 33 οὐκ¹] om. P μὴ] om. C 36/37 ἀνθυπενέγκων
 C 40 συλλ<λογισμός> marg. unc. litt C 43 ἄρα C 51 τὸν λόγον] τῶ
 λόγων C^{a corr} 52 εἰ] om. C^{a corr}

184. 1 οὖν] om. C post εἶη verba ἡλλοτριῶσθαι - ὁμοιότητος (cf. 183⁵²⁻⁵³)
 iterata exprunxit C

γῆς, ποιῆσαι ὅμοιον αὐτοῦ καὶ προσκυνεῖν ἢ
 5 ὄραῖν; αὕτη ἢ διάταξις, τοῦ πονηροῦ, δῆλον,
 ἵνα καταφρονήσης θεοῦ.

εἶ σοι πεπίστευται ὅτι ἦλθεν θεὸς ἐπὶ γῆς ἐπιφανεῖς τοῖς
 ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος, ἐγνώρισας ἂν αὐτὸν ὡς ἦλθεν, ὃ
 ἐστὶν θεὸς μετὰ σαρκός· καὶ τὸ μὲν κεκρυμμένον καὶ νοού-
 10 μενον, ὡς ἄληπτον καὶ ἀόριστον, ἄγραφον ἤδη ἐγίνωσκες, ἔ-
 γραφες δ' ἂν τὸ φαινόμενον ὀρθῶς ὡς ὀριζόμενόν τε καὶ
 καταλαμβανόμενον· νῦν δὲ φαντασιούμενος, τῷ φαινομένῳ
 καὶ τὸ νοούμενον δυσσεβῶς καὶ ἀθέως συμπαραγράφῃ. ἀντι-
 πυθέσθαι δέ σου καιρὸς. σοὶ γὰρ ποῦ διέταξεν ἐλθῶν
 15 ἐπὶ γῆς καὶ ἄνθρωπος ὀφθεῖς ἀληθῶς μετὰ τοῦ εἶναι θεός,
 ὅμοιον αὐτῷ μὴ ποιεῖν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἢ τοὺς εὐσεβῶς
 καὶ θεοπρεπῶς ποιούντας καὶ προσκυνούντας ἐξείργειν, λόγοις
 ἐγγράφοις νομοθετοῦντι; εἰ γοῦν οὐδὲν τούτων πρὸς διάταξιν
 προῦκειτο, νικᾶν οἶδεν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ τὸ εὐσεβέστε-
 20 ρον, καὶ πολλοῖς ἄνωθεν χρόνοις κρατούμενον. εἶτα ποῦ σοὶ
 διατέτακται θεῖα ἀνορύττειν θυσιαστήρια καὶ ἱερὰ καθαι-
 ρεῖν τεμένη διὰ πυρός τε ἄγειν | καὶ κατηθα|λωμένα δεικνύειν f. 313^v f.
 τὰ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν θείων μυστηρίων κατηρτισμένα τίμια
 σκευή; ἃ δὴ πάντα Χριστιανῶν πίστις ἢ εἰς θεὸν καὶ πόθος ἔνθεος
 25 καὶ περὶ τὰ ἅγια καὶ ἱερὰ σπουδῇ κατεσκεύασεν. ταῦτα οὐ θεοῦ
 διάταξις, τὰ θεῖα διαφθείρεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι. ἀλλ' ὅπερ σοὶ
 ἀκούειν ἄξιον, ἄκουε· αὕτη ἢ διάταξις, τοῦ ἐν σοὶ ἐνοικούντος
 καὶ διὰ σοῦ φθεγγομένου πονηροῦ πνεύματός ἐστιν. ἡμῖν δὲ
 30 τοῖς τὸ θεῖον καὶ σωτήριον κήρυγμα δεξαμένοις διάταξις πά-
 σης τῆς ὀπωσοῦν προστάξεως ἀμείνων πολλῶ καὶ ἰσχυρο-
 τέρα ἢ πρὸς τὸν κηρυσσόμενον ἀκλινῆς πίστις καὶ ὀρθὴ ὁμολο-
 γία καὶ ἀληθινὴ ἀγάπη καὶ ὁ θεῖος ἔρωσ καὶ ὁ ἔμφυτος πόθος
 καὶ ὁ θερμὸς ζῆλος, ἐπεγνωκόσιν τὴν χάριν δημοσιεύειν καὶ διὰ

CP

4 γῆς] *praep* τῆς C 10 ἐγίνωσκεν C^a *corr* 11 φαινόμενόμενον C, *ut*
vid 13 τὸ] τὸν C^a *corr* συμπαραγραφῆ C 18 νουθετοῦντι P 19
 τοῦ] *om.* P 26 *post* διάταξις *verba* πάσης - προστάξεως ἀμει (ll. 29-30) *antici-*
pata exprunxit C 30 πράξεως, *sed supra* (cf. l. 26, *ad app. crit.*) *scripserat* προσ-
 τάξεως C 32 καὶ¹] *add.* ἢ P

35 τῆς γραφῆς ταύτης τοῦ σεσωκότος τὴν μεγάλην καὶ ἀνέκφρα-
 στον εὐεργεσίαν. οὐ γὰρ πάντα τῇ προστάξει τοὺς πιστοὺς
 προσανέχειν χρεῶν, λογικούς τε ὄντας καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ
 κρείττονος παρὰ θεοῦ ποιεῖσθαι πεπιστευμένους, ἐπεὶ οὐδὲ
 πίστει τοῦτο καὶ ἀγάπης εἰλικρινοὺς καὶ τελείας· δεῖ γὰρ
 40 καὶ παρ' αὐτοῖς εἰσφέρειν ὑπ' εὐγνωμοσύνης ὀρωμένους τὰ
 εἰς σύμβολον πίστεώς τε καὶ πόθου προσήκοντα. ἔνθα τοῖνυν
 τὸν σταυρὸν τοῦ σωτῆρος καὶ τὰλλα ἄγια ποιεῖν καὶ προσκυ-
 νεῖν διετάχθημεν, ἐνταῦθα καὶ τὰ τῆς σωτηρίου οἰκονομίας
 αὐτοῦ σύμβολα, ἔνθα σὺ οὐδὲ πεπίστευκας οὐδὲ κηρύσσειν
 45 τοῦ διὰ σέ πεπονθότος τὴν εὐεργεσίαν ἀνέχη, ὁ τοῦ προσκυ-
 νεῖν ταύτην ἀνάξιος. ποίας οὖν μωρίας καὶ κακίας ὑπερβολὴν
 ἀπολείπει, τῷ τὰ θεῖα σεμνῶς καὶ πιστῶς περιέποντι θεοῦ
 καταφρόνησιν ἐπικαλεῖν; εἰ δὲ καὶ πρόσταξιν ἐπιζητοῖς, μάν-
 θανε ὅτι τὸ δρώμενον τοῦ λεγομένου πολὺ μᾶλλον ἰσχυρότερον
 καὶ πιστότερον, καὶ τὸ ποιεῖν τι αὐτόν τινα τοῦ προστάττειν
 50 ἄλλω ἀξιολογώτερον. εἰ οὖν ἤκουσάς ποτε εὐαγγελιστοῦ γρά-
 φοντος λόγον πεποιῆσθαι περὶ πάντων ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς
 ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, πείθου τοῖς ἀληθῶς πραχθεῖσιν καὶ
 εἰσέτι καὶ | νῦν σωζομένοις καὶ παρὰ Χριστιανοῖς ὁμολογου-
 μένοις καὶ τιμωμένοις, ἄνπερ μὴ πάντη τὴν ἀκοὴν κατεφθα-
 55 μένος | ἦς, τὰ τε νοητὰ καὶ αἰσθητὰ ὄμματα μὴ κεκαλυμμένος
 ἐξ ἀπιστίας, ὅπως αὐτὸς ὁ Χριστὸς καὶ θεὸς ἡμῶν ἔτι ἀνθρώ-
 ποις ἐπὶ τῆς γῆς συναναστρεφόμενος ἐν ὀθῶνῃ λαμπρᾷ τὸ πάν-
 σεπτον καὶ ὑπερκόσμιον ἑαυτοῦ ἐντυπώσας ὁμοίωμα τῷ πίστει
 αἰτήσαντι ἐξέπεμψεν, ἐκεῖνο δὴ ὃ λέγεται τὸ φρικτὸν εἶδος τῆς
 60 γραφῆς τῆς ἀγράφου. ὡς δὲ ἀρχαῖον καὶ ἀποστολικὸν τὸ ἐπι-
 χεῖρημα καὶ πατέρων τὸ ἐπισφράγισμα καὶ διατοῦτο αἰδέσιμον
 παρὰ Χριστιανοῖς καὶ ὁμολογεῖται καὶ διαμένει τιμώμενον, τὰ

f. 141^vf. 314^r

38 cf. I Io. 4, 18   51/52 cf. Act. 1, 1   56/59 cf. supra 7⁵³⁻⁵⁶   56/57 cf.
 Bar. 3, 38

CP

37 πεπιστευμένοις C   39 ὑπ' ἀπ' P   40 τε] om. C   41 τοῦ σωτη-
 ρος] om. P   τὰ ἄλλα C^a corr   43 αὐτοῦ C   44 ἀνέχη] ἐχη C   45
 (κακ)ῆ(ς) C^a corr   50 ἄλλο C   62 ὁμολόγηται P

παρὰ τῶν ἐναντίων εἰς αὐτὰ πραττόμενα ἄτοπα παρίστησιν ἐμφανέστερον.

185. ἐπιβάλλειν λοιπὸν καὶ τοῖς ἀκολουθοῦσιν, ἀκόλουθον· ἐν οἷς ταῦτα παρεγγυᾶται ὁ κενὸς οὗτος διδάσκαλος ὑποτιθέμενος· Δεῖ οὖν αὐτῷ ζῶντι προσκυνεῖν, ὡς εἶπεν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ.

- 5 πρόεισι νῦν ὁ λόγος αὐτῷ περὶ γε τῶν ἐτέρω τινὶ καὶ οὐ θεῷ προσκυνεῖν εἰρημένων· τοῦτο δὲ τί ἂν εἴη ἄλλο ἢ κτίσμα; μέσον γὰρ οὐδὲν θεοῦ καὶ κτίσματος. τί οὖν φασιν οἱ τὴν κενὴν ταύτην δεδεγμένοι διδασκαλίαν καὶ ὡς θεόθεν ἤκουσαν περιέποντες; τί ποτε ἦν αὐτοῖς τὸ προσκυνούμενον, πρότερον ἄ-
- 10 γνοιαν θεοῦ νοσήσασιν καὶ λόγου τοῦ καθ' ἡμᾶς ἡμοιορηκόσιν παντάπασιν; κτίσμα δήπου πάντως ἐροῦσιν. καὶ πῶς οὐχὶ πλανῶντες ἀλώσονται καὶ πλανώμενοι, ἐν τοῖς κατόπιν εἰρημένοις εἶδωλα εἰπεῖν τὰ προσκυνούμενα παρ' αὐτοῖς φειδόμενοι, καίτοι ἐν ἱερεῦσιν θεοῦ τελεῖν νομιζόμενοι καὶ νό-
- 15 μον θεῖον διεκδικεῖν καὶ θεοῦ πιστευθῆναι μυστήρια, εἶτα τῇ παρούσῃ διδασκαλίᾳ προσχόντες οἱ ἄρτι τῶν εἰδώλων ἀνακύψαντες καὶ Ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ δεισιδαίμονος πλάνης ἀπαλλαγέντες, ἐπειδὴ θεῷ προσκυνεῖν ζῶντι ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ νῦν κατήχηνται; εἰ μὲν δεῖ καὶ βαπτί-
- 20 σματος αὐτοῖς, οἷα νεαρὰν παραλαβοῦσιν τὴν πίστιν, ἀκόλουθον καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο ἐπέοικεν τοῖς φωτιζομένοις καὶ νέον ποδηγούμενοις πρὸς τὴν εὐσέβειαν, θρόνοις δὲ ἱερατικοῖς ἐπιπηδᾶν καὶ ἱερουργίας ἄπτεσθαι ἥκιστα ἂν δεήσειεν. πῶς γὰρ θαρσήσου-
- 25 πασθέντες; προσῆκον γὰρ ἐπὶ τοὺς τῇ | πρὶν δυσσεβείᾳ καὶ ἀπιστίᾳ προαναλωθέντας χρόνους σκυθρωπάζειν καὶ ἀποδύ-

f. 142^rf. 314^v

185. 3/4 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof 135; Thümmel, 182, 60-61, Io. 4, 24 12 cf. II Tim. 3, 13 13/14 cf. supra 71¹⁰⁻¹¹

CP

185. 2/3 ὑποτίθεται P 5 νῦν] om. P 6 ηρημένων C 13 τὰ προσκυνούμενα] πάντα μὲν ἄ P 16 προσχόντες P 19 δὴ C 19/20 βαπτίσματος C 24 ἐναγχο C^{a corr} κνίστης] σκηνῆς C 24/25 ἀναρπαρθέντες C^{a corr}

ρεσθαι, ἰλεῶν τε ἔσεσθαι θεὸν ἐπὶ τοῖς προημαρτημένοις κα-
 τὰ τοὺς καιροὺς τῆς ἀγνοίας ἐπικαλεῖσθαι, συλλήπτοράς τε
 αἰρεῖσθαι ἐπὶ τούτοις καὶ συνεργοὺς καὶ διδασκαλίας δεῖσθαι
 30 τῆς χρηστοτέρας χειραγωγούσης πρὸς θεοσέβειαν καὶ σωτη-
 ρίας ὁδὸν ὑποδεικνύσης. οἱ δὲ ἄθροον ἑαυτοῖς τὰς τε χειροτο-
 νίας ἐπιτρέπουσιν καὶ ἱερεῦσιν θεοῦ ἐγκαταλέγεσθαι· τολμῶσιν
 γοῦν καὶ κατὰ συνόδους ἄθροίζεσθαι καὶ διδασκάλους ἑαυτοὺς
 ἀνακηρύσσειν· καὶ προκαθηνταὶ γε μετὰ σοβαροῦ καὶ σεμνοῦ
 35 τοῦ φρονήματος καὶ τὴν ὄφρυν ἀνασπῶσιν καὶ Χριστιανῶν
 κατεπαίρονται τῶν ἐξ ὀνύχων τῷ θεῷ ἀνακειμένων καὶ ἐκ
 βρέφους τὴν καθ' ἡμᾶς θεοσοφίαν μεμυημένων καὶ τοῖς Χρι-
 στιανῶν ἔθεσιν ἐνασκηθέντων καὶ τεθραμμένων· καὶ κρίνου-
 σιν ὑφ' ὧν κατακρίνεσθαι ἄξιοι. διδάσκουσιν δὲ οὐ πίστιν
 40 ἀλλ' ἀπιστίαν, οὐ περὶ τὰ θεῖα εὐλάβειαν ἀλλ' ἀναισχυντίαν,
 οὐκ οἰκοδομεῖν ἀλλὰ καταστρέφειν καὶ κατασκάπτειν. οὐκ
 εἰρήνην κηρύσσουσιν ἀλλὰ μάχαιραν, καὶ μῖσος ἀντὶ ἀγάπης·
 καὶ ἐπήγειραν τὸν υἱὸν κατὰ τοῦ πατρὸς καὶ κατὰ τοῦ παιδὸς
 πατέρα καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς, καὶ ἀδελφὸν πρὸς
 45 ἀδελφὸν καὶ γείτονα πρὸς γείτονα ἐξεπολέμωσαν, οἰκίαν πρὸς
 οἰκίαν καὶ ἄγρον πρὸς ἄγρον ἔμιξαν οὐκ εὐαγγελικῶς ἀλλὰ
 ληστρικῶς, οὐχ' ἵνα πιστὸν ἐξ ἀπίστου ἀλλ' ἵνα πιστοὺς πρὸς
 ἀπιστίαν ἐκκαλέσωνται. ἐντεῦθεν ὁ ἐπὶ τῇ ἀρχῇ ταύτῃ ἐπανα-
 στάς τῷ κοινῷ τῶν ἀνθρώπων σάλος, καὶ τῶν διωγμῶν ἡ
 50 καταγιγίς, καὶ τῶν βασάνων τὰ νέφη· πάσης γὰρ κακουργίας
 καὶ λύμης ψυχῶν τε καὶ σωμάτων παραίτιοι γεγόνασιν, ταῖς
 καινοτομίαις ἐπιθέμενοι καὶ τὸν θεῖον φόβον ἐξ ὀφθαλμῶν
 διωσάμενοι καὶ τῶν νενομισμένων καὶ παραδεδομένων Χρι-
 στιανοῖς ἐπιλελησμένοι, ἐπεὶ πᾶσα ἐπιστήμη κανονικὴ καὶ
 55 εὐταξία καταπεπάτηται παρ' αὐτοῖς καὶ διέρριπται.

41/42 cf. Mt. 10, 34-36   43/46 cf. Mt. 10, 21

CP

31 οἶδε C   37 μεμυημένους C^a corr   41 καταστρέφειν καὶ] om. P (an
 recte?)   44 νύμφην C   47 ληστικῶς C (an recte? cf. supra 6⁵⁷)   52 κeno-
 τομίαις CP^a corr

186. ἄρ' οὖν τῶν προσκυνοῦντων ζῶντι θεῷ ἐν πνεύ-
 ματι καὶ ἀληθείᾳ | ταῦτα ἐπιτηδεύματα; ἄρα πίστεως f. 315^r
 ὀρθῆς βλαστήματα καὶ μυσήσεως εὐσεβοῦς γεννήματα; οὕτω
 κηρύσσων Χριστὸς ἐπὶ γῆς | ἐλήλυθεν; οὕτω διδάσκει τὰ εὐαγ- f. 142^v
 5 γέλια; τοιαῦτα τῶν τῆς ἐκκλησίας καθηγεμόνων τὰ δόγματα;
 καὶ τίς φάναι ταῦτα τολμήσειεν; ἀλλ' ἐκ πίστεως εἰς ἀπιστίαν
 μετέθεντο, καὶ ἀπὸ τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος ἐκπεπτωκότες πρὸς
 ἀνθρωπίνην ἀπειδον, καὶ ἀπὸ τῆς ὀρθῆς δόξης καὶ τοῦ ἀποστο-
 λικοῦ φρονήματος ἐπὶ τὴν σκολιὰν τρίβον καὶ τὸ ἀποστατικὸν
 10 μετετάξαντο οἴημα. βαβαὶ ὅποσον ἀγχινοίας περίεστιν αὐτοῖς
 καὶ τῆς νήψεως. ἤλικον ὑπήρξε τὸ κατορθούμενον. τί γὰρ
 αὐτοῖς συμβέβηκεν; ὡσπερ διακορεῖς περὶ τὴν πατρῶαν καὶ
 ὀρθοτάτην πίστιν γενόμενοι καὶ οἷα γεγηρακυῖαν ἀποτεμόμε-
 νοι, τὴν νῦν ἐπακμάσασαν καὶ νέον αὐτοῖς ἐπικεικηρυγμένην
 15 ἀνθηρημένοι ἠσπάσαντο, παραπλήσιόν τι ποιοῦντες καθάπερ
 τῶν φυτηκόμων οἱ ἐπιμελέστεροι· τὰ καταγηράσαντα τῶν
 πρέμνων πρόρριζον ἀνασπῶντες, νεοθαλεῖς φυτουργοῦσιν
 τοὺς ὄρηκας. ἤκουσιν γὰρ ὡσπερ μισθαρνοῦντες καὶ ψυχὰς
 αὐτὰς καταπροέμενοι, ἵνα τὰ παρόντα κερδήσωσιν, τὴν ῥέου-
 20 σαν καὶ οὐχ' ἐστῶσαν δόξαν ἀντὶ τῆς θείας καὶ μενούσης δόξης
 ἀνταλλαξάμενοι, καὶ ἀνθρώποις ὑποκύψαντες σαρκὶ καὶ ὕλη
 προσδεδεμένοι, καὶ τοῖς βλεπομένοις μόνον τὴν ἐλπίδα τιθε-
 μένοις, καὶ οὐδὲν προεἰδέσθαι τῶν μελλόντων τοῖς τῆς καρδίας
 ὀφθαλμοῖς αἴρουμένοις, ἐπ' ἀπωλείᾳ δὲ καὶ φθορᾷ τοῦ κοινοῦ
 25 παντὸς ἄρχειν συγκεχωρημένοις, μᾶλλον δὲ ἐπὶ τῷ ἑαυτῶν
 ὀλέθρῳ καὶ πτώματι ἐξαισίῳ διὰ σπουδῆς ἀπάσης ἐρχομένοις.
 ἐπεὶ οὖν ἐκεῖνα καὶ παιδευθῆναι καὶ μνηθῆναι ἄξιοι, ἀκούσον-
 ται ὅπερ ἀκούειν αὐτοὺς δίκαιον· ὅτι ταῖς ἀληθείαις ἀσύνητοι
 οὐ συνίεσαν, οὐ τὸ δέον ἐφρόνησαν οὐδὲ ἐπέστησαν οἱ παρά-
 30 παιστοι καὶ τὸν νοῦν παρενηνεγμένοι ὅτι οὕτος αὐτῶν ὁ δι-

26 cf. Job 18, 12, 20, 5; 37, 16   28/29 cf. Ps. 91, 7

CP

2 ἄρα C   13 γεγηρακυῖαν C   15 πα<ράδειγμα> marg. unc. lit.
 C   20 οὐκ ἐστῶσαν codd.   23 προεἰδέσθαι C   24/25 ἐπ' - συγκεχω-
 ρημένοις] om. C^a corr

δάσκαλος, σκότους καὶ ἀπιστίας πλήρης τυγχάνων, τοῦ μυστηρίου τῆς Χριστιανῶν θεοσοφίας ἀμπαν ὑπῆρξεν ἀμύητος, ἀγίου δὲ καὶ βεβήλου ἀναμέσον οὐδ' ὄλως κρίνειν εἰδῶς οὐδὲ διαφορὰν προσκυνήσεως συνιδεῖν ἐθελήσας. καθάπερ γὰρ
 35 τοὺς | τῶν εἰδώλων θεραπευτὰς μηδὲν πλέον τοῦ παρ' αὐτοῖς f. 315^v
 σεβομένου μιάσματος φαντάζεσθαι ᾤετο, οὕτω καὶ τοὺς τῆς
 τριάδος | προσκυνητὰς δρᾶν σεσυκοφάντηκεν· πῆρῳσιν γὰρ f. 143^r
 τῶν νοητῶν ὁμμάτων νοσῶν ἀναβλέψαι πρὸς τὸ φῶς τῆς
 ἀληθείας οὐ δεδύνηται. οὐδὲ ἐπέγνω ὁ ἄθλιος ὅτι ἡ ἀληθινὴ
 40 καὶ ἐν λατρείᾳ προσκύνησις ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν τῷ ζῶντι
 καὶ ἀληθινῷ μόνῳ θεῷ καθαρῶς καὶ εἰλικρινῶς καὶ ἀνεπι-
 λήπτως προσφέρεται, τοῖς δὲ τῆς οἰκονομίας τῆς σωτηρίου
 συμβόλοις ἢ προσήκουσα τιμὴ ἐκνέμεται, καὶ αὐτὴ ἐπὶ τὸ
 πρωτότυπον διὰ τῆς εἰκόνης ἀναγομένη· ὃ δὴ καὶ γεωργοῖς
 45 καὶ ἐμπόροις καὶ βαναύσοις καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις μικροῖς τε
 καὶ μεγάλοις τοῖς γε ὡς ἀληθῶς λόγον θεοῦ πεπιστευμένοις
 καὶ μὴ τὸ ὀπτικὸν τῆς καρδίας ἀμβλυώττουσιν ἀπλανῶς
 γνωρίζεται καὶ ἐξαγγέλλεται.

187. τοῖς δὲ ἐξῆς προκειμένοις τῆς παρούσης χρήσεως καὶ ἐπιβάλλειν αἰσχρὸν καὶ σιωπᾶν οὐκ ἀνεκτόν· ἔχει γὰρ οὕτως·
 Μὴ οὖν ἡ γάγγραινα νομῆν ἔξῃ· ὁ θεὸς γὰρ ἐν
 πάσῃ τῇ παλαιᾷ καὶ καινῇ ταῦτα ἀναιρεῖ ἀ-
 5 κριβῶς λέγων· Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνή-
 σεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, λέγων· Ζῶ
 ἐγώ, λέγει κύριος, καὶ ἐμοὶ κάμψει πᾶν γό-
 νυ. οὐ δυνάμεθα οὖν δυσὶν κυρίοις δουλεύειν,

33 cf. Ez. 22, 26   40/41 cf. I Thess. 1, 9

187. 3/12 Epiphanius Constantiensis, *Epistula dogmatica*, Hennephof 136; Thümmel, 182, 62-68; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 335, 3-6 (usque ad l. 6)   3
 cf. II Tim. 2, 17   5/6 cf. Mt. 4, 10; Deut. 32, 43   6/8 cf. Rom. 14, 11   8
 cf. Mt. 6, 24; Lc. 16, 13

CP

41/42 ἀνεπιλήπτως C (an recte?)   42 σωτηρίου] σφίρας P   43 ἐκνέμε-
 ται C^a corr.   48 γνωρίζεται] add. τε P (an ex praecedenti -ται seduc-
 tus?)   ἐξαγγέλλεται C

187. 3 ἔξει P   7 κάμψη C^a corr

ζῶντι καὶ νεκρῶ· ἐπικατάρματος γὰρ φησιν,
 10 ὃς κτίσμα παρὰ τὸν κτίσαντα προσκυνήσει.
 πάντα γὰρ ταῦτα περιέχει αὐτὸς καὶ οὐ περιέ-
 χεται ὑπό τις.

εἰ μὲν οὖν ἀπλῶς περὶ εἰδώλων ὁ λόγος ἦν αὐτῶ, πᾶς τις ἂν
 Χριστιανῶν συνηγόρει καὶ συνεφθέγγετο· ἐπειδὴ δὲ τῶν ἱερῶν
 15 συμβόλων τῆς θείας οἰκονομίας καταφλυαρεῖ, δι' ἧς πᾶν εἶδω-
 λον ἐξηφάνισται καὶ πᾶσα τοῦ ἐπικρατοῦντος πάλαι διαβόλου
 ἢ δύναμις καὶ λατρεία κατήργηται, καὶ πάντα παρ' αὐτῶ συγκέ-
 χυται καὶ οὐδεμία διάκρισις ἁγίου καὶ ἑναγοῦς κατ' ὄφθαλμοῦς
 τοῦ ἄφρονος, ὡς μεθυόντων, ὡς μεμνηόντων, ὡς λυσσώντων,
 20 ὡς βακχευόντων, ὡς ἐξεστηκότων καὶ δαιμονώντων ἀσήμους
 καὶ ἀνάρθρους φωνᾶς ταῦτα κρίνοντες, πλεῖόν τι λέγειν κατα-
 λείψομεν. ποῦ γὰρ ἤκουσαι ἢ γέγραπται ἐν παλαιᾷ καὶ νέῃ |
 διαθήκῃ | εἰκόνα Χριστοῦ ἢ τῶν ἁγίων ἀναιρεῖσθαι; πρὸς f. 316^r f. 143^v
 25 τοῦτοις γὰρ ἠγνόηται τῶ ἄφρονι καὶ τῆς προσκυνήσεως τὸ
 διάφορον.

188. φέρε δὴ λοιπὸν καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις τῶν δυσφημη-
 μάτων καὶ ληρημάτων κατοπτεύσωμεν. ἐπακολουθεῖ γὰρ ἐκ
 τῆς πρὸς Θεοδόσιον τὸν βασιλέα Ἐπιφανίου δῆθεν ἐπιστολῆς
 χρῆσις. ἀλλ' ἡμῖν γε πάλιν τὰ παρεθέντα αὐτοῖς ἐκ τοῦ κατὰ
 5 τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τόπου, καθ' ὃν ἢ κατὰ εἰδώλων ἤρκεται
 αὐτῶ ὑπόθεσις καὶ ἀφ' ὧν ἐπὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἱερά ἢ τοῦ χριστο-
 μάχου βλασφημία μετῆκται, ἐν τάξει πρῶτον ἐκθέσθαι καλῶς
 ἔχειν δοκεῖ, ἵνα οἱ λέγοντες εἴδωλα ὅλως τὰ ἅγια φείδεσθαι
 κατονομάζειν καὶ ἐναυῦθα στηλιτεύωνται ἔνδηλοι τε γίγνοιτο
 10 ὅθεν τε καὶ ἐξ ὁποίων βλασφημῶν δογμάτων ὠρμηται καὶ
 προέρχονται, ἔπειτα τοῖς αἰρεθεῖσιν αὐτοῖς ἐφιστάνειν εὐθυ-

187. 10 cf. Rom. 1, 25

CP

187. 20 βακχευόντων C^a corr (cf. supra 9³) 21 ἀνάρθρους C

188. 5 ὄν] ὦν C 6 αὐτῶ] αὐτῶν C 11 ἀφιστάνειν P 11/12

εὐθυμῶλως C

βόλως ὡς οἶόν τε. ὧδε γάρ πως ἐκεῖνα κατάρχεται· Τὴν
 εἰδωλολατρίαν ἐν τῷ κόσμῳ τῇ ἑαυτοῦ κακο-
 τεχνία ὁ διάβολος ἐμηχανήσατο· καὶ ἐν τῷ
 15 κόσμῳ ἔσπειρεν τοῦτο καὶ ἐθεμελίωσεν καὶ
 τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀπέστρεψεν· νῦν
 δὲ πάλιν μετὰ τὰς αἰρέσεις, καὶ τὰ εἰδῶλα· εἰς
 ἀρχαίαν εἰδωλολατρίαν τοὺς πιστοὺς καθείλκυ-
 σεν καὶ ἠπάτησεν. νοήσει γὰρ ἡ σὴ εὐσέβεια καὶ
 20 ἡ ἐκ θεοῦ σοι δοθεῖσα σοφία καὶ ἐν βάθει νοη-
 μάτων ἐρευνήσει, εἰ πρέπον ἐστὶν θεὸν ἔχειν
 ἡμᾶς ζωγραφητὸν διὰ χρωμάτων. τίς ἤκουσεν
 τοῦτο ποτέ;

οἶμαι ἄξιον πρῶτον ἐκ τῶν προκειμένων προσώπων τε καὶ
 25 πραγμάτων, ὅθεν τε καὶ πρὸς τίνα τὸ γράμμα καὶ ὅτου δὴ
 χάριν, καὶ εἰ τὸ ἀληθές ὁ λόγος τοῖς χρησαμένοις ἔχει διατε-
 κμήρασθαι. ὁ ἱερός Ἐπιφάνιος, ὁ τῆς Κυπρίων κατὰ τὴν ἱερω-
 σύνην ἠγεῖσθαι λαχών, ἀρχιερεὺς ἦν καὶ ἀρχιερέων ὁ ἐπι-
 σημότατός τε καὶ τιμιώτατος, βίου λαμπρότητι καὶ ψυχῆς
 30 καθαρότητι τῆς πρὸς θεὸν παρρησίας ἠξιωμένος καὶ σημείοις
 πλείστοις καὶ μεγίστοις ἐμπρέπων τῷ βίῳ· Θεοδόσιος δὲ τὰ
 Ῥωμαίων σκηπτρα ἰθύνειν διεκεκλήρωτο, ὃς οὐ μικρὸν κλέος
 ἐν βασιλεῦσιν ἠνέγκατο, εὐσεβεία τε καὶ ὀρθὴ πίστει κοσμού-
 μενος καὶ τὴν περὶ τὰ θεῖα σπουδὴν | εὐσθενῶς μάλα ἐπιδει- f. 316^v
 35 κνύμενος. | τί δὲ τὸ ἐν τῇ γραφῇ δηλούμενον; εἰδωλολα- f. 144^r
 τρίας ὑπόθεσις καὶ ἀνθρώπων εἰδωλολατρῶντων ἔγκλημα,
 αἵτησις τε καθαίρεσιν εἰδώλων καὶ ἀφανισμόν μηνύουσα ὥστε
 ἀνθρώπους μύσους εἰδώλων καὶ πλάνης ἀπαλλάττεσθαι καὶ

12/23 Epiphanius Constantiensis, *Epistula ad Theodosium imperatorem*, Hen-
 nephof 111; Thümmel, 184, 2-9; cf. *Conc. Nic. II Acta*, Mansi 13, 293D; cf.
Adversus Epiphaniidem, 336, 10-17; 348, 34-36

CP

12 οἶόν τε] οἰόνται C^{a corr} post κατάρχεται habet ἀρχὴ τῶν ἐκ τῆς πρὸς
 Θεοδόσιον> πεπλασμένης ἐπιστο<λῆς> χρήσεων tituli instar P; idem habet marg.
 unc. litt. C (om. τῶν) 20 καὶ] add. η C 24 οἶμαι - πρῶτον] om.
 C^{a corr} 38 ἀπαλλάττεσθαι C

40 *είδωλικῆς ἐλευθεροῦσθαι θρησκείας καὶ ἀθεότητος. τί οὖν*
ἱερωσύνης καὶ βασιλείας ὑψηλότερόν τε καὶ ἐπικλεέστερον;
οὐδέν, εἴποι τις ἄν· θεοῦ γὰρ δῶρον ἀμφότερα. τί δὲ εἶδωλο-
λατρίας χεῖρον, οὐδεὶς ἄν τῆς κακίας ἐφίκοιτο λόγος, ὅτι τε
θεοῦ τοῦ πάντων κατεξουσιάζοντος ἀπάγει καὶ δαίμοσιν προ-
 45 *σάγει μιαραῖς καὶ ἀλάστορσιν καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπόλλυσιν,*
εἰς γέενναν καὶ αἴδιον κόλασιν παραπέμπουσα, ὧν τί βλαβε-
ρώτερον ἢ ἀθλιώτερον; ἄρ' οὖν ἔδει παρὰ τοιοῦτου ἀρχιερέως
λόγον κινούμενον ἀπρακτεῖν καὶ τοσοῦτου γε πονηροῦ καὶ ὀ-
λεθρίου πράγματος ἔνεκεν ἢ παρὰ βασιλέως τηλικούτου ἐνη-
χούμενον ἐφ' ἡσυχίας μένοντα σιωπῇ παραδίδοσθαι; οὐ μὲν οὖν.
 50 *μὴ δὲ γὰρ ἄν καταρραθυμήσαι τὸ παράπαν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὴν*
τοῦ κακοῦ ποιούμενον ἔφοδον ἐπ' ἀπωλείᾳ καὶ βλάβῃ τῶν ὑπὸ
χεῖρα. πῶς γάρ, ὅς γε παρὰ τοῦ γεγραφότος ἱκανῶς μεμαρτύ-
ρηται εὐσθενῶς ἄγαν κατὰ τῆς πρὶν εἰδωλολατρίας διηγωνί-
σθαι, ἡδύνατο κατηρεμεῖν τὸ βραχύτατον ἕως ἀπόλοιτο αὐτῶν
 55 *μετ' ἡχους τὸ μνημόσυνον καὶ ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν τῆς τοῦ πο-*
νηροῦ καθαίρεσσεως ὁ φθόγγος ἐξελέλυθεν;

189. πῶς οὖν ἔδει ταῦτα ἐξανύεσθαι καὶ περαίνεσθαι; διὰ
 πλείστων ὅσων θορύβων καὶ πόνων ἤχθαι, παντί που δῆλον,
 δι' ἀπάσης τῆς ἀρχῆς φοιτώσης καὶ διαθεούσης τῆς ἐπὶ τούτῳ
 ἐρεύνης τε καὶ βασάνου. ποῦ τοίνυν τὰ βασιλικά προγράμματα
 5 καὶ προθέματα; ποῦ τὰ δημόσια διατάγματα καὶ κηρύγματα, ἃ
 τοῖς εἰς τοῦτο πλάνης καὶ δυσσεβείας διολισθήσασιν ἠπειλῆται
 καὶ προέρχεται; ποῦ οἱ προτρέχοντες καὶ παραπέμποντες; ποῦ
 τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀθροίσματά τε καὶ συγκροτή-
 10 οἱ μὲν τὸ πρᾶον καὶ οἰκονομικὸν πραγματευόμενοι, οἱ δὲ τὸ
 αὐστηρὸν ἀπειλοῦντες | καὶ ἀπότομον; ποῦ οἱ τοὺς νόμους ἐγ-
 κεχειρισμένοι καὶ οὓς μὲν νουθετοῦντες τῶν ὑπευθύνων καὶ

f. 317^r

44/45 cf. Mt. 10, 28

54/55 cf. Ps. 9, 7

55/56 cf. Ps. 18, 5

CP

42 ἀφίκοιτο C   53/54 διηγωνίσασθαι C   54 ἀπόλλυτο P   55 ἡχου P
 189. 3 διὰ πάσης P   8/9 συγκροτήματα] κηρύγματα (cf. l. 5) C^a corr,
 συνκροτήματα C^p corr   11/12 ἐνκεχειρισμένοι C

ἐπιστρέφοντες, οὓς δὲ ἐπιτιμῶντές τε καὶ ἐν δίκῃ κολάζοντες;
 | καὶ ὅποι τὰ δεσμωτήρια καὶ τίνα τὰ δικαστήρια καὶ βασανι- f. 144^v
 15 στήρια; τίνες οἱ κατηγοροῦντες; τίνες οἱ συνηγοροῦντες καὶ
 τῶν κατηγορουμένων ἐγκλημάτων οἱ ὑπαίτιοι; ἢ τάχα βούλε-
 ται αὐτῷ ὁ λόγος μὴ δὲ ὄρασθαί τινα τῶν ἐγκλημάτων ἀκαται-
 τίατον πώποτε, ὡς εἶναι τοὺς τε κρίνοντας τοὺς τε κρινομένους
 ὑποδίκους κολάσεως, καὶ ἢ ἐπιλείπειν τὸν κρίνοντα ἢ μηδένα
 20 εἶναι κρινόμενον, ἐπίσης ἐν ἅπασιν ἐκκεχυμένης τῆς ἀθεότητος;
 ποῦ δὲ τῶν εἰδώλοις ἀνακειμένων τεμενῶν αἱ καθαιρέσεις, ἐν
 οἷς αἶ τε σπονδαὶ καὶ θυσίαι ἐπετελοῦντο καὶ κνίσαι καὶ καπνοί,
 ἃ τὸν ἀέρα ἀναδιδόμενα κατεμόλυνεν, καὶ τὸ ἐπιβώμιον λύ-
 θρον, οἷς ὁ πονηρὸς ἔχαιρε δαίμων, ταῖς τῶν προσεδρευ-
 25 ὄντων νεωκόρων τελεταῖς θεραπευόμενος; ποῦ τῶν μολυ-
 σμῶν τούτων αἱ καθάρσεις καὶ τῶν τελετῶν αἱ ἀφαγνί-
 σεις καὶ τᾶλλα ἃ ποιεῖν Χριστιανούς ἐχρῆν, συνιστῶντα μὲν
 τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως τὴν καθαρότητα, κατασοβοῦντα δὲ τῶν
 βδελυρῶν εἰδώλων τὴν μυσαρότητα; τοσοῦτου πράγματος το-
 30 σαύτης ἔδει τῆς σπουδῆς, παραμετρομένης τῷ μεγέθει τοῦ
 κακοῦ καὶ τῶν πόνων καὶ τῶν φροντίδων εἰς ὅσον ἀνάλογον,
 ὥστε στήσαι τὴν φορὰν τοῦ δεινοῦ, καὶ τὸ εἰσφθαρὲν κατὰ τὴν
 τοιαύτην ἀρχὴν λοιμῶδες νόσημα καὶ πολιτείαν ὄλην διαλαβὸν
 ἀνακόψαι, ψυχὰς ἀθλίων ἀνθρώπων καταβοσκομένον καὶ πυ-
 35 ρὸς δραστικώτερον καὶ ὀξύτερον κατανεμόμενον, τά τε τῆς
 θρησκείας ἀνασώσασθαι δίκαια καὶ ἀνθρώποις τὴν ἐλευθερίαν
 χαρίσασθαι· πανταχοῦ γὰρ γῆς τὰ παρ' αὐτοῖς ὑβριζόμενα καὶ
 καθαιρούμενα ἅγια παρὰ Χριστιανοῖς τιμώμενα ὑπῆρχε καὶ
 προσκυνούμενα. πῶς οὖν καὶ πόθεν ἡμῖν ταῦτα πάντα ἐμφανῆ
 40 κατασταθήσεται, εἰ πᾶσαν συγγραφὴν καὶ ἱστορίαν ὑπερπλήρη
 τούτων ἐωρῶμεν τυγχάνουσαν; οὐδὲ γὰρ ἐνὸν τοσοῦτον κα-
 κὸν λήθη παραδραμεῖν, ἄδεσθαι δὲ εἰς δεῦρο κατὰ δήμους
 καὶ ἀγορὰς καὶ πόλεις καὶ ἀγροὺς παρὰ | πάσης ἡλικίας f. 317^v
 καὶ παντὸς ἐπιτηδεύματος καὶ ἀξιώματος. πῶς οὖν καίτοι

CP

14 καὶ² - δικαστήρια] om P^a corr 15 τίνες οἱ συνηγοροῦντες] om. C 21
 τεμενῶν] om. C^a corr καθάρσεις P 29 πράγματος C^a corr 30 τῷ] τὸ
 C 33 λιμῶδες C διαλαβῶν C 34 ἀνῶν ἀθλίων P

- 45 τοιαῦτα ὄντα ἀμνημονεῖται καὶ σεσιώπηται καὶ οὐδεὶς οὐδέπω
 τῶν πάντων εἰς μνήμην ἤκται; κεναὶ τούτων αἱ βίβλοι συγ-
 γραφῶν καὶ ἱστοριογράφων, ἀργεῖ | σπούδασμα, καὶ νόμοι Γ. 145^f
 ἐσχόλαζον καὶ ἡρεμεῖ κριτήρια καὶ οὐδὲν ὅ,τι τῶν πρὸς τὸ
 τοιοῦτον ἀσέβημα εὐτρεπισμένων ἐστὶ φαινόμενον. ποῦ γῆς ἢ
 50 θαλάσσης ἢ ἐφ' ὄλην ὄσσην ἐφορᾷ ἥλιος χθόνα ταῦτα ἤκουσται
 πώποτε; ἀντερωτάσθω γάρ καὶ αὐτὸς εἰ πραττόμενα παρὰ
 Χριστιανοῖς δέδεικται. ἀλλ' οὔτε ἤκουσεν οὐδὲ τεθέαται ὁ ἐξά-
 γιστος. οὐκοῦν πλάσματα πάντα. οὐκοῦν ἀπάτη καὶ πλάνη καὶ
 τῷ ὄντι διαβολικῆς μεθοδείας εὔρημα· πάντα φα-
 55 σμάτων πλήρη καὶ δόξης ἀπατηλῆς ἐπίμεστα. οὐκοῦν οὐ-
 δὲ παρὰ Ἐπιφανίῳ τῷ θεοφόρῳ γέγραπται οὐδὲ Θεοδοσίῳ
 κατ' ὄνειρους γοῦν ποτε παραπλασθέντα ἐλήλυθεν· πολλῶ
 μᾶλλον, οὐδὲ εἰδωλολατρία Χριστιανοὶ ἐάλωσαν πώποτε·
 προσκυνηταὶ δ' οὖν τῆς τριάδος ἀληθινοὶ ὑπάρχοντες, τῆς θείας
 60 οἰκονομίας τιμῶσι τὰ σύμβολα.

190. ἀλλὰ τί γὰρ δράσειν οὐκ ἤμελλον οἱ δι' ὧν ἐπλάσαντο
 φωνῶν, τοῦ ἀκαταλήπτου λέγω καὶ ἀπεριγράπτου,
 τὸ μέγα τῆς σωτηρίας ἡμῶν μυστήριον ἐν φάσματι καὶ δοκῆ-
 σει γεγενῆσθαι οὐ καταπεφρίκασιν φθέγγασθαι καὶ ἀνθρώποις
 5 Χριστιανοῖς εἰδωλολατρίαν ἐπιγράψαι; σπουδὴ γὰρ αὐτοῖς ὡς
 τὴν ἱεράν τοῦ εὐαγγελίου εἰσήγησιν ἐκ μέσου ποιήσονται καὶ
 παρείδουσιν εὔροι τὸ παρ' αὐτοῖς τῆς δοκῆσεως μιαρῶτατον
 δόγμα, οἷα πράγμασιν μᾶλλον αὐτοῖς παρὰ τῆς ἱστορίας ταύ-
 τῆς ἢ λόγοις τοῖς κατὰ τὰς ἱεράς τοῦ εὐαγγελίου βίβλους
 10 ἐγγεγραμμένοις ἐξελεγχόμενοι. προφηταὶ μὲν οὖν ἄνδρες θεό-
 ληπτοι τὴν τοῦ θεοῦ λόγου πρὸς ἀνθρώπους κοινωνίαν τε καὶ
 ἐπιφάνειαν ἄνωθεν προεκήρυξαν κἀντεῦθεν κατεστράφηται καὶ

54 cf. supra 93¹⁴

CP

46 αἰ] οἱ C (cf. supra 34⁴⁷, 126⁴⁶ et 168²⁹) 47 νόμοις C 48 ἡρεμεῖ (sine
 acc.) C 50 ὄσσην ἐφόλην C ἐφορᾷ] ὄρᾳ P ἥλιος] ριαερ. ὁ C 51
 γὰρ] δὲ C^a corr ei] ἢ C 54 μεθοδείας C εὔρημα P 56 παρ' P
 190. 1 οἱ C 6 ἐκ μέσοι C 9 κατὰ τὰς] κατὰς C 11 κοινωνία
 C 12 ἐπιφανίαν C

ἡφρανίσθαι εἰδωλικὴν ἅπασαν πλάνην καὶ ἀνθρώπους ταύτης
 λελυτρῶσθαι τὸν θεῖον δεδεγμένους λόγον καὶ τὸ σωτήριον
 15 κήρυγμα. ὁ μὲν γὰρ τις προανακεκράγει πάντας εἰδήσειν ἀπὸ
 μικροῦ ἕως μεγάλου τὸν κύριον· ὁ δὲ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν
 εἰδώλων μετὰ τῆς μνήμης αὐτῶν | ἀπὸ τῆς γῆς ἐξαλειφθήσε- f. 318^r
 σθαι· αὐτὸς δὲ ὁ σωτὴρ ἀνθρωπισθεὶς μὴ κατισχυῶσαι πύλας
 "Αἶδου τῆς ἐκκλησίας τοῖς φοιτηταῖς ἐπήγγελται, ὁ τοῦ εὐαγ-
 20 γελίου δὲ κῆρυξ ἄμωμον καὶ ἄσπιλον καὶ ἀρρυτίδωτον ἑαυτῷ
 τὸν σωτῆρα παραστήσαι διίσχυρίσατο. ἄλλοι τε πλεῖστοι τού-
 τοις ἐμβοῶσι τὰ παραπλήσια· οὐ μὴν ὅτι γε κενὸν ὀφθῆναι τὸ
 κήρυγμα | καὶ τὸ ἐνανθρωπήσαι τὸν λόγον μάταιον, οὐδ' ὅτι εἰ- f. 145^v
 δωλοατρίαν ἐν κόσμῳ πάλιν ἐναυλισθήσεσθαι καὶ προσκυνη-
 25 θήσεσθαι δαίμονας, οὐδ' αὖ γε ὅτι Χριστιανούς, ὑπερεμπιπλα-
 μένους τῆς πίστεως καὶ ἀχθοφορεῖν οἰομένους, ὡς δύσοιστον
 ἄχθος ἀποφορτίζεσθαι καὶ ἐτέρας θρησκείας γλίχεσθαι καὶ
 παλινοστεῖν ἐπὶ τὰ κωφὰ καὶ ἀναίσθητα εἶδωλα, ὥστε καὶ
 ἄλλου Χριστοῦ θειοτέρου τε καὶ φιλανθρωποτέρου δεήσεσθαι
 30 τοῦ πρὶν ἐληλυθότος ἀσθενοῦς νομισθέντος, καὶ ἐτέρας οἰκονο-
 μίας καὶ πάθους καὶ σταυροῦ καὶ κηρύγματος.

191. ἀλλ' εἰ χρὴ τοῖς παρ' Ἐπιφανίου τοῦ θεοφόρου πρὸς
 Θεοδόσιον γεγραμμένοις προσεσχηκέναι, τὰ σκευωρηθέντα κα-
 ταλιπόντες, ἐκ τῶν κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ἀναγεγραμμένων
 ἀναλεξάμενοι τάληθές εἰσόμεθα. καὶ γὰρ τῶν φουεισῶν κατὰ
 5 τὴν Κυπρίων νῆσον αἰρέσεων χάριν, Θεοδόσιον δι' ἐπιστολῆς
 ἤτησεν ὥστε βασιλικαῖς διατάγμασιν τυπώσαντα ἐκέιθεν ἐξε-
 λαύνειν ὅτι τάχιστα. καὶ δὴ αὐτίκα Θεοδόσιος εἴξας ἐπλήρου τὰ
 αἰτηθέντα· Σιμωνιανῶν δὲ ἦσαν καὶ Βαλεντίνων, Σαβελλιανῶν

15/16 cf. Ier. 38, 34   16/17 cf. Zach. 13, 2   18/19 cf. Mt. 16,
 18   20/21 cf. Eph. 5, 27
 191. 3/7 cf. *Vita Epiphani*, ed. Dindorf, 66, 8-13

CP

14 λελυτρῶθῆσθαι C   τὸ] om. C   19 φοιτηταῖς] προφήταις C   20
 ἀρρυτίδωτον C

191. 2 σκευωρημένα C^a ^{cor}   5 δι'] om. C   6/7 ὅτι τάχιστα ἐξελαύνειν
 P   7 post Θεοδόσιος *verba* ἐξελαύνειν ὅτι τάχιστα *iteravit et expunxit* C

τε αὐ καὶ Νικολαϊτῶν, Ὀφριτῶν τε καὶ Βασιλειδιανῶν καὶ Καρ-
 10 ποκρατιτῶν. πῶς οὖν ταῦτα τοῖς ἐν τῇ ψευδῶς ἀναφερομένη
 εἰς Ἐπιφάνιον ἐπιστολῇ συμβήσεται; ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐδεμίαν
 τούτων εὐροι τις ἂν τῶν αἱρέσεων ἐγγεγραμμένην ὅτι μὴ μόνον
 τὴν Βαλεντίνων· τὰς γὰρ ἀπρηριθμημένας αὐτῷ εἶναι κατὰ
 15 τὴν Κυπρίων νῆσον, Μανιχαίων φησὶν εἶναι καὶ Βαλεντίνων
 Ἐβιωναίων τε καὶ Μαρκιωνιστῶν καὶ Ἀπολιναριδῶν, ἐνταῦθα
 δὲ ἐν τοῖς αἰτηθεῖσιν οὐχ' οὕτως ἔχει. οὐδὲ γὰρ εἰδῶλων ἔνεκεν
 τὸ εἰτιοῦν ἐνσημαίνεται, καίτοι γε ἐχρῆν πολὺ μᾶλλον καὶ πρὸ
 τῶν ἄλλων ἐντετάχθαι. τί γὰρ τούτου, εἴπερ εἰδωλολατρία
 | ἐδόκει Ἐπιφανίῳ, ἀτοπώτερον ἢ ἀθεώτερον; καὶ τίνι λόγῳ f. 318^v
 20 τῶν ἡττόνων κατανδριζόμενος κακῶν, τῶν μειζόνων κατω-
 λιγώρησεν; τοῦτο οὐ τὸ τυχὸν Ἐπιφανίου τὸ ἔγκλημα· ἀβελ-
 τηρίας γὰρ καὶ ἀσυνεσίας οἴσει γραφήν. ὃ δὲ μάλιστα ταύτην
 ἐλέγχει τὴν πλάνην, εἰπεῖν καὶ ἐν τῷ παρόντι ἀναγκαῖον.
 25 σαρκώσεως τὴν δόκησιν καὶ φαντασίαν ὁ θεομισθῆς εἰσηγή-
 σατο Βαλεντίνος· ὃς περὶ ὀλίγας | τοῦ ἀποστόλου κακουργή- f. 146^r
 σας ῥήσεις, τὸ οἰκεῖον δυσσεβές κατεσκεύασεν δόγμα, μορφὴν
 δούλου ἀνειληφέναι λέγων τὸν κύριον, οὐκ αὐτὸν τὸν δοῦλον,
 καὶ ἐν σχήματι εὐρῆσθαι ἀνθρώπου, οὐκ αὐτὸν ἀνειληφέναι
 30 τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐν ὁμοιώματι σαρκός, οὐ σαρκός ἀμαρτίας
 προστιθείς. καὶ ὃ τούτου χαλεπώτερον· παθητὴν ᾤετο τὴν
 θεότητα καὶ ἐπ' αὐτὴν τὰ πάθη ἀνέφερον. ἐξ οὗ εἰς τοὺς ἀθέους
 τοὺς περὶ Μαρκίωνά τε καὶ Μάνεντα καὶ τὸν δυσσεβέστατον
 Ἄρειον ὡσπερ τι ψυχοφθόρον τὸ ἄθεσμον τοῦτο ἐγκατέσκηψε
 35 πάθος. ἐκ δὲ τούτων τῶν φασματωδῶν ἐμπεφορημένοι, τὸ μὴ
 δεῖν εἰκονίζεσθαι Χριστὸν ὠνειροπόλουν, ἐπεὶ μὴ δὲ σεσῶσθαι
 ἐν αὐτῷ τέλει τὸ ἀνθρώπειον ἥδεσαν εἶδος. ὡς οὖν ἀσύμβατα
 ταῦτα τῇ Ἐπιφανίου δόξῃ, ἣν περὶ τὸ κυριακὸν ἔσχε σῶμα, ἐκ
 τῶν πρώην λεχθέντων λόγων αὐτοῦ, οὐκ ἀσυμφανές· ἐς ὅσον

27/30 cf. Phil. 2, 7   30 cf. Rom. 8, 3

CP

13 ἀπαριθμημένας C   14 μανιχαίων C^{a corr} φησὶν] φημι P   15 ἀπο-
 λιναριδῶν C   17 πολλὸν C   20/21 κατωλιγώρησεν C^{a corr}

- 40 δὲ τῶν ἄλλων μάλιστα ἢ Βαλεντίνου ἀσέβεια ἀπηχθημένη
 Ἐπιφανίῳ ἐτύγχανεν, ἐν τοῖς συγγεγραμμένοις αὐτῷ κατὰ
 αἱρέσεων διὰ μακροτέρων ἐπιγνωσθήσεται λόγων. ὅμως δ' οὖν
 καὶ αὐτὸς πάλιν ἡμᾶς ὁ συγγραφεὺς τοῦ βίου πληροφορεῖτω,
 γεγραφῶς ὡς συμβαλόντι αὐτῷ ποτὲ τῷ ἐκ τῆς Βαλεντίνου
 45 αἱρέσεως ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς ὀρθοῖς τῆς ἀληθείας ἀντεπεξά-
 γοντι δόγμασιν (Ἀέτιος δ' ἦν αὐτῷ ὄνομα) ἐπιτετιμηκῶς θα-
 νάτῳ πικρῷ κατεδίκασεν· δεσμοῖς γὰρ τοῖς παρὰ τοῦ ὀσίου
 τὴν γλῶσσαν πεδηθεὶς καὶ ἀφθελγία ἐφ' ὄλαις ἕξ ἡμέραις συ-
 σχεθεὶς ἑβδομαῖος κακῶς τέθνηκεν. οὐκοῦν καὶ ἐντεῦθεν τῶν
 50 πλαστογραφούντων καὶ Ἐπιφανίῳ ἐκεῖνα ἀνατιθέντων ἢ
 κενοφωνία καὶ τὸ κακούργημα στηλιτεύεται· ὧν οὐκ ἂν τις
 τοσοῦτον ἐκπλαγείη τὸ ἀνόσιον ἢ ὅσον γε τῶν | ἀναλεξα- f. 319^r
 μένων καὶ εἰς συνηγορίαν παραγαγόντων τὸ ἀναίσθητον· οὐς
 οὐδὲ ἡ Θεοδοσίου εὐσέβεια δεδυσώπηκεν καὶ ὅσα αὐτῷ περὶ
 55 τοὺς θεοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἱερὰ κατασκευάσματα διεσπούδα- f. 146^v
 σται, ἐν οἷς ἡ τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας εὐκοσμία τε καὶ λαμ-
 πρότης ἐμπρέπει.

192. ἀλλὰ φησὶν οὐκ Ἐπιφάνιος, ἀλλ' ὅ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου
 καταγορευῶν πρὸς ἀνθρώπους γεγενημένης ἐπιφανείας, ὅτι
 μετὰ τὰ εἶδωλα καὶ τὰς αἱρέσεις πάλιν εἰς εἰδω-
 λολατρίαν τοὺς ἀνθρώπους ὁ Σατανᾶς καθείλκυσεν. ὦ
 5 τῆς βλασφημίας καὶ ἀτοπίας. τί τῆς ἀθείας ταύτης ἀτοπώτερον
 καὶ πρὸς ὕβριν τῆς τοῦ μονογενοῦς συγκαταβάσεως ἀνομώτε-
 ρον; ποῖος Ἄιδης ταῦτα ἐφθέγγετο, ποῖος τάφος ἠρεύετο
 ταῦτα; οἱ τῆς πασῶν κακίστης αἱρέσεως ὑπασπισταί, οὐς τῷ
 ὄντι εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας βάραθρον καθείλκυσεν ὁ διάβολος.
 10 Χριστοῦ μνήμη καὶ ὄνομα, ὃ καὶ δαιμόνια φρῖσσοῦσιν, καὶ
 δυσφημία εἰδώλων αὐτοῖς ἀντιπαραλαμβάνεται· καὶ ὅθεν τὸ

43/49 cf. *Vita Epiphani*, ed. Dindorf, 65,27 - 66,8

192. 3/4 cf. supra 188¹⁷⁻¹⁹, sed Nicephorus videtur hoc resumpsisse ex opere
Adversus Epiphaniidem, 344,39 - 345,2

CP

192. 7 ἐφθέγγετο C 7/8 C punctuavit ante ταῦτα, P autem post 8
 ὑπασπισταί C 10 δαιμόνια] C^{corr}

πονηρὸν ἐπαύξεται, ἐπειδὴ γὰρ ἐναντία τῇ δοκῆσει ἢ ἐνάργεια,
 ἢ τὸ ἀψευδὲς τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως διὰ τῶν ἱερῶν τύπων
 παρίστησιν, ὡς ἂν οὖν τὸ πρὸς αὐτὴν ἔχθος, οἷα φευκτέαν
 15 ἡγούμενοι, ἀποπλήσωσιν καὶ ἅμα τὸ βλάσφημον ἐκκλίνειν
 δόξωσιν, τῇ μεταθέσει τῆς προσηγορίας καθυβρίζουσιν καὶ τῶ
 τῶν εἰδώλων μύσει τὰς ἐναγεστάτας γλώσσας μαινόμενοι
 καταχραίνουσιν. εἰς τοῦτο αὐτοὺς ἀσεβείας, τοῦ ἀγράφου καὶ
 ἀκαταλήπτου τὸ πρόσρημα κατολισθησαὶ παρεσκευάσεν·
 20 ὅπερ ἐπὶ τῆς τοῦ λόγου ἐνσωματώσεως ἀπορρίπτοντες, τὸ
 ὀρώμενον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν ἦν ἀνείληφεν μορφὴν
 ἀπεικόνισμα, ὡς οὐδαμῶς τὸ ἐμφερὲς καὶ ὅμοιον πρὸς αὐτὸν
 ἔχειν οἰόμενοι οὐδὲ τὴν ὀπωσοῦν ἀναφορὰν ἢ σχέσιν δια-
 σῶζον ἀλλ'ὡς ἀλλότριον αὐτοῦ τυγχάνον, χριστομαχοῦντες
 25 φλυαροῦσιν, εἶδωλον κατονομάσαι κατὰ τὴν παρ' Ἑλλῆσιν
 τετολήμασιν δόξαν. ἐξ οὗ τῇ ἀγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ τὸ εἰδω-
 λολατρεῖν ἀθέως προσάπτουσιν, καὶ ταύτῃ πείθειν τοὺς τῇ
 ἐκείνων ὑπαγομένους ἀθεότητι ἀγῶνα τίθενται, ὅπως τὸν
 φωτισμὸν καὶ τὴν λάμψιν τοῦ καθ' ἡμᾶς κηρύγματος ἐξα-
 30 μαυρώσωσιν καὶ τὸ | σκότος τῆς φαντασίας παρρησιάζωνται. f. 319^v
 οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν | τοὺς οὕτως ἀνοσίως διακειμένους f. 147^r
 τοιαῦτα καὶ διδάσκειν καὶ γράφειν. ἀλλὰ δὴ παρ' ἡμῶν καὶ
 πάλιν ἀκουέτω ὁ μανικός τε καὶ ἐμπληκτος ὅτι ἐσκοτίσθη τοῖς
 διαλογισμοῖς καὶ ἀναμέσον ἀγίου καὶ βεβήλου καὶ καθαροῦ καὶ
 35 ἀκαθάρτου διαστεῖλαι οὐκ ἔκρινεν. ἔστιν γὰρ ἐν αὐτῷ κεκα-
 λυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ, καὶ
 τετύφλωται ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ αἰῶνος τούτου τὰ διανοήματα,
 ὥστε μὴ ἐναυγασθῆναι αὐτῷ τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου.
 ληρῶν γὰρ τῷ ὄντι καὶ ἀνοηταίνων ὁ τῆς κακίας ταύτης πρό-
 40 μαχος, Χριστοῦ μὲν ἀσθένειαν καταψηφίζεσθαι οὐ δέδιεν,
 ἀφρηθῆσθαι δὲ γε αὐτοῦ τὴν κληρονομίαν ἡρπασμένην ὑπὸ τοῦ

34/35 cf. Ez. 22, 26   35/38 cf. II Cor. 4, 3-4

CP

13 ἦ] ἦ C   ψευδὲς P^a corr.   15 ἀποπληρώσωσιν P^e corr.   23 ἔχει
 C^a corr.   27 τῆ] τῆς C   30 παρρησιάζονται C^p corr.   36 εὐαγγέλιον
 C   41 αὐτοῦ C

διαβόλου καὶ δευτέραν εἰδωλολατρίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ
 εἰσῆχθαι διίσχυρίζεται· καὶ ταύτην ἐπιπλέκειν ἀνθρώποις πι-
 στοῖς καὶ ἐξ εἰδώλων λελυτρωμένοις οὐ κατερυθριᾷ, τὴν ἐπὶ
 45 τοῖς ἱεροῖς συμβόλοις τῆς σωτηρίου Χριστοῦ οἰκονομίας καὶ
 δὴ καὶ τοῖς τῶν ἁγίων ἀφομοιώμασιν παρὰ Χριστιανοῖς εὐσε-
 βουσίην προσαγομένην τιμὴν καὶ προσκύνησιν οὕτω καλῶν· ἦν
 δὴ Θεοδόσιος διαφερόντως ἠσπάσατο φιλοθείᾳ καὶ πίστει
 εὐθυτάτῃ κοσμούμενος· ναοὺς γὰρ οὐκ ὀλίγους ἐδείματο, ὡς
 50 πολλοῖς καθίστατο γινώριμον· οὓς ἀνιστῶν τῷ θεῷ καὶ καλλω-
 πίζων, ἑαυτὸν ἤδει καλλωπιζόμενον. ἱεράν τε γὰρ εἰς κόσμον
 αὐτῶν ἐσθῆτα καὶ κειμήλια κατεσκεύασεν καὶ πεπίστευται
 ταῦτα ἀνά τὴν ἔω τε καὶ ἔσπερίαν εἰργασμένα φαινόμενα· ἐν
 οἷς τὴν σεπτὴν τοῦ εὐαγγελίου ἱστορίαν ἐξύφηνεν, ἁγίων
 55 ἐντυπώσας μορφώματα τίμια, χρώμασιν τε καὶ ὑφάσμασιν
 σηρικοῖς καὶ διαχρύσοις διαποικίλας φιλοτίμως ὡς ἄριστα.
 πρὸς ὃν ἂν τις οὕτως ἐνστήσεται καὶ δὴ καὶ λέξει· «Τί δρᾷς,
 ὦ Θεοδόσιε; ἃ κατέλυσας πρότερον παντὶ σθένει χρώμενος, νῦν
 πάλιν καινίζεις; καὶ ἃ κατέστρεψας οἰκοδομεῖς; καὶ ἅπερ
 60 ἠγήσω ποτὲ εἰς βδέλυγμα, τούτοις τιμὴν καὶ δόξαν περι-
 ποιῆ;», «καὶ τίς οὕτω,» φησὶν, «τῶν νοῦν ἐχόντων καὶ
 φρενὸς οὐκ ἔξω κειμένων ἐννοή|σειεν; οὐδὲ γὰρ εἰς τοῦτο f. 147^v
 μανίας ἀφιγμαι καὶ παρανοίας, ὥστε ἐφοῖς πρὶν καλῶς καὶ
 αἰσίως βεβούλευμαι καὶ | διαπεπραγματέυμαι, νῦν ἀβούλως f. 320^f
 65 καὶ σφαλερῶς διατεθῆναι καὶ διαπράξασθαι. εἰ μὲν γὰρ ἔλλη-
 νίζων καὶ ἃ παρ' Ἑλλησιν οἰκοδόμηται καὶ τετίμηται, δαίμοσιν
 ὀλεθριοῖς τὴν λατρείαν προσφέρουσιν, τιμῶν ἔπραττον, εἶχεν
 ἂν ὁ λόγος τὸ εὐοδόν· εἰ δὲ χριστιανίζων καὶ ὅσα εἰς δόξαν
 Χριστοῦ καὶ τιμὴν τῆς ἀφάτου αὐτοῦ συγκαταβάσεως, καθὰ
 70 παρὰ Χριστιανοῖς τὸ ἐξ ἀρχῆς διαπέπρακται, κατορθῶν διηγώ-
 νισμαι, τίς ἐπὶ τοσοῦτον ἠλιθιότητος καὶ ἀφροσύνης ἐξώλι-
 σθεν, ὃς ἐγκαλεῖν ἐπὶ τούτοις τολμήσειεν; οὐδὲ γὰρ ἂν

CP

46 ἀφομοιωμάτων C^{a corr} 48 Θεοδόσιος C 49 ναοὺς| *add.* τε P 50
 καθίσταται P (*an recte?*) 52 αὐτῶν| αὐτόν C 61 οὕτω| τοῦτο P 64
 αἰσίως| αἰσίως P 66 ὠκοδόμηται P 68 δὲ| *om.* C

ἐπιγνοίη ὅσον ἐν τούτοις τὸ διηλλαγμένον, ὅτι καθόσον φῶς
πρὸς σκότος διενήνοχεν, οὐδ' ὅτι οὐ κοινωνία ναῶ θεοῦ μετὰ
75 εἰδώλων ἢ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαρ. »

193. πῶς οὖν τοιαῦτα εἰργασμένον ἀναθεωρῶν Θεοδόσιον ὁ
λεγόμενος παρ' αὐτοῖς Ἐπιφάνιος καὶ περὶ ταῦτα ἀναστρεφό-
μενον ἤνεγκεν; πῶς οὐκ εἰδωλολατρίαν ἐνεκάλεσεν οὐδὲ
ἐξήλεγξεν θρασύτερον, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ συγγράμματος
5 ἐγκωμιάζει καὶ εὐσεβοῦντα τὰ εἰς θεὸν ἅμα παισὶν καὶ παντὶ
τῷ βασιλείῳ αὐτοῦ οἴκῳ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας περιφανῶς συνί-
στησιν; ἀλλὰ τοῦ μὲν ὑπηκόου πλανωμένου ἐπὶ τὰ εἰδῶλα ἐν
ἀγωνίᾳ πολλῇ καθίσταται, καὶ Θεοδοσίῳ γε δι' ὄχλου γίνεται,
ὡς ἂν ἀχθόμενος περὶ τὸ κακὸν πρὸς ζῆλον εὐσεβείας διεγεί-
10 ροιτο, αὐτὸν δὲ τῇ πλάνῃ ἐνισχημένον τῇ τῶν εἰδώλων οὐ
τεθεράπευκεν. καὶ ἴνα μὲν ἄλλους διορθοῖτο ἀπὸ τοῦ πτώμα-
τος, πλεῖστα παρήνεσεν, ἐκεῖνον δὲ κείμενον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ
πτώματος ἀδιόρθωτον κατατέλειπεν· ὁ ξένον ἀκοῦσαι καὶ
παράδοξον. πῶς γὰρ ἄλλοις κηρύττειν διόρθωσιν ἰκανὸς ἦν
15 μένων αὐτὸς ἀδιόρθωτος; δείκνυται δὲ καὶ ἄλλως ματαιο-
λογῶν καὶ ψευδόμενος. τοῦ γὰρ λέγειν ὅτι μετὰ τὰς αἰ-
ρέσεις πάλιν εἰδωλολατρία, τί ματαιότερον ἢ ἀ-
λογώτερον; οὐπω γὰρ αἱ αἵρέσεις παῦλαν ἔλαβον, ἀλλ' ἔτι
ἐναγκάζουσαι | πολλῶν ψυχὰς ἐλυμαίνοντο. οἶμαι δὲ μὴ δὲ f. 148^r
20 τοῦτο παραδραμεῖν ἄξιον, ὃ προστιθέμενον πλειόνως στηλιτεύ-
σει τῶν ἀδοκίμων τὸν νοῦν καὶ τὴν πλάνην· εἰ γὰρ παρὰ πᾶσιν
ἐπ' εὐσεβείᾳ | διαπρέπων Θεοδόσιος ἄδεται, πῶς τὰ ἅγια εἰ- f. 320^v
δώλοις μυσσαροῖς ἐν ἴσῳ ἐλογίζετο ἢ ὕβριν τινὰ τοῖς ἱεροῖς
προσῆχθαι ἠνείχετο, ὃς οὐδὲ τὴν ἀτιμίαν τὴν εἰς τοὺς ἀ-
25 νεστηλωμένους αὐτῷ ἀνδριάντας ἤνεγκεν; καὶ γὰρ ὀλίγου

73/75 cf. II Cor. 6, 14-16

193. 16/17 cf. supra 192³⁻⁴

CP

73 διηλλαγμένον CP^a corr 74 οὐ] om CP^a corr 75 ἢ] ἢ C
193. 7/8 ἐν ἀγωνίᾳ] om. P^a corr 8 γίνεται C^a corr 20/21 στηλι-
τεύει P (an recte?) 22 διαπρέπων C^a corr 25 ἤνεγκεν] ἔχουσι ἠνείχετο ὃς
C^a corr

ἐδέησεν πυρίφλεκτον καταδείξαι τὴν Ἀντιόχου, εἰ μὴ ἡ πρε-
 σβεία τοῦ ἀρχιερέως τῆς πόλεως τὴν βασιλέως ὀργὴν καὶ τὸν
 θυμὸν ἔστησεν· ὃς αἰδοῖ καὶ εὐλαβεία τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς
 τὴν ἔντευξιν οὐδαμῶς ἀπεσείσατο. ἀλλ'εἰ δεῖ τᾶλθές εἰπεῖν,
 30 πιστὸς ὢν ἐν κυρίῳ, εἴ που τινὰ λέγειν ἢ πράττειν τί κατὰ
 τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας τετολμηκότα κατέλαβεν, βασάνοις
 ἂν πάντως ταῖς μείζοσιν ὡς τὸ εἰκὸς κατηκίσατο. εἰ γοῦν ὁ
 ταῖς εἰκόσιν τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων προσκρούων ὑπάγεται
 νόμῳ, καὶ ταῖς τῶν κατακρίτων ὑπόδικος γίνεται ψήφοις, καὶ
 35 κίνδυνος ἐπήρηται οὐ μικρὸς αὐτῷ ὡς αὐτὸν ἐνουβρικότι τὸν
 βασιλέα, ποίας οὐκ ἄξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τοῦ βασιλέως τῶν
 βασιλευόντων καὶ οὐρανίων πάντων καὶ ἐπιγεῖων δεσπόζοντος
 καθυβρίζων καὶ καθαιρῶν τὸ ἀπεικόνισμα; εἰ γὰρ καὶ μὴ παρὰ
 πόδας διὰ τὴν θεῖαν μακροθυμίαν ἢ ἀντίδοσις, ὅμως ὁψέ γοῦν
 40 τῆς οἰκείας παρανομίας τᾶπίχειρα δρέψεται.

194. καὶ ταῦτα μὲν τὸ δυσσεβὲς τοῦ γεγραφότος μηνύει καὶ
 τὴν ἀπόνοιαν· τᾶλλα δὲ πολὺ τὸ ἀπίθανον ἐνδείκνυται, εἰ πρὸς
 βασιλέα τοιαῦτα γέγραπται ἐκδιδάσκοντα, οἷα δεῖ τὸν ἄρτι
 κατηχημένον παιδεύεσθαι καὶ τῇ τοῦ καθ'ἡμᾶς μυστηρίου
 5 μυσῆσει προσερχόμενον· πρὸς ἰδιώτην γὰρ καὶ ἰδιωτῶν τὸν
 ἔσχατον καὶ βαναύσων τὸν ἀγροικότατον μόλις ἂν γράφεσθαι
 ἄξιον. τοιαῦτα ἢ θαυμαστὴ ἐκείνη καὶ παμφορωτάτη ἐπιστολὴ·
 καθ'ἣν ὁ Ἀράβιος αὐλητής, ὃ δὴ λέγεται, ἀδολεσχῶν παρα-
 φθέγγεται, πολλὴν ἐνεργαζόμενος τοῖς ἀκρωμένοις τὴν ἀχθη-
 10 δόνα· πολέμιον | γὰρ ἀκοαῖς ἀδολεσχία, πέρας τοῦ ταυτοεπεῖν
 οὐ γνωρίζουσα. ἀντανίστασθαι δὲ πρὸς τὸ ψευδὸς ὀρμωμένους
 καὶ ἄλλως οὐκ ἀπᾶδον οἶμαι· πῶς γὰρ ταῦτα Ἐπιφανίῳ ἀνα-
 θετέον; ὀρῶμεν γὰρ αὐτὸν κατὰ τῶν αἰρέσεων ἰστάμενον

f. 148^v

36/37 cf. I Tim. 6, 15

194. 8/9 cf. Leutsch - Schneidewin, 2, 304

CP

34 γίνεται C 37 πάντων] om. C 40 οἰκείας παρανομίας] οἰκεινομίας
C^a corr

194. 3 δεῖ] δὴ C 7 παμφορωτάτη C 9 ἐργαζόμενος (sic) C 10
ταυτὸ εἰπεῖν C 10/11 πα<ράδειγμα> marg unc litt. C

- τοιαῦτα λέγοντα· Μία μετὰ τὰς | ὀγδοήκοντα αἵρέσεις ἢ τῆς f. 321^r
 15 ἀληθείας βάσις ἅμα καὶ διδασκαλία καὶ σωτήριος πραγμα-
 τεία καὶ Χριστοῦ νύμφη ἅγια ἐκκλησία, οὐσα μὲν ἀπ' αἰῶνος,
 διὰ δὲ τῆς ἐνσάρκου Χριστοῦ παρουσίας κατὰ τὴν διαδοχὴν
 τοῦ χρόνου μέσον τῶν προειρημένων αἱρέσεων ἀποκαλυ-
 φθεῖσα. ἄλλα τε μυρία τούτοις ἐν τοῖς ἑαυτοῦ συγγράμμασιν
 20 ὅμοια τῆς ἐκκλησίας τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἀνεπίληπτον δοξάζον-
 τα κατίδοι τις ἐναργῶς. ποῦ οὖν ἐνταῦθα εἰδωλολατρίας
 δευτέρας ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ παρ' Ἐπιφανίου τοῦ ἱε-
 ροῦ μνήμη; ποῦ ἢ κατὰ τῆς Χριστιανῶν ὁμολογίας κατηγο-
 ρία, ἢ κατὰ τῶν ἱερῶν τύπων ἔγκλησις; ἤδη μὲν οὖν ἐκάστην
 25 στηλιτεύων αἵρεσιν τοὺς τε κατάρξαντας τοῦ κακοῦ ἀνοσίους
 αἵρεσιώτας κατονομάζων προτίθησιν καὶ τοὺς παραδεδεγμέ-
 νους τὸ βλάβος, καὶ τόπους ἐν οἷς προκεχωρηκὸς ἐβλάστησεν,
 αὐτῆς τε τῆς αἵρέσεως δύναμιν τε καὶ προσηγορίαν· ἐκάστη δὲ
 τούτων καὶ ἀριθμὸν κατεσημήνατο. ἔνθα καὶ γυναικείας
 30 καταδραμῶν ἀφελότητος, οὐ μετρίως καθάπτεται. γυναῖ-
 κες γάρ τινες κατὰ τὴν Ἀράβων χώραν τυγχάνουσαι, οἷα
 δὴ ἀμύητοι τῆς παρ' ἡμῖν ἱεουργουμένης μυσταγωγίας τὸν
 τρόπον, καὶ δογμάτων θείων ἀμέτοχοι, ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας
 παρθένου θεομήτορος κολλυρίδα προσέφερον· αἱ δὲ ἐκ τῆς
 35 Θρακῶς γῆς, μεταναστᾶσαι ἐκεῖθεν, συμετήγαγον τὸ ματαιο-
 πόνημα· καὶ τοῦτο ἐν εἰδωλοποιΐᾳ εἶδει γινόμενον ὑπετόπα-
 ζεν. εἰ τοίνυν οὐδενὸς τούτων πεφεισμένος φαίνεται, πῶς,
 εἴπερ τὴν εἰς τὰ ἅγια τιμὴν καὶ τὸ σέβας εἰδωλολατρίαν
 ἔκρινεν, ἀμνημόνευτον καταλέλοιπεν καὶ οὐδαμοῦ τοῖς ἑαυτοῦ
 40 συγγράμμασιν συγκατέλεξεν οὔτε τοῦνομα | προθεῖς τοῦ τῆς f. 149^r

14/19 Epiphanius Constantiensis, *Panarion*, ed. Holl, 1, 155, 18-22 14 cf.
 Cant. 6, 8-9 29/30 cf. supra 24⁵⁻⁶ 30/37 cf. Epiphanius Constantien-
 sis, *Panarion*, ed. Holl, 3, 475, 28 - 476, 24; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 315, 16 - 316, 2

CP

19 ἑαυτοῦ] *sic codd.* 21 ποῦ οὖν] ποιοῦν C 27 προκεχωρηκῶς
 C 30/31 κατ' ἀ> κολλυριτ<ῶν> *margin. unc. litt.* C 32/33 τῶν τρόπων
p^p corr. 35 σύνήγαγον C^a *corr.*, σύνμετήγαγον C^p *corr.*

ἀνοσιουργίας ταύτης προκατάρξαντος οὔτε ὄθεν τὴν γένεσιν
 ἔσχηκεν, ἴν' ἀπ' αὐτοῦ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰρέσεων τὴν
 ἐπωνυμίαν οἱ δεξάμενοι ἔχουσιν; καὶ πῶς ὁ ἐξηγησάμενος καὶ
 45 καταρτίσας καὶ ποία ἰσχύϊ κραταιούμενος τὰ Χριστοῦ καταλυ-
 σαι δεδύνηται καί, ἐξ ὧν τὸ οἰκεῖον πλάσμα Χριστὸς πλανώμε-
 νον ἤλευθέρωσεν, πάλιν ἐπαναγαγεῖν, καὶ εἰς τοσοῦτον ὕψος
 κορυφουμένην τὴν πλάνην δεῖξαι, καὶ αὐθις δαιμόνια προσκυ-
 νεῖσθαι ὃν ἔδει μᾶλλον ἢ ἐκεῖνα δέχεσθαι τὴν προσκύνησιν; |
 ἀλλ' οὐδέν τι τοιοῦτον ὑπέιληφεν· ἡ γὰρ ἂν βίβλοι αὐτῷ ἄπει-
 50 ροι συντετάχατο καὶ λόγοι προήεσαν ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντες,
 οὓς οὐδ' ἂν γλῶσσα λέγειν ἀνθρωπίνη ἐξήρκεσεν οὔτε ὦτα
 ἀκούειν ἐξίσχυσαν. εἶτα Ἐπιφανίῳ μόνῳ τῆς τῶν πλανω-
 μένων ἐμέλησε σωτηρίας, ὥστε ἐκ Κύπρου γράφειν πρὸς Θεο-
 δόσιον ἐπὶ τούτῳ διαναστῆναι καὶ ἀγῶνα πρὸς δαιμονικῆς
 55 λατρείας καθαίρεισιν μέγιστον ἀναδέξασθαι; καὶ ποῦ ἡ τῶν
 ἄλλων ἱερῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας πληθὺς, οἱ κατὰ τοὺς
 χρόνους τοὺς Θεοδοσίου συνήκμασαν, πλεῖστοί τε ὄντες καὶ
 μέγιστοι καὶ τῶν πατέρων οἱ κορυφαῖοι καὶ ἔκκριτοι; ἄρα
 κοῦφον ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ οἰστὸν τὸ πραττόμενον εἶχον καὶ
 60 οὐδεὶς πω λόγος αὐτοῖς οὐδὲ πόνος, ὀρῶσιν καταλυομένην τὴν
 ἱεράν ἡμῶν θρησκείαν καὶ τὰ θεῖα διαπτύομενα καὶ πατούμενα,
 οὐδὲ τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων οὐδὲ ὧν κατὰ τὰς σφετέρας
 ἱερωσύνας ἐπετρόπευον τὸ μετριώτατον τημελεῖν διεγνώκει-
 σαν; καὶ ποίαν κατηγορίαν καὶ δίκην ταῦτα οὐκ οἶσει, Ἐπιφά-
 65 νιον ἐκ Κύπρου καὶ ὡς ἀπωτάτῳ διωκισμένον πονεῖν καὶ
 βασιλέως κατακτυπεῖν ἀκοὰς καὶ διεγείρειν πρὸς εὐσεβείας
 ζῆλον, αὐτοὺς δὲ καίτοι πλησιάζοντας καὶ ὡς ἐγγυτάτῳ τυγ-
 χάνοντας, τούτων τοὺς πλείονας ἐφησυχάζειν καὶ ἀναπεπτω-
 κέναι, τηλικούτου δεινοῦ κατασκήψαντος καὶ τῆς πλάνης
 70 πανταχοῦ ἐμπολιτευομένης καὶ ἐμπλατυνομένης ἐπ' ὀλέθρῳ
 ψυχῶν ἀνθρωπείων;

f. 321^v

CP

41 κατάρξαντος P γέννησιν C 43 ὁ] om. P 46 ὕψους P (an
 recte?) 49 ἦ] ει C 49/50 ἀπειροῖς C 50 συντετάχατο] sic
 codd. 54 τούτων P 58 ἄρα C 65 ἀποτάτῳ P πονεῖν] C^{corr}

195. | ποῦ οὖν ἡμῖν ἡ Βασίλειος φρῆν παραδειχθήσεται; f 149^v
 ποῦ δὲ γλῶσσα θεολόγος κινουμένη πνεύματι φθέγγεται; ποῦ
 δὲ χρύσειον στόμα παραινούν τὰ σωτήρια διανοιγήσεται καὶ
 τῶν ἄλλων φανοτάτων φωσφόρων τὸ ἐν θείαις διδασκαλίαις
 5 ἑναστράφειεν σέλας, οἷ γε καὶ μέχρι λεπτῶν βαδίσματός τε καὶ
 κινήσεως καὶ τρόπου καὶ ἤθους τὸν βίον κοσμοῦντες καὶ ῥυ-
 θμίζοντες τὸν ἀνθρώπειον καὶ διὰ πάσης ἠθικῆς καὶ δογματικῆς
 διδασκαλίας τὸ ἐγκεχειρισμένον ἰθύνοντες ποίμνιον, ὅποτε
 οὐδὲ ἀμπελῶνος χήρας ἠρπασμένου ἐπηρεμεῖν ἔφερον, πόνους
 10 ὡς πλείστους ἔργῳ καὶ λόγῳ ἔθεντο; τίς ἡ διεσφαλμένη | καὶ f. 322^r
 παράλογος κρίσις, πῶς τὴν δυσμαχώτατον τηνικαῦτα Ἄρεια-
 νικὴν μανίαν ἀκμάζουσιν καταθεώμενοι, καθ' ἧς γενναίως ἐ-
 νέστησαν καὶ ἠνδρίσαντο, εἰδωλολατρίαν κεκλήκασιν, αὐ-
 τὴν δὲ τὴν κυρίως εἰδωλολατρίαν ὑπεριδόντες οὐδὲ μνήμης
 15 ἠξίωσαν πώποτε; τί δεῖ λέγειν ὅπόσον τὸ κακὸν ἐπεδίδοτο, τῆς
 τῶν θεοστυγῶν μάλιστα Πνευματομάχων φλεγμαινούσης αἰ-
 ρέσεως; ἀλλ' ἐπέκεινοίς μὲν οὐκ ἀνεκτὰ ἐποιοῦντο οὐδὲ τὴν
 ἔφοδον τῆς ἀσεβείας φορητὴν ἠγοῦντο, ἕως ἂν συνόδοις οἰκου-
 μενικαῖς τὴν εὐσέβειαν ἐκρατύναντο καὶ τὰς αἰρέσεις ἐκ ποδῶν
 20 ἐποίησαντο· ἐπὶ ταύτης δὲ τῆς λύμης ὅτου δὴ χάριν μὴ πλείους
 συνόδους συγκεκροτήκασιν καὶ πλείοσι ταῖς σπουδαῖς ἐχρή-
 σαντο, ὅσον καὶ τὸ δεινὸν χειρόν τε καὶ βλαβερώτερον; τοῦτο
 οὐδὲ Θεοδόσιον ἐγκλήματος μεγίστου ἀφήσει ἀνεύθυνον, οἷα
 κατημεληκότα τοῦ ὑπηκόου καὶ ψυχᾶς ἀθλίας ἐπ' ἀπωλείᾳ
 25 καταπρόεμενον καὶ θεραπείας δαιμονικῆς ἀνεχόμενον καὶ ὕ-
 βριν θεοῦ τοσαύτην ἀπονητὶ φέροντα. ἀλλ' ὅμως - τί γὰρ δεῖ
 περὶ τὰ κενὰ καὶ μάταια στρέφεισθαι; - τοσοῦτον εἰδωλολα-
 τρίας ἀπείχον Χριστιανοί, ὅτι οὐ μόνον τοιαύτης οὐκ ἐδεήθη-
 σαν τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν
 30 διδασκάλων κράτιστοι - τί γὰρ χρὴ περὶ τῶν ἄλλων λέγειν; -

9 cf. *Vita Iohannis Chrysostomi*, ed Halkin, 41 (pp. 191-196)

CP

3 διανυγήσεται C 4 φανωτατων C^a corr 9 ἠρπασμένον C 12 post
 καθ' ἧς anticīpavit ἐνέστησαν (ll. 12-13) et statim exprunxit P 16 πνευτομάχων
 C^a corr 19 ἐκ ποδῶν] sic P (cf. supra 175⁷², infra 202³³⁻³⁴), om. C

κεκτημένοι καὶ τιμῶντες τὰ ἱερά καὶ περιέποντες διετέλουν καὶ
 δὴ ἀνεστήλουν πόθῳ τῶν πρωτοτύπων πολλῶ καὶ σεβάσματι,
 | καθὰ πολλάκις δεδείχαμεν πρότερον. πῶς οὖν οὐ λῆρος τὰ f. 150^r
 35 περὶ Ἐπιφανίου θρυλούμενα καὶ μάτην κενολογούμενα, ἃ δὴ
 μύθων γραιδίῳ παραφρονούντων μυθικώτερα τε ὄραται καὶ
 γραωδέστερα;

196. εὐλογον λοιπὸν καὶ τᾶλλα ἐπιτηρεῖν ἃ τῇ παρούσῃ
 χρήσει πρόσκειται· γλωσσαλγήσας γὰρ οὐκ ὀλίγα κατὰ τῆς
 καθ' ἡμᾶς θρησκείας ὁ ἐξάγιστος, ἔπειτα καταγοητεύειν ταῖς
 κολακείαις δοκεῖ διὰ τῶν γεγραμμένων Θεοδοσίον, σοφία τε
 5 καὶ βάθει νοημάτων ἐν εὐφημίας τρόπῳ κατακροτεῖ, εἰδωλο-
 λατρίαν τε καὶ εὐσέβειαν ἀναμίγνυσιν, τῷ βασιλεῖ μὲν εὐσε-
 βεῖν πανταχοῦ | προσμαρτυρῶν, τῷ ὑπηκόῳ δὲ τὴν εἰδωλο- f. 322^v
 λατρίαν ἐπιγράφων. ὅσον δὲ κοινωνία βασιλεῖ πρὸς τὸ ὑπὸ
 χεῖρα (καὶ γὰρ τοῦνομα τῆς ἀρχῆς σχέσιν τὴν πρὸς τοὺς ἀρχο-
 10 μένους καὶ σύνεσιν κατεπαγγέλλεται), τοσοῦτον ταῦτα ἐκ τοῦ
 ἀκολούθου ἀνακεκρᾶσθαι συμβέβηκεν· τοῦτο δὲ τῆς ἐκείνου
 μανίας καὶ τοῦ φρονήματος ἄξιον. ἐπάγει λοιπὸν ὡσπερ ἐγ-
 καλῶν· εἰ πρόπον ἐστὶν θεὸν ἔχειν ἡμᾶς ζωγρα-
 φητὸν διὰ χρωμάτων. αὕτη τοῦ Ἀρειανικοῦ ἢ ζύμη
 15 φυράματος. συμφθεγγέσθω γὰρ αὐτῷ πάλιν ἀρειανίζων Εὐσέ-
 βιος, τῶν Ἀρειανῶν ἢ ἀκρόπολις, πρὸς τὴν βασιλίδα Κωνσταν-
 τίαν γράφων οὕτως ὅτι Οὐχ' ἡγοῦμαι δίκαιον εἰδωλολατρῶν
 δίκην τὸν θεὸν ἡμῶν ἐν εἰκόνι περιφέρειν. Ἀρειανῶν γὰρ
 20 δόξα συνανακεκρᾶσθαι καὶ συγκεχύσθαι τὴν σάρκα τῇ θεότητι
 καὶ ταύτη μὴ δὲ γεγράφθαι Χριστόν. ἀποχρῶσαν οὖν τὴν
 Εὐσεβίου φωνὴν ὀρῶντες ὁμόδοξον αὐτῷ καὶ τουτονὶ τὸν ἀνό-

196. 13/14 cf. supra 188²¹⁻²² 17/18 cf. Eusebius Caesariensis, *Epistula ad Constantiam Augustam*, Hennephof 110, VII; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 348,41 - 349,1; *Contra Eusebium*, 386, 14-18

CP

33 οὐ] om. C

196. 10 σύννευσιν P 10/11 τοσοῦτον - συμβέβηκεν] om. C^a corr 12
 λοιπῶν C 13/14 ζωγραφητῶν C^a corr 15 σύνφθεγγέσθω C 15/16
 εὐσέβειος C 16/17 κωνσταντεια C 18 (τὸν) C^a corr 20 ταῦτα
 C 21 εὐσεβίου C

σιον δεικνύναι, προσθεῖναι τι πλέον οὐκ ἀναγκαῖον ἡγοῦμεθα, τοῦτο δὲ ἀναμνήσαι μόνον, ὅτι ὁ λέγων ὅτι ἤκουσα ὡς καὶ τὸν ἀκατάληπτον υἱὸν τοῦ θεοῦ τινὲς γράφειν
 25 ἐπαγγέλλονται καὶ πάλιν ὅτι οὐ μέμνημαί τι τοιοῦτον ἰδὼν νῦν ἔχοντα ἑαυτὸν εἰσάγει θεὸν διὰ χρωμάτων ζωγραφητόν. οὕτω καὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν διαστασιάζων οὐδαμοῦ τὸ σύμφωνον διασώζει.

197. ἀλλὰ τί δεῖ πλειόνων πόνων ἢ πολλὰ κάμνειν καὶ πράγματα ἑαυτοῖς παρέχειν, ἔξόν τοῖς κατὰ τὴν ἐπιστολὴν γεγραμμένοις ἀκριβέστερον ἐπιβαλόντας ἐκεῖθεν ἐλεῖν ὅστις f. 150^v
 ποτὲ ἦν ὁ ταύτης πατήρ· ἀρκέσει γὰρ τοῦτο, τὸ πᾶν τῆς ἀμφι-
 5 βολίας λῦσαι τοῦ λόγου. τῆς γὰρ ἐπιστολῆς κατάρξας, εἴτα μικρὸν ὑποβάς καὶ τὸν περὶ τῆς πίστεως εἰσαγαγὼν λόγον, τὸν τε βασιλέα ἐπ'εὔσεβείᾳ μετὰ τῶν τέκνων ἐγκωμιάζων, ἐνσεμνύνεσθαι τε ἐπὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ βουλόμενος ὁ δυσσεβέστατος μετὰ βραχέα τινὰ ἐπὶ λέξεώς φησιν τοιάδε ὅτι Ἄει μὲν
 10 οὔσα καὶ ὑπὸ ὀλίγων πάλαι φυλαχθεῖσα, διὰ δὲ τὴν τοῦ Ἀρείου κακοδοξίαν ὑπὸ οἰκουμενικῆς συνόδου | ἀγίων πατέρων ἡμῶν ἐπισκόπων ἐν f. 323'
 Νικαία τῇ πόλει ὁμολογηθεῖσα, καὶ ἔστιν αὕτη, ὡς ὠμολόγησαν καὶ ὑπέγραψαν τῆ ἐ-
 15 πίσκοποι, οὐ πρόσφατον ἐκθέμενοι πίστιν, ἀλλὰ τὴν αἰεὶ οὔσαν ὁμολογήσαντες· οἷς καὶ ἡμεῖς ὡς υἱοὶ ἀκολουθοῦντες ἀπὸ νέας ἡλικίας, αὐτοὶ τε καὶ οἱ ἡμῶν γονεῖς ἐν αὐτῇ γεγεννημένοι, τὴν αὐτὴν ὁμολογοῦμέν τε καὶ
 20 κατέχομεν, ὡς καὶ σύ, εὔσεβέστατε βασιλεῦ. καὶ ἔστιν αὕτη· « Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεόν,

23/25 cf. supra 175⁴⁻⁶   25/26 cf. infra 203²⁵⁻²⁶

197. 9/23 Epiphanius Constantiensis, *Epistula ad Theodosium imperatorem*, Hennemhof 112; Thümmel, 184,11 - 185,19   21/22 *Symbolum Nicaenum*, ed. Dosssetti, 226, 1

CP

25 μένημαί C^a corr.

197. 8/9 δυσσεβέστατος C   14 τῆ| τριακόσιοι δεκαοκτώ P   19 ὁμολο-
 γοῦμέν τε| ὁμολογοῦντες C^a corr

πατέρα παντοκράτορα», καὶ τὰ ἐξ ἧς τοῦ συμ-
βόλου.

- οὕτως ἑαυτὸν καὶ τοὺς τετοκότας γενεαλογῶν παρίστησιν.
 25 ἡμεῖς δὲ τί πρὸς ταῦτα φαμέν; Ἐκ τοῦ στόματός σου δικαιο-
θῆση καὶ ἐκ τοῦ στόματός σου κατακριθήση, ὁ θεῖος ἔφησε
λόγος. οὐκοῦν ἐκ τῶν εἰρημένων αὐτῷ τὴν ψῆφον δεχέσθω.
εἰ μὲν γὰρ ἀληθῆ περί τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν γεγεννηκότων ἀπο-
φαίνεται καὶ ἧς ἐξ ἀρχῆς μεμοίρανται πίστεως, σαφές τ' ἂν εἴη
 30 καὶ ἀναμφήριστον ὡς οὐκ ἔστιν οὗτος ὁ ἱερός Ἐπιφάνιος, καὶ
διατούτο οὐ παραδεκτέον αὐτὸν ἀλλ' ἀποπεμπτέον μετὰ τῶν
βλασφημῶν αὐτοῦ δογμάτων, ὧν κατὰ τῆς οἰκονομίας τοῦ
μονογενοῦς συντέθεικεν. γενέσεως γὰρ ὡς ἔτυχεν Ἐπιφάνιος
καὶ ὁποίων ἐξέφυ γονέων καὶ ὄθεν, τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ
 35 ἱστορούμενα ἐκδιδάξει σαφῶς. τῆς Φοινίκων γὰρ ὠρμηται
χώρας, Ἐλευθεροπόλεως πολίτης, τὴν θρησκείαν Ἰουδαῖος,
Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, ἐμπερίτομος τὸ σημεῖον· Ἰουδαῖοι γὰρ
οἱ φύσαντες, οἱ δὲ τὸ ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου ἐν
 40 τῇ κατὰ νόμον τὸν παλαιὸν διέζησαν πολιτεία. | μετῆλλαχό-
τος δὲ τοῦ πατρὸς τὸν βίον, καταλιμπάνεται ἀπορφανισθεῖς
τῇ μητρὶ δεκαέτης τὴν ἡλικίαν. χρόνῳ δὲ ὕστερον υἰοθετεῖ-
ται Τρύφωνι τινι τῶν ὁμοεθνῶν νομοδιδασκάλῳ καὶ τοῖς
Μωσέως ἔθεσιν πολιτευομένῳ· παρ' οὗ τὰ τοῦ παλαιοῦ νόμου
 45 παιδεύεται καὶ τὰ Ἑβραίων στοιχεῖα μετὰ ἀκριβείας, Ἰουδαῖ-
κοῖς ἤθεσιν καὶ παιδεύμασιν ἐντρέφόμενός τε καὶ ἐναυξανό-
μενος. κατοικομένου δὲ Τρύφωνος, διάδοχος τῶν αὐτοῦ κα-
ταλιμπάνεται πάντων, προκόπτων τὸ λοιπὸν ἡλικία καὶ τοῖς
Ἑβραϊκοῖς μαθήμασιν. ἐν τούτοις καὶ ἡ μήτηρ τῶν ἀνθρω-

f. 151^r

25/26 cf. Mt. 12, 37; Lc. 19, 22
10,32 37 cf. Phil. 3, 5

35/55 cf. *Vita Epiphaniū*, ed. Dindorf, 3,1 -

CP

25/26 δικαιοθήσει C^a ^{corr} 26 καὶ - κατακριθήση] om. P^a ^{corr} 28 γεγε-
νηκότων C 29 τ'] om. C 34 κατὰ τὸν] κατὸν C 37 ἐνπερίτομος
C 39/40 μετῆλλαχότος C 41 δεκαετῆς P 44 ἀκριβείας C 46
αὐτοῦ C 47 προκόπτων C

- πίνων | ἀπαλλάττεται πραγμάτων. μετὰ δὴ ταῦτα εὖ παρα- f. 323^v
 50 σχὸν σὺν ὁδηγία τοῦ κρείττονος παρά τινος Λουκιανοῦ
 μοναχοῦ, ἀνδρὸς θεοφόρου, κατηχεῖται τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστη-
 ρίου τὸν λόγον. καὶ πρόσεισιν εὐθὺς προθύμως τῷ βαπτίσματι
 καὶ ὁμοῦ τῇ ἀδελφῇ τὸ σωτήριον δέχεται φώτισμα. καὶ αὐτίκα
 τὸν μονήρη βίον ἀσπάζεται ἐξκαιδέκατόν που τῆς ἡλικίας δια-
 55 νύων χρόνον καὶ τὸ λοιπὸν ἔνθεον καὶ ἀγγελικὸν μετιῶν βίον.
 ὧν οὐδὲν ἐπὶ τῷ ψευδωνύμῳ Ἐπιφανίῳ θεωρούμενον κατα-
 ληφθήσεται. εἰ μὲν δεκτὰ ταῦτα, παρίσταται τὸ ζητούμενον·
 εἰ δὲ τὸ ἀπίθανον ἔχειν τισὶν δόξειεν διὰ τὸ ἀσύμφωνον τῶν
 ἱστορουμένων, ὥρα αὐτοῖς μὴ δὲ ἐκ τῶν φερομένων Ἐπιφα-
 60 νίου συγγραμμάτων ὁμολογεῖν ὑπάρξαι ποτὲ αὐτόν, ἐπεὶ μὴ
 συμβαίνει τοῖς παρὰ τοῦ ἐναντίου λόγοις, ὡς ἐν πολλοῖς δεῖ-
 κνυται καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦδε τοῦ λόγου ἐν κεφαλαίοις συνῆ-
 κται· ὥστε φροῦδος κατ' αὐτοὺς Ἐπιφάνιος, καὶ ἀλόγως αὐτὸν
 καὶ ἀνοήτως ἐπιμαρτύρονται. ἀλλ' οὗτος μὲν, εἰ ἀληθεύει ὁ
 65 ψευδῆς Ἐπιφάνιος, τὸ διηλλαγμένον τῶν προσώπων ἐκ τῶν
 εἰρημένων πάντων εἰσφέρεται γνωριζόμενον· εἰ δὲ ψευδῆ τά
 τε περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν γεγεννηκότων αὐτὸν παρατίθεται,
 πολὺ μᾶλλον αὐτὸν περιοπτέον καὶ ὡς ψεύστην ἤδη καὶ ἀλα-
 ζόνα τοῦ ἱερατικοῦ συλλόγου ἀλλότριον ἡγητέον καὶ ξένον
 70 παντὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χοροῦ, ὡς τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ
 κατήγορον καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερατικῆς ποιίμνης πολέμιον· ὥστε
 καὶ ἀληθεύει, | καὶ ψεύδεται, μακρὰν ἄποθεν τῆς τοῦ ἱεροῦ f. 151^v
 Ἐπιφανίου καὶ προσηγορίας καὶ γνώμης καὶ πίστεως κείσεται.
 εἰ δὲ οὗτος διαρρήδην περὶ ἑαυτοῦ ταῦτα ἐμβοᾷ καὶ ταῖς
 75 ἀπάντων ἀκοαῖς μέγα διακέκραγεν οὐκ αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι
 τὸν θεῖον Ἐπιφάνιον, πῶς οὐκ ἔλεγχος τῆς ἀπάτης καὶ ἀπαι-
 δευσίας τῶν ἀνοήτων πρόκειται; διὸ τὴν αἰσχύνην καὶ τὰ
 ὀνειδίη καὶ τὴν ἥτταν δικαίως ἂν μάλα οἱ Ἐπιφάνιον νῦν

CP

49 ἀπαλλάττεται C 49/50 εὖ παρασχῶν C, εὐπάρασχον P 57 μὲν] *add.*
 οὖν P^{p corr} δεκτὰ] δὲ κατα C 58 ἀπίθανον C 60 αὐτόν C 64
 ἐπιμαρτύρωνται C^{d corr} 65 ἀψευδῆς P διηλλαγμένον] διηλαγμένον C,
add ἐκ P 70 χώρου C (*cf. supra* 10³⁹) 71 ἱεράς C 72 ἄποθεν
 P 74 αὐτοῦ C

80 ἀκλεῶς ἀναπλάσαντες ἀπενέγκοιντο, αὐτὸν ἐκεῖνον περὶ
 καὶ δόξαις ἐναντιωτάταις ἀγεννῶς περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ f. 324^r
 πράγματος περιπίπτουσιν, καθάπερ μειρακιώδεις τινές ἐκ σκη-
 νικῶν ἀθυρμάτων συνηθροισμένοι, ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς ὁμό-
 φρονας παίζοντες.

198. εἰ δὲ ἔτι ἀπαναισχυντοῖεν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀντε-
 χόμενοι, ἐκβιασθήσονται καὶ τοῖς ἄλλοις οἷς περιέχει ἀτόποις
 ἐξακολουθεῖν, ὡς ἐξεῖναι αὐτοῖς καὶ τοῖς σάββασις οὐ τῆς
 τεσσαρακοστῆς μόνον ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις καιροῖς ἀσιτεῖν
 5 ἄχρις ἐνάτης ὥρας, μεθ' ἣν ἀπονησιζέσθαι καὶ καταλύειν τὰς
 ἀσιτίας. ἀλλ' ὡς καὶ τοῦτο δὴ τὸ παράλογον, ἀλλότριον τῆς
 καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἤδη καθίσταται, οὐδεὶς
 ἂν ἀντείποι. γνωρίζεσθω δὲ κἀνταῦθα οὐκ Ἐπιφάνιος ἀλλὰ
 Μαρκίων ὁ μιὰρὸς ἄντικρυς φθηγόμενος· ὃν ἐν τῇ κατ' αὐτὸν
 10 αἰρέσει μετὰ τῶν ἄλλων βλασφημιῶν καὶ τοῦτο ληρωδοῦντα
 στηλιτεύει αὐτὸς Ἐπιφάνιος λέγων· Νηστεῖαν δὲ κατὰ σάβ-
 βατον Μαρκίων κηρύττει. μυστήρια δὲ δῆθεν τὰ παρ' αὐτοῦ
 ἐπιτελεῖται, τῶν κατηχουμένων ὁρώντων. ὕδατι δὲ οὗτος ἐν
 15 τοῖς μυστηρίοις χρῆται. τὸ δὲ σάββατον νηστεύειν διὰ ταιαύ-
 την αἰτίαν φάσκει· Ἐπειδὴ, φησὶν, τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων
 ἐστὶν ἀνάπαυσις, τοῦ πεποιηκότος τὸν κόσμον καὶ ἐν τῇ
 ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀναπαυσαμένου ἀπὸ τῶν ἔργων, ἡμεῖς νη-
 στεύομεν ταύτην, ἵνα μὴ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ τῶν Ἰουδαίων
 20 ἐργασώμεθα. ὥστε καὶ ἐντεῦθεν φανερὸν ὅτι ἀλλότρια πάντα
 τοῦ ἀοιδίμου Ἐπιφανίου εὐρίσκεται ὅσα κατὰ τῆς Χριστοῦ
 ἐκκλησίας ὁ ἀνόσιος ἐκεῖνος πεφλυάρηκεν. | ἀλλ' εἰ δεῖ τὸ τοῦ f. 152^r

198. 11/19 Epiphanius Constantiensis, *Panarion*, ed. Holl, 2, 98, 3-7; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 364, 32-39 (ab l. 14) 15/17 cf. Gen. 1,1 - 2,2

CP

83 ἀθρυσμάτων C

198. 5 τὰς] τῆς P 6 ἀστείας (sic) C^e corr ἀλλ' ὡς] ἄλλως C 7
 οὐδεὶς] πᾶερ. καὶ C 21 τὸ] οἱ C^a corr

λόγου εἰπεῖν· ὁ βαλὼν καὶ ἰάσεται, καὶ ἔτι οἰκειότερον ἐπει-
 πείν ὅτι ὁ γράψας καὶ ἀπήλειψεν. ὅστις γάρ ποτέ ἐστιν ὁ τῶν
 λόγων τούτων γεννήτωρ, πρῶτα μὲν ὠμολόγησεν ὅτι γέλωσ
 25 καὶ χλεύη τῆς φλυαρίας ταύτης ἕνεκεν τοῖς πολλοῖς πρόκει-
 ται, ἔπειτα δὲ ἐπήγαγεν ὅτι Πολλάκις τοῖς δοκοῦσιν
 σοφοῖς ταῦτα περιαιρεθῆναι συμβουλεύσας,
 καίτοι γε ἐπισκόποις οὖσιν καὶ διδασκάλοις
 καὶ συλλειτουργοῖς, ὑπὸ πάντων οὐκ ἠκούσθη
 30 ἀλλ' ὑπ' ἐνίων καὶ τούτων | ὀλίγων παντελῶς. f. 324'

ἀλλ' ὡς μὲν ὑπ' οὐδενὸς τῶν εὐσεβούντων ἠκουσται, οὐκ ἂν
 λάθοι τοὺς συνετοὺς καὶ ἐχέφρονας· ὅμως δ' οὖν τὴν οἰκείαν
 μετὰ τῆς αἰρέσεως ἀμαθίαν διὰ τῶν λόγων τούτων ἡμῖν ἐμφα-
 νίζει, κατήγορος ἑαυτοῦ γινόμενος ἐν ᾧ φάσκει μηδένα τῶν
 35 ἐπισκόπων καὶ συλλειτουργῶν κοινωνῆσαι ἢ προσεσχικέναι
 τοῖς παρ' αὐτοῦ ληρωδουμένοις, δῆλον δὲ ὡς ὀρθοδοξία τετει-
 χισμένων καὶ διδασκαλίαις τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσοφίας κατηρι-
 σμένων, ἀλλὰ τινὰς ὀλιγίστους καὶ τούτους δὲ πάντως ἀ-
 λογωτάτους καὶ πρὸς τὸ ψεῦδος καὶ τὴν τοιαύτην ἀπάτην
 40 ἐτοιμοτάτους ὧν τῆς ἀβελτηρίας καὶ ἀμαθίας ἄξιοι οἱ νῦν
 ταῦτα προσιέμενοι, ἅτε φοιτηταὶ καὶ ὀπαδοὶ ἐναργῶς κατα-
 δεικνύμενοι. καὶ οὕτω γε ἑαυτὸν στηλιτεύσας, καμάτων ἡμᾶς
 ἀπήλλαξεν καὶ λόγων περιττῶν ἀνῆκεν· καὶ πεπαύσεται λοιπὸν
 περὶ τῆς θεομάχου χρήσεως ταύτης λέγειν τι πλέον.

199. διὰ γοῦν τὴν ἀβουλίαν καὶ ἀναισχυντίαν τῶν προσκε-
 χηνότων αὐτῷ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰς λοιπὰς τῶν ἐν τῷ ὄρω αὐτῶν
 προσκειμένας χρήσεις ἐπισκεψόμενοι ἄπιμεν, ἐν αἷς γράφεται
 5 τοιάδε· Τίς ἤκουσεν τοιαῦτα πώποτε; τίς τῶν
 παλαιῶν πατέρων Χριστοῦ εἰκόνα ζωγραφήσας

22 cf. Leutsch - Schneidewin, 2, 762-763 26/30 Epiphanius Constan-
 tiensis, *Epistula ad Theodosium imperatorem*, Hennephof 113; Thümmel, 186, 69-73

199. 4/13 cf. Epiphanius Constantiensis, *Epistula ad Theodosium imperatorem*,
 Hennephof 114; Thümmel, 185, 21-27; cf. *Adversus Epiphaniidem*, 349, 17-25

CP

23 ἀπήλειψεν] ἀπήλασεν C^{a corr} 38 καὶ] om. C 41 ὀπαδοὶ] sic spir.
 codd.

199. 3 an pro προκειμένας? cf. infra 200⁶

4 πώποτε] ποτέ C

ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν οἴκῳ ἰδίῳ κατέθετο; τίς ἐν
βήλοις θυρῶν τῶν ἀρχαίων ἐπισκόπων Χριστὸν
ἀτιμάσας ἐζωγράφησεν; τίς τὸν Ἀβραάμ καὶ
'Ισαάκ καὶ Ἰακώβ Μωσέα τε καὶ τοὺς λοιποὺς
10 προφήτας καὶ πατριάρχας ἢ Πέτρον ἢ Ἀνδρέαν
ἢ Ἰάκωβον ἢ Ἰωάννην ἢ Παῦλον ἢ τοὺς λοιποὺς
ἀποστόλους ἐν βήλοις ἢ ἐν τοίχοις ζωγραφήσας
οὕτως παρεδειγμάτισεν καὶ ἐθριάμβευσεν;

καὶ μὴν αὐτὸς ἦν ὁ λέγων ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα γράφον-
15 τες φασὶν ὡς εἰς τιμὴν καὶ μνημύσυνον τῶν ἀ- f. 152^v
γίων ποιοῦμεν· ἀλλ'ὡς εἴκειν καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς οἰ-
κείους λόγους ἠγνόησεν. καὶ δὴ ἄμεινον μὲν ἦν τὸ σιωπᾶν
καὶ μὴ ἀποκρίνεσθαι τῷ ἄφρονι διὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ· τί
γὰρ ἡλιθιώτερον τούτων ἢ μανικώτερον; τοιαῦτα γὰρ οὐδ' ἂν οἱ
20 νόσω φρενίτιδος ἀλόντες παρεφθέγξαντο. ἐῷμεν | λέγειν τοὺς f. 325^r
πεπηρωμένους τὰ ὄμματα· ἤκουσαν γὰρ ἂν παρὰ τῶν βλε-
πόντων ποτὲ ὅπως ἐκ παλαιῶν τῶν χρόνων καὶ γεγένηται
ταῦτα καὶ τεθέανται, κἄν μόνος οὗτος καὶ ἀκοῆς καὶ ὄψεως
καὶ φρενὸς αὐτῆς ἀπεστέρηται.

200. πλὴν διὰ τοὺς ἀκρωμένους καὶ φροντίζειν τῆς
ἑαυτῶν σωτηρίας καὶ δογμάτων ὀρθῶν ἀντέχεσθαι βουλομέ-
νους τοιαῦτα, ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον ἀποτεινόμενοι, φασὶν
ὅτι αὐτόθεν δέχου τῆς ἀπάτης καὶ παραφροσύνης τοὺς ἐλέγ-
5 χους· ἵνα πρότερον ἐκ τῶν σῶν καὶ τῆς σῆς φατρίας κατάρ-
ξωμαι, Εὐσέβιος ὁ σός σοι προκείσθω ὁ κατὰ τῆς ἀληθείας
ἰστάμενος, καὶ μικρόν τι τῆς ἀληθείας ἀπτόμενος διὰ τὸ τῶν

15/16 cf. supra 166⁴⁻⁵; sed Nicephorus videtur hoc resumpsisse ex opere
Adversus Eriphanidem, 306, 11-13; 349, 27-28 18 cf. Prov. 26, 4

200. 6/15 cf. Eusebius Caesariensis, *Historia ecclesiastica*, 7, 18, ed. Schwartz,
2, 672, 3-18

CP

17 δεῖ C 21 ἄν] om. C^a corr 22 πότε C γεγέννηται C 23
καί¹] om. C

200. 3 τὸν] om. C 5/6 κατάρξομαι C^a corr 6 εὐσέβιος C

πραγμάτων ἀπαραίτητόν τε καὶ ἀναπόδραστον, συγγράφων
καὶ αὐτὸς τεθεῶσθαι τὸν χαλκοῦν ἀνδριάντα, ὃν ἐπ'ὀνόματι
10 Χριστοῦ ἡ εὐεργετηθεῖσα γυνὴ ἀνεστήλωσεν ὥστε φέρειν τὴν
μνήμην τοῦ κατ'αὐτὴν τῆς ἰάσεως θαύματος. τούτου δὲ πρὸς
τὴν τοῦ σωτῆρος ἐπιφάνειαν τί ἂν εἴη ἀρχαιότερον; εὐγνωμο-
νεῖ δὲ καὶ περὶ τὰ τελούμενα θαύματα παρὰ τῆς ἐκεῖθεν φου-
15 μένης ἱερᾶς καὶ θεοβλάστου πόας καὶ ὡς ἦν ἅπασιν ἀλεξίκακον
ἐπικούρημα, ἔτι πρὸς τούτοις φάσκων ὅτι Καὶ τῶν ἀποστόλων
αὐτῶν τὰς εἰκόνας, Παύλου καὶ Πέτρου καὶ αὐτοῦ δὴ Χρι-
στοῦ διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σφωζομένης ἱστορήσαμεν, τῶν
παλαιῶν ἀφυλάκτως οἷα σωτῆρα ἐθνικῆ συνηθείᾳ τοῦτον
20 τιμᾶν εἰωθότων τὸν τρόπον. οὗ τὸ τεχνούρημα τῆς ἐθνικῆς
συνηθείας ἐν ἑτέροις ἐξελήλεκται. καὶ ἰδοὺ δὴ ὁ παλαιὸς
Εὐσέβιος παρὰ τῶν παλαιτέρων γεγενημένης Χριστοῦ καὶ
τῶν ἁγίων εἰκόνας ἱστορηκέναι συντίθεται. οὕτω περὶ μὲν τὴν
ἀλήθειαν τὸ ἀσύμφωνον πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους περι-
φρανῶς κέκτηνται, πρὸς δὲ τὸ ψεῦδος τὸ σύνδρομον καὶ ὁμό-
25 τροπον.

| κεκλήσθωσαν τῶν συνηγόρων καὶ ἕτεροι, μᾶλλον δὲ τῶν f. 153^f
κατηγόρων τοῦ ψεύδους καὶ τῆς καθ'ἡμᾶς εὐγενείας ὑποφῆται
καὶ διδάσκαλοι· καὶ αὐθις γὰρ καλεῖν εὐκαιρον. τεθεῶσθω
τοίνυν τὴν κατὰ τὸν Ἀβραὰμ ἱστορίαν ὁ τῆς Νυσαίων ἱερὸς
30 Γρηγόριος καὶ ἀπαγγελλέτω καὶ πειθέτω τοὺς ἄφρονας, | πρὸς f. 325^v
δέ γε καὶ ὅσα καὶ οἷα ἐν ἀρχαιότεροις ναοῖς καθιστορήσας
συγγέγραφε τοῦ τε ἁγίου καὶ πανευφήμου μάρτυρος Θεο-
δώρου καὶ τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μάρτυρος Βασιλίσκου. καὶ

15/19 Eusebius Caesariensis, *Historia ecclesiastica*, 7, 18, ed. Schwartz, 2, 672,
20-24; cf. *Adversus Epiphaniem*, 350, 16-21; *Contra Eusebium*, 493, 3-9 19/20
cf. *Contra Eusebium*, 493,10 - 496,4 28/30 cf. supra 101⁴⁻¹⁴ 31/33 cf.
supra 102²⁻³⁵ et 103²⁻⁷

CP

11/12 τὴν πρὸς C 12 εἴη] ἢ C 13/14 εὐσεβειος marg. unc. litt.
C 21 εὐσέβειος C παλαιότερων C 23 ἀλλήλους] τοὺς ἄλλους
C 28 τεθεῶσθαι P 29 νυσαίων P 29/30 νόσης marg. unc. litt. C

ἄλλος τοῦ ἀποστόλου κεκτήσθω εἰκόνα καὶ περιέπων τιμάτω,
 35 καὶ ἄγγελον ὁράτω βαρβάρων ἐλαύνοντα νέφη καὶ ἅ τούτοις
 συγγέγραπται, καὶ τὴν κηρόχυτον ἀγαπάτω γραφήν, καὶ ἄλλα
 τούτοις ἱστορεῖτω παραπλήσια· ὁ μέγας δ' οὗτος Ἰωάννης ἐστίν,
 ὁ τῆς βασιλίδος ἀρχιερέυς. παρακελευέτω ζωγράφους καὶ
 40 πάλιν Βασιλείος ὁ μέγας, μαρτύρων ἁγίων λαμπρότερον ἀνα-
 γράφειν εἰκόνας ὁμοῦ τοῖς ἐκείνων ἄθλοις αὐτὸν τε τὸν τῶν
 μαρτύρων ἀγωνοθέτην Χριστὸν συνεγγράφειν τοῖς πίναξιν.
 αὐτοῦ δὲ τούτου τὸ ἱερὸν γραφέτω εἰκόνισμα ὁ πολὺς ἐν θεο-
 λογίᾳ Γρηγόριος. ἐκφραζέτω καὶ πάλιν Ἀστέριος τὴν ἱερὰν
 παρθένον τὴν πανεύφημον μάρτυρα καὶ ἣν εἶδεν κατὰ τοὺς
 45 ὑποστέγους δόμους βαδίζων γραφήν, τὸν λόγον μουσουργῶν,
 διασκευαζέτω.

201. παρείσθω νῦν τὰ πολλὰ πρὸς τὸ μὴ μηκύνειν τὸν
 λόγον. τί φατέ ὑμεῖς οἱ τοῖς φάσμασιν τῶν φαντασιωδῶν
 ἐπαγαλλόμενοι; εἶδέν τις τῶν πατέρων τῶν πάλαι εἰκόνας
 Χριστοῦ τε καὶ ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων; πείθεσθε
 5 τοῖς συνηγόροις, ἧ τραχύνεσθε, τῆς φαντασίας τοῖς κέντροις
 νυττόμενοι; ἔδει μὲν ἡμᾶς ἐν ἀντὶ πάντων θέντας λῦσαι
 τέλεον τὸ ζητούμενον. ἀκούετε λοιπόν, οἱ τούτων περιεχόμε-
 νοι τῶν δογμάτων, τί φησιν ὁ καθ' ὑμᾶς Ἀστέριος, ὃν κράτιστον
 ἐν τοῖς ὑμετέροις λόγοις μάρτυρα ἐπιφέρεσθε, καθ' ἣν χρῆσιν
 10 τοῦ ὀρθοῦ καταφρυάττεσθε λόγου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν πλοῦσιον
 καὶ τὸν Λάζαρον λόγου ἀνειλημμένην, ὅπως καὶ ἐν τοῖς σηρι-
 κοῖς ὑφάσμασιν τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τεθέαται· | ἐν οἷς, ἀπαρα-
 καλύπτως καὶ πάσης μετωνυμίας ἄνευ, κύριον καὶ Ἰησοῦν τὴν
 εἰκόνα Χριστοῦ καλεῖ· ὅς γε καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων, καὶ ἀρχαι-

f. 133^v

34 cf. supra 99⁵⁻¹¹ 35/36 cf. supra 97²⁻⁶ 38/41 cf. supra
 100¹¹⁻²⁴ 42/43 cf. supra 104¹⁴ 43/46 cf. supra 105⁸⁻⁸⁶
 201. 8 /12 cf. supra 85⁴⁻⁹

CP

34 χρ<υσόστομος> marg. unc. litt. C 39 βασιλ<ειος> marg. unc. litt.
 C 42/43 θεολ<όγος> marg. unc. litt. C 43 ἀστε<ριος> marg. unc. litt. C
 201. 3 ἐπαγγελλόμενοι C 4 τε] om. P πείθεσθαι C 5 τῆς] τη
 C^{a corr} 6 μὲν] δὲ P 13 καί.²] om. C^{a corr}

- 15 οτέρων ἔτι τῶν ὑφασμάτων μέμνηται. φημιούσθω οὖν πᾶσα
 γλῶσσα καὶ ἐμφραττέσθω πᾶν στόμα κατὰ τῆς Χριστοῦ ἐκκλη-
 σίας φθεγγόμενον ἄδικα. ἃ γὰρ ἀρχαιότητι διαφέρει αἰδέσιμα | f 326^r
 εἶεν ἂν καὶ τίμια. εἶτα ὁ μηδένα τῶν πάλαι πατέρων
 Χριστὸν ἢ προφήτην καὶ ἀπόστολον ζωγραφῆσαι
 20 λέγειν ἀνεχόμενος, τί ἂν πρὸς αὐτὸν Χριστὸν ἔφησεν τὴν ἰδίαν
 θεοειδῆ καὶ σεβάσμιον μορφήν ἐκτυπώσαντα, ἢ καὶ εἰς δεῦρο
 πρὸς ἔλεγχον τῶν ἀπίστων τετήρηται, παρὰ Χριστιανοῖς δὲ καὶ
 πεπίστευται καὶ τετίμηται; ἀλλ' ὅ γε ἄφρων καὶ ἄπιστος ὁμοῦ
 τοῖς ἀληθέσιν λόγοις καὶ τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς ὁρᾶται πολέ-
 25 μιος. ὁ δογματίζων δὲ ὅτι οὐδεὶς Πέτρον ἢ τοὺς ἄλλους
 ἀποστόλους ζωγραφῆσας παρεδειγμάτισεν ἀ-
 κουέτω τοῖς φοιτηταῖς ἅμα ὡς ἀποστόλων ἔργον, τὸ παρα-
 δειγματίζειν τοῦτο, τὸ ἀπ' ἀρχῆς γέγονεν. καὶ γὰρ ἀρχαῖος
 ἱστορούμενος καὶ ἀληθείας ἐχόμενος παραδίδωσιν λόγος ὡς
 30 αὐτὸς ὁ τοῦ ἀποστολικοῦ κορυφαῖος χοροῦ τὴν τε τοῦ σωτή-
 ρος καὶ διδασκάλου εἰκόνα καὶ μὴν καὶ τὴν ἑαυτοῦ καὶ τινων
 μαθητευομένων αὐτῷ εἰς τὸ εὐαγγέλιον, οἰκεία φωνῇ τῷ
 γραφεῖ διαμορφοῦν παρεκελεύσατο· κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τοὺς
 λοιποὺς ἱερούς ἀποστόλους ποιεῖν ἀνιστόρηται· περὶ ὧν ἦδη
 35 πλατύτερον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν προεξεθέμεθα. εἰ γοῦν οὐδὲ
 ἀρχαιότητι πείθεσθε οὐδὲ τὰ κατ' ὀφθαλμοὺς προκείμενα δυσω-
 πεῖ ἢ τὰ ἐν ἱστορίαις παραδεδομένα διδάσκει, οὐδ' ἂν ἐκ νεκρῶν
 κηρύσσων τις ἀναστῆ, ἢ ὑμετέρα σκληροκαρδία καὶ ἀδάμαστος
 40 πεισθήσεται ψυχὴ, ἕως ἂν ὑμᾶς ἡ κραταιὰ καὶ δικαία τοῦ θεοῦ
 μετέλθοι δικαίως χεῖρ.

16/17 cf. Ps. 62, 12 30/33 cf. supra 83¹⁵⁻³⁰ 34/35 cf. supra
 82¹⁻⁹² 37/39 cf. Lc. 16, 31

CP

15 φημιούσθω C 17 φραττόμενον C^a ^{cor}, φθνεγγόμενον C^p ^{cor} 18 εἶεν
 ἂν] εἶναι C 21 σεβασμίαν P 22 τῶν] om. C^a ^{cor} 28 ἀπ'] ἐξ
 P 29 τα εν τω βίω του αγιου παγκρατιου marg. unc. litt. C 32 τῷ] τὸ
 C 34 περὶ] καὶ δι C 37 παραδεδομένα C 39 πειθήσεται C κρα-
 ταία C (cf. supra 58³)

202. καὶ ὧδε μὲν ταῦτα ἐχέτω· οἱ δ' οὖν τῆς ἀφροσύνης
 ἐρασταὶ τὴν σκολιὰν καὶ ἀπατηλὴν ἐρχόμενοι ὁδόν, πλεῖστα
 τῶν ἀκόσμως καὶ ἀλλοκότως τῷ εἰκαιόφρονι γεγραμμένων
 περιελόμενοι ἐν οἷς τὸ φασματῶδες καὶ νηπιῶδες αὐτοῦ
 5 ἐμφανίζεται, τοῖς προγεγραμμένοις συντάττουσιν ταῦτα·
 Οὐχ' ὄρᾳς, θεοφιλέστατε βασιλεῦ, τὸ ἔργον οὐ
 πρέπον θεῷ; διὸ παρακαλῶ, βασιλεῦ θεοσε-
 βέστατε καὶ μισοπόνηρε, πᾶσαν | πλάνην ἐλέγ- f. 154'
 χων τῷ ἐν σοὶ ζήλω θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διὰ στερεᾶς
 10 σου νομοθεσίας μετὰ προστίμου ὀριζομένης εἰ
 δυνατὸν - | πιστεύω δὲ ὅτι ἐὰν θέλῃς ἐν θεῷ, f. 326'
 δύνασαι -, ὅπως τὰ βῆλα, ὅπου ἐὰν εὗρεθῇ
 ἔχοντα ψευδῶς μὲν, ὅμως δέ, ἢ ἀποστόλων ἢ
 προφητῶν ζωγραφίας ἢ αὐτοῦ τοῦ κυρίου καὶ
 15 Χριστοῦ, ταῦτα πάντα συλλεγέντα ἀπὸ ἐκκλη-
 σιῶν ἢ βαπτιστηρίων ἢ οἰκιῶν ἢ μαρτυρίων εἰς
 ταφήν πτωχῶν προχωρήσεις, τὰ δὲ ἐν τοίχοις
 διὰ χρωμάτων λευκανθῆναι, τὰ δὲ ἐν μουσαρίῳ
 προληφθέντα γραφῆναι. ἐπειδὴ δὲ δυσχερές ἐ-
 20 στιν τὸ τοιοῦτον ἀνασκευάσμα, ἐν τῇ δοθείσῃ
 σοὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ σοφίᾳ εἰδέναι πῶς προστά-
 ξεις· εἰ μὲν δυνατὸν ταῦτα ἀνασκευασθῆναι, εὖ
 ἂν ἔχοι· εἰ δὲ ἀδύνατον, ἀρκεσθῆναι ταῖς προγε-
 γονόσιν καὶ μηκέτι τινὰ ζωγραφεῖν οὕτως. καὶ
 25 γὰρ οἱ ἡμέτεροι πατέρες οὐδὲν ἄλλο ἔγραφον εἰ
 μὴ τὸ σημεῖον τοῦ Χριστοῦ τὸν σταυρὸν ἐν ταῖς
 ἑαυτῶν θύραις καὶ πανταχοῦ.

6/27 Epiphanius Constantiensis, *Epistula ad Theodosium imperatorem*, Hen-
 nephof 115; Thümmel, 185, 46-61

CP

3 γεγραμμένον C^a corr 8 πᾶσαν] iteravit C 11 ἐὰν] ἂν P θέλεις
 C 12 ἐὰν] ἂν P 17 προχωρήσει P 19 δὲ] om C 21 τοῦ] om.
 C 23/24 προγεγονόσιν] προγεγραμμένοις C^a corr 27 αὐτῶν P

τί οὖν πρὸς ταῦτα φήσει τις ἢ ὅτι *Σοφία μωροῦ ἀδιεξέτα-*
στοι λόγοι, καθὰ γέγραπται, καὶ Ὁ μωρὸς μωρὰ λαλήσει καὶ ἡ
 30 *καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει, τοῦ συντελεῖν τὰ ἄνομα καὶ τοῦ*
λαλεῖν πρὸς κύριον πλάνησιν. πῶς γὰρ οὐχὶ σκαιότητος καὶ
παρακροσύνης ἐσχάτης ταυτί, τσσαῦτα ἤδη περὶ τὴν τῶν ἱε-
ρογραφιῶν σπουδάσαι καθαίρεσιν, καὶ τὰ μὲν ἄλλα πάντα ἐκ
 35 *ποδῶν γενέσθαι, τὰ μεμουσουρηγμένα δὲ μόνα διὰ μικρὰν δυσ-*
χέρειαν ἐπὶ σχήματος ἴστασθαι συγχωρεῖν, καίτοι ταῦτα
μᾶλλον ἐχρῆν λέγειν περιηρῆσθαι ὡς τὸ ἐπαγωγὸν καὶ ἔφολ-
κον μᾶλλον ἤπερ τὰ ἐξ ἐτέρας ὕλης γεγραμμένα ἔχοντα; καὶ
γὰρ οὖν καὶ ἐν θυσιαστηρίοις τὸ πλεόν, ὡς εἰπεῖν, καθίδρυται,
 40 *ἐνθα ἡ θυσία ἐπιτελεῖται ἡ ἀναίμακτος· ἐξ οὗ καὶ βεβηλοῦται,*
ὡς δοκεῖ, τοῖς βεβήλοις τὸ ἅγιον. πῶς οὖν διὰ μικρὰν δυσχέ-
ρειαν τὸ πᾶν τοῦ πόνου ἀπώλεσεν; πολλὰ γὰρ καμῶν καὶ πολλὰ
γράψας τοὺς εἰδωλικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς ζωγραφη-
τοὺς θεοὺς αὐτοῦ καὶ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, ἦν ὤετο πλανώμε-
 45 *νος εἰδωλολατρίας ὑπόθεσιν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ καταλέ-*
λοιπεν, | ἄξιά γε ὡς ἀληθῶς τῆς ἑαυτοῦ καὶ πίστεως καὶ συνέ-
σεως καὶ γράφων καὶ ὑποτιθέμενος· οὐ γὰρ πίστεως ὀρθῆς καὶ
 f. 327^r
ἀκριβοῦς ταῦτά γε. | οὐχ' οὕτως ἡ Χριστιανῶν ἔχει θεοσέβεια,
 f. 154^v
τινῶν μὲν τῶν εἰς τὴν πίστιν ἠκόντων καταφρονεῖν, τινῶν δὲ
ἀντέχεσθαι· ὁ καθ' ἐν γὰρ μέρος ἀποσφαλεῖς, πάντων γέγονεν
 50 *ἔνοχος καὶ τοῦ παντὸς ἐκεῖθεν ἐκπέπτωκεν. χωλεύων οὖν οὐ-*
τος περὶ τὴν ἑαυτοῦ πίστιν, περὶ τὴν καθ' ἡμᾶς οὐδ' ὄλως ὀρθο-
τομεῖ εὐσέβειαν, ἐπεὶ οὐχ' οὕτω ποθὲν διάκειται τὰ ἡμέτερα.
μέχρι γὰρ καὶ μνήμης αὐτῆς τὰ τῶν εἰδώλων παρὰ τῆς ἐκκλη-
σίας ἠφάνισται· καὶ εἰ τούτοις εἴκουσιν οἱ ταλαίπωροι, οὐδὲν
 55 *ἤττον μέχρι παντὸς εἰδωλολάτραι διαμενοῦσιν. τοιαῦτα δὴ τὰ*

28/29 cf. Sir. 21, 18   29/31 Is. 32, 6   49/50 cf. Iac. 2, 10

CP

29 μωρὰ] iteravit C   33/34 ἐκ ποδῶν] sic codd. (cf. supra 175⁷² et
 195⁶⁹)   37 ἐτέρας] εκατέρας C (an recte?)   45 καί¹] om. C   48 τινῶν¹]
 τίνων C^p corr   49 καθ' ἐν codd.   γὰρ] om. CP^p corr   52 πόθεν P

τῆς χρήσεως ἀλογώδη καὶ ἄτοπα καὶ τοῦ γελαῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀνατρέπεσθαι ἄξια· ἴδωμεν δὲ εἰ τῷ ὄντι πρὸς Θεοδόσιον ταῦτα γέγραπται καὶ εἰ κατήκοος τῶν τοῦ μεγάλου τούτου διδασκάλου λόγων γέγονεν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐδὲ ὄναρ Θεοδοσίῳ πέπλασται, οἱ τὰ ἐκείνου συγγεγραφοτές μαρτυρεῖτωσαν· ὅτι δὲ ἐκ τῶν ἀπ' ἐκείνου χρόνων μᾶλλον ἠϋξῆται καὶ εἰς μέγα τῶν ἱεροτυπιῶν ἐπιδίδωσιν ἢ εὐπρέπεια, αὐτὰ κεκράξεται τὰ πράγματα· καὶ περιηγήσει τάνδρὸς τὴν εὐσέβειαν ὅσα τε ἐν θείοις σηκοῖς καὶ ἱεροῖς σκεύεσιν ἀνατολή καὶ δύσις προβάλλει φιλοτεχνούμενα. οὐκοῦν οὐδὲ παρ' Ἐπιφανίου οὐδὲ πρὸς Θεοδόσιον τὰ κακῶς καὶ δυσσεβῶς γεγραμμένα.

203. καὶ ὧδε μὲν τὸ πέρασ ταῦτα ἐχέτω· δεδειγμένου γὰρ πολλαχόθεν μηδὲν μετεῖναι τῆς ἐπιστολῆς Ἐπιφανίῳ, τοῦ κατ' αὐτὴν εἰς τὸ λοιπὸν ἀποσχόμεθα λόγου, τῶν δὲ μετέπειτα λόγων αὐτίκα δὴ μάλα ὡς οἰοί τέ ἐσμεν ἐφαπτώμεθα. λοιπὴ γὰρ καὶ τελευταία τῶν παρ' αὐτοῖς παρενηνεγμένων παρομαρτεῖ χρήσεων | ἥτις ὡς Ἐπιφανίου πεπλαστούργηται πρὸς Ἰωάννην τὸν Αἰλίας ἐπίσκοπον ἐπιγεγραμμένη ἐπιστολὴ ἀπαγγέλλουσα τοιαῦτα· Ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης ποιήσει μεθ' ἡμῶν κατὰ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν εἰς τὸ συντριβῆναι τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀποδιωχθῆναι πᾶσαν πρόφασιν πονηρὰν εἰς τὸ μὴ | σχισθῆναι τὸν σύνδεσμον ἐξ ἡμῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀνυποκρίτου ἀγάπης καὶ εἰρήνης καὶ ὀρθῆς πίστεως καὶ ἀληθείας. ἐπειδὴ δὲ ἤκουσα ὅτι τινὲς ἐγόγγυσαν καθ' ἡμῶν ὅτι ἐν τῷ διαβαίνειν ἡμᾶς ἐπὶ τὸν ἅγιον τόπον τῆς Βεθλὴλ τοῦ συναγελασθῆναι τῆ

f. 327^vf. 155^r

203. 8/42 Epiphanius Constantiensis, *Epistula ad Iohannem Aeliae*, Hennephof 139 8/10 cf. Rom. 16, 20

CP

56 τοῦ γελαῖσθαι] τοῦτο γελάσθω C 57 εἶδωμεν C 61/62 ἱερωτύπων C^a corr 66 δυσσεβῶς C

203. 1 δεδειγμένου C^a corr 4 λοιπὴ] λοιπὸν C^a corr 5/6 πα(ρομαρτεῖ) C^e corr 6 ἥτις] εἰ τις C 7 αἰλείας C 9 αὐτοῦ C

σῆ τιμιότητι, ὡς ἤλθομεν εἰς τὴν κώμην τὴν
 λεγομένην Ἀναυθὰ θεασάμενοι λύχνον καιόμε-
 20 νον καὶ ἐρωτήσαντες ἔγνωμεν ἐκκλησίαν εἶναι
 ἐν τῷ τόπῳ· εἰσερχόμενοι δὲ τοῦ εὐχὴν ἐπιτελέ-
 σαι, εὕρομεν βῆλον ἐν τῇ θύρᾳ βαπτόν, ἐν ᾧ
 ἐζωγράφητο ἀνδροεῖκελόν τι εἰδωλοειδές· ὁ
 ἔλεγον τάχα ὅτι Χριστοῦ ἦν τὸ ἐκτύπωμα ἢ
 25 ἐνός τῶν ἀγίων· οὐ γὰρ μέμνημαι ἐγὼ θεασά-
 μενος. καὶ εἰδὼς ὅτι μύσος ἐστὶν ἐν ἐκκλησίᾳ
 τοιαῦτα εἶναι, διέρρηξα αὐτὸ καὶ συνεβού-
 λευσα ἀμφιάσαι ἐν αὐτῷ πένητα τελευτή-
 σαντα. οἱ δὲ γογγύσαντες ἔλεγον· «Ἔδει αὐτὸν
 30 ἀλλάξαι ἐκ τῶν ἰδίων τὸ βῆλον πρὶν ἢ αὐτὸ
 σχίσῃ», καίτοι γε ἐμοῦ ὑποσχομένου ὅτι
 ἀντ' αὐτοῦ ἀποστελῶ ἕτερον. ἐβράδυνα δὲ τοῦ
 ἀποστεῖλαι διὰ τὸ ἀναγκαῖόν με ζητεῖν· προσε-
 δόκων γὰρ ἀπὸ Κύπρου ἀποστέλλεσθαί μοι. νῦν
 35 οὖν ὅπερ εὔρον ἀπέστειλα. καταξίωσον οὖν
 κελεῦσαι τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς παροικίας δέξα-
 σθαι παρὰ τοῦ ἀναγνώστου τὸ ἀπεσταλμένον·
 καὶ παρακαλῶ, πρόσταξον ἵνα μὴ τοιαῦτα
 ἀπλοῦται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. | πρέπει γὰρ τῇ f. 328^r
 40 σῆ τιμιότητι περὶ πάντων φροντίζειν καὶ ἀκρι-
 βολογεῖν περὶ τῶν συμφερόντων τῇ τοῦ θεοῦ
 ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς λαοῖς.

204. πρὸς ταῦτα ἐκεῖνο πρῶτον εἰπεῖν ἐστίν, ὅτι ἔοικεν
 τὰ πρὸς τῷ πέρατι τῆσδε τῆς χρήσεως κείμενα βλάσφημα, πε-
 ριτὰ καὶ νόθα καὶ παρέγγραπτα εἶναι. τὰ γὰρ τούτων προ-
 ηγούμενα, ἡγουν ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης ποιήσει
 5 μεθ' ἡμῶν καὶ τὰ ἐπόμενα, τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς ὑπισχνεί-
 ται· εὐχῆς γὰρ λόγον ἔχει, ἥτις τὸ τέλος σχεδὸν πάντοτε τῶν
 ἐπιστολῶν ἀπαρτίζει. ἔπειτα πρὸς τοὺς τοιούτους λόγους

CP

27 τοιαῦτα| ταῦτα P 30 πρηνή *codd.* αὐτὸ| αὐτῷ C 31 σχί-
 σει P 32 ἀποστελλῶ C 37 ἀναγνώσ (*sic*) C ἀποσταλμέ-
 νον C 40/41 ἀκριβολογεῖν| ἀκριβεῖ λόγον C 41 συμφερόντων C

αὐτόθεν ἔχοντας τὸ σαθρὸν καὶ κατεψυγμένον ἀντιφέρεσθαι, σκαιὸν οἶμαι καὶ ἀπαίδευτον· κινδυνεύσειε γὰρ ἂν τις τοῖς
 10 ἴσοις αἰτιάμασιν περιπίπτειν, | τῇ ματαιότητι τοῦ ἄφρονος f. 155^v
 συνεξομοιούμενος· μεθύοντων γὰρ καὶ ἐξεστηκότων ταῦτα καὶ
 τῶν ἐν ἀγοραῖς παιζόντων παίδων ἀπέοικεν οὐδέν, καὶ τοῦ
 παίζεσθαι μᾶλλον ἢ εὐθύνεσθαι ἄξια. πῶς γὰρ ὁ ποτέ μὲν
 λέγων θεὸν ἔχειν ζωγραφητόν, νῦν δὲ ὅτι οὐδὲ μέ-
 15 μνημαι ἐγὼ θεασάμενός ποτε, οὐ τοῦ γελαῖσθαι καὶ μυ-
 κτηρίζεσθαι δίκαιος; καὶ τοσοῦτον ἀγνοεῖν, ὡς παρ'ἐτέρων
 ἐκμανθάνειν τί ποτέ ἐστιν τὸ ἐν τῷ βήλῳ ὀρώμενον καὶ μὴ δὲ
 τὸ ἀσφαλές εἰδέναι ἀλλὰ διαπορεῖν ἔτι καὶ ὅ,τι ἀπήγγειλαν
 αὐτῷ οἱ ἠρωτημένοι. καὶ πῶς ταῦτα Ἐπιφάνιου τὰ ληρήματα
 20 εἶναι λόγον ἔξει; ἄρα γὰρ οὐκ εἶδεν Ἐπιφάνιος πώποτε; καὶ τίς
 οὕτως ἀφροσύνης καὶ ἀμαθίας ἔμπλεως, ὃς συνειπεῖν ἔλοι-
 το; καὶ ὅπως τῆς ἀληθείας καταστοχάζεσθαι τῷ βουλομένῳ
 πάρεστιν. ποῖος γὰρ τόπος ἀφιγμένον οὐ δέδεκται Ἐπιφάνιον;
 ποίας πόλεις καὶ χώρας οὗτος διαδραμῶν οὐχ'ἰστόρησεν; ἐκ
 25 τῶν Λιβυκῶν τις χωρίων καταρξάμενος, εἶτα ἐπ'Αἴγυπτον
 ἔλθοι, Φοινίκην τε | καὶ Παλαιστίνην καὶ Συρίαν ὄλην διέλθοι f. 328^v
 πρὸς Ἀραβὰς τε καὶ Πέρσας ἀφίκοιτο, ἐκεῖ κατόψεται παρόντα
 τὸν Ἐπιφάνιον. τῆς πρεσβύτιδος Ῥώμης οὐχ'ἅπαξ ἀλλὰ καὶ
 πολλάκις ἐπιβάντα μανθάνομεν· κατὰ δὲ τὸ Βυζάντιον ὡς δια-
 30 φόρως ἦκετο καὶ δὴ καὶ διέτριβεν χρόνον συχνόν, τί λέγειν
 χρή; σχεδὸν τὴν οἰκουμένην θαυματουργῶν διελήλυθεν· ὡς
 ἄλλον ἡμῖν Ἡρακλέα καὶ ἡμέτερον τῷ περιῖεναι τὴν σύμ-
 πασαν ὁ λόγος γνωριεῖ. ἄρ'οὖν ὁ ἐώαν πᾶσαν μικροῦ καὶ ἐ-
 σπερίαν διαπτάς (τὸ γὰρ ἐπέκεινα Γαδεῖρων οὐ περατόν),
 35 καὶ ταῦτα ἐν Χριστιανοῖς καὶ ἐν ἱεροῖς Χριστιανῶν ἐμβα-
 τεύων, οὐχ'έώρακεν πώποτε Χριστοῦ καὶ ἀγίου εἰκόνι-
 σμα; οὐδεὶς ἂν τῶν συνέσει καὶ νήψει διαπρεπόντων ἀποφῆ-

14 cf. supra 188²¹⁻²² 34 Gregorius Nazianzenus, *In laudem Basilii*,
 ed. Bernardi, 24, 2-3 (p. 176); cf. Theodorus Studita, *Epistulae*, 219, 13; 355, 5

CP

8 κατεψυγμένον P 14 ὅτι| om. P 20 ἄρα C 21 οὗτος
 C^{a corr} ἀφροσύνης C 25 εἰ τὰ P

σειεν. οὐδὲν δὲ οἶον καὶ τοῦτο τῷ λόγῳ προσθεῖναι, ὅτι τὸ
 μήκιστον τοῦ κατὰ τὴν ζωὴν χρόνου καὶ τὸ διὰ πλείστων
 40 καὶ τόπων καὶ πραγμάτων τῶν κατὰ τὸν βίον ἦχθαι τοῦτο
 παρέσχετο. εἶτα εἶξεν τοῖς γραφεῖσιν ὁ τῆς Αἰλιέων | καὶ f. 156^r
 πέπαυται τὰ ἱερά καὶ οὐπω ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ σήμερον οὔτε
 ἐν βήλοις οὔτε ἐν ἱεροῖς σκεύεσιν οὔτε ἐν θείοις σηκοῖς κατὰ
 τὴν Ἱεροσολυμιτῶν τὸ τοιοῦτον εὔρηται πώποτε; ἢ οὐχὶ πάντα
 45 τὰ ἐναυῦθα ἱστορούμενα καὶ δεικνύμενα, στήλη καὶ θρίαμβος
 τῶν ματαιοπονοῦντων καὶ φληναφούντων εἰκῆ πρόκειται;
 ὀπηνίκα μάλιστα τῇ ἐναργείᾳ τῶν πραγμάτων αὐτῇ καὶ τοῖς
 γνησίοις καὶ τὸ ἀνεπίληπτον καὶ ἀναμφήριστον τοῦ θεοφόρου
 διδάγμασιν ἔχουσιν ἔπεσθαι οὐκ ἐθέλουσιν, τοῖς πορρωτάτω δὲ
 50 τῆς ἐκείνου διδασκαλίας καὶ ὑπολήψεως ἀπερισκέπτως καὶ
 σφαλερῶς περιπίπτουσιν. εἰ γοῦν ἐκεῖνα ὡς Ἐπιφανίου προσ-
 δέχονται, ὥρα αὐτοῖς καὶ τὰ ἐκ διαμέτρου πως ἀντικαθιστά-
 μενα ὡς Ἐπιφανίου προσίεσθαι προθυμότερον, τὸ ἀμφίδοξον
 ἢ ἀμφίκριμνον οὐκ ἐκφεύγουσιν· ἀνθρω|πολατρίαν γὰρ ἀν- f. 329^r
 55 θρώπου θεοφόρου οἱ ἀπὸ τοῦ ἀνοήτου Ἀπολιναρίου εἰση-
 γεῖσθαι τὸν Ἐπιφάνιον διακηρύσσουσιν, ἔτι καὶ τὴν εἰς θε-
 ὸν ἐλπίδα παραχαράττοντα. ἀλλ'ἀφεῖσθαι τούτων καὶ μὴ
 περιττοεπεῖν λοιπὸν τῷ παντὶ ἄμεινον· μὴ δὲ γὰρ δεῖσθαι
 πλειόνων λόγων, παρὸν τοὺς περὶ τοῦ ἀνδρὸς τὰς ἐναντιωτά-
 60 τας κεκτημένους δόξας ἀλλήλοις ἐπαφέντας ἢ πείσοντας ἢ
 ῥίψοντας ἐκάτερον τὸ τοῦ ἐτέρου παράλογον, αὐτοὺς ἡμᾶς
 ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, χαίρειν τοὺς τῶν ἀλλοτρίων ὕθλους
 ἐάσαντας. τοῦτο δὲ ἀσφαλῶς οἶεσθαι χρεῶν, ὅτι τινὸς τὴν τῶν
 Δοκητῶν ἠρρωστηκότων ἀθειῖαν τὰ δυσσεβῆ ταῦτα τεχνάσματα,
 65 Ἐπιφανίου ὑποδύντος τὸ ὄνομα, ὡς ἂν τοὺς ἀπλουστέρους καὶ
 ἀστηρίκτους διὰ τὴν τοῦ προσώπου ἀξιιοπιστίαν εἰς τὸ ἴδιον
 ἐπαγάγηται θεοστυγὲς δόγμα· καὶ οἶόν τι προσωπεῖον, τῆς
 εἰδωλολατρίας τὴν ὀνομασίαν ἡμπέσχετο, ἵνα τὴν ἰδίαν

CP

41 αἰλιέων C 47 ἐνεργεία C^a corr 48 τὸ] *iteravit* C 51/52
 δέχονται P 53 *post* προθυμότερον *punctuavit* C, P *autem ante* 60 ἐπαφιέν-
 τας P 63 ἐάσαντες C^a corr τὴν] τῆς C τὴν τῶν] *an legendum* τῶν
 τὴν ?

70 πικρίαν τῆς φαντασίας ἐπικρύψηται, μείζονι κακῶ τὸ μέγα
κακὸν ἐξιᾶσθαι πειρώμενος. ὅπου γε ὀρῶμεν καὶ ἕτερα
τοιαῦτα μυσαρῶτατα δόγματα τοῖς τοῦ | Ἐπιφανίου λόγοις f. 156^v
παρὰ τῶν νενοθευκότων ἐγκαταμιγνύμενα ὡς τὸ μηδαμῶς
δύνασθαι ἄνθρωπον ἀμαρτωλὸν διὰ μετανοίας γενέσθαι δί-
καιον καὶ ὅτι ἡ ἅγια θεοτόκος διὰ ῥομφαίας ἀνήρηται κατὰ
75 τὴν φωνὴν τοῦ ἱερέως Συμεῶν· διὰ γὰρ τὸ ἀπλοϊκὸν τοῦ ἡθους
τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς φράσεως τὸ ἀπερίεργον καὶ τῶν συνταγ-
μάτων τὸ πληθὸς εὐεπιχείρητα καταλαβόντες αὐτοῦ τὰ συγ-
γράμματα, τοὺς τοιούτους ἐξειργάσαντο δόλους.

205. ταῦτα οὖν οὕτως εἰρήσθω καὶ πέρας εἰλήφθω τῶν
πονηρῶν καὶ φευκτῶν ἀνοσιουργημάτων. περιτέτραπται γὰρ
πάντα καὶ κατέρριπται, τῇ σφενδόνη τῆς ἀληθείας βαλλόμενα,
τό τε αἶσχος καὶ ἡ φαυλότης καὶ ἡ κεκρυμμένη τῶν δρα-
5 ματουργηθέντων ἀπάτη καὶ ἡ ἐκμεμηχανημένη μέθοδος τῆς
πλάνης σαφῶς ἀνακεκάλυπται· καὶ ὁ αἰοιδιμος Ἐπιφάνιος |
πάσης πονηρᾶς ὑπολήψεως ἀπήλλακται καὶ ὁ γεννῆτωρ τῶν f. 329^v
ἀσεβῶν δογμάτων διὰ πλείστων ὅσων λόγων ἐστηλίτευται,
κατάπλαστον τὴν Ἐπιφανίου προσηγορίαν, οὐκ ἀληθῆ, φέρων.
10 καὶ ὡς ἂν τις συνοπτικώτερον ἀνακεφαλαιοῦμενος εἴποι·
πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς γενεαλογίας, ἐξ ἧς τῶν προσώπων τὸ α'
ἕτεροῖον παρίσταται· δεύτερον ἀπὸ τῶν διαθηκῶν, ἐν αἷς τὸ β'
διάφορον τῶν διατεταγμένων ἐμφαίνεται· τρίτον ἀπὸ τοῦ γ'
μηδένα τῶν κατὰ τὴν Κύπρον οἰκούντων ἀνδρῶν παλαιῶν τε
15 καὶ νέων τὰ τῆς ψευδοῦς διαθήκης εἶδέναι ἢ τὰ λοιπὰ ἀνόσια
συγγράμματα, ἅπερ ὡς Ἐπιφανίου ψευδῶς φέρεται· τέταρτον δ'
ἀπὸ τῆς νοθευθείσης ἐπιγραφῆς πάλαι τῆς βίβλου, ἐν ἧ τὸ
Ἐπιφανίου ὄνομα ἀντὶ τοῦ προγεγραμμένου Ἐπιφανίδου ἀντε-
πεγράφη· πέμπτον ἀπὸ τοῦ μηδὲν μηδαμοῦ εἰρησθαι ἐν τοῖς ε'
20 κατὰ αἰρέσεων συγγραφεῖσιν Ἐπιφανίῳ δεδέχθαι τὴν ἐκκλη-

72/75 cf. Epiphanius Constantiensis, *Panarion*, ed. Holl, 2, 364, 3-4; 3, 474, 6-7; cf. Lc. 2, 35

CP

69 μέγαν C

71 ἐπιἐπιφανίου C^a corr

74 ρομφαίας C

σίαν θεσμούςς εἰδωλικούς πώποτε, καίτοι πολλά περὶ εἰ-
 κόνων τῶν ἔξωθεν καὶ εἰδώλων διαλεξαμένω· ἔκτον ἀπὸ τοῦ | ς'
 μηδαμοῦ νεκρὰ καλεῖν τὰ εἶδωλα ὡς μηδέποτε ζήσαντα, ὡς ἐν f. 157'
 τῷ κατὰ Κολλυριτῶν γράφει λόγῳ, Ἐπιφανίδην δὲ ἀπεναντίας
 25 πανταχοῦ νεκρὰ καλεῖν· ἕβδομον ἀπὸ τῆς γραφείσης ἀλη- ζ'
 θοῦς ἐπιστολῆς πρὸς Θεοδόσιον τὸν βασιλέα χάριν τοῦ ἔξε-
 λαθῆναι τὰς ἐν τῇ Κύπρῳ αἱρέσεις, καθ' ἣν οὐχ' οἶα ἡ ψευδῆς
 ἐπιστολὴ περιέχει ἐμφέρεται· ὄγδοον ἀπὸ τῆς ἀθέσμου κατὰ
 πᾶν σάββατον νηστείας ἐκ τῶν Μαρκίωνος τοῦ μιανοῦ παρα-
 30 ληφθείσης· ἕνατον ἀπὸ τῶν τύπων τῶν Ναζωραίων, οὓς Ἐπι- θ'
 φάνιος μὲν ἐν τοῖς κατὰ Μασσαλιανῶν διὰ πλειόνων λόγων ἐπὶ
 Χριστοῦ προῆχθαι τὸ παλαιὸν συνίστησιν· ὁ δὲ ἀντίθετος
 ἐσφάλθαι λέγει τοὺς πειρωμένους τῷ Χριστῷ τύπους συνά-
 πτειν, ὡς ἐν τῇ πρὸς Θεοδόσιον πεπλασμένη ἐπιστολῇ ἐμφέρε-
 35 ται· δέκατον ἀπὸ τῆς τῶν Δοκητῶν | αἱρέσεως, ἧς πλεῖστα f. 330' ι'
 καταγορεύει Ἐπιφάνιος, τελείαν καὶ ἀψευδῆ τὴν τοῦ θεοῦ
 λόγου ἐνανθρώπησιν κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα κη-
 ρύσσαν, ὁ δὲ ἐκείνοις ὡς προεστῶς τῆς φαντασίας συμ-
 φθηγγόμενος· ἐνδέκατον ἀπὸ τοῦ μὴ συμβαίνειν τὰ γεγραμ- ια'
 40 μένα ἐν τῇ πρὸς Ἰωάννην τὸν Αἰλίας ἐπίσκοπον τοῖς κατὰ τὸν
 βίον Ἐπιφανίου συντεταγμένοις, ὡς ἐν αὐτοῖς δέδεικται· δωδέ- ιβ'
 κατον ἀπὸ τοῦ τὴν ἱεράν τῶν εἰκονισμάτων ἱστορίαν ἐν ταῖς
 κατὰ Κύπρον ἐκκλησίαις πάσαις ἐμπρέπειν.

206. ἐκ δὴ τούτων καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἤδη προγεγραμ-
 μένων ἐμφανὲς ὡς ἀλλότριος τῆς Χριστιανῶν θεοσοφίας ὁ τῆς
 ἀποστασίας διδάσκαλος· καὶ ἐπειδὴ τῆς οἰκείας ἀπονοίας τε καὶ
 θρασύτητος ὁ τῆς αἰρετικῆς παρατάξεως πρόμαχος *ἔξαισιον* τὸ
 5 *πτῶμα* ὑπέμεινεν, ἐπόμενόν ἐστιν καὶ τὸ πᾶν τῆς βδελυρᾶς καὶ

206. 4/5 cf. Iob 18, 12; 20, 5, 37, 16

CP

205. 23 ὡς²] ὡ C^a corr 24 ἐπιφανίδη C 27 ἐν] ἐπὶ P 31 μασ-
 σαλιανόν C^a corr 36 θεοῦ] χῶ C^a corr 38/39 συνφθηγγόμενος C 40
 αἰλείας C 42 ἀπὸ] ἱεραπὶ C^a corr εἰκονισμάτων C^a corr

206. 2 τῆς¹] add. τῶν C^a corr 5 βδελυρᾶς C

ἀνοσίας φάλαγγος συγκατερράχθαι τε καὶ συγκαταβεβλήσθαι,
 ὡς ἂν τις ἴδοι ἐπὶ τινος στρατηγούντος | ὑπὸ τῶν πολεμιῶν f. 157^v
 κατὰ τὴν μάχην πεσόντος, συνδιαφθειρόμενον αὐτῷ καὶ τὸ
 στρατόπεδον. ἔξ ὧν συνήνεκται τὴν μὲν τοῦ ψευδοῦς ἀμαυ-
 10 ρῶσθαι φαυλότητα, τὴν δὲ τῆς ἀληθείας ἀπαστράπτειν λαμ-
 πρότητα καὶ τὴν Χριστοῦ ἐκκλησίαν τροπαιοφοροῦσαν κε-
 κτῆσθαι τὰ νικητήρια. ἐπὶ καιροῦ δ' ἂν εἶη, ἃ δοκεῖ εὖ ἔχειν
 καὶ λέγειν ἄξιον, ἔξῃς προσθεῖναι· καὶ δὴ καὶ λελέχθω τανῦν,
 ὅτι τοι γέγραπται· Πάντα ἐνώπια τοῖς συνιοῦσιν καὶ ὀρθὰ τοῖς
 15 εὐρίσκουσιν γινῶσιν, καὶ μὴν καὶ Εὐθεῖαι αἱ ὁδοὶ κυρίου καὶ
 δίκαιοι πορεύονται ἐν αὐταῖς, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀσθενήσουσιν ἐν
 αὐταῖς. ὧτινι οὖν λοιπὸν βουλομένῳ εἶη, τῷ τε τῆς ἀληθείας
 καὶ εὐσεβείας προσέχειν καὶ ἔπεσθαι σκοπῷ, τὴν ἑαυτοῦ τε
 20 ἀκλινῶς τὴν ἐπέυθῦ φέρουσαν λείαν καὶ βασιλικὴν διαστεί-
 χειν τρίβον, καὶ τὰς ἐπικρήμνους καὶ δυσαντήτους ἐκτρέπε-
 σθαι παρεκβάσεις, συνορᾶν ἔξεστιν ὅτι γε οἱ μὲν τῶν πα-
 ρεισάκτων | καὶ παρεγγράπτων αὐτῶν διδασκάλων φλήνα f. 330^v
 φοι, οὓς περιέποντες ὡς οἰκείους περιεπτύξαντο καὶ ἐπεσπά-
 25 σαντο, πρὸς τε ἀλλήλους καὶ τὴν τοῦ πνεύματος διδασκαλίαν
 τὸ ἀσύμφωνον καὶ ἀσύμβατον κέκτηνται, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ἐναν-
 τίου προΐασι πνεύματος καὶ διατοῦτο ἀποπεμπτέοι καὶ παρο-
 πτέοι· οἱ δὲ παρὰ τῶν κλεινῶν τῆς ἐκκλησίας καθηγεμόνων ἱεροὶ
 λόγοι (ῶν οὐκ ἂν τῆς εὐκλεοῦς ὁμηγύρεως τὸν θεοφόρον Ἐπι-
 30 φάνιον παρευδοκιμούμενον ἀλλοτριοῦν θέμις, τῆς αὐτῆς ἐκεί-
 νοις δόξης προλάμποντα, κἂν πολλάκις παρὰ τῶν ἀλλοτρίων
 ἐπιβουλεύοιτο) φρωτὶ ὁμοίως λάμποντες, ἄνωθεν ἡμῖν τὰς
 ἀκτῖνας τῶν θείων δογμάτων πυρσεύουσιν, μεγάλῳ καὶ ὑ-
 ψηλῷ ἀπηχούμενοι τῷ κηρύγματι. τὸ ὁμόγνωμον γὰρ ἐν ἁ-
 35 πασιν καὶ ὁμότροπον, ὡς ἀπὸ μιᾶς πηγῆς τῆς τοῦ ἀγίου πνεύ-

14/15 Prov. 8, 9

15/17 Os. 14, 10

CP

9 συνήνεκται] sic codd. hic et in 28¹², 29²⁷ et 154⁶ 11 Χριστοῦ] praep. τοῦ
 P 16 δίκαιοι] add. οἱ P 24 οικείοις περιεπτύξαντο C 30 post αὐτῆς
 scripsit δ et statim cancell. C

ματος ἐπιχορηγούμενοι χάριτος, πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους
 διασώζουσιν· τὸ ἀνώμαλον δὲ καὶ ἀσυνάρτητον τῶν παρὰ τῶν
 ἀλλοτρίων | κακῶς καὶ ἀνοσίως ἠθροισμένων καὶ τυρευθέντων f. 158^r
 ψευδολογημάτων ἐμφανῶς στηλιτεύουσιν.

207. ἐπεὶ οὖν βαρὺς ἐστὶν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καὶ εἰς μνήμην
 ἰῶν καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος, εἰς ζητήσεις ἀσυγκλῶστους καὶ
 ἀναρμόστους καθῆκαν ἑαυτοὺς οἱ ἐμβρόντητοι· τὴν μὲν ἑαυτῶν
 ἀπολιπόντες εὐθύτητα, τὴν δὲ ἀλλοτρίαν αἰρετίσαντες σχολιό-
 5 τητα, παρὰ τοιούτων πατέρων ὀψιγόνων καὶ διδασκάλων ἐτε-
 ρογνώμων μυσταγωγοῦνται, νέον παιδοτριβοῦμενοι τὸ ἀπα-
 τηλὸν καὶ ἐπίκλοπον δόγμα· τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν τῆς
 δυσσεβείας ἐδέξαντο, τὸ κεκιβδηλευμένον καὶ κατεβλακευ-
 μένον τῆς ἀδρανοῦς ἐκπομπεύοντες γνώμης. οὐδ' ὄτιοῦν παρα-
 10 στήσαι περὶ ὧν γε διηγωνίσθαι ἔδοξαν αὐτοῖς ἐξεγένετο, μάτην
 δὲ ἐκπεπονήκασιν τὸν ἄπειρον ἐκεῖνον ἀναμετρήσαντες κάμα-
 τον· οὔτε γὰρ ἐκ τῆς τῶν θεοπνεύστων λογίων διδασκαλίας
 οὔτε ἐκ πατρικῶν διδαγμάτων | ἀπόνασθαί τι τῆς ἑαυτῶν f. 331^r
 ἀβουλίας ἰσχὺν ἔσχον. μᾶλλον μὲν οὖν πᾶσαν παλαιάν τε καὶ
 15 νέαν γραφὴν παριδόντες ἢ ἀνοήτως καὶ δυσσεβῶς ἀποχρησά-
 μενοι πρὸς τὸ αὐτοῖς αἰρετόν, καὶ τῶν πατέρων τοὺς λόγους
 διαπτύσαντες, εἰς Χριστὸν καὶ τὸ εὐαγγελικὸν πεπλημμελήκα-
 σιν κήρυγμα· τὸν πατέρα γὰρ τοῦ ψεύδους ἐν ἑαυτοῖς εἶχον
 λαλοῦντα. ἐξ ὧν τί συμβαίνει; ἀκόλουθον εἶναι καὶ ἀναγκαῖον
 20 καὶ ἀπαραίτητον ἐκ παντὸς κρατεῖν τὰ ἡμέτερα, ἕκ τε τῶν
 θείων λογίων τοῦ πνεύματος ἕκ τε τῶν τοῦ εὐαγγελίου
 ἱερουργῶν καὶ τῆς παλαιγενοῦς καὶ ἀσφαλοῦς ἐν Χριστιανοῖς
 παραδόσεως καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς τὴν συνηγορίαν καὶ ἰσχὺν
 καὶ βεβαίωσιν κεκτημένα καὶ οὕτως ἀρχῆθεν τῇ ἐκκλησίᾳ
 25 ἐμπρέποντα. προσεπενεγκεῖν δὲ τοῖς εἰρημένοις κάκεινο βέλ-
 τιον εἶναι νομίζω, ὡς εἴ γε ἰσχὺν τινα εἶχεν ὁ λόγος αὐτοῖς
 καὶ ἀληθείας τι ἔναυσμα ἐν τοῖς | παρ' αὐτοῖς δογματιζομένοις f. 158^v

CP

207. 1 ἐστιν] *itenavit C post αὐτοῖς* 8 κιβδηλευμένον C 10 ἔδοξαν] *ante hanc vocem scripserat ἐδέξαντο (cf. l 8) C sed statim cancellavisse videtur* 13 διδαγμάτων C 14 ἰσχὺν ἔσχον C^{a corr.}, ἰσχὺν ἂν ἔσχον C^{p corr.} τε] *om. C* 15 δυσσεβῶς C^{a corr.} 23 αὐτῆς] *ταύτης C*

ἀμυδρῶς πως ἐφέρετο, κὰν ταῖς ἄλλαις ἱεραρχίαις ὑπῆρξέ που
 πεφυλαγμένα καὶ γινωσκόμενα. νῦν δὲ οὐδαμῶθεν ἐπιγινῶναι
 30 τοῦτο πάρεστιν· ὁμοῦ τε γὰρ ἕωα καὶ ἔσπερία λήξις τὸ εὐαγ-
 γελικὸν δὴ τοῦτο καὶ ἀποστολικὸν περιέποντες διατελοῦσιν
 κήρυγμα. καὶ οὐποτε ἐν ἄλλῃ ἐξουσία ἔνθα Χριστιανοὶ καὶ
 ἀρχῇ, τὸ ἔκθεσμον ἐκείνο καὶ παράνομον καὶ τῆς Χριστιανῶν
 θεοσεβείας ἀλλότριον παραφυέν καταλαμβάνεται δόγμα, οὐδὲ
 35 ὅσον εἰς μνήμην ἀφίχθαι τῶν πονηρῶν καὶ μισαρῶν συνταγ-
 μάτων, μὴ ὅτι μόνον κατὰ τὴν δούλην ταύτην καὶ ἡνδρα-
 ποδισμένην, ἐν ἣ τὸ ἐμπαθὲς καὶ πρόσυλον τῶν περὶ γῆν
 στρεφομένων καὶ ἰλυσπωμένων γῆινον καὶ ἀλαζονικὸν καὶ
 ὑπερήφανον πρυτανεῦει φρόνημα, ἔνθα τὸ φίλαρχον, τὸ
 40 φίλαυτον, τὸ φιλήδονον, τὸ | φιλόδοξον ἢ κενόδοξον, ἢ f. 331^v
 πάντων τῶν καταθυμίων ἀπόλαυσις, τὸ πάντων ἐθέλειν ἄρ-
 χεῖν καὶ μὴ δὲ πρὸς αὐτοῦ θεοῦ ἄρχεσθαι, καὶ ἡ τῆς ἀνθρω-
 πίνης δόξης, ἢ αἰσχύνης εἰπεῖν δικαιοτέρον, κτήσις καὶ περι-
 ποίησις καὶ τῆς θείας δόξης καταφρόνησις καὶ παρόρασις.
 45 ἐντεῦθεν ἢ κατὰ θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ὕβρις καὶ τῆς ἐκκλησίας
 ὁ διωγμός· ἐντεῦθεν πᾶν κατασινόμενον τὸ ὑπήκοον, τοῖς ἐ-
 κεῖθεν δόγμασιν καὶ θελήμασιν ὑποκύπτειν ἐκβιαζόμενον· ὧν
 ἔνεκεν τὸ ἔμψυχον κεχάλκευται ὄπλον, σχήματι μὲν τοῦ
 σωματοφυλακεῖν ἡθροισμένον, ταῖς ἀληθείαις δὲ τοῦ ἐκπορ-
 50 θεῖν τὴν ἐκκλησίαν Χριστοῦ ἐπινενοσημένον.

208. οὐκ ἀπαῖδον δὲ οἶμαι καὶ τοῦτο ἐν τῷ παρόντι φάναι,
 ὅτι ἔθος τοῖς αἰρετίζουσιν τῶν εὖ κειμένων καὶ ὀρθῶν λόγων
 κατατολμᾶν καὶ περιέλκειν πρὸς τὸ δοκοῦν καὶ στρεβλοῦν κατὰ
 τὸ ἴδιον βούλημα, δολοῦσι καὶ παραφθείρουσι τὰ θεοπρεπῶς
 5 εἰρημένα παρὰ τοῦ πνεύματος· ὃ δὴ καὶ παρὰ Ἰουδαίων αὐτῶν
 καὶ Μανιχαίων τῶν θεοστυγῶν ἐπὶ τε τῇ παλαιᾷ νομοθεσίᾳ καὶ
 τῇ καινῇ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἱερολογίᾳ ἀνοσίως
 τετόλμηται. ἀλλ'ὃ τῆς καθ'ἡμᾶς θεοσοφίας ἐρεῖ λόγος ὅτι f. 158bis^r

CP

30 τε| om. P 33 ἀρχῇ C^a corr P 41 θέλειν C 43 ἦ| om C κτίσις
 C 48 κεχάλκευτε C 49 σωματοφυλακεῖν| σώματα φυλάττειν P
 ἡθροισμένον P^a corr

208. 1/2 ἐν - ὀρθῶν| om. C^a corr

- Κἄν ἄγγελος ὑμῖν οὐρανόθεν εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε,*
 10 *ἀνάθεμα ἔστω. τί δεῖ περὶ τῶν ἐκτὸς λέγειν; κἄν ἐπ' ὀνόματι*
τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας φέρεται λόγος ἐπιγεγραμμέ-
νος ἢ χρήσις ὅποιασὺν, ἀσύμβατος δέ ἐστιν καὶ ἀσύμφωνος
τῇ παραδόσει καὶ διδασκαλίᾳ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς
 15 *ἐκκλησίας, οἷα διεφθαρμένη καὶ παραπεποιημένη, ἄχρηστος*
καὶ ἀδόκιμος καὶ ἀπόπεμπτos κριθήσεται. καὶ οὐδὲν τοῦτο πρό-
κριμα τῇ εὐαγεῖ ἡμῶν φέρει ὁμολογία· θεσμὸς γὰρ ἀπαράβατος
καὶ ἀπαρακίνητος τίθεται ὁ κελεύων κρατεῖν τὰς | παραδόσεις f. 332^r
ἅς παρελάβομεν, ὅσαι τε ἔγγραφοι καὶ ὅσαι ἄγραφοι, αἱ οὐδὲν
ἤττον τὴν αὐτὴν ἰσχὺν τοῖς γεγραμμένοις κέκτηνται· ὃν πα-
 20 *ραβαίνειν, τολμηρὸν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς εὐσεβείας ἀλλότριον·*
ψυχῆς γὰρ φέρει τὸν βαρύτερον κίνδυνον καὶ βασιλείας
οὐρανῶν ὡς πορρωτάτω τίθησιν. ὅσοι τοίνυν τὰ αἰσθητήρια
γεγυμνασμένα πρὸς διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ μὴ τοιούτου
ἔχουσιν, ὑγιᾶ τε καὶ ἄρτιον τὴν φρένα διασώζοντες, παγίαν τε
 25 *καὶ ἠδρασμένην τὴν πίστιν κεκτημένοι, τὸ μὲν οἰκεῖον καὶ*
ὀρθὸν τῆς εὐσεβείας αἰρείσθωσαν δόγμα, τὸ ἀλλότριον δὲ καὶ
διστραμμένον γενναίως ἀπωθείσθωσαν· καὶ μενέτωσαν ἐν τῇ
ὀρθῇ καὶ καλῇ ὁμολογίᾳ, μὴ ἐκκλίνοντες δεξιὰ ἢ ἀριστερά,
ἀλλ' ὀδῶ βασιλικῇ πορευόμενοι. οἱ γὰρ ταύτης διαμαρτάνοντες
 30 *τῆς διδασκαλίας καὶ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων παραφωνοῦντες καὶ*
τῶν ἀσήμων ἀσημότερα παρατρύζοντες, φαῦλοι καὶ ἀνδρα-
ποδώδεις τὴν γνώμην τυγχάνουσιν καὶ τὴν διάνοιαν, εὐπαρα-
φοροὶ τε περὶ τὴν πίστιν ὀρῶνται καὶ ἀνίδρυτοι· τῶν κακῶς
αὐτοῖς καὶ νοηθέντων καὶ πραχθέντων λόγον ὑφέξοντες, καὶ
 35 *παρὰ τῆς θείας δίκης ἀφύκτοις περιπεσοῦνται ἐγκλήμασιν, f. 158bis*
ἀναπόδραστον τὴν τιμωρίαν ὑποστησόμενοι. ὧν μὴ πειρα-
θῆναι σπουδάσωμεν, ἀλλὰ διὰ βίου καθαροῦ καὶ δογμάτων

9/10 cf. Gal. 1, 8-9   17 cf. II Thess. 2, 15   28 cf. Prov. 4, 27; Deut. 2,
 27   29 cf. Num. 20, 17; 21, 22

CP

12 ἢ | ἡ C^e ^{corr}   24 δισώζοντες C^a ^{corr}   25 κεκτημένοι | om P   30
 παραφωνῶντες C   32 τὴν γνώμην | om P   36 ὧν | ὡς C

ὀρθῶν, τῆς φιλανθρωπίας τῆς θείας ἀξιοθήσεσθαι καὶ τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς οὕτω καὶ φρονεῖν καὶ πράττειν
 40 αἰρουμένοις ἐπιτυχεῖν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· ὃ πᾶσα δόξα καὶ τιμὴ καὶ προσκύνησις πρέπει, ἅμα τῷ συνα-
 νάρχῳ καὶ ὑπεραγάθῳ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

**The Definition and Florilegium
of the Council of St Sophia (815)**

[Including passages from Epiphaniides cited by Nicephorus though omitted in the florilegium, see Introduction, p. XXXIII]

Definition

(6¹) ἄγουσι ... εἰς μέσους τὸν Λέοντα ... τὸν ἐκ τῶν Ἰσαύρων ... ἔτι μὴν καὶ τὸν ἐκείνου υἱὸν Κωνσταντῖνον ... περὶ μὲν οὖν τούτων ... γράφουσι τοιαῦτα ὅτι

(6¹³) Οὗτοι τὴν εὐσέβειαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀσφάλειαν βίου ἠγησάμενοι, τὴν τιμὴν τοῦ δι'ὸν τὸ βασιλεύειν ἔλαβον ἐζήτησαν· καὶ πολυάνθρωπον πνευματικῶν πατέρων καὶ θεοφιλῶν ἐπισκόπων ἄθροίσαντες σύνοδον,

(7¹) τὴν ἀκέφαλον καὶ ἀπαράδοτον, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, ἄχρηστον ποίησιν καὶ προσκύνησιν τῶν εἰκόνων κατέκριναν, τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν προτιμήσαντες·

(13³) ἥτις σύνοδος κυρώσασα καὶ βεβαιώσασα τῶν ἁγίων πατέρων τὰ θεόκλυτα δόγματα καὶ ταῖς ἁγίαις οἰκουμενικαῖς ἐξ συνόδοις ἐπακολουθήσασα εὐαγεστάτους κανόνας ἐξέθετο.

(22¹) διὸ καὶ ἀκύμαντος οὐκ ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ μεμένηκεν, εἰρηνικώτερον τὸ ὑπήκοον φυλαττόμενον,

(24⁴) ἕως ἂν τὸ βασιλεύειν ἐξ ἀνδρῶν εἰς γυναῖκα μετέπεσεν καὶ τῇ γυναικειᾷ ἀφελότητι ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ ἐπημαίνετο· ἀπερίσκεπτον γὰρ ἄθροισμα συναγείρασα, ἀμαθεστάτοις ἐπισκόποις ἐπακολουθήσασα,

(32³) τὸν ἀκατάληπτον υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ κατὰ τὴν σάρκωσιν διὰ ἀτίμου ὕλης ζωγραφεῖν ἐδογματίσεν,

(34²) τὴν τε παναγίαν θεοτόκον καὶ τοὺς συμμόρφους αὐτοῦ ἁγίους νεκραῖς χαρακτήρων ὄψεσιν ἀναστηλοῦν καὶ προσκυνεῖσθαι ἀπαραφυλάκτως ἐξέθετο, εἰς αὐτὸ τὸ καιρῖον δόγμα τῆς ἐκκλησίας προσκόψασα καὶ τὴν λατρευτικὴν ἡμῶν προσκύνησιν ἐπιθολώσασα, τὰ τῷ θεῷ πρέποντα τῇ ἀψύχῳ ὕλῃ τῶν εἰκόνων προσάγεσθαι κατὰ τὸ δοκοῦν ἐβεβαίωσεν.

(35³) καὶ ταύτας ἀφρόνως θείας χάριτος ἐμπλέους εἰπεῖν κατετόλμησεν, κηρῶν τε ἀφὰς καὶ θυμιαμάτων εὐωδίας· σὺν προσκυνήσει βιαία τοὺς ἀφελεῖς ἀπεπλάνησεν,

(36¹²) εἰ μὴ κύριος ἡμῖν συγκεκριότηκεν καὶ ναυαγοῦντα κόσμον κατακλυσμὸν ἁμαρτίας ἤλεσεν καὶ δευτέρου Νῶε τοῖς Χριστιανοῖς ἐχαρίσατο, ὃς καὶ τὴν καταγιγίδα τῆς αἰρέσεως σὺν τῷ κέντρῳ τοῦ διαβόλου ἀμβλῦναι ἐσπούδασεν.

(37³) ἀλλὰ ταύτας πάλιν τὰς αἰρέσεις οἱ ταῖς ἀψύχοις εἰκόσιν τὴν προσκύνησιν δώσαντες, ἀφορμὴν τῆς πρὶν αὐτῶν ἀτοπίας ἐχαρίσαντο, ἢ συμπεριγράφοντες τῇ εἰκόνι τὸν ἀπερίγραφον ἢ τὴν σάρκα ἐκ τῆς θεότητος κατατέμνοντες, κακῶ τὸ κακὸν διορθούμενοι· ἀτόπημα γὰρ περιφεύγοντες, ἀτοπήματι περιπίπτουσιν.

(66⁴) ὄθεν ἡμεῖς τὸ ἰθὺ τοῦ δόγματος ἐγκολπωσάμενοι, τὴν αὐθαδῶς δογματισθεῖσαν ἄκυρον ποίησιν τῶν ψευδωνύμων εἰκόνων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐξοστρακίζομεν,

(69⁴) οὐ κρίσει ἀκρίτῳ φερόμενοι, ἀλλὰ κρίσιν δικαίαν κατὰ τὴν ἀκρίτως ὑπὸ Ταρασίου ἐκφωνηθεῖσαν τῶν εἰκόνων προσκύνησιν ὀρίζοντες ἀνατρέπομεν, καὶ τὸν αὐτοῦ σύλλογον ἀθετοῦμεν ὡς ὑπερβάλλουσαν τιμὴν τοῖς χρώμασι χαρισάμενον κατὰ τὸ πρόσθεν εἰρημένον·

(70²) κηρῶν τε καὶ λύχνων ἀφὰς, θυμιαμάτων προσενέξεις, ὡς ἔπος εἰπεῖν σέβασμα λατρείας·

(71³) τὴν δὲ εὐαγγῆ συνοδοὺς τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐν Βλαχέρναις ἐν τῷ ναῷ τῆς παναχράντου παρθένου ἐπὶ τῶν πάλαι εὐσεβῶν βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος ἀσπασίως ἀποδεχόμενοι ὡς ἐκ πατρικῶν δογμάτων ὀχυρωθεῖσαν, ἀκαινοτόμητα τὰ ἐν αὐτῇ ἐμφερόμενα φυλάττοντες, ἀπροσκύνητόν τε καὶ ἄχρηστον τὴν τῶν εἰκόνων ποίησιν ὀρίζομεν, εἶδωλα δὲ ταύτας εἰπεῖν φεισάμενοι· ἔστιν γὰρ καὶ κακοῦ πρὸς κακὸν ἡ διάκρισις.

Florilegium

1. (81⁶) ... πρωτίστην ... προτιθέασιν χρῆσιν, ὡς ἐξ Ἀποστολικῶν καταρχόμενοι Διατάξεων, φάσκοντες ὅτι ἀρχῆθεν αὐτῶν τῶν ἀποστόλων ἐστὶν ἡ διάταξις ... αὕτη· Τοῖνυν ἔσο τὸν δάκτυλον ῥυθμίζων ἐπὶ τῇ τοῦ σταυροῦ γραφῇ·

φεύγε τὸν ἄκοσμον κόσμον, ἵνα μὴ τὸν τῆς παρακοῆς ἐνδύση
 δερμάτινον χιτῶνα.

2. (85²) δεύτερον ... παράγουσιν Ἀστέριον ἐπίσκοπον
 Ἀμασειας ἐπιγραφόμενον, ἐν τῷ πεπονημένῳ αὐτῷ εἰς τὸν
 πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον λόγῳ φάσκοντα οὕτως·

Μὴ γράφε τὸν Χριστόν - ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ ἡ μία τῆς ἐνσωματώ-
 σεως ταπεινοφροσύνη, ἣν αὐθαιρέτως δι' ἡμᾶς κατεδέξατο -,
 ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς σου βαστάζων νοητῶς τὸν ἀσώματον λόγον
 περίφερε.

3. (89²) προάγουσι ... μεταταῦτα Λεοντίου τινὸς λόγον
 περιέχοντα οὕτως·

Ἐν δὲ τῷ προσεύχασθαι αὐτὸν ἐγένετο τὸ εἶδος τοῦ προσώπου
 αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λαμπρῶς ἐξα-
 στραπτῶν. οἷς ἐπιφέρει λέγων· Καλῶς οἱ χρωματογράφοι
 ζωγράφοι μίαν εἰκόνα τοῦ κυρίου γράφειν οὐ μεμαθήκασιν.
 ποίαν γὰρ εἰκόνα ἰσχύουσιν γράψαι; τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι,
 ἣν ὁ Ἰορδάνης ἰδὼν ἔφριξεν; ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ ὄρει, ἣν οὐχ' ὑπή-
 νεγκαν κατανοῆσαι Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης; ἀλλὰ
 τὴν ἐν τῷ σταυρῷ, ἣν ὁ ἥλιος κατανοήσας ἐσκοτίσθη; ἀλλὰ
 τὴν ἐν τῷ τάφῳ, ἣν κατανοήσασαι αἱ κάτω δυνάμεις ἔφριξαν;
 ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ ἀναστάσει, ἣν ὅτε οἱ μαθηταὶ θεασάμενοι οὐ
 συνῆκαν; ἐκπλήττει με σφόδρα εἰς ἕκαστος τῶν λεγόντων ὅτι
 « Ἐγὼ τὸ ὁμοιωσεῖδιν τοῦ κυρίου κέκτημαι. » θέλεις τὸ ὁμοιω-
 σεῖδιν αὐτοῦ κτήσασθαι; ἐν τῇ ψυχῇ σου αὐτὸ κτῆσαι· εἰκόνη
 γὰρ ἀμήχανον γραφῆναι τὸν κύριον.

4. (93¹) ἐντεῦθεν ἐφ' ἑτέραν χρῆσιν ... ἴενται Θεοδότου τοῦ
 ἐκ Γαλατίας ἐπιγραφομένην τούνομα ἔχουσαν ὧδε·

Τὰς τῶν ἁγίων εἰδέας οὐκ ἐν εἰκόσιν ἐξ ὑλικῶν χρωμάτων
 διαμορφοῦν παρειλήφραμεν, ἀλλὰ τὰς τούτων ἀρετὰς διὰ τῶν
 ἐν γραφαῖς περὶ αὐτῶν δηλουμένων οἶόν τινας ἐμψύχους εἰκό-
 νας ἀναμάττεσθαι δεδιδάγμεθα, ἐκ τούτου πρὸς τὸν ὁμοιον
 αὐτοῖς διεγειρόμενοι ζῆλον· ἐπεὶ εἰπάτωςαν οἱ τὰς τοιάσδε
 ἀναστηλοῦντες μορφὰς ποίας ἄρα ἐκ τούτων καταπολαοῦσιν
 ὠφελείας, ἢ ἐν ποίᾳ διὰ τῆς τούτων ἀναμνήσεως ἀνάγονται
 πνευματικῇ θεωρίᾳ. ἀλλ' εὐδηλον ὡς ματαῖα ἢ τοιαύτη ἐπίνοια
 καὶ διαβολικῆς μεθοδείας εὕρημα.

5. (112⁷) προστιθέασιν ... τοῖς προλαβοῦσιν Βασίλειόν

τινα Σελευκείας ἀρχιερέα ... ἔχει δὲ τὰ προφερόμενα ὧδε·
 Τοὺς ἐν ἀρετῇ γοῦν βεβιωκότας οὐ διὰ τῆς ἐν χρώμασιν τε-
 χουργικῆς ἐπιστήμης τιμᾶν δεῖ, ὅπερ ἐστὶν Ἑλληνικῆς μυθο-
 ποιίας ἀνάπλασμα, ἀλλὰ διὰ τῆς γραφικῆς θεωρίας τούτους εἰς
 ἀνάμνησιν ἔλκειν καὶ μιμεῖσθαι τὸν ζῆλον. τίς γὰρ ἂν γένοιτο
 τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῆς τῶν τοιῶνδε μορφωμάτων κακοτεχνίας
 εὐεργεσία; ἢ τί ἔχει θεοφιλές τε καὶ τίμιον ἢ τῶν ἀψύχων
 ὁμοιωμάτων περιεργία;

6. (114³) μετὰ δὴ ταῦτα παρατιθέασιν Ἀμφιλοχίου τοῦ ἐξ
 Ἰκονίου λόγους ἐκ τοῦ πεπονημένου αὐτῷ ἐγκωμίου εἰς τὸν
 μέγαν Βασίλειον, ἐν οἷς τοιαῦτα λέγεται·

Οἱ ἅγιοι οὐ προσδέονται τῶν διὰ γραμμάτων ἡμῶν ἐγκωμίων,
 ἐγγεγραμμένοι ἤδη τῷ βιβλίῳ τῶν ζώντων, ὧν ἡ δικαιοσύνη
 παρὰ τῷ θεῷ πεφύλακται· ἡμεῖς δὲ χρῆζομεν τῶν διὰ μέλανος
 γραμμάτων, ὅπως ὁ νοῦς ἡμῶν διαγράφη τὴν τούτων μνήμην
 εἰς κοινήν ὠφέλειαν, καὶ ὦμεν ἀκροσται τούτων, ὅταν διὰ τῆς
 ἀναγνώσεως τῆ ἀκοῆ παραπέμπωμεν. ὡς γὰρ ἐκ μέγαλου
 θησαυροῦ πρὸς οἰκονομίαν τὰς εὐεργεσίας λαμβάνομεν, καὶ
 πληροῦμεν ἡμῶν τὰ ὑστερήματα ταῖς τούτων πολιτείαις· οὐ
 γὰρ πληροῦται ἀκοῆ δι' ἐπιθυμίας ἔχουσα ἀκοῦσαι τὴν τούτων
 τελείωσιν. ἀλλ' οὐ χρώμασιν τοῖς πίναξιν τὰ σαρκικὰ αὐτῶν
 πρόσωπα ἐπιμελές ἡμῖν ἐκτυποῦν, ὅτι οὐ χρῆζομεν τούτων·
 ἀλλὰ τὴν τούτων ἄθλησιν ἐκμιμούμενοι, καὶ τὰς ἀγαθὰς πρά-
 ξεις δευτεροῦμεν καὶ τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην διαγράφομεν καὶ
 ἐσμέν μιμηταὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων αὐτῶν, ἐντιθέντες τῇ
 γραφῇ τὰς τούτων μνήμας μετὰ θάνατον πρὸς τοὺς ἀκούον-
 τας, ὅπως γνῶσιν τὴν ἐν κόσμῳ αὐτῶν ἀναστροφὴν.

7. (122¹) ἐξῆς δὲ παραφέρουσιν φωνὰς τοῦ μεγάλου, ὡς
 φασίν, Βασιλείου ἐκ τοῦ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως εἰς
 τὸ κατ' εἰκόνα λόγου πρώτου διαγορευούσας τοιάδε·

Εἰ μὴ τὴν τοῦ γενέσθαι καθ' ὁμοίωσιν δύναμιν ἡμῖν ἐχαρίσατο,
 οὐκ ἂν τῇ ἑαυτῶν ἐξουσίᾳ τὴν πρὸς θεὸν ὁμοίωσιν ἐδεξάμεθα.
 νῦν δὲ δυνάμει ἡμᾶς ἐποίησεν ὁμοιωτικούς θεῷ· δύναμιν δὲ
 δούς πρὸς τὸ ὁμοιοῦσθαι θεῷ, ἀφῆκεν ἡμᾶς ἐργάτας εἶναι τῆς
 πρὸς θεὸν ὁμοιώσεως, ἵνα τέλειος ἢ τῆς ἐργασίας ὁ μισθός, ἵνα
 μὴ ὡσπερ εἰκόνες ὦμεν παρὰ ζωγράφου γενόμεναι, εἰκὴ καὶ
 μάτην κείμεναι· ὅταν γὰρ ἀκριβῶς μεμορφωμένην εἰκόνα ἴδῃς

τῆ ποικιλίᾳ τῶν χρωμάτων, οὐ τὴν εἰκόνα ἐπαινεῖς ἀλλὰ τὸν ζωγράφον θαυμάζεις.

8. (125¹) ἐπόμενα τούτοις τὸν ἱερὸν Γρηγόριον τὸν Νυσαέων ἱεράρχην παρακομίζουσιν ὡς οἴονται διδάσκοντα οὕτως·

Μηκέτι τὴν σωματώδη καὶ δουλικὴν μορφήν ἐν τῇ σεαυτοῦ πίστει ἀνατυπῶση, ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς ὄντα καὶ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχοντα καὶ θεὸν ὄντα λόγον, τοῦτον προσκύνει καὶ μὴ τὴν τοῦ δούλου μορφήν.

9. (138¹) ἐπὶ δὲ τὰ ἐπόμενα προΐμεν, ἐν οἷς ἔκκειται τοῦ θεηγόρου Γρηγορίου ἐκ τῶν ἐπῶν αὐτοῦ ῥῆσις ἔχουσα τόνδε τὸν τρόπον·

Ἵβρις πίστιν ἔχειν ἐν χρώμασιν, μὴ ἐν καρδίᾳ· ἡ μὲν γὰρ ἐν χρώμασιν εὐχερῶς ἐκπλύνεται, ἡ δὲ ἐν τῷ βάθει τοῦ νοός, ἐκείνη μοι προσφιλέη.

10. (143¹) ἐντεῦθεν ἐπ' ἄλλην ματαιοποनीαν μεταρρυθμίζονται φάσκοντες·

Ἰωάννης δὲ ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ εἰς Ῥωμανὸν τὸν μάρτυρα· Μὴ γὰρ τοίχοις ὁ Χριστὸς περιγράφεται; μὴ γὰρ ὀφθαλμοῖς ὁ ἡμέτερος δεσπότης ὁράται; ὁ ἐμὸς δεσπότης, μᾶλλον δὲ ὁ τῶν ὄλων δεσπότης Χριστὸς, οὐρανὸν οἰκεῖ καὶ κόσμον ἠνιοχεῖ· καὶ θυσία τούτῳ ψυχὴ πρὸς αὐτὸν ἀνανεύουσα, καὶ μία τούτῳ τροφή, τῶν πιστευόντων ἢ σωτηρία.

11. (146¹) τοῖς προηγουμένοις τὰ ἐπόμενα καὶ παρ' αὐτοῖς ἐκτεθέντα, τοιαῦτα·

Καὶ πάλιν ὁ αὐτός, φασίν, ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ τῷ εἰς τὸν Ἀβραάμ φάσκει· «Οἱ δὲ τρεῖς ἄγγελοι ὅτι ἦλθον πρὸς τὸν Ἀβραάμ καὶ ταῦτα ἐποίησαν, ὑπὸ Ἑλλήνων ἀκόντων μαρτυροῦνται. οἱ γὰρ τὴν τῶν Παλαισινῶν οἰκοῦντες γῆν καὶ εἰκόνας γράφοντες τῶν σεβασμάτων αὐτῶν τρεῖς γράφουσιν ἄγγελους καὶ τὸν Ἀβραάμ μετ' αὐτῶν καὶ τὴν Σάρραν καὶ μόσχον καὶ ἄλευρον· καὶ πάντα ὅσα λέγει ἡ γραφὴ διὰ μέλανος, λέγουσιν ἐκεῖνοι δι' ἀγαλμάτων. ταῦτα δὲ εἴρηται ἵνα οὐ τοῖς πιστοῖς δι' Ἑλληνικῶν γένηται ἡ πίστις· ἡμεῖς γὰρ παρὰ τῶν ἔξωθεν οὐ δεχόμεθα τὰς ἀποδείξεις.»

12. (149¹) ἔτι φασίν ὅτι

Εἶθ' οὕτως καὶ ἐν ἐτέρῳ λόγῳ τῷ εἰς τὸν δεσμοφύλακα ἐπιγρα-

φομένω λέγει· « Εἰ γὰρ εἰκόνα τις ἄψυχον ἀναθείς παιδὸς ἢ φίλου ἢ συγγενοῦς νομίζει παρεῖναι ἐκεῖνον τὸν ἀπελθόντα καὶ διὰ τῆς εἰκόνας αὐτὸν φαντάζεται τῆς ἀψύχου, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς διὰ τῶν γραφῶν τῆς τῶν ἁγίων ἀπολαύομεν παρουσίας, οὐχὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν τὰς εἰκόνας ἔχοντες ἀλλὰ τῶν ψυχῶν· τὰ γὰρ παρ'αὐτῶν εἰρημένα τῶν ψυχῶν αὐτῶν εἰκόνες εἰσίν. »

13. (154¹) κατοκνήσειεν τις τάχα τοῖς προσαπαντῶσιν ἐξῆς ἐπιβάλλειν ... τίς οὐκ οἶδεν οἷα κατὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ὀσίου ἀνδρὸς Νείλου τῆς πρὸς Ὀλυμπιόδωρον γραφείσης τὸν ἔπαρχον, παρὰ τοῖς πάλαι κατὰ Χριστοῦ μανεῖσιν ἐπινενόηται...; ... ἔχει δὲ τὰ παρὰ τῶν ὑπεναντίων ῥαδιουργηθέντα οὕτως·

(154³⁵) Νηπιῶδες καὶ βρεφοπρεπὲς ἡ τοιαύτη ἐρώτησις· περιπλανήσεως τῶν ὀφθαλμῶν τοῦτο γινόμενον, ἀνδρὸς δὲ φρονίμου τοῦτο μακρὰν ἀπέχει· ἐν γὰρ τῷ ἱερατείῳ κατὰ τὸ πρόσταγμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως σταυρὸν ἐγχαράξας ἀρκέσθητι· δι'οῦ σταυροῦ ἐσώθη πᾶν τὸ ἀνθρώπινον γένος· καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ οἴκου λεύκανον.

14. (158¹) προχειρίζονται ... ὡς δῆθεν Ἐπιφανίου Διαθήκην πρὸς τοὺς τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ τετυπωμένην, ὧδέ πως ἔχουσιν·

Προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς παρελάβετε· μὴ ἐκκλίνετε δεξιὰ ἢ ἀριστερά· οἷς ἐπιφέρει· Καὶ ἐν τούτῳ μνήμην ἔχετε, τέκνα ἀγαπητά, τοῦ μὴ ἀναφέρειν εἰκόνας ἐπ'ἐκκλησίας μήτε ἐν τοῖς κοιμητηρίοις τῶν ἁγίων, ἀλλ'ἀεὶ διὰ μνήμης ἔχετε τὸν θεὸν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· ἀλλ'οὔτε κατ'οἶκον κοινόν· οὐκ ἔξεστιν γὰρ Χριστιανῶ δι'ὀφθαλμῶν μετεωρίζεσθαι καὶ ῥεμβασμῶ τοῦ νοός.

15. I (160¹) τούτοις ἕτερον αὐτῶ ἐφαρμόζουσι λόγον, οὗ ἢ ἐπιγραφῆ·

Κατὰ τῶν ἐπιτηδευόντων εἰδωλικῶ θεσμῶ εἰκόνας εἰς ἀφομοίωσιν Χριστοῦ καὶ τῆς θεοτόκου, μαρτύρων καὶ ἀγγέλων καὶ προφητῶν.

II (161¹) γράφει δὲ ἐξῆς ὁ τούτων διδάσκαλος ταῦτα·

Ἴδωμεν τοὺς κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ πολιτευσάμενους πατριάρχας καὶ προφήτας καὶ μιμησώμεθα αὐτούς, ἵνα ὄντως

καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας υἱοὶ ὀνομασθῶμεν. εἰ-
δόσιν οὖν νόμον λαλῶ.

III (162¹) οὕτω ταῦτα παρωδήσας καὶ ὡς ἐν νόμῳ τῷ
παλαιῷ τοὺς ἀκρωμένους βιοῦν ρυθμίσας ... τῇ καινῇ
λοιπὸν νομοθεσίᾳ ἐφέλλεται καὶ φησίν·

Εἰπάτωσαν δὲ καὶ οἱ ἀδήλως τρέχοντες· τίς τῶν ἁγίων πα-
τέρων χειροποίητον προσεκύνησεν ἢ τίς τοῖς ἰδίῳις σέβειν
παρέδωκεν; τίς τῶν ἁγίων καταλιπὼν τὸν ἀνεκλιπῆ πλοῦτον,
τὴν εἰς θεὸν ἐλπίδα, ἐν γνώσει αὐτὸν ζωγραφήσας προσκυνεῖ-
σθαι ἐκέλευσεν; ὁ ἡγούμενος τῶν ἐν πίστει Ἀβραάμ οὐχὶ
φεύγων τὰ νεκρὰ φίλος ζῶντος θεοῦ ἐκλήθη; ἢ Μωσῆς οὐχὶ
φεύγων τὴν τοιαύτην πλάνην ἠρνήσατο τὴν παροῦσαν ἀπόλου-
σιν;

(162²⁹) Πῶς σὺ, φησίν, εἰκόνι Χριστοῦ προσέρχη, ἣν οὐδεὶς
τῶν πατέρων οὔτε εἶδεν οὔτε προσεκύνησεν, καὶ σοὶ θεὸς τὸ
ὀρώμενον, ἀλλ'οὐκ ἐκείνοις; θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἐώρακεν πώποτε.

(162⁴⁵) Πῶς οὖν ὃν Μωσῆς οὐκ εἶδεν, Ἀβραάμ οὐ τεθέαται, σὺ
κατεπαγγέλλη τεθεᾶσθαι; ἄρα σὺ τούτων σεμνότερος; ἄρα
δικαιότερος ἢ πιστότερος; καὶ πῶς ἂν τοῦτό γε λόγον ἔξει;
ἐκεῖνοι χειροποίητον, τὰ νεκρὰ φεύγοντες, οὐ προσεκύνησαν
καὶ διατοῦτο φίλοι θεοῦ ἐκλήθησαν, σὺ δὲ τὰ χειρότευκα
ἐργαζόμενος σέβῃ; τὰ παρ'ἐκείνοις φευκτά, παρὰ σοὶ αἰρετά.
οὐκοῦν οὐδὲ φίλος θεοῦ κατ'ἐκείνους κεκλήθη.

IV (166²) ἐπισυνάπτει τοιαῦτα·

Ἄλλ'ερεῖς μοι ὅτι «Οἱ πατέρες εἰδῶλα ἐθνῶν ἐβδελύξαντο,
ἡμεῖς δὲ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων ποιοῦμεν εἰς μνημόσυνον
αὐτῶν, καὶ εἰς τιμὴν ἐκείνων ταύτας προσκυνοῦμεν.» καὶ
πάντως γὰρ ταύτῃ τῇ ὑποθέσει ἐτόλμησάν τινες ὑμῶν ἔνδον
τοῦ ἁγίου οἴκου τὸν τοῖχον κονιάσαντες χρώμασιν διηλλαγμέ-
νοις, εἰκόνας ἀνατυπώσαντες Πέτρου καὶ Ἰωάννου καὶ Παύλου,
ὡς ὀρῶ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ἐκάστης τῶν ψευδωνύμων εἰ-
κόνων ὑπὸ τῆς μωρίας τοῦ ζωγράφου κατὰ τὸν νοῦν αὐτοῦ
τυπωθεῖσαν. καὶ πρῶτον μὲν οἱ νομίζοντες ἐν τούτῳ τιμᾶν
τοὺς ἀποστόλους, μαθέτωσαν ὅτι ἀντὶ τῆς τιμῆς πλεον αὐτοῦς
ἀτιμάζουσιν· Παῦλος γὰρ τὸν ψευδώνυμον ἱερέα ἐνουβρίας
τοῖχον κεκονιαμένον ἀπεφήνατο. οὐκοῦν εἰκόνας αὐτῶν τὰς
αὐτῶν ἐντολὰς δι'ἀρετῶν στήσωμεν. ἀλλ'ερεῖς ὅτι «Εἰς ὑπό-

μνησιν τῆς ιδέας αὐτῶν τὰς εἰκόνας αὐτῶν θεωροῦμεν. » καὶ ποῦ γάρ σοι ταῦτα προεντείλαντο; προητιασάμεθα γὰρ τοὺς τοιούτους ὅτι ἀγνοία φερόμενοι κοπιῶσιν εἰκῆ.

V (168¹²) ἐπὶ τοῖς προκειμένοις εὐθὺς μετοιχόμεθα. φάσκει γὰρ οὕτως·

Οἶδαμεν γὰρ φησιν Ἰωάννης, ὅτι ὅταν φανερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα. καὶ Παῦλος δὲ τοὺς ἁγίους συμμόρφους τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐκήρυξεν.

VI (171¹) τοῖς προηγουμένοις παρατίθεται ταῦτα·

Πῶς οὖν τοὺς ἐν δόξῃ μέλλοντας φαιδρύνεσθαι ἁγίους ἐν ἀδόξῳ καὶ νεκρῷ καὶ ἀλάλῳ θέλεις ὄραν, τοῦ κυρίου λέγοντος περὶ αὐτῶν· Ἔσονται γὰρ φησιν, ὡς ἄγγελοι θεοῦ;

VII (174¹) ἐπὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ἄφρονος μέτειμι, ἔνθα φράζει·

Πῶς δὲ καὶ ἀγγέλους πνεύματα ὑπάρχοντα καὶ αἰεὶ ζῶντας ἐν νεκροῖς γράφων προσκυνεῖς, τοῦ προφήτου λέγοντος· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα;

VIII (175³) ... ὁ μεῖζον εἰς παρανομίαν ἀποτολμᾷ καὶ λέγει· Ἦκουσα δὲ ὅτι καὶ τὸν ἀκατάληπτον υἱὸν τοῦ θεοῦ τινὲς γράφειν ἐπαγγέλλονται· ὁ φρίζαί ἐστιν τὸ ἀκοῦσαι, καὶ τὸ πιστεῦσαι βλάσφημον.

IX (182⁶) τούτων οὕτως ἡμῖν εἰρημένων, ἄξιον μὴ δὲ τὰ ἐν μέσῳ παρεθέντα παραδραμεῖν ἀνεξέταστα, ἀ δὴ διὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς βλασφημίας καταλελοίπασιν, καὶ οὕτω τὰ μετααῦτα ἐπισυνάψαι. τοιαῦτα γὰρ τὰ παρειμένα·

Πῶς γὰρ τὸν ἀκατάληπτον καὶ ἀνεκδιήγητον καὶ ἀπερινόητον ἀπερίγραφόν τε γράφειν λέγει τις, ὃν οὐκ ἴσχυσεν Μωσῆς ἀτενίσαι;

X (183²) καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, ἔτι διαφανέστερα. τί γὰρ προστίθωσιν; ὅτι

Φασὶν τινὲς ὅτι ἐπειδὴ τέλειος ἄνθρωπος ἐγένετο ἐκ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου, διατοῦτο ἄνθρωπον αὐτὸν ποιοῦμεν.

(183³) εἶτα·

Καὶ διατοῦτο ἐνηθρώπησεν, ἵνα σὺ τὸν ἀκατάληπτον, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, διὰ χειρὸς σου γράψαι δυνηθῆς;

(183¹⁰) ἔπειτα, ὡσπερ συμπεραίνων ἀ κακῶς καὶ ἀθέως συνελόγισατο, ἐπιφέρει·

Οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ὅμοιος τοῦ πατρὸς οὐδὲ ζωοποιεῖ τοὺς νεκροὺς.

XI (184¹) ἐξῆς δ' ἂν εἴη τὰ ὑπερτεθέντα τῆς χρήσεως τούτοις ἐπισυνάπτειν, ἐν οἷς Ἰουδαϊζῶν φάσκει τοιαύδε·

Ποῦ γάρ σοι διέταξεν ταῦτα ἐλθὼν ἐπὶ γῆς, ποιῆσαι ὅμοιον αὐτοῦ καὶ προσκυνεῖν ἢ ὄρα; αὕτη ἡ διάταξις, τοῦ πονηροῦ, δῆλον, ἵνα καταφρονήσης θεοῦ.

XII (185¹) ἐπιβάλλειν λοιπὸν καὶ τοῖς ἀκολουθοῦσιν, ἀκόλουθον ἐν οἷς ταῦτα παρεγγυᾶται ὁ κενὸς οὗτος διδάσκαλος ὑποτιθέμενος·

Δεῖ οὖν αὐτῷ ζῶντι προσκυνεῖν, ὡς εἶπεν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ.

XIII (187¹) τοῖς δὲ ἐξῆς προκειμένοις τῆς παρούσης χρήσεως καὶ ἐπιβάλλειν αἰσχρὸν καὶ σιωπᾶν οὐκ ἀνεκτόν· ἔχει γὰρ οὕτως·

Μὴ οὖν ἡ γάγγραινα νομῆν ἔξῃ· ὁ θεὸς γὰρ ἐν πάσῃ τῇ παλαιᾷ καὶ καινῇ ταῦτα ἀναιρεῖ ἀκριβῶς λέγων· Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, λέγων· Ζῶ ἐγώ, λέγει κύριος, καὶ ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ. οὐ δυνάμεθα οὖν δυσὶν κυρίοις δουλεῦειν, ζῶντι καὶ νεκρῷ· ἐπικατάρατος γὰρ φησιν, ὃς κτίσμα παρὰ τὸν κτίσαντα προσκυνήσει. πάντα γὰρ ταῦτα περιέχει αὐτὸς καὶ οὐ περιέχεται ὑπὸ τινος.

16. I (188²) ἐπακολουθεῖ ... ἐκ τῆς πρὸς Θεοδοσίον τὸν βασιλέα Ἐπιφανίου δῆθεν ἐπιστολῆς χρῆσις. ἀλλ' ἡμῖν γε πάλιν τὰ παρεθέντα αὐτοῖς ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τόπου ... ἐν τάξει πρῶτον ἐκθέσθαι καλῶς ἔχειν δοκεῖ ... ὧδε γὰρ πῶς ἐκεῖνα κατάρχεται·(*)

(188¹²) Τὴν εἰδωλολατρίαν ἐν τῷ κόσμῳ τῇ ἑαυτοῦ κακοτεχνία ὁ διάβολος ἐμηχανήσατο· καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἔσπειρεν τοῦτο καὶ ἐθεμέλιωσεν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀπέστρεψεν· νῦν δὲ πάλιν μετὰ τὰς αἰρέσεις, καὶ τὰ εἰδωλα· εἰς ἀρχαίαν εἰδωλολατρίαν τοὺς πιστοὺς καθείλκυσεν καὶ ἠπάτησεν. νοῆσει γὰρ ἡ σὴ εὐσέβεια καὶ ἡ ἐκ θεοῦ σοὶ δοθεῖσα σοφία καὶ ἐν βᾶθει νοημάτων ἐρευνήσει, εἰ πρέπον ἐστὶν θεὸν ἔχειν ἡμᾶς ζωγραφητὸν διὰ χρωμάτων. τίς ἤκουσεν τοῦτο ποτέ;

* In 181¹⁸⁻²¹ we find two passages which Nicephorus also cites in the *Adversus Epiphaniidem*, 353, 12-22; there he says that they followed other bits he has excerpted from the *Epistula ad Theodosium*

II (197⁹) μετὰ βραχέα τινὰ ἐπὶ λέξεώς φησιν τοιάδε ὅτι
 Ἄει μὲν οὔσα καὶ ὑπὸ ὀλίγων πάλαι φυλαχθεῖσα, διὰ δὲ τὴν τοῦ
 Ἀρείου κακοδοξίαν ὑπὸ οἰκουμενικῆς συνόδου ἁγίων πατέρων
 ἡμῶν ἐπισκόπων ἐν Νικαίᾳ τῇ πόλει ὁμολογηθεῖσα, καὶ ἔστιν αὐ-
 τη, ὡς ὠμολόγησαν καὶ ὑπέγραψαν τῇ ἐπίσκοποι, οὐ πρόσφα-
 τον ἐκθέμενοι πίστιν, ἀλλὰ τὴν αἰεὶ οὔσαν ὁμολογήσαντες· οἷς καὶ
 ἡμεῖς ὡς υἱοὶ ἀκολουθοῦντες ἀπὸ νέας ἡλικίας, αὐτοὶ τε καὶ οἱ
 ἡμῶν γονεῖς ἐν αὐτῇ γεγεννημένοι, τὴν αὐτὴν ὁμολογοῦμέν τε καὶ
 κατέχομεν, ὡς καὶ σύ, εὐσεβέστατε βασιλεῦ. καὶ ἔστιν αὕτη·
 « Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεόν, πατέρα παντοκράτορα », καὶ τὰ ἕξης
 τοῦ συμβόλου.

III (198²⁶) ἔπειτα δὲ ἐπήγαγεν ὅτι

Πολλάκις τοῖς δοκοῦσιν σοφοῖς ταῦτα περιαιρεθῆναι συμβουλεύ-
 σας, καίτοι γε ἐπισκόποις οὔσιν καὶ διδασκάλοις καὶ συλλειτουργ-
 οῖς, ὑπὸ πάντων οὐκ ἠκούσθην ἀλλ' ὑπ' ἐνίων καὶ τούτων ὀλίγων
 παντελῶς.

IV (199²) ἐπὶ τὰς λοιπὰς τῶν ἐν τῷ ὄρω αὐτῶν προσκειμένας
 χρήσεις ἐπισκεψόμενοι ἄπιμεν, ἐν αἷς γράφεται τοιάδε·

Τίς ἤκουσεν τοιαῦτα πώποτε; τίς τῶν παλαιῶν πατέρων Χρι-
 στοῦ εἰκόνα ζωγραφῆσας ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν οἴκῳ ἰδίῳ κατέθετο;
 τίς ἐν βήλοις θυρῶν τῶν ἀρχαίων ἐπισκόπων Χριστὸν ἀτιμά-
 σας ἐζωγράφησεν; τίς τὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ
 Μωσέα τε καὶ τοὺς λοιποὺς προφήτας καὶ πατριάρχας ἢ
 Πέτρον ἢ Ἀνδρέαν ἢ Ἰάκωβον ἢ Ἰωάννην ἢ Παῦλον ἢ τοὺς
 λοιποὺς ἀποστόλους ἐν βήλοις ἢ ἐν τοίχοις ζωγραφῆσας
 οὕτως παρεδειγμάτισεν καὶ ἐθριάμβευσεν;

V (202⁵) ταῖς προγεγραμμένοις συντάττουσιν ταῦτα·

Οὐχ' ὄραξ, θεοφιλέστατε βασιλεῦ, τὸ ἔργον οὐ πρόπον θεῷ; διὸ
 παρακαλῶ, βασιλεῦ θεοσεβέστατε καὶ μισοπόνηρε, πᾶσαν
 πλάνην ἐλέγχων τῷ ἐν σοὶ ζήλῳ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διὰ στερεᾶς
 σου νομοθεσίας μετὰ προστίμου ὀριζομένης εἰ δυνατόν - πι-
 στεύω δὲ ὅτι ἐὰν θέλῃς ἐν θεῷ, δύνασαι -, ὅπως τὰ βῆλα,
 ὅπου ἐὰν εὐρεθῇ ἔχοντα ψευδῶς μὲν, ὅμως δέ, ἢ ἀποστόλων ἢ
 προφητῶν ζωγραφίας ἢ αὐτοῦ τοῦ κυρίου καὶ Χριστοῦ, ταῦτα
 πάντα συλλεγέντα ἀπὸ ἐκκλησιῶν ἢ βαπτιστηρίων ἢ οἰκιῶν ἢ
 μαρτυριῶν εἰς ταφήν πτωχῶν προχωρήσεις, τὰ δὲ ἐν τοίχοις
 διὰ χρωμάτων λευκανθῆναι, τὰ δὲ ἐν μουσαρίῳ προληφθέντα
 γραφῆναι. ἐπειδὴ δὲ δυσχερές ἐστὶν τὸ τοιοῦτον ἀνασκευάσμα,

ἐν τῇ δοθείσῃ σοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ σοφία εἶδέναι πῶς προστάξεις· εἰ μὲν δυνατὸν ταῦτα ἀνασκευασθῆναι, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ ἀδύνατον, ἀρκεσθῆναι τοῖς προγεγονόσιν καὶ μηκέτι τινὰ ζωγραφεῖν οὕτως. καὶ γὰρ οἱ ἡμέτεροι πατέρες οὐδὲν ἄλλο ἔγραφον εἰ μὴ τὸ σημεῖον τοῦ Χριστοῦ τὸν σταυρὸν ἐν ταῖς ἑαυτῶν θύραις καὶ πανταχοῦ.

17. (203⁴) λοιπὴ ... καὶ τελευταία τῶν παρ' αὐτοῖς παρενηνεγμένων παρομαρτεῖ χρήσεων ἥτις ὡς Ἐπιφανίου πεπλαστούργηται πρὸς Ἰωάννην τὸν Αἰλίας ἐπίσκοπον ἐπιγεγραμμένη ἐπιστολὴ ἀπαγγέλλουσα τοιαῦτα·

Ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης ποιήσει μεθ' ἡμῶν κατὰ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν εἰς τὸ συντριβῆναι τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοῦς πόδας ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀποδιωχθῆναι πᾶσαν πρόφασιν πονηρὰν εἰς τὸ μὴ σχισθῆναι τὸν σύνδεσμον ἐξ ἡμῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀνυποκρίτου ἀγάπης καὶ εἰρήνης καὶ ὀρθῆς πίστεως καὶ ἀληθείας. ἐπειδὴ δὲ ἤκουσα ὅτι τινὲς ἐγόγγυσαν καθ' ἡμῶν ὅτι ἐν τῷ διαβαίνειν ἡμᾶς ἐπὶ τὸν ἅγιον τόπον τῆς Βεθλὴλ τοῦ συναγελασθῆναι τῇ σῆ τιμιότητι, ὡς ἤλθομεν εἰς τὴν κώμην τὴν λεγομένην Ἀναυθα θεασάμενοι λύχνον καιόμενον καὶ ἐρωτήσαντες ἐγνωμεν ἐκκλησίαν εἶναι ἐν τῷ τόπῳ· εἰσερχόμενοι δὲ τοῦ εὐχὴν ἐπιτελέσαι, εὕρομεν βῆλον ἐν τῇ θύρᾳ βαπτὸν, ἐν ᾧ ἐζωγράφητο ἀνδροεῖκελόν τι εἰδωλοειδές· ὃ ἔλεγον τάχα ὅτι Χριστοῦ ἦν τὸ ἐκτύπωμα ἢ ἐνὸς τῶν ἁγίων· οὐ γὰρ μέμνημαί ἐγὼ θεασάμενος. καὶ εἰδὼς ὅτι μύσος ἐστὶν ἐν ἐκκλησίᾳ τοιαῦτα εἶναι, διέρρηξα αὐτὸ καὶ συνεβούλευσα ἀμφιάσαι ἐν αὐτῷ πένητα τελευτήσαντα. οἱ δὲ γογγύσαντες ἔλεγον· «Ἐδεῖ αὐτὸν ἀλλάξαι ἐκ τῶν ἰδίων τὸ βῆλον πρὶν ἢ αὐτὸ σχίσῃ», καίτοι γε ἐμοῦ ὑποσχομένου ὅτι ἀντ' αὐτοῦ ἀποστελῶ ἕτερον. ἐβράδυνα δὲ τοῦ ἀποστεῖλαι διὰ τὸ ἀναγκαῖόν με ζητεῖν· προσεδόκων γὰρ ἀπὸ Κύπρου ἀποστέλλεσθαι μοι. νῦν οὖν ὅπερ εὕρον ἀπέστειλα. καταξίωσον οὖν κελεῦσαι τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς παροικίας δέξασθαι παρὰ τοῦ ἀναγνώστου τὸ ἀπεσταλμένον· καὶ παρακαλῶ, πρόσταξον ἵνα μὴ τοιαῦτα ἀπλοῦται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. | πρέπει γὰρ τῇ σῆ τιμιότητι περὶ πάντων φροντίζειν καὶ ἀκριβολογεῖν περὶ τῶν συμφερόντων τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς λαοῖς.

INDICES

INDEX NOMINVM

INDEX LOCORVM S. SCRIPTVRAE

INDEX ALIORVM FONTIVM ET LOCORVM PARALLELORVM

INDEX VOCVM QVARVNDAM AD RES BYZANTINAS SPECTANTIUM

INDEX NOMINUM ET VOCUM EX
EIS FORMATARUM*

- Ἀαρών 92²²⁵, 164²⁶
 Ἀβιούδ 164³¹
 Ἀβραάμ 92¹¹⁸, 92²³⁷, 92²⁹⁷, 101³, 107¹²,
 110²⁰, 146³, 146⁴, 146⁸⁻⁹, 146²², 146²⁷,
 146³², 146³⁶⁻³⁷, 146⁴¹, 146⁴⁵, 147⁶,
 151⁷, 162¹⁰, 162⁴⁰, 162⁴⁶, 162⁶³, 162⁶⁶,
 163², 163⁴, 199⁸, 200²⁹
 Ἀγκυρα 64³, 93²⁵, 168⁷
 Ἀδάμ 92²²⁷
 Ἄδης 9¹⁹, 75¹⁷, 92²²⁸, 151⁹, 171¹⁸, 175⁵⁴,
 183⁴⁴, 190¹⁹, 192⁷
 Ἀέτιος 191⁴⁶
 Ἀθανάσιος 48¹
 Αἰγυπτιακός 72¹², 164⁶
 Αἰγύπτιος 36²⁵, 163¹⁰, 164⁷⁻⁸
 Αἴγυπτος 92²³³, 162⁴⁴⁻⁴⁵, 204²⁵
 Αἰλία 181²¹, 203⁷, 205⁴⁰
 Αἰλιεύς 204⁴¹
 Αἰσχίνης 105¹⁰
 Ἀλεξάνδρεια - cf. Ἀλέξανδρος
 Ἀλεξανδρείαθεν 63¹
 Ἀλέξανδρος - ἢ Ἀλεξάνδρου 48¹⁻²,
 122⁷⁰, 170²
 Ἀμάσεια 85³
 Ἀμασεύς 105¹
 Ἀμφιλόχιος 56¹, 114³, 116¹⁷, 117⁵,
 117⁵⁰, 117⁵³, 117⁵⁹, 118²⁸, 118⁴¹, 119⁴
 (bis), 120¹⁰⁻¹¹, 120⁴⁰, 121¹, 123⁵⁻⁶
 Ἀναστάσιος 59¹, 92³¹⁴
 Ἀναθά 203¹⁹
 Ἀνδρέας 199¹⁰
 Ἀνόμοιοι 180⁹
 Ἀντιόχεια 82⁷ - cf. Ἀντίοχος
 Ἀντιοχεύς 54¹⁻², 59², 92³¹⁵
 Ἀντίοχος - ἢ Ἀντίοχου 98¹, 122⁵⁹,
 193²⁶
 Ἀντίπατρος 88⁴
 Ἀπολιναρίδης 191¹⁵
 Ἀπολινάριος 131³⁵, 204⁵⁵
 Ἀποστολεῖον 113²⁷
 Ἀράβιος 194⁸
 Ἀραψ 194³¹, 204²⁷
 Ἀρειανίζειν 46⁵, 89³⁷
 Ἀρειανικός 8³⁹⁻⁴⁰, 29²⁵, 46⁴, 71⁴⁴,
 72¹³, 173⁸, 195¹¹⁻¹², 196¹⁴
 Ἀρειανός 5⁵, 19⁷, 19⁷⁸, 19⁸⁰, 19⁸¹, 32²¹,
 142¹⁶, 196¹⁶, 196¹⁸
 Ἀρειομανίτης 126⁴¹, 140², 175¹⁴
 Ἄρειος 16⁵¹, 46²⁻³, 46³, 72⁵⁷, 191³⁴,
 197¹¹
 Ἄρτεμις 81²³
 Ἀσσύριος 36²⁶
 Ἀστάρτη 92²⁷²
 Ἀστέριος 85², 85⁴⁴, 85⁷¹, 86¹³, 86¹⁷,
 86⁷⁰, 87², 87⁴⁹, 87⁵⁹, 105¹, 108⁴²,
 110³¹, 116¹, 200⁴³, 201⁸
 Ἀχαιός 113⁵², 113⁵⁵
 Βαάλ 92²⁷³
 Βαβυλών 92¹⁴⁰, 92²¹⁴
 Βαβυλώνιος 36²⁶, 92²¹⁵
 Βαλαάμ 147¹⁸
 Βαλεντίνος (haereticus) 41⁶, 45², 67⁵²,
 71⁴⁵, 89³⁰⁻³¹, 157²⁸, 179⁴, 179²⁹,
 179³⁸, 183⁶, 191²⁶, 191⁴⁰, 191⁴⁴
 Βαλεντίνος (sectator prioris) 191⁸,
 191¹³, 191¹⁴
 Βαρλαάμ 100⁶, 124²⁹
 Βασιλειδιανός 191⁹
 Βασίλειος (Caesariensis) 19⁶⁻⁷, 100¹,
 104², 104¹¹, 104¹³, 104¹⁴, 108¹, 109¹¹,
 110⁵⁹, 111³⁰, 111³², 114⁵, 115⁴⁶, 118³,
 122², 122²¹, 123¹, 142¹⁶, 142³⁸, 200³⁹
 Βασίλειος (adiectivum de priore no-
 mine formatum) 195¹
 Βασίλειος (Seleucensis) 112⁸, 113³,
 114¹
 Βασιλίσκος 103², 200³³
 Βεθγλ 203¹⁷
 Βελιάρ 79⁴, 192⁷⁵

* The name Χριστός and its derivatives have been omitted, on account of their ubiquitous occurrence in the text.

- Βηθλεέμ 92⁶⁹
 Βήρων 58⁴
 Βιθυνός 16⁴²
 Βλαχέρναι 71⁴
 Βονιφάτιος 83⁹⁵, 83¹⁰¹
 Βοστρηνός 88⁴
 Βυζάντιον 204²⁹
 Βύζας 158¹⁵
- Γαβριήλ 13⁵²
 Γάδειρα 204³⁴
 Γαλάτης 31²⁸, 64²⁻³
 Γαλατία 93², 94¹
 Γαλιλαία 40⁶, 85²¹, 85⁴³, 85⁷⁸
 Γαλιλαῖος 44³
 [Γερμανός] (patriarcha) 6³²
 Γομορρηνός 71⁶⁵⁻⁶⁶
 Γρηγόριος (Nazianzenus) 13⁷¹, 49¹⁻²,
 52¹, 104¹, 104¹¹, 104¹³⁻¹⁴, 110¹, 118⁴,
 129¹⁻², 138², 200⁴³
 Γρηγόριος (Nysseus) 19⁵, 55², 101²,
 110¹⁸, 122²², 125¹, 142¹⁵, 200³⁰
- Δακνίηλ 92²⁹⁸⁻²⁹⁹
 Δακιδ 63³, 63⁶, 92³¹⁰, 97⁵, 151⁴ (bis),
 153⁶, 153⁹, 153¹⁰, 153¹², 171²⁵, 174⁴⁰
 Δημᾶς 29⁷¹
 Δημήτριος 81²⁰, 81²³
 Δημοσθένης 105⁹ (bis)
 Διμοιρίτης 179⁷⁻⁸
 Διόσκορος 72⁵¹
 Δοκίτης 32⁸, 66²⁴, 89²³, 125⁴⁴, 157¹⁴,
 175¹⁵, 204⁶⁴, 205³⁵
 Δυρράχιον 83¹⁰⁷
- Ἐβλιωναῖος 191¹⁵
 Ἐβραϊκός 197⁴⁸
 Ἐβραῖος 197³⁷ (bis), 197⁴⁴
 Ἐδεσηνός 7⁵⁵⁻⁵⁶, 82³¹
 [Ἐίρηνη] (imperatrix) 24⁵, 25²³, 26³, 33¹⁰
 Ἐλευθερόπολις 197³⁶
 Ἐλισαῖος 92²²⁶⁻²²⁷, 92²³⁴
 Ἐλλην 9⁹, 20²⁴, 22¹⁵, 66⁵⁵, 82⁸¹, 87¹⁶,
 92¹², 92²¹⁰, 92²⁴⁵, 92³¹², 113¹⁹, 113²⁵,
 122³⁶, 122⁴², 145⁴³, 145⁴⁴, 146⁵,
 146²², 146²⁷, 146³⁵, 146³⁸, 146⁴⁰,
 146⁴² (bis), 146⁴⁶, 146⁴⁷, 146⁴⁹, 159⁶¹,
 159⁶², 171²⁰, 192²⁵, 192⁶⁶
- Ἐλληνίζειν 9²⁰, 10¹⁹, 192⁶⁵⁻⁶⁶
 Ἐλληνικός 48⁵, 48⁷, 92²¹⁷, 112¹³, 146¹³,
 147², 185¹⁷
 Ἐλληνισμός 171²³
 Ἐμμανουήλ 7⁴⁷, 66⁵⁰
 Ἐπαφρόδιτος 83⁵⁵, 83⁶⁶, 83⁶⁹
 Ἐπιφανίδης 32⁷, 34¹³, 46³⁶, 66²⁰, 71⁴³,
 89²⁷, 89³³, 91¹⁸, 157¹⁴, 205¹⁸, 205²⁴
 Ἐπιφάνιος 46³⁷, 62², 134², 157⁷, 157²³⁻²⁴,
 157²⁷, 157³³, 157³⁴, 158¹, 158¹³,
 158⁴³, 158⁵¹, 159³⁹, 172¹, 172²¹⁻²²,
 172²⁸, 172³⁸, 173², 173³⁴, 174⁷, 174⁹,
 176³, 176¹⁶, 176²³, 176³⁸, 178¹, 178³⁴,
 178³⁸, 179², 180⁶, 180¹⁵⁻¹⁶, 180²⁷,
 181², 181³, 181²⁸, 188³, 188²⁷, 189⁵⁶,
 191¹, 191¹¹, 191¹⁹, 191²¹, 191³⁸, 191⁴¹,
 191⁵⁰, 192¹, 193², 194¹², 194²², 194⁵²,
 194⁶⁴⁻⁶⁵, 195³⁴, 197³⁰, 197³³, 197⁵⁶,
 197⁵⁹⁻⁶⁰, 197⁶³, 197⁶⁵, 197⁷³, 197⁷⁶,
 197⁷⁸, 198⁸, 198¹¹, 198²⁰, 202⁶⁵, 203²,
 203⁶, 204¹⁹, 204²⁰, 204²³, 204²⁸,
 204⁵¹, 204⁵³, 204⁵⁶, 204⁶⁵, 204⁷¹,
 205⁶, 205⁹, 205¹⁶, 205¹⁸, 205²⁰,
 205³⁰⁻³¹, 205³⁶, 205⁴¹, 206²⁹⁻³⁰
 Ἐυάγριος 83⁹, 83⁵⁸, 83¹⁰², 83¹⁰⁴
 Εὐνομιανός 5⁵
 Εὐριπος 31³⁷
 Εὐσέβιος 19⁸⁰, 46⁶, 71⁴³, 88¹⁹, 89²⁸,
 89³³, 89³⁵, 173²⁻³, 196¹⁵⁻¹⁶, 196²¹,
 200⁶, 200²¹
 Εὐστάθιος 54¹
 Εὐτυχής 61⁵, 72⁵¹, 72⁵⁶
 Εὐτύχιος 110³⁸
 Εὐφημία 87⁶⁰, 105²⁴
 Εὐφράνωρ 105¹⁷
 Ἐφέσιος 16⁷⁴
- Ἡλεί 164³⁴
 Ἡλίας 82⁷²
 Ἡλίκων 58⁴
 Ἡλιόδωρος 156¹
 Ἡρακλῆς 204³²
 Ἡρώδης (junior) 22³³
 Ἡρώδης (videlicet Κωνσταντῖνος V)
 22³⁴
 Ἡσαῦ 92¹²¹
- Θέκλα 113⁷, 113³¹, 113⁵⁶

- Θεοδόσιος 122⁶⁰, 181¹³, 188³, 188³¹,
 189⁵⁶, 191², 191⁵, 191⁷, 191⁵⁴, 192⁴⁸,
 192⁵⁸, 193¹, 193⁸, 193²², 194⁵³⁻⁵⁴,
 194⁵⁷, 195²³, 196⁴, 202⁵⁷, 202⁵⁹,
 202⁶⁵, 205²⁶, 205³⁴
 Θεόδοτος 64³, 93², 93¹⁶, 93²⁵, 93²⁸, 94¹,
 94²¹, 94³², 94³³, 106⁵, 112⁹, 168⁶
 Θεόδωρος (martyr) 102², 200³²⁻³³
 Θεόδωρος (Mopsuestenus) 16⁷¹, 72⁵⁹
 Θεοπασχίτης 175¹⁴
 Θεσσαλονικεύς 92³¹⁶
 Θρακῶος 194³⁵
 Θωμᾶς 84⁷, 178¹⁸
 Ἰακώβ 54⁶, 54⁹, 92⁹², 92¹¹³, 92¹¹⁹,
 92²³⁸, 92²⁹⁸, 163³⁵, 199⁹
 Ἰακώβος 89¹¹⁻¹², 199¹¹
 Ἰεζεκιήλ 20¹¹, 20¹⁸, 92²⁹, 92³⁵, 92²⁵⁸
 Ἱεροσόλυμα 40²⁻³, 83³³ - cf. Αἴλια
 Ἱεροσολυμίτης 60², 82⁶¹, 110⁴¹, 204⁴⁴
 Ἱερουσαλήμ 83¹⁴
 Ἰησοῦς (Christus) 16⁸⁹, 19²⁷, 47¹², 56⁵,
 63¹⁹, 65⁷, 68¹⁰, 72⁷⁷, 82¹², 83¹¹, 83¹⁸,
 83²⁴, 83³⁶, 83⁴⁷, 83⁵⁷, 83⁵⁹, 83⁶⁸,
 83⁷⁶, 83⁸⁰, 83⁸², 83⁹³, 83¹⁰⁵, 90³⁷,
 132⁶, 135³, 135⁹, 135¹¹, 135¹³, 147²⁰,
 170¹², 178³⁰, 184⁵¹, 201¹³, 208⁴⁰
 Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ 92²⁴¹
 Ἰκονιάτης 56¹
 Ἰκόνιον 114⁴, 123⁶
 Ἰνδικός 2²³
 Ἰοθάρ 92²⁹⁷
 Ἰορδάνης 89¹⁰, 91²⁹, 92⁷³, 163⁴⁰
 Ἰουδαΐζειν 63², 82⁹⁰, 161¹⁸, 165⁶, 184²
 Ἰουδαϊκός 4⁶, 6⁶¹, 20¹⁹, 26⁴³⁻⁴⁴, 28⁴⁸,
 48⁵, 72³⁴, 76¹³, 93¹, 109², 111¹⁰, 161⁸,
 173⁹, 174²³, 197⁴⁴⁻⁴⁵
 Ἰουδαῖος 14⁷³, 19⁵¹, 19⁵², 20¹⁴, 28¹³⁻¹⁴,
 31⁸⁰, 63²², 82¹⁴, 82⁸¹, 82⁸⁸, 87¹⁶, 92⁶,
 92⁸, 92¹¹, 92²³, 92⁴³, 92¹⁴², 92¹⁴⁴⁻¹⁴⁵,
 92¹⁶⁰, 92¹⁶⁷, 92²⁰⁰, 92²⁰⁶, 92²⁴³,
 92²⁴⁶, 92²⁶¹, 92³¹², 93¹⁹, 107⁹, 107¹⁴,
 108²⁰, 146⁵², 148², 153⁷, 159⁶⁰, 161⁸,
 163³²⁻³³, 163⁴⁷, 174¹⁰, 197³⁶, 197³⁷,
 198¹⁵, 198¹⁸, 208⁵
 Ἰουδαϊόφρων 16⁶⁹, 106⁴⁻⁵
 Ἰππόλυτος 58¹
 Ἰσαάκ 101⁶, 199⁹
 Ἰσαυρος 6³, 113¹⁹, 113³⁴
 Ἰσραήλ 31⁷⁸, 92³², 92²⁷⁴, 92²⁸³
 Ἰσραηλίτης 92²¹⁴
 Ἰωάννης (cp. Aeliae) 181²¹, 203⁷,
 205⁴⁰
 Ἰωάννης (apostolus) 29⁷³, 89¹², 166⁹⁻¹⁰,
 168¹³, 199¹¹
 Ἰωάννης (ὁ Βαπτιστής) 22³³ - cf.
 Πρόδρομος
 Ἰωάννης (ὁ τῆς Θεσσαλονικέων) 92³¹⁵
 Ἰωάννης ὁ Κουβικουλάριος 51¹
 Ἰωάννης Μόσχος - cf. Μόσχος
 Ἰωάννης (ὁ Χρυσόστομος) 96¹, 99⁴,
 99¹⁴, 110²², 110⁶², 116⁹, 118¹⁶, 136²,
 143², 169⁵, 174³⁴, 200³⁷
 Ἰώβ 2²¹, 96²
 Ἰωσήφ (discipulus S. Pancratii) 83¹⁷
 (bis)
 Ἰωσήφ (filius Iacob) 92⁹³, 92⁹⁶, 92¹¹⁴,
 92¹¹⁵, 92²³³
 Καίσαρχικός 4⁴, 6⁵⁷
 Κάισαρο 7²⁵, 20²³, 20²⁵, 20²⁵⁻²⁶, 31⁸¹
 Καισαρεύς 88²⁰
 Κανά 85⁴²
 Καπιτώλιον 113²⁶
 Καρποκρατίτης 191⁹⁻¹⁰
 Κληδόνιος 52¹
 Κλήμης 63¹
 Κολλυρίτης 172⁴, 205²⁴
 Κολχίς 105⁵⁵
 Κύπριος 46³⁷, 62¹, 92⁴, 134², 157⁸,
 188²⁷, 191⁵, 191¹⁴
 Κύπρος 92²², 158⁵², 194⁵³, 194⁶⁵, 203³⁴,
 205¹⁴, 205²⁷, 205⁴³
 Κύριλλος 170¹
 Κωνσταντία 46⁶, 89³⁵, 173¹¹, 196¹⁶⁻¹⁷
 Κωνσταντίνος I (imperator) 16⁴⁸, 87³⁷
 Κωνσταντίνος V (imperator) 3⁹, 4¹⁶,
 6⁵, 35²³, 71⁶, 80²⁴, 150⁴ - cf. Ἡρώ-
 δης, Μαμμωνᾶς
 Κωνσταντίνος II (patriarcha) 10⁴⁹
 Κωνσταντίνος ὁ χαρτοφύλαξ 92³¹⁸⁻³¹⁹
 Λάβχν 92²⁴¹
 Λάζαρος (amicus Christi) 85⁴, 85²⁴,
 85³⁷
 Λάζαρος (pauper) 151⁸, 201¹¹

- Λεόντιος (Byzantinus) 61²
 Λεόντιος (Neapolitanus) 91⁴¹, 92³,
 92¹⁴, 92²¹
 Λεόντιος ('quidam') 89², 92³, 94³⁸
 Λέων I (imperator) 113⁹
 Λέων III (imperator) 6¹, 6²⁷
 Λέων IV (imperator, cum Leone III a
 Nicephoro confusus) 6¹, 71⁶
 Λέων V (imperator) 2²⁷⁻²⁸, 3¹ - cf.
 Νῶε
 Λιβυκός 72¹², 204²⁵
 Λουκᾶς 82⁵⁸
 Λουκιανός 197⁵⁰
 Λύδδα 82⁷⁶
 Λύσσων 83⁹⁸
 Λώτ 146²⁹, 146³¹
- Μακάριος 72⁹²
 Μακεδονιανός 72²⁸
 Μακεδόνιος 16⁶⁷
 Μαμωνᾶς (videlicet diabolus) 21¹⁸,
 31⁴⁹
 Μαμωνᾶς (videlicet Κωνσταντῖνος V)
 10⁴⁹, 21¹⁹, 33¹³, 37⁵⁸, 75⁶³, 80²³⁻²⁴,
 150³⁻⁴
 Μάνης 44², 45², 67⁵¹, 71⁴⁵, 89³¹, 157²⁸,
 179⁵, 183⁷, 191³³
 Μανιχαϊζέιν 46⁵, 89³⁷
 Μανιχαϊκός 8⁴⁰, 29²⁶, 32⁶, 66²²⁻²³,
 161⁷, 161⁹⁻¹⁰, 173⁹, 183⁷
 Μανιχαῖος 32²¹, 32²⁸, 86⁵⁵ (bis), 126⁵²,
 157¹⁵, 177⁵, 179²⁹, 191¹⁴, 208⁶
 Μαξιμῖνος 87³⁷
 Μάξιμος 50²
 Μαρία 43⁷, 56¹⁰, 133³, 172¹⁸, 176²⁹,
 176³⁴, 183⁴
 Μαρκιανός (discipulus S. Pancratii)
 83⁶, 83⁷²
 Μαρκιανός (haereticus) 43²
 Μαρκιῶν 42¹, 67⁵², 71⁴⁵, 89³¹, 157²⁸,
 179⁴⁻⁵, 179²⁹, 183⁶, 191³³, 198⁹, 198¹²,
 205²⁹
 Μαρκιωνιστής 191¹⁵
 Μάρτυρες τεσσαράκοντα 108³, 111³⁶,
 124²⁸
 Μασσαλιανός 43³, 205³¹
 Μεθόδιος 57¹
 Μελέτιος 98¹, 110²⁴
- Μιχαήλ 13⁵²
 Μομφουεστία 16⁷¹, 72⁶⁰
 Μοντανός 83⁹⁹
 Μόσχος 92³¹⁷
 Μοψουεστία - cf. Μομφουεστία
 Μυρηνός 57¹
 Μυρσινεών 113²³
 Μωσαϊκός 92²⁹²
 Μωσῆς 20⁸, 31⁷⁷, 54⁴, 71⁶², 92²⁷, 92³⁵,
 92²⁵⁴, 92²⁶², 92²⁹⁷, 107¹², 151¹⁰, 151¹¹,
 162¹¹, 162⁴⁰, 162⁴⁶, 162⁶³, 162⁶⁷, 163⁹,
 163¹¹, 164¹⁹, 174¹⁷, 174²⁶, 182¹², 182²⁶,
 182³⁶, 182³⁷, 197⁴³, 199⁹ - Μωυσῆς
 82⁷¹
- Ναβᾶδ 164³¹
 Ναβουχοδονόσορ 92²⁹⁵, 92²⁹⁹
 Ναζαρέτ 92⁷²
 Ναζωραῖος 181²⁰ (bis), 203³⁰
 Νακόλεια 157²⁰
 Ναυῆ - cf. Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ
 Νεάπολις 92⁴, 92²¹
 Νεῖλος (Ancyranus) 154¹⁴, 155², 156¹¹
 Νεῖλος (flumen) - cf. Χρυσορρόας
 Νεστοριανός 72³⁴
 Νεστόριος 16⁷⁰, 16⁷⁵, 61⁵, 72³⁷, 72⁴⁹,
 72⁵⁶, 72⁶⁹
 Νίκαια 16⁴¹⁻⁴², 26¹⁵, 37²², 75⁹⁴, 197¹³
 Νικολαίτης 191⁹
 Νικόλαος 29⁷⁰
 Νυσαεὺς 19⁵, 55¹, 101², 110¹⁸, 122²³,
 125¹⁻², 142¹⁵, 200²⁹
 Νῶε (videlicet Λέων V) 36¹⁵, 36²²
- Ὀδδᾶς 44²
 Ὄζάν 164³⁸
 Ὀλυμπίδωρος 154¹⁴, 155²
 Ὀνώριος 60⁵, 72⁹²
 Οὐαλεντῖνος - cf. Βαλεντῖνος
 Ὀφίτης 191⁹
- Παγκράτιος 83³, 83²⁶⁻²⁷, 83²⁹, 83⁶⁰,
 83⁷², 83⁷⁸, 83⁸⁹, 83¹⁰², 84²⁴
 Παλαιστίνη 87²⁹, 88²⁰⁻²¹, 204²⁶
 Παλαιστινός 146⁶
 Πάμφιλος 82⁶, 88²⁰
 Πανιάς 82²⁸, 87²⁸
 Πάσχα 49²

- Παῦλος (apostolus) 14⁴⁹, 15¹, 27⁷²,
 31²⁷, 82⁶⁸, 99⁴, 99⁶, 110²⁸⁻²⁹, 113¹⁷,
 132⁴, 147¹², 152²³, 166¹⁰, 166¹⁶, 166⁴⁷,
 166⁵⁵, 166⁷⁵, 168¹⁴, 168³³, 168³⁸, 174²⁸,
 199¹¹, 200¹⁶
 Παῦλος IV (patriarcha) 25¹⁰
 Πεντηκοστή 130¹
 Πέρσης 204²⁷
 Πέτρος 13⁵⁵, 63¹⁶, 82⁶⁷⁻⁶⁸, 83¹⁶, 83²⁹,
 83⁸⁰, 83⁹⁴, 89¹¹, 91¹⁹, 166⁹, 199¹⁰,
 200¹⁶, 201²⁵
 Πλατανῆτις (videlicet Concilium
 Hieriae-Blachernarum) 71³⁶, 76¹²
 Πλάτων (martyr) 156⁴, 156⁵
 Πνευματομάχος 195¹⁶
 Πολέμων 110², 110⁵, 110¹³, 110¹⁶, 142³⁸
 Πόρτιος 58¹
 Πρόδρομος 18⁹, 22³²⁻³³
 Πρόκλος 99¹²
 Πυθόκλητος 147¹³
 *Ρωμαϊκός 3⁸
 *Ρωμαῖος 10⁵², 12⁹, 24⁴⁰, 30⁴⁰, 60⁶,
 82⁶⁰, 82⁷¹, 87¹⁹, 87³⁸, 122⁶¹, 140³,
 188³²
 *Ρωμανός 143³
 *Ρώμη 4²⁰, 122⁵², 204²⁸
 Σαβαώθ 36³¹
 Σαβελλιανός 191⁸
 Σαβέλλιος (haereticus) 72⁵⁷, 124²⁻³
 Σαβέλλιος (adiectivum de priore no-
 mine formatum) 72¹³
 Σαμάρεια 92²⁷¹
 Σαμαρείτης 77³⁹⁻⁴⁰
 Σαμοσατεύς 48³
 Σαμουήλ 147¹⁸
 Σάρρα 92²³⁷, 146⁹
 Σατανᾶς 192⁴, 203¹⁰ - cf. Βελιάρ,
 Μαμωνᾶς
 Σατανικός 6⁵⁸⁻⁵⁹, 75¹⁵, 111⁵⁴
 Σειρήν 80⁵²
 Σελεύκεια 112⁸, 113¹⁶, 113¹⁹
 Σελευκεύς 113²⁶
 Σέλευκος 56²
 Σέργιος (patriarcha) 72⁹²
 Σέργιος (quis?) 92³¹⁶
 Σικελιώτις 83⁴
 Σίμων 29⁷⁰, 82⁶⁷
 Σιμωνιανός 191⁸
 Σιναῖον ἕρος 92³¹⁴⁻³¹⁵
 Σιών 92⁷²
 Σκυθιανός 45¹
 Σόδομα 146²⁶, 146²⁹, 146³⁰
 Σοδομηνός 71⁶⁵
 Σολομών 20¹⁰, 63³, 92³⁷, 92²²⁵, 92²⁵⁵,
 92²⁵⁹, 163⁵²
 Στέφανος 128²
 Συβαρικός 85⁶⁰
 Συμεών 64¹⁰, 94³, 204⁷⁵
 Συρία 204²⁶
 Σωμανῆτις 92²²⁹
 Σωφρόνιος 60¹, 110⁴⁰⁻⁴¹
 Ταρά(σ)σιος 25⁷¹, 69⁵
 Ταυρομενία 83⁹⁵, 83¹⁰¹
 Ταυρομενίτης 83³⁻⁴
 Τεσσαράκοντα - cf. Μάρτυρες τεσσα-
 ράκοντα
 Τρύφων 197⁴², 197⁴⁶
 Φάλκων 83⁸⁴
 Φαρώ 36²⁵, 92¹²⁰, 92²²², 92²⁹⁸
 Φαρισαϊκός 6⁶⁰⁻⁶¹, 25⁶³
 Φαρισαῖος 159⁵⁴, 166⁶⁹
 Φιλιππησίος 135¹⁻², 170¹⁰⁻¹¹
 Φινεές 36⁸³
 Φοινίκη 204²⁶
 Φοῖνιξ 197³⁵
 Φρύξ 157²⁰
 Φύγελος 297¹
 Φῶτα 53²
 Χαλδαῖος 163³
 Χαλκηδονεύς 16⁸⁶
 Χαλκιδικός 31³⁷
 Χάρυβδις 67⁵¹
 Χερουβικός 92³⁵
 Χερουβίμ 20⁷, 20¹⁸, 71⁶⁰, 92²⁷, 92³⁰,
 92²⁴³, 92²⁴⁸, 92²⁵², 163⁴⁷, 163⁴⁸, 174⁹,
 174¹⁹, 174²⁸
 Χρυσορρός 156¹⁵
 Χρυσόστομος 96², 136², 143² - cf.
 Ἰωάννης (ὁ Χρυσόστομος)
 Ὀριγένης 178⁴

INDEX LOCORUM SACRAE SCRIPTURAE

<p>Genesis</p> <p>1,1 - 2,2 198¹⁵⁻¹⁷</p> <p>1, 26 92¹⁹⁴⁻¹⁹⁵, 122⁵</p> <p>1, 26-27 66³¹⁻³², 86⁴²⁻⁴³, 122³</p> <p>2, 9 92²²⁰</p> <p>3, 1-5 19⁵²⁻⁵⁴</p> <p>3, 1-8 172²³</p> <p>3, 21 81¹²⁻¹³, 81³⁰</p> <p>5, 1 66³¹⁻³², 86⁴²⁻⁴³, 122³</p> <p>6,1 - 8,22 36¹³⁻¹⁶, 36²²⁻²⁴</p> <p>15, 6 163⁴⁻⁵</p> <p>17, 5 163⁷</p> <p>22, 1-13 101⁶⁻⁸</p> <p>22, 13 92²²¹</p> <p>23, 7 92¹¹⁷⁻¹¹⁸, 92²⁹⁷</p> <p>23, 8-9 92²³⁷⁻²³⁸</p> <p>28, 18 92²³⁸⁻²³⁹</p> <p>31, 13 163³⁵⁻³⁸</p> <p>31, 46-47 92²⁴⁰⁻²⁴¹</p> <p>32, 31 163³⁵⁻³⁸</p> <p>33, 3 92¹²¹⁻¹²²</p> <p>37, 32-33 92⁹²⁻⁹⁶</p> <p>47, 7 92¹¹⁹⁻¹²⁰, 92²⁹⁷⁻²⁹⁸</p> <p>47, 10 92¹¹⁹⁻¹²⁰, 92²⁹⁷⁻²⁹⁸</p> <p>47, 31 92¹¹³⁻¹¹⁴</p> <p>Exodus</p> <p>1,1 - 3,10 36²⁵</p> <p>3, 2 92²⁶²⁻²⁶⁵</p> <p>3, 4 92²⁶²⁻²⁶⁵</p> <p>7, 20 92²²²⁻²²³</p> <p>8, 13 92²²²⁻²²³</p> <p>13, 19 92²³²⁻²³³</p> <p>14, 16 92²²²⁻²²³</p> <p>14, 31 163⁹</p> <p>15, 25 92²²²⁻²²³</p> <p>16, 33 92²⁶²⁻²⁶⁵</p> <p>17, 6 92²²³⁻²²⁴, 92²⁶²⁻²⁶⁵</p> <p>17, 15 92²⁶²⁻²⁶⁵</p> <p>18, 7 92²⁹⁷⁻²⁹⁸</p> <p>20, 4 81²¹⁻²², 92³²⁻³⁴, 107¹⁴⁻¹⁶, 164¹⁻²</p> <p>25, 9-21 163⁴⁵⁻⁴⁷</p> <p>25, 17 71⁶⁰⁻⁶², 174⁹⁻¹⁰, 174¹⁹⁻²⁰</p>	<p>25, 17-18 92²⁶⁻²⁸</p> <p>25, 18-22 20⁷⁻⁹</p> <p>26, 1 92²⁶²⁻²⁶⁵</p> <p>28, 32 92²⁶²⁻²⁶⁵</p> <p>29, 18 14⁷⁴</p> <p>30, 26-30 164²⁰⁻²⁷</p> <p>32, 4 92²⁶⁸</p> <p>32, 8 92²⁶⁸</p> <p>33, 8-10 163⁵⁰⁻⁵¹</p> <p>38, 5-8 174¹⁹⁻²⁰</p> <p>Leviticus</p> <p>10, 1-2 164³¹⁻³³</p> <p>16, 34 164¹²⁻¹⁴</p> <p>Numeri</p> <p>12, 7-8 163⁹</p> <p>17, 8-10 92²²⁴⁻²²⁵</p> <p>20, 17 21⁷, 208²⁹</p> <p>21, 22 21⁷, 208²⁹</p> <p>23, 8-10 147¹⁸</p> <p>25, 7-8 36⁸²⁻⁸⁴</p> <p>Deuteronomium</p> <p>2, 27 158⁴⁻⁵, 208²⁸</p> <p>6, 5 92²⁷⁵</p> <p>10, 3 92²⁶²⁻²⁶⁵</p> <p>10, 4 92²⁶²⁻²⁶⁵</p> <p>27, 2-3 163⁴⁰⁻⁴²</p> <p>27, 5-6 163⁴²⁻⁴³</p> <p>32, 15 31⁷⁸</p> <p>32, 29 171³⁴⁻³⁵</p> <p>32, 32 71⁶⁵⁻⁶⁶</p> <p>32, 43 187⁵⁻⁶</p> <p>Iosue</p> <p>4, 7 92²⁴¹⁻²⁴²</p> <p>Iudicis</p> <p>17, 5 92²⁶²⁻²⁶⁵</p> <p>I Regnorum</p> <p>2,1 - 4,18 164³⁴⁻³⁷</p> <p>28, 12 147¹⁸⁻¹⁹</p>
--	--

II Regnorum	49, 14	14 ⁷⁶⁻⁷⁷
6, 6-7	164 ³⁸⁻⁴⁰	50, 12
		14 ²⁶
		50, 19
		10 ³¹
III Regnorum	62, 12	18 ³⁴ , 92 ²⁵⁻²⁶ , 131 ²⁹⁻³⁰ ,
6, 23-30	20 ⁹⁻¹⁰	201 ¹⁶⁻¹⁷
7, 14-31	92 ³⁷⁻⁴⁰	72, 8
8, 27	63 ¹⁰⁻¹¹	72, 9
12, 19	92 ³⁰⁹⁻³¹⁰	72, 20
12, 28	92 ²⁷¹	75, 6
16, 31	92 ²⁷³	77, 3-4
18, 19	6 ⁴¹ , 10 ¹⁸ , 21 ³	77, 57
		81, 5
		82, 3
		82, 3-4
		91, 7
		98, 5
		102, 15
		102, 22
		103, 4
		109, 1
		113, 12
		113, 13
		134, 15
		134, 16
		140, 4
		145, 1
		149 ¹⁹⁻²¹ , 166 ³⁹⁻⁴⁰
		19 ⁴⁶⁻⁴⁷
		2 ²⁶
		95 ⁴⁸ , 186 ²⁸⁻²⁹
		92 ¹⁶⁴⁻¹⁶⁵
		85 ⁶⁵⁻⁶⁶
		14 ⁷⁰⁻⁷¹
		174 ⁴⁻⁶ , 174 ²⁴⁻²⁶
		153 ¹⁰⁻¹¹
		81 ²¹⁻²²
		171 ²⁴
		81 ²¹⁻²²
		171 ²⁴
		34 ²⁰⁻²¹ , 80 ⁴⁻⁵
		151 ³
IV Regnorum		
1, 2	92 ²⁶⁸⁻²⁶⁹	
4, 29	92 ²²⁸⁻²²⁹	
6, 1-7	92 ²²⁶⁻²²⁸	
13, 21	92 ²³⁴	
16, 40	163 ⁹	
17, 16	92 ²⁷¹ , 92 ²⁷³	
17, 32	77 ³⁹⁻⁴¹	
I Paralipomenon		
16, 40	163 ⁹	
II Paralipomenon		
7, 3	163 ⁵²⁻⁵³	
10, 19	92 ³⁰⁹⁻³¹⁰	
Psalmi		
2, 1	18 ³⁴	
2, 1-2	4 ⁵⁻⁷ , 4 ⁵⁹⁻⁶¹	
5, 8	165 ²¹⁻²²	
9, 6	158 ⁴²	
9, 7	188 ⁵⁴⁻⁵⁵	
14, 3	154 ²⁰⁻²⁴	
18, 2	11 ²³⁻²⁵ , 92 ¹⁷⁵	
18, 5	188 ⁵⁵⁻⁵⁶	
23, 7	127 ²⁻³ , 131 ⁴	
23, 8	127 ¹⁰⁻¹² , 131 ⁸⁻⁹ , 131 ¹⁰⁻¹¹	
23, 9	127 ²⁻³ , 131 ⁴	
23, 10	127 ¹⁰⁻¹² , 131 ¹⁰⁻¹¹	
24, 16	83 ⁵⁰⁻⁵¹	
24, 18	83 ⁵⁰⁻⁵¹	
32, 13-14	36 ³²⁻³³	
33, 14	77 ⁷⁰⁻⁷¹	
35, 2-5	154 ²⁰⁻²⁴	
35, 4	166 ³⁵	
35, 10	64 ²³	
Proverbia		
3, 31	81 ¹⁹⁻²⁰	
4, 27	158 ⁴⁻⁵ , 208 ²⁸	
8, 9	206 ¹⁴⁻¹⁵	
9, 18	75 ¹⁶⁻¹⁷	
14, 27	75 ¹⁶⁻¹⁷	
21, 29	89 ⁴⁷⁻⁴⁸	
22, 28	1 ⁸⁻⁹	
23, 10	1 ⁸⁻⁹	
26, 4	199 ¹⁸	
26, 11	5 ¹⁷ , 66 ¹⁹⁻²⁰	
Ecclesiastes		
1, 8	119 ⁴⁸⁻⁴⁹	
3, 1	117 ²⁸	
Canticum		
6, 8-9	194 ¹⁴	
Iob		
18, 12	180 ³ , 186 ²⁶ , 206 ⁴⁻⁵	

- 20, 5 180³, 186²⁶, 206⁴⁻⁵
 29, 14 2¹⁸⁻²⁰
 37, 16 180³, 186²⁶, 206⁴⁻⁵
- Sapientia
 3, 2 119²³
 13, 5 122⁸⁰⁻⁸¹
 14, 7 92²²⁶
- Siracides
 21, 18 202²⁸⁻²⁹
- Osec
 5, 10 31¹¹⁻¹²
 14, 10 206¹⁵⁻¹⁷
- Amos
 4, 1 92²⁷¹
- Habacuc
 2, 15-16 75⁷⁻⁹
- Zacharias
 7, 11-12 31¹³⁻¹⁸
 13, 2 9³⁶⁻³⁷, 190¹⁶⁻¹⁷
- Isaias
 1, 9 36³¹
 1, 12 179⁴⁶⁻⁴⁷
 5, 21 28²⁸⁻²⁹, 28³⁵⁻³⁷
 6, 10 8³¹⁻³²
 9, 12 4⁴¹⁻⁴², 75²⁸⁻²⁹
 32, 6 34³³⁻³⁵, 202²⁹⁻³¹
 42, 17 92²⁸⁶
 44, 9 12⁴⁷⁻⁴⁸
 48, 4 28⁴⁷⁻⁴⁸
 50, 11 66⁶¹⁻⁶²
 53, 8 64¹²⁻¹³
 59, 4-5 75¹¹⁻¹³
 62, 10 73¹⁰⁻¹²
 63, 1-2 127⁷⁻⁸
 66, 1 92¹⁶⁶⁻¹⁶⁷
- Icremias
 2, 13 72⁶¹⁻⁶²
 2, 21-22 31¹⁹⁻²³
 2, 27 92²⁸⁴⁻²⁸⁵
 3, 3 22¹⁰
- 4, 3 25⁴²
 6, 15 1²²⁻²³
 14, 10 31²³⁻²⁴
 17, 9 176¹⁰⁻¹¹, 176²⁶⁻²⁷
 38, 33-34 9²⁹⁻³⁶
 38, 34 190¹⁵⁻¹⁶
- Baruch
 3, 38 15¹⁰⁻¹¹, 184⁵⁶⁻⁵⁷
- Ezechiel
 22, 26 19⁷³⁻⁷⁴, 79²⁻³, 162⁵⁸, 186³³,
 192³⁴⁻³⁵
 41, 18-20 20¹⁰⁻¹¹, 20¹⁷⁻¹⁸, 92²⁹⁻³¹
- Daniel
 2, 46 92²⁹⁸⁻²⁹⁹
 3, 1-97 31⁸⁴⁻⁸⁵, 92¹⁴⁰⁻¹⁴¹, 92²⁹⁴⁻²⁹⁵
 3, 39 14⁷⁵
 7, 8 3³⁹⁻⁴⁰
 7, 9 64¹⁹, 94¹⁰⁻¹¹
 7, 13 64¹⁹
 7, 22 64¹⁹
 9, 27 3³⁹
- Matthaeus
 3, 13 89⁹⁻¹⁰
 4, 10 126²⁰⁻²¹, 187⁵⁻⁶
 5, 23-24 13⁶⁵⁻⁶⁸
 6, 23 35⁸⁻⁹
 6, 24 187⁸
 7, 15 4³⁸⁻³⁹
 7, 16 79²⁹⁻³⁰
 8, 24-26 36³³⁻³⁶
 8, 29 147¹⁹⁻²⁰
 9, 6-7 85²¹⁻²²
 9, 20-22 87²⁶⁻²⁷
 10, 21 185⁴³⁻⁴⁶
 10, 24 27⁶⁹⁻⁷¹
 10, 28 171¹⁷, 188⁴⁴⁻⁴⁵
 10, 34-36 185⁴¹⁻⁴²
 12, 30 75²⁴⁻²⁵
 12, 33 79²⁹⁻³⁰
 12, 34 78¹⁶⁻¹⁷
 12, 35 71⁶⁷⁻⁶⁸, 78¹⁸⁻²⁰
 12, 37 197²⁵⁻²⁶
 13, 7-8 25⁵⁵⁻⁶²
 13, 9 124¹⁶⁻¹⁷

13, 25	174 ¹⁵	16, 19	83 ³⁸ , 131 ²⁶ , 145 ⁵¹⁻⁵⁵
14, 11	22 ³²⁻³³	Lucas	
14, 20	85 ⁴⁰⁻⁴¹	1, 2	67 ⁷⁰⁻⁷¹ , 175 ⁷⁸⁻⁷⁹
16, 18	9 ¹⁹ , 29 ⁵⁰ , 190 ¹⁸⁻¹⁹	1, 28	83 ³⁷
16, 27	125 ⁴⁻⁵ , 126 ²⁴ , 126 ⁴⁴	1, 78	36 ³¹
17, 2	89 ⁴⁻⁶ , 173 ¹⁵⁻¹⁶	1, 80	90 ¹⁵⁻¹⁷
17, 3	82 ⁷¹⁻⁷²	2, 35	204 ⁷²⁻⁷⁵
17, 6	89 ¹⁰⁻¹²	2, 52	90 ³⁷⁻³⁸
18, 6	4 ⁷²⁻⁷³	3, 23-24	36 ³³⁻³⁶
19, 8	25 ¹⁵	4, 8	126 ²⁰⁻²¹
21, 13	20 ²⁰⁻²²	4, 41	147 ⁹⁻¹⁰ , 147 ¹⁹⁻²⁰
22, 20-21	7 ²⁴⁻²⁶ , 20 ²²⁻²⁶	5, 24-25	85 ²¹⁻²²
22, 30	171 ⁵⁻⁶	6, 45	71 ⁶⁷⁻⁶⁸ , 78 ¹⁸⁻²⁰
22, 42-44	153 ⁸⁻¹¹	7, 38	85 ²³⁻²⁴
23, 15	159 ⁵³	8, 7-8	25 ⁵⁵⁻⁶²
23, 27	166 ⁶⁹	8, 8	124 ¹⁶⁻¹⁷
26, 3	4 ³⁻⁴ , 6 ⁵⁷	8, 28	147 ¹⁹⁻²⁰
26, 26-28	75 ⁷⁶⁻⁷⁸	8, 44-48	87 ²⁶⁻²⁷
27, 45	89 ¹²⁻¹³	9, 17	85 ⁴⁰⁻⁴¹
27, 60	89 ¹³⁻¹⁴	9, 29	89 ⁴⁻⁶
28, 9	131 ²⁴⁻²⁵	9, 30	82 ⁷¹⁻⁷²
28, 17	89 ¹⁵⁻¹⁶	10, 27	92 ²⁷⁵
Marcus		11, 23	75 ²⁴⁻²⁵
1, 9	89 ⁹⁻¹⁰	11, 35	35 ⁸⁻⁹
1, 34	147 ⁹⁻¹⁰	14, 35	124 ¹⁶⁻¹⁷
2, 11-12	85 ²¹⁻²²	16, 13	187 ⁸
3, 11	147 ¹⁹⁻²⁰	16, 24	151 ⁸⁻¹¹
3, 11-12	147 ⁹⁻¹⁰	16, 28-29	151 ⁸⁻¹¹
4, 7-8	25 ⁵⁵⁻⁶²	16, 31	201 ³⁷⁻³⁹
4, 9	124 ¹⁶⁻¹⁷	17, 2	4 ⁷²⁻⁷³
4, 37-39	36 ³³⁻³⁶	17, 22	197 ²⁵⁻²⁶
5, 7	147 ¹⁹⁻²⁰	19, 40	13 ⁹² , 24 ⁴⁴
5, 27-34	87 ²⁶⁻²⁷	19, 46	20 ²⁰⁻²²
6, 28	22 ³²⁻³³	20, 24	7 ²⁴⁻²⁶
6, 43	85 ⁴⁰⁻⁴¹	22, 19-20	75 ⁷⁶⁻⁷⁸
8, 38	125 ⁴⁻⁵ , 126 ²⁴ , 126 ⁴⁴	23, 44	89 ¹²⁻¹³
9, 4	82 ⁷¹⁻⁷²	23, 53	89 ¹³⁻¹⁴
9, 42	4 ⁷²⁻⁷³	24, 37	89 ¹⁵⁻¹⁶
10, 5	25 ¹⁵	24, 37-39	131 ²⁰⁻²¹
11, 17	20 ²⁰⁻²²	24, 41	89 ¹⁵⁻¹⁶
12, 16-17	7 ²⁴⁻²⁶ , 20 ²²⁻²⁶	24, 41-43	131 ²³⁻²⁴
12, 25	171 ⁵⁻⁶	24, 49	19 ²⁸⁻²⁹
12, 30	92 ²⁷⁵	Iohannes	
14, 22-24	75 ⁷⁶⁻⁷⁸	1, 1	125 ⁶
15, 33	89 ¹²⁻¹³	1, 3	183 ¹⁰⁻¹¹
15, 46	89 ¹³⁻¹⁴	1, 11	146 ⁵⁴⁻⁵⁵
16, 14	89 ¹⁵⁻¹⁶		

- 1, 12-13 163²⁴⁻²⁵
 1, 14 18¹⁴⁻¹⁵
 1, 17 2¹¹
 1, 18 162³²⁻³³, 172²¹
 1, 29 18¹⁷⁻¹⁸
 2, 1-10 85²¹, 85⁴²⁻⁴³
 2, 16 20²⁰⁻²²
 2, 19-21 63²¹⁻²⁵
 3, 14 92²²²⁻²²³
 4, 23 14⁵⁸, 126²⁹⁻³¹
 4, 23-24 7⁴⁻⁵, 12²²⁻²³, 13², 14⁶⁰⁻⁶³,
 126¹⁸, 137¹³
 4, 24 185³⁻⁴
 5, 23 15²⁷
 6, 13 85⁴⁰⁻⁴¹
 6, 45 14⁵²
 8, 44 95¹⁶⁻¹⁸
 9, 1-39 85³⁸⁻³⁹
 9, 6 85²²⁻²³
 10, 9 73¹⁵⁻¹⁷
 10, 18 131¹⁵⁻¹⁶
 10, 30 67¹⁹, 159¹⁶⁻¹⁷
 11, 44 85²⁴⁻²⁵, 85³⁷
 11, 49 4³⁻⁴, 6⁵⁷
 12, 3 85²³⁻²⁴
 12, 32 54¹⁶
 14, 9 67¹⁹, 159¹⁶⁻¹⁷
 17, 6 9¹⁷⁻¹⁸
 19, 15 31⁸¹
 19, 23 36⁴⁶⁻⁴⁷
 19, 41-42 89¹³⁻¹⁴
 20, 17 176⁸⁻¹⁴
 20, 19 178²⁰
 20, 20 178²¹⁻²²
 20, 26 178²⁰
 20, 27 131²⁰⁻²¹, 178¹⁸, 178²¹⁻²²
 20, 28 131²²⁻²³
 21, 18 91²²⁻²³
- Acta Apostolorum
 1, 1 184⁵¹⁻⁵²
 1, 3-4 178¹⁹⁻²⁰
 1, 9 131²⁶
 1, 10-11 131²⁷⁻²⁹
 1, 13 83¹⁴⁻¹⁵
 8, 9-24 29⁷⁰⁻⁷¹
 10, 41 175⁸⁰⁻⁸¹, 182²⁷⁻³¹
 11, 26 82¹⁹⁻¹⁰
- 14, 15 86⁴⁸
 16, 16-17 147¹²⁻¹³
 19, 24 81²²⁻²⁵
 20, 28 158³
 20, 29 75²⁸⁻²⁹
 20, 30 4⁷⁰, 31⁴⁷
 23, 3 166¹⁷
- Ad Romanos
 1, 4 178²⁹⁻³¹
 1, 9 15¹⁻⁴
 1, 25 10⁵, 163¹⁶⁻¹⁷, 164⁴⁻⁵, 187¹⁰
 3, 8 24³²⁻³³
 4, 3 163⁴⁻⁵
 8, 3 191³⁰
 8, 3-4 165⁸⁻¹³
 8, 5-6 115⁵⁶⁻⁵⁸
 8, 7 4⁵¹⁻⁵²
 8, 17 95⁴¹⁻⁴²
 8, 18 14¹¹
 8, 29 34³, 168¹⁵, 170³⁻⁴, 180¹⁶⁻¹⁷
 8, 30 169¹⁴⁻¹⁵
 9, 5 125²¹⁻²²
 9, 29 36³¹
 10, 3 31⁸³⁻⁸⁴, 36⁶⁰⁻⁶², 148²⁻³
 10, 10 141²¹⁻²²
 12, 1 14⁵⁷, 15¹⁻⁴
 14, 11 187⁶⁻⁸
 16, 20 203⁸⁻¹⁰
- I ad Corinthios
 1, 18 84³⁵⁻³⁷, 159⁵⁹⁻⁶¹
 1, 23 159⁵⁹⁻⁶¹
 2, 6 14⁷
 2, 8 14⁷, 132⁴
 3, 16 108³⁶⁻³⁷
 4, 15-16 27⁷²⁻⁷⁴
 5, 3 151⁵⁻⁶
 8, 4 79⁹
 9, 19 86⁶⁶
 9, 26 162⁴
 10, 19-20 78²⁷⁻³⁰
 12, 27 7³⁸
 12, 28 14⁴⁹⁻⁵⁰
 14, 2 111⁵⁸⁻⁵⁹
 15, 14 78³⁵
- II ad Corinthios
 3, 3 141¹⁹⁻²¹

- 3, 6 163¹³
 4, 3 84³³⁻³⁴
 4, 3-4 9⁴⁶⁻⁵¹, 192³⁵⁻³⁸
 4, 4 180²¹⁻²²
 5, 4 46¹³
 5, 16 129⁷⁻⁸, 178²⁶⁻²⁷
 6, 14 77⁴⁶⁻⁴⁸, 166⁴⁰⁻⁴¹
 6, 14-16 79³⁻⁵, 192⁷³⁻⁷⁵
 6, 16 77⁴⁶⁻⁴⁸, 92¹⁹⁸⁻¹⁹⁹, 166⁴⁰⁻⁴¹
 10, 4 10¹²⁻¹³
 10, 4-5 19³⁴⁻³⁵
- Ad Galatas
 1, 6-8 31²⁷⁻³²
 1, 8-9 208⁹⁻¹⁰
 4, 11 166²²⁻²³
- Ad Ephesios
 1, 21 136⁶⁻⁷
 2, 2 31⁴⁵
 2, 20 29⁵¹, 92²⁴⁰
 4, 3 4⁵²⁻⁵³
 5, 23 4³⁴, 7³⁷, 28¹⁶
 5, 25-27 9²³⁻²⁷
 5, 27 190²⁰⁻²¹
 6, 11 7²⁷, 10¹²⁻¹³, 19³⁵⁻³⁶, 93¹⁴
- Ad Philippenses
 1, 15-18 147²¹⁻²⁵
 2, 5-11 135²⁻¹¹
 2, 6 125⁵⁻⁶, 125²²⁻²³, 126²⁴
 2, 6-7 46⁸⁻¹¹, 125²⁵⁻²⁹
 2, 7 41⁸⁻⁹, 42⁵⁻⁶, 125³, 125⁷,
 126², 126⁴⁵, 191²⁷⁻³⁰
 2, 10 132⁶
 3, 5 197³⁷
 3, 20 170⁵
 3, 20-21 135¹²⁻¹⁵, 170¹¹⁻¹⁴
 3, 21 136³⁻⁴
 4, 3 114⁷⁻⁸
- Ad Colossenses
 1, 15 180²¹⁻²²
 2, 18-20 7³⁹⁻⁴⁴
 2, 19 179²⁵⁻²⁷
 3, 1 136³
- I ad Thessalonicenses
 1, 9 12²³, 34²⁸⁻²⁹, 137¹³⁻¹⁴,
 163²⁷, 186⁴⁰⁻⁴¹
- II ad Thessalonicenses
 2, 15 158³⁻⁴, 208¹⁷
 3, 6 158³⁻⁴
 3, 11 179⁴¹⁻⁴²
- I ad Timotheum
 1, 7 16¹²⁻¹³, 80²⁷⁻²⁸, 146¹⁷⁻¹⁸
 1, 15 92¹⁶⁹
 1, 19 29⁵⁸⁻⁵⁹, 32²³⁻²⁴
 2, 8 14⁷⁰⁻⁷¹
 3, 1 92¹⁶⁹
 3, 16 47⁵
 4, 9 92¹⁶⁹
 6, 15 124²⁰⁻²¹, 193³⁶⁻³⁷
- II ad Timotheum
 1, 14 28⁴¹⁻⁴²
 1, 15 29⁷⁰⁻⁷¹
 2, 5 119³⁹
 2, 11 92¹⁶⁹
 2, 17 37²⁰⁻²¹, 187³
 2, 23 32²²⁻²³
 3, 8 32²³⁻²⁴
 3, 13 185¹²
 4, 1 178³²⁻³⁴
 4, 10 29⁷⁰⁻⁷¹, 32²²
- Ad Titum
 3, 8 92¹⁶⁹
- Ad Hebracos
 1, 3 57¹², 128⁸⁻⁹
 1, 6 136⁴⁻⁵
 1, 7 174²⁴⁻²⁶
 4, 14 66³³
 5, 12-14 32¹⁴⁻¹⁷
 9, 3 164¹²⁻¹⁴, 174²⁸
 9, 4 92²⁶²⁻²⁶⁵
 9, 5 163⁴⁸⁻⁴⁹, 174²⁸
 9, 7 164¹²⁻¹⁴
 9, 14 12²³
 11, 21 92¹¹³⁻¹¹⁴
- Iacobus
 1, 6 31³³⁻³⁴
 1, 8 77³⁸⁻³⁹
 2, 10 202⁴⁹⁻⁵⁰
 2, 23 162¹⁰⁻¹¹, 162⁵¹, 162⁵³⁻⁵⁴

5, 17	86 ⁴⁸	1, 1-2	182 ²⁷⁻³¹
		2, 19	29 ⁷³⁻⁷⁵
I Petri		3, 2	168 ¹³⁻¹⁴
2, 5	63 ¹⁷⁻¹⁹	4, 18	184 ³⁸
2, 9	4 ⁷⁵		
2, 22	179 ¹²⁻¹⁴	Iudas	
5, 1	14 ¹¹	12	166 ⁶⁵⁻⁶⁶
II Petri		Apocalypsis	
2, 22	78 ¹⁻² , 160 ¹⁵⁻¹⁶	2, 6	29 ⁷⁰⁻⁷¹
I Iohannis		2, 15	29 ⁷⁰⁻⁷¹
1, 1	175 ⁸⁰		

INDEX ALIORUM FONTIUM
ET LOCORUM PARALLELORUM

AMPHILOCHIUS ICONIENSIS

Encomium S. Basili Magni (BHG 260z; CPG 3252), Versionis syriacae transl. germanica K. von Zetterstéén, in *Oriens Christianus* 31 (1934), 67-98

67 sq. 114⁴²⁻⁷¹
68-69 114⁵⁻²⁷

fragmentum graecum ed. C. Datema, *Amphilochii Iconiensis Opera* [CCSG 3], Turnhout, 1978

fragmentum XI (p. 236) 114⁵⁻²⁷

Spuria fragmenta, ed. C. Datema, *ibid.*

I, 3; I, 7 et 4; I, 8 56³⁻²⁴

ANASTASIUS SINAITA

Viae dux (CPG 7745), ed. K.-H. Uthemann [CCSG 8], Turnhout, 1981

2, 1, 27-29 73⁵⁰⁻⁵¹
2, 4, 27-33 59⁴⁻¹⁰

ANTIPATER BOSTRENSIS

Homilia in mulierem quae fluxum sanguinis passa est (CPG 6683)

PG 85, 1793D 88⁷⁻¹²

APOLLINARIS LAODICENUS

Ad Iovianum, ed. H. Lietzmann (CPG 3665)

253, 7-12 133²⁻⁷

ARISTOTELES

Categoriae

6^a36 - 8^a12 7¹⁹⁻²², 11⁵⁹⁻⁶⁸

Physica

2, 3, 194^b16 - 195^a3 68¹⁻⁸

ASTERIUS AMAENUS

Homilia de divite et Lazaro, ed. C. Datema (CPG 3260, *hom. 1*)

8,36 - 9,23 85¹⁷⁻⁴³
9,10-13 85⁴⁻⁹

Homilia in Euphemiam, ed. C. Datema (CPG 3260, *hom. 11*)

153,1 - 155,17 105⁸⁻⁸⁶

Homilia in Iairum et in mulierem sanguinis profluvio laborantem (CPG 3261 [2]), apud Photium, *Bibliotheca*, ed. R. Henry

8, 99,5 - 100,26 87²⁶⁻⁴⁹

PS.-ATHANASIUS ALEXANDRINUS

Quod unus sit Christus, ed. H. Lietzmann (CPG 3737)
295,12 - 296,3 48⁴⁻²⁰

cf. etiam Apollinaris Laodicensis

BASILIUS CAESARIENSIS

Contra Sabellianos (CPG 2869)
PG 31, 608A 124⁶⁻¹⁴

De ieiunio homilia ii (CPG 2846)
PG 31, 192A 6²²⁻²³

De Spiritu Sancto, ed. B. Pruche (CPG 2839)
45, 15-23 123¹¹⁻¹⁹
45, 19-20 13⁷⁵⁻⁷⁶, 172⁴⁰

Epistulae, ed. Y. Courtonne (CPG 2900)
261, 2 (p. 117) 41⁶⁻¹⁰

In Barlaam martyrem (CPG 2861)
PG 31, 489AB 100¹¹⁻²⁴

In XL Martyres (CPG 2863)
PG 31, 508C 111³⁶⁻³⁷
PG 31, 508D-509A 108⁴⁻⁹

PS.-BASILIUS CAESARIENSIS

Homilia I de creatione hominis, ed. H. Hörner (CPG 3215)
30,1 - 31,3 122⁴⁻¹⁵

BASILIUS SELEUCENSIS (?)

locum non inveni 112¹⁰⁻¹⁹

PS.-BASILIUS SELEUCENSIS

De vita et miraculis S. Theclae, ed. G. Dagron (CPG 6675)
416,4 - 417,56 113¹⁰⁻⁵⁸

CALLIMACHUS

In Apollinem
112 29⁹⁹

Catena Graecae in Genesim et in Exodum, ed. Fr. Petit [CCSG 15], Turnhout, 1986
239, 2-8 54¹⁰⁻¹⁶

CLEMENS ALEXANDRINUS

Canon ecclesiasticus, ed. O. Stählin - L. Früchtel - U. Treu (CPG 1382)
218,24 - 219,10 63³⁻²⁵

Concilii Chalcedonensis Acta, ed. E. Schwartz, ACO
II, 1, 2, 129, 30-33 16⁸⁸⁻⁹³

Concilii Constantinopolitani Tertii Acta, ed. R. Riedinger, ACO, Ser. sec.
II, 1, 438, 15 60⁷⁻⁸
II, 1, 440, 1 60⁸⁻⁹
II, 1, 448, 20 - 450, 4 60¹⁰⁻¹⁷
II, 1, 454, 13-16 60¹⁷⁻²¹
II, 2, 774, 30-32 17¹⁰⁻¹³
II, 2, 776, 3-10 17²²⁻³²

Concilii Hieriae-Blachernarum Definitio, ex *Concilii Nicaeni II Actis*, ed. Mansi
13, 221CD 19¹⁶⁻²⁴
13, 225D 19²⁶⁻³⁶
13, 229A 19³⁶⁻³⁸
13, 229D 19³⁸⁻⁴⁴
13, 324DE; 328C 18⁴²⁻⁴⁹
13, 328C 18⁴⁹⁻⁵¹

Concilii Nicaeni II Acta, ed. Mansi
12, 963D 7⁵³⁻⁵⁶
12, 990B 26⁵⁻⁷
12, 991E-994A 26¹¹⁻¹²
13, 8CD 98²⁻¹⁰
13, 9A 97²⁻⁶
13, 9CD 101⁴⁻¹⁴
13, 13BC 110⁵⁻¹⁵
13, 13DE 88⁷⁻¹²
13, 13E 82⁴¹⁻⁴⁸
13, 16-17 105⁸⁻⁸⁶
13, 33A 156⁵⁻⁹
13, 33E 154¹³⁻⁴²
13, 36A-D 155²⁻³⁵
13, 37BC 154¹³⁻⁴²
13, 40E-41A 18⁸⁻²⁴
13, 56D-57A 92³¹⁴⁻³¹⁵
13, 69D 13⁷⁵⁻⁷⁶, 123¹¹⁻¹⁹
13, 72AB 124⁶⁻¹⁴
13, 80CD 100¹¹⁻²⁴
13, 164-165 92³¹⁵⁻³¹⁶
13, 185-188 92³¹⁷⁻³¹⁹
13, 189E-192C 82³¹⁻³²
13, 205A Tit. ¹⁻², 75¹
13, 208D 13⁵⁻⁷
13, 209C 6²⁷⁻²⁸
13, 213A 10⁵
13, 216C 7⁴⁻⁵

13, 217AB	13 ⁵⁻⁷
13, 217B	13 ¹⁵⁻²⁴
13, 221C	6 ⁴⁸⁻⁵⁰ , 14 ²⁵⁻²⁶ , 71 ¹⁰⁻¹¹
13, 221CD	19 ¹⁶⁻²⁴
13, 224AB	19 ⁴⁻¹²
13, 225D	19 ²⁶⁻³⁶
13, 229A	19 ³⁶⁻³⁸
13, 229D	19 ³⁸⁻⁴⁴
13, 240C-241D	33 ²²⁻³⁶
13, 260A	37 ³⁻⁹
13, 260B	66 ⁷
13, 260C-261D	37 ²¹⁻²³
13, 268BC	7 ¹⁻²
13, 269B	11 ²⁵⁻⁴³
13, 277CD	32 ⁴⁻⁵ , 34 ²⁻¹⁰
13, 292DE	158 ³⁻¹²
13, 293C	80 ²⁰⁻²⁵
13, 293D	188 ¹²⁻²³
13, 297A	138 ³⁻⁶
13, 297B	142 ³⁻⁴
13, 300A	149 ¹⁻¹⁰
13, 300D	97 ²⁻⁶
13, 301D	114 ⁵⁻²⁷
13, 305BC	85 ¹⁷⁻⁴³
13, 309E-312A	93 ³⁻¹⁴
13, 313B	46 ¹⁰⁻²³
13, 324DE; 328C	18 ⁴²⁻⁴⁹
13, 328C	18 ⁴⁹⁻⁵¹
13, 377D	34 ²⁻¹⁰
13, 377DE	26 ³⁷⁻⁴¹
13, 377E	15 ²⁵⁻³⁴ , 34 ⁵⁶⁻⁵⁹ , 35 ³⁻⁷ , 70 ¹⁻⁴
13, 400BC	47 ¹¹⁻¹⁴
<i>Concilii Quinisexti Acta</i> , ed. Mansi	
11, 977E-980B	13 ¹⁵⁻²⁴ , 18 ⁸⁻²⁴
<i>Constitutiones Apostolicae</i>	
locum non inveni	81 ¹⁰⁻¹³ , 81 ¹⁹⁻²³ , 81 ²⁶⁻²⁸
CYRILLUS ALEXANDRINUS	
locum non inveni	170 ²⁻⁷
PS.-DIONYSIUS AREOPAGITA	
<i>De divinis nominibus</i> (CPG 6602), ed. B. Suchla, <i>Corpus Dionysiacum</i> , I [<i>Patristische Texte und Studien</i> 33], Berlin, 1990	
138, 8	14 ⁶⁵
<i>Doctrina Patrum</i> , ed. Fr. Dickamp (CPG 7781)	
321, 20-27; 323, 17-24	58 ⁴⁻²¹

328, 29-31	101 ⁴⁻⁶
329, 13	108 ⁴⁻⁹
330, 7-12	99 ³⁻¹⁷

EPIPHANIUS CONSTANTIENSIS

Ancoratus, ed. K. Holl (CPG 3744)

41, 7-13	176 ⁸⁻¹⁵
41, 19-23	176 ²⁵⁻³⁰
42,13 - 43,5	177 ²⁻⁸
60, 18-29	134 ⁶⁻¹⁶
95, 8-12	62 ⁹⁻¹³ , 177 ¹⁰⁻¹⁵

Epistula ad Iohannem Aeliae (CPG 3754), ed. J. Hennephof

139	203 ⁸⁻⁴²
-----	---------------------

Epistula ad Theodosium imperatorem (CPG 3750), ed. J. Hennephof

111	188 ¹²⁻²³ , 192 ³⁻⁴
112	197 ⁹⁻²³
113	198 ²⁶⁻³⁰
114	199 ⁴⁻¹³
115	202 ⁶⁻²⁷

Epistula dogmatica (CPG 3752), ed. J. Hennephof

tit., p. 47	160 ²⁻⁵
119	161 ²⁻⁶
120	162 ³⁻¹²
121	166 ²⁻²³
122	168 ¹³⁻¹⁶ , 171 ²⁻⁶
126	174 ²⁻⁶
129	175 ⁴⁻⁷
130	182 ⁹⁻¹²
131	183 ³⁻⁵
132	183 ⁹⁻¹¹
133	183 ²¹⁻²²
134	184 ³⁻⁶
135	185 ³⁻⁴
136	187 ³⁻¹²
inedita	162 ²⁹⁻³³ , 162 ⁴⁵⁻⁵⁴

Panarion, ed. K. Holl (CPG 3745), vol. 1, Leipzig, 1915; vol. 2, Berlin, 1980²;
vol. 3, Berlin, 1985²

1, 155, 18-22	194 ¹⁴⁻¹⁹
1, 249, 17-18	42 ⁴⁻⁶
2, 98, 3-7	198 ¹¹⁻¹⁹
2, 364, 3-4	204 ⁷²⁻⁷⁵
2, 484,10 - 486,14	178 ³⁻⁴
3, 344, 1-4	180 ¹⁰⁻¹⁴
3, 428,12 - 429,14	179 ⁸⁻⁴⁷

3, 474, 6-7	204 ⁷²⁻⁷⁵
3, 475, 28 - 476, 24	194 ³⁰⁻³⁷
3, 479, 7-19	172 ⁶⁻²¹
3, 517, 18 - 518, 1	178 ⁶⁻¹²
3, 518, 13-20	178 ¹⁴⁻²²

<i>Testamentum ad cives</i> (CPG 3751), ed. J. Hennephof	
137-138	158 ³⁻¹²

<i>Etymologicum Magnum</i> , ed. Th. Gaisford, Oxford, 1848 [Amsterdam, 1967]	
395, 27	31 ³⁷

EURIPIDES

<i>Hecuba</i>	
1128	14 ⁴⁰

<i>Medea</i>	
1236-1250	105 ⁵⁵⁻⁵⁷

EUSEBIUS CAESARIENSIS

<i>Epistula ad Constantiam Augustam</i> (CPG 3503), ed. J. Hennephof	
110 II	46 ⁸⁻¹⁰
110 III-IV	46 ¹⁰⁻²³ , 173 ¹⁵⁻¹⁹
110 V	46 ²⁴⁻²⁵ , 173 ²¹⁻²⁸
110 VII	196 ¹⁷⁻¹⁸

in opere <i>Contra Eusebium</i> , ed. J. B. Pitra	
388, 1-4	46 ²⁸⁻³⁰
445, 32	46 ²⁶

<i>Historia ecclesiastica</i> , ed. E. Schwartz (CPG 3495)	
7, 18 (2, 672, 3-18)	88 ¹⁹⁻²⁵ , 200 ⁶⁻¹⁵
7, 18 (2, 672, 20-24)	200 ¹⁵⁻¹⁹

EUSTATHIUS ANTIOCHENUS

<i>In inscriptione titulorum</i> , ed. M. Spanneut (CPG 3352)	
97, 10-20	54 ³⁻¹⁶

EUSTATHIUS MONACHUS

<i>Epistula de duabus naturis</i> , ed. P. Allen, in <i>Diversorum postchalconensium auctorum collectanea</i> , I [CCSG 19], Turnhout, 1989	
---	--

10-19	44 ³⁻¹⁰
19-22	45 ³⁻⁵

EUSTRATIUS PRESBYTER

cf. Vita Eutychii

EVAGRIUS EPISCOPUS

cf. Vita Pancratii

GEORGIUS ALEXANDRINUS

cf. Vita Iohannis Chrysostomi

GEORGIUS MONACHUS

Chronicon, ed. C. de Boor
789, 3-5 2³⁰⁻³⁵

GREGORIUS NAZIANZENUS

Carmina de se ipso (CPG 3036)
II, 1, 1, 247-250 139³⁻⁶

Carmina moralia (CPG 3035)
10, 793-807 110⁵⁻¹⁵
31, 39-40 138³⁻⁶
31, 40 142³⁻⁴

Contra Iulianum 1 (CPG 3010, or. 4), ed. J. Bernardi, *Grégoire de Nazianze. Discours 4-5 contre Julien* [SC 309], Paris, 1983

52, 13 78², 160¹⁵
54, 8-11 147¹⁸⁻²¹

De Pace I (CPG 3010, or. 6), ed. M.-A. Calvet-Sebasti, *Grégoire de Nazianze. Discours 6-12* [SC 405], Paris, 1995

19, 6 5¹⁷, 66¹⁹⁻²⁰

Epistula 101 (CPG 3032), ed. P. Gallay, *Grégoire de Nazianze. Lettres théologiques* [SC 208], Paris, 1974

13-15 52³⁻¹¹
32 40³⁴⁻³⁵

Epitaphia (CPG 3038)

119, 47-52 104¹⁰⁻¹⁵

In Aegyptiorum adventum (CPG 3010, or. 34), ed. Cl. Moreschini, *Grégoire de Nazianze. Discours 32-37* [SC 318], Paris, 1985

8, 3-4 115¹⁴

In laudem Basilii (CPG 3010, or. 43), ed. J. Bernardi, *Grégoire de Nazianze. Discours 42-43* [SC 384], Paris, 1992

1, 21-22 88¹⁸⁻¹⁹
24, 2-3 204³⁴

In novam Dominicam (CPG 3010, or. 44)

PG 36, 617A 140⁸⁻⁹

In Pentecosten (CPG 3010, or. 41), ed. Cl. Moreschini, *Grégoire de Nazianze. Discours 38-41* [SC 358], Paris, 1990

5, 3-7 130¹⁻⁵
16, 14-15 112¹

In sancta Lumina (CPG 3010, or. 39), ed. Cl. Moreschini, *ibid.*
13, 16-22 53²⁻⁸

In sanctum baptismum (CPG 3010, or. 40), ed. Cl. Moreschini, *ibid.*
32, 15-18 141²⁻⁴
44, 11-12 141⁵⁻⁶
45, 35-36 129⁵⁻⁶

In sanctum Pascha (CPG 3010, or. 45)
PG 36, 633D 13⁷⁰⁻⁷¹
PG 36, 641A 49²⁻⁴
PG 36, 657BC 131²⁻¹¹

In Theophania (CPG 3010, or. 38), ed. Cl. Moreschini, *Grégoire de Nazianze. Discours 38-41* [SC 358], Paris, 1990

2, 16-18 175⁴²⁻⁴⁴
5, 20-21 86¹¹
13, 24-25 13⁷⁰⁻⁷¹
13, 25-26 32³⁷⁻³⁹, 40⁴⁵⁻⁴⁶
14, 2-3 35⁸⁻⁹

Oratio Theologica secunda (CPG 3010, or. 28), ed. P. Gallay, *Grégoire de Nazianze. Discours 27-31* (*Discours Théologiques*) [SC 250], Paris, 1978

6, 1-2 14⁵³
6, 2 8²⁷
9, 10-11 76⁴³

Oratio Theologica tertia (CPG 3010, or. 29), ed. P. Gallay, *ibid.*

1, 4-6 73²⁵⁻²⁷
1, 20-21 5¹⁴⁻¹⁵, 80³⁵⁻³⁶

Oratio Theologica quarta (CPG 3010, or. 30), ed. P. Gallay, *ibid.*

12, 6 131⁴¹

GREGORIUS NYSSENUS

Ad Theophilum adversus Apollinaristas, ed. Fr. Mueller (CPG 3143)

127,17 - 128,3 132²⁻⁷

De deitate Filii et Spiritus Sancti (CPG 3192), ed. E. Rhein, in F. Mann et al., *Gregorii Nysseni Sermones, Pars III* [*Gregorii Nysseni Opera* X,2], Leiden, 1996

138,20 - 139,11 101⁴⁻¹⁴

De officio hominis (CPG 3154)

PG 44, 125C 122²⁴⁻²⁶

De S. Theodoro (CPG 3183), ed. J. P. Cavaernos, in G. Heil et al., *Gregorii Nysseni Sermones, Pars II* [*Gregorii Nysseni Opera* X,1], Leiden, 1990

62,25 - 64,2 102²⁻³⁵

De tridui inter mortem et resurrectionem Domini Nostri Iesu Christi spatium, ed. E. Gebhardt (CPG 3175)

294, 1-2	126 ⁵⁹⁻⁶⁰
304, 12-14	126 ⁷⁻⁹
304, 17-20	125 ³⁻⁷
304, 18-20	126 ⁴⁴⁻⁴⁵
305, 10-11	126 ⁶⁰⁻⁶¹

In ascensionem Christi, ed. E. Gebhardt (CPG 3178)

326,18 - 327,1	127 ²⁻¹²
----------------	---------------------

In Basilium fratrem (CPG 3185), ed. O. Lendle, in G. Heil et al., *Gregorii Nysseni Sermones, Pars II* [*Gregorii Nysseni Opera X,1*], Leiden, 1990

114,24 - 115,6	19 ¹⁶⁻²⁴
115, 2-6	142 ¹⁵⁻¹⁹

In S. Basiliscum martyrem, hucusque incognitum fragmentum

103²⁻⁷

In S. Stephanum I (CPG 3186), ed. O. Lendle, in G. Heil et al., *Gregorii Nysseni Sermones, Pars II* [*Gregorii Nysseni Opera X,1*], Leiden, 1990

87, 4-10	128 ⁴⁻¹¹
----------	---------------------

Oratio catechetica magna (CPG 3150), ed. E. Mühlenberg, *Gregorii Nysseni Oratio catechetica* [*Gregorii Nysseni Opera III,4*], Leiden, 1996

38, 5-13	55 ³⁻¹¹
----------	--------------------

locum non inveni

126¹⁴⁻³⁴

HERMES TRISMEGISTUS

Excerptum I, ed. A.-J. Festugière, *Corpus Hermeticum*, vol. 3 [*Collection des universités de France*], Paris, 1954

1	175 ³⁸⁻³⁹
---	----------------------

HESIODUS

Theogonia

41	105 ³
----	------------------

HIPPOLYTUS ROMANUS

Contra Beronem et Heliconem, ed. Fr. Diekamp (CPG 1916)

321, 20-27; 323, 17-24	58 ⁴⁻²¹
------------------------	--------------------

HOMERUS

Ilias

B 250	154 ¹¹⁻¹²
B 415	39 ²⁸

Odyssea

o 342	77 ¹
-------	-----------------

In sancta Lumina (CPG 3010, or. 39), ed. Cl. Moreschini, *ibid.*
13, 16-22 53²⁻⁸

In sanctum baptismum (CPG 3010, or. 40), ed. Cl. Moreschini, *ibid.*
32, 15-18 141²⁻⁴
44, 11-12 141⁵⁻⁶
45, 35-36 129⁵⁻⁶

In sanctum Pascha (CPG 3010, or. 45)
PG 36, 633D 13⁷⁰⁻⁷¹
PG 36, 641A 49²⁻⁴
PG 36, 657BC 131²⁻¹¹

In Theophania (CPG 3010, or. 38), ed. Cl. Moreschini, *Grégoire de Nazianze.*
Discours 38-41 [SC 358], Paris, 1990
2, 16-18 175⁴²⁻⁴⁴
5, 20-21 86¹¹
13, 24-25 13⁷⁰⁻⁷¹
13, 25-26 32³⁷⁻³⁹, 40⁴⁵⁻⁴⁶
14, 2-3 35⁸⁻⁹

Oratio Theologica secunda (CPG 3010, or. 28), ed. P. Gallay, *Grégoire de Nazianze.*
Discours 27-31 (*Discours Théologiques*) [SC 250], Paris, 1978
6, 1-2 14⁵³
6, 2 8²⁷
9, 10-11 76⁴³

Oratio Theologica tertia (CPG 3010, or. 29), ed. P. Gallay, *ibid.*
1, 4-6 73²⁵⁻²⁷
1, 20-21 5¹⁴⁻¹⁵, 80³⁵⁻³⁶

Oratio Theologica quarta (CPG 3010, or. 30), ed. P. Gallay, *ibid.*
12, 6 131⁴¹

GREGORIUS NYSSENUS

Ad Theophilum adversus Apollinaristas, ed. Fr. Mueller (CPG 3143)
127,17 - 128,3 132²⁻⁷

De deitate Filii et Spiritus Sancti (CPG 3192), ed. E. Rhein, in F. Mann et al.,
Gregorii Nysseni Sermones, Pars III [*Gregorii Nysseni Opera* X,2], Leiden, 1996
138,20 - 139,11 101⁴⁻¹⁴

De officio hominis (CPG 3154)
PG 44, 125C 122²⁴⁻²⁶

De S. Theodoro (CPG 3183), ed. J. P. Cavarinos, in G. Heil et al., *Gregorii Nysseni Sermones, Pars II* [*Gregorii Nysseni Opera* X,1], Leiden, 1990
62,25 - 64,2 102²⁻³⁵

De tridui inter mortem et resurrectionem Domini Nostri Iesu Christi spatium, ed. E. Gebhardt (CPG 3175)

294, 1-2	126 ⁵⁹⁻⁶⁰
304, 12-14	126 ⁷⁻⁹
304, 17-20	125 ³⁻⁷
304, 18-20	126 ⁴⁴⁻⁴⁵
305, 10-11	126 ⁶⁰⁻⁶¹

In ascensionem Christi, ed. E. Gebhardt (CPG 3178)

326,18 - 327,1	127 ²⁻¹²
----------------	---------------------

In Basilium fratrem (CPG 3185), ed. O. Lendle, in G. Heil et al., *Gregorii Nysseni Sermones, Pars II* [*Gregorii Nysseni Opera X,1*], Leiden, 1990

114,24 - 115,6	19 ¹⁶⁻²⁴
115, 2-6	142 ¹⁵⁻¹⁹

In S. Basiliscum martyrem, hucusque incognitum fragmentum

103²⁻⁷

In S. Stephanum I (CPG 3186), ed. O. Lendle, in G. Heil et al., *Gregorii Nysseni Sermones, Pars II* [*Gregorii Nysseni Opera X,1*], Leiden, 1990

87, 4-10	128 ⁴⁻¹¹
----------	---------------------

Oratio catechetica magna (CPG 3150), ed. E. Mühlenberg, *Gregorii Nysseni Oratio catechetica* [*Gregorii Nysseni Opera III,4*], Leiden, 1996

38, 5-13	55 ³⁻¹¹
----------	--------------------

locum non inveni

126¹⁴⁻³⁴

HERMES TRISMEGISTUS

Excerptum I, ed. A.-J. Festugière, *Corpus Hermeticum*, vol. 3 [*Collection des universités de France*], Paris, 1954

1	175 ³⁸⁻³⁹
---	----------------------

HESIODUS

Theogonia

41	105 ³
----	------------------

HIPPOLYTUS ROMANUS

Contra Beronem et Heliconem, ed. Fr. Diekamp (CPG 1916)

321, 20-27; 323, 17-24	58 ⁴⁻²¹
------------------------	--------------------

HOMERUS

Ilias

B 250	154 ¹¹⁻¹²
B 415	39 ²⁸

Odyssea

o 342	77 ¹
-------	-----------------

IOHANNES CHRYSOSTOMUS

Ad populum Antiochenum homilia 3 (CPG 4330)

PG 49, 47-49 122⁵⁸⁻⁵⁹

De S. Meletio Antiocheno (CPG 4345)

PG 50, 516 98²⁻¹⁰

In Abraham (?)

locum non inveni 146³⁻¹⁴, 146²⁷⁻³¹, 147⁸⁻¹⁰

In Epistulam ad Philippenses homilia 13, ed. F. Field (CPG 4432)

5, 145, 11-15 136³⁻⁷

In Epistulam ad Romanos homilia 15, ed. F. Field (CPG 4427)

1, 254, 29-30 169⁶⁻¹⁵

In Iob (?)

locum non inveni 96³⁻⁶

In Psalmum 145 (CPG 4415)

PG 55, 521 110⁶⁴⁻⁶⁶, 116¹⁰⁻¹³, 149¹⁻¹⁰, 151³⁻¹³, 153³⁻¹⁵

Liturgia, ed. F. E. Brightman (CPG 4686)

385,29 ; 386, 7-8 75⁷⁶⁻⁷⁸

Ps.-IOHANNES CHRYSOSTOMUS

In S. Romanum homilia 2 (CPG 4510)

PG 50, 616 143²⁻⁹, 144²⁻⁶, 144⁹⁻¹¹, 144²⁵⁻²⁸

cf. etiam Severianus Gabalensis

IOHANNES DAMASCENUS

Dialectica, ed. B. Kotter (CPG 8041)

1, 12-13 67⁴²
 8, 2 11⁶³
 8, 2-3 73⁵⁰⁻⁵¹
 51 7¹⁹⁻²², 11⁵⁹⁻⁶⁸

Expositio fidei, ed. B. Kotter (CPG 8043)

26, 58 40²²⁻²³
 89, 51-56 7⁵³⁻⁵⁶
 100, 5-6 40¹⁸⁻¹⁹

Orationes tres contra imaginum calumniatores, ed. B. Kotter (CPG 8045)

I, 34 100¹¹⁻²⁴
 I, 35 123¹¹⁻¹⁹
 I, 52 101⁴⁻¹⁴
 I, 61 99³⁻¹⁷
 II, 60 97²⁻⁶

- II, 62 98²⁻¹⁰
 III, 47 108⁴⁻⁹
 III, 84-89 92²¹⁻³⁰⁷
- IOHANNES DISCIPULUS S. EPIPHANII
 cf. Vita Epiphaniai
- IOHANNES STOBÆUS
 cf. Stobæus
- ISIDORUS PELUSIOTA
Epistula 73 (CPG 5557)
 PG 78, 1133A 171³⁸⁻³⁹
- LEONTIUS BYZANTINUS
Libri tres contra Nestorianos et Eutychanos (CPG 6813)
 PG 86¹, 1284BC 61⁸⁻²²
- LEONTIUS NEAPOLITANUS
Contra Iudæos (CPG 7885[1]), ed. V. Déroche (ex *Conc. Nic. II Actis et aliis documentis*), in *Travaux et Mémoires* 12 (1994), 66-71
 67-71 92²¹⁻³⁰⁷
- LEONTIUS (quis? an NEAPOLITANUS?)
 locum non inveni 89³⁻²¹
- MANES
Epistula ad Addan, ed. A. Adam, *Texte zum Manichäismus* [*Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen* 175], Berlin, 1954
 33 44³⁻¹⁰
- Epistula ad Scythianum*, apud Eustathium Monachum, ed. P. Allen, *Diversorum postchalcedonensium auctorum collectanea*, I [CCSG 19], Turnhout, 1989
 19-22 45³⁻⁵
- MARCIANUS MESSALIANUS
 fragmentum 43⁶⁻⁹
- MARCIO
 fragmentum 42⁴⁻⁶
- MAXIMUS CONFESSOR
Ambigua (CPG 7705)
 PG 91, 1357B-D 50²⁻⁹
- Epistula* 12 (CPG 7699)
 PG 91, 468BC 51²⁻¹⁰

Ps.-METHODIUS OLYMPIUS

Sermo de Simeone et Anna (CPG 1827)

PG 18, 372C

57⁷⁻¹²

NICEPHORUS PATRIARCHA

Adversus Eptphanidem, ed. J. B. Pitra

298,34 - 299,2	177 ¹⁰⁻¹⁵
299,20 - 302,14	157 ²⁴⁻²⁵
301, 12-15	158 ³⁻¹²
305, 9-13	160 ²⁻⁵
306, 11-13	199 ¹⁵⁻¹⁶
307, 18-22	166 ¹³⁻¹⁷
307, 36-38	166 ⁸⁻⁹
309, 9-12	168 ¹³⁻¹⁶
309, 12-16	171 ²⁻⁶
310, 21-33	169 ⁶⁻¹⁵
310,36 - 311,5	170 ²⁻⁷
311, 24-28	170 ¹¹⁻¹⁴
315, 16-27	172 ⁶⁻²¹
315,16 - 316,2	194 ³⁰⁻³⁷
318, 2-7	174 ²⁻⁶
327, 30-33	182 ⁹⁻¹²
328, 35-41	182 ²⁷⁻³¹
329, 12-15	183 ³⁻⁵
329, 18-21	183 ⁹⁻¹¹
329, 32-34	183 ²¹⁻²²
331, 1-3	184 ³⁻⁶
334, 18-19	184 ³⁻⁶
335, 3-6	187 ³⁻¹²
336, 10-17	188 ¹²⁻²³
341, 19-23	41 ⁸⁻¹¹
342,17 - 343,20	179 ⁸⁻⁴⁷
344,39 - 345,2	192 ³⁻⁴
348, 34-36	188 ¹²⁻²³
348, 34-35	181 ¹⁴⁻¹⁶
348,41 - 349,1	196 ¹⁷⁻¹⁸
349, 17-25	199 ⁴⁻¹³
349, 27-28	199 ¹⁵⁻¹⁶
350, 3-10	82 ⁴¹⁻⁴⁸ , 88 ¹⁹⁻²⁵
350, 16-21	200 ¹⁵⁻¹⁹
350, 31-35	101 ⁴⁻⁶
350,40 - 351,6	97 ²⁻⁶
351, 8-10	96 ³⁻⁶
351, 19-24	104 ¹⁰⁻¹⁵
351, 30-35	100 ¹¹⁻²⁴
352, 9-10	85 ⁴⁻⁹
352, 13-14	85 ²³⁻²⁴
352, 15-16	85 ³⁴⁻³⁵

353, 16-19	181 ¹⁸⁻²¹
357, 25 sqq.	91 ¹⁹⁻²⁰
360, 1-4	42 ⁴⁻⁶
360, 16-21	43 ⁶⁻⁹
364, 32-39	198 ¹¹⁻¹⁹
366, 26-27	138 ³⁻⁶
367, 1-4	139 ³⁻⁶
367, 12-14	140 ⁸⁻⁹
367, 16-20	141 ²⁻⁴
367, 21-23	141 ⁵⁻⁶
368,26 - 369,23	154 ¹³⁻⁴²
368,35 - 369,22	155 ²⁻³⁵
369, 30-37	112 ¹⁰⁻¹⁹
370, 4-19	113 ¹⁰⁻⁵⁸
370, 22-23	89 ²²⁻²⁴
370, 29-37	89 ³⁻²¹
371, 10-31	92 ⁸⁰⁻⁹⁹
371,32 - 372,7	92 ¹²⁴⁻¹³³
372, 8-16	92 ¹⁴²⁻¹⁵⁰
372, 20-25	114 ⁵⁻²⁷
372, 25-26	93 ³⁻¹⁴
378, 1-4	45 ³⁻⁵
378, 9-19	44 ³⁻¹⁰
 <i>Antirrheticus 2</i>	
PG 100, 356A-365A	143 ²¹⁻²²
 <i>Contra Eusebium, cd. J. B. Pitra</i>	
384, 16-24	173 ¹⁵⁻¹⁹
385, 19-29	173 ²¹⁻²⁸
386, 14-18	196 ¹⁷⁻¹⁸
388, 1-4	46 ²⁸⁻³⁰
397, 30-36	41 ⁸⁻¹¹
403, 27-29	46 ⁸⁻¹⁰
403,31 - 404,9	46 ¹⁰⁻²³
405, 8-13	46 ¹⁰⁻²³
405,26 - 406,3	45 ³⁻⁵
406, 4-12	42 ¹⁻⁶
406, 23-27	43 ⁶⁻⁹
415, 40-42	46 ²⁴⁻²⁵
445, 32	46 ²⁶
472,27 - 473,18	142 ¹⁵⁻¹⁹
473, 8-18	19 ¹⁶⁻²⁴
486, 7-9	17 ¹⁰⁻¹³
491,35 - 498,21	82 ⁴¹⁻⁴⁸
493, 3-9	200 ¹⁵⁻¹⁹
493,10 - 496,4	200 ¹⁹⁻²⁰

Testimonia, ed. J. B. Pitra

343, 23-26	47 ¹¹⁻¹⁴
343, 27-32	48 ⁴⁻²⁰
344, 4-5	52 ³⁻¹¹
344, 7-14	53 ²⁻⁸
344, 22-25	49 ²⁻⁴
344,28 - 345,9	50 ²⁻⁹
345, 13-14	51 ²⁻¹⁰
345, 17-18	55 ³⁻¹¹
345,22 - 346,25	56 ³⁻²⁴
346,30 - 347,8	57 ⁷⁻¹²
347,13 - 348,9	58 ⁴⁻²¹
348, 16-17	61 ⁸⁻²²
349,5 - 350,5	64 ¹¹⁻²³
349,8 - 350,2	94 ⁵⁻¹³
350, 15-24	60 ⁷⁻²¹
350, 25	92 ³¹⁴⁻³¹⁵
350,27 - 351,6	59 ⁴⁻¹⁰
351, 7-25	54 ³⁻¹⁶
351, 28-29	63 ³⁻²⁵
356, 14-15	62 ⁹⁻¹³
367, 18	92 ³¹⁴⁻³¹⁵
367, 22	92 ³¹⁴⁻³¹⁵

NILUS ANCYRANUS

Epistula ad Heliodorum (CPG 6043)PG 79, 580D-581A 156⁵⁻⁹*Epistula ad Olympiodorum* (CPG 6043)PG 79, 577B-580A 155²⁻³⁵

PAMPHILUS

Ex apostolorum synodo Antiochiae celebrata, ed. F. X. Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, II, Paderborn, 1905 [Turin, 1970]144,19 - 146,3 82⁶⁻¹⁴

PHOTIUS

Bibliotheca, ed. R. Henry5, 26,43 - 27,3 44³⁻¹⁰8, 99,5 - 100,26 87²⁶⁻⁴⁹

SEVERIANUS GABALENSIS

Homilia de legislatore (CPG 4192)PG 56, 407 97²⁻⁶

SOPHRONIUS HIEROSOLYMITANUS

Epistula synodica ad Sergium Constantinopolitanum (CPG 7635), ed. R. Riedinger, in *ACO*, Ser. sec.II, 1, 438, 15 60⁷⁻⁸

II, 1, 440, 1	60 ⁸⁻⁹
II, 1, 448, 20 - 450, 4	60 ¹⁰⁻¹⁷
II, 1, 454, 13-16	60 ¹⁷⁻²¹

<i>Vita Cyri et Iohannis</i> (CPG 7673)	
PG 87 ³ , 3688B	110 ⁴⁰⁻⁴²

STOBAEUS

Anthologium, ed. C. Wachsmuth - O. Hense, *Ioannis Stobaei Anthologium*,
Berlin, 1884-1912 [1958]

II, 1, 26	175 ³⁸⁻³⁹
IV, 13, 50	4 ²⁵⁻³⁰

Symbolum Nicaenum, ed. G. L. Dossetti (CPG 8512)

226, 1	197 ²¹⁻²²
228, 4	50 ⁵⁻⁶
230, 6-7	183 ¹⁰⁻¹¹
248, 12-13	178 ³²⁻³⁴

THEODORUS STUDITA

Epistulae, ed. G. Fatouros

5, 49-52	73 ²⁵⁻²⁷
33, 57	61 ¹
57, 5-6	8 ²⁴⁻²⁵
186, 12	87 ¹⁴⁻¹⁵
219, 13	204 ³⁴
221, 124-138	18 ⁸⁻²⁴
275, 26-27	22 ⁵⁰⁻⁵²
275, 53-54	22 ⁴³⁻⁴⁹
355, 5	204 ³⁴
380, 15-18	85 ⁴⁻⁹
380, 58-59	129 ⁵⁻⁶
380, 125-133	93 ³⁻¹⁴
380, 204-208	97 ²⁻⁶
409, 42-44	7 ⁵³⁻⁵⁶
416, 42-43	13 ⁹²
422, 8-9	11 ⁶⁴⁻⁶⁵
528, 51-52	11 ⁶⁶⁻⁶⁷ , 67 ⁴⁻⁷
532, 123-127	83 ¹⁸⁻²³
532, 137-142	83 ³²⁻⁴²
532, 183-193	100 ¹¹⁻²⁴
532, 204-218	18 ⁸⁻²⁴

THEODOTUS ANCYRANUS

Fragmentum contra imagines (CPG 6133)

93³⁻¹⁴

Homilia in S. Deiparam et in Simeonem (CPG 6128)PG 77, 1393C-1396A 64¹¹⁻²³PG 77, 1393CD 94⁵⁻¹³

TIMOTHEUS CONSTANTINOPOLITANUS

De iis qui ad ecclesiam accedunt (CPG 7016)PG 86, 49AB 43⁶⁻⁹

VALENTINUS

fragmenta 41⁸⁻¹¹, 45³⁻⁵*Vita Epiphaniï*, ed. G. Dindorf (BHG³ 596-599)3,1 - 10,32 197³⁵⁻⁵⁵6, 9; 7, 5-7; 8, 7-8 174¹⁰⁻¹¹65,27 - 66,8 191⁴³⁻⁴⁹66, 8-13 191³⁻⁷72,23 - 74,27 158¹⁴⁻¹⁵*Vita Eutychii* (BHG³ 657; CPG 7520), ed. C. Laga, *Eustratii Presbyteri Vita Eutychii Patriarchae Constantinopolitani* [CCSG 25], Turnhout, 19921465-1491 110³⁸⁻⁴⁰*Vita Iohannis Chrysostomi*, auct. Georgio Alexandrino (BHG *Auctarium* 873bd; CPG 7979), ed. Fr. Halkincap. 27 99³⁻¹⁷cap. 41 195⁹*Vita Pancratii* (BHG³ 1410), ed. C. Stallman, *The Life of S. Pancratius of Taormina*, Oxford, 1986 (D.Phil. Dissertation)1, 1-4 83¹⁰⁻¹⁵11,12 - 13,3 83¹⁵⁻⁴³14, 2-9 83⁴⁵⁻⁵³35,11 - 36,2 83⁷¹⁻⁷⁸44, 5-13; 45,2 - 48,3; 48, 6 83⁷⁸⁻⁸⁸80, 10-15 83⁸⁹⁻⁹⁴86,15 - 87,1 83⁹⁶⁻⁹⁷172,14 - 175,12; 181,10 - 182,8 83⁹⁸⁻¹⁰⁰226, 9-12 83¹⁰⁰⁻¹⁰⁶304,6 - 305,4 83⁵⁴⁻⁷⁰

INDEX VOCUM QUARUNDAM AD RES BYZANTINAS SPECTANTIUM

ἀλογία: cavalry: 22⁶⁰

ἀμνημόνευτοι: monks so called by Constantine V: 23²¹

ἀνθιππασία: adorned with vessels from churches: 35³⁴

ἀντίγραφον (νεόγραφον): new MS of Amphilochius's *Praise of Basil*: 121²²

ἀχειρότευκτα: images not-made-by-hands: 7⁴⁸

βασιλῆς, βασιλεύουσα: Constantinople: 10⁵¹, 16²⁷, 23³⁵, 71³³, 92³¹⁸⁻³¹⁹, 110³⁹, 116⁹

βίβλος: 'ancient' MS of the *Vita Pancratii* mutilated by the Iconoclasts: 84²³

βουβών: pest in Constantinople: 23⁴²

βρασμοί: earthquakes: 23³³

δαδουχία: performed by clergy accompanying charioteers: 35³⁹

δέλτοι: containing gospels: 8⁴, 70¹¹

δούλη: Constantinople, the only victim of the Iconoclasts: 207³⁶

ἐπιγραφή: falsified in an 'ancient' MS: 157¹⁹

θέατρον ἵππικόν: in the Hippodrome: 23²²

θρόνοι: prelates of the Church of Rome and the Eastern Patriarchates: 4¹⁹

θυμιάματα: burnt before icons: 35⁵, 70³

for horses which win chariot-races: 35³⁰

θυσιαστήριον: where Leo V was murdered: 2³⁰

ἵπποστάσια: churches used as such: 22⁶⁰

κηρῶν ἀφαί: before icons: 35⁵, 70²⁻³

κοπρία: byword for Constantine V and his work: 23⁴, 37⁵⁸

cf. also κοπροφόρος κοιτίς: 150⁷

κρύσταλλος: frozen Bosphorus crashing against the City walls: 23³⁶

λύχνος: burning before icons: 70²

μεγάλη ἐκκλησία: St Sophia: 92³¹⁸⁻³¹⁹

μονάζουσαι παρθένου: nuns paraded in the Hippodrome: 23²³

ὀθόνη: the Mandylion: 7⁵⁴, 184⁵⁷

ὀμώμα: in the Church of Blachernac: 71²⁶

πίνακες: icons broken over the heads of Iconodules: 22³⁷

Πλατανῆτις: Council of Hieria-Blachernae so called: 71³⁶, 76¹²

ῥῖνες: cut off: 22³¹

σάκκοι: used to drown Iconodules: 22⁴³

σηκός: in Nicaea, named for the Fathers of the First General Council: 16⁴⁴

σύγκλιτος βουλή: the Senate: 25⁷⁶

σύνοδοι:

first Six General Councils: 13⁶, 16⁴, 26¹⁸, 36⁷³, 72¹⁻⁹⁶

Council of Hieria-Blachernae (754): 4¹⁷, 6¹⁸, 13³, 16², 18⁴²⁻⁵¹, 19¹⁶⁻⁴⁴, 71³⁻⁴, 76¹²

Second Council of Nicaea: 24⁷, 26¹⁴⁻¹⁶, 27¹⁰, 28⁵³, 29⁵, 30²⁻³, 37²¹⁻²², 66¹¹⁻¹², 69⁷, 75⁹³⁻⁹⁴, 154⁸⁻¹¹

τέμενος: in Nicaea, named for the Fathers of the First General Council: 74³

ὕπατικὴ ἀξία. consular rank: 13⁵⁹

φῶλον: the Roman people: 3⁸, 23²⁸

χάρτης: εἰκόνες of men rent by leopards: 75⁵⁶

χαρτοφύλαξ: of St Sophia: 92³¹⁸

χειρόγραφα: official copies of conciliar acts: 4¹²

ψηφίδες: mosaics in Nicaea: 16⁴⁶

CONTENTS

ACKNOWLEDGEMENTS	VII
ABBREVIATIONS.	IX
INTRODUCTION	XIII
Author and Text	XIII
The Edition	XXV
TEXT	1
APPENDIX: The Definition and Florilegium of the Council of St Sophia (815)	337
INDICES	349
Index nominum et vocum ex eis formatarum.	351
Index locorum Sacrae Scripturae	356
Index aliorum fontium et locorum parallelorum	363
Index vocum quarundam ad res Byzantinas spectan- tium	379

D/1997/0095/7

ISBN 2-503-40331-X relié

ISBN 2-503-40332-8 broché

ISBN 2-503-40000-0 série